

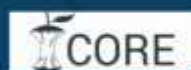
ISSN: 3030-3001

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Research Science and
Innovation House

НАША ИНДЕКСАЦИЯ

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

ISSN: 3030-3001

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраля

Научный журнал «МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА»:

В данном сборнике опубликованы статьи, принятые на научную журнал
Выпуск 2, Часть 2.

Всем статьям журнала присваивался уникальный номер DOI, который
индексировался в международных научных базах данных **Zenodo, Open Aire,**

Диссертациями официально признаются статьи, опубликованные в
национальных журналах из списка журналов, рекомендованных ВАК для
публикации основных научных результатов диссертаций.

Основание: Страница 3 перечня научных изданий, рекомендованных
для публикации основных научных результатов диссертаций ВАК Республики
Узбекистан. – Ташкент: 2019. – 160 с.

Материалы журнал могут использовать профессора, преподаватели,
независимые исследователи, докторанты, магистры, студенты, преподаватели
лицеев и школ, научные работники и все, кто интересуется наукой.

Напоминание! Авторы несут персональную ответственность за
правильность цифр, отчетов, данных и правильность цитат в научных статьях,
включенных в сборник материалов конференции.

ООО «ДОМ ИССЛЕДОВАНИЙ
НАУКИ И ИННОВАЦИЙ»

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

ISSN: 3030-3001

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраля

РЕДАКЦИЯ

Главный редактор: Эшқараев Садриддин Чориевич – заведующий кафедрой медицины и естественных наук Термезского университета экономики и сервиса, доктор философских наук по химии, доцент, Термез, Узбекистан.

Ответственный секретарь: Бобоёров Сардор Учқун ўғли – студент Термезского филиала Ташкентской медицинской академии.

Подготовлен: Эшқараев Самариддин Садриддин ўғли магистрант Термезского инженерно-технологического института.

РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА

Редактор журнала «Технические науки» Эшқараев Улугбек Чориевич – доцент кафедры «Методологии начального образования» Деновского института предпринимательства и педагогики, кандидат технических наук, Денов, Узбекистан.

Редактор журнала «Технические науки» Бабамуратов Бекзод Эргашевич – доцент кафедры физической химии Термезского государственного университета, доктор философских наук, Термез, Узбекистан.

Редактор по химии Мираббос Ходжамбердиев Икромович - доцент, Технический университет Берлина, доктор химических наук, Берлин, Германия

Редактор журнала «Химические науки», Эшқурбонов Фуркат Бозорович – Термизский инженерно-технологический институт, доктор химических наук, Термез, Узбекистан.

Редактор отдела экономики Отамуродов Шавкат Тиллаевич – проректор Термезского университета экономики и сервиса, доктор экономических наук, Термез, Узбекистан.

Редактор отдела социальных и гуманитарных наук Худойбердиев Хурсанд Худойбердиевич - Термезский инженерно-технологический институт, доктор социальных и гуманитарных наук, Термез, Узбекистан.

Редактор журнала «Медицинские науки» Отамуродов Фуркат Абдукаримович, директор Термезского филиала Ташкентской медицинской академии, г. Термез, доктор медицинских наук, г. Термез, Узбекистан.

Редактор отдела биологических наук Нурова Замира Аннакуловна, Ташкентская медицинская академия, Термезский филиал. Термез, Узбекистан, доктор биологических наук, доцент, Термез, Узбекистан.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

ISSN: 3030-3001

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраля

Редактор отдела медицинских наук Турабаева Зарина Кенджабековна, Ташкентская медицинская академия, Термезский филиал, доктор медицинской философии, Термез, Узбекистан.

Редактор журнала «Социология» Эрйигитова Лобар Кадыровна, доктор философских и социологических наук, Термезский инженерно-технологический институт, Термиз, Узбекистан.

Редактор филологического факультета Джораева Рамзия Абдурахимовна Коканского государственного педагогического института. Кокан, доктор филологических наук Узбекистана, старший преподаватель.

Редактор отдела физико-математических наук Бобамуратов Улугбек Эркинович Термезский инженерно-технологический институт, доктор философских, физико-математических наук, Термез, Узбекистан.

Редактор отдела медицинских наук Ахмедов Камолиддин Хакимович, декан медицинского факультета Термезского филиала Ташкентской медицинской академии № 1, кандидат медицинских наук, доцент

Редактор журнала «Медицинские науки» Вохидов Алишер Шавкатович, заведующий кафедрой общей хирургии, детской хирургии и детской урологии Ташкентской медицинской академии, Термезский филиал, доктор медицинских наук, профессор

Редактор отдела гуманитарных наук Рахмонов Абдукаххор Абдусатторович, заместитель директора по духовно-нравственному воспитанию и работе с молодежью, доктор философских наук (PhD)

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

EFFECT OF SPORTS PARTICIPATION BY THE PARENT ON PHYSICAL FITNESS OF THEIR CHILD

Dr. JAYENDRA SINH P. THAKOR,

Asst. Professor, C.C.Sheth College Of Commerce, Navgujarat Campus, Ahmedabad

j.pthakor@yahoo.in

Abstract: The objective of the present study was to analyze the Influence of selected socio-economic condition factor, “sports participation by the parent” on Physical Fitness of college Female students. With the assistance and help of the experts in the field of Physical Fitness, Physical Education, Sports and previous researches on these areas, a comprehensive and suitable Physical Fitness and Socio-economic factor package was evolved. 500 Female college students were randomly selected from twenty one academic colleges of Saurashtra University. For this research, AAHPERED Youth Fitness Test for Physical Fitness and Questionnaire for Socio-economic condition data of the same students was organized for the purpose of finding out the effect of “sports participation by the parent” on Physical Fitness. The obtained Physical Fitness score and Socio-economic condition factor, “sports participation by the parent” score were analyzed by using analysis of covariance for significant influence of “sports participation by the parent” on Physical Fitness. The researcher has studied all samples in two groups. The groups were as below; A. Rural and Urban area all students. B. Tribal and non-tribal area all students. Analysis the data by use of SPSS programme and find out the mean score of sports achievement by the members of the family, meanscore of Physical Fitness of the sample and "F" values in all four groups and compare the result. The calculated 'F' value of rural area all students is 1.634, Non-tribal area all students is 1.641 and were significant at both 0.01 and 0.05 levels whereas tribal area all students is 1.531, were significant at 0.05 levels. Urban area all students is 0.758 not significant at both levels.

Keywords: Physical Fitness, ST & Non-ST, Sports Participation

1. INTRODUCTION: Physical Fitness is one's richest possession; it can't be purchased but can be earned through a daily routine of physical exercise. Earlier physical fitness means the capacity of an individual to perform given physical task involving muscular efforts. But this narrow concept of Physical Fitness has undergone

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

a change, now a new concept of "Physical Fitness" is evolved. According to ААНPERD, "Physical Fitness means that state which characterizes the degree to which the person is able to function". Ability to function depends upon the physical, mental, social and spiritual components of fitness, all of which are related to each other and also mutually inter-dependent. Adequate level of Physical Fitness should be developed early in life and then continuously maintained through regular participation in a well-designed activity programmed to promote the total well being of an individual. Children should be fit for participation in the play activities of childhood, through which they develop organic vigor, strength and other fitness qualities. Fitness is the basic need for participation in games & sports. So, it is universally accepted that success in various activities of games and sports mainly depends upon the physical fitness of its participants. The basic level of fitness has a vital role in improving any sport performance but there seems to be a lack of specific knowledge regarding effect of sports achievements of the family members on the Physical Fitness of their child. It has been a matter of great concern for the sports teacher and coaches to assess the effect of sports achievements of the family members on Physical Fitness of their wards. In order to accomplish this, I studied "Effect of sports participation by the parent on Physical Fitness of their child"" Significance of the study: Even though increasing recognition to Physical Fitness for health and efficiency is forth coming all over the world, still a lot of promotional and educative efforts are called for to bring about desirable attitudes especially in the youth, college going students towards physical activities and sports to develop Physical Fitness. If we view in the field of physical education and sports, physical fitness plays a major role. The sportsman who doesn't have optimum level of physical fitness cannot face the competition successfully. Some parameters such as family support, financial, moral, education and sports background of the family could also assist in the overall fitness as well as performance of their child. Inter-personal relationship with residential status, mode of stay and involvement of family members may lead to lack of support to participate in sports practice. The desired goals can be achieved better in sports performance, if the members of the family are also involved in sports and games participation. In absence of it, sportsperson as well as the society will suffer a greater lose. Physical Fitness is the basic need for participation in games & sports. The basic level of fitness has a vital role in improving any sport performance but there seems to be a lack of specific knowledge regarding "Effect of sports

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

participation by the parent on Physical Fitness of their child". So, the study intends to identify the effect of sports achievement by the members of the family on physical fitness of their child in tribal and non-tribal area.

Purpose of the study: The purpose of present study was to compare the "Effect of sports participation by the parent on Physical Fitness of their child".

2. METHODOLOGY: Subject: Subjects selected for this study were four hundred eighty Female students from twenty one academic colleges of Saurashtra University at randomly. The average age of the subjects were twenty years, ranging from 19-23 years.

Variables: The research scholar reviewed the available scientific literature pertain to the socio-economic condition and Physical Fitness from the books, journals, periodicals, magazines and research papers and listed down the important socio-economic condition factors and Physical Fitness Test. The experts in the field of Physical Education and Sports were consulted and detailed discussions were held related to the Physical Fitness and socio-economic condition variable. On the bases of review of related literature, expert's opinions and research scholar's own understanding of Physical Fitness and socio-economic condition, the following variables were selected for the purpose of this study.

Independent variable: AAHPERD Youth Fitness Test total score.

Dependent variables: Sports participation by parent.

Statistical Analysis: The data obtained by various criterion measures for Physical Fitness and socio-economic condition variable " sports participation by the parent" score were subjected to the statistical methods in order to compare with four groups which are given as below; A. Rural and Urban area all students. B. Tribal and non-tribal area all students. As per statistic study, ANOVA test were done. Where the value of „F“ was found and compared with tabulated „F“ value. The level of significance was kept at 0.01 and 0.05

3. FINDINGS: TABLE Total samples, mean score of sports achievements by the members of the family, mean score of Physical Fitness of the sample, "F" value, significant level at 0.05 and significant level at 0.01 in all four groups. Group-1 Group-2 Rural area all Urban area all Tribal area all Non-tribal area all Total number of samples N 446 34 206 274 Mean score of Sports achievement 1.70 3.08 1.43 2.08 Mean score of Phy. Fit. 32.25 25.77 30.95 32.42 Calculated "F" Value **1.634 0.758 *1.531 **1.641 Tabulated Sig. level at 0.05 1.32 3.81 1.37 1.35 Tabulated Sig. level at 0.01 1.47 7.23 1.56 1.53

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

4. DISCUSSION OF FINDINGS: On the basis of the findings shown in table following discussion may be drawn as below: GROUP- 1 As shown in Table, calculated 'F' value of rural area all students is 1.634, this is significant at both 0.01 and 0.05 level and urban area all students is 0.758, this is not significant at both 0.01 and 0.05 levels. In comparison to rural area all students and urban area all students, sports participation by the parent have significant affect Physical Fitness of rural area all students whereas there is not significantly affect Physical Fitness of urban area all students. GROUP-2 As shown in Table, calculated 'F' value of tribal area all students is 1.531, this is significant at 0.05 level and Non-tribal area all students is 1.641, this is significant at both 0.01 and 0.05 levels. In comparison to tribal and non-tribal area all students, sports participation by the parent have significant affect Physical Fitness of tribal area all students at 0.05 level, whereas there is significant affect Physical Fitness of Non- tribal area all students at both 0.01 and 0.05 levels.

5. CONCLUSIONS:

On the basis of the findings shown in table, sports participation by the parent significantly affect Physical Fitness of rural area all, tribal area all, non-tribal area all, college students, whereas did not significantly affect urban area all college students.

REFERENCE:

[1] Bucher Charles A. and Read Evelyn M., "Physical Education and Health in Elementary School", (New York: The Macmillan Co., 1964).

[2] Clark Harrison H. and Clarke David H., "Application of measurement to Physical Education". (Englewood Cliffs, N. J. Prentice Hall Inc., 1987).

[3] Dominick A. Taddonio, "A Comparison of Physical Fitness of Public School Students from Economically Deprived Areas with Nation Norms, Dissertation Abstracts International 43:6 (December 1982).

[4] Jacobs and Starns, Satygrah Sidhantalankar - Human Sociology - Lakhanpal, (1978).

[5] John Lee Stock Hill "A study of junior high schoolboys Physical Fitness Scores related to the Nieman David C. & P. H. Facsm, "Fitness and Sports Medicine: A Health Related Sarkar L.N.and Nityanand Karmakar, "A comparative study of selected physical, physiological, Anthropometrics and Psychological Variables between caesarean and naturally born.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

SIYDIK TOSH KASALLIGIDA TOSHLARNING KIMYOVIY TARKIBIGA KO'RA UCHRASHI VA HOSIL BO'LISH MEKANIZMI

Boyqulov To'rabek Temirovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Tabiiy fanlar kafedrasida o'qituvchisi.

torabek_boyqulov@tues.uz

Xursandov Ilyos Ahmedovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Tibbiyot kafedrasida o'qituvchisi

Ashurov Sirojiddin

TTA Termiz filiali Umumiy xirurgiya, bolalar xirurgiyasi, urologiya va bolalar urologiyasi kafedrasida assistenti

ANNOTATSIYA: Siydik tosh kasalligi (STK) keng tarqalgan urologik kasalliklardan biri bo'lib, aholining kamida 3 foizida uchraydi. Dunyoning rivojlangan mamlakatlarida 10 million kishidan 400 ming kishi Siydik tosh kasalligidan aziyat chekmoqda. 2022 yilda O'zbekistonda STK bilan kasallanish 100000 aholiga 535,8 holatni tashkil etdi. O'zbekiston mintaqalarining endemikligi nafaqat chastotada, balki hosil bo'lgan siydik toshlari turida ham isbotlangan (masalan, Janubiy mintaqalarda siydik kislotasi birikmalaridan toshlar, Vodiy mintaqasida esa oksalatlar ustunlik qiladi). Bemorlar urologik shifoxonalar kontingentining 30-40 foizini tashkil qiladi. Ko'pgina bemorlarda STK eng mehnatga layoqatli 30-50 yoshda aniqlanadi.

Kalit so'zlar: oksalat, siydik kislotasi, sistin, urat, brushit, apatit

KIRISH: Siydik tosh kasalligi-bu turli endogen va ekzogen omillar ta'sirida yuzaga keladigan metabolik kasallik. Ko'pincha bu irsiy xususiyatga ega va siydik tizimida tosh borligi bilan belgilanadi. Hozirgi vaqtda siydik tosh kasalligining ekzogen va endogen omillari ajralib turadi.

Ekzogen:

- oziqlanish xususiyatlari (ko'p miqdordagi oqsil, spirtli ichimliklarni iste'mol qilish, suyuqlik iste'molini kamaytirish, A va B6 vitaminlari yetishmasligi, gipervitamin D, mineral suvlarni qabul qilish va boshqalar);
- zamonaviy inson hayotining xususiyatlari (jismoniy harakatsizlik, kasb, iqlim, ekologik sharoitlar va boshqalar);
- dori-darmonlarni qabul qilish (D vitamini preparatlari, kaltsiy preparatlari; sulfanilamidlar, triamteren, askorbin kislotasini kuniga 4 g dan ortiq qabul qilish).

Endogen:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

- siydik yo'llarining infeksiyalari;
- endokrinopatiyalar (giperparatiroidizm, gipertiroidizm, Kushing sindromi);
  - siydik oqimining buzilishiga olib keladigan yuqori va pastki siydik yo'llarida anatomik o'zgarishlar (nefroptoz, jom-siydik nayi stenoz, siydik yo'llarining torayishi va boshqalar).;
  - ichki organlarning kasalliklari (neoplastik jarayonlar, turli xil kelib chiqadigan metabolik kasalliklar, surunkali buyrak yetishmovchiligi va boshqalar);
  - genetik omillar (sistinuriya, Lesh–Nihan sindromi, gipoksantin-guanin-fosforibosiltransferaza yetishmovchiligi sindromi va boshqalar).

Ekzogen, endogen va genetik omillarning turli xil kombinatsiyasi ta'siri ostida biologik muhitda metabolizm buziladi, bu qon zardobida tosh hosil qiluvchi moddalar (kalsiy, siydik kislotasi va boshqalar) darajasining oshishi bilan birga keladi. Qon zardobida tosh hosil qiluvchi moddalarning ko'payishi ularning gomeostazni saqlashda ishtirok etadigan asosiy organ sifatida buyraklar tomonidan chiqarilishini ko'payishiga va siydikning to'yinganligiga olib keladi. Haddan tashqari to'yingan eritmada kristallar shaklida tuzlarning yo'qolishi kuzatiladi, bu keyinchalik avval mikrolitlar hosil bo'lishida, so'ngra yangi kristallarning cho'kishi – siydik toshlarining paydo bo'lishida omil bo'lib xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, siydik ko'pincha tuzlar bilan to'yingan (ovqatlanish tabiatining o'zgarishi, iqlim sharoitining o'zgarishi va boshqalar tufayli), bo'ladi. Faqat bitta siydikning to'yinganligi tosh hosil qilish uchun yetarli emas. Siydik tosh kasalligi rivojlanishi uchun siydik oqimining buzilishi, siydik yo'llari infeksiyasi va boshqa omillar ham zarur. Bundan tashqari, siydikda tuzlarning erigan shaklda saqlanishiga yordam beradigan va ularning kristallanishiga to'sqinlik qiladigan moddalar mavjud – sitrat, magniy ionlari, rux ionlari, noorganik pirofosfat, glikozaminoglikanlar, nefrokalsin, gamma oqsili va boshqalar. Agar uning tuzilishi o'zgarsa, u tosh shakllanishiga yordam beradi. Sitratning past konsentratsiyasi idiopatik yoki ikkilamchi bo'lishi mumkin (metabolik atsidoz, kaliyning pasayishi, tiazidli diuretiklarni qabul qilish, magniy konsentratsiyasining pasayishi, diareya). Sitrat buyrak ko'ptokchalari tomonidan erkin filtrlanadi va 75% proksimal egri-bugri kanalchalarda qayta so'riladi. Ikkilamchi sabablarning aksariyati proksimal egri-bugri kanalchalarda reabsorbsiyaning kuchayishi tufayli siydikda sitrat sekretsiyasining pasayishiga olib keladi. Siydik tosh kasalligi bilan og'riqan bemorlarning ko'pchiligida siydikdagi ushbu moddalarning konsentratsiyasi kamayadi yoki umuman bo'lmaydi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Tuzlarni erigan holda saqlashning zaruriy sharti vodorod ionlarining kontsentratsiyasi, ya'ni siydikdagi pH. Siydikning normal pH qiymati 5,8-6,2 siydikning barqaror kolloid holatini ta'minlaydi.

TADQIQOT METODI VA NATIJALAR

Hozirgi vaqtda toshlarning mineralogik tasnifi qo'llaniladi. Barcha siydik toshlarining taxminan 60-80% kalsiyning noorganik birikmalari: kaltsiy–oksalat (veddellit, vevellit), kaltsiy–fosfat (vitlokit, brushit, apatit, gidroksiapatit va boshqalar)tashkil qiladi. Siydik kislotasi va siydik kislotasi tuzlari (natriy urat va ammoniy urat) dan tashkil topgan toshlar 7-15% hollarda uchraydi. Magniyli toshlar (nyuberit, struvit) barcha siydik toshlarining 7-10 foizini tashkil qiladi va ko'pincha infeksiya bilan birlashtiriladi. Ichakdagi bakteriyalar (*Oxalobacter formigenes*) kalsiy–oksalat gomeostazini saqlashning muhim tarkibiy qismidir va ularning yetishmasligi kalsiy–oksalat konkrmentlarini hosil qilish xavfini oshirishi mumkin.

Eng kam uchraydigan toshlar oqsil toshlari – sistin (1-3% hollarda aniqlanadi). Ko'pgina hollarda toshlar aralash tarkibga ega, bu bir vaqtning o'zida bir nechta metabolik bog'lanishlarning buzilishi va infeksiyaning qo'shilishi bilan bog'liq.

Urat toshlari asosan siydik kislotasidan iborat. Ularning shakllanishi siydikdagi siydik kislotasining yuqori kontsentratsiyasi yoki siydikning past pH darajasi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Siydik kislotasining kontsentratsiyasi siydik hajmiga ham, siydik kislotasining chiqarilish hajmiga ham bog'liq. Uratlarning uchdan ikki qismi buyraklar orqali chiqariladi. Siydik kislotasining chiqarilishi endogen urat ishlab chiqarishning ko'payishi yoki puringa boy oziq-ovqatlarni iste'mol qilish bilan bog'liq sharoitlarda ortadi. Urat endogen ishlab chiqarishning ko'payishi purinlarning sintezi va reutilizatsiyasini tartibga soluvchi fermentlarning mutatsiyasi tufayli yuzaga keladi. Uratning giperekresiyasining kuchayishi o'sma kasalliklarida kuzatilishi mumkin, ammo toshlar har doim ham paydo bo'lmaydi. Qon zardobida uratning normal darajasining mavjudligi siydik bilan uratning yuqori chiqarilishini istisno etmaydi, shuningdek qonda siydik kislotasi kontsentratsiyasining oshishi siydikdagi uratning yuqori miqdorini ko'rsatmaydi – ko'pincha siydik kislotasining siydik bilan past chiqarilishiga javoban ikkinchi darajali bo'ladi. Urat toshlarining shakllanishi purin almashinuvida giperurikemiya (6,5 mmol/l) va giperurikuriya (4 mmol/l) shaklida buzilgan ba'zi bemorlarda kuzatiladi. Siydik kislotasi toshlari bo'lgan ko'plab bemorlarda peshobda siydik kislotasining normal kontsentratsiyasi mavjud. Bunday holda, toshlar siydik pH darajasining pastligi tufayli hosil bo'ladi, bu buyraklar tomonidan ammoniy ishlab chiqarishning pasayishi bilan bog'liq.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Кальсий оксалат. Гипероксалурия кальсий оксалат тошларининг paydo bo'lishining asosiy predispozitsiya qiluvchi omilidir. Гипероксалурия ferment yetishmovchiligi bilan bog'liq. "Ichak" гипероксалуриyasi tez-tez uchraydi va yo'g'on ichakdan oksalatning ortiqcha singishi natijasida yuzaga keladi. Oksalatning haddan tashqari so'rilishi kalsiyning ichakdagi bog'lanishi, ko'p miqdorda o'simlik ovqatlarini iste'mol qilishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Sabzavot va mevalarda mavjud bo'lgan askorbin kislotasi oksalatga aylanadi, bu esa ichakdan oksalatning so'rilishini oshiradi. Boshqa tomondan, oksalat ichak devoridagi kalsiy va oksalat o'rtasida murakkab birikma hosil bo'lishi tufayli siydikda kalsiyning so'rilishini va chiqarilishini kamaytiradi. Magniy oksalat komplekslarini hosil qilish orqali oksalatning siydik bilan so'rilishini va chiqarilishini kamaytiradi. Kalsiy urolitiaz va hiperoksaluriyaning kombinatsiyasi 40-50% hollarda kuzatiladi. Normokalsemiya sharoitida giperkalsiyuriya bilan og'rikan bemorlar "idiopatik giperkalsiyuriya" bilan og'rikan odamlarga tegishli. "Idiopatik" giperkalsiyuriya takroriy kalsiy–oksalat urolitiazining eng keng tarqalgan sabablaridan biridir. Giperkalsiyuriyaning "Absorbsion " va "buyrak" turlari bo'lishi mumkin. "Absorbsion" giperkalsiyuriya ingichka ichakda kalsiyning so'rilishining birlamchi ko'payishi bilan bog'liq va irsiy hisoblanadi. "Buyrak" giperkalsiyuriyasi kanalchalar nuqsoni bilan bog'liq bo'lib, bu buyrak kanalchalarida kalsiyning yetarli darajada reabsorbsiyasiga olib keladi va uning oshqozon-ichak traktida ortiqcha kompensatsion so'rilishi bilan birga keladi. 5 va 3% hollarda kalsiy toshlari birlamchi giperparatiroidizm va buyrak–kanalcha atsidozi tufayli hosil bo'ladi. Buyrak-kanalcha atsidozi, ayniqsa distal kanalchalarda vodorod ionlarining sekretiya qobiliyatining pasayishi bilan tavsiflanadi. Kasallik giperkalsiyuriya, gipositruriya va kalsiy toshlarining shakllanishi bilan kechadigan giperxloremik metabolik atsidozga olib keladi. Kalsiyning siydik bilan normal chiqarilishida kalsiyli toshlarning sababi gipositruriya, giperurikozuriya, siydik turg'unligidir .

Sitrat kaltsiy-oksalat tosh hosil bo'lishining muhim ingibitori hisoblanadi. Kalsiy yetishmovchiligi siydikda sitratning chiqarilishini kamaytiradi. Mexanizm hujayra ichidagi pH darajasini pasaytirish yoki gipokaliemiyada proksimal kanalchalar devorida vodorod ionlarining sekretiyaning oshirish orqali ikkilamchi hisoblanadi. Oziq-ovqat tarkibidagi natriy miqdorining pasayishi kalsiyning chiqarilishini kamaytirishga ham yordam beradi. Natriyni yuqori darajada iste'mol qilish siydikda kalsiyning chiqarilishini sezilarli darajada oshiradi deb ishoniladi. Bu, ehtimol, buyrak kalsiy kanalchalarida reabsorbsiyani ingibitsiya qilish orqali sodir bo'ladi, chunki natriy ekstraselulyar suyuqlikni ushlab turadi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Magniy va ammoniy (struvit) aralash fosfat kislotali toshlar Proteus va Pseudomonas infeksiyasi tufayli hosil bo'ladi. Ushbu mikroorganizmlar ureazik faollikka ega, ya'ni karbamidni parchalaydi va ammoniy va gidroksil guruhlarini ishlab chiqarishga yordam beradi, bu esa siydik pH darajasining oshishiga olib keladi. Siydik pH darajasi oshishi bilan magniy va ammoniy (struvit) fosfat kislotasi tuzining kristallari hosil bo'ladi.

Sistinuriya—bu nasliy autosomal-resissiv turiga ega bo'lgan irsiy kasallik. Sistinuriya transmembran transportining buzilishiga asoslangan bo'lib, bu ichakdagi so'rilishning buzilishiga va ikki asosli aminokislotalarning (sistin, ornitin, lizin, arginin) proksimal kanalchalarda rezorbsiyaga olib keladi. Sistin siydik tosh kasalligi sistinuriya bilan namoyon bo'ladi va faqat gomozigotlarda uchraydi. Toshlar bolalik davrida paydo bo'lishi mumkin, ammo kasallikning eng yuqori darajasi ikkinchi va uchinchi o'n yilliklarga to'g'ri keladi. Sistin siydikda yaxshi erimaydi, bu uning kristallar shaklida tushishiga olib keladi.

Siydik tosh kasalligini davolash jarrohlik (DZTL, rentgen—endourologik operatsiyalar va "an'anaviy" ochiq operatsiyalar), tibbiy va profilaktik bo'lishi mumkin. Davolash usulini tanlash bemorni klinik tekshirish natijalariga, konkrementning kimyoviy tuzilishiga, qo'shma kasalliklar mavjudligiga asoslanadi.

Xulosa

Zamonaviy davolash usullarining rivojlanishiga qaramay, farmakologik preparatlarni qo'llash zarurati saqlanib qolmoqda. Ulardan foydalanish qon va siydikdagi biokimyoviy o'zgarishlarni to'g'irlash orqali takroriy tosh hosil bo'lish xavfini kamaytirishga imkon beradi, shuningdek 0,5 sm gacha bo'lgan toshlarni chiqarishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Лопаткин Н.А. Урология. Национальное руководство. М.: Гэотар-Медиа, 2013. С. 610–636. [Lopatkin N.A. Urology. National guidelines. M.: Geotar-Media, 2013. Pp. 610–636. (In Russ.)].
2. Комяков Б.К. Урология. 2-е изд. Москва: Гэотар-Медиа, 2018. 480 с. [Komyakov B.K. Urology. 2nd edn. Moscow: Geotar-Media, 2018. 480 p. (In Russ.)].
3. Константинова О.В., Шадеркина В.А. Эпидемиологическая оценка мочекаменной болезни в амбулаторной урологической практике. Экспериментальная и клиническая урология 2015;(1):11–5. 2015;(1):11–5.
4. López M., Hoppe В. History, epidemiology and regional diversities of urolithiasis. ediatr Nephrol 2010;25(1):49–59. DOI: 10.1007/s00467-008-0960-

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

5. Romero V., Akpınar H., Assimos D.G. Kidney stones: a global picture of prevalence, incidence, and associated risk factors. Rev Urol 2010;12(2–3):86–96
6. Boyqulov T.T. va boshqalar. COVID-19 INFEKSIYASIDA ERKAKLAR BEPUSHTLIGI VA JINSIY ZAIFLIK. 2023, https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=hJ-8kMMMAAAAJ&authuser=1&citation_for_view=hJ-8kMMMAAAAJ:roLk4NBRz8UC
7. Boyqulov T.T. va boshqalar. SIYDIK-TANOSIL TIZIMI VA COVID-19 HAQIDA BA’ZI BIR SAVOLLAR. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=hJ-8kMMMAAAAJ&authuser=1&citation_for_view=hJ-8kMMMAAAAJ:Se3iqnhoufwC
8. Boyqulov T.T. va boshqalar URUG ‘SIFATI VA QONDAGI TESTOSTERONNING VARIKOSELEKTOMIYADAN OLDIN VA KEYINGI MIQDORI O’ZGARISHI https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=hJ-8kMMMAAAAJ&citation_for_view=hJ-8kMMMAAAAJ:kNdYIx-mwKoC
9. Boyqulov T.T. va boshqalar THE ROLE OF III GENERATION CEPHALOSPORINS IN THE TREATMENT OF URINARY TRACT INFECTIONS. <http://mjstjournal.com/index.php/mjst/article/view/408>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

TIBBIYOTDA GASTROEZOFAGAL REFLUKS KASALLIGIDA BRONXOOSTRUKTIV SINDROMINING REFLUKSAT FONIGA BOG'LIQLIK DARAJASI

Shadjanova N.S

Buxoro davlat tibbiyot instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada gastroezofagal refluksant kasalligi (GERK) bilan birga bo'lgan 86 bemorda bronxoobstruktiv sindrom (BOS) ning refluksant foniga bog'liqlik darajasi o'rganilgan. Tekshiruv natijalari shuni ko'rsatdiki, GERKda BOS kelib chiqishi va klinik simptomlarning rivojlanish darajasi refluksning foniga nisbatan baholandi va quyidagilar aniqlandi: BOS bilan og'riq bemorlarda yurak kuyishi kuzatiladi, kimda BOS yuqori holatda bolsa og'izda achchiq ta'm bilan paydo bo'ladi. GERK bilan kasallangan bemorlarda turli (kislotali, ishqoriy) talablarga ko'ra klinik belgilar diagnostika va davolashda aniqlangan.

Kalit so'zlar: Gastroezofagal refluks kasalligi, bronxoobstruktiv sindrom, refluks muhiti, kislotali muhit, ishqoriy muhit.

Аннотация: В данной статье изучена степень зависимости бронхообструктивный синдром (БОС) от рефлюксная среда у 86 больных гастроэзофагеальная рефлюксная болезнь (ГЭРБ). Результаты исследования показали, что происхождение БОС при ГЭРБ и степень развития клинической симптоматики в зависимости от фона рефлюкса сопоставлялись с рефлюксная среда и установлено следующее: Изжога наблюдается у больных с БОС, у которых запущенной стадии БОС проявляется горечью во рту. Клинические признаки определяются при диагностике и лечении в зависимости от различных (кислотных, щелочных) потребностей у больных ГЭРБ

Ключевые слова: Гастроэзофагеальная рефлюксная болезнь, бронхообструктивный синдром, рефлюксная среда, кислая среда, щелочная среда.

Annotation: In this article, the dependence of bronchoobstructive syndrome (BOS) on reflux environment 86 patients with gastroesophageal reflux disease (GERD) was studied. The results of the investigation showed that the origin of BOS in GERD and the degree of development of clinical symptoms depending on the background of reflux were compared with reflux environment and the following were found: Heartburn is

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

observed in patients with BOS, in whom. BOS appears with a bitter taste in the mouth in the advanced state. Clinical signs are determined in diagnosis and treatment according to different (acidic, alkaline) requirements in GERD patients.

Key words: Gastroesophageal reflux disease, bronchoobstructive syndrome, reflux environment, acidic environment, alkaline environment.

Muammoning dolzarbligi. Hozirgi vaqtda gastroezofagial reflyuks kasalligi (GERK) gastroenterologik kasalliklar orasida ro'y berayotgan indeks bo'yicha yuqori o'rinlarni egallaydi. Kasallikni tashxislash deyarli qiyin emas, chunki GERKning tipik klinik belgilari klinik amaliyotda tez-tez kuzatiladi, masalan, ko'ngil aynishi, kekirish, regurgitatsiya va boshqalar. Biroq, kasallikning tipik shakllariga tashxis qo'yish juda qiyin. Chunki ularning klinik ko'rinishi qo'shni organlarning kasalliklariga o'xshaydi [1,2,4,6,7]. Atipik ko'rinishlardan GERK ning bronxo-pulmonal shakli ko'p kuzatiladi. Masalan, tibbiy adabiyotlarga ko'ra, GERK reflyuksining atipik shakllaridan biri - astma 30% dan 90% gacha bronxial astma (BA) bilan birga uchraydi [2,3,5].

GERK ning atipik shakllari orasidagi birlamchi tadqiqotlarimizga ko'ra, aniqrog'i, bronx-o'pka turi progressivdir, chunki tadqiqot davomida biz bronxoobstruktiv sindromning (BOS) uchrash darajasining reflyuks foni bilan aralashmasini aniqlashga qaratgan edik.

Materiallar va usullar. Tadqiqot uchun GERK bilan kasallangan va muqobil ravishda 1-2 bosqichli BOS bilan kasallangan 86 nafar reproduktiv bemorlarning tahlil natijalarining klinik, laboratoriya va instrumental faktlari olindi. Bemorlardan 18 yoshdan 57 yoshgacha bo'lgan 51 ayol va 35 erkak (o'rta $35 + 0,7$). Tadqiqotning taxminiy mezonlari: ular 18 yoshdan oshgan va klinik va instrumental tahlillar uchun yozma ravishda kelishilgan, yurak urishi va regurgitatsiya haqida shikoyatlari bo'lgan odamlardir. Tadqiqotdan olingan mezonlarni ajratib ko'rsatish: H₂ blokatorlari, proton pompasi ingibitorlari, prokinetikani 10 kungacha davolash, oshqozon va o'n ikki barmoqli ichak yarasining rivojlanish darajasi, kardial axialaziya, turli xil etiologiyadagi jigar sirrozi, surunkali pankreatit, xoletsistit. Xoledoxolitiaz kasalligi, Helicobacter pylori infeksiyasi, anamnezda o't, oshqozon osti bezi va o'n ikki barmoqli ichak kasalliklari, homilador va laktatsiya davrida anamnezda qaysi dorilar kerak bo'lgan nojo'ya ta'sirlar yoki foydasiz dorilar va surunkali buyrak etishmovchiligi bilan jarohatlanganlar. Tashxis qo'yish uchun rentgenologik, endoskopik va zarur hollarda ultratovush va kompyuter tomografiyasi qo'llaniladi. Dastlab saharda mualliflar tomonidan in vivo va in vitro haller reflyuks muhitining turlari aniqlandi, birinchi sifat , keyin esa ph-metrik usul bilan

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

miqdori aniqlandi. Ushbu usulni amalga oshirishdan oldin bemorlarga sharbatlar, qahva va antatsid preparatlarini iste'mol qilish ta'qiqlanadi. Biz tashxis paytida 2009- yilda taklif qilingan tasnifdan foydalandik. (4) Qabul qilingan bemorlar yoshi, jinsi, anamnezdagi miqdor valyutasi, Kettle indeksi darajasi va boshqalar bo'yicha 2 guruhga bo'linadi. Ushbu buzilish uchun faqat atrof-muhit reflyuksatining mezon ko'rsatkichi (A.R). 1-guruhda 48 bemorning muhiti kislotali (kislotali. $A=2,6+_0,3$) va 28 bemorda ishqoriy ($Al.A=8,7+_0,4$) F-metrik tadqiqot BFRL-S20 bilan ph-metriya o'tkazildi. Diagnostika jarayonida rentgenologik, endoskopik, tashqi nafas olish funksiyasini tahlil qilish uchun (pikflometriya va spirografiya), qon va axlatning umumiy tahlili, zarur vaqtlarda ultratovush, kompyuter tomografiyasi qo'llanilgan. Tekshiruvning dastlabki bosqichida so'rovlar orqali BOSning GERK darajasi bilan sodir bo'lganligi aniqlangan. Tekshiruvning keyingi bosqichlarida GERK bilan jarohatlanganlar va bir vaqtning o'zida BOS bemorlarning klinik diagnostika natijalarining turlari o'rganildi. Qabul qilingan faktlar talabning T-mezoni asosida qayta ishlanadi va $P<0,05$ natijalarining xilma-xilligi ishonchli deb tan olinadi.

Natijalar va muhokama. Nafas olish a'zolarining patologiyasi BOS va GERKning birgalikda paydo bo'lish chastotasi quyidagilarni ko'rsatdi. Ac bemorlarda BA va GERK birgalikda tashxis qo'yilganda. $A=56,2\%$ va $Al. A=43,7\%$ muhit reflyukslari aniqlandi (Statistik belgilarning farqi $p<0,05$). Shubhasiz, bemorlarda kislotali muhitga (Ac.A) ega bo'lgan reflyuksat muhitiga ko'ra GERK va BOS birgalikda paydo bo'lish indeksi yuqori. GERKda yuzaga keladigan BOSning atrof-muhit reflyuksasiga bog'liqlik darajasi 2 guruh bemorlarda klinik va endoskopik jihatlar maxsus o'rganildi. Klinik va endoskopik belgilarning xususiyatlarini keng qamrovli xarakterlash uchun, birinchi navbatda, asosiy simptomlar aniqlangan kasallikning mohiyati hisoblanadi.

Jadval 1

BOS belgilarining GERKdagi reflyuks muhitiga bog'liqlik darajasi

Simptomlar:	Feflüksning paydo bo'lish darajasining tashqi muhitga bog'liqliligi	Kislotali N=48	Ishqoriy N=28
1. Yurak kuyishi + BOS (asfiksiya xuruji + surunkali yo'tal)		24 (45.8%)	11 (39%)
2. Kekirish + BOS		17 (35.4%)	6 (21%)

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

3. Og'izdagi achchiq ta'm + BOS	3(6.2%)	12(43%)
4. Disfagiya +BOS	18 (37.5%)	11(39%)
5. Regurgitatsiya +BOS	28 (58.3%)	13 (46.4%)
6. Surunkali yo'tal	12 (25%)	3 (11%)
7. Asfiksiya xuruji	18 (37.5%)	6 (21%)

Eslatma. $p<0,05$ * $p<0,001$ ** kislotali va ishqoriy muhit o'rtasidagi ishonchli farq. Ph-metrik tekshiruv natijalari shuni ko'rsatadiki, GERK bilan og'riqan bemorlarning qizilo'ngach shilliq qavati va ph-metrik ko'rsatkichlari sog'lom bo'lgan bemorlarda jiddiy farqlar mavjud. 1-guruhdagi bemorlarda A.R ph-metrik ko'rsatkichlari $2,6\pm 0,3$ bo'lib, ular nazorat guruhidagi ko'rsatkichdan ishonchli farq qiladi. $(6,9\pm 0,8)$ ($p<0,001$). 2 guruh bemorlarda bu indeks $8,7\pm 0,4$, ular indeks nazorati ($p<0,05$) va 1 guruh ($p<0,001$) dan farq qiladi.

Shunday qilib, bog'liqlikni baholashda GERKda klinik simptomlarning rivojlanishi va BOS darajasining paydo bo'lishi kislotali muhit bilan og'riqan bemorlarni ishqoriy refluksga chaqiradi va ikkala holat birgalikda sodir bo'lganda BOS kelib chiqish ehtimolligi yuqori bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Баратова Д.С. Особенности клинического течения внепищеводных проявлений гастроэзофагеальной рефлюксной болезни // Молодой ученый. – 2016. – №11. – С. 1139-1141.
2. Ивашкин В.Т., Маев И.В., Трухманов А.С. и др. Гастроэзофагеальная рефлюксная болезнь. Клинические рекомендации Российской гастроэнтерологической ассоциации. – М. 2014. – С.23.
3. Shadjanova N.S The Need for New Approaches in Diagnosis Anemic Syndrome in the Elderly // Central Asian journal of theoretical and applied science 2023.
4. Features of hemostasis in rheumatoid arthritis patients with ischemic hearth disease. N.S. Shadjanova. International engineering journal for research & development (IEJRD) 7 (1), 5, 2022.
5. Shadjanova N.S. Causes of iron deficiency anemia for children and adolescents / Journal of Advanced Research and Stability Special Issue | 2022 100-105.
6. Shadjanova N.S. Changes in peripheral blood parameters in patients with Covid-19/ N.S. Shadjanova, Z. M. Ruziyev DOCTOR'S HERALD 2022 3.1(107) <http://doi.org/10.38095/2181-466X-20221073>.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

7. Shadjanova N. S. Features of hemostasis in rheumatoid arthritis patients with ischemic hearth disease // International Engineering Journal for Research & Development. - 2022. - Vol. 7. - No. 1-P. - P. 1-5.

8. Saidjanovna S. N., Kobilovna E. S., Mavlonovna U. N. Metabolism in the organism in elderly persons with iron deficiency anemia //Journal of Biomedicine and Practice. – 2020. – Т. 2. – №. 5.

9. Шаджанова Н. С., Исматова М. Н. РАСПРОСТРАНЁННОСТЬ И ПРИЧИННЫЕ ФАКТОРЫ БРОНХИАЛЬНОЙ АСТМЫ В БУХАРСКОГО ОБЛАСТИ //Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2017. – №. 2-2. – С. 76-77.

10. Ивашкин В.Т., Маев И.В., Трухманов А.С. и др. Клинические рекомендации Российской гастроэнтерологической ассоциации по диагностике и лечению гастроэзофагеальной рефлюксной болезни // Российский журнал гастроэнтерологии, гепатологии, колопроктологии (РЖГГК), 2017; 27(4). – С. 75–95.

11. Костюкевич О.И., Рылова А.К., Рылова Н.В., Былова Н.А., Колесникова Е.А., Корсунская М.И., Симбирцева А.С. Внепищеводные маски гастроэзофагеальной рефлюксной болезни // РМЖ. Медицинское обозрение. 2018. №7(II). С. 76–81.

12. Yadlapati R., Craft J., Adkins C.J., Pandolfino J.E. The upper esophageal sphincter assist device is associated with symptom response in reflux associated laryngeal symptoms // Clin Gastroenterol Hepatol. – 2018, Jan. Doi: 10.1016/j.cgh.2018.01.031. Pubmed PMID: 29408.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

KREDIT-MODUL TIZIMIDA TAHSIL OLAYOTGAN TALABALARNING TAYANCH KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH

Abdullayeva Shoxista Maksudovna

Osiyo xalqaro universiteti

“Pedagogika va psixologiya” kafedrası magistranti

Tosheva Gulnora Djurayevna

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi globallashgan davr ta’limining kredit-modul tizimi yuzasidan xorij tajribalari va tizimning samarali tomonlari haqida ma’lumotlar keltirib o’tilgan. Aniq soatlari keltirilgan bo’lib, kredit-modul tizimining avfzalligi shundan iboratki fan dasturlarining mazmunini bugungi ishlab chiqarish va tendensiyalar bilan bog’lashning, qolaversa mazmunga qaratilgan bu ta’lim aniq maqsadlarni ko’laganligi johon tajribasida o’z aksini topganligini biz o’z tadqiqotlarimizda ko’rib xulosalarga ega bo’ldik va aniqliklar doirasida yechimlarni ham keltirdik.

Kalit so’zlar: idrok etish, maqsadli ta’lim, kompetensiya, kredit-modul, estetika, tushinish, ta’limdagi samaradorlik, kreativ, produktiv.

Аннотация: В данной статье представлена информация о кредитно-модульной системе современного глобализированного образования и зарубежном опыте, а также об эффективных аспектах системы. Преимущество системы кредитных модулей состоит в том, что можно связать содержание научных программ с сегодняшним производством и тенденциями, и что это содержательно-ориентированное образование имеет четкие цели. В нашем исследовании мы пришли к выводам и получили предлагаемые решения в рамках определенностей.

Ключевые слова: восприятие, целевое обучение, компетентность, кредитный модуль, эстетика, понимание, эффективность в образовании, творческий, продуктивный.

Kirish: Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini tashkil etish bilan bog’liq tizimni takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida O’zbekiston Respublikasi Prezidentining “O’zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida” 2019 yil 8 oktabrdagi PF-5847-son

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

hamda “2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasini “Ilm, ma‘rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili”da amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida” 2020 yil 2 martdagi PF-5953-son farmonlarida belgilangan vazifalar ijrosini ta‘minlash maqsadida Vazirlar Mahkamasi qaror qiladi:

Kredit-modul tizimi avvalambor mamlakatimiz oliy ta‘lim tizimiga ta‘limning amaldagidan ko‘ra ancha mukammal o‘lchov birligini olib kiradi.

Unga ko‘ra, universitetda o‘tiladigan har bir fan endilikda undagi o‘qish yuklamasi miqdoriga qarab, kreditlarda aks etadi. Masalan, har bir fan o‘rtacha 5, 6 yoki 7,5 kreditlarda aks etishi mumkin. Talaba esa har semestr, o‘quv yilida muayyan miqdorda kreditlar to‘plab borishi mumkin va bu miqdorga qarab, unga bakalavr yoki magistr darajasi beriladi [1].

Kredit nima? (ta‘limda)

✓ **Kredit** – bu, olingan bilimni qachon yoki qayerda olinganidan qatiy nazar, hisobini chiqarish va tan olish demakdir. Almashinuv birligi.

✓ **Modul** – bu alohida individual o‘quv fani. O‘zida bilimga egalik qilish va kasbiy jihatlarini qamrab olgan bo‘lib, ta‘lim oluvchilarning o‘quv dasturini o‘zlashtirish natijasida shakllangan bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarni nazorat qilishning tegishli turi bilan yakunlanishni nazarda tutadi.

✓ **Kredit-modul** o‘qitish tizimi esa, har bir o‘quv moduli tarkibini tuzishga asoslangan modulning o‘quv natijalari va yakuniy nazoratni kuzatib borish orqali ta‘lim oluvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini muntazam ravishda baholab boruvchi o‘quv dasturini o‘zlashtirish jarayonini tashkil etish tizimi hisoblanadi [2].

Kreditlarni to‘plash mexanizmi qanday? (ta‘limda)

✓ **Ta‘limning kredit tizimi** talabaga yo‘naltirilgan o‘qitish, ta‘lim berish va baholashning oshkoraligi tamoyiliga asoslangan bo‘lib, sinov birliklarini yig‘ish va ko‘chirib o‘tkazishdan iboratdir. Mazkur tizim sinov birliklarining jamg‘arib boriladigan ta‘limning barcha bosqichlari bo‘yicha ilgari yig‘ilgan o‘sib boruvchi sinov birliklari hisobini bildiradi.

✓ **Kredit modul tizimi** - ma‘ruza, nazariy, amaliy, seminar, laboratoriya mashg‘ulotlari, o‘quv amaliyoti, klinik o‘quv amaliyotlar, kurs loyihasi (ishi), shuningdek ta‘lim oluvchilarning mustaqil mashg‘ulotlari bo‘yicha haftalik soat yuklamasi va ta‘lim oluvchilarning faoliyatini baholash mezonlarini aks ettiradi. Ta‘lim oluvchilar tomonidan barcha majburiy faoliyat turlari bajarilgandan va ular baholangandan so‘ng *kreditlarni* to‘plash mumkin.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Kredit-modul o'qitish tizimi o'quv jarayonining quyidagi shakllaridan tashkil topadi:

➤ **Auditoriya mashg'ulotlari** – ma'ruza, nazariy, amaliy, seminar, laboratoriya mashg'ulotlari, o'quv (klinik) amaliyoti;

➤ **Auditoriyadan tashqari mashg'ulotlar (mustaqil ta'lim)** – ilmiy kutubxonada ishlash, mustaqil ishlar, referatlar yozish, individual maslahatlar, ishlab chiqarish (malaka) amaliyoti, kurs ishi, bitiruv malakaviy ishi, ta'lim oluvchilarning ilmiy anjumanlarda qatnashishi, magistratura mutaxassisliklarida ilmiy faoliyat turlari va boshqalar.

ECTS (The European Credit Transfer and Accumulation System)

Yevropa Kredit Transfer Tizimi

i. **ECTS** – Yevropa Kredit Transfer Tizimi 1989 yilda asos solingan bo'lib, Yevropa davlatlari tomonidan ishlab chiqilgan, tekshirilgan va takomillashtirilgan kreditlarni taqsimlash tizimidir.

ii. **ECTS** tizimida talaba olgan bilimining bahosini bir davlatdan (OTMdan) ikkinchi davlatga (OTMga) erkin ko'chishini, erishilgan ko'nikma va malakasini erkin tan olinishini, pirovardida barchasini hisobga olib daraja (diplom) olishini nazarda tutuvchi tizimdir.

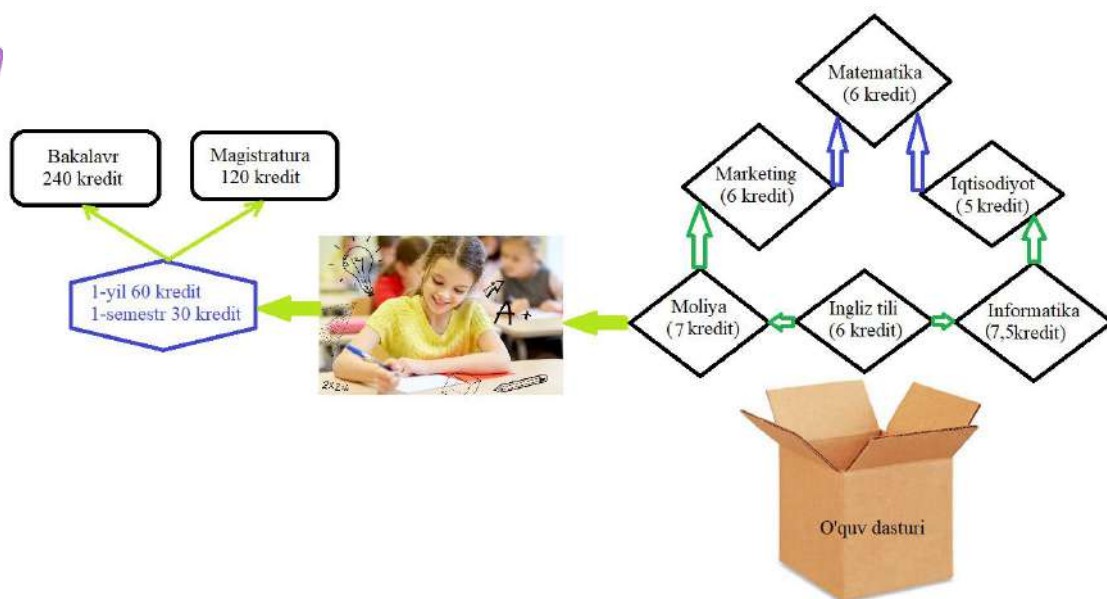
iii. **ECTS** tizimida ta'lim olishning barcha turlari (kunduzgi, kechki, sirtqi, masofaviy) va o'quv yuklamasining barcha ko'rinishlari (ma'ruza, amaliyot, laboratoriya va h.z.) uchun qo'llanilishi mumkin.

Yevropa Kredit Transfer Tizimi

ECTS kredit-modul tizimida bir yillik kreditlar miqdori 60ni tashkil etadi. Bir o'quv yili 2 semestrda iboratligini hisobga olsak, talaba o'qishi davomida har semestrda 30 kredit to'plab borishi kerak bo'ladi. Bakalavr dasturi odatda, 4 yilligi hisobga olinsa, talaba ushbu darajani qo'lga kiritish uchun jami 240 kredit, magistratura dasturini tugallash uchun esa 120 kredit to'plashi talab etiladi [3].

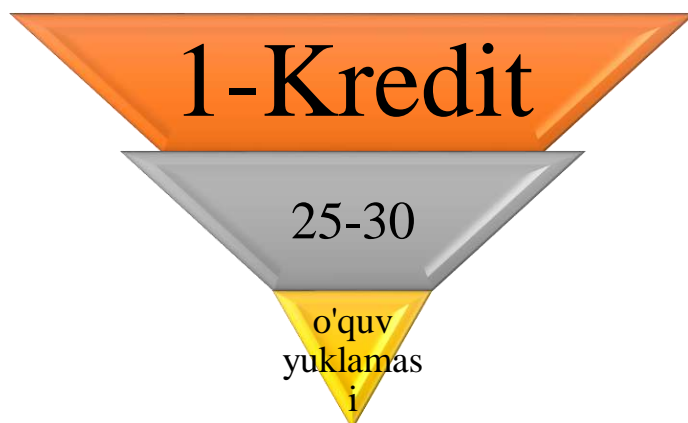
МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

1-rasm. Ta'lim oluvchining yildavomida to'playdigan kredit soatlar sxemasi
Kreditlarning akademik soatdagi miqdori

Kreditlar shunchaki raqamlar emas. Har bir kredit talaba bajarishi kerak bo'lgan ma'lum miqdordagi o'qish yuklamasini bildiradi. ECTS kredit-modul tizimida 1 kredit o'rtacha 25-30 soatlik o'qish yuklamasini anglatadi. Bu degani, agar fan 6 kreditli fan bo'lsa, talaba ushbu fan bo'yicha belgilangan miqdordagi kreditlarni qo'lga kiritish uchun semestr davomida 150-180 soatlik o'qish yuklamasini bajarishi kerak bo'ladi ($25 \cdot 6 = 150$; $30 \cdot 6 = 180$) [4].

2-rasm. Bir kreditning umumiy soatlar ko'rinishi sxemasi

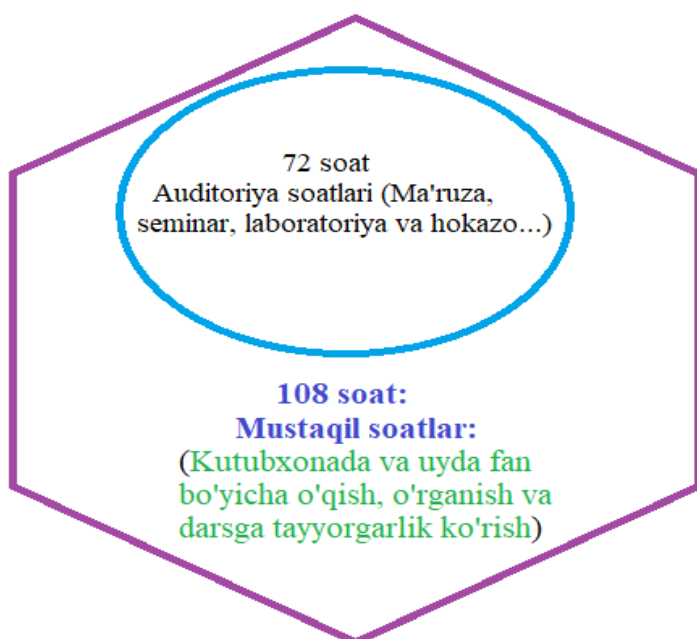
Shunday ekan, kredit-modul tizimini joriy etgan OTMlarda talabalar har bir fan uchun belgilangan kreditlar miqdoriga qarab, o'qish hali boshlanmasdanoq, har bir fanni o'qish va o'rganishga qancha vaqt sarflashlari kerakligini bilib oladilar. Bu ham ta'limda shaffoflikning bir ko'rinishidir. 1 kredit o'qish yuklamasi (25-30 soat oralig'ida) aynan necha soat bo'lishini odatda har bir OTM o'zining ichki qoidalarida belgilaydi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Kreditlarning akademik soatdagi miqdori

Bunda OTM 1 kredit uchun 30 soatlik o'qish yuklamasi belgilagan bo'lsa, undan 12 soati ($30 \cdot 40\% = 12$) auditoriya soatlari, 18 soati ($30 \cdot 60\% = 18$) esa talabaning mustaqil o'qish soatlariga to'g'ri keladi. Ushbu taqsimot asosida 6 kreditlik fan o'qish yuklamasini aniqlaydigan bo'lsak, talaba ushbu fan bo'yicha belgilangan kreditlarni qo'lga kiritish uchun semestr davomida 72 soat ($(30 \cdot 6) \cdot 40\% = 72$) auditoriya darslarini, 108 soat ($(30 \cdot 6) \cdot 60\% = 108$) uya va kutubxonada mustaqil o'qish yuklamasini bajarishi kerak bo'ladi [5].

6 Kredit = 180 soat o'qish yuklamasi
(40% auditoriya soatlar / 60% mustaqil o'qish soatlari)

3-rasm. Kredit-modul tizimining auditoriya va mustaqil soatlar taqsimoti sxemasi
Fanlarni tanlash imkoniyati

O'qishning dastlabki yillarida soha bo'yicha umumiy bilimga ega bo'lgandan so'ng talabalarda ayrim yo'nalish va fanlar bo'yicha chuqurroq bilimga ega bo'lish va kelajakda shu yo'nalishda ishlashga ishtiyoq paydo bo'lishi tabiiy. Talabalar yildan yilga mutaxassis sifatida shakllanib borar ekan, ular uchun o'qish dasturidagi ayrim fanlarning ahamiyati ortib, ayrim fanlarning ahamiyati kamayib boradi.

Hozirda universitetlar qat'iy belgilab qo'yilgan o'quv dasturlari asosida ish yuritadi. Ya'ni, talabalar o'qishga kirgandan boshlab to bitirgunga qadar dasturda belgilangan barcha fanlarni o'rganishga majbur. Bu qay darajada to'g'ri? OTMda ta'lim olayotgan talabalar qat'iy belgilangan standart o'quv dasturi asosida ta'lim olishi shartmi? Dasturdagi barcha fanlar har bir talabaning qiziqishlari, kelajak rejalariga to'g'ri kelmasa-chi?

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

O'qishning dastlabki yillarida soha bo'yicha umumiy bilimga ega bo'lgandan so'ng talabalarda ayrim yo'nalish va fanlar bo'yicha chuqurroq bilimga ega bo'lish va kelajakda shu yo'nalishda ishlashga ishtiyoq paydo bo'lishi tabiiy. Talabalar yildan yilga mutaxassis sifatida shakllanib borar ekan, ular uchun o'qish dasturidagi ayrim fanlarning ahamiyati ortib, ayrim fanlarning ahamiyati kamayib boradi [6].

Hozirda universitetlar qat'iy belgilab qo'yilgan o'quv dasturlari asosida ish yuritadi. Ya'ni, talabalar o'qishga kirgandan boshlab to bitirgunga qadar dasturda belgilangan barcha fanlarni o'rganishga majbur. Bu qay darajada to'g'ri? OTMda ta'lim olayotgan talabalar qat'iy belgilangan standart o'quv dasturi asosida ta'lim olishi shartmi? Dasturdagi barcha fanlar har bir talabaning qiziqishlari, kelajak rejalariga to'g'ri kelmasa-chi?

Aslida, har bir talaba o'z qiziqishlari, imkoniyatlari, kelajakda qaysi kasbni egallashi va bu uchun kerakli fanlarni universitet ma'muriyatidan ko'ra yaxshiroq biladi. Talabani majburlab xonada olib o'tirish mumkin, lekin uning fikr va e'tiborini xonada ushlab o'tirib bo'lmaydi.

Kredit-modul tizimiga o'tishning muhim jihatlaridan yana biri bu - o'quv dasturiga tanlov fanlarining kirib kelishidir. Unga ko'ra, talabalar o'qishning dastlabki yillarida sohaga oid asosiy, umumkasbiy fanlarni o'zlashtirib, soha bo'yicha umumiy bilimni egallab olganlaridan so'ng, sohaga oid maxsus fanlarni o'z qiziqishlaridan kelib chiqib o'zlari tanlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bunda OTM talabalarga o'quv yili davomida taklif qilinayotgan tanlov fanlarning ro'yxatini va ular haqida batafsil ma'lumot taqdim etadi. Talabalar esa ushbu ro'yxat va ma'lumotlar asosida o'zlari qiziqqan fanlarni tanlaydilar. Bu jarayon har bir talaba o'zining bakalavriat yoki magistratura o'qish dasturini ma'lum ma'noda o'zi shakllantirishiga imkon yaratadi. Ya'ni, guruhda 50 nafar talaba bo'lsa, ularning har biri o'z qiziqishlariga ko'ra o'z o'qish dasturlariga ega bo'lishadi.

Tanlov fanlari soni kursdan kursga ko'payib borishi zarur bo'ladi. Chunki talaba kursdan kursga o'tgani sari mutaxassis sifatida shakllanib boradi va unda mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati ham shakllanib boradi [7]. OTMlar esa asta-sekinlik bilan talabalarga o'z fakultetlaridan tashqarida, ya'ni boshqa fakultetlardan ham tanlov fanlari olishga imkoniyat yaratishlari zarur.

Fanlarni tanlash amaliyoti nafaqat talabalar uchun o'zlari xohlagan yo'nalish bo'yicha chuqurroq bilim olishlariga imkoniyat yaratadi, balki OTM o'quv dasturidagi fanlar tarkibi tabiiy ravishda saralanib borishiga ham xizmat qiladi. Chunki talabalar

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

qiziqish va ehtiyojlariga javob bermaydigan fanlar dasturini tark etib borishadi, o'rganayotgan fanlari ro'yxatini davr talablari va qiziqishlariga moslashtirishadi.

Bunda o'qituvchi uning fani o'ziga yetarli miqdorda talabalarni jalb qila olishi uchun doimiy ravishda o'z ustida ishlashi, fanning talabalar uchun ahamiyatini saqlab qolish uchun darslar sifatini doimiy ravishda yaxshilab borishi zarur bo'ladi. Aks holda ushbu fan o'quv dasturidan chiqib ketishi va o'qituvchi o'z ishini yo'qotib qo'yishi mumkin bo'ladi. Bu jarayon darslar sifati yaxshilanishiga ham xizmat qiladi.

Fanlari tanlash amaliyoti rivojlangan davlatlarda o'zining foydasini isbotlagan amaliyotdir. Ulardagi fan taraqqiyoti, rivojlangan iqtisodiyot, mutaxassislarining salohiyati xususan ta'limdagi aynan shu jihat bilan ham bog'liq.

Shunisi aniqki, kredit-modul tizimi tarixi, uning paydo bo'lishi fanlarni tanlash amaliyoti bilan chambarchas bog'liq. Ya'ni, kredit-modul tizimining yuzaga kelishiga tanlov fanlari amaliyoti sabab bo'lgan. Shunday ekan, agar OTM o'zida kredit-modul tizimini joriy etsa-yu, o'quv dasturlariga fanlarni tanlash imkoniyatini olib kirmasa, ushbu OTM tom ma'noda kredit-modul tizimida faoliyat yurityapti, deb bo'lmaydi.

O'quv dasturlarida fanlarning saralanishi

Agar talabaga zarur mutaxassislik bilim va ko'nikmalar qolib, boshqa narsalar o'rgatilsa, natijada unda mutaxassislikka oid jihatlar to'liq shakllanmay qolsa, ishga oluvchi tashkilot bitiruvchidan ham, uni tayyorlagan ta'lim muassasasidan ham hafsalasi pir bo'ladi.

Hozirda oliy ta'lim o'quv dasturlarida talabaning mutaxassisligiga to'g'ridan to'g'ri aloqasi bo'lmagan fanlar yetarlicha. Masalan, aksariyat universitetlarda 1-kursda, ayrim hollarda yuqori kurslarda ham jismoniy tarbiya, dinshunoslik, etika, estetika va shunga o'xshash boshqa fanlar o'tiladi. Bu fanlarni odatda talabalarning mutaxassisligiga to'g'ridan to'g'ri aloqasi yo'q bo'lsada, OTM o'quv dasturlarida anchagina joy va vaqtni egallaydi. Qolaversa, talaba jismoniy tarbiya fanini OTMda faqat 1-semestr yoki bir yil o'rganishi – g'alati hol. Bir mutaxassis ta'kidlaganidek, “go'yoki jismoniy salomatlik va sport talabaga faqat bir semestr yoki bir yil kerak bo'ladi”.

Nazarimizda, bu kabi fanlarning aksariyati maktabning yuqori sinf dasturlariga xos bo'lishi kerak. Agar talaba ushbu fanlar bo'yicha maktabda bilim va ko'nikmaga ega bo'lgan bo'lsa, ularni universitet darajasida yana takrorlashga qanday ehtiyoj bor? Undan ko'ra, talaba shu vaqtni o'z sohasini chuqurroq o'rganishga sarf qilgani yaxshimasmi? To'g'ri, dinshunoslik, etika va estetika kabi umumiy fanlar yoshlarni shaxs sifatida shakllanishida katta rol o'ynashi mumkin, lekin hozirda maktab bitiruvchilarining bor yo'g'i 10-20 foizigina OTMga kirmoqda. Bu degani, agar bu fanlar maktab yuqori

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

sinflarida o'rgatilmasa, maktab bitiruvchilarining aksariyati bunday bilimga ega bo'lmaydi. Bu kabi fanlar yoshlarni shaxs sifatida shakllanishi uchun muhim deb hisoblansa, unda ular maktabning yuqori sinflarida o'rgatilishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

OTM o'qish dasturlarini umumiy, mutaxassislikka to'g'ridan to'g'ri aloqasi bo'lmagan, o'zini takrorlovchi fanlar bilan to'ldirilishi talaba universitetdagi qisqa va eng qimmatli vaqtdan samarali foydalana olmasligiga olib kelmoqda. Natijada bitiruvchilar orasida amaliyotga borgandan so'ng bizga bunday narsalarni universitetda o'rgatishmagan degan holatlar juda ko'p uchramoqda.

ECTS kredit-modul tizimida esa OTMlar o'zining har bir bakalavr va magistratura o'quv dasturi maqsadlarini oldindan aniq belgilab olishi talab etiladi. Ya'ni, ular muayyan mutaxassislik bo'yicha o'qish dasturini yaratishdan avval o'z oldilariga quyidagi savollarni qo'yishlari talab etiladi:

✓ Bo'lajak muhandislarni qanday va qanaqa metodika bilan o'qitishni tashkillashtirish mumkin.

✓ Biz qanday mutaxassis tayyorlamoqchimiz?

✓ Bizning bitiruvchilar aynan qanday bilimga ega bo'lishi, nimalarni tushunishi va uni tamomlagandan so'ng nimalarni qila olishi kerak?

Har bir OTM bakalavriat va magistratura dasturi turlicha bo'lgani sababli, maqsadlari ham turlicha bo'lishi tabiiy.

Ya'ni, OTMlar o'zlarining har bir bakalavr va magistratura o'quv dasturining maqsadlarini bitiruvchi dastur davomida qo'lga kiritishi zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va mahoratlar shaklida oldindan aniq belgilab olishlari zarur. Bu kredit-modul tizimi tili bilan "*Program Learning Outcomes*" deb ataladi. O'quv dasturi maqsadlari belgilab olingandan so'ng, endilikda dasturda faqat shu maqsadlarga xizmat qiluvchi fanlarga saqlab qolinadi yoki dasturga kiritiladi, qolgan fanlar esa dasturni tark etishi zarur.

OTMlar o'z o'quv dasturlarini iqtisodiyot, mehnat bozori va talabalar ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda erkin shakllantirish imkoniyatiga ega bo'lishlari uchun 2001 yil 16 avgustda Vazirlar Mahkamasi tomonidan qabul qilingan "Oliy ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi qarorga o'zgartirish kiritilishi va OTMlarga o'quv dasturlarini o'zlari erkin shakllantirishga imkoniyat berilishi kerak. 19 yil avval ishlab chiqarilgan standart bugungi zamon talablariga javob bermasligi ehtimoli yuqori. Zero, iqtisodiyot va mehnat bozori talablari o'zgargan sari OTMlar ham o'z o'quv dasturlarini muntazam ravishda baholab borishga, zarur bo'lsa o'zgartirishga imkoniyati bo'lishi kerak [8].

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Bakalavr va magistratura dasturlariga shaffoflik kirishi

Kredit-modul tizimi joriy bo'lsa OTM lar nafaqat har bir o'qish dasturlari maqsadlarini oldindan belgilab olishlari zarur bo'ladi, balki bu maqsadlarni o'zlarining bo'lg'usi va hozirdagi talabalariga oldindan, shaffof tarzda yetkazishi kerak bo'ladi. Hozirda mahalliy OTMlarga hujjat topshirayotgan talabalar o'zlari hujjat topshirayotgan bakalavr yoki magistratura dasturlarida aynan nimalarni o'rganishlari mumkinligi haqida yetarlicha ma'lumotga ega emas. Aksariyat hollarda abituriyentlarga faqat universitet, fakultet va dastur nomigina ma'lum. Hatto universitetda o'qiyotgan talabalar keyingi semestrda qaysi fanlarni o'qishlarini faqat o'sha semestr boshidagina biladilar. Ya'ni, abituriyentlar va talabalarga bakalavr yoki magistratura dasturlarining maqsadlari, unda o'rganiladigan fanlar, dastur davomida qanday bilim, ko'nikma va mahoratga ega bo'lishlari haqida yetarlicha ma'lumot berilmaydi.

Kredit-modul tizimiga o'tgandan so'ng universitetlar o'zlarining har bir bakalavr va magistratura dasturlari bo'yicha dastur katalogini, ya'ni kitobchasini ishlab chiqishiga to'g'ri keladi. Unda har bir bakalavr va magistratura o'quv dasturning maqsadlari, qabul qoidalari, OTMdagi o'qish sharoitlari, akademik taqvim, talabalar 4 yillik yoki 2 yillik dastur davomida aynan qaysi fanlarni o'qishlari mumkinligi, ushbu fanlarning qisqacha tavsifi, qaysi fan aynan qaysi kursda o'rganilishi, ularni aynan kimlar o'qitishi, OTMda talabalar uchun yotoqxonalar imkoniyatlari, talabalarning bir oylik o'rtacha yashash xarajatlari, OTMda qo'llanadigan baholash usul va mezonlari haqida abituriyent va talabalarga oldindan, shaffof tarzda ma'lumot berilishi zarur bo'ladi. Bu ma'lumotlar har yangi o'quv yili boshida kitobcha tarzida talabalarga tarqatiladi yoki universitet veb-sahifasida yuklab olish mumkin bo'lgan formatda joylashtiriladi [9].

Fan dasturidan ko'zlangan maqsad juda oddiy – OTMlarda dars jarayonlarini shaffof, maqsadli va reja asosida tashkil etishga erishish. Bu amaliyot avvalambor o'qituvchini o'zi o'qitmoqchi bo'lgan fan maqsadlari va ahamiyatini o'zi tushunib olishiga undaydi. Zero, afsuski, amaliyotda o'zi o'rgatayotgan fanining maqsadlarini bilmaydigan o'qituvchilar ham yetarlicha [10].

Agar o'qituvchi o'z fani maqsadlarini oldindan aniq belgilab olsa, u semestr davomida barcha ta'lim harakatlarini mana shu maqsadlarga erishishga qaratadi. Imtihonlar ham talabalarning shu ko'zlangan maqsadlarga erishgan-erishmaganini tekshirishga qaratiladi. Agar fanning maqsadlari belgilanmasa yoki u talabaning mutaxassis sifatida shakllanishiga hizmat qilmasa, ushbu fan o'quv dasturida qolishi to'g'ri emas. Lekin ushbu amaliyot OTM tomonidan o'qituvchilar ustidan nazoratni

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

haddan tashqari kuchaytirib yuborishiga, o'qituvchilarni shu bahona jazolashga va qog'ozbozlikka ham olib kelmasligi kerak.

Xulosa: Usbu yuqorida keltirilgan fikrlardan kelib chiqib, xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, agar kredit-modul tizimi to'g'ri va to'liq joriy etilsa, u mamlakatimiz oliy ta'lim tizimiga juda katta ijobiy xususiyatlarni olib kirishini kutish mumkin. Jumladan, mamlakatimiz oliy ta'lim tizimiga ta'limning jahon tan olgan mukammal o'lchov birligining olib kirilishiga, OTMLar o'quv dasturlarida muvozanat va me'yor paydo bo'lishiga, OTMLarda o'qish jarayonining shaffoflashishiga, o'quv dasturlari iqtisodiyot, mehnat bozori va talabalar ehtiyojlari asosida shakllanishiga, darslarning sifati yaxshilanishiga va nihoyat har bir talaba ma'lum ma'noda o'zining mustaqil o'quv dasturiga ega bo'lishiga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Олимов, К. Т. (2011). Педагогик технологиялар.-Т.: "Фан ва технологиялар" нашриёти.
2. Tosheva, G. D., & Toirov, B. B. (2020). INNOVATION TECHNOLOGIYALAR TA'LIM TARAQQIYOTINING ASOSIY KUCHI VA TUTGAN O'RNI. *Science and Education*, 1(8), 222-228.
3. Nurillayevna, T. Z., Barotovich, O. S., Djurayevna, T. G., Muxiddinovna, T. N., & Abduformonovna, A. F. (2021). Research of Foot Sizes of Younger School Children for the Purpose of Identification of Static Deformations. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 4723-4741.
4. Тошева, Г. Д. (2016). Совершенствование процесса проектирования одежды на основе компьютерных технологий. *Молодой ученый*, (2), 245-247.
5. Ражабова, Г. Ж., Тошева, Г. Д., & Бокиева, Г. У. (2015). Использование технологического стенда при изучении дисциплин профессиональной направленности. *Молодой ученый*, (3), 215-217.
6. Abdurasulovich, K. J., Anvarovich, A. A., Mamatkulovich, Y. U., Yangiboevich, K., & Sobirovna, M. M. (2020). THE ADVANTAGES OF THE METHODOLOGY OF PREPARING STUDENTS FOR INNOVATIVE ACTIVITY ON THE BASIS OF VISUAL TEACHING OF SPECIAL DISCIPLINES. *Journal of Critical Reviews*, 7(14), 1244-1251.
7. Maxmudovich, X. M. (2021). TECHNOLOGY OF USING E-LEARNING MODELING PROGRAMS IN TEACHING SPECIAL SUBJECTS IN PROFESSIONAL EDUCATION. *Psychology and Education Journal*, 58(1), 5403-5411.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

8. Таиров, Б. Б., Хўжжиев, М. Я., & Ўғли, Қ. З. А. (2023). ПРОГРАММНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ОБУЧЕНИЯ НА ОСНОВЕ КОГНИТИВНО-ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ПОДХОДА В ПОДГОТОВКЕ ИНЖЕНЕРОВ-ТЕХНИКОВ. *Universum: технические науки*, (5-2 (110)), 29-36.

9. Mahmudovich, X. M., Kuchkorovich, J. A., & Xo'Jjiyev, M. (2021). Technology of using E-learning modeling programs in teaching special subjects in professional education. *Psychology and Education Journal*, 58(1), 5403-5411.

10. Anvarovich, A. A., Djurayevna, T. G., & Gulomovna, M. M. THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF USING THE VISUAL-COGNITIVE APPROACH IN HIGHER EDUCATION.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

BOSHLANG‘ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O‘YINLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

Babadjanova Nargiza Rustamovna

Osiyo xalqaro universiteti

“Pedagogika va psixologiya” kafedrası magistranti

Tosheva Gulnora Djurayevna

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti

Annotatsiya: asosida o‘zlashtirish haqida tahliliy natijalar va ma’lumotlar keltirilgan. Bu yerda o‘qituvchi bolalarning fikrlarini qisqartirishga shoshilmasligi harakat qilishi hamda an’anaviy ta’lim jarayonida o‘quvchilarda motivlar kurashi, o‘z qarorlarini qabul qilishning qiyin jarayoni imkoniyatini yaratadigan holatlar haqida tajriba tahliliy natijalari keltirilgan.

Ushbu maqolada maktab yoshdagi o‘quvchilarning matematika fanini erkin tanlov

Kalit so‘zlar: vazifalarini erkin tanlash, sinf kuzatuvlari, an’anaviy ta’lim, o‘quvchilarda motivlar kurashi, kognitiv, meta kognitiv ong.

Аннотация: В данной статье представлены аналитические результаты и информация о свободном изучении математики школьниками. Приводятся результаты экспериментального анализа ситуаций, когда педагог не спешит сокращать мысли детей, а в процессе традиционного обучения борьба мотивов у учащихся создает возможность сложного процесса принятия собственных решений.

Ключевые слова: свободный выбор задач, классные наблюдения, традиционное обучение, борьба мотивов учащихся, когнитивное, метакогнитивное сознание.

Annotation: This article presents analytical results and information about free-choice learning of mathematics by school-aged students. Here are the results of experimental analysis about the situations where the teacher does not rush to reduce the children's thoughts, and in the process of traditional education, the struggle of motives in students creates the possibility of a difficult process of making their own decisions.

Key words: free choice of tasks, classroom observations, traditional education, struggle of motives in students, cognitive, meta-cognitive consciousness.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Kirish: Maktabgacha va maktab yoshida yetakchi turlar asosiy ta'minlovchi faoliyat ruhiy neoplazmalar hisoblanadi.

O'zining tabiatiga ko'ra, o'yin, ta'kidladi L.A. Venger, -Bu bolalarning birgalikdagi faoliyatining erkin turi: "Bolalar o'z tashabbusi bilan birlashadilar, o'yin syujetini o'zlari belgilaydilar, tegishli rollarni o'z zimmalariga oladilar, o'yin materiallarini tarqatadilar, o'yin mazmunini belgilaydilar va rivojlantiradilar, vazifalarni bajaradilar, yoki boshqa o'yin harakatlari" [1]. Biroq bola maktabga kelganida, oldingi maktabgacha yoshdagi davrda belgilangan erkin faoliyat uchun ushbu muhim shartlar mustahkamlanish va rivojlanishni topa olmaydi.

Dars davomida o'qituvchining o'zi ta'lim maqsadlarini qo'yadi, uning rivojlanishining mazmuni va ketma-ketligini o'zi belgilaydi va bolalarning ta'lim muvaffaqiyatini o'zi baholaydi. Boshlang'ich ta'limning an'anaviy paradigmasi darsdagi barcha o'quvchilar bir vaqtning o'zida bitta vazifani bajarishi bilan tavsiflanadi[2].

O'quv jarayonida erkin tanlash holatlaridan foydalanish o'qituvchi tomonidan erkin faoliyatning asosiy tarkibiy qismlarining ushbu haddan tashqari monopollashuvini engishga yordam beradi.

Bolaning tarbiyaviy ishining ushbu shaklini o'zlashtirishi ma'lum qonuniyatlarga ega ekanligi. O'quv vazifalarini erkin tanlash holatlarini yaratish metodologiyasining xususiyatlarini aniqlash uchun boshlang'ich maktab o'quvchilari o'quv ishining ushbu shaklini o'zlashtirishning turli bosqichlarida duch keladigan qiyinchiliklarni tahlil qilishga murojaat qilaylik.

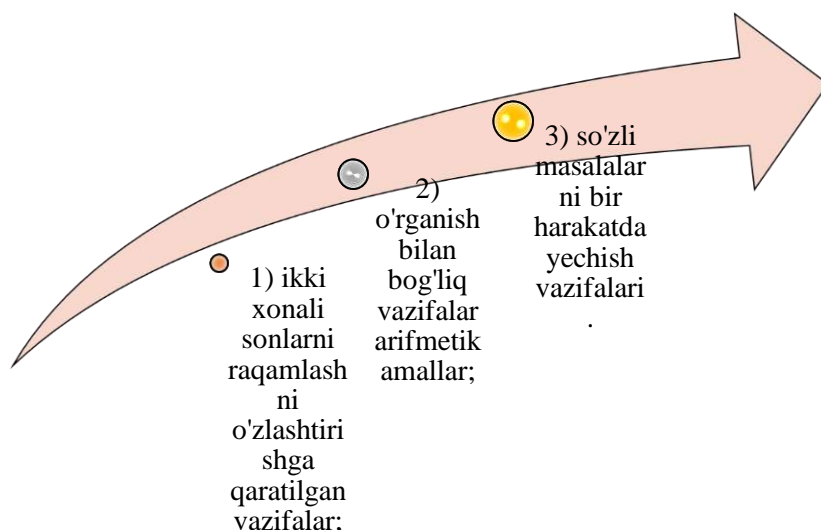
Birinchi sinfda matematika darsi. Darsning maqsadi - birinchi sinf o'quvchilarida avtonom rejimda darsda ishlash qobiliyatini rivojlantirish, o'zlashtirishda o'z faoliyati haqida fikr yuritish ehtiyojlarini dolzarblashtirish.

O'quv vazifalarini erkin tanlash sharoitida matematik mazmun[3]. Dars uchun didaktik material bosma asosli varaqlar shaklida tayyorlangan. Varaqlarning mazmuni uch guruhga bo'linadi:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

1-rasm: Dars uchun didaktik material bosma asosli varaqlar sxemasi

Darsning tuzilishi quyidagilarni ta'kidlaydi:

bosqichlar:

- i. o'quvchilarning ularga hali tanish bo'lmagan narsalarni o'zlashtirishi
- ii. bosma asosli varaqlarda qo'llaniladigan o'quv topshiriqlarini topshirish shakllari (bu bosqichga ehtiyoj vaqti-vaqti bilan paydo bo'ladi, chunki topshirish shakllari yangilanadi o'quv topshiriqlari);
- iii. mustaqil bajarish uchun o'quv topshiriqlarining guruhi va turini tanlash;
- iv. bosma asosli varaqlarda ishlash;
- v. ish natijalarini sarhisob qilish va ularni tahlil qilish.

Birinchi bosqichda bolalar bosma asosli varaqlarda joylashgan o'quv topshiriqlarini taqdim etishning notanish shakllarini o'zlashtirdilar. Buning uchun doskaga chiqadigan uch qismga bo'lingan, ularning har biri belgilangan.

O'quvchilarga tanish bo'lgan so'z: raqamlar (raqamlash ikki xonali raqamlar); operatsiyalar (yuz ichida qo'shish va ayirish); masalalar (qo'shish va ayirish bilan bog'liq oddiy so'zli masalalar)[4]. Dars oldidan ushbu bo'limlarning har biriga tartib raqamlari bilan bo'sh o'quv topshiriqlari yozildi. Dars davomida bu vazifalar jamoaviy muhokama qilinib, ularni bajarish namunasi doskaga yozib olindi. Bu bosma varaqlar ustida ishlashda o'quvchilarga ko'p savollar tug'ilishining oldini oldi.

Keyingi bosqichda o'qituvchi taklif qildi.

Bolalar uchun o'ylash va oldindan tanlash, o'zlari bajaradigan bo'lim vazifalar. Bunga oldingi bosqichda bajarilgan ishlar katta yordam beradi: barcha vazifalar doskada, o'quvchilarning ko'zlari oldida.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Shunga qaramay, sinf kuzatuvlari shuni ko'rsatadiki, birinchi sinf o'quvchilarining hammasi ham vazifalar bo'limlaridan birini erkin tanlay olmaydi. Ulardan ba'zilari qo'shnilari bilan maslahatlashishni boshlaydilar, o'z tanlovlarini bilishga intiladilar va ba'zan unga moslashadilar: "Siz qaysi bo'limni tanladingiz? Shunda men ham birinchi bo'laman!" Boshqalar uzoq vaqt davomida qaror qabul qila olmaydi va o'z fikrini bir necha marta o'zgartira olmaydi:

“Men birinchi bo'limni tanlayman. Yo'q, uchtasi yaxshiroq. Yoki yo'q, birinchisi yaxshiroq! Bu yerda o'qituvchi bolalarning fikrlarini qisqartirishga shoshilmasligi kerak. An'anaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarda motivlar kurashi, o'z qarorlarini qabul qilishning qiyin jarayoni imkoniyatini yaratadigan holatlar ko'p bo'lmaydi. Axir, har qanday erkin tanlov bir vaqtning o'zida qabul qilish bilan birga keladi. Uning uchun to'liq javobgarlikni o'z zimmasiga oladi.

Mas'uliyat, faylasuflarning ta'kidlashicha, erkinlikning boshqa tomonidir. Erkinliksiz hech qanday mas'uliyat bo'lmaydi va bo'lishi ham mumkin emas.

Birinchi sinf o'quvchilarining o'quv vazifalarini erkin tanlash mexanizmini o'zlashtirishning dastlabki davrida o'qituvchi ushbu jarayonni tashqi rag'batlantirishga qaratilgan vositalardan foydalanishdan qochish yaxshiroqdir.

Hozircha har bir o'quvchi uchun o'quv vazifalarini tanlash jarayonini tartibga soluvchi mezonlarni kiritish shart emas. Bu davrning asosiy vazifasi bolaga hali tanish bo'lmagan muhitga "ko'nikish" ga yordam berishdir[5].

Ta'lim jarayonida, tanlov holati, bu tanlovning sub'yekti sifatida his qilish.

Darhaqiqat, boshlang'ich maktabda o'quv faoliyatini tashkil etishning an'anaviy shakli doirasida, bu sinfdagi barcha o'quvchilar tomonidan bir vaqtning o'zida bir xil o'quv ishlarini bajarishi bilan tavsiflanadi, bu deyarli yo'q.

Shaxsiy rivojlanishning ushbu muhim vositasi - erkin tanlovning namoyon bo'lishi va amalga oshirilishi hisoblanadi.

Har bir bolaga nihoyat tanlangan variantni tanlashga va yozib olishga yordam berish uchun o'qituvchi o'quvchilardan qo'llarini birma-bir ko'tarishlarini so'raydi - birinchi bo'limni tanlaganlar, keyin ikkinchisini tanlaganlar va nihoyat uchinchisini tanlaganlar. Dastlabki tanlov natijasini aniqlashning ushbu momenti juda muhimdir. U bolaga aytayotganga o'xshaydi: "Bo'ldi, Murodbek o'tdi! Turli xil variantlarni o'ylab ko'rish va tortish uchun vaqt bo'ldi, ammo yakuniy qaror qabul qilish kerak bo'lgan vaqt keladi.

Dastlabki davrda, o'quv vazifalarini tanlashda, birinchi sinf o'quvchilari, birinchi navbatda, topshiriqlarni taqdim etishning yanada qiziqarli va qiziqarli shakliga e'tibor

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

berishadi. "Nima uchun aynan shu vazifani tanladingiz?" degan savolga. tipik javob: "Menga bu vazifa ko'proq yoqdi". Afzal topshiriqlar qatoriga osonroq vazifalar ham kiradi, ularni bajarish o'quvchidan ko'p kuch talab qilmaydi.

Biroq, ba'zi o'quvchilar o'zlarining haqiqiy imkoniyatlarini hisobga olmasdan, eng qiyin vazifalarni tanlaydilar. Odatda bu guruhga o'zini yuqori baholaydigan bolalar kiradi[2].

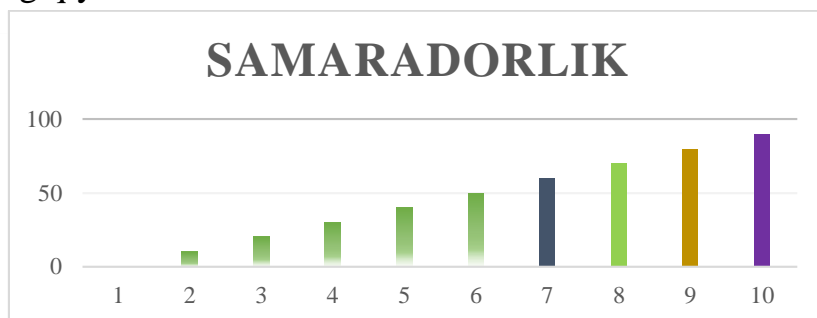
Darsning uchinchi bosqichida ("Raqamlar", "Harakatlar" yoki "Muammolar") bo'limni tanlash to'g'risida qaror qabul qilib, o'quvchilar bosma asosli varaqlar joylashgan maxsus stolga o'tadilar va shulardan birini tanlashadi.

muayyan turdagi vazifa uchun bo'lim. Biroz

Bolalarda ta'lim vazifalarini tanlashda beqarorlik va impulsivlik bu bosqichda o'zini namoyon qilishda davom etmoqda. Stol oldida turib, sinfdoshlar yoki boshqa tasodifiy omillar ta'siri ostida ular kutilmaganda oldindan tanlangan variantni o'zgartiradilar. Bunday hollarda o'qituvchi aralashuvdan, ayniqsa, har qanday qiymat hukmlaridan voz kechishi kerak. Uning asosiy vazifasi diqqat bilan kuzatish va faqat o'ta og'ir holatlarda, bolaning iltimosiga binoan, unga yumshoq, bo'shashgan maslahatlar shaklida yordam berishdir.

O'quv vazifalarini erkin tanlash holatlaridan foydalanishda juda muhim qadam ish natijalarini umumlashtirishdir[5]. Ushbu bosqichda o'quvchilarning o'quv vazifalarini erkin tanlash sharoitida matematik mazmuni o'zlashtirishga qaratilgan o'z faoliyati to'g'risida mulohaza yuritish ehtiyojlarini dolzarblashtirish kerak. Buning uchun quyidagi texnikadan foydalanilgan. O'qituvchi har bir boladan o'zi tugatgan barcha misollardan ikkitasini tanlashni so'radi: eng oson va eng qiyin. Shundan so'ng, har bir o'quvchi doskaga chiqib, o'zi uchun oson bo'lgan vazifalarni doskaning chap tomoniga yozadi va o'ngda - u qiyin deb hisoblaganlar. Yozma topshiriqlar o'qituvchi rahbarligida o'tkaziladigan keyingi jamoaviy tahlil mavzusiga aylandi. Natijada, deyarli barcha o'quvchilar uchun ma'lum bo'ldi.

Sinfda, eng oson vazifalar raqamlash va o'n ichida qo'shish va ayirish bilan bog'liq edi. Eng qiyin misollar ikki xonali sonlarni o'ndan o'tish bilan qo'shish va ayirish edi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

2-rasm: O'quv vazifalarini erkin tanlash holatlar samaradorlik sxemasi

Shunday qilib, o'quv vazifalarini erkin mustaqil tanlash sharoitida o'quvchilarning turli xil matematik mazmuni o'zlashtirish muvaffaqiyati to'g'risida fikr yuritish o'z maqsadlarini belgilash uchun asos bo'lib xizmat qildi.

Shuni ta'kidlash kerakki, "Sizga qaysi ish varianti ko'proq yoqdi - o'qituvchi topshiriq berganida yoki ularni o'zingiz tanlaganingizda?" ko'p bolalar ikkinchisini tanladilar[4].

Biroq, bir nechta o'quvchilar birinchi variantni afzal ko'rishdi va buni quyidagicha tushuntirdilar:

O'qituvchi qanday vazifalarni bajarishimiz kerakligini yaxshi biladi.

Ko'rib turganimizdek, birinchi sinfda allaqachon ba'zi o'quvchilarning erkin tanlovdan qochish istagi namoyon bo'lib, bu funksiyani o'qituvchiga topshiradi (E. Fromm bu hodisani "erkinlikdan qochish" deb atagan). Bu guruh odatda o'z-o'zini past baholaydigan va refleksiv qobiliyatlarning rivojlanish darajasi past bo'lgan ishonchsiz bolalarni o'z ichiga oladi.

Keling, birinchi sinf o'quvchilarining boshqa sinfda (Volograddagi 13-sonli maktabning 1G-sinfi, o'qituvchisi - G.G. Kukushkina) erkin mustaqil faoliyati sharoitida kuzatuvlari bo'laklari tavsifini beraylik. Bu sinfda birinchi yarim yillikda 1-sinf o'quvchilarining bepul mustaqil faoliyati rejalashtirilgan va haftada bir marta ikki soatdan (birinchi ikki dars juma kuni) o'tkazilgan. Yilning ikkinchi yarmida bu ish hajmi besh soatgacha oshirildi (juma kuni butun o'quv kuni). Bu birinchi yarim yillikda o'quvchilar tomonidan qo'lga kiritilgan quyidagi yangi ishlanmalar tufayli mumkin bo'ldi: 1) o'qituvchi tomonidan kichik yoshdagi o'quv faoliyatini bevosita va darhol nazorat qilish funksiyasi mavjud bo'lgan oflayn rejimda ishlash tajribasini o'zlashtirish. maktab o'quvchilari minimal bo'ladi; 2) o'quvchilarning mustaqil qobiliyatlari o'quv ishingizni rejalashtirish; 3) faoliyatni tashqi tartibga solishdan ichki o'zini o'zi boshqarish mexanizmlariga qisman o'tishda namoyon bo'lgan o'z xatti-harakatlarining o'zboshimchalik darajasining oshishi.

Birinchi bosqich - butun ish kuni uchun individual ta'lim faoliyatingizni jamoaviy rejalashtirish (vaqt oralig'i - 15 daqiqa).

O'qituvchi birinchi sinf o'quvchilariga to'rtta o'quv fanidan (rus tili, matematika, o'qish, tabiatshunoslik) kunlik ish dasturini taklif qildi.

Ushbu bosqichda har bir bola o'qituvchi tomonidan taklif qilingan ish dasturi bilan tanishdi va vazifalarning o'zgaruvchan qismidan ish kuni davomida bajarishni

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

rejalashtirganlarini tanladi. Turli xil vazifalar uchun vazifalar ketma-ketligi o'quv fanlari ham bolaning o'zi tomonidan aniqlangan.

O'quvchilar kuzatuv shuni ko'rsatdiki, ularning aksariyati hali ham har xil turdagi ta'lim mazmunini o'zlashtirish bo'yicha o'z faoliyati haqida fikr yuritishda qiynalmoqda, shuning uchun bu davrda yoshlarni mustaqil ravishda farqlash.

O'quvchilarning o'quv materialini mazmunini tushunishlari ularning maqsad qo'yish va rejalashtirish faoliyatida yetakchi omil bo'la olmaydi. Keyinchalik bu xulosa matematika bo'yicha o'zgaruvchan topshiriqlar blokini bajarish natijalarini tekshirishda tasdiqlandi.

Sinfdagi deyarli barcha bolalar birinchi vazifani tanladilar.

Bu misollar soni bo'yicha eng katta hajmli edi, ammo bu misollarning mazmuni unchalik murakkab emas edi. O'qituvchi o'z tanlovini rag'batlantirishni so'raganda, ko'pchilik o'quvchilar shunday javob berishdi: "Men bu faoliyatni tanladim, chunki ko'proq rang berish mavjud".

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ushbu bosqichda birinchi sinf o'quvchilari o'quv vazifalarini mustaqil tanlashda, asosan, vazifalarning tashqi, rasmiy xususiyatlariga (o'zlarining qiziqarli, ko'ngilochar tabiatiga) amal qiladilar. Shu ketma-ketlikda matematika fanining o'quvchilar tomonidan o'zlashtirish darajasi samaradorlikka erishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Олимов, Қ. Т. (2011). Педагогик технологиялар.-Т.:" Фан ва технологиялар" нашриёти.
2. Tosheva, G. D., & Toirov, B. B. (2020). INNOVATION TECHNOLOGICAL TA'LIM TARAQQIYOTINING ASOSIY KUCHI VA TUTGAN O'RNI. Science and Education, 1(8), 222-228.
3. Nurillayevna, T. Z., Barotovich, O. S., Djurayevna, T. G., Muxiddinovna, T. N., & Abdufornonovna, A. F. (2021). Research of Foot Sizes of Younger School Children for the Purpose of Identification of Static Deformations. Annals of the Romanian Society for Cell Biology, 4723-4741.
4. Тошева, Г. Д. (2016). Совершенствование процесса проектирования одежды на основе компьютерных технологий. Молодой ученый, (2), 245-247.
5. Ражабова, Г. Ж., Тошева, Г. Д., & Бокиева, Г. У. (2015). Использование технологического стенда при изучении дисциплин профессиональной направленности. Молодой ученый, (3), 215-217.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ТЕРАПИИ И ПРОФИЛАКТИКЕ ХРОНИЧЕСКИХ АЛЛЕРГОДЕРМАТОЗОВ У БОЛЬНЫХ

Каримова Феруза Рахматбоевна

Бухарский государственный медицинский институт

Резюме: В последнее десятилетие наблюдается неуклонный рост распространенности аллергических заболеваний кожи. По статистическим данным, в ряде стран аллергодерматозами страдает до 25% населения. Хроническое, с частыми рецидивами течение, недостаточная эффективность существующих методов профилактики и лечения, наблюдаемое повсеместно нарастание тяжести заболевания делают проблему аллергодерматозов одной из самых актуальных в современной медицине.

Медико-социальную значимость проблемы АД определяет неоднородность эпидемиологических исследований, отсутствие убедительных исследований о патогенезе заболевания и унифицированных методик лечения, мучительное состояние ребенка из-за зуда, косметических дефектов и его сложная адаптация в обществе [2, 7, 9].

В статье рассматриваются ключевые механизмы развития АД, классификация, современные методы выявления и основные принципы лечения заболевания. Особое внимание уделяется роли локальной терапии, обоснованию применения биологических активных продуктов животного происхождения для наружного использования, в виде мази «GOOSE FAT+» — натурального негалоенизированного регенерирующего продукта, обладающего рядом преимуществ перед другими средствами. Подчеркивается значимость ухода за кожей при АД, в том числе с применением средств современной и нетрадиционной регенерирующей, увлажняющей мази «GOOSE FAT+»: Гусиный жир+ алоэ.

Ключевые слова: аллергический дерматит, диагностика аллергического дерматита, лечение аллергического дерматита, гусиный жир, алоэ, «GOOSE FAT+».

Сокращения: АГ — антиген АД — аллергический дерматит ГЗТ — гиперчувствительность замедленного типа, ГКС — глюкокортикостероиды, КД — контактный дерматит, МФ — макрофаги.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Resume: Despite the development and implementation of modern effective treatment methods and medicines, the economic burden of allergic dermatitis on society is high. Chronic allergic dermatitis is associated with a decrease in the quality of life and the need for patients to contact the health care system.

Keywords: Chronic allergic dermatitis , rational drug therapy, prevention, dietary supplement

Настоящее время в мире отмечается рост частоты и распространенности аллергических заболеваний кожи, от которых в ряде стран страдает до 25% населения. Повсеместно отмечается нарастание тяжести течения и торпидности аллергодерматозов к проводимой терапии. Атопический дерматит (АтД) занимает среди них одно из ведущих мест. Актуальность эффективного лечения обусловлена его распространенностью особенно в детской популяции. Несмотря на разработку и внедрение современных эффективных методов лечения и лекарственных средств, экономическое бремя аллергических дерматитов для общества велико. Хронические аллергические дерматиты связана со снижением качества жизни и психологические ущербы изза косметологической дефектов потребностью обращения больных в систему здравоохранения.

В последние годы отмечается неуклонный рост интереса к проблеме аллергического дерматита (АД), обусловленный увеличением распространенности этого заболевания в структуре аллергодерматозов, разнообразием механизмов его формирования, отсутствием унифицированных подходов к диагностике и терапии, а также негативным влиянием АД на качество жизни пациентов. Аллергический дерматит – это воспалительное заболевание кожи, вызванное пролонгированным действием аллергена. При длительном воздействии аллергена в организме вырабатываются антитела, которые вызывают воспаление кожи и другие патологические реакции в организме. Распространенность АД среди населения составляет 5–10% и зависит от многих факторов: экологической и климатической характеристики региона проживания, возраста, профессии, особенностей питания, химические вещества, лекарственные препараты, самолечении, полипрагмазии, применение неконтролируема и длительное время лекарственных средств, пыльца растений, шерсть животных наличия сопутствующих заболеваний и др. [2].

Заболеванию подвержены как взрослые, так и дети, у последних, аллергический дерматит часто сопровождается пищевой аллергией. Развивается преимущественно у людей, склонных к аллергическим реакциям. По

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

классификации выделяют несколько видов аллергического дерматита – контактный, токсико-аллергический, атопический, или нейродермит.

Симптомы аллергического дерматита индивидуальны. У кого-то болезнь отличается острым началом, у других – постепенным нарастанием признаков.

Основные проявления включают: Покраснение и воспаление кожи; Зуд и жжение, иногда болезненные ощущения; Высыпания различной интенсивности и характера (папулы, везикулы, эритема); Шелушение и сухость кожи; Появление корок и эрозий при расчесывании. Клинические проявления аллергического дерматита различаются в зависимости от стадии заболевания. Заболевание бывает острым и хроническим, различают три стадии болезни.

Первая стадия - возникает через нескольких минут до 10–14 дней после воздействия «виновного» аллергена на организм, появляется характерное покраснение и небольшая отёк, зуд, жжение в месте воспаления.

Вторая стадия характеризуется образованием мелких и крупных пузырьков и проявляется гиперемией в месте контакта с веществом-аллергеном или на коже всего тела, везикулезными и буллезными высыпаниями различной степени тяжести. С течением времени они вскрываются, и на коже образуется множественные подсыхающие корочки или незаживающие эрозии.

Третья стадия - происходит некротическое отмирание тканей. На коже образуются длительно незаживающие язвы, кожа в месте воспаления уплотняется.

Тяжелая форма заболевания может сопровождаться подъемом температуры, ознобом, слабость и головной болью.

Аллергический Дерматиты (АД) развивается после воздействия на кожу или на всему организму аллергенов, вызывающих клеточно-опосредованные реакции, или аллергические реакции IV типа гиперчувствительности. АД чаще страдают лица молодого и среднего возраста. При АД, в отличие от простого дерматита, поражение часто распространяется и на те участки кожи, которые не контактировали с аллергеном. Более обширное поражение кожи при АД обусловлено двумя основными причинами: распространением аллергена из зоны непосредственного контакта в отдаленные участки кожи и миграцией sensibilized лимфоцитов, перекрестно реагирующих с эндогенными белками (рис. 1).

Хронический АД обычно контактные (АКД) характеризуется рецидивирующими изменениями со стороны кожи в месте контакта с

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

раздражителем (аллергеном). Проявляется сухостью, гиперемией и зудом, наличием трещин, возможно, мацерации (рис. 2).

В патогенезе АД выделяются три стадии: 1. Иммунологическая. 2. Патохимическая. 3. Патофизиологическая.

В клинической практике приходится проводить дифференциальную диагностику между АД и дерматозами, имеющими иные механизмы развития и требующими других подходов к лечению и профилактике, такими как: себорейный дерматит, пеленочный дерматит, обыкновенный псориаз, ограниченный нейродермит (лишай Видаля), микробная экзема, дерматофитии, лимфома кожи в ранней стадии, фенилкетонурия и др.;

При лечении аллергического дерматита у взрослых важно устранить действие аллергена, вызвавшего патологическую реакцию организма.

В лечении аллергических дерматитов разного генеза проводится комплекс процедур направленных на очищение крови от патологических веществ, общее оздоровление организма и укрепление иммунной системы, что в комплексе с медикаментозным лечением позволяет добиться стойкой ремиссии заболевания.

Основным из важным принципом лечения больных АД кроме выщечисленных является патогенетический подход, то есть воздействие на все механизмы развития заболевания: прекращение контакта с аллергеном, устранение неспецифических триггерных факторов, борьба с клиническими признаками поражения кожи, противовоспалительная терапия (системная и местная), контроль сопутствующих заболеваний и иммунологических нарушений. Поскольку при АД нарушается роль кожи как многофункционального органа, в стратегии комплексного лечения наряду со средствами системного действия важная роль отводится наружной терапии. Наружная терапия при АД воздействует на все основные клинические проявления: устраняет зуд, кожные нарушения при аллергии, защищает кожу от повреждающих воздействий окружающей среды, восстанавливает поврежденный эпителий, устраняет вторичную инфекцию. Она назначается с учетом степени тяжести и распространенности АД, наличия сопутствующих заболеваний, эффективности предшествующего лечения.

Важное место в наружной терапии АД занимают топические глюкокортикостероиды (ГКС). Механизм их противовоспалительного действия является универсальным: ГКС подавляют активность генов резидентных и мигрирующих клеток кожи, участвующих в воспалении, обеспечивая мощный противовоспалительный эффект как при острых, так и при хронических

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

проявлениях АД. Вследствие этого исчезают зуд, отек, гиперемия и экссудация, процесс не переходит в хроническую форму. Современные ГКС для наружного применения можно использовать, нанося их на любые участки пораженной кожи. Следует учитывать, что слишком длительное применение наружных кортикостероидных гормонов может вызвать серьезные побочные эффекты: тахифилаксию, атрофию кожи, стрии, развитие грибковых и бактериальных инфекций, аллергии и глаукому.

Местная терапия ГКС является неотъемлемой частью комплексного лечения аллергодерматозов и направлена на устранение острых и подострых проявлений аллергии (экссудация, инфильтрация и пр.), зуда, восстановление поврежденного эпителия, лечение вторичных инфекций кожи, защиту кожи от воздействия различных повреждающих факторов внешней среды. Однако нерациональное использование местной ГКС-терапии может приводить к развитию системных и локальных побочных эффектов.

При наружном применении ГКС (особенно это характерно для фторированных молекул) в форме кремов, мазей, лосьонов, гелей могут возникать такие *локальные побочные эффекты* парестезии, зуд кожи; фолликулит, угревая сыпь; мацерация, сухость, атрофия кожи, стрии; телеангиоэктазии, депигментация кожи; гирсутизм, гипертрихоз.

При применении топических ГКС нельзя исключить также и развитие *системных побочных эффектов в виде*:

- подавления функции коры надпочечников; замедления роста у детей; возникновение петехий; остеопороза и переломов костей; катаракты; глаукомы; метаболических нарушений (глюкоза, инсулин, триглицериды); психических расстройств.

Таким образом, использование топических ГКС по сравнению с системными в значительной степени обезопасило лечение больных с АЗ, однако и среди ГКС для локального применения врачу следует выбирать наиболее безопасные и высокоэффективные.

С целью оценки эффективности и безопасности сложной мази GOOSE FAT+ в виде крема и мази проведено сравнение его эффекта и переносимости при различных формах аллергодерматозов.

Материалы и методы: Объектом исследования являлись пациенты, находившихся на стационарном лечении в отделении Аллергология 1-городской

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

экстренной больницы города Ташкента с 2015 по 2016 гг с диагнозом аллергическими дерматитами.

Критериями включения в настоящее исследование являлись:

- клинические признаки аллергических дерматитов в стадии обострения с разной этиологией и разными степени тяжести течения;

- степень тяжести аллергического дерматита от 20 до 60 баллов SCORAD либо степень тяжести истинной экземы от 20 до 50 баллов EASI;

Критериями исключения являлись:

- состояние эритродермии;

- гиперчувствительность к компонентам применяемых средств;

- возраст младше 18 лет;

- наличие любого состояния, которое может создать неоправданный риск нанесения вреда здоровью пациента;

- терапия системными глюкокортикоидными средствами, в течение предшествующих 4 недель;

- терапия топическими кортикостероидными препаратами в течение предшествующих 3 недель.

В ходе исследования была обязательной регистрация любых нежелательных явлений для дальнейшей оценки безопасности исследуемых препаратов. Под нашим наблюдением в основной группе находилось 162 пациентов в возрасте от 18 до 55 лет, в том числе 88 женщины, 84 мужчин. Давность заболевания составляла от 3 месяцев до 15 лет. Все пациенты ранее получали повторные курсы лечения, включавшие антигистаминные, десенсибилизирующие средства, топические препараты, содержавшие глюкокортикоиды, нафталан, 4 пациента ранее получали физиотерапевтическое лечение в виде ультравысокочастотной терапии. На момент осмотра у всех имелись признаки экзацербации кожного процесса, усиление зуда, расстройства сна.

Диагноз «аллергический дерматит» был поставлен на основании основных и дополнительных модифицированных критериев Hanifin J.M. & Rajka G.:

- зуд кожи,

- возрастные изменения характерных поражений кожи,

- хроническое рецидивирующее течение,

- наличие атопических заболеваний у пациента и/или его родственников,

- начало в раннем возрасте,

- сезонность обострений,

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

- обострение процесса под влиянием провоцирующих факторов (аллергены, ирританты, пищевые продукты, эмоциональный стресс),
- сухость кожи,
- белый дермографизм,
- склонность к кожным инфекциям,
- хейлит,
- симптом Денье – Моргана,
- гиперпигментация кожи периорбитальной области, - повышение содержания общего и аллерген-специфических IgE в сыворотке,
- эозинофилия периферической крови.

Лечебные компоненты гусиного жира:

- Полиненасыщенные жирные кислоты – обеспечивают нормальный обмен веществ и метаболизм в тканях, повышают иммунную систему в кожном покрове, ускоряют регенерацию тканей, естественно увлажняют кожу и делают её более эластичной.

- Омега 3 (олеиновая кислота) – обновляет и омолаживает ткани;

- Омега 6 (линолевая кислота) – восстанавливают защитные функции, обладает антиоксидантными и противовоспалительными функциями, замедляет потерю влаги.

- Витамин Е (токоферол) – замедляет процессы старения тканей, нормализует кровообращение и микроциркуляцию в верхних слоях кожи, повышает регенерацию клеток, помогает избавиться от рубцов, шрамов, разглаживает морщинки.

-Витамины группы В – повышают обменные процессы в клетках кожи, улучшают проникновение к ним питательных веществ.

-Селен – придаёт коже упругость и бархатистость, разглаживает морщинки, снимает зуд и раздражение.

- Натрий – поддерживает нормальный водной баланс в коже;

- Магний – улучшает обменные процессы в клетках, замедляет их старение;

-Цинк – снижает покраснения и раздражения, нормализует работу сальных желез, улучшает заживление тканей.

Алоэ - это тот самый вечнозеленый цветок, с которым каждый из нас знаком еще с детства и который называют "бабушкиным лекарством" благодаря его удивительным, а главное полезным свойствам. Существует очень много разновидностей алоэ, но многие из них считаются декоративными. Лишь два вида

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

обладают лечебными качествами: алоэ вера и алоэ древовидное. Так как в большинстве случаев используется алое вера, то мы расскажем именно об этом чудо-растении. Алоэ вера относится к семейству кактусовых растений, поэтому надолго удерживает влагу в своих листьях, которые на 99% состоят из воды. Листья также содержат бета-каротин, минералы, белковые молекулы, аминокислоты, а также натуральные антиоксиданты в форме витаминов А, С, Е и витаминов группы В. Важно отметить, что чем старше алоэ вера, тем больше полезных веществ содержат его листья. Сок алоэ используется еще с древнего Египта и по сей день. Современная медицина подтверждает его лечебные свойства и использует его в создании различных продуктов. Например, его широко используют для лечения органов дыхания и пищеварения, при стрептококковых и стафилококковых инфекциях, при лечении болезней кожи и для профилактики сердечно-сосудистых заболеваний. Более того, очень часто алоэ оказывает огромную помощь при лечении гнойных и инфицированных ран, так как оно способно ускорять регенерацию тканей, а также при лечении ожогов, будь то термические или солнечные. Алоэ еще помогает при лечении стоматита у взрослых и детей, а офтальмологи применяют капли с добавлением сока алоэ при лечении конъюнктивита, близорукости и для профилактики катаракты. Кто бы мог подумать, что одно растение, которое растет себе молча дома в горшочке и никому не мешает, может быть настоящим спасателем в настолько разных ситуациях. Но это еще не все - алоэ вера безумно полезно для кожи лица и для волос.

Сок алоэ вера содержит более ста биологически активных веществ и полезных для кожи компонентов, которые глубоко увлажняют кожу, предотвращают ее обезвоживание и сохраняют необходимое количество влаги в слоях эпидермиса. Удивительно то, что алоэ вера проникает в кожу в четыре раза быстрее воды.

Алоэ также хорошо успокаивает раздраженную кожу и оказывает противовоспалительные и антибактериальные свойства на мелкие ранки, ссадины, воспаления, такие как прыщи и угревая сыпь, и покраснения, вызванные воздействием ультрафиолетовых лучей. Это происходит за счет наличия салициловой кислоты, гликопротеинов и флавоноидов, которые помогают снять воспаления и быстро восстановить кожу. Гель алоэ можно также наносить на раздраженную кожу после бритья, чтобы успокоить ее.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Так как в алоэ содержатся витамины и минералы, такие как магний, цинк, калий, кальций и хром, они защищают кожу от негативного воздействия внешних факторов, создавая невидимый барьер на коже.

Ну и конечно же антивозрастное воздействие. Сок алоэ способствует повышению эластичности кожи, восстановлению ее тонуса и упругости, благодаря выработке коллагена и гиалуроновой кислоты, которые помогают сохранить молодость.

Мы сделали небольшую подборку средств для вас - это универсальный несмываемый гель, увлажняющий крем и успокаивающая маска для лица.

Материалы и методы исследования

В исследование были включены 300 пациентов в возрасте от 18 до 61 года с аллергической дерматитом. У всех пациентов была АД в острый или хронический АД в периоде обострения с разными этиологиями, период разной степени тяжести. Больные имели длительность заболевания от 8 до 12 лет. В момент исследования находились на стационарном лечении в стадии обострения. Исследуемые пациенты были разделены на две группы, в зависимости от проводимого лечения (основную и группу сравнения).

Критерии исключения: непереносимость природного компонента, тяжелая неконтролируемая астма, обострение сопутствующих хронических заболеваний. Пациентам до и после лечения проводилась стандартные лабораторные исследования (общий анализ крови, общий анализ мочи, уровень общего Ig E в крови, электрокардиограмма, рентгенография органов грудной клетки, осмотр гинеколога для женщин с целью определения наличия противопоказаний к назначению физических методов), определение выраженности клинической симптоматики по визуальной аналоговой шкале (зуд, выраженность покраснение, отеки, сыпи), функциональные пробы. Основными жалобами были: зуд, отечность, покраснения, высыпаний от 4 до 10 раз в сутки, экспираторная одышка при незначительной физической нагрузке и в покое, кашель с трудноотделяемой мокротой. Пациенты группы сравнения получали медикаментозное лечение. В основной группе наряду со стандартной терапией лечения аллергической дерматита назначена биологически активной добавки, состоящая из гусиного жира и сок алоэ GOOSE FAT+

Эффективность лечения оценивалась по следующим критериям: уменьшение выраженность клинической симптоматики (зуд, покраснения, высыпания на коже 10-балльной аналоговой шкале; количеству зудов и

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

беспокойствию в сутки), показателям спнтрометрии с оценкой форсированных показателей (форсированной ЖЕЛ, объема форсированного выдоха за 1-ю секунду – ОФВ1.1, МОС 28 %, МОС 78 %, МОС 61 %), Все пациенты подписали добровольное информированное согласие на участие в исследовании. Для статистического анализа применялись: электронные таблица MS Excel и пакет прикладных программ “STATISTICA 8,0”.

Результаты и их обсуждение

С целью оптимизации лечения и профилактики осложнений аллергической дерматиты мы приготовили препарат «GOOSE FAT+» из гусиного жира и сока алоэ. В ходе эксперимента из 161 больных 105 пациентов получали препарат «GOOSE FAT+» в течение 14 дней. Для оценки антиоксидантной защиты в клетках верхних дыхательных путей, в начале и в конце исследования проводился анализ кожных смывов, полученных из кожи пациентов. Было выявлено, что при наружной применении «GOOSE FAT+» в объеме 100 грамм у добровольцев значительно повышался уровень антиоксидантной защиты. Мы оценили эффективность препарата «GOOSE FAT+» в зависимости от степени тяжести аллергической дерматите (табл.1).

Таблица 1.

Эффективность продукт GOOSE FAT+» по степени тяжести АД

Пол	Хронический АД	Легкая АД	АД средней тяжести	Тяжелая АД
Мужчины	18	15	5	5
Женщины	15	3	3	1
Всего	33 (48,8%)	18(26,2%)	8(13,8%)	6(11,2%)

По сравнению с тяжелыми и средне – тяжёлыми формами АД 75% положительная эффективность препарата GOOSE FAT+» была достигнута непосредственно при средней и легкой формах АД.

Методика оптимизации лечения и профилактики АД и совершенствование принципов ведения больных с аллергодерматозами на основе результатов данного исследования рекомендуется для широкого использования в первичных звеньях практического здравоохранения. Ожидаемые эффекты от его использования:

- 1) снижение ночных зудов

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

- 2) снижение контингента больных с АД
- 3) обеспечение лекарственной безопасности до 90 % в год.

Проведенными исследованиями удалось определить некоторые особенности ведения пациентов АД. Получены данные о недостатках ведения данной категории больных, что чревато быстрым прогрессированием АД до тяжёлой персистирующей степени тяжести, снижением качества жизни больных, соответственно повышению стоимости прямых и непрямых затрат на лечение данного осложнения. Впервые проведено исследование, посвященное изучению заболеваемости и профилактики аллергической дерматитам по городе Ташкента. Полученные результаты позволяют, во-первых, оптимизировать лечебный процесс и во-вторых, прогнозировать темпы прогрессирования АД.

У всех пациентов было отмечено выраженное уменьшение зуда, эритемы, отечности на 3-й день применения натурального средства «GOOSE FAT+». В дальнейшем регресс высыпаний постепенно продолжался. К 6-му дню лечения самочувствие всех пациентов улучшилось, уменьшился зуд. Через 7–10 дней применения «GOOSE FAT+» отмечался полный регресс островоспалительных явлений, ночной сон был восстановлен. На 12–15-й день у всех пациентов отмечено значительное улучшение. После лечения в ДИКЖ улучшился и составил $7,8 \pm 5,5$ (рис. 1). SCORAD снизился до $8 \pm 1,0$ (рис. 2). EASI снизился до $7,1 \pm 0,5$ (рис. 3).

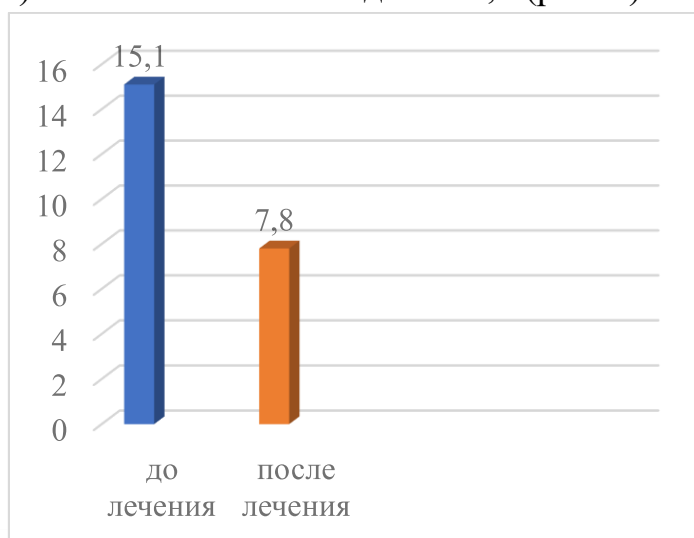

Рис.1. Динамика ДИКЖ у пациентов, получавших «GOOSE FAT+» в виде наружной мази

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

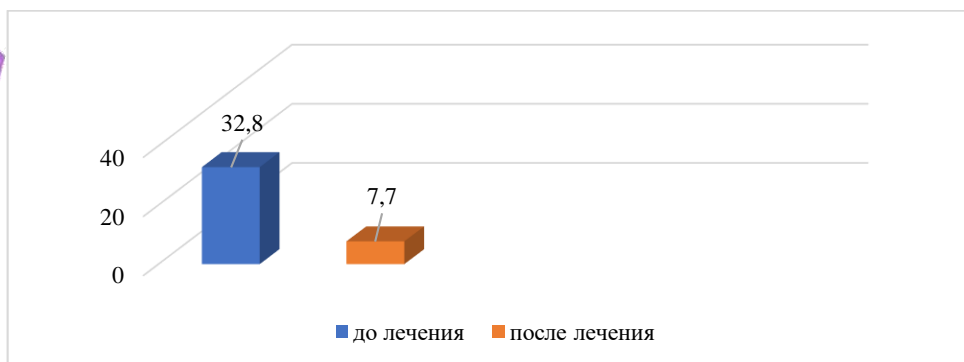

Рис.2. Динамика SCORAD у пациентов, получавших «GOOSE FAT+» в виде наружной мази.

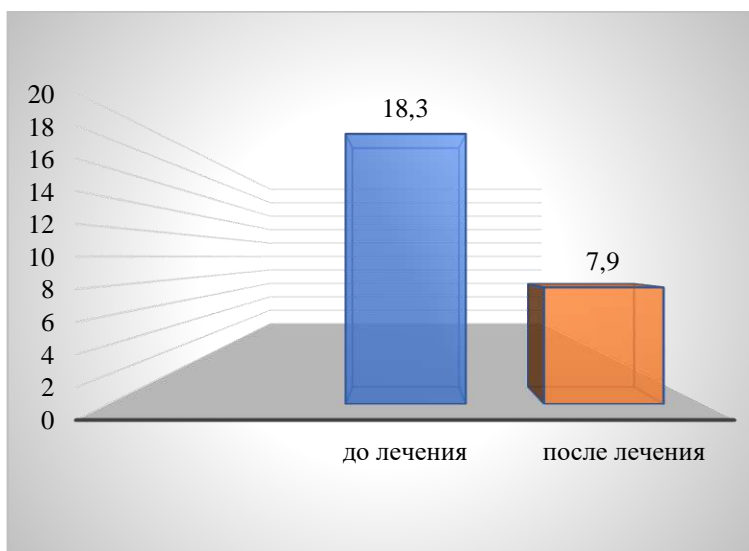

Рис.3. Динамика EASI у пациентов, получавших «GOOSE FAT+» в виде наружной мази

Выводы:

Терапию все пациенты переносили хорошо, побочных реакций и нежелательных явлений ни в одном случае отмечено не было. Также не было отмечено какого-либо отрицательного воздействия проводимой терапии на показатели периферической крови, мочи. Полученные нами результаты подтверждают ранее описанную высокую терапевтическую эффективность и безопасность применения натурального средства «GOOSE FAT+» на основе гусиного жира при стероидчувствительных дерматозов или аллергодерматозах. Не имея побочных явлений «GOOSE FAT+» с легкостью применялся у пациентов. эффективность комплексных методов лечения стероидчувствительные дерматозы с помощью народной медицины, а также новая тактика лечения для улучшения выраженные косметические проблемы. На этой основе впервые разработан новые комплексные методы лечения с включением методов народной медицины для

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

стероидчувствительных дерматозов. Наружная терапия с гусиным жиром растениям алоэ позволял устранить воспалительную реакцию и субъективные ощущения зуда, боли, жжения; уменьшить нарушения эпидермального барьера и защитить кожу от неблагоприятных факторов внешней среды, стимулировать репаративные процессы в коже, а также контролировать присоединение вторичной бактериальной и грибковой инфекции. Для повышения эффективности лечения разработано и внедрено в практику новая лечебная средства **GOOSE FAT+**. Разработанный комплексной лечения стероидчувствительных дерматозов у больных позволит своевременно применить разработанную новую адекватную тактику антибактериальной и противогрибковой терапии, и таким образом не только повысить качества лечения больных но своевременно и кратковремено устраняет выраженные косметические проблемы и значительно повышает снижение качества жизни, продлить срок ремиссии, но и сократить сроки пребывания больных в стационаре . Также при длительном использования **GOOSE FAT+** для ухода за кожей отлично достигаются уменьшения ее сухости. Это более легкая для нанесения эмульсия типа «жиры в воде» с высоким содержанием липидов (70%), обладающая способностью повышать гидратацию рогового слоя эпидермиса и уменьшать выраженность субъективных симптомов ксероза. В заключение следует отметить, что каждый больной АД уникален и требует индивидуального подхода, выбора собственного алгоритма диагностики и поэтапного принципа комплексной терапии, определяющего особенности лечения в каждом конкретном случае.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Атопический дерматит и инфекции кожи у детей: диагностика, лечение и профилактика / Союз педиатров России. – М., 2004. – 47 с.
2. Беляева Л.М. Атопический дерматит и аллергическийринит у детейиподростков. –Минск,2006. –194 с.
3. Беляева Л.М., Войтова Е.В., Микульчик Н.В. Тактика наружной терапии при атопическом дерматите у детей. – Минск, 2011. – 34 с.
4. Ботина С.Г., Коробан Н.В., Климина К.М., и др. // Генетика. – 2010. – Т.46, №12. – С.1589–1597.
5. Короткий Н.Г., Тихомиров А.А., Таганов А.В., и др. Атопический дерматит у детей. – Тверь, 2003. – 238 с.
6. Максимова О.В., Гервазиева В.Б., Зверев В.В. // Журн. микробиологии, эпидемиологии и иммунобиологии. – 2014. – №3. – С.49–60.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

7. Смирнова Г.И. // Рос. педиатр. журн. – 2014. – Т.17, №6. – С.45–53.
8. Смирнова Г.И. // Лечащий врач. – 2016. – №1. – С.6–10.
9. Современная стратегия терапии атопического дерматита: программа действий педиатра. Согласительный документ Ассоциации детских аллергологов и иммунологов России. – М., 2004. – 94 с.
10. Cabanillas B., Novak N. // Curr. Opin. Immunol. – 2016. – Vol.42, N1. – P.1–8.
11. Cipriani F., Dondi A., Ricci G. // Pediatr. Allergy Immunol. – 2014. – Vol.25, N7. – P.630–638.
12. Hatfield S.J., Rogers N.K., Lloyd-Lavery A., et al. // Clin. Exp. Dermatol. – 2016. – Vol.41, N8. – P.843–846.
13. Hepburn L., Hijnen D.J., Sellman B.R., et al. // Br. J. Dermatol. – 2017. – Vol.177, N1. – P.63–71.
14. Rather I.A., Bajpai V.K., Kumar S., et al. // Front. Microbiol. – 2016. – Vol.7. – Art.507.
15. Schnopp C., Mempel M. // Hautarzt. – 2015. – Vol.66, N4. – P.245–251.
16. Slattery J., MacFabe D.F., Frye R.E. // Clin. Med. Insights Pediatr. – 2016. – Vol.10. – P.91–107. Поступила 08.03.2020 г
16. Каримова Ф.Р. СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ ТЕРАПИИ РАЗЛИЧНЫХ ВИДОВ АЛЛЕРГОДЕРМАТОЗОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ КОМПЛЕКСНОЙ МАЗИ "ГУСИНЫЙ ЖИР+" AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI 71-77стр
17. Karimova F.R. Optimising methods for the prevention of acute allergic conditions. Deutsche internationale Zeitschrift für zeitgenössische Wissenschaft 2022. P. 9-11
18. Karimova F.R. Clinical manifestations of acute allergic conditions in children // Bulletin of the Council of Young Scientists and Specialists of the Chelyabinsk region. No. 3. No. 2(17) pp. 40-46
19. Karimova F.R. Optimization of Treatment of Steroid-Sensitive Dermatoses by Methods of Traditional Medicine AMERICAN Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences Volume 01, Issue 04, 2023 ISSN (E): XXX-XXX
20. Karimova F.R. Optimization of Allergodermatosis Treatment. AMERICAN Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences Volume 01, Issue 04, 2023 ISSN (E): XXX-XXX

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

21. Karimova F.R Etiological Factors of Acute Allergic Conditions in Children Living in the Conditions of the City of Bukhara. AMERICAN Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences Volume 01, Issue 04, 2023 ISSN (E): XXX-XXX

22. Клиническая аллергология // Под ред. акад. РАМН, проф. Р. М. Хайтова. — М.: МЕДпресс-информ, 2002. — С. 360–369.

Феденко Е. С. Аллергический контактный дерматит // Consilium Medicum. 23. Аллергология и венерология. — 2004. — Т. 6. — № 3. — С. 164–166. 3. Cavani A., Sebastiani S., Nasorri F. et al. Allergic Contact Dermatitis. Effector and Regulatory Mechanisms // Allergy and Clin. Immunol. International, 2002; 14 (4): 156–160.

24. Каримова Ф. Р., Муминова А. Ю. Острые аллергические состояния у детей, проживающих в экологически неблагоприятном регионе города Бухары // Вестник Совета молодых учёных и специалистов Челябинской области. — 2017. — Т. 1. — №. 1 (16). — С. 6-9.

25. Karimova F.R., Muminova A.Yu. Acute allergic conditions in children living in an ecologically unfavorable region of the city of Bukhara // Bulletin of the Council of Young Scientists and Specialists of the Chelyabinsk Region 1 (1 (16)), 6-9 [in Russian]

26. Каримова Ф. Р. Этиологические факторы острых аллергических состояний у детей, проживающих в условиях города Бухары // Новый день в медицине.- 2020/5.- Т.5.- № 43.- С.246-253

27. Каримова Ф. Р. Острые аллергические состояния у детей, проживающих в экологически неблагоприятном регионе // Молодой ученый.-2019.-№22.- С.-247-248

28. Каримова Ф., Муминова А. Особенности этиологии, клинического течения острых аллергических состояний у детей, проживающих в экологически неблагоприятном регионе города Бухары // Журнал проблемы биологии и медицины.- 2018/5/14.- № 2.1 (101).- С.34-37

29. Каримова Ф. Р., Саидов А. А., Турдиев М. Р. Значение метода математического моделирования для распознавания острых аллергических заболеваний и состояний у детей // Вестник Совета молодых учёных и специалистов Челябинской области. — 2017. — Т. 3. — №. 2 (17). — С. 47-54.

30. Каримова Ф. Р. Клинические формы проявления острых аллергических состояний у детей // Вестник Совета молодых учёных и специалистов Челябинской области. — 2017. — Т. 3. — №. 2. — С. 40-46.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

31. Каримова Ф. Р., Нуритов А. И. Особенности этиологии острых аллергических состояний у детей, проживающих в Бухарском регионе //ББК 5л0 С 56. – 2014. – С. 80.

32. Каримова Ф.Р. Жураева Б.У Рахимов Б. А. Организация работы по определению особенностей острых аллергических состояний у детей // Молодой организатор Здравоохранения.Сборник научных статей студентов и молодых учёных, посвященный памяти проф.В.К.Сологуба. 2009.- С.105-110

33.Каримова Ф.Р. Обращаемость детей в скорую медицинскую помощь (СМП) города Бухары по поводу бронхиальной астмы // Актуальные проблемы заболеваний органов дыхания у детей. Сборник тезисов. –Ташкент, 2005.-С.84-85

34. Karimova F.R. Acute allergic conditions in children living in an ecologically unfavorable region // Young scientist, № 22 P. 247-248 [in Russian]

35.Karimova F.R., Muminova A.Yu. Features of the etiology, clinical course of acute allergic conditions in children living in an ecologically unfavorable region of the city of Bukhara // Journal of Problems of Biology and Medicine, Iss. 2. № 1(101) P. 34-37 [in Russian]

34.Karimova F.R. Regional aspects of acute allergic conditions in children living in an ecologically unfavorable region // Bulletin of the Council of Young Scientists and Specialists of the Chelyabinsk Region Iss. 1. № 2(21) P 26-28 [in Russian]

35.Karimova F.R., Saidov A.A., Turdiev M.R. The value of the method of mathematical modeling for the recognition of acute allergic diseases and conditions in children // Bulletin of the Council of Young Scientists and Specialists of the Chelyabinsk Region Iss. 3. № 2(17) P 47-54 [in Russian]

36. Karimova F.R. Clinical manifestations of acute allergic conditions in children // Bulletin of the Council of Young Scientists and Specialists of the Chelyabinsk Region Iss. 3. № 2(17) P 40-46 [in Russian]

37.Каримова Ф.Р Этиологические факторы острых аллергических состояний у детей, проживающих в условиях города Бухары. Тиббиётда янги кун 2022, 246-252 б

38.Каримова Ф.Р. Этиологические факторы острых аллергических состояний у детей, проживающих в условиях города Бухары. Вестник ТМА, 2022. С. 77-8

39.Karimova F.R. Optimising methods for the prevention of acute allergic conditions. Deutsche internationale Zeitschrift für zeitgenössische Wissenschaft 2022. P. 9.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ASTRONOMIYADAN INTERAKTIV DASTURLAR VA ULARNI QO‘LLASH USULLARI

Sayfullayeva Gulhayo Ixtiyor qizi

Navoiy davlat pedagogik instituti professori

Norqulova Madina Hamza qizi

Navoiy davlat pedagogika instituti talabasi

Kalit so‘zlar: multimedia, tovush, grafika, matn, animatsiya, "inson-kompyuter" interaktiv muloqoti, multimedia vositalarining afzalliklari, distant asosida o‘qitish, interaktiv texnologiyalar, audiokanferensiyalar, nointeraktiv texnologiyalar

Annotatsiya: Hozirgi kunlarda globallashtirish sharoitida umumiy o‘rta ta’lim maktablarida va oliy ta’lim muassasalarida astronomiya fanini o‘qitishda media ta’limdan foydalanish masalasi juda muhim va dolzarb hisoblanadi. Zamonaviy dasturlar, o‘qitish usullari, telekommunikatsiya vositalari va OAV jadal tezlikda rivojlanmoqda. Shuning uchun astronomiya sohasidagi media ma’lumotlar, dasturiy-pedagogik vositalar va telekommunikatsion o‘quv qo‘llanmalarini ta’limga integratsiya qilishning didaktik talablarini aniqlash, astronomiya fanini o‘qitishda media ta’lim va telekommunikatsion texnologiyalarni qo‘llash usullarini tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Barcha dasturiy ta’minotlarni uchta kategoriya bo‘yicha tasniflash mumkin:
operatsion tizim;
amaliy dasturiy ta’minot;
dasturlash texnologiyasining uskunaviy vositalari.

Tizimli dasturiy ta’minot (Sistem software) – kompyuter va kompyuter tarmoqlari ishini ta’minlovchi dasturlar majmuasidir.

Amaliy dasturiy ta’minot (Application program package) – bu aniq bir predmet sohasi bo‘yicha ma’lum bir masalalar sinfini yechishga mo‘ljallangan dasturlar majmuasidir. Dasturlash texnologiyasining uskunaviy vositalari - yangi dasturlarni ishlab chiqish jarayonida qo‘llaniladigan maxsus dasturlar majmuasidan iborat vositalardir. Bu vositalar dasturchining uskunaviy vositalari bo‘lib hizmat qiladi, ya’ni ular dasturlarni ishlab chiqish (shu jumladan, avtomatik ravishda ham), saqlash va joriy etishga mo‘ljallangan.

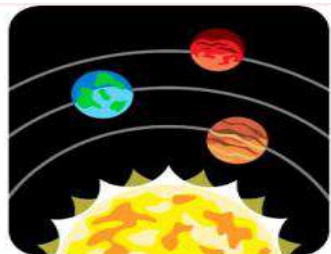
МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Interfaol ta'lim jarayonida o'quvchiga suhbat asosida yoki dialog tarzida ta'sir ko'rsatilib, o'quvchi shaxsi, intellektual va ijodiy qobiliyati, kelajakda o'z-o'zini rivojlantirish va shakllantirishiga sharoit yaratiladi.

Quyida bir nechta interfaol dasturlar bilan tanishib chiqamiz.

Solar Walk Lite Planetarium 3D

Ushbu ilova orqali biz Quyosh haqida umumiy ma'lumotlarni bilib olishimiz mumkin.

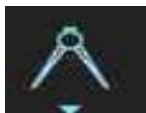
Ekranimizning yuqori qismidagi belgilar nimani anglatishini ko'rib chiqamiz

Ushbu oynada biz Quyoshning tashqi ko'rinishini kuzatishimiz mumkin

Ushbu tugmani bosish orqali biz Quyosh haqida umumiy ma'lumotlarga ega bo'lamiz

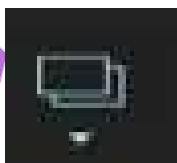
Bu tugmani bosib biz quyoshning astronomik kattaliklarini ya'ni radiusini, massasini yoshini va shunga o'xshash kattaliklarini ko'rishimiz mumkin

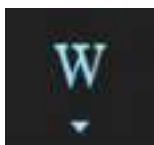
Bu belgini bosganimizda esa quyidagi ko'rinishga ega bo'lamiz

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Solar Walk Lite Planetarium 3D ilovasida biz quyoshning bir qator suratlarini ko'rib o'tishimiz mumkin. Buning uchun biz yuqoridagi quyidagi tugma ustiga bossak kifoya:

Ushbu astronomik ilovamizda Wikipedia bo'limi ham mavjud bo'lib unda ko'plab ma'lumotlarga ega bo'lishimiz mumkin, ushbu Wikipedia bo'limiga ekranning yuqori qismidagi tugmani bosish orqali o'tamiz:

Yana bit interaktiv dastur "Solar System Scope" dasturi hisoblanadi.

Galaktikalar joylashuvi va ularning ma'lumotlariga tegishli "Solar System Scope" dasturi yordamida aniqlash mumkin.

Bu oynada galaktikalar, sayyoralar, yulduzlar va quyosh siztemasi haqida ma'lumotlar topishimiz mumkin. Bundan tashqari bu oynada boshqa funksiyalar ham bor. Funksiyalariga ularning joylashishi koordinatalari va hokozolar kiradi.

STAR EXPLORE tugmasini bosganimizda quyidagi ma'lumotlarni chiqadi.

MESSIER OBJECTS tugmasini bosganimizda turli xil yulduz turkumlarini ko'rishimiz mumkin.

Ushbu oyna orqali galaktikalarni, quyoshni, planetalarni va yulduzlarni qayerda joylashganligini ko'rsatadi.

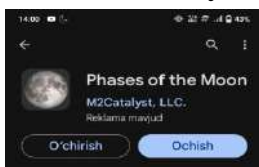

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Solar System Scope dasturida yangiliklari, motivatsiyalari, tovarlari, kreditlari va boshqa tugamalarini ko'rishimiz mumkin. Bundan tashqari Oy haqida zarur ma'lumot va kengroq tasavvurlarga ega bo'lish uchun quyidagi dasturdan foydalanish mumkin. Phases of the Moon dasturi yordamida quyidagilarni o'rganish mumkin.

Ilovadagi oyni ustiga bosib uni harakatlantirishimiz mumkin

Sanani ustiga bossak oy kalendari paydo bo'ladi

Chap va o'ng burchakdagi Bu 2 ta belgi esa oyning chiqish va botish vaqtlarini ko'rsatadi

Pastdagi ushbu yozuv oyning ayni sana va vaqtdagi ko'rsatkichlarini bildiradi

Ekkranda turgan oyni yaqinlashtiradigan bo'lsak oy sirtiga qo'ngan kosmik kemalar nomlari chiqadi

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Multimediya vositalari (multimedia – ko‘pvositalilik) - bu insonga o‘zi uchun tabiiy muxit: tovush, video, grafika, matnlar, animatsiya va boshqalardan foydalanib, kompyuter bilan muloqatda bo‘lishga imkon beruvchi texnik va dasturiy vositalar majmuidir. Multimedia - gurkirab rivojlanayotgan zamonaviy axborotlar texnologiyasidir. Uning ajralib turuvchi belgilariga quyi-dagilar kiradi:

- axborotning xilma-xil turlari: an‘anaviy (matn, jadvallar, bezaklar va boshqalar), original (nutk, musika, videofilmlardan parchalar, telekadrlar, animatsiya va boshqalar) turlarini bir dasturiy maxsulotda integratsiyalaydi. Bun-day integratsiya axborotni ro‘yxatdan o‘tkazish va aks ettirishning turli qurilmalari: mikrofon, audio-tizimlar, optik kompaktdisklar, televizor, videomagnitafon, videokamera, elektron musiqiy asboblardan foydalanilgan holda kompyuter boshqaruvida bajariladi;

- muayyan vaqtdagi ish, o‘z tabiatiga ko‘ra statik bo‘lgan matn va grafikadan farqi ravishda, audio va videosignallar faqat vaqtning ma‘lum oralig‘ida ko‘rib chiqiladi. Video va audio axborotlarni kompyuterda qayta ishlash va aks ettirish uchun markaziy protsessor tez harakatchanligi, ma‘lumotlarni uzatish shinasining o‘tkazish qobiliyati, operativ (tezkor) va video-xotira katta sig‘imli tashqi xotira (ommaviy xotira), hajm va kompyuter kirish-chiqish kanallari bo‘yicha almashuvi tezligini taxminan ikki baravar oshirilishi talab etiladi;

- "inson-kompyuter" interaktiv mulokotining yangi darajasi, bunda muloqot jarayonida foydalanuvchi ancha keng va har tomonlama axborotlarni oladiki, mazkur xolat ta‘lim, ishlash yoki dam olish sharoitlarini yaxshilashga imkon beradi. Multimedia vositalari asosida o‘quvchilarga ta‘lim berish va kadrlarni qayta tayyorlashni yo‘lga qo‘yish hozirgi kunning dolzarb masalalaridandir. Multimedia tushunchasi 90-yillar boshida xayotimizga kirib keldi. Uning o‘zi nima degan savol tug‘iladi? Ko‘pgina mutaxassislar bu atamani turlicha tahlil qilishmoqda. Bizning fikrimizcha, multimedia - bu informatikaning dasturiy va texnikaviy vositalari asosida audio, video, matn, grafika va animatsiya (ob‘yektlarining fazodagi xarakati) effektlari asosida o‘quv materiallarini o‘quvchilarga yetkazib berishning mujassamlangan xoldagi ko‘rinishidir.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Rivojlangan mamlakatlarda o'qitishning bu usuli, hozirgi kunda ta'lim sohasi yo'nalishlari bo'yicha tatbiq, qilinmoqda. Hatto, har bir oila multimedia vositalarisiz xordiq, chiqarmaydigan bo'lib koldi. Multimedia vositalarining 1981 yildagi yalpi oboroti 4 mlrd. AQSh dollarini tashkil qilgan bo'lsa, 1994 yili esa 16 mlrd. AQSh dollarini tashkil kildi. Hozirgi kunda esa sotilayotgan har bir komp'yuterni multimedia vositalarisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Kompyuterlarning 70-yillarda ta'lim sohasida keng qo'llash yo'lida urinishlar zoye ketganligi, avvalombor, ular unumdorligining nixoyatda pastligi bilan bog'liq edi. Amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, multimedia vositalari asosida o'quvchilarni o'qitish ikki barobar unumlidir va vaqtdan yo'tish mumkin. Multimedia vositalari asosida bilim olishda 30 % gacha vaqtni tejash mumkin bo'lib, olingan bilimlar esa xotirada o'zoq muddat saqlanib qoladi. Agar o'quvchilar berilayotgan materiallarni ko'rish (video) asosida qabul qilsa, axborotni xotirada saqlab qolinishi 25-30 % oshadi. Bunga qo'shimcha sifatida o'quv materiallari audio, video va grafika ko'rinishda mujassamlashgan holda berilsa, materiallarni xotirada saqlab qolish 75 % ortadi. Bunga biz multimedia vositalari asosida chet tillarini o'rganish jarayenida yana bir bor ishonch xosil qildik.

ADABIYOTLAR:

1. I.R. Kamolov, G.I. Sayfullaeva -Formation of teacher's competence in the performance of laboratory and experimental works Journal of critical reviews. ISSN-2394-5125, 2020
2. С.С.Канатбаев, И.Р.Камалов, Д.И.Камолова, Г.И.Сайфуллаева. "Universum: технические науки". Россия. Декабрь, 2016. №12(33). 38-40 стр.
3. A.R. Sattorov G. I. Sayfullaeva, Methodology of Application of Innovative Educational Technologies from Astronomy to Laboratory Activities 2021/10/29 European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630) 125-128
4. O'.K.Sunnatova, G.I.Sayfullayeva. Making a vacuum cleaner using the stem education system in students' laboratory classes. Web of Discoveries: Journal of Analysis and Inventions. 2023. 43-47.
5. Sayfullaeva Gulkhayo Ikhtiyor Kizi, Shodiev Khamza Ruziculovich, Xaitova Shakhnoza G'olibjon Kizi Conditions For The Formation Of Teaching Innovation Activities Journal of Pharmaceutical Negative Results, 2023 2420-2423
6. M Muhabbat, B Aziza, GI Sayfullayeva Elements Of The Credit-Module System In Higher Education In The Republic Of Uzbekistan Web Of Scientists And Scholars: Journal Of Multidisciplinary Research 1 (8 ...

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

7. M Muhabbat, B Aziza, GI Sayfullayeva OPPORTUNITIES FOR THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT EDUCATION IN THE CREDIT-MODULE SYSTEM Web Of Humanities: Journal Of Social Science And Humanitarian Research 1 (8) ...

8. M Muhabbat, B Aziza, GI Sayfullayeva FINAL CONTROL WORK DISTANT. TSUL. UZ DOWNLOAD INSTRUCTION TO THE DISTANCE LEARNING PLATFORM Web Of Teachers: Inderscience Research 1 (8), 82-86

9. M Muhabbat, B Aziza, GI Sayfullayeva THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT EDUCATION Web Of Technology: Multidimensional Research Journal 1 (8), 9-11

10. M. Muhabbat, B. Aziza, G.I. Sayfullayeva ADVANTAGES OF INDEPENDENT EDUCATION IN THE CREDIT MODULE SYSTEM IN EDUCATION Web Of Discoveries: Journal Of Analysis And Inventions 1 (8), 9-13

11. R. Nilufar, G.I Sayfullayeva Principles Of The Credit-Module System Diversity Research: Journal Of Analysis And Trends 1 (8), 49-52

12. A.M. Bozorova OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ASTRONOMIYA KURSIDAN MASHG'ULOTLARNI O'QITISHDA VA TALABA KOMPETENTLIGINI OSHIRISHDA INTEGRATSIYALASHGAN INNOVATSION TEXNOLOGIYALARINI JORIY ...Journal Of Science-Innovative Research In Uzbekistan 1 (8), 6-11

13. SH. Rozikulovich, S. Gulhayo METHODOLOGY FOR FINDING THE TOPIC OF THE EARTH IN DISTANCE EDUCATION ON THE BASIS OF AN INTEGRATIVE APPROACH Journal Of Academic Research And Trends In Educational Sciences 1 (10), 21-33 2022

14. G.I. Sayfullayeva, H.R. Shodiyev KREDIT MODUL TIZIMIDA FANLARNI INTEGRATSION YONDASHUV ASOSIDA O 'QITISHNING AFZALLIKLARI

15. Bozorova Aziza : Sayfullayeva Gulhayo Ixtiyor qizi ASTRONOMIYADAN STEM DASTURIDAN FOYDALANIB QUYOSH SOATI MAVZUSINI O'QITISH - Yosh tadqiqotchi jurnali, 2022 35-38

16. M Muhabbat, B Aziza, G.I. Sayfullayeva FINAL CONTROL WORK DISTANT. TSUL. UZ DOWNLOAD INSTRUCTION TO THE DISTANCE LEARNING PLATFORM Web Of Teachers: Inderscience Research 1 (8), 82-86

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

17. M Muhabbat, B Aziza, G.I. Sayfullayeva Elements Of The Credit-Module System In Higher Education In The Republic Of Uzbekistan Web Of Scientists And Scholars: Journal Of Multidisciplinary Research 1 (8 ...
18. M Muhabbat, B Aziza, G.I. Sayfullayeva OPPORTUNITIES FOR THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT EDUCATION IN THE CREDIT-MODULE SYSTEM Web Of Humanities: Journal Of Social Science And Humanitarian Research 1 (8 ...
19. Izranov, V., Palvanova, U., Gordova, V., Perepelitsa, S., & Morozov, S. (2019). Ultrasound criteria of splenomegaly. *The Radiologist*, 1(1002), 3-6.
20. Stepanyan, I. A., Izranov, V. A., Gordova, V. S., Beleckaya, M. A., & Palvanova, U. B. (2021). Ultrasound examination of the liver: the search for the most reproducible and easy to operate measuring method of the right lobe oblique craniocaudal diameter. *Diagnostic radiology and radiotherapy*, 11(4), 68-79.
21. Batirovna, Y. A., Bahramovna, P. U., Bahramovna, P. S., & Ogli, I. A. U. (2019). Effective treatment of patients with chronic hepatitis, who live in ecologically unfavorable South zone of Aral Sea region. *Наука, образование и культура*, (2 (36)), 50-52.
22. Sharipova, U. A., & Zaynutdinova, N. N. (2021). Nestle Scandals, Negative Impact of Conflicts to Brand Prestige. *Academicia Globe*, 2(6), 376-379.
23. Gulyamova, G., Abdullaev, A., & Sharipova, U. (2020). Peculiarities and modern trends in world energy and the development of global pipeline transport networks. *Journal of Critical Reviews*, 7(4), 388-392.
24. Sharipova, U. A. (2023). FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF INTERNET MARKETING AT THE PRESENT STAGE. *World Economics and Finance Bulletin*, 23, 90-91.
25. Sharipova, U. A. (2023). THE USE OF COMPETITOR ANALYSIS AS A FACTOR OF INCREASING THE COMPETITIVENESS OF THE COMPANY. *American Journal of Business Management, Economics and Banking*, 13, 90-92.
26. Sharipova, U. A. (2022). WAYS TO DEVELOP INNOVATIVE BANKING SERVICES IN COMMERCIAL BANKS: FOREIGN EXPERIENCE. *Thematics Journal of Economics*, 8(1).
27. Umida, S., Bahodir, I., & Otabek, B. (2022). The development of e-tourism in Uzbekistan: based on the foreign experience of the ASEAN countries. *Confrencea*, 5(5), 259-266.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

28. SHARIPOVA, U. Issues of Development of International Trade Based On the Use of Innovative Tools.

29. Ibragimova, F., & Sharipova, U. (2021). IMPACT OF THE INTERNET ON INTERNATIONAL BUSINESS DEVELOPMENT. Збірник наукових праць SCIENTIA.

30. Sharipova, U. A. (2021). PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF E-TURISM IN UZBEKISTAN. In ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В МЕНЕДЖМЕНТЕ: УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ И СОЦИАЛЬНЫЙ АСПЕКТЫ (pp. 318-324).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ehtimol, o'simlik organizmining ferment tizimlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi bilan bog'liq.

O'simliklarni etarli miqdorda mineral oziqlantirish bilan ta'minlashning ahamiyati bog'dorchilikda qadimdan qadrlanib kelgan.

Muhim elementlar. Turli tadqiqotlar natijasida Mendeleev davriy sistemasi elementlarining yarmidan ko'pi o'simliklarda mavjud ekanligi aniqlandi va tuproqdagi har qanday elementni ildizlar singdirishi mumkin. Masalan, Veymut qarag'ay daraxtining ba'zi namunalarida 27dan ortiq elementlar (!) topilgan. O'simliklarda mavjud bo'lgan barcha elementlar ular uchun zarur emas deb ishoniladi. Masalan, platina, qalay, kumush, alyuminiy, kremniy va natriy kabi elementlar zarur deb hisoblanmaydi. Kerakli mineral elementlar uchun, yo'q bo'lganda o'simliklar o'z hayot tsiklini tugata olmaydiganlarni va har qanday zarur o'simlik tarkibiy qismlarining molekulasi tarkibiga kiradiganlarni olish odatiy holdir. Mineral o'g'itlarning o'simliklarga bo'lgan ta'sirini o'rganish.

Biz „O'simliklar“ deganda har doim, yashil, go'yo bizni seza oladigan va eshita oladigan tirik mavjudotlarni ko'z oldimizga keltiramiz. Barcha o'simliklar bizga zarar emas, aksincha foyda keltirishadi. Ular biz hozirda beixtiyor olayotgan nafasimizdagi havo ya'ni kislorodni ajratib chiqarishadi. Agar o'simliklar bo'lmasa, katta ehtimol bilan kislorodning ham foizi kamayishi mumkin. Mineral o'g'itlar

o'simliklarga nega kerak? Har qanday turdagi o'g'itlarni joriy etish bog'dorchilik ekinlari hosildorligini oshirish, ularning o'sish sifatini va atrof-muhit omillariga chidamliligini oshirishga qaratilgan. Mineral o'g'itlar - o'simliklarning oziqlanishi uchun zarur bo'lgan moddalarning yuqori

konsentratsiyasi bo'lgan preparatlar. Ular o'simliklar tomonidan karbonat angidridni assimilyatsiya qilishda va uglevodorodlar harakatida yordam beradi, ekinlarning sovuqqa va qurg'oqchilikka chidamliligini oshiradi.

Mineral o'g'itlar tuproqqa (uning fizik, kimyoviy va biologik xususiyatlariga) kuchli ta'sir qiluvchi vositadir. Ular tuproqni oziq elementlari bilan boyitadi, tuproq eritmasi reaksiyasini o'zgartiradi, mikrobiologik jarayonlarga ta'sir

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

etadi v.h.k. Mineral o'g'itlar ekin hosilini oshiradi, sifatini yaxshilaydi: paxta, kanop, zig'ir va lub ekinlari tolasining texnologik xususiyatlarini, qand lavlagi, uzum tarkibidagi qand, kartoshkadagi kraxmal, dondagi oqsil miqdorini ko'paytiradi. Mineral o'g'itlar organik o'g'itlar bilan qo'shib ishlatilsa, yanada yaxshi natija beradi.

Turli xil maqsadlarga ko'ra Mineral o'g'it turlari:

Agronomik maqsadlarga ko'ra, mineral o'g'itlar bevosita va bilvosita ishlatiladigan o'g'itlarga bo'linadi.

Bevosita ishlatiladigan o'g'itlar tarkibida o'simliklar oziqlanishi uchun zarur azot, fosfor, kaliy, shuningdek magniy, bor, rux, mis, molibden, marganes, oltingugurt kabi elementlar bo'ladi. Bu guruhga kiradigan o'g'itlar asosan bir oziq elementli, masalan, azotli, fosforli yoki kaliyli, kompleks, ya'ni aralash va murakkab o'g'itlardan iborat. Aralash mineral o'g'itlar zavodda yoki xo'jalikning o'zida bir necha xil o'g'itni aralashtirib, murakkab o'g'itlar esa zavodda tayyorlanadi.

Bilvosita ishlatiladigan mineral o'g'itlar (masalan: ohakli o'g'itlar, gips va boshqalar) asosan tuproqning agrokimyoviy va fizikkimyoviy xususiyatlarini yaxshilashda qo'llaniladi.

Mineral o'g'itlar qattiq yoki kukunsimon, donador hamda suyuq- ammiakli suv, suyuq ammiak, ammiakatlar holida ishlab chiqariladi.

Fosfor- o'simlikni o'sishini tezlashtiradi, gullashini va meva hosil bo'lishini ta'minlaydi, ildiz tizimini jadal o'sishiga yordam beradi. Fosfor yetishmasligida bo'yining o'smasligi (asosan yosh o'simliklarda) qisqa va ingichka shoxlar, mayda, tez tushadigan barglarni hosil bo'lishiga olib keladi.

Ushbu guruhning preparatlarining bir qismi sifatida asosiy element fosforik angidrididir. Preparat tuproqdagi bunday elementning etishmasligini to'ldirish, sabzavot, gullar, rezavorlar ovqatlanishini yaxshilash uchun mo'ljallangan. Fosfatli o'g'itlar tasnifi:

- suvda eriydi;
- suvda erimaydi;
- kam eriydi.

Ushbu guruhning vositalari o'rtasidagi asosiy farq asosiy komponentning foizida va suvda erish qobiliyatidadir. Superfosfat sabzavot ekinlari, jumladan, pomidor, kartoshka, sabzi va karamning turli navlari uchun idealdir.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Azot- hamma o'simliklar uchun asosiy elementi. Azotsiz oqsillar, ko'pgina vitaminlar, aynan guruhi vitaminlari hosil bo'lishi mumkin emas. Azotning yetishmasligi birinchi o'rinda o'simliklarni o'sishiga etadi: yon shoxlarni, barglarni, poyasini

oziq

B

ta'sir

o'sishini kuchsizlantiradi va mevasini yoki ildizini kichik o'lchamda bo'lishiga olib keladi.

Azotli qo'shimchalar ortiqcha ishlatilganda o'simliklarning o'sishiga salbiy ta'sir ko'rsatish qobiliyati tufayli xavfli hisoblanadi va ular barcha o'simlik turlari uchun ishlatilmaydi. Pomidor, kartoshka, olma daraxtlari va qulupnay faol moddaning etarli miqdorini talab qiladi. Azot etishmovchiligi bog'dorchilik ekinlarining rivojlanishini pasaytirishi yoki to'xtatishga olib keladi.

Mineral o'g'itlar 19-asrdan tarqala boshlagan. 20-asr o'rtalaridan mineral o'g'itlarni ishlab chiqarish va qo'llash tez o'sdi. Shungacha o'g'it sifatida, asosan, go'ng, kul va boshqa chiqindilar ishlatilgan. Mineral o'g'it kimyoviy nomi bo'yicha – tuz. Kislotaliligi 3-4 foiz ko'rsatkichga ega bo'lgan mineral o'g'it yerni sho'rlanishiga olib keladi. Agar mineral o'g'itlar bilan fosforitni aralashtirsa (aralashma tayyorlansa) undan olingan mineral o'g'itning kislotaliligi kamayadi, yerning sho'rlanish darajasi ham pasayadi. O'simlikning mineral o'g'it olish koeffitsiyenti oshadi.

Qoraqalpog'istonda glaukonit minerali keng tarqalgan. Glaukonit mineralida o'simlik uchun kerakli bo'lgan kaliy oksidi, bizning keyingi aniqlashimiz bo'yicha, 30 dan ortiq makro-mikro elementlar mavjud. Bu kimyoviy moddalarning ko'pchiligi oksid holida ekani isbotlanmoqda. Bu elementlar tuproqda yaxshi erishi tajribalar davomida aniqlanayotir.

Makkajo'xori-boshqodoshlar oilsiga kiradi. Bir yillik o'simlik. Makkajo'xorining vatani Markaziy va Janubiy Amerika. Navlari va tuproq iqlim sharoitiga qarab, o'sish davri 90-150 kundan iborat. Tuproq harorati 10C ga yetganda 10-12 kunda unib chiqadi. 25C da normal rivojlanadi. Yer yuzida ko'plab

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

mamlakatlarda makkajo'xori donining 20% oziq-ovqat sifatida ishlatiladi. Undan un, yorma, konserva tayyorlanadi. Sanoatda makkajo'xori donidan kraxmal, etil spirti, dekstrin, glyukoza, askorbin kislotalari va glyutamin kislotalari olinadi. Gulining ustuncha qismi tibbiyotda ishlatiladi. Poyasi va bargidan qog'oz, linolium, viskoza materiallari olinadi. Mamlakatimizda makkajo'xori silos tayyorlanadigan ekin sifatida birinchi o'rinda turadi. Don tarkibida oqsil 9-12%, yog' 4-8%, uglevodlar 65-70% shuningdek madaniy tuzlar va vitaminlar mavjud. Makkajo'xori Yer sharida 135 mln. gektardan ziyod maydonlarga ekiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Nabiyev M, Shifobaxsh giyoxlar, T., 1980;
2. Hojimatov Q., Olloyorov M. , O'zbekistonning shifobaxsh o'simliklari va ularni muhofaza qilish, T., 1988;
3. Xoliqov K., O'zbekiston janubidagi dorivor o'simliklar, T., 1992;
4. Hojimatov Q.H., Yo'ldoshev K.Y., Shogulomov U.Sh., Hojimatov O.Q., Shifobaxsh giyoxlar dardlarga malham (Fitoterapiya), T., 1995;

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

БОЛАЛАРДА ҚЎЛ БЎҒИМИ ЖАРОҲАТЛАРИНИ ЎЧРАШИНИ БАҲОЛАШ.

**Султонов Равшан Комилжонович, Муслмонкулова Нодира
Бахтиёровна.**

Термиз иқтисодиёт ва сервис унверситети,
Тиббиёт фанлар кафедраси PhD, доцент в/б.

Даволаш иши 22-01 гуруҳ талабаси
e-mail: ravshansultonov605@gmail.com

Аннотация: Бу мақолада болалардаги қўл бўғими жароҳатланишларни Сурхондарё вилояти болалар кўп тармоқли тиббиёт маркази травматология ва ортопедия бўлимида 2020-2023 йилги 42 нафар беморлардаги ретроспектив таҳлили ўрганилди. Айниқса ўнг тирсак бўғимидаги жароҳатлар кўпроқ учраб 68% га тенг бўлди.

Калит сўзлар: Болалар, тирсак, деформация, синиш, чиқиш, контрактура.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЛЕЧЕНИЯ ТРАВМ СУСТАВОВ КИСТИ У ДЕТЕЙ.

**Султонов Равшан Комилжонович, Муслмонкулова Нодира
Бахтиёровна.**

Термезский университет экономики и сервиса,

Кандидат медицинских наук, доцент кафедры медицинских наук.

Студент лечебной группы 22-01

Аннотация: В данной статье проведен ретроспективный анализ травм руки у детей в отделении травматологии и ортопедии детского многопрофильного медицинского центра Сурхандарьинской области у 42 пациентов в 2020-2023 годах. Особенно чаще встречались травмы правого локтевого сустава, составившие 68%.

Ключевые слова: дети, локоть, деформация, перелом, выход, контрактура.

THE EFFECTIVENESS OF TREATMENT OF HAND JOINT INJURIES IN CHILDREN.

Sultanov Ravshan Komiljonovich, Muslimonkulova Nodira Bakhtiorovna.

Termiz University of Economics and Service,

Ph.D., associate professor of the Department of Medical Sciences.

Student of treatment group 22-01

Annotation: In this article, a retrospective analysis of the injuries of the arm in children in the Department of Traumatology and orthopedics of the children's

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

multidisciplinary medical center of the Surkhandarya region was studied in 42 patients of 2020-2023. Especially the injuries on the right elbow joint were more common and amounted to 68%.

Keywords: children, elbow, deformation, fracture, exit, contracture.

Муаммонинг долзарблиги: Болаларда қўл бўғими жароҳатланиши синиш, чиқиш, лат ейишлар 35% ни ташкил қилади [1] Беморларда шундай жароҳатланишлар уларни ҳаёт сифатини пасайтирибгина қолмасдан 13-14% ҳолатларида ногиронликка сабаб бўлади[2]

Травматологик синиш ва чиқишларни асосий сабаблари:ташхислашдаги хатоликлар, нотўғри даволаш тактикаси беморлар томонидан тартиб-қоидаларни бузилиши [2].

Дунёда оналар, янги туғилган чақалоқлар ва ёш болаларга тез тиббий ёрдам кўрсатиш яхшиланганига қарамай, болалар ўлими энг асосий муаммолардан бири бўлиб қолмоқда. Бугунги кунда болалар ўлими даражаси 1000 та тирик туғилган болаларда 15,6% тўғри келишига қарамасдан болалар туғилиши кўрсаткичи жуда паст, яни 9,1% ни ташкил қилмоқда [3-4].

Болаларда қўл бўғими жароҳатларини ташхислашда қатор камчиликлар мавжуд бўлиб, улар касалликларининг асосий хусусиятларини очиб бермайди. Болаларда қўл бўғими жароҳатлари синиб-чиқишларани ташхишлаш ва даволашда қуйидаги муаммолар мавжуд:қўл бўғими суяклари синиб-чиқишлари таснифланмаганлиги, замонавий ташхишлаш усуллари қўлланилмаётганлиги, замонавий патогенитик асосланган янги оператив ва комплекс даво усуллари йўқлиги, юқори қониқарсиз натижалар.

Тадқиқот мақсади: Болалардаги қўл бўғимлари синиб-чиқишларини ўрганиш ва жарроҳлик йўли билан даволашнинг натижаларини баҳолашдан иборат.

Материал ва методлар: Сурхондарё вилояти болалар кўп тармоқли тиббиёт маркази травматология ва ортопедия бўлимида 2020-2023 йил қўл бўғими синиб-чиқишлари билан даволанган 42 нафар беморлар клиник кузатув остига олинди ва даволанди. Беморларни жинс бўйича 25 нафар (59,5%) ўғил болалар,17 нафар (40,5%) қиз болалар ташкил қилди.

Бемор болаларни ёш бўйича 5-7 ёш, 8-11 ёш, 12-15 ёшдаги болалар ташкил қилди.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Ўғил болалар (5-7 ёшлик-14 та, 8-11 ёшлик-6 та, 12-15 ёшлик эса -5 та), қиз болалар (5-7 ёшлик-7 та, 8-11 ёшлик-5 та, 12-15 ёшлик -5 та) ўчради. Ўнг тирсак бўғимидаги жароҳатлар кўпроқ учраб 68% га тенг бўлди.

Елка суяги дистал қисми нотўғри битган синиқлари 14 та беморда, елка суяги асептик некрози 4та беморда, билак суяклари чиқишлари 10 та беморда, билак суяги бошчаси чиқиши 14 та беморда кузатилди. Тирсак бўғими ёзилувчи контрактурасини 14 та беморда, букилувчи контрактурани 10 та, букилувчи ёзилувчи контрактурани 20 беморда учратдик.

Барча беморлар тирсак бўғимлари икки проекцияда ва функционал ҳолатларда рентгенография қилинди ва ультратовуш текширувидан ўтди. МСКТ текшируви 30 нафар беморда амалга оширилди. Олинган барча рақамли кўрсаткичлар статистик қайта ишланди.

Барча беморлар жароҳлик йули билан даволанди. Тирсак бўғими артропластикаси 24 нафар беморда, елка суяги дистал қисми коррекцияловчи остеотомия 4 нафар беморда, билак суяги бошчаси очиқ репозицияси ва Илизаров аппаратида остеосинтез 14 нафар беморда амалга оширилди ва натижалар таҳлили ўрганиб чиқилди. Яхши анатомик натижа 42%, қониқарли 52%, қониқарсиз 6% ни ташкил қилди. Яхши функционал натижа 18%, қониқарли 68%, қониқарсиз 14% ўчради.

Болалар травматологияси амалиётида тирсак бўғими жароҳатлари энг оғир муаоммолардан ҳисобланади. Тирсак бўғими жароҳатларини тўлақонли ташхислашда мультidetекторли спирал компьютер томография (МСКТ) алоҳида ўрин тутади. МСКТ текшириш усули қўл бўғими барча структураларини уч текисликли фазовий ўлчамларини беради. Ушбу текшириш усулида кул жароҳатларидаги контрактуралар сабаблари хатосиз аниқланади. МСКТ текширувида елка-тирсак бўғимининг муҳим элементлари бўлган fossa olecranon ва fossa coranaeaea ларнинг ҳажми, шакли ва чуқурлиги, тирсак ва тожсимон ўсимталар тўғрисида аниқ маълумот олиш имкони бор. МСКТ маълумотларини таҳлил қилиш натижасида контрактуралар келиб чиқишида ҳажмий конфликт ва ҳажмий деформациялар каби тушунчалар пайдо бўлади. Тирсак бўғими контрактураларида ҳажмий конфликт 24 нафар беморда кузатилди. Fossa olecranon ҳажмий деформациялар 16 нафар беморда, fossa coranaeaea ҳажмий деформацияси 4 нафар беморда аниқланди. Ҳажмий деформацияларнинг асосий сабаби елка суяги синиқларида ротацион ёки бурчак остида силжишларнинг баргараф қилинмаганлигидир. Елка суяги ғалтаги ҳажмий етишмовчилиги 16

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

нафар беморда, атипик деформацияси 10 нафар беморда аниқланди. Ғалтак ҳажмий этишмовчилигининг асосий сабаби синиқ ҳисобига қон билан таминланишининг бузилиши бўлса, атипик деформация чиқиш туфайли тирсак ўсимтаси марказлашининг бузилишидир. Тирсак ўсимтаси деформацияларига елка суяги ғалтаги ҳажмий деформациялари ва чиқишлари сабаб бўлади.

Қўл бўғимлари УТТ да бўғим юмшоқ тўқималари тўғрисида ва қўл бўғими иш фаолиятида бевосита иштирок этувчи мушаклар тўғрисида маълумот олинади. Деярли барча беморларда бўғим ёриғи деформацияси ва торайиши, қўл бўғимлари халтаси иккиламчи ўзгаришлари ҳамда мушакларда ортиқча бириктирувчи тўқимани пайдо бўлиши аниқланди.

Шундай қилиб, қўл бўғимлари айниқса тирсак бўғими синиб-чиқишлари энг оғир жароҳатлардан бири саналади. Замоनावий тиббиётда жароҳлик амалиётидан кейинги даврдаги реабилитацион чораларнинг тўлақонли ва даврий ўтказилиши тирсак бўғимида ҳаракат тикланишига шароит яратади.

Хулоса:

1. Болалар қўл бўғими синиб-чиқишлари энг оғир жароҳатлар ҳисобланади.
2. Замоनावий инструментал текширув усуллари қўл бўғимидаги патологик жараённи тўлақонли очиб беради.
3. Мавжуд жароҳлик амалиётлари қўл бўғимидаги номуносивбликларини барча ҳолатларда ҳам бартараф қила олмайди.
4. Жароҳлик амалиётидан кейинги реабилитацион комплекс даво чоралари беморлар ҳаёт сифатини яхшилашга ёрдам беради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Алимова.Х,П. Шарипова.В.Х. Принципы организации экстеренной медицинской помощи детям с сочетанными травмами. Вестник экстеренной медицины. 2017 г. 5-11.
2. Ахундов.А.А, Зейналов.Ф.А. Мамедов.А.А. Лечебная тактика при множественных и сочетанных переломах длинных трубчатых костей. Ортопед-травматология 1987 г. 9-11.
3. Shavkatovna, S. Z., Komiljonovich, S. R., Jubatirovna, K., Khairullaevich, P. K., & Aslonovna, M. D. (2023). Estimation of the dynamics of development indicators of the trachea and lung bronches in babies under one ear of birth.
4. Ravshan S. et al. Morphological and Morphometric Indications of Trachea and Bronchial Walls in One-Month-Old Babies. – 2022.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

TEKNOLOGIYA FANINI O'QITISHNING ILMIIY-METODIK ASOSLARI

Umarova Amina

“Texnologik ta’lim” yo’nalishi 2-kurs talabasi

Navoiy davlat pedagogika instituti

Ilmiy rahbar: t.f.d. (DSc), prof. D.Kamalova

Annotatsiya. Ushbu maqolada texnologiya fanini o’qitishning ilmiy-metodik asoslari va vazifalari aks ettirilgan. Maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishning samarali jihatlari bayon etilgan.

Kalit so’zlar: texnologiya, metodika, pedagogika, fan-texnika, resurs, taraqqiyot, maqsad.

Аннотация. В данной статье отражены научно-методические основы и задачи преподавания технологии. Описаны эффективные аспекты организации внеклассной деятельности.

Ключевые слова: технология, методология, педагогика, наука и техника, ресурс, развитие, цель.

Annotation. This article reflects the scientific and methodological foundations and objectives of teaching technology. Effective aspects of organizing extracurricular activities are described.

Key words: technology, methodology, pedagogy, science and technology, resource, development, goal.

Fan-texnika taraqqiyotini jadallashtirish – davlatimiz iqtisodiy siyosatining tub masalasidir. Barcha ilg’or yangiliklarni tez va keng miqyosda o’zlashtirish, ishlab chiqarish kuchlarini sifat jihatdan yangilash eng muhim vazifadir. Shunga ko’ra resurslarni fan-texnika taraqqiyotining barcha sohalarini kompleks avtomatlashtirishni, ishlab chiqarish texnologiyasi va yangi materiallar tayyorlashni rivojlantirish ko’zda tutilmoqda.

Xalq xo’jaligini kompyuterlashtirish keng tus olib borayotgani sababli ishlab chiqarishning barcha sohalarini yanada mukammal hisoblash texnikasi vositalari bilan ta’minlash zarur. Bu tadbir iqtisod va boshqarishning informatsion-texnik bazasini tubdan qayta qurishni amalga oshirish imkonini beradi.

Texnik ijodkorlik va texnologiya fanlarini o’qitish texnik tafakkurini va mehnatga ijodiy munosabatini rivojlantirish, bozor iqtisodiyoti sharoitida fan texnika taraqqiyotini jahon talablari darajasiga ko’tarish, mahsulot sifatini tubdan yaxshilashni, ishlab chiqarishning yuqori samaradorligini ta’minlay oladigan yosh avlodni tarbiyalash eng

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

muhim vazifa hisoblanadi. Bo'lajak mutaxassislarda ijodiy faoliyat asoslariga oid bilim, ko'nikmalarni shakllantirish orqali hozirgi sanoat ishlab chiqarishiga xos texnik, texnologik-konstruktorlik va ishlab chiqarish faoliyatlarining asoslari egallanishiga erishiladi.

Qachonki texnik ijodkorlik rivojlanganda mamlakatda o'sish va tobora yuksalish vujudga kelaveradi. Har bir shaxs borki o'z oldiga o'zi uchun kerak va zarur rejalarni maqsad qilib, shu maqsadlar uchun kerakli bilim va ko'nikmalarni amalda sinash orqali maqsad va vazifalarga tayangan holda o'z faoliyatlarini yo'lga qo'yadi.

Bu fanning asosiy maqsadi bo'lajak o'qituvchilarga umumiy o'rta ta'lim maktablarida, akademik litsey va kasb-hunar maktablarida, maktabdan tashqari ta'lim muassalarida o'quvchilar ijodiy faoliyatini tashkil qilishning ilmiy-metodik asoslarini o'rgatishdan iboratdir. Ushbu maqsadga erishishda quyidagi vazifalarning hal etilishi ko'zda tutilgan:

- ✓ o'quvchilarni barkamol shaxs sifatida shakllantirish jarayonida texnik ijodkorlik va dizayn asoslariga oid bilimlar tizimiga ega bo'lish;
- ✓ texnik ijodkorlikning tashkiliy va iqtisodiy asoslari bilan tanishish;
- ✓ kashfiyot, ixtirochilik, ratsionalizatorlik va patentlash asoslari bo'yicha tushunchalarga ega bo'lish;
- ✓ texnologik masalalarni yechish metod va usullaridan foydalanish ko'nikmalarini hosil qilish;
- ✓ texnik ijodkorlik obyektlari uchun texnik hujjatlarni tuzish;
- ✓ mustaqil ravishda texnik obyektlarni va ularning modellarini loyihalay olish;
- ✓ texnik ijodkorlik bo'yicha sinf va sinfdan tashqari mashg'ulotlar uchun moslama, dastur va boshqa jihozlarni mustaqil loyihalay olish;
- ✓ respublikada o'quvchilar texnik ijodkorligi faoliyatini hozirgi holati va uni takomillashtirish istiqboli to'g'risida tushunchalar;
- ✓ o'quvchilarni ijodiy faoliyatga jalb qilishning asosiy metodlarini bilish;
- ✓ texnik ijodkorlik to'garaklari faoliyatining mazmuni, tashkiliy asoslari, texnik obyektlarni ilmiy asosda tanlay olish;
- ✓ to'garaklarni o'quv moddiy-texnika bazasini tashkil qila olish;
- ✓ sinfdan va maktabdan tashqari o'quv mashg'ulotlarida texnik ijodkorlikni metodik asoslarini bilish;
- ✓ o'quvchilarning ijodiy faoliyatiga tegishli bo'lgan tadbirlarni tashkil qilish va o'tkazishning ilmiy asoslarini bilish kerak.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Ta'lim tizimida olib borilayotgan qator islohotlar tub zamirida o'quv jarayoni samaradorligini oshirish, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash masalasi turadi. So'nggi yillarda bu borada salmoqli ishlar qilinganligini, shuningdek, moddiy-texnik bazani mustahkamlanib borayotganligi hech kimga sir emas. Ta'limni modernizatsiyalashda bugungi kundagi texnik rivojlanishni undagi potensial imkoniyatlardan to'laqonli foydalanilsa, pirovard natijada ta'limni uzviyligini ta'minlash bilan birga takomillashtirish imkoniyatlari yaqqol namoyon bo'ladi. Barcha rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimiga e'tiborni qaratadigan bo'lsak, aynan texnika taraqqiyoti mahsulidan unumli foydalanganliklarini ko'rishimiz mumkin. Ilmiy texnikaning jadal rivojlanishidan ta'lim tizimida foydalanish bugungi kundagi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Д.И.Камалова, Н.Ф.Буранова, У.Б.Саидова. “Астрономический кружок – путь к повышению уровня знаний учащихся”. “Наука 21 века: вопросы, гипотезы, ответы” научный журнал. Январь. 2015. №1(10).
2. Н.О.Жо'rayev, Sh.Н.Қuliyeva, F.S.To'rabekov, M.N.Karimova. “Texnik ijodkorlik va dizayn”. T. Turon zamin ziyo nashriyoti. 2015.
3. Д.И.Камалова, Г.Турлибаева. “Современные инновационные методы в подготовке будущего учителя”. “Наука 21 века: вопросы, гипотезы, ответы” научный журнал. Таганрог. 2016. №2(17).
4. D.I.Kamalova, Sh.M.Mansurova, M.E.Omonboyeva. “Technique of laboratory works in physics using information technologies”. “Science and education”. July. 2020. Volume 1. Issue 4. pp. 145-148.
5. D.I.Kamalova, M.A.Quvvatova, G.V.Mardonova. “Современные методы преподавания и проведения лабораторных занятий в педагогических вузах”. International scientific-online conference “Innovation in the modern education system”. Washington, USA. Part 12. November 25. 2021. pp. 207-211.
6. D.I.Kamalova, Y.O'.Mardanova. “The role of pedagogical competencies in improving technical knowledge of students in the higher education system”. International scientific-online conference “Innovation in the modern education system”. Washington, USA. Part 12. November 25. 2021. pp. 434-437.
7. D.I.Kamalova, L.X.Turabova. “Fizika fanini o'qitishda elektron o'quv qo'llanmalardan foydalanishning ahamiyati”. “Polish science journal” International scientific journal. Warsaw, Poland. Issue 4(37). April. 2021. pp. 222-225.
8. Л.Н.Музаффарова, Д.И.Камалова. “Связь математики с естественными науками”. “Science and education”. April. 2021. Volume 2. Issue 4. pp. 593-603.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

9. D.I.Kamalova, Y.O'.Mardanova. "Nutzung pädagogischer kompetenzen beim entwicklung technischen wissens von studierenden im e-learning-umfeld". "Berlin Studies" transnational journal of science and humanities. Germany. Volume 1. Issue 1.5. November. 2021. pp. 405-411.

10. D.I.Kamalova, S.O.Hamidova, M.N.Kubayev. "Methodology of teaching physics with innovative methods". "Innovative society: Problems, analysis and development prospects" International conference. Germany. February 7. 2022. pp. 168-169.

11. D.I.Kamalova, S.O.Hamidova, O.D.O'rinova, M.E.Omonboyeva. "Elektron o'quv adabiyotlarini ishlab chiqish jarayonlari". "Science and innovation" International scientific journal. Volume 1. Issue 8. November. 2022. pp. 318-321.

12. D.I.Kamalova, I.R.Kamolov, M.E.Omonboyeva. "Methodology of application of innovative educational technologies to the process of physics and astronomy education". "International Journal of Early Childhood Special Education". (INT-JECSE). DOI:10.9756/INTJECSE/V14I6.267 ISSN: 1308-5581 Volume. 14. Issue. 06. 2022. pp. 2144-2146. Web of Science.

13. D.I.Kamalova, M.E.Omonboyeva. "Ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarning asosiy prinsip va qoidalari". "Science and innovation" International scientific journal. Volume 1. Issue 8. December. 2022. pp. 1989-1992.

14. H.O.Uzoqov, A.R.Jo'rayev, Sh.H.Quliyeva, M.N.Karimova. "Texnik ijodkorlik va dizayn". T. Fan. 2022.

15. H.O.Uzoqov, H.O.Jo'rayev, D.PNazarova, Sh.H.Quliyeva, M.N.Karimova. "Texnik ijodkorlik va dizayn". Buxoro. Kamolot nashriyoti. 2022.

16. D.I.Kamalova, S.O.Hamidova. "PISA dasturi – o'quvchilarning savodxonligini baholash bo'yicha Xalqaro dastur". "O'qituvchi" ilmiy, uslubiy, metodik va badiiy jurnal. Farg'ona. №7(27). Mart. 2022. 51-54 bet.

17. D.I.Kamalova, O.D.O'rinova, S.O.Hamidova. "Fizika fanini o'qitishda axborot-kommunikatsion texnologiyalarning o'rni va ahamiyati". "Science and innovation" International scientific journal. Volume 1. Issue 8. December. 2022. pp. 1745-1747.

18. D.I.Kamalova, M.E.Omonboyeva. "O'quv jarayonida axborot kommunikatsion texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati". "Science and innovation" International scientific journal. Volume 1. Issue 8. December. 2022. pp. 1974-1977.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

19. D.I.Kamalova. "AutoPlay dasturidan foydalanib elektron o'quv uslubiy majmua yaratish va undan ta'lim samaradorligini oshirishda foydalanish". "Science and innovation" International scientific journal. Volume 1. Issue 8. December. 2022. pp. 1978-1981.

20. D.I.Kamalova, S.O.Hamidova, N.Q.Ibragimova. "PISA – advantages of the international program". "Science and education" scientific journal. April. 2022. Volume 3. Issue 4. pp. 1051-1054.

21. D.I.Kamalova, S.N.Abdisalomova. "Zamonaviy innovatsion ta'lim". "Journal of universal science research" International scientific journal. Volume 1. Issue 1. 2023. pp. 187-189.

22. D.I.Kamalova, A.N.Umarova. Texnologiya fanini o'qitishning muhim jihatlari. Conference of universal science research 2023. Volume 1. Issue 10. 19 october. 2023. Tashkent. Uzbekistan. pp. 111-113.

23. D.I.Kamalova, S.N.Abdisalomova. "Zamonaviy axborot texnologiyalari". Conference on universal science research 2023. Volume 1. №1. 2023. pp. 76-79.

24. D.I.Kamalova, A.N.Umarova. "Zamonaviy texnika va texnologiyalardan samarali foydalanish". "Ijodkor o'qituvchi" ilmiy-uslubiy jurnali. №34. 5-dekabr. 2023. Toshkent. 67-68 bet.

25. D.I.Kamalova, O.D.O'rinova, S.O.Hamidova. "Mustaqil ta'limni tashkil etish va unga qo'yiladigan talablar". "Journal of universal science research". Volume 1. Issue 1. 17 january. 2023. pp. 182-186.

26. D.I.Kamalova, A.N.Umarova. "Professional ta'lim tizimini rivojlantirish zarurati va fan-ta'lim-ishlab chiqarish integratsiyasini ta'minlash asosida raqobatbardosh kadrlar tayyorlash imkoniyatlari". "Новости образования: Исследование в XXI веке". №17(100). Россия. Январь. 2024. Часть 1. 10-11 стр.

27. D.I.Kamalova, M.E.Omonboyeva. "Ta'lim tizimida kreativlik potensialining tarkibiy asoslari va ustuvor tamoyillari". "Journal of science-innovative research in Uzbekistan". Volume 2. Issue 2. February. 2024. pp. 23-28.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Zaytun (Olea) daraxtining xalq tabobatida tutgan o`rni va foydali xususiyatlari.

Fayzullayev Utkir Aminqulovich

Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti,
O`rmonchilik, dorivor o`simliklar va manzarali bog`dorchilik kafedراسي assistenti.

Fayzullayevotkir07@gmail.com

Omonova Latofat Bozor qizi

Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti
“ O`rmonchilik, Dorivor o`simliklar,Manzarali bog`dorchilik” kafedراسي

O`rmonchilik ta`lim yo`nalishi 3-kurs talabasi

e-mail:latofat842@gmail

Annotatsiya

Ushbu maqola mazmuni zaytun (olea) o`simligining inson organizmiga ta`sir qilish mexanizmlari va inson organizmida zaytun (olea) o`simligi tarkibidagi moddalarning dorivorlik xususiyatlari uning biologik xususiyatlari, qolayversa xalq tabobatida tutgan o`rni va ahamiyati to`g`risida yoritilgan.

Zaytun doimiy yashil subtropik daraxt hisoblanadi. Zaytundoshlar (oleaceae) oilasiga mansub o`simlik turkumi bo`lib, bu turkumga asosan zaytun, shumtol, ligusturum, siren vakillari kiradi. Bu turkumning 600 ga yaqin turi ma`lum. Faqat bir turi –Yevropa zaytuni (olea europaea) daraxti xo`jalik ahamiyatiga ega. Bu daraxt turlari asosan turli xil iqlim zonalarida joylashgan bo`lsa-da, ular 600-800 mm gacha bo`lgan yog`ingarchilik ko`rsatgichlari bo`lgan joylarda yaxshi o`sadi. Zaytun daraxti yog` olish uchunva bog`dorchilikda, bog`larda ham ishlatiladi. An`anaviy tibbiyotda uning barglari, qobig`i va mevalari ishlatiladi, qolaversa zaytun moyi O`rta yer dengizi aholisi parhezining asosini tashkil etadi.

Abstract

The content of this article describes the mechanisms of the olive (olea) plant's influence on the human body, the medicinal properties of the substances contained in the olive (olea) plant in the human body, its biological properties, and its role and significance in folk medicine. .

Olive is an evergreen subtropical tree. It is a family of plants belonging to the oleaceae family, which mainly includes representatives of olive, shumtol, ligusturum, and siren. About 600 species of this category are known. Only one species - European olive tree (olea europaea) has economic importance. Although these tree species are mainly located in different climatic zones, they grow well in places with precipitation indicators

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

of 600-800 mm. The olive tree is used for obtaining oil and in horticulture and gardens. In traditional medicine, its leaves, bark and fruits are used, besides, olive oil is the basis of diet of Mediterranean people.

Абстрактный

В содержании данной статьи описаны механизмы влияния растения олива (олея) на организм человека, лечебные свойства веществ, содержащихся в растении маслина (олея) в организме человека, его биологические свойства, а также его роль и значение в Народная медицина. .

Олива – вечнозеленое субтропическое дерево. Это семейство растений, относящееся к семейству масличных, в которое в основном входят представители маслины, шумтола, лигустурума, сирены. Известно около 600 видов этой категории. Хозяйственное значение имеет только один вид — оливковое дерево европейское (*olea europaea*). Хотя эти породы деревьев в основном расположены в разных климатических зонах, они хорошо растут в местах с показателями осадков 600-800 мм. Оливковое дерево используется для получения масла, а также в садоводстве и огородах. В традиционной медицине используются его листья, кора и плоды, кроме того, оливковое масло является основой рациона жителей Средиземноморья.

**Kalit so`zlar:** Zaytundoshlar, ichki a`zolar uchun foydali jihatlari, teri qatlami uchun foydali xususiyatlari, qarish jarayonining oldini olishi, suyaklarning o`shishiga yordam berishi, o`zbekison sharoitiga moslashish usullari, zaytun o`simligini ko`paytirish usullari.

Key words: Olives, beneficial aspects for internal organs, beneficial properties for the skin layer, prevention of the aging process, helps the growth of bones, methods of adaptation to Uzbek conditions, methods of growing olives.

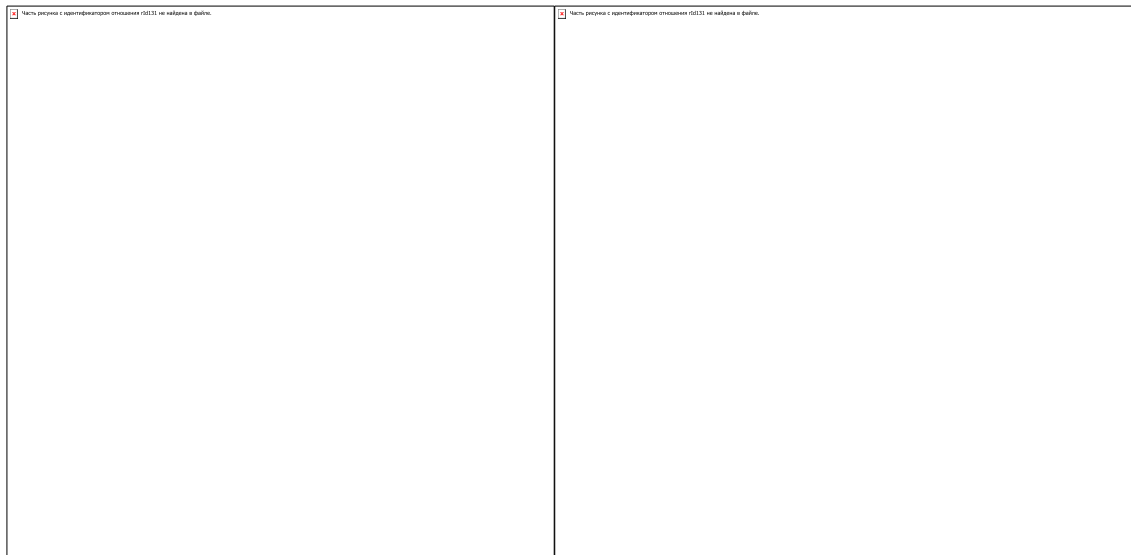
Ключевые слова: Оливки, польза для внутренних органов, полезные свойства для кожного покрова, профилактика процессов старения, содействие росту костей, способы адаптации к условиям Узбекистана, способы выращивания оливок.

Kirish: Zaytun daraxti Yevropa Osiyo, Amerika va Afrika hududlarida ekiladi. Qolayversa Ozarbayjon, Gruziya, Qrim, Turkmaniston, Rossiyaning Krasnodar o`lkalarida ham zaytundoshlarni ham uchratish mumkun. Bu turkumda muhim xo`jalik ahamyatiga ega zaytun daraxti yoki madaniy zaytun (*olea europae*) O`rta yer dengizi mamlakatlarida keng tarqalgan. Bu oila tarkibiga kiruvchi turning bo`yi 4-12 metrgacha boradigan doimiy yashil daraxt hisoblanadi. Shox-

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

shabbalari tarvaqaylagan barglari mayda uchli yoki to`mtiq bo`lib, ular asosan poyada qarama-qarshi joylashgan. Gullari ikki jinsli oqish bo`lib shingil yoki ro`vaksimon bo`ladi. Gullarning uzunligi esa 3-5 mm bo`lib xushbo`y hidga ega bo`ladi. Mevasi rezavor meva hisoblanib, danakli to`q binafsha rangda bo`ladi. Mevasi etida 80% gacha, mag`zida esa 30% gacha moy, oqsil, vitamin va kariatoin bor. Zaytun mevasi asosan mart oyida gullaydi, gullash vaqti tugagandan so`ng 6-8 oy vaqt o`tgach noyabr oylarida teriladi. Zaytun yog`i maxsus ishlovlarsiz istemol qilsa bo`ladigan yagona yog` turi hisoblanadi. Sanab o`tilgan turkumlar orasida zaytun qurg`oqchilikka chidamli turkum hisoblanib u -13-18 C sovuqqa bardosh bera oladi. Zaytunning har bir tupidan 20-40 kg gacha hosil olish mumkun. U asosan unumdor qumoq va qumoq ohakli tuproqlarda yaxshi o`sadi.

Zaytun daraxtini gullash vaqti

Zaytun daraxtini mevasi

Hozirgi kunda zaytun daraxtini Surxondaryo viloyati Termiz shahri (Imom At-Termiziy) ziyoratgohi hududida va Denov tumani, Jarqo`rg`on tumani, Oltinsoy tumanida introduksiya va iqlimlashtirish yo`li orqali tabiiy holda uchratish mumkun. Agarda biz zaytun daraxtini urug`idan o`stirsak unda 10-12 yilda, qalamchadan ko`paytiradigan bo`lsak 4-5 yilda hosilga kiradi va hosil bera boshlaydi. Buning uchun tuproq unumdorligi yaxshi bo`lishi, tuproqqa qo`shimcha mineral o`g`itlar ham berilsa bunda biz o`stiryotgan o`simlik vaqtidan oldin hosil berishi mumkun.

Ko`paytirilishi: Zaytun ko`p hollarda danagi, ildiz bachkisi, va qalamchasidan ko`paytiriladi. Zaytun daraxtining payvand qilingan 2-3

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

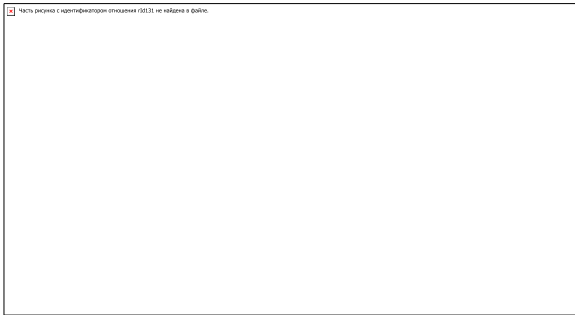
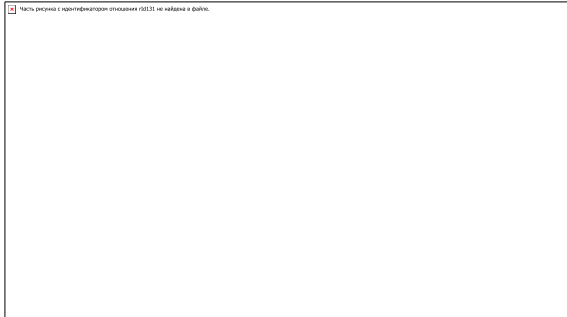
yillik ko`chati 10x10 metr yoki 10-8metr ( buta shaklida o`stirilganda esa 6x6 m) qilib bahor oylarida ekiladi. Zaytun daraxti asosan tog` va tog` oldi hududlarida yetishtiriladi, o`sha yerga ekiladi va yaxshi hosil beradi. Surxondaryo viloyati hududi zaytun yetishtirishda istiqbolli loyihalarni tadbqiq etish uchun nihoyatda qulay lakatsiya hisoblanadi. Chunki hududning 400 ming dektardan ziyodini tog` oldi yerlari tashkil etadi. Ma`lumotlarga ko`ra O`zbekiston sharoitida zaytun daraxti 3-4 yilda hosilga kiradi, bir tup daraxtidan 50-70 kg gacha hosil olish mumkun, ildizlari popukli bo`lganligi uchun tuproqni sel yuvishi va erroziyadan saqlaydi va mustahkamlaydi. Zaytun daraxtining yana bir xususiyatlaridan yana biri bu uning uzoq umr ko`rishi va baquvvat ildizga ega bo`lishidir. Zaytun daraxti 1000 yilgacha umr ko`radi. Surxondaryo viloyati Jarqo`rg`on tumani Suxon hududida 10 gektar maydonga zaytunzor plantatsiyasi tashkil qilingan. Bundan tashqari, Oltinsoy tumanida 35 sotixda zaytunzor plantatsiyasi tashkil etilib hosil olish ishlari amalga oshirilmoqda.

Shifobaxshligi: Zaytun yog`i juda ko`p shifobaxsh xususiyatlarga ega bo`lib uning tarkibida A, D, Y,K, vitaminlari bo`lib u suyaklarni mustahkamlaydi, ichak faolyatini yaxshilaydi, va arterial qon bosimni ham yaxshilaydi. Qolaversa oshqozonga ham yaxshi ta`sir ko`rsatadi, uning tarkibida holestilin moddasining miqdorini kamaytiruvchi monoto`yingan yog` kislota ya`ni (alein kislotasi ) borligidir. Bu yog` organizm tomonidan oson so`riladi, ishtahani pasaytiradi va moddalar almashinuvini tezlashtirib beradi. Zaytun yog`ini muntazzam iste`mol qilish yurak qon tomir kasalliklari oldini olishning yaxshi usuli hisoblanib, tomirlarni mustahkamlaydi va ularni yanada elastik qilishga yordam beradi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Pishib etilgan zaytun mevasi.

Zaytun moyi

Asosan qon bosimni pasaytirib berishga yordam beradigan dorilar tarkibida asosan zaytun daraxti bargidan tayyorlanadi. Bundan tashqari zaytun yog`i suyak to`qimalariga ijobiy ta`sir ko`rsatib Ca yo`qotishning oldini oladi, bu xususiyat esa bolalar uchun juda foydali jarayonlardan biri hisoblanadi. Uning tarkibiy qismi bo`lgan linol kislota jarohat va kuyishlarning tez tuzalib ketishiga yordam beradi va ko`rish qobilyatini yaxshilashga ham katta yordam beradi. Zaytun yog`i tarkibidagi linoleid kislota to`qimalarning yallig`lanishini rag`batlantiradi, fenol esa ba`zi tadqiqotlarga ko`ra yalig`lanishlarga qarshi ta`sirga ega. COX-1 va COX-2 faolyatini blokirovka qilish qobilyati zaytun moyini tabiiy yalig`lanishga qarshi vosita sifatida tasniflashga imkon beradi. Yog` o`zining boy tarkibi tufayli tanani boy moddalar bilan to`yinishiga imkon beradi. Bu esa tashqi ko`rinishda aks etadi: teri yangilanadi, tirnoq va sochlarning holati yaxshilanadi, odam yoshroq ko`rinadi. Zaytun yog`ini iste`mol qilish quydagi kasalliklarga qarshi kurashda yordam beradi:

- Jigarni tozalash
- Yarali kasalliklar
- Og`iz bo`shlig`i kasalliklari
- Ich qotishi
- xolestirining kamaytirilishi
- bo`g`imlarning surunkali yalig`lanishini kamaytiradi

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

- Suyaklarning tog`ri o`shishi va rivojlanishi
- Teri holatini yaxshilash
- Qon bosimni pasaytirish
- Saraton kasalligining oldini olishda foydalaniladi.

Zaytun yog`i teri uchun ham foydali hisoblanadi, ya`ni u terini namlantirish , teri rangini yaxshilash va ajinlarni yuqotish uchun ham foydalaniladi. Zaytun yog`i asosan quruq va tasirchan teri uchun foydali hisolanib, quyosh nuri ta`sirida kuygan yuz terilari uchun zaytun yog`idan foydalanish mumkun. Buning asosiy sababi esa zaytun yog`i kuygan teri qatlamini qayta tiklab berishga yordam beradi. Qolaversa zaytun daraxti haqida Islom dinning muqaddas kitobi “Qur`oni karim”da ham e`tibor qaratilgan. Unda shunday deb yozilganki.

“Alloh osmonlar va terning nuri-dir. Nurining misoli xuddi bir tokcha ichidagi chiroq, bu chiroq bir shisha ichida. U shisha go`yo bir durdan yaralgan yulduzga o`xshaydi, u chiroq na Sharqiy na G`arbiy bo`lmagan muborak zaytun daraxti (moyi) dan yoqilur. Uning moyi musaffoligidan garchi unga olov tegmasa-da, atrofni yoritib yuborgudekdek. Mazkurlar qo`shilganda esa nur ustiga nur bo`lur. Alloh o`zining bu nuriga o`zi xohlagan kishilarni hidoyat qilur. Alloh odamlar ibrat olishlari uchun mana shunday misollarni keltitur. Alloh barcha narsalarni biluvchidir”. “Nur” surasi, 35-oyat.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A.Qayimov, E.T. Berdiyev Dendrologiya 2012. 115-119 b
2. Usmanov A. U.Dendrologiya. “Teacher”, Tashkent. 1974.-255 p
3. Bo`riev H.Ch.Havaskor bog`bonlarga qo`llanma, _ T, 1987
4. Mirzaev M.M, Sobirov M.Q. Bog`bonchilik, _T 1987
5. Souzvik L. Mevali daraxtlarni parvarish qilish
6. Xonazarov A.A. va boshqa O`zbekiston hududini ko`kalamzorlashtirishda foydalanilgan asosiy manzarali daraxtlar va butalar. Tavsiyanoma. –Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2008

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

MODERN EXAMINATION METHODS AND PRINCIPLES OF TREATMENT OF ACUTE SINUSITIS DISEASES

Boyirova Dilsora Bobomurod qizi

**4th year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical
University**

Jalilova Fotima Abdug'affor qizi

**4th year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical
University**

Hakimova Asilabonu Ikrom qizi

**3rd year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical
University**

Tosharova Munisa Abdisattor qizi

**3rd year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical
University**

Murodova Mexribonu Asrorovna

**3rd year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical
University**

Irmamatova Fotima Asrorjonovna

**3rd year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical
University**

Abstract: In this article, special attention is paid to clarifying the signs observed in acute and chronic inflammation of the nasal cavity, important diagnostic factors in diagnosis and modern principles of treatment.

Key words: sinusitis, frontitis, ethmoiditis, sphenoiditis, rhinoscopy, radiography, computer tomography, sinusotomy, frontotomy (trepanopuncture), ethmoidotomy.

Paranasal sinusitis is an inflammation of the nasal cavity and is the most common of all ENT diseases. Humans have 4 pairs of sinuses, some of which are located in pairs: frontal sinuses, maxillary sinuses, sphenoid sinuses, and ethmoid sinuses. Since they are all connected to the main nasal cavity, inflammation can spread to several paranasal sinuses. Pansinusitis occurs when inflammation spreads to all sinuses. The causative agents of sinusitis are mainly viruses (influenza, adenoviruses, rhinoviruses) and

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

microbes - staphylococci, streptococci, diplococci, etc. The following factors create conditions for the development of inflammation:

- Chronic diseases of the nasal mucosa (hyperplastic and atrophic rhinitis)
- Slanting of the nasal septum
- Tumors of the nasal cavity
- Diseases of teeth of the 4th-7th order in the upper jaw

Typical symptoms of sinusitis and pansinusitis:

- Nasal congestion, runny nose and loss of smell
- Feeling of pressure on the face (especially around the nose, eyes, forehead and teeth) that increases when bending forward
- Pressure and pain in the ear
- Fever
- Bad breath or bad taste in the mouth
- Cough
- Headache, fatigue

Patients suffering from diseases of paranasal sinuses undergo the following examinations:

- Analysis of patient complaints and anamnesis data;
- General clinical and biochemical analyses, otorhinolaryngological examination (frontal and posterior rhinoscopy, examination of the function of the nasal and paranasal cavities);
- Bacteriological and virological, allergological examination of cavity separation;
- Endoscopic examination (endophotography), if necessary, sinusoscopy;
- Biopsy and cytological examination (according to the instructions);
- X-ray examination of the adjacent nasal cavities, including using a contrast agent;
- Computed tomography (CT), magnetic resonance imaging (MRT) (when necessary);
- Diagnostic (treatment) probing of the forehead, forehead and upper jaw cavities;
- Piercing the upper jaw for diagnostic purposes (according to the instructions).

Modern endoscopy and endophotographic examinations allow to examine the complex structures of the nose and paranasal cavities. Rigid and flexible optical instruments with different viewing angles (endoscope, fiberscope and microscope) are used in practice. Such examinations help to detect early pathological changes and

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

inflammatory processes that are not visible in normal examinations of the nose and nasal cavities.

Treatment

Uncomplicated acute sinusitis is usually treated conservatively. The patient is prescribed antibiotic therapy (augmentin, amoxicillin, ampicillin, cefazolin, seporin, klaforan, kefzol, doxycycline, erythromycin, rulid, sumamed, oleandomycin). If one antibiotic does not give a positive result within 72 hours, then another antibiotic is additionally prescribed. Treatment is continued for 10-12 days. In addition, antihistamine drugs (suprastin, pipolfen, tavegil) are prescribed in order to reduce the swelling of the nasal and paranasal cavities and to improve the discharge of pus, drops that constrict blood vessels in the nasal cavity (3% ephedrine, 0.1% sanorin, 0.05-0.1% galazolin, 0.05-0.1% naphthizine) are dripped. It is useful to spray complex endonasal sprays (Rinofluimucil, Isofra) containing secretolytic, antibiotic and painkilling drugs into the nasal cavity. After the release of purulent discharge from the adjacent nasal cavities eases, the patient is prescribed heating procedures. When microwave therapy is performed by contact method using the LUCH-2 device, the tissues are better heated and the treatment gives a positive result. In addition, it is recommended to warm the area of the nasal cavity with UVCh (8-12 treatments), KUF (6-8 treatments), UBN, inductothermy, laser therapy, ultrasound therapy, Solux or blue lamp. All the general and local treatment measures mentioned above are used in acute sinusitis, frontitis, ethmoiditis and sphenoiditis.

References:

1. A.M. Shamsiyev, N.J. Khushvakova, Otorhinolaryngology, Uzbekistan, NMIU, 2019.
2. S.A. Hasanov, N.Kh. Vohidov, Ear, throat and nose diseases, Tashkent 2011.
3. M. Anniko, M. Bernal-Sprekelsen, V. Bonkowsky, P. Bradley, S. Lurato, Otorhinolaryngology, head & Neck Surgery, Springer is part of Springer Science + Business Media.
4. Ballenger's Manual of Otorhinolaryngology Head and Neck Surgery, BC Decker Hamilton • London 2003.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

О'ZBEK-NEMIS XALQ FOLKLOR ERTAKLARIDAGI О'XSHASH OBRAZLARI

Termiz davlat pedagogika instituti Xorijiy til va adabiyoti fakulteti nemis tili
yo'nalishi talabasi

Sattarova Durdona Tavakkal qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek-nemis xalq folklor ertaklaridagi o'xshash obrazlar to'g'risida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: folklor, obraz, ertak, grimm ertaklari, susambil, oxshashliklar, ertak qahramonlari

“Ertaklar-yaxshilikkayetaklar”. Bu maqolni oramizda yoshligida eshitmagan insonning o'zi bolmasa kerak desam mubolaga qilmagan bo'laman. Hozirda biz innovatsion texnika rivojlangan asrda yashab kelishimizga qaramasdan, og'izdan-og'izga o'tib kelayotgan ertaklarga ehtiyojimiz hech ham yo'qolmagan. Sababi ertaklar bizning hayotimizda ajralmas o'rnini topgan. Kelajakda biz yanada rivojlanar ekanmiz ertaklarga bo'lgan ehtiyojimiz ham yo'qolmaydi. Nimaga deysizmi? Yuqorida keltirib otganimday, biz yoshligimizdan yaxshilikka bo'lgan umid yoki bo'lmasa qaysi bir manoda orzularimizning ro'yobini ertaklarda ko'ramiz, yoki biz mo'jizalarga ishonish hohishida bo'lganligimiz sababli ham, har doim hayotimiz davomida mo'jizalar qidiramiz uni topishga harakat qilamiz. Misol uchun, har bir ishning yaxshilik bilan tugashiga ishonamiz yoki bunga harakat qilamiz. Agarda yaxshilik bilan tugamagan ertagimiz hali tugamagan, uni hali oldinda davomi borligiga yaxshi yakun bilan tugashini kutamiz.

Xalq ertaklari har bir inson va butun xalq hayotida katta ahamiyatga ega.

Ertaklarning muhim roli shundaki, ular boshidan kechirgan barcha narsalarning qimmatli ombori, o'tmishdagi hayot aksini abadiy saqlab qolgan ko'zgidir.

O'tgan asrning so'nggi yillariga kelib turk xalqlarning og'zaki badiiy ijodi

Yevropa mamlakatlari olimlarining diqqatini torta boshladi. Turkiy xalqlarning

qadimdan saqlanib qolgan urf-odatlar, ananalari, adabiy ijodi g'arb olimlari tomonidan keng tadqiq etishni boshladi. Shu tariqa Sharq va G'arb o'rtasidagi adabiy aloqalarni o'rganish bugungi adabiyotshunoslikning ham muhim vazifalaridan biriga aylandi. G'arb va Sharq mamlakatlari madaniy munosabatlarining rivojlanishi badiiy tarjima, shu jumladan biz ushbu tadqiqotimizga manba sifatida jalb qilayotgan o'zbek folklor ertak janrlari namunalarning nemis tiliga qilingan tarjimalariga qiziqshni ham kuchaytirdi. Olmon ertakshunoslari Aka-uka Grimmlar, V.Xauf va Andersenslarni ertaklari dunyo tillarining barchasiga tarjima qilingan va dunyo bolalarining sevimli qaxramonlariga aylangan. Biz nafaqat o'zbek xalq ertaklarini, balki jahon ertaklarini

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

maroq bilan oqiymiz-u, shuni anglab yetamizki harbir ertaklarning xususiyatlari bir biriga oxshashiligi xalq hayoti, kurashi, tarixi, ruhiy olami, dunyo qarashi, urf-odatlar bilan chambarchas boglanikligini, yana bir muhim tomoni shundaki, insonlarga axloqiy va manaviy yoldosh bolib kelishidadir. Lekin hech ahamiyat berganmisiz, o'zbek xalq va jahon ertaklaridagi xattoki obrazlarning bir biriga o'xshashligini. Buning misolida men sizlarga bu maqolam davomida Aka uka grimmlar ertaklari bilan xalq ertaklarini solishtirgan holda talqin qilmoqchiman.

Agar biz nemis xalq ertaklari tarixini ko'rib chiqadigan bo'lsak va shu orqali ularni milliy adabiyot rivoji to'g'risida gapirsak, uning ikki yo'nalishi: og'zaki va yozma an'alarini tavsiflashdan boshlasak. Ertak doimo og'izdan og'izga o'tib takrorlanish yo'li bilan rivojlangan, natijada ertakning hech bir varianti asl holda qolmagan, sababi u ustida turli davlatda turli ijtimoiy qatlamlardan bo'lgan hikoyachilar ishlagan bo'lsa, yozib olingan variant o'zgarmas shaklini saqlab qolgan. U ertakning ma'lum bir vaqtda, lekin har doim ham nomi, hikoyachisi ma'lum bo'lmasa-da, noyob yozuvni aks ettirgan. U ertakning rivojlanishidagi madaniy-tarixiy nutqni, uning adabiy qabul qilingan vaqtini, tor ma'noda adabiyotga kiritilishini belgilaydi.

O'zbek xalq adabiyoti durdonalaridan "Susambil" ertagini, nemis adabiyoti

Aka-uka Grim qalamiga mansub "Bremen mashshoqlari" ertaklarini taqqoslab tahlil qilib koramiz. Bu ikki o'xshashligi shundaki, ertak qahramonlari o'zining orzuyidagi mamlakatni topish maqsadida boshdan o'tkazgan sarguzashtlari haqida hikoya qiladi.

"Susambil degan mamlakat bor ekan. U joyda otning quyugi, suvning tinig'i mo'l ekan. Unda birov bilan birovning ishi ham yo'q, azob- uqubat, g'am yo'q, ovqat bisyor, qorning doim to'yib yuradi"- bu parcha ertak susambil ertak qahramonlarining orzuyidagi mamlakat haqida berilgan tarif bo'lsa, "Bremen mashshoqlari" ertagida esa:

"... der Eselmerkte, das skein gutter Wind wehte, life fort und machtesich auf den Wegnach Bremen: dort, meinteer, konnteerja Stadtmusikantwerden"

Bundan tashqari ikkala ertak qahramonlari ham hayvonlar obrazida talqin etilganligiga guvoh bo'lishimiz mumkin. Masalan susambil asarida: eshak, ho'kiz, tovuq, 2ta kalamush, ari obrazlarini uchratsak, "Bremen Mashshoqlar" ertagida esa quyida obrazlar talqin etilgan: eshak, it mushuk, xo'roz.

Qo'shimcha qilib aytganda, nemis folklori xalq madaniyatini aks ettiruvchi jamoaviy asardir. Folklor deganda akapella, marosim lirik va dramatik qo'shiqlar, epik

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ertaklar, dostonlar, afsonalar tushuniladi. Germaniyada nemis xalqi ajdodlardan qolgan folklor janriga mehribon, ular madaniy merosni tarix prizmasidan ko'rib chiqadilar.

Qadimgi german protomitologiyasi

U miloddan avvalgi 5-asrdan keltlar va qadimgi dostonlar, afsonalar, xalq xurofotlari asosida rivojlangan. Bu davr haqidagi ma'lumotlar 13-asrdagi oqsoqol Eddaning dono Samundning xudolar va jasorat va kuchni ifodalovchi fantastik qahramonlar haqidagi she'riy matnlarida aks ettirilgan.

Nemis folklor qo'shiqlarida antik nemis va kelt she'riyati uchun xos bo'lgan alliterativ she'rlarda aks ettirilgan eng boy materiallarni to'pladi. Folbinlar, so'zlar, qahramonlarning harakatlarini tavsiflash yakuniy qofiyali satrlar bilan almashtiriladi. Ko'pgina syujetlar o'xshash hajviy va fojiali syujetlarni aks ettiruvchi takt va ritmsiz taqdim etilgan.

"Germaniya"

1-asr oxirida n. e. Tatsit qabilalarning etnografik tavsifini berdi, u erda mahalliy aholining kelib chiqishi haqida gapirdi. Nemis urushlari ishtirokchilarining suhbatlari, qadimgi Rim yozuvchisi Pliniy Elderning saqlanmagan asarlari asos qilib olingan.

Tacitus tasvirlangan:

keltlarning odatlari;

qabila tarkibi;

xalqning urf-odatlari va urf-odatlari;

yer osti dunyosini va bulutlar ortidagi xudolar.

O'rta asrlar va keyingi xalq amaliy san'ati

12-asr yilnomachisi Sakso Grammatik qadimgi german mifologiyasining syujetlarini to'plagan. 16 jilddan iborat "Daniyaliklarning harakatlari" turkumida o'rta asrlar Daniya mifologiyasi haqidagi asosiy ma'lumotlar mavjud. Muallif mamlakat va qisman Skandinaviya tarixini qadimgi davrlardan 12-asr oxirigacha tasvirlashga muvaffaq bo'ldi. Asl matn yo'qolgan, ammo ro'yxat va bitta test shaklida 4 ta parcha saqlanib qolgan. Omon qolgan nusxa O'rta asrlarda arxiyepiskop Birger Gunnensen tomonidan topilgan. Har doim german qabilalari qahramonlar haqida qo'shiq va ertaklar yaratgan.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yhati:

1. Xalqaro ijtimoiy fanlar ensiklopediyasi. / s / f). Bilimlar jamiyati. Entsiklopediya.com saytidan olingan.
2. STYLE, Brayton universiteti. (s / f). Bilimlar jamiyati. Style-research.eu saytidan olingan.
3. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Iqtisodiy va ijtimoiy masalalar bo'limi. (2005). Bilim jamiyatlarini tushunish. Nyu-York :: Birlashgan Millatlar.
4. Birlashgan Millatlar. (2016). Bilim jamiyatlari siyosati bo'yicha qo'llanma. Ar.unesco.org saytidan olingan.
5. Г.Исмаилова Роль произвольных действий и речи в развитии личности ребенка. Медицина, педагогика и технология: теория и практика. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=siXDQQgAAAAJ&authuser=1&citation_for_view=siXDQQgAAAAJ:Tyk-4Ss8FVUC
6. Tubella Casadevall, I. va Vilaseca Requena, J. (Coord.). (2005). Bilimlar jamiyati. Barcelona: Tahririyat UOC.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

KICHIK YOSHDAGI BOLALARNI O'YIN ORQALI BILISH JARAYONLARINI RIVOJLANTIRISH

Termiz davlat pedagogika instituti maktabgacha ta'lim fakulteti talabasi

Bahromova Maftuna Bahrom qizi

Annotatsiya: Maqolaning mazmuni bolalarni aqliy rivojlantirish, bilish kompetensiyasini shakllantirishda o'yinlardan foydalanishning zamonaviy uslubiy yondoshuvlarini ishlab chiqishga, o'yinli ta'limiy faoliyatlarni o'yinlar asosida tashkil etish va bugungi kun maktabgacha yoshidagi bolalar uchun aqliy rivojlantirish mazmuni metodikasini ishlab chiqishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Xalq og'zaki ijodi, aqliy rivojlanish, rivojlanish sohalari kompetensiyalari, intellektual salohiyat, o'yinli ta'limiy faoliyat.

Respublikamizda bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida bolalarni sifatli maktabgacha ta'lim olishlari uchun keng ko'lamli islohatlar amalga oshirilmoqda. Sohada amalga oshirilayotgan barcha islohatlarning bosh maqsadi yurtimiz kelajagi bo'lgan bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun sharoitlar yaratishdan iborat.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni o'yini xilma-xildir. Ularni o'yin turlarini asosan quyidagi klassifikatsiya qilish mumkin.

1) syujetli va rollarga bulib oynaladigan o'yinlar; 2) Dilaktik o'yinlar; 3) Harakatli yoki qoidali o'yinlar; 4) Aralash tirilgan o'yinlar; 5) Korish va yasash o'yinlari.

Syujetli va rollarga bo'lib o'ynaladigan o'yinlar bog'cha yoshi bolalarning eng asosiy o'yin formasidir. Maktabgacha yoshdagi bolalar koproq «bog'cha-bog'cha», «poezd-poezd» kabi qiziqarli bo'lgan o'yinlar o'ynaydi. Lekin turli yoshdagi bolalarning o'yinlari bir xil bo'lsa ham syujeti har xil bo'ladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga sensor tarbiya berishda didaktik o'yinlarni roli katta. Didaktik o'yinlar maktabgacha ta'lim muassasasida maxsus dastur asosida olib boriladigan mashg'ulotlarni muvaffaqiyatli o'tkazishga, katta guruh bolalarini maktabdagi o'qish faoliyatiga tayyorlashga katta yordam beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'yinlari ichida harakatli yoki qoidali o'yinlar xam muhimdir. Chunki harakli o'yinlar bolalarni jismoniy jihatdan chiniqtiradi, dadil, qo'rqqmas, epchil bo'lishga undaydi. Bolalarda tashabbuskorlik, jamoa, burch hislarini o'stiradi. Bunga «Kim birinchi», «koptok», «oq quyoncha otiribdi», «yetib ol» o'yinlari kiradi. Harakatli o'yinlar asosan sayr va jismoniy tarbiya mashg'ulotlarida otkaziladi. Drammalashtirilgan o'yinlarni ham bolalar sevib o'ynaydilar. Bu o'yinlar turli xil ertak va hikoyalar sahnaga qo'yiladi, rollarni esa bevosita bolalarning o'zlari ijro etadilar.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Maktabgacha yoshdagi bolalar o'yinlari orasida qurish-yasash o'yinlari hammaga ma'lum bir maqsadga qaratilgan bo'ladi. O'yin faoliyati bolalarni individual ravishda o'rganish imkonini beradi. Ayrim bolalar jamoa bo'lib o'ynashni yoqtiradilar bu psixologik bolani umumiy taraqqiyotiga ta'sir etadi. Shuning uchun tarbiyachilar jamoa o'yinlarga tortishlari kerak. Bola psixikasining taraqqiy etishda o'yinning roli beqiyosdir. Biz bolaning psixik taraqqiyotini o'yinsiz tasavvur qilishimiz qiyin. Chunki, o'yin orqali bola faqat jismoniy tomondan emas, balki psixologik tomondan ham rivojlanadi. O'yin orqali bola olamni, undagi narsa hodisalarni, ularga xos xususiyatlarni o'rganibgina qolmay, balki nutq so'zlashga, mustaqil fikrlashga xayol qilishga, ijod qilishga, muomala madaniyatiga o'rganadi

Ko'pchilik psixologlar hamda pedagoglar o'yinning psixologik masalalari bilan bevosita shug'ullanib, o'yinlarning bolani psixik kamol toptirishdagi ahamiyatiga alohida to'xtalib o'tganlar. Ma'lumki, o'yin bola uchun voqelikni aks ettirishdir. Bu voqelik bolani qurshab turgan voqelikdan ancha qiziqarlidir. o'yinning qiziqarliligi uni anglab etishning osonligidadir. Kattalar hayotida faoliyat, xizmat, yumush qanday ahamiyatga ega bo'lsa, bola hayotida o'yin ham xuddi shunday ahamiyat kasb etishi mumkin. Jahon psixologiyasi fanida to'plangan boy ma'lumotlarga asoslanib, quyidagicha mulohaza yuritish mumkin. Maktabgacha yoshdagi bolalarda harakatning o'sishiga o'yinning ta'siri haqida gap borganda avvalo shuni aytish kerakki, birinchidan, o'yinni tashkil qilishning o'ziyiq mazkur yoshdagi bolaning harakatini o'stirish va takomillashtirish uchun eng qulay shart-sharoit yaratadi. Ikkinchidan, o'yinning bola harakatiga ta'sir etishining sababi va xususiyati shuki, harakatning murakkab ko'nikmalarini sub'ekt aynan o'yin paytida emas, balki bevosita mashg'ulot orqali o'zlashtiradi. Uchinchidan, o'yinning keyinchalik takomillashuvi barcha jarayonlar uchun eng qulay shart-sharoitlarni vujudga keltiradi. Shu boisdan o'yin faoliyati xatti-harakatniamalga oshirish vositasidan bolaning faolligini ta'minlovchi mutaqil maqsadga aylanadi. Negaki, u (o'yin) sub'ekt (jonot) onginging dastlabki ob'ekti darajasiga o'sib o'tadi. Maktabgacha yoshdagi bola muayyan xususiyatga ega bo'lgan rolni tanlaydi, shu bilan birga u yoki bu personajga xos qat'iy yurish-turishni ongli ravishda ijro etishga intiladi. Shunday ekan, o'yin mazkur bola uchun eng zarur faoliyatga aylana boradi va yangi shakldagi harakatlarni, takomillashtirish, ularni anglagan holda esga tushirish ehtimoli yaqqol voqelikka aylana boshlaydi. Bolaning o'yinlar shart-sharoitidan kelib chiquvchi ongil maqsadi harakatlarni bajarish kezida o'z ifodasini topadi va uning o'z oldiga qo'ygan maqsadi esda olib qolish va esga tushirish jarayonlariga aylanadi. Bolaning laboratoriya sharoitiga nisbatan o'yinlarda ko'proq so'zlarni eslab qolish va esga tushirish imkoniyatiga ega bo'ladilar,

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

bu esa ixtiyoriy xotira xususiyatini chuqurroq ochishga yordam beradi. Tajribada yig'ilgan ma'lumotlarni tahlil qilish quyidagicha xulosa chiqarish imkonini beradi: a) o'yinda bola tomonidan ma'lum rol tanlash va uni ijro etish jarayoni bir talay axborotlarni eslab qolishni talab qiladi; b) shu boisdan personajning nutq boyligini egallash, xatti-harakatini takrorlashdan iborat ongli maqsad bolada olinroq paydo bo'ladi va oson amalga oshadi. O'yin faqat bilish jarayonlarini takomillashtirib qolmay, bolaning xulq-atvoriga ham jobjiy ta'sir ko'rsatadi.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Talim to'g'risidagi qonun T.: 23 sentabr 2020-yil
2. O'zbekiston respublikasining qonuni Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida Qonunchilik palatasi tomonidan 2019-yil 22-oktabrda qabul qilingan Senat tomonidan 2019- yil 14-dekabrda ma'qullangan
3. N.M Aksarina, Go'dak bolalar tarbiyasi, T.:1983.(50)
4. O Eshmuradov, G Ismoilova , "Oilaviy munosabatlarda bolalar ta'rbiyasiga ta'siri etuvchi ijtimoiy-psixologik omillar", "Science and innovation", Том 1. В4. Страницы-201-205
5. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasasining davlat o'quv dasturi. 2018-yil.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

YO'L TO'SHAMALRINI LOYIHALASHDA GEOSINTETIK MATERIALLARNI QO'LLASHNING AHAMIYATI

Ikramova Feruza Xayrullayevna (Toshkent Davlat Transport Universiteti Avtomobil yo'llarini qidiruv va loyihalash kafedراس dotsenti)

Mamatsoliyeva Lobar Olloyor qizi (Toshkent Davlat Transport Universiteti YMAQ-6 guruhi talabasi)

Annotatsiya: Maqolada yo'l to'shamalarini loyihalashda foydalaniladigan geosintetik materiallar haqida umumiy ma'lumotlar berilgan. Shu bilan birga ularning afzallik tomonlari hamda geosintetik materiallardan foydalanish sohalari haqida ma'lumotlar keltirildi.

Kalit so'zlar: *geosintetik materiallar, sanoat, ishlab chiqarish, qoplamalar, asfaltlash, dizayn, bitumli va sintetik geomembranalar, geopanjara, geomembrana.*

O'zbekistondagi jami avtomobil yo'llari tarmog'idan umumiy foydalanishdagi avtomobil yo'llarining qariyb 40-50% qismi ta'mirtalab, shaharlar va boshqa aholi punktlari ko'chalarining 60-70% qismi ta'mirtalab ahvolda. Aksariyat avtomobil yo'llari yakka o'qqa tushadigan og'irlik 10 tonna va 6 tonna og'irlikka mo'ljallab qurilganligi sababli, ularni 13 t va 10 t o'tkazish, hamda harakat jadalligini ortishi hisobiga rekonstruktsiya qilish talab etiladi.

Yo'l konstruksiyalarini loyihalashda zamonaviy chet el tajribalaridan, ilmiy izlanishlar xulosalaridan va innovatsion usullaridan foydalanishni taqozo etadi. Masalan, avtomobil yo'llaridan uzoq yillar davomida foydalanib kelgan yirik korxonalarining tajribalariga suyanmasdan yoki shu mavzu bo'yicha bajarilgan ilmiy ishlar xulosalariga amal qilmasdan yo'l qurilish ishlarini boshlab yuborish ko'p hollarda salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Yo'l qoplamalarining muddatidan avval buzilishlarini oldini olish uchun yo'l konstruksiyasining mustahkamligi baholanadi va ularning ishonchliligi va zarur xizmat muddatini ta'minlovchi chora-tadbirlar tayinlanadi.

Hozirgi vaqtda yangi texnologiyalarning rivojlanishi bilan an'anaviy materiallarga nisbatan innovatsion materiallarni ishlab chiqarish va ulardan foydalanish sohalari oshib bormoqda. Geosintetik materiallardan foydalanish sohalari ancha keng. Geosintetika materiallaridan ko'plab sohalarda, xususan, to'g'onlarning qirg'oqlarini mustahkamlashda, temir yo'l platformalarini loyihalashda, avtomobil yo'llari yo'l poyi va yo'l to'shamalarini loyihalarida, ochiq va yopiq kanallarni mustahkamlashda, baland himoya devorlarida, erroziyaga qarshi va qurilish sanoatida qo'llaniladi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Geosintetiklar sintetik materiallardan yoki polimerlardan tayyorlanadi. Geosintetikalar polimer asosdagi materiallardan ishlab chiqarilgan sintetik materiallar bo'lib, yo'l qurilish sohasida klassik usullarga alternativ yoki ular bilan birgalikda ishlatilishi mumkin. Ko'p hollarda amaldagi geosintetik materiallar o'zining universal xususiyatlariga ko'ra bir vaqtning o'zida bir qancha funksiyalarni bajarishi mumkin (1-rasm). Geosintetik materiallar agressiv ta'sirlarga qarshi ustivorligi, muzlashga bardosh beruvchanligi va uzoq muddat ishlatilishidagi ishonchlilik ko'rsatkichlari bilan tavsiflanadi. Keyingi yillarda, Rossiya va Qozog'iston avtomobil va temir yo'llari qurilishida ko'tarmalarni mustahkamlash, yo'l to'shamalarini kuchaytirish uchun qo'llaniladigan, eng ko'p tarqalgan geosintetik bu - GEOSPAN kompaniyasi tomonidan ishlab chiqarilayotgan materiallar hisoblanadi.

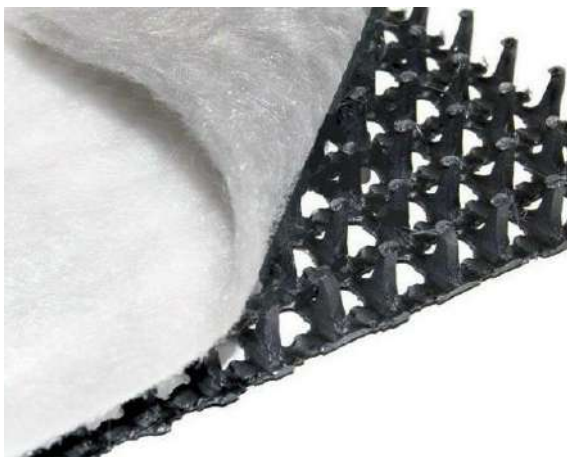
Bitumli geomembranalar

Sintetik geomembranalar

Geomembrana

Geopanjara

1-rasm. Geosintetik materiallarning turlari

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Geosintetik texnologiya qurilishda yo`l qurilish materiallari va grunt bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish uchun ishlab chiqilgan innovatsion texnologiyalardan biridir.

Geosintetik materiallardan yangi avtomobil yo'llarini loyihalash, mukammal ta'mirlash va rekonstruktsiya qilishda, asfaltbeton qoplamalarni mustahkamlash, yoriqlar paydo bo'lishini oldini olish, yo'l asosini mustahkamligini oshirish va yo'l to'shamalarini xizmat muddatini oshirish uchun mustahkamlash maqsadida bajariladi. Asfaltbeton qoplamalar kuchlanish yuklari ostida katta xavfsizlik chegarasiga ega bo'lmaydi. Shu bilan birga, ularda hatto yengil deformatsiyalar bo'lganda ham, yoriqlar paydo bo'lishi mumkin, bu asfaltbeton qoplamalarining xizmat qilish muddatiga va xususiyatlariga salbiy ta'sir qiladi. Asfaltbeton qoplamalarini armaturalash orqali yo'l to'shamalarida hosil bo'ladigan yuklamalarni butun tekislik bo'ylab teng ravishda taqsimlashga imkon yaratiladi va shu bilan qoplamaning mustahkamligi oshadi. Asfaltbeton qoplamalarni armaturalash orqali sifatni oshirish bilan birga qayta qurilayotgan yo'llarning transport va ekspluatsion ko'rsatkichlari ko'tariladi.

Geosintetik materiallar turlariga quyidagilar kiradi: geogridlar, geotekstillar, geomembranlar, geosintetik qoplamalar, geokompozitlar, geomatlar va drenaj plitalar. Geosintetik materiallardan yo'l qurilishi, doimiy yoki vaqtinchalik yo'llar, yo'llarni kengaytirish va asfalthash ishlari, qurilish va poydevor qurilishi, to'g'onlar, sun'iy suv havzalari va suv havzalari va boshqa ko'plab sohalarda qo'llanilishi mumkin.

Geosintetik materiallar qurilishning har bir bosqichida yo'llarni loyihalashda suvni chetlatish, bug'lanishni nazorat qilish, erroziya ehtimolini minimallashtirish va yo'l to'shamalarining xizmat muddatini oshirish uchun ishlatilishi mumkin.

Geokompozit Geo DR 10/2-600 - yuqori quvvatli polietilen va yuqori elastiklik moduliga ega bo'lgan polipropilen iplardan tayyorlangan to'qilmagan geotekstildan tayyorlangan geogridning drenajli geokompozitidir. Drenaj geokompoziti Geo DRni siqish qiyin, bu xususiyat tufayli materialning suv o'tkazuvchanligi, hatto ruxsat etilgan maksimal yuklarda ham yuqori darajada qarshilik ko'rsata oladi. Materialning asosiy xususiyati sirt drenajini ta'minlashdir. Suv o'tkazuvchanligi nuqtai nazaridan, geokompozit materiallar an'anaviy drenaj tizimlaridan afzal, bu esa qazish ishlarining narxini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, yo'l to'shamasini loyihalashda geosintetik materiallar yaxshi ishlash xususiyatlari barcha turdagi yo'llar qurilishida barcha ajoyib dasturlarni topishga imkon beradi. Ushbu material elastiklikni, mexanik va kimyoviy xarakterga chidamlilik, harorat farqlariga chidamliligi bilan ajralib turadi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Kelgusida professor-o`qituvchilar hamda ilmiy izlanuvchilar tomonidan yo`l to`shama konstruksiyani kuchaytirish bo`yicha bir qator tadqiqot ishlarini amalga oshirish hamda me`yoriy hujjatlar ishlab chiqish rejlashirilgan.

Adabiyotlar

1. Ilyosov.N. Avtomobil yo`llarini loyihalash:Avtomobil yo`llar instituti talabari uchun o`quv qo`llanma // Taqirizchilar:J.I Xo`jayev va boshq/.-T.:O`zbekiston ,2001.-267 bet.
2. Babkov V.F., Andreev O.V, Avtomobil yo`llarini qidiruv va loyihalash Qodirova A.R tomonidan mualliflashtirilgan tarjima.1 va 2 qism.Toshkent:Yosh kuch press matbuoti, 2015 y.-495 b.
3. Makhmudova D. A., Ikramova F. Kh., Strengthening of the earth bed with the help of innovative materials based on basalt // Universum: technical sciences. 2020. №12-2 (81). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ukreplenie-zemlyanogo-polotna-s-pomoschyu-innovatsionnyh-materialov-na-osnove-bazalta> (дата обращения: 15.04.2022).
4. Ikramova Feruza Xayrullayevna ASSESSMENT OF TRAFFIC NOISE LEVEL. Academia Globe: Inderscience Research, 3(01), 36–38. (2022). <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/E649T>
5. Ikramova Feruza Xayrullayevna / REQUIREMENTS FOR STEPENI DENSIFICATION OF LOESS SOILS DURING THE CONSTRUCTION OF THE ROADBED / Web of Scientist: International Scientific Research Journal ISSN: 2776-0979, Volume 3, Issue 4, 895-897 pp., 2022
6. Geoart.com.tr
7. <https://www.geosinindo.co.id>
8. <https://www.uzavtoyul.uz/ru/>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES: TRANSFORMING LANGUAGE TEACHING FOR AGRICULTURAL STUDENTS

Shoynazarova Vazira Xo'boqovna

O'zbek tili va afabiyoti kafedrası o"qituvchisi

Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivijlanish instituti

Abstract:

This study investigates the effectiveness of modern pedagogical technologies in enhancing language acquisition among agricultural students. Recognizing the pivotal role of language proficiency in the agricultural domain, the research explores the impact of interactive language learning platforms, virtual and augmented reality, online collaboration tools, mobile applications, and gamification on language teaching. The study aims to provide insights into how these technologies can be harnessed to tailor language instruction to the unique needs of agricultural education, fostering a more immersive and contextually relevant learning experience.

Keywords: modern pedagogical technologies, language teaching, agricultural education, interactive learning platforms, virtual reality, augmented reality, online collaboration, mobile applications, gamification, language acquisition

Аннотация.

В этом исследовании исследуется эффективность современных педагогических технологий в улучшении овладения языком студентами-сельхозпроизводителями. Признавая ключевую роль владения языком в сельскохозяйственной сфере, исследование изучает влияние интерактивных платформ изучения языка, виртуальной и дополненной реальности, онлайн-инструментов для совместной работы, мобильных приложений и геймификации на преподавание языка. Целью исследования является дать представление о том, как эти технологии можно использовать для адаптации языкового обучения к уникальным потребностям сельскохозяйственного образования, способствуя более захватывающему и контекстно-релевантному опыту обучения.

Ключевые слова: современные педагогические технологии, обучение языку, сельскохозяйственное образование, интерактивные обучающие платформы, виртуальная реальность, дополненная реальность, онлайн сотрудничество, мобильные приложения, геймификация, овладение языком, использованная литература.

Introduction:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

In the dynamic landscape of education, the integration of modern pedagogical technologies has revolutionized traditional teaching methodologies. This paradigm shift is particularly pertinent in the field of agriculture, where language proficiency is increasingly recognized as a vital skill. This article explores the effectiveness of modern pedagogical technologies in teaching languages to agricultural students, shedding light on the transformative impact they can have on language acquisition and overall educational outcomes.

The Agricultural Context:

Agricultural education encompasses a diverse range of subjects, from agronomy to animal science, requiring students to acquire a comprehensive set of skills. Proficiency in languages is crucial for effective communication in this field, especially as agricultural professionals engage in global collaborations, research dissemination, and knowledge exchange. Modern pedagogical technologies offer innovative solutions to address the unique linguistic needs of agricultural students.

Methodology:

The study adopts a mixed-methods approach, combining qualitative and quantitative research methods. Surveys and interviews are conducted to gather data on students' perceptions of the effectiveness of modern pedagogical technologies in language teaching. Additionally, pre- and post-assessments are administered to measure changes in language proficiency among participants. The research employs a sample of agricultural students from diverse backgrounds, ensuring a comprehensive understanding of the impact of these technologies across various contexts.

Interactive Language Learning Platforms:

Incorporating interactive language learning platforms into agricultural education allows students to engage with language materials in dynamic and immersive ways. These platforms often include multimedia resources, interactive exercises, and real-world scenarios related to agriculture, fostering a contextual and application-oriented approach to language acquisition. Students can practice language skills in situations directly relevant to their future careers.

Results:

The results indicate a positive correlation between the use of modern pedagogical technologies and enhanced language acquisition among agricultural students. Participants reported increased engagement, motivation, and contextual relevance in language learning activities. Pre- and post-assessment scores reveal measurable improvements in

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

language proficiency, supporting the efficacy of these technologies in facilitating language development within an agricultural education context.

Virtual Reality (VR) and Augmented Reality (AR):

VR and AR technologies provide immersive experiences that can be particularly beneficial in language teaching for agricultural students. Virtual farm tours, interactive simulations, and AR-enhanced field guides can create authentic learning environments, allowing students to practice language skills while navigating real-world agricultural scenarios. This not only enhances language proficiency but also bridges the gap between theoretical knowledge and practical application.

Analyses:

Qualitative analyses of survey responses and interview data highlight the multifaceted benefits of modern pedagogical technologies. Themes such as increased motivation, contextualized learning, and improved communication skills emerge, providing valuable insights into the ways in which these technologies contribute to language teaching in agricultural education. Quantitative analyses of assessment data further substantiate these qualitative findings, demonstrating statistically significant improvements in language proficiency.

Online Collaborative Platforms:

Agricultural students often collaborate on projects that involve interdisciplinary teamwork. Online collaborative platforms facilitate language learning through virtual group projects, discussion forums, and peer-to-peer interactions. These platforms enable students to communicate effectively, share ideas, and engage in collaborative problem-solving, preparing them for the collaborative nature of the agricultural industry.

Mobile Learning Applications:

The ubiquity of smartphones makes mobile learning applications a valuable tool for language acquisition in agriculture. These applications offer flexibility and convenience, allowing students to access language lessons, quizzes, and interactive exercises anytime, anywhere. Incorporating agriculture-specific vocabulary and scenarios, these apps cater to the specific linguistic needs of agricultural students.

Gamification of Language Learning:

Gamification principles can be applied to language teaching to make the learning process more engaging for agricultural students. Language learning games with agricultural themes, quizzes, and challenges not only reinforce language skills but also make the learning experience enjoyable and motivating. Gamified language learning can transform mundane language lessons into interactive and rewarding activities.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Challenges and Considerations:

While modern pedagogical technologies offer immense potential, it is crucial to address challenges such as access to technology, digital literacy, and the need for ongoing teacher training. The integration of these technologies should be accompanied by thoughtful planning, ensuring that they align with the specific linguistic and contextual requirements of agricultural education.

Discussion:

The discussion interprets the findings in the context of existing literature on language teaching, educational technology, and agricultural education. It delves into the implications of the results for pedagogical practices, teacher training, and curriculum development in agricultural language education. The study underscores the potential of modern pedagogical technologies to transform language instruction, preparing agricultural students for effective communication in the globalized and technologically-driven landscape of the agricultural industry. Recommendations for future research and practical implications for educators are also explored in the discussion.

Conclusion:

Modern pedagogical technologies have the power to redefine language teaching for agricultural students, providing them with innovative and contextually relevant tools to enhance their linguistic competence. By embracing these technologies, educators can create dynamic and immersive language learning experiences that align with the demands of the agricultural industry, preparing students for successful careers in a globalized and interconnected world. As we continue to witness the evolution of educational technology, the fusion of language teaching and modern pedagogical tools stands as a promising pathway for the future of agricultural education.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

References:

1. Chapelle, C. A. (2001). *Computer Applications in Second Language Acquisition: Foundations for Teaching, Testing, and Research*. Cambridge University Press.
2. Lee, L. (2009). Fostering reflective writing and interactive exchange through blogging in an advanced language course. *ReCALL*, 21(2), 170-188.
3. Reinhardt, J. (2019). *Augmented Reality in Language Education: Emerging Practices*. Bloomsbury Publishing.
4. Stockwell, G. (2008). Investigating learner preparedness for and usage patterns of mobile learning. *ReCALL*, 20(3), 253-270.
5. Swain, M., & Lapkin, S. (2000). Task-based second language learning: The uses of the first language. *Language Teaching Research*, 4(3), 251-274.
6. Atajanov U., & Tadjibaeva A. (2016). The importance of using modern educational technologies, including it competency approach as well as interactive methods in teaching the subject and educational work. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*, (3-5), 52-55.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

О`QUVCHILARIDA ERKIN FIKRLASH KO`NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Jonpo`lotova Nigora

Buxoro IU- pedagogika nazariyasi va tarixi ixtisosligi- 2-bosqich magistri

Аннотация: О`quvchilarda erkin fikrlashni shakllantirishda ular tomonidan bayon qilingan fikrlarning ob`ektivligi alohida pedagogik ahamiyatga ega. Maqolada shu to`grisida fikr bildiriladi.

Калит so`zlar: Ishonchlilik, erkin fikrlash, kuzatish, metod, o`quvchilar, boshlang`ich sinf.

Аннотация: Объективность высказываемых студентами мнений имеет особое педагогическое значение в формировании свободного мышления у учащихся. В статье высказывается мнение по этому поводу.

Ключевые слова: Надежность, свободомыслие, наблюдательность, метод, учащиеся, начальный класс.

Abstract: The objectivity of the opinions expressed by students has a special pedagogical significance in the formation of free thinking in students. The article expresses an opinion on this matter.

Key words: Reliability, free-thinking, observation, method, students, primary class.

O`quvchilarda erkin fikrlashni shakllantirishda pedagogik-psixologik uzviylik va uzluksizlikni amalga oshirishda ma`lumotlarni tahlil qilishning ob`ektivligi alohida qiziqish uyg`otadi. An`anaviy baholash tizimida ma`lumotlarni tahlil etishda ob`ektivlik past bo`ladi. Masalan, bitta yozma ishni turli o`qituvchi turlicha baholaydi, ya`ni baho ob`ektiv bo`lmaydi.

Ishonchlilik deganda o`rganilgan u yoki bu aniq belgining ishonchlilik va aniqlik darajasi tushuniladi. Agar biror belgi yuqori darajadagi aniqlik bilan o`lchansa, uning aks etish darajasi shkalada bitta yagona nuqtada tutashadi. O`lchovning ishonchlilik darajasi ishonchlilik koeffitsenti bilan aniqlanadi.

Validlik o`lchov sifatining muhim metodik talablaridan biridir. Validlik haqiqatda ham o`lchash talab etilayotgan narsa o`lchanganligini absolyut ishonch hosil qilinganligi (yoki boshqa narsa o`lchanganligi)ni aniqlaydi.

Test metodikasida validlikning quyidagi turlari uchraydi:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

- Mazmunning validligi,
- Natijaning validligi,
- Prognozning validligi,
- Konstruktivlikning validligi.

O`lchov sifatining yuqoridagi muhim uchta talabi bilan birga adabiyotlarda boshqa kriteriyalar ham uchraydi. Linert quyidagi mezonlarni keltiradi:

a) testning o`lchamli bo`lishi (normalangan testlar);
b) testning solishtirma bo`lishi (test o`zining egizagi, alternativi bilan taqqoslanadi);

- v) testning tejamli bo`lishi,
- g) testning foydali bo`lishi.

O`quvchilarning fanlarni o`zlashtirish darajasini o`rganish uchun mashhur kuzatuv metodidan foydalanish ko`p hollarda bolalarning aqliy rivojlanishlarini tashhislash uchun qo`l keladi. Ma'lumki, kuzatish metodi ancha murakkab bo`lib, nazarda tutilgan maqsad: yoshlarning o`zaro, kattalar va yoshlar o`rtasidagi muloqotning ta'sir kuchini, ularning individual farqlarini qiyoslash uchun ham qo`llaniladi.

Boshlang`ich sinf o`quvchilarining izchil erkin fikrlash darajalarini yozma ishlar yozdirish yordamida ham aniqlash mumkin.

O`quvchilarda erkin fikrlashning shakllanganlik darajasini aniqlash uchun ular bilan turli mavzularda muloqot darslarini o`tkazish maqsadga muvofiqdir. O`quvchilarning erkin fikrlash darajalari quyidagi ko`rsatgichlar orqali aniqlanishi mumkin:

- 1) Ifodalangan erkin fikrning ob'ektivligi.
- 2) SHunday fikr bildirishga asos bo`lgan dalillarning ishonchliligi.
- 3) O`quvchi tomonidan bayon qilingan fikrning validliligiga ko`ra.

O`quvchilarning erkin fikrlash darajalarini aniqlashda ularning barchasi uchun aynan bir hil qulaylikdagi pedagogik vaziyat vujudga keltirilishi kerak.

O`quvchilarda erkin fikrlashni shakllantirishda ular tomonidan bayon qilingan fikrlarning ob'ektivligi alohida pedagogik ahamiyatga ega. O`quvchining yozma ishini baholaganda bayon qilingan fikrlarning ob'ektivligi, haqqoniyligiga alohida e'tibor qaratish lozim.

O`quvchi tomonidan bayon qilingan erkin fikrning ishonchliligi u keltirgan dalillar bilan belgilanadi. Dalillar qanchalik haqqoniy bo`lsa, ifodalangan fikr ham shunchalik ishonchli bo`ladi. Agar biror dalil ifodalangan fikrning aniqligini ifodalasa, xuddi shu dalil fikrning ishonchlilik darajasini ta'minlaydi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Boshlang`ich sinf o`quvchilarining faol darajada erkin fikrlashlari ularning asab tizimlaridagi qo`zg`alishlariga ham bog`liqdir. U qo`yidagilarda namoyon bo`ladi:

-fikir ifodalash jarayonida o`zlari duch keladigan qiyinchiliklarni bartaraf eta olishlari;

-maqsadga erishish yo`lida qat`iylik ko`rsatishlari;

-o`z o`quv faoliyatlari davomida intensivlik va mahsuldorlikni saqlab qolgan holda, uzoq muddat mobaynida u darajada qiziqarli bo`lmagan topshiriqlarni bajara olishlari;

-turli o`quv vaziyatlarida mahsuldor faoliyat ko`rsatib qat`iy fikr ifodalay olishlari;

-muloqotlar va munozaralar davomida mustaqillikka intilishlari;

-yangi o`quv vaziyatlarida o`zlarining notanish, kashf qilinmagan qirralarini namoyon qila olishlari kabilar.

Boshlang`ich sinf o`quvchilarida erkin fikrlash ko`nikmalarini shakllantirishga yo`naltirilgan pedagogik tizimni vujudga keltirishda bir qator savollarga javob izlash lozim:

1. Boshlang`ich sinf o`quvchilarida erkin fikrlash qanday pedagogik-psixologik sharoitlarda shakllantiriladi?

2. Boshlang`ich sinf o`quvchilarining erkin fikrlashiga qanday talablar qo`yiladi?

3. Boshlang`ich sinf o`quvchilarida erkin fikrlash ko`nikmalarini shakllantirish jarayonini o`ziga hos pedagogik-tehnologiya jihatlari nimalardan iborat?

Bugungi kunda axborotlar shiddati va yangiliklar oqimi tobora kundalik hayotimizning ajralmas bo`lagiga aylanib borayotganligi har bir shaxsdan fikriy yetuklikni, to`g`ri mushohada yurita olishni, axborotdan foydalanish madaniyatini shakllantirishni taqozo etmoqda. Ayniqsa bu jarayon jamiyatning sezilarli qismini tashkil etuvchi yoshlar ongi va shuurida keskin burilishlar, yangicha qarashlarni vujudga kelishiga ta`sir ko`rsatadi. Ta`lim mazmunini takomillashtirish, integratsiyalash, axborot texnologiyalariga asoslanilgan ta`limni tashkil etish, sog`lom fikr yurituvchi va ma`naviy jihatdan mukammal, aqlan yetuk, fikran teran, rivojlangan shaxsni esa ana shunday tezkor davr taqozosidir.

Sog`lom fikr yurituvchi va ma`naviy jihatdan mukammal, aqlan yetuk, fikran teran, rivojlangan shaxsni tarbiyalash ta`limda yosh xususiyatlariga e`tiborli bo`lish, o`qitishda ta`limning barcha bo`g`inlariaro aloqadorligini ta`min etish va shaxs ongi va tafakkurida yangicha g`oya, tasavvurlarni shakllanishiga imkon beruvchi zamonaviy faol usullardan

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

foydalanishni talab etadi. Bu borada boshlang'ich ta'lim jarayoni ham etakchi o'rin tutadi.

Boshlang'ich sinflarda mashg'ulot erkin fikrlash tamoyillari bo'yicha yaratilar ekan, har bir ishtirokchi boshqalarnikidan mustasno holda o'zining g'oyasi, qadriyatlarni baholashi va ishonchiga ega bo'ladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'z aqli, fikrlashi va eng murakkab savollarga ham o'zlari javob topa olish erkinligiga ega bo'lishi kerak. Qanday fikrlash zarurligini har bir o'quvchi o'zi uchun o'zi hal qiladi. Shunday qilib, mustaqillik erkin fikrlashning eng muhim jihatlaridan biridir.

Shuningdek, o'quvchilarda erkin fikrlashni shakllantirishda pedagogik-psixologik uzviylik va uzluksizlikni inobatga olish boshlang'ich sinf o'qituvchilarining doimiy diqqat markazida turgan vazifa bo'lishi lozim.

O'quvchilarda erkin fikrlashlarini shakllantirishda ularning ob'ektiv va hissiy bilish imkoniyatlarini rivojlantirish lozim. Buning uchun didaktik topshiriqlar majmui, maxsus metodikalar, o'quvchilarga pedagogik ta'sir ko'rsatish mexanizmlarini ishlab chiqish talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Abdullayeva Q., Yusupov M., Mahmudova M., Rahmonbekova S. O'qish kitobi. 2-sinf uchun darslik. –T.: O'qituvchi, 2004. –176 b.
2. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. O'quv qo'llanma. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2003. –175 b.
3. G'afforova T., Shodmonov E., G'ulomova H., Ona tili. 1-sinf uchun darslik. –T.: Sharq, 2003. –112 b.
4. Hasanboyeva O., Ne'matova A., Ibragimova G. Odoynoma. 4-sinf uchun darslik. –T.: «O'zbek milliy entsiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti, 2006. –96 b.
5. Ibragimov H.I., Zaripov K.Z. Uzluksiz ta'lim: boshqarish, ichki nazorat nazariy asoslari, shakl, metodlari va texnologiyasi. – Toshkent: Fan, 2004. –130 b.
6. Камилова, Гульмира Алимовна, and Ойгуль Сирой Кызы Тураева. "ФОРМИРОВАНИЕ ДИАГНОСТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ У СТУДЕНТОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ." *Проблемы науки* 4 (63) (2021): 50-52.
7. Камилова Г. А., Курбанова Г. Р., Джаббарова С. З. Особенности формирования педагогических навыков у воспитателей дошкольно-образовательных учреждений // *Academy*. – 2020. – №. 5 (56). – С. 25-27.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

8. Камилова, Гулмира Алимовна, and Дилором Ботировна Нарзиева. "КОММУНИКАТИВНЫЕ КОМПЕТЕНЦИИ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ГРАМОТНОСТЬ." *Вестник науки и образования* 8 (128) (2022): 47-50.
9. Камилова Г. А., Нарзиева Д. Б. Повышение экономической грамотности у детей дошкольного возраста с помощью развития коммуникативных компетенций // *Вестник науки и образования*. – 2022. – №. 8 (128). – С. 44-46.
10. Камилова, Г. А., & Кулиева, Х. Г. (2023). ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ. *Вестник науки и образования*, (4 (135)), 82-84.
11. Камилова, Г. А., & Тохирова, Ш. Б. К. (2023). ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ОБУЧЕНИЯ ВТОРОМУ ЯЗЫКУ В РАЗВИТИИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА ДЕТЕЙ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ. *Вестник науки и образования*, (4 (135)), 84-88.
12. Камилова, Г. А., Султонова, М. И., & Бобожонова, М. А. (2023). ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ТЕХНОЛОГИИ STEAM В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ. *Вестник науки и образования*, (5-2 (136)), 41-44.
13. Камилова, Г. А., Мухаммедова, М. М., & Жабборова, О. С. К. (2023). МЕТОДИКА СИСТЕМАТИЧЕСКОГО ВКЛЮЧЕНИЯ МЕНТАЛЬНОЙ АРИФМЕТИКИ ЧЕРЕЗ ИГРЫ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ. *Вестник науки и образования*, (5-2 (136)), 38-41.
14. Камилова Г. А. ЭКОЛОГИК ТАРБИЯ ҚОНУНИЯТЛАРИ // *BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI*. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 6-10.
15. Камилова, Гулмира Алимовна. "Мактабгача Таълим Ташкилотларида Экологик Тарбия." *Miasto Przyszłości* 42 (2023): 330-333.
16. Камилова, Г. А. "Развитие системы дошкольного образования." *Вестник науки и образования* 16-2 (119) (2021): 86-88.
17. Alimovna, Kamilova Gulmira. "Laws of Ecological Education." *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION* 2.2 (2022): 241-244.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

18. Kamilova G. A. et al. МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТASHKILOTIARIGA RAHBARLIK VA BOSHQARISHDA ZAMONAVIY YONDASHUV //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 7. – С. 1149-1153.

19. KAMILOVA, Gulmira. "EKOLOGIK TARBIYADA PAREMIOLOGIYA VA UNING XUSUSIYATLARI." *News of UzMU journal* 1.1.1. 1 (2024): 83-86.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ЁШ АВЛОДНИ МАЪНАВИЙ АХЛОҚИЙ РУҲДА ТАРБИЯЛАШ ИМКОНИЯТЛАРИ

Хамидова Нигина Обидовна

Бухоро инновациялар университети 2-босқич магистри

Аннотция: Бугунги кунда Республикамизда ёш авлодни маънавий ахлоқий руҳда тарбиялаш борасида қатор ишлар олиб борилмоқда. Мақолада ёш авлод тарбиясига оид маълумотлар келтирилган.

Калит сўзлар: Мустақиллик, панднома, ёшлар тарбияси, меҳрибон, оқил, миллий, умуминсоний қадрият.

Аннотация: Сегодня в нашей республике проводится ряд мероприятий по воспитанию молодого поколения в духовно-нравственном духе. В статье содержатся сведения о воспитании молодого поколения.

Ключевые слова: Независимость, панднома, образование молодежи, добрая, интеллигентная, национальная, общечеловеческая ценность.

Abstract: Today in our republic a number of events are being carried out to educate the younger generation in a spiritual and moral spirit. The article contains information about the education of the younger generation.

Key words: Independence, pandnoma, youth education, kind, intelligent, national, universal value.

Мустақиллик йилларида ўтмишда топталган, таҳқирланган тарихий меросимизда муносабат тубдан ўзгарди ҳамда улардан халқимизнинг маънавий ва маърифий юксалиши учун имкониятлар ҳам кенгайди. Бугунги кунда Республикамизда бу йўналишда кенг кўламли тарғибот-ташвиқот тадбирлари билан ғоявий тарбия олиб борилмоқда.

Имом - Бухорий, Имом термизий, Хожа Баҳоуддин Нақшбанд, Хожа Аҳмад Яссавий, Ал-Хоразмий, Беруний Ибн Сино, Амир Темур, Мирзо Улуғбек, Заҳириддин Бобур ва бошқа кўплаб аждодларимиз илм-фан ривожига ўзларининг улкан ҳиссаларини қўшдилар.

Шарқда кенг тарқалган панднома тарзида ёзилган машҳур асарлардан бири Унсурол ма-олий Кайковуснинг "Қобуснома" сидир. Бу асар Шарқ педагогик фикр

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

тараккиётида муҳим ўринни эгаллайди ва қанчадан-қанча авлодларни маънавий-ахлоқий тарбиялашда ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда. "Қобуснома" фалсафий дидактик асар бўлиб, шахс шаклланишининг барча томонларини ўз ичига олади. Унинг "Фарзанд парвариш қилмоқ зикрида" деган боби бевосита оиладаги бола тарбиясига бағишланади. "Қобуснома"да ота-онанинг қатор вазифалари санаб ўтилади. Улар қуйидагилардан иборат:

1. Болага яхши исм қўйиш;
2. Оқил ва меҳрибон энагага топшириш;
3. Тўй-томоша қилиб, суннат тўй ўтказиш;
4. Ўқ иш-ёзишни ўргатиб, касб-хунар ва илмли қилиш;
5. Харбийлар аҳлидан бўлса, сипохийликни ўргатиш²⁷.

Қобусномада ёшлар тарбиясига оида мазмунли ибратли ўғитлар ифодаланганки бу бевосита ёшларнинг сиёсий етук, баркамол инсон бўлишига замин яратади. —Эй фарзанд, агар донишмандликда баланд даражага етиб, қози бўлсанг, оҳиста ва тамкин бўлғил ва тез фаҳм, соҳиби тадбир, пешбин (олдиндан кўрувчи), мардумшунос (одамларни текшира олувчи) ва соҳиби сиёсат бўлғил, ҳар гуруҳнинг урф-одатидин, йўл- йўриғидан хабардор, ҳар қавмнинг маҳзабидин огоҳ бўлғил. Керакдурким, қозилик ҳийлалари сенга маълум бўлғай. Агар бир вақт мазлум олдинга келса, унинг гуноҳи бўлмаса ва зулм етиб, унинг ҳаққи бекор кетар бўлса, ул мазлумнинг фарёдиға етғил ва тадбир юзидин ул мустаҳикқа ҳаққин еткурғил. Кайковус қозилик даражасидаги шахсда бўлиши лозим бўлган

Кайковуснинг "Қобуснома" асари бугунги кунда ҳам ахлоқий қадрият сифатида ёш авлодни маънавий ахлоқий руҳда тарбиялашда муҳим аҳамият касб этади.

XI асрда яшаб ижод этган мутафаккир Юсуф Хос ҳожиб ўзининг "Қутадғу билиг"да бола тарбияси ҳақида тўхталиб, шундай ёзади: "Фарзанд қанчалик билимли, ақлли-хушли бўлса ота-онасининг юзи шунчалик ёруғ бўлади". У бола тарбиясида отанинг маъсулиятига алоҳида эътибор беради. "Кимнинг ўғил-қизи эрка бўлса, деб ёзади у унга шу кишининг ўзи мунгли бўлиб йиғлайди. Ота болани кичиклигида бебош қилиб қўйса, болада гуноҳ йўқ барча жафо отанинг ўзида; ўғил-қизнинг хулқ-атвори ярамас бўлса, бу ярамас ишни ота қилган бўлади. Ота болаларини назорат қилиб, турли хунарларни ўргатса, улар улғайгач, ўғил-қизим

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

бор деб севинади; ўғил-қизга ҳунар ва билим ўргатиш керак, токи бу ҳунар билан уларнинг феъл-атворлари гўзал бўлсин деган ўғитларини мисол қилиш мумкин.

Юсуф Хос Ҳожиб ўз асарида шундай фикрларни ўртага ташлайдики, улар бола тарбияси учун мадҳиядек янграйди.

Юсуф Хос Ҳожиб болалар тарбиясини жуда мураккаб жараён деб тушунади. У белдан мадорни, тандан қувватни, кўздан нурни, дилдан оромни талаб қилади. Унинг таъкидлашича, агар инсоннинг ўзида гўзал фазилатлар бўлса, уларни бошқаларга ўргатиши лозим. Лекин одоб-ахлоқ, расм-русум одат ва иродани ҳосил қилиш учун зўр куч ва ҳаракат керак бўлади. Бу нарса таълим тарбия натижасида пайдо бўлади. Унинг бу тарздаги педагогик қарашлари битта асосий масалага бориб тақалади. Бу сифатларни кўрсатиб ўтган. Унга кўра шахс ушбу касбнинг сир асрорлари билан бирга вазмин, масалани тез идрок этувчи, хушёр, сиёсий онги юқори бўлиши талаб этилиши қайд этилган. Мазкур сифатлар табиийки, одамнинг ўз касбини пухта ўзлаштириб жамиятга наф келтирадиган мутахассис бўлишига имкон беради.

Умуман умумбашарий ғояларни миллий маънавиятнинг негизларидан бири сифатида эътироф этиш тўғри бўлади. Бинобарин, миллий маънавият муайян халқнинг ўз тараққиёти тарихида орттирган ҳаётий тажрибаси, бой маданияти, шунингдек, маърифий қарашлари негизида шаклландиган фазилатларининг натижасидир. Шунингдек, маънавият миллий ҳамда умуминсоний қадриятларнинг ўзаро уйғунлашуви асосида янада бойийди ва такомиллашади. Бошқача айтганда, умуминсоний қадриятлар миллий фазилатларга таянган ҳолда ўзлаштирилади. Миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбияланган ўқувчи-ёшлар кенг дунёқараш, чуқур маънавий тафаккурга эга бўлиб, доимий равишда камолотга интилади. Шунингдек, жамият тараққиёти, халқ озодлиги ва юрт фаровонлиги йўлида меҳнат қилиш сингари фазилатларни ўзида мужассам этади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Мухаммад Куронов - "Миллий тарбия" Тошкент- "Маънавият"2007й.
2. Мавлонова Р, Тураева О, Холикбердиев К- "Педагогика" Тошкент- "Ўқитувчи"2010 й.
3. Юсуф Хос Ҳожиб - "Кутатғу билиг" /Саодатга йўлловчи билимлар/ Тошкент"Фан"-1991й.
4. Абдулла Авлоний-"Туркий Гулистон ёхуд ахлоқ" Тошкент- "Ўқитувчи"- 1992й.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

5. Абдуқаххор Иброхимов-"Ўзбек махалласи" Тошкент "Маънавият"-2007й.
6. Баходир Умаров "Глобаллашув зиддиятлари" Тошкент "Маънавият"-2006 й.
7. Мухаммад Умаров "Биз англаётган хақиқат" Тошкент "Маънавият"2008 й
8. Камилова, Гульмира Алимовна, and Ойгуль Сирой Кызы Тураева. "ФОРМИРОВАНИЕ ДИАГНОСТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ У СТУДЕНТОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ." *Проблемы науки* 4 (63) (2021): 50-52.
9. Камилова Г. А., Курбанова Г. Р., Джаббарова С. З. Особенности формирования педагогических навыков у воспитателей дошкольно-образовательных учреждений //Academy. – 2020. – №. 5 (56). – С. 25-27.
10. Камилова, Гулмира Алимовна, and Дилором Ботировна Нарзиева. "КОММУНИКАТИВНЫЕ КОМПЕТЕНЦИИ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ГРАМОТНОСТЬ." *Вестник науки и образования* 8 (128) (2022): 47-50.
11. Камилова Г. А., Нарзиева Д. Б. Повышение экономической грамотности у детей дошкольного возраста с помощью развития коммуникативных компетенций //Вестник науки и образования. – 2022. – №. 8 (128). – С. 44-46.
12. Камилова, Г. А., & Кулиева, Х. Г. (2023). ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ. *Вестник науки и образования*, (4 (135)), 82-84.
13. Камилова, Г. А., & Тохирова, Ш. Б. К. (2023). ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ОБУЧЕНИЯ ВТОРОМУ ЯЗЫКУ В РАЗВИТИИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА ДЕТЕЙ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ. *Вестник науки и образования*, (4 (135)), 84-88.
14. Камилова, Г. А., Султонова, М. И., & Бобожонова, М. А. (2023). ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ТЕХНОЛОГИИ STEAM В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ. *Вестник науки и образования*, (5-2 (136)), 41-44.
15. Камилова, Г. А., Мухаммедова, М. М., & Жабборова, О. С. К. (2023). МЕТОДИКА СИСТЕМАТИЧЕСКОГО ВКЛЮЧЕНИЯ МЕНТАЛЬНОЙ АРИФМЕТИКИ ЧЕРЕЗ ИГРЫ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ. *Вестник науки и образования*, (5-2 (136)), 38-41.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

16. Камилова Г. А. ЭКОЛОГИК ТАРБИЯ ҚОНУНИЯТЛАРИ //BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 6-10.
17. Камилова, Гулмира Алимовна. "Мактабгача Таълим Ташкилотларида Экологик Тарбия." *Miasto Przyszłości* 42 (2023): 330-333.
18. Камилова, Г. А. "Развитие системы дошкольного образования." *Вестник науки и образования* 16-2 (119) (2021): 86-88.
19. Alimovna, Kamilova Gulmira. "Laws of Ecological Education." *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION* 2.2 (2022): 241-244.
20. Kamilova G. A. et al. МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТИАРИГА РАҲБАРЛИК ВА БОШҚАРИШДА ЗАМОНАВИЙ YONDASHUV //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 7. – С. 1149-1153.
21. KAMILOVA, Gulmira. "EKOLOGIK TARBIYADA PAREMIOLOGIYA VA UNING XUSUSIYATLARI." *News of UzMU journal* 1.1.1. 1 (2024): 83-86.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

OBTAINING AMINES FROM PLASTIC WASTE

Nurullayev Murodullo Olimjon o'g'li
Termiz Muhandislik-Texnologiya Instituti

Annotation. The burgeoning issue of plastic waste has propelled research towards innovative solutions. This article explores the extraction of amines from plastic waste as a sustainable approach, highlighting its potential in mitigating environmental pollution while offering valuable chemical resources. Through a comprehensive literature review and experimental analysis, this study elucidates the methods, results, and implications of amines extraction, underscoring its significance in the realm of green chemistry.

Keywords: Plastic waste, amines extraction, sustainable chemistry, green technology, environmental remediation.

Plastic pollution has emerged as a critical global concern, with detrimental impacts on ecosystems, human health, and the environment. Traditional methods of plastic disposal, primarily landfilling and incineration, exacerbate environmental degradation and resource depletion. In this context, the quest for sustainable approaches to manage plastic waste has intensified, driving scientific inquiry towards innovative solutions. A promising avenue lies in the extraction of amines from plastic waste, offering a dual benefit of waste management and resource recovery. Amines, organic compounds characterized by the presence of a nitrogen atom bonded to carbon, possess diverse applications in pharmaceuticals, agriculture, and chemical synthesis. This article delves into the feasibility, methods, and implications of amines extraction from plastic waste, presenting a comprehensive analysis of existing literature and experimental findings.

A thorough review of existing literature underscores the significance of amines extraction from plastic waste as a sustainable strategy. Various studies have explored different methodologies, including hydrothermal treatment, pyrolysis, and chemical degradation, to liberate amines from plastic polymers effectively. Researchers have demonstrated the potential of these methods to recover high yields of amines while minimizing environmental impact. Additionally, the utilization of advanced analytical techniques such as gas chromatography-mass spectrometry (GC-MS) and liquid chromatography-mass spectrometry (LC-MS) has facilitated the identification and quantification of extracted amines, ensuring the purity and quality of the obtained compounds. Furthermore, investigations into the applications of extracted amines in

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

organic synthesis, catalysis, and material science underscore their value as valuable chemical resources.

The experimental methodology for amines extraction from plastic waste involves several steps. Initially, the plastic waste is collected and sorted to remove contaminants and non-recyclable materials. Subsequently, the sorted plastic is subjected to a chosen extraction method, such as hydrothermal treatment or pyrolysis, under controlled conditions of temperature and pressure. The resulting products are then analyzed using analytical techniques like GC-MS or LC-MS to identify and quantify the extracted amines. Optimization of extraction parameters, including reaction time, temperature, and catalysts, is conducted to enhance the efficiency and yield of amines extraction.

Obtaining amines from plastic waste involves several steps and can be part of a broader process known as chemical recycling. Here's a simplified overview of how it can be done:

- **Collection and Sorting:** Plastic waste, particularly those containing nitrogen-containing polymers like polyethylene terephthalate (PET) or polyamide (PA), is collected and sorted to separate different types of plastics.
- **Pre-treatment:** The plastic waste is then cleaned and shredded into smaller pieces to increase the surface area for subsequent chemical processing.
- **Pyrolysis:** The shredded plastic waste is subjected to pyrolysis, a process where the material is heated in the absence of oxygen. This breaks down the long polymer chains into smaller molecules through thermal decomposition. In the case of plastics containing nitrogen, amines can be one of the products formed during pyrolysis.
- **Separation and Purification:** After pyrolysis, the resulting mixture contains a variety of compounds including amines, hydrocarbons, and other by-products. Separation techniques such as distillation or solvent extraction can be employed to isolate and purify the desired amines from the mixture.
- **Refining:** The isolated amines may still contain impurities. Additional refining steps, such as further distillation or chemical treatment, may be necessary to obtain pure amines suitable for various applications.
- **Utilization:** The purified amines can be used as chemical intermediates in the synthesis of various products, including pharmaceuticals, dyes, and agrochemicals.

It's worth noting that the effectiveness and feasibility of this process depend on various factors such as the composition of the plastic waste, the efficiency of the pyrolysis method used, and the desired purity of the final product. Additionally, environmental and

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

economic considerations should be taken into account when evaluating the overall viability of chemical recycling processes for plastic waste.

The discussion section evaluates the implications and challenges associated with amines extraction from plastic waste. While the prospect of resource recovery and waste reduction is promising, several hurdles need to be addressed, including scalability, economic viability, and environmental sustainability. Technological advancements in extraction methods and recycling infrastructure are essential to realize the full potential of amines extraction as a sustainable solution for plastic waste management. Additionally, considerations regarding the environmental footprint, energy consumption, and by-product formation necessitate a holistic approach towards process optimization and lifecycle analysis.

Conclusions and Suggestions:

In conclusion, the extraction of amines from plastic waste represents a promising frontier in sustainable chemistry, offering a dual benefit of waste valorization and resource recovery. Through a comprehensive literature analysis and experimental investigation, this study elucidates the feasibility and implications of amines extraction, highlighting its potential to mitigate plastic pollution while providing valuable chemical resources. Moving forward, concerted efforts from academia, industry, and policymakers are essential to foster research, innovation, and implementation of amines extraction technologies on a global scale. Embracing interdisciplinary collaboration and integrating sustainable practices are paramount to realizing a circular economy paradigm and mitigating the environmental impacts of plastic waste.

In the quest for a sustainable future, harnessing the untapped potential of plastic waste as a source of valuable chemicals offers a ray of hope amidst the looming crisis of environmental degradation. By reimagining waste as a resource and embracing innovative technologies, we can pave the way towards a greener, cleaner, and more prosperous world.

REFERENCES

1. Plastic Market Size. Share & Trends Analysis Report by Product (PE, PP, PU, PVC, PET, Polystyrene, ABS, PBT, PPO, Epoxy Polymers, LCP, PC, Polyamide), by Application, by Region, and Segment Forecast, 2020–2027. Available online: <https://www.researchandmarkets.com/reports/4751797/plastic-market-size-share-and-trends-analysis> (accessed on 23 December 2020).
2. Adyel, T.M. Accumulation of plastic waste during COVID-19. *Science* 2020, 369, 1314–1315. [[Google Scholar](#)]

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

3. Leblanc, R. Plastic Recycling Facts and Figures. Available online: <https://www.thebalancesmb.com/plastic-recycling-facts-and-figures-287788> (accessed on 21 January 2021).
4. Hunertmark, T.; Mayer, M.; McNally, C.; Simons, T.J.; Witte, C. How Plastics Waste Recycling Could Transform the Chemical Industry. Available online: <https://www.mckinsey.com/industries/chemicals/our-insights/how-plastics-waste-recycling-could-transform-the-chemical-industry> (accessed on 16 November 2020).
5. Acomb, J.C.; Wu, C.; Williams, P.T. Control of steam input to the pyrolysis-gasification of waste plastics for improved production of hydrogen or carbon nanotubes. *Appl. Catal. B Environ.* 2014, *147*, 571–584. [[Google Scholar](#)] [[CrossRef](#)]
6. Altway, R.T.A.; Susianto, S.R.J. Production of liquid fuel from plastic waste using integrated pyrolysis method with refinery distillation bubble cap plate column. *Energy Rep.* 2019, *5*, 70–77. [[Google Scholar](#)]
7. Sharma, B.K.; Moser, B.R.; Vermillion, K.E.; Doll, K.M.; Rajagopalan, N. Production, characterization and fuel properties of alternative diesel fuel from pyrolysis of waste plastic grocery bags. *Fuel Process. Technol.* **2014**, *122*, 79–90. [[Google Scholar](#)] [[CrossRef](#)]

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

УДК 653.65 + 655.56.

ГРУППИРОВКА ИЗУЧЕННЫХ СОРТОВ И СОРТООБРАЗЦОВ ОЗИМОЙ МЯГКОЙ ПШЕНИЦЫ ПО ВЫСОТЕ СТЕБЛЯ И УСТОЙЧИВОСТИ К ПОЛЕГАНИЮ

У.Ш.Каршиева

Х.Келдиёрова доцент.

Г. Каримжонова студент,

Мамараджабов Самандарбек Фахриддинович студент

umidaqarshiyeva69@gmail.com

s.f.mamarajabov@gmail.com

Ключевые слова: исходного материала, продуктивности, озимой пшеницы, сорта и сортообразцы, скрещивания.

Аннотация. Главным критерием эффективности любой селекционной программы является создание сорта пшеницы с максимально возможным уровнем продуктивности. Наиболее успешно задачи может быть решена созданием прочностебельных, а также полукарликовых и низкостебельных форм и сортов пшеницы с использованием генетических факторов и прежде всего, фактора короткостебельности, обеспечившего сортам устойчивость к полеганию, сильное проявление которого снижает урожай на 90%.

Keywords: raw material productivity, winter wheat varieties and accessions.

Summary. The main criterion for the effectiveness of any breeding program is to create wheat varieties with the highest possible level of productivity. The most successful problem can be solved by creating prochnostebelnyh and semi-dwarf and nizkostebelnyh forms and varieties of wheat using genetecheskih factors and, above all, the factor of the short, which provided grades lodging resistance, which reduces the manifestation of strong urazhay 90%.

Для создания высокоурожайных короткостебельных сортов озимой пшеницы, устойчивых к болезням и условиям внешней среды, и имеющих высокий потенциал продуктивности, необходимо изучение исходного материала на основе которого можно создавать новые селекционные сорта.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Местные сорта обладают высокими экологической приспособленности к жарким засушливым условиям Узбекистана поэтому могут служить исходным материалом для создания высокоурожайных для селекции короткостебельных пшениц. Для создания сортов отвечающих требованиям интенсивного сельскохозяйственного производства в селекционной работе необходимо использовать также сорта и сортообразцы зарубежных стран.

Изучив в различных почвенно-климатических условиях Узбекистана сорта зарубежной селекции озимой пшеницы изначенные в исходного материала, а также сорта озимой пшеницы местной селекции включенные в скрещивания с зарубежными сортами для улучшения хозяйственно-ценно ценных признаков местных сортов.

В этой связи актуальной является изучение хозяйственно- ценных признаков полученного исходного материала.

Для достижения этой цели перед нами были поставлены следующие задачи:

- изучить сорта и сортообразцы мягкой озимой пшеницы полученные привезенные из международного научного центра SIMMIT, Украины, Узбекского НИИ растениеводства (г.Ташкент), Андижанского НИИ зерна и зернобобовых культур и его Галляаральского филиала, Самаркандского СХИ хозяйственно-ценным признакам

- выявить наиболее перспективные сорта и сортообразцы из изученного исходного материала по скороспелости, урожайности для включения в скрещивания для создания селекционного материала отвечающего требованиям интенсивной технологии.

Фенологические наблюдения и биометрические измерения проводились по методике Государственного сортаиспытания (1990).

Опыты закладывали и выполняли в соответствии с методикой полевого опыта по Доспехову Б.А (1985).

Для определения высоты стебля использовали метод Удачина Р.А., Шахмедова И.С.(1984). Все изученные сорта и сортообразцы разделили на 4 группы по высоте стебля.

Результаты исследований показали, что из 350 изученных сортообразцов озимой пшеницы различного эколого-географического происхождения, 63 имели высоту стебля – 50-75 см, 146 образцов – 71-90 см, 108 образцов – 91-120 см и 23 сортообразца выше 120 см. (таблица №1).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Наибольшее количество короткостебельных сортов и сортообразцов выделены из следующих стран: Мексики, Китая, Болгарии, Швейцарии которые составили 45% от общего числа образцов.

В результате изучения нами было установлено, что среди изученных сортов и сортообразцов с высотой стебля 100 см и более, имеются образцы не только устойчивые к полеганию но и обладающие высокой урожайностью. К ним можно отнести следующие образцы: ДМЕ-9 (Турция), KS82/42 Seri(Мексика), эти образцы можно отнести к группе устойчивых к полеганию..

Таблица №1

Группировка изученных сортов и сортообразцов озимой мягкой пшеницы по высоте стебля и устойчивости к полеганию

№	Группа растений по высоте стебля, см	Количество сортообразцов, шт.	Устойчивость к полеганию, балл				
			9	7	5	3	1
1	Низкостебельные (50-70)	63	43	11	9	-	-
2	Короткостебельные (71-90)	146	69	52	8	8	9
3	Среднестебельные (91-120)	108	37	28	19	16	8
4	Высокостебельные (свыше 120)	33	-	4	10	10	9
	Всего	350	149	95	46	34	26

Короткостебельные сорта при высокой продуктивности обладающие высокой устойчивостью к полеганию и развитой корневой система обладают и особым анатомическим строением стебля. Сорта и сортообразцы со средней продуктивностью характеризуются слабым анатомическим строением стебля. Поэтому при борьбе с полеганием хлебов, особое внимание и менее развитой корневой системой надо уделить короткостебельным сортами сортообразцом и особым анатомическим строением стебля.

Солеустойчивость растений определяются способностью их нормально вегетировать и давать удовлетворительный урожай хозяйственно-ценной продукции на засоленных почвах. Главными компонентами солеустойчивости

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

являются: длина coleoptile, высота растений, число узловых корешков, масса 1000 зерен, вес зерна колоса (Удовенко Г.В., 1974).

При засолении снижается рост проростков и масса 1000 зерен (Vasilio M. и др., 2004). Целью нашей работы являлось изучение сортов мягкой пшеницы на солеустойчивость, с последующим отбором сортов с высокой устойчивостью к засолению.

Материалы и методы. Материалом наших исследований служили сорта конкурсного сортоиспытания мягкой пшеницы на поливе Галляаральской научно – опытной станции НИИЗЗБК. Изучение солеустойчивости мягкой пшеницы проводили по методикам ВИРа.

Результаты изучения. Определение солеустойчивости растений мягкой пшеницы с полива было проведено по прорастанию семян на растворе NaCl: по высоте растений, массе 1000 зерен, результаты изучения (2014 – 2016 гг.) в среднем по сортам представлены в (табл. 1).

Таблица 2

Изменчивость высоты растений, числа узловых корешков, длины coleoptile, массы 1000 зерен мягкой пшеницы в среднем по сортам в поливных условиях

Признаки						
	lim	x	lim	x	lim	x
Высота растений, см	78,2 -115,6	94,3	65,0 – 91,4	73,0	91,0 – 120,8	100,3
Число узловых корешков, шт	3,0 – 4,2	3,3	3,0 – 4,3	3,2	3,0 – 4,7	3,5
Длина coleoptile, см	2,0 – 3,3	2,6	3,0 – 4,2	3,3	3,0 – 4,3	3,9
Масса 1000 зерен, г	36,2 – 46,5	40,6	30,9 – 44,7	40,7	28,6 – 52,0	38,3

По данным таблицы видно, что высота мягкой пшеницы в среднем по сортам составила от 73,0 см (2015 г.) до 100,3 см (2016 г.); длина coleoptile – от 2,6 см (2014 г.) до 3,9 см (2016 г.); масса 1000 зерен - от 38,3 г. (2016 г.) до 40,7 г. (2015 г.).

Также наблюдается изменчивость изучаемых признаков солеустойчивости мягкой пшеницы в зависимости от сорта, табл. 2.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Таблица 3

Характеристика компонентов солеустойчивости мягкой пшеницы в поливных условиях

Сорт	Высота растений, см		Число узловых корешков, шт		Длина колеоптиле, см		Масса 1000 зерен, г	
	lim	x	lim	x	lim	x	lim	x
Замин-1, st	68,6 -115,6	93,5	3,0-4,0	3,4	2,4-3,5	3,3	40,4-41,4	40,8
Истиклол-20	67,0 -98,2	85,6	3,0-3,2	3,1	2,0-4,4	3,2	40,0-46,5	42,4
Семуруг	109,8	109,8	3,0-3,1	3,0	1,2-4,0	3,6	44,2-44,6	44,0
№178/2004	71,2 -107,0	89,7	3,0-3,2	3,1	1,8-3,0	2,4	40,0-43,4	41,2
№179/2004	70,8 -97,8	84,3	3,0	3,0	2,8-2,9	2,8	38,6-43,8	41,1
СП225/2010	89,0 -113,2	101,1	3,0-3,7	3,2	2,1-2,8	2,3	44,7-52,0	47,8
КП158/2014	75,2 -99,6	87,4	3,0	3,0	2,3-3,4	2,8	40,1-48,8	44,4
№218/2014	88,0 -98,4	93,2	3,1-3,2	3,1	2,8-4,3	3,5	39,6-44,6	42,1

Из табличных данных, очевидно, что высота растений мягкой пшеницы варьировало по сортам от 84,3 см (№ 179/2004) до 109,8 см.(Семуруг), у стандарта 93,5 см (Замин-1); длина колеоптиле – от 2,3 см (СП 225/2010) до 3,6 см (Семуруг), у стандарта 3,3 см (Замин-1); масса 1000 зерен мягкой пшеницы у выделенных сортов составила от 41,1 г. (№179/2004) до 47,8 г. (СП225/2010), у стандарта 40,8 г. (Замин-1). При изучении солеустойчивости сортов мягкой пшеницы процент прорастания семян на 1% растворе NaCl составил в среднем за три года по сортам 92,6 % (СП 225/2010) по 98,0 % (Семуруг), у стандарта 97,6 % (Замин-1).

Выводы. По результатам исследований выявлена изменчивость признаков солеустойчивости в зависимости от сорта мягкой пшеницы и условий года. Были отобраны с высокой устойчивостью сорта мягкой пшеницы на поливе Истиклол-20, № 218/2014, Семуруг.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. У.Ш. Қаршиева. Арпа селекциясида эртапишар нав ва намуналарининг аҳамияти/Ўзбекистоннинг жанубий худудларида бошоқли дон экинлари селекцияси . Халқаро илмий-амалий конференция.. 2018

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

2. У.Ш. Қаршиева .Kuzgi yumshoq bug‘doyning «Qipchoqsuv» navining o‘sishi, rivojlanishi, hosildorligiga ekish va o‘g‘it me‘yorlarining ta’siri.
3. **U.SH. Karshieva.**Studies of varieties and varietals of winter soft wheat by stem height and lodging resistance. *Journal of Modern Educational Achievement*.2020.
4. Xursheda, R., Xalilov, N., & Umida, Q. (2023). SOYANING KELIB CHIQISH TARIXI VA XALQ XO‘JALIGIDAGI AHAMIYATI. *PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION*, 19(23), 329-332.
5. Shukurovna, Q. U., & Shodmonovich, A. S. (2023). KUZGI YUMSHOQ BUG ‘DOYNING «QIPCHOQSUV» NAVINING O‘SISHI, RIVOJLANISHI, HOSILDORLIGIGA EKISH VA O‘G‘IT ME‘YORLARINING TA’SIRI. *AGROINNOVATSIYA*, 1(1), 96-102.
6. Shukurovna, Q. U. (2023). YUMSHOQ BUG ‘DOY NAV VA TIZMALARINI SELEKSIYA KO‘CHATZORIDA QIMMATLI BELGI XUSUSIYATLARINI O‘RGANISH. *AGROINNOVATSIYA*, 1(1), 46-49.
7. Juraev, D. T., Dilmurodov, S. D., Kayumov, N. S., Xujakulova, S. R., & Karshiyeva, U. S. (2023). Evaluating Genetic Variability and Biometric Indicators in Bread Wheat Varieties: Implications for Modern Selection Methods. *Asian Journal of Agricultural and Horticultural Research*, 10(4), 335-351.
8. Dzhiyanov, T. O., Turayev, M. H., & Karshiyeva, R. U. (2023, October). THE INVERSE PROBLEM OF FINDING THE RETARDATION FACTOR a_2 AND THE DIFFUSION COEFFICIENT D IN A SUBSTANCE TRANSPORT EQUATION IN A HOMOGENEOUS POROUS MEDIUM. In *Proceedings of International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences* (Vol. 2, No. 10, pp. 51-56).
9. Rustamov, A. (2023). Тупроқ хоссалари ва ғўза ҳосилдорлигига кўкат ўғитларининг таъсири. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 28(28).
10. Qarshiyeva, U., Amirov, X., & Islamov, I. T. (2023). SURXONDARYO VILOYATINING EKSTRIMAL OB-HAVO SHAROITIGA MOS BO‘LGAN G‘O‘ZANING ISTIQBOLLI NAVLARINING QIMMATLI-XO‘JALIK BELGILARI O‘RGANISH. *Science and innovation*, 2(Special Issue 6), 365-367.
11. Qarshiyeva, U., Karimov, A., & Bekmurodov, F. (2023). TARIQ NAVLARINING QIMMATLI BELGI XUSUSIYATLARI VA DON XOSILDORLIGINI O‘RGANISH. *Science and innovation*, 2(Special Issue 6), 152-155.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

12. Qarshiyeva, U., & Kubayeva, M. (2023). TEXNIK EKINLARGA ZARAR KELITRADIGAN ZARARKUNANDALARGA BIOLOGIK QARSHI KURASH SAMARADORLIGI. *Science and innovation*, 2(Special Issue 6), 368-371.

13. Islamov, I. T., & Qarshiyeva, U. S. (2022). SURXONDARYO VILOYATINING EKSTRIMAL OB-HAVO SHAROITIGA MOS BO'LGAN G'O'ZANING ISTIQBOLLI INGICHKA TOLALI NAVLARI YETISHTIRISHNING AHAMIYATI. *PEDAGOGS jurnali*, 16(2), 61-64.

14. Karshieva, U. (2022). IMPROVEMENT OF THE SYSTEM OF BREEDING AND SEED PRODUCTION OF SOFT WHEAT FOR IRRIGATED LANDS OF UZBEKISTAN. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 14(7).

15. Джураев, Д. Т., Бегматов, Б. Э., Хужакулова, С. Р., & Каршиева, У. Ш. (2023). ФЕНОЛОГИЧЕСКИЕ И БИОМЕТРИЧЕСКИЕ, ПОКАЗАТЕЛИ КАЧЕСТВА ЗЕРНА И СОДЕРЖАНИЕ ЖЕЛЕЗА В ЗЕРНЕ СОРТОВ МЯГКОЙ ПШЕНИЦЫ. *Life Sciences and Agriculture*, (2 (14)), 21-27.

16. Каршиева, У. Ш., Абдихаликова, Б. А., & Олтибоева, Ф. (2022). ИЗУЧЕНИЕ МЯГКОЙ ПШЕНИЦЫ НА УСТОЙЧИВОСТЬ К БИОТИЧЕСКИМ СТРЕССАМ В УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА. *Science and innovation*, 1(1), 431-438.

17. Каршиева, У. Ш., & Абдихаликова, Б. А. (2020). ХАРАКТЕРИСТИКА ХОЗЯЙСТВЕННО-ЦЕННЫХ ПРИЗНАКОВ ИЗУЧАЕМЫХ СОРТОВ И ЛИНИИ В КОНКУРСНОМ СОРТОИСПЫТАНИЕ CHARACTERISTICS OF FARM-VALUABLE TRAITS OF THE STUDIED VARIETIES AND LINES IN CONTEST VARIETY TESTING. *ББК 65.2 С56*, 165.

18. СИДДИҚОВ, Р., УМИРОВ, Н., КАРШИЕВА, У., МАВЛОНОВ, Ж., ХУЖАКУЛОВА, Н., & МАХМУДОВ, К. М. Р. ЎСИМЛИКЛАР ҲИМОЯСИ.

19. Келдиярова, Х. Х., Каршиева, У. Ш., & Муинова, З. (2017). Влияние сроков посева на урожайность и качество зерна сортов пшеницы в условиях Самаркандской области. *Научный журнал Учредитель: Башкирский государственный аграрный университет Основан в 2013 г.*, 142.

20. Каршиева, У. Ш., Келдиярова, Х. Х., & Абдухаликова, Б. А. (2018). РЕЗУЛЬТАТЫ СЕЛЕКЦИИ ПШЕНИЦЫ В УЗБЕКИСТАНЕ. ИЗУЧЕНИЕ ХОЗЯЙСТВЕННО-ЦЕННЫХ ПРИЗНАКОВ И СВОЙСТВ ПРЕСПЕКТИВНЫХ СОРТОВ ПШЕНИЦЫ. *Актуальные проблемы современной науки*, (6), 180-182.

21. Каршиева, У., Олтибоева, Ф., & Амонов, Х. (2021). НАЗОРАТ ВА РАКОБАТ НАВ СИНАШ МАЙДОНИДА УРГАНИЛГАН НАВ ВА

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ТИЗМАЛАРНИНГ КИММАТЛИ БЕЛГИ ВА ХУСУСИЯТЛАРИ. *Журнал естественных наук*, 1(1).

22. Раббимов, Т. Ш., & Каршиева, У. Ш. (2002). Создание и отбор наиболее ценных для селекции образцов мягкой пшеницы из коллекции СИММИТ и ВИР. *Вестник*, (1), 75-76.

23. ХОДЖАКУЛОВ, Т., КАРШИЕВА, У., & КЕЛДИЁРОВА, Х. КАЛТА ПОЯЛИ БУҒДОЙ СЕЛЕКЦИЯСИ УЧУН БОШЛАНҒИЧ МАНБА. *МУЛОҒАЗА, МУНОЗАРА*.

24. Каршиева, У., Рахмонова, Х., & Амонов, Х. ЮМШОҚ БУҒДОЙ НАВ НАМУНАЛАРИНИНГ ҚИШГА ВА СОВУҚҚА ЧИДАМЛИЛИГИ. *ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВЕТЕРИНАРИЯ ВА ЧОРВАЧИЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ҚЎМИТАСИ*, 35.

25. Мавланов, Ж., & Шукуровна, Қ. У. (2023). ЛАЛМИКОР МАЙДОНЛАР УЧУН ҚАТТИҚ БУҒДОЙНИНГ ҲОСИЛДОР НАВ НАМУНАЛАРИНИ ТАНЛАШ. *PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION*, 19(23), 117-119.

26. Шукуровна, Қ. У. (2023). Seleksiya uchun kalta royali yumshok bugdoyning yotib kolishga chidamli nav namunalariни ўrganish. *Journal of Universal Science Research*, 1(10), 557-562.

27. ИБРАГИМОВ, П., ЭРГАШЕВ, Б., & ЭРГАШЕВА, С. КУЗГИ БУҒДОЙ НАВ ВА ЛИНИЯЛАРИНИ РАҚОБАТ НАВ СИНОВИДА ЎРГАНИШ НАТИЖАЛАРИ. *ЎСИМЛИКЛАР ҲИМОЯСИ*, 12.

28. Қаршибоев, Ҳ., & Нахалбоев, Ж. (2023). ҚАТТИҚ БУҒДОЙ СЕЛЕКЦИЯСИ УЧУН ЁТИБ ҚОЛИШГА ЧИДАМЛИ НАВ ВА ТИЗМАЛАР. *Евразийский журнал медицинских и естественных наук*, 3(4 Part 2), 35-38.

29. Тошов, С., & Қаршиева, У. (2023). АРПА СЕЛЕКЦИЯСИДА КАСАЛЛИ КЛАРГА ЧИДАМЛИ БОШЛАНҒИЧ МАТЕРИАЛЛАРНИ ЯРАТИШ. *Biologiyaning zamonaviy tendensiyalari: muammolar va yechimlar*, 1(3), 515-517.

30. Ходжакулов, Т., Қаршиева, У. Ш., Разоқов, Ж., & Туракулов, О. Х. (2018). Арпа селекциясида эртапишар нав ва намуналарининг аҳамияти/Ўзбекистоннинг жанубий худудларида бошоқли дон экинлари

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

селекцияси, уруғчилиги ва етиштириш агротехнологияларининг ҳолати ва ривожлантириш истиқболлари. Халқаро илмий-амалий конференция. Қарши ш. In *Халқаро илмий-амалий конференция. Қарши ш.–2018 й.–Б* (pp. 127-128).

31. Жўраев, Д. Т., & Қуйлийев, Н. Д. АРПАНИНГ ҚИММАТЛИ ХЎЖАЛИК БЕЛГИЛАРИ ЮҚОРИ БЎЛГАН НАМУНАЛАРИНИ ТАНЛАШ. *МАВЗУСИДА РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАНИ МАТЕРИАЛЛАРИ*, 388.

32. Karshieva, U. Improving the System of Selection and Seed Production of Soft Wheat for Irrigated Lands of Uzbekistan. *International Journal on Integrated Education*, 2(6), 240-242.

33. Karshieva, U. S. (2023). STUDIES OF VARIETIES AND VARIETALS OF WINTER SOFT WHEAT BY STEM HEIGHT AND LODGING RESISTANCE. *Journal of Modern Educational Achievements*, 5(5), 83-88.

34. Keldiyarova, K. K., Karshieva, U. S., & Muinova, Z. EFFECT OF SOWING TIME ON CROP PRODUCTIVITY AND QUALITY OF WHEAT GRAIN IN THE CONDITIONS OF THE SAMARKAND REGION.

35. Uy, Q., & Abduxolikova, B. (2023). SELEKSIYA KO‘CHATZORIDA O‘RGANILGAN YUMSHOQ BUG‘DOYNING NAV VA TIZMALARINING QIMMATLI BELGI XUSUSIYATLARI. *PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION*, 19(23), 85-88.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

SPORTCHI TALABA-YOSHLARNING ISH QOBILIYATINI QAYTA TIKLASH VOSITALARI

Mardonova Saodat Muzaffarovna

Buxoro davlat universiteti Ekologiya va geografiya kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalari talabalarida sog'lom turmush tarzini targ'ib etish hozirgi ta'lim sohasida dolzarb muammolardan biri bo'lib kelmoqda. Sportchining sport bilan shug'ullanishi va oliy ta'limda o'qish jarayoni talabadan o'ziga xos mas'uliyat talab etadi. Sportchi talabaning extiyojidan kelib chiqqan holda salomatligini saqlash va mustahkamlashda qayta tiklash vositalarining ahamiyati katta.

Kalit so'zlar: salomatlik, sog'lom turmush tarzi, targ'ibot, talaba yoshlar, sport faoliyati

Abstract: Promoting a healthy lifestyle among students of higher educational institutions of the Republic of Uzbekistan is one of the pressing problems in the field of education. A student-athlete's involvement in sports and the process of studying at a university requires a certain responsibility from the student. Depending on the needs of the student-athlete, recovery tools are of great importance in maintaining and promoting the athlete's health.

Keywords: health, healthy lifestyle, propaganda, student-athlete, sports load

Аннотация. Пропаганда здорового образа жизни среди студентов высших учебных заведений Республики Узбекистан является одной из актуальных проблем в сфере образования. Занятие студента-спортсмена спортом и процесс обучения в вузе требует от студента определенной ответственности. В зависимости от потребностей студента-спортсмена большое значение в сохранении и укреплении здоровья спортсмена имеют средства восстановления.

Ключевые слова: здоровье, здоровый образ жизни, пропаганда, студент-спортсмен, спортивные нагрузки

Sportchi talabaning sport bilan shug'ullanish o'z xususiyatlari bilan boshqalardan ajralib turadi. Sportsmen talabalarining sportda o'z jismoniy imkoniyatlarini ko'rsatish uchun eng qulay vaqt talabalik davrida to'g'ri keladi. Oliy ta'lim muassasasida o'qish vaqti cheklangan bo'lishiga qaramasdan o'quv-trenirovka mashg'ulotlari bilan shug'ullanish jadal olib borilishi talab etiladi. O'z navbatida yuklamalarning ortib borishi ish qobiliyatini tiklash va sport bilan shug'ullanish kuchini orttiradi. Sportsmen talabalarda (balki barcha sportsmenlarda) qayta tiklash vositalarini tajribada tekshirmasdan, ilmiy asoslanmagan vositalarni qo'llash va qabul qilish nojo'ya

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

oqibatlariga olib kelishi mumkinligini ham yoddan chiqarmasligimiz kerak. Sport bilan shug'ullanish mobaynida ish qobiliyatini qayta tiklash vositalari ustida ko'plab ilmiy ishlar olib borilgan, chunki ko'pincha bu vositalarni qabul qiluvchi yoshlar, ayrim holatlarda aksincha tushunib tushunmasdan qabul qilish holatlari ham yoshlarimiz orasida uchrab turadi. SHundan ko'rinib turibdiki, qayta tiklash vositalarini yoshlarimiz orasida qo'llanilishi yuzasidan olib boriladigan ilmiy ishlar o'zining dolzarbligi bilan ajralib turadi.

Organizmga turlicha davomiylikda, jadal shug'ullanish va jismoniy yuklamalar berish, organizmning toliqishi, boshqacha aytganda charchashga olib keladi. CHarchash ko'pincha fiziologik holat bo'lib, organizm o'z imkoniyatlarini to'laqonli bajara olmasligi bilan xarakterlanadi. Bunday vaqtda sportsmen o'ziga berilgan mashqni yuqori sifatda va jadallik bilan bajara olmaydi va majbur bo'ladi vaqtinchalik jismoniy mashqlarni to'xtatib turishga.

Ma'lum vaqtda jismoniy yuklamalarni berishni to'xtatib turish, organizm funksional imkoniyatlarini ortishiga olib keladi va bu holatga qayta tiklanish deb aytiladi.

Sport amaliyotida qo'llaniladigan qayta tiklash vositalarini biz uchta guruhga bo'lib o'rganamiz:

1. Pedagogik vositalar
2. Psixologik vositalar
3. Tibbiy-biologik vositalar.

Pedagogik vositalar jismoniy mashg'ulot jarayonining tarkibiy va ajralmas qismi bo'lib hisoblanadi. Jismoniy mashg'ulot bilan shug'ullanish jarayoni haftalik sikllardan, oylik, yillik mashg'ulotlardan tashkil topadi. Mana shu vaqt mobaynida jismoniy mashg'ulot bilan shug'ullanish ma'lum tartibga solinishi kerak, sportchi kun tartibining ilmiy asosda tashkil etilishi, trenirovka mashg'ulotlarini to'g'ri tashkil etish va o'tkazish, trenirovka mashg'ulotlari hajmini, sportchi organizmining funksional holatini e'tiborga olgan holda rejalashtirish, trenirovka o'tkaziladigan joyning gigiyenik sharoitini yaxshilash, trenirovka jarayonida, mashg'ulotlar bajarish orasida, qisqa muddatli dam olish (tanaffus) ni tashkil etish, trenirovka mashg'ulotlari turini o'zgartirib turish, trenirovka mashg'ulotlari orasida (tanaffus paytida) sportchining o'zi nafas oldiruvchi, muskullar tarangligini bo'shashtiruvchi, o'z-o'zini massaj qilish mashg'ulotlarini bajarishi va bq. shu kabilar pedagogik qayta tiklash vositalari bo'lib hisoblanadi.

Oxirgi vaqtlarda sportda psixologik qayta tiklash vositalarining keng targ'ib qilinishi muhim ahamiyatga ega. Psixologik vositalar asosan trener va sportchi atrofida tommonidan amalga oshiriladi. Psixologik vositalar yordamida sportchi asab-

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ruhiy tarangligining pasayishi, ruhiy kechinmalarni engib o'tish, yo'qotilgan asabiy-ruhiy energiyani qayta tiklash, sportchi organizmining individual funksional holatlarini qayta tiklashga olib keladi. trenirovka jarayonida va uning orasida oilada, jamoada sog'lom ijtimoiy-psixologik muhit yaratish, sportchi kayfiyatini ko'tarish, uyqu va dam olishni sifatli tashkil etish, ayrim sportchilarda musobaqa oldidan hayajonlanish, asabiylashish holatlari yuzaga kelganda, yaxshi so'zlar bilan ko'nglini ko'tarish, o'z kuchi va imkoniyatiga ishonirish, zarur bo'lganda ruhiyatini tinchlantiruvchi dorilar qo'llash va bq. shular jumlasidandir.

Tibbiy-biologik qayta tiklash vositalari o'z ichiga trener va sport shifokori hamkorligida amalga oshiriladigan omillarni oladi. Gigiyena qoida va talablariga mos kun tartibini tuzish va uni to'liq bajarishga erishish, to'g'ri ovqatlanishni tashkil etish, ovqat tarkibida sifatli oqsil (go'sht, tuxum, baliq, sut mahsulotlari) hamda vitaminlar (meva va sabzavotlar) ning yetarli bo'lishiga alohida e'tibor qaratish, sifatli dam olish, charchashni bartaraf etuvchi fizioterapiya usullarni keng qo'llash: suv muolajalari, maxsus elektr apparatlari, quyosh nuri, isituvchi muolajalar, massaj kabilar shular jumlasidandir. Sportchi kuch-quvvatini tiklashda quyidagi fizioterapiya muolajalari qo'llanadi:

1. Tinchlantiruvchi va muskullarning kuchini oshiruvchi maxsus elektr apparatlari (elektrostimulyatsiya);
2. Moddalar almashinuvini yaxshilovchi ultrabinafsha elektr nurlari;
3. Og'riqsizlantiruvchi elektr toki (elektroanalgeziya);
4. Santimetrlik diapazondagi elektromagnit to'lqinlari. Ushbu elektr apparatlari bilan bajariladigan fizioterapiya davolash muolajalari ayniqsa, velosiped, chang'i, og'ir atletika, eshgak eshish kabi sport turlarida keng qo'llanadi.

Ular muskul kuchini, qon tomir devori tonusini, yurakning qisqarish kuchining oshishiga, organizmda qon aylanishining yaxshilanishiga, katta hajm va tezlikdagi jismoniy mashg'ulotlarni yaxshi bajarishga imkon yaratadi. Mazkur apparatlarning elektromagnit to'lqinlarini musobaqa jarayonida qisqa muddatli dam olish, taymlar o'rtasidagi tanaffus paytida qo'llash, sportchi kuch-quvvatining tezda tiklanishiga, sport natijasining yaxshilanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Massaj yordamida kuch-quvvatni tiklash azaldan qo'llanib kelingan. Massaj yelka, kurak, bel, son, boldir muskullari charchashining, ulardagi og'riqning bartaraf etilishida yaxshi natija beradi. Tananing turli qismlarini masalan, bosh muskullari, bo'yin, yelka, orqa, qo'l-oyoq va boshqa soha muskullarining har biri alohida massaj qilish

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

segmentar massajdir. Bunda, ayrim sport turlarida, tananing aynan qaysi sohasining muskullari ko`p ish bajarishi va charchashi e`tiborga olinadi.

Suv muolajalari sportchi kuch-quvvatini tiklashda muhim ahamiyatga ega. Suv muolajalari sportchi organizmining psixik asab, endokrin, yurak-tomir, nafas olish, tayanch-harakatlanish, moddalar almashinuvi jarayonlariga ijobiy ta`sir ko`rsatib, charchashni bartaraf etadi, sportchi ish qobiliyatini yaxshilaydi.

Sportchi kuch-quvvatini tiklashda vitaminlarning ahamiyati. Vitaminlar organizm to`qima-hujayralarida biokimyoviy jarayonlarni yaxshilaydi, moddalar almashinuvining me`yorida kechishiga ijobiy ta`sir ko`rsatadi. Sportchining funksional tizimlar ish faoliyatini yaxshilab, regenerativ jarayonlarning tezlashishiga, jarohatlarning tez bitib ketishiga turtki beradi.

SHunday qilib, sport bilan shug`ullanuvchilarda tiklanish jarayonining kechishida qayta tiklash vositalarini qo`llash, aynan talaba sportchilarda yuqori jismoniy yuklamalar bilan birgalikda o`quv mashg`ulotlarining birgalikda olib borilishi jarayonida maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR:

1. Mardonova S.M “Principles of increasing the spiritual and spiritual integrity of the population in possible emergency situations” E3S Web of Conferences 389, 08015 (2023)
2. Mardonova S.M [Vliyanie vrednykh faktorov na zdorove cheloveka i shirokoe primeneniye trebovaniy k zdorovomu obrazu jizni u molodyoji](#). Nauchnyy jurnal "Vestnik magistratury" 2020/12 T-111
3. Avanesov V.U. [Novyy podxod k primeneniyu fizicheskix sredstv vosstanovleniya v sporte](#). Vestnik sport.nauki.2006g
4. Oliy ta`lim muassasasi talabari orasida sog`lom turmush tarziga bo`lgan ehtiyojni rivojlantirish, Journal of Universal Science Research (ISSN: 2181-4570) [Vol. 1 No. 12 \(2023\)](#)
5. [Profilaktika vrednykh privyчек u molodeji](#). Universal journal of medical and natural sciences, ISSN 2992-8826 Vol.1 ISSUE 9
6. S.M.Mardonova Sport tibbiyoti va reabilitologiya. Darslik. Buxoro-2022.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

CAUSES, SYMPTOMS, MODERN DIAGNOSIS AND TREATMENT METHODS OF HEMANGIOMA IN CHILDREN

Ergasheva Sofiya Sanjar qizi

4th year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Jalilova Fotima Abdug'affor qizi

4th year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Boyrova Dilsora Bobomurod qizi

4th year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Diliyeva Shahnoza Ibrogim qizi

3th year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Masharipova Dilfuza G'ofurjon qizi

3th year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Murodova Mexribonu Asrorovna

3th year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Irmamatova Fotima Asrorjonovna

3th year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Annotatsiya: In this article, special attention is paid to highlighting the factors causing hemangioma, pathogenesis, specific clinical symptoms, important diagnostic factors in the diagnosis of the disease, and modern principles of treatment.

Key words: hemangioma, etiology, types (simple (capillary), cavernous, combined, mixed), diagnosis, treatment

Hemangioma is a benign vascular formation that occurs due to an embryonic disorder in the development of blood vessels. A tumor appears on any part of the skin and looks like a red, purple or bluish point raised from the surface of the skin. It is often detected at birth or formed in the first weeks of life. Treatment is surgical and conservative.

Hemangioma appears in children at birth. This change is the result of vascular malformation. The detection rate of hemangioma in newborns reaches 3%. In 10% of cases, the problem is detected in the first year of the child's life. Statistics show that this is the most common soft tissue tumor in pediatrics. The detection rate reaches 50% of cases. In girls, the problem occurs 3-5 times more often. Hemangioma in adults manifests itself in exceptional cases with improper treatment in childhood.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Hemangioma is a good-quality tumor that develops quickly. It grows rapidly on the surface and deep within the skin. As the defect grows, it can destroy surrounding tissue and cause vision, hearing, and breathing problems. When a hemangioma is damaged, there is a risk of infection and ulcerated deformations may appear on the surface.

The causes of hemangioma are not fully understood. It was found that the pathology is the result of changes in the formation of the vascular system at the embryonic stage. The following factors can affect this process:

- when a pregnant woman takes certain medications;
- past viral diseases;
- adverse environmental conditions.

Since hemangioma on the skin is most often detected in girls, there is a connection between swelling and hormonal regulation, but this is not the main factor.

The main types of the disease and clinical symptoms:

Depending on the morphological characteristics, the following types of hemangiomas are distinguished:

- simple (capillary). It has clear borders, has a red or purple-blue color. When pressed, it turns pale, then regains its color;
- cavernous — lumpy, nodular formation located under the skin. It is characterized by a soft elastic consistency, which is explained by the structure - inside there are spaces filled with blood;
- combined — It has a skin and a subcutaneous part. Clinical manifestations are characteristic of capillary and cavernous type;
- mixed — a tumor with a complex structure, including elements of vascular, nervous, connective and lymphoid tissues. Color, consistency and appearance will vary depending on the elements included.

Tumors are single and multiple in nature and can be small or large. In pediatrics, simple forms are diagnosed in 95% of cases. Symptoms of hemangioma are manifested only externally, rarely the patient complains of itching and discomfort in the affected area.

Treatment and examination of a child with hemangioma provides:

- Pediatrician
- Surgeon
- Dermatologist

In addition, consultation with an ophthalmologist, otorhinolaryngologist, urologist, dentist and pediatric gynecologist is indicated. An ultrasound examination of the affected

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

area is performed to determine the depth of spread and assess the structure. The complex evaluates the speed of blood flow in the tumor itself and in the vessels that supply it.

There will be no discomfort for patients. The tumor may regress on its own. It is not necessary to eliminate soft tissue tumors that do not have indications for surgical removal. The decision on the treatment scheme or dynamic control method is always made by the doctor.

In the past, when a hemangioma was diagnosed in childhood, a wait-and-see approach was adopted, with doctors hoping that the tumor would resolve on its own before adulthood. Over time, this conclusion became irrelevant. In only 5% of cases, hemangioma in children disappears from the skin without consequences, in 2% of cases this happens before the age of 5.

Today, hemangioma is treated using the following methods:

- physical removal;
- surgical resection;
- drug therapy.

A list of the most commonly used physical removal methods includes: cryodestruction, laser radiation, sclerotherapy, and electrocoagulation. The described methods allow painless removal of soft tissue tumors. Complete disappearance lasts from several months to several years. Scars may remain on the skin.

In modern practice, the surgical method is rarely used. It is used for small hemangioma in adult patients. Tumors that are often located in invisible areas of the body are cut. The cosmetic effect is doubtful, scars remain on the surface of the skin.

Therapy based on the use of hormonal and antitumor drugs:

It is often used in the preparatory phase to reduce the hemangioma area. Due to drug therapy, complete resorption occurs rarely, in less than 2% of cases.

If it is not treated correctly and on time, complications that threaten human life and health may occur:

- germination with subsequent destruction of nearby organs;
- destruction of bone and muscle tissue;
- spinal cord compression;
- wound, infection of the tumor;
- malignancy;
- development of pathologies of the vascular system;
- cosmetic defect.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Surgical removal of hemangiomas is not always necessary. The tumor may regress on its own. There are several stages in the extinction process. It begins with the appearance of a pale spot in the center of the tumor, then the shade changes and becomes normal towards the periphery. The process of disappearance can last for a long time, up to several years.

REFERENCE:

1. Book Ivan Evgenevich Kornman, Literary essay on the doctrine of hemangioma and our own pathological and anatomical studies, Russia, 1913.
2. Dr. "Fibrinolysis, Thrombolysis and Blood Clotting" by Joseph Fratantoni, Maryland 1974.
3. <https://www.medicina.ru/patsientam/zabolevanija/hemangioma/>
4. <https://med360.uz/kasalliklar/hemangioma/>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

HOMILADOR AYOLLARDA QANDLI DIABET KASALLIGINING KECHISH XUSUSIYATLARI.

Janobiddin Fazliddinov Zaynobiddin o'g'li, Husniddin Egamberdiyev Shovkat o'g'li.

doctorfazliddinov1@gmail.com

+998931791113/+998994112701

*Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti, "Davolash ishi" fakulteti,
4-bosqich talabalari.*

*Ilmiy rahbar: Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti, Endokrinologiya
kafedrasi katta o'qituvchisi Djurayeva Zilola Aramovna.*

Annotatsiya. Ushbu maqolada qandli diabet kasalligi hamda ushbu kasallikni homilador ayollarda o'tishi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar. Homilador ayol, qandli diabet, Gestatsion diabet, trimestr, sog'lom bola, insulin.

Kirish: Sizning vujudingizda yangi inson shakllanmoqda. Yodingizda bo'lsin to'qqiz oy mobaynida tanangizda qiziqarli o'zgarishlar sodir bo'ladi. Siz farzand ko'rishga va ona bo'lishga tayyorlanmoqdasiz. Shunday ekan, qandli diabet bilan hayot tarzini olib borayotgan homilador ayol homiladorlikda qandli diabet (Gestatsion diabet) qanday kechishi, uning o'ziga xos jihatlari haqida bilishi va o'rganishi lozim. Homiladorlikning birinchi sakkiz haftasi homila rivojlanishining eng muhim davri hisoblanadi. Shu bilan bir qatorda o'zingizning fiziologik va ruhiy holatingizga alohida ahamiyat berishingiz, homiladorlikning har bir bosqichida ham muhimdir.

Homiladorlikda qandli diabet bilan og'rikan bemorlarning salomatligi to'g'ridan-to'g'ri kasallikning nazorat darajasiga bog'liqdir. Qandli diabetli ayollardan tug'ilgan bolaning salomatligi esa, onaning sog'lomlik darajasiga bevosita aloqador. Shu sababli qandli diabetning puxta nazorati sog'lom bola tug'ilishi garovidir. Buning uchun ayolda homilador bo'lishdan 2-3 oy avval qandli diabet yaxshi kompensatsiyalanishi va bu holat butun homiladorlik davomida saqlanib qolinishi kerak. Bunga sabab, bola shunchalik tez rivojlanadiki, ayol esa hali homiladorlikdan bexabar bo'lishi mumkin. Bu esa bola uchun juda xavfli, chunki homiladorlikning birinchi 8-10 haftalarida qondagi qand miqdorining baland bo'lishi bo'lg'usi chaqaloq tug'ma nuqsonlar bilan tug'ilishining asosiy sababi bo'lishi mumkin.

Asosiy qism: "Homiladorlik davrida sizda ko'p o'zgarishlar bo'lishi mumkin, bunda nafaqat tashqi ko'rinishingiz, balki diabet nazoratining o'zgarishi ham sodir bo'ladi. Sizda insulin miqdori va ukollarning soni, parhez, jismoniy harakatlarning

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

rejalari ham o‘zgarishi mumkin.”¹ Shu bilan birga kun davomida bir necha marta qonda qand miqdorini ham aniqlashga to‘g‘ri keladi. Har bir trimestrda insulinga ehtiyoj o‘zgacha bo‘ladi; birinchi trimestrda insulin miqdori pasayadi, 2-3- trimestrda esa aksincha ko‘payishi mumkin. Ushbu o‘zgarishlarni o‘z vaqtida amalga oshirish natijasida homiladorlik ko‘ngildagidek yakunlanishi mumkin.

Homiladorlik davri qisqacha tasnifi

Odatda homiladorlik 40 hafta yoki 9 jarida oyi davom etadi. Homiladorlik davri gestatsion davr deb ataladi. Har uchta uch oylik – trimestr deb ataladi. Birinchi uch oylik – birinchi trimestr, ikkinchi uch oylik – ikkinchi trimestr va oxirgi uch oylik uchinchi trimestr deyiladi. Har bir davrda homila bachadonda tashqi hayotga tayyorlanib boradi. Asosiy mavzuga kirishishdan oldin har bir trimestrga xos o‘zgarishlar to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘lishingiz uchun quyida har bir trimestrning qisqacha tasnifini keltiramiz.

Birinchi trimestr

Homiladorlikning dastlabki uch oyida farzandingizning asosiy tana a‘zolari (yuragi – u qon aylantirishni boshlaydi, oshqozon tizimi, umurtqa pog‘onasi) va tizimlari shakllanadi. Yo‘ldosh – himoya va ozuqa a‘zosi hisoblanib rivojlana boshlaydi va filtr vazifasini bajarib, homilani kerakli ozuqa bilan ta‘minlaydi, keraksizlariga esa to‘siq bo‘ladi.

Sakkizinchi haftasida homilada ko‘z (faqat hali yumuq holda), lab, til, qo‘llar (tirsak, bilak), oyoqlar (tizzalari, to‘piq) rivojlana boshlaydi. To‘qqizinchi haftasigacha tug‘ilajak bola embrion, keyin esa homila deb ataladi. Birinchi trimestr oxirida homilaning uzunligi 7,5 smga, og‘irligi esa 29,0 grammga teng bo‘ladi.

Buyrak, tishlar o‘rni, panjalarda tirnoqlar umuman, asosiy a‘zolar va tizimlar shakllanadi. Suyak va mushaklar ham rivojlanib boradi. Boshda soch va kipriklar o‘sa boshlaydi. Sizda esa shu davrda tez-tez toliqish seziladi.

Ikkinchi trimestr

Bu davrda homilaning o‘sishi va rivojlanishi davom etib, uning vazni 200,01 grammga, buyi 17,0-18,0 smga teng bo‘lishi mumkin. Homilaning yurak urishi yana ham sezilarli darajada bo‘lib, shifokor stetoskop yordamida eshitib ko‘rishi mumkin bo‘ladi. Bu paytda homiladorlik gormonlari ishlay boshlaydi.

Ko‘kragingiz kattalashib, og‘riq sezadigan bo‘lib qolishi mumkin. Uning uchi atrofidagi teri to‘q tusga kiradi. Bachadon o‘sib, siydik pufagini siqadi. Shuning uchun

¹ A.N.Narbayev Endokrinologiya fanidan o‘quv qo‘llanmasi Samarqand 2020

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

peshob haydash tezlashadi. Milklar qizarishi va qonashi mumkin. Shu sababli og‘iz bo‘shlig‘ini, tishlarni toza saqlash kerak. Ikkinchi trimestr oxirida (6 oylik) homila vazni 715 grammga va bo‘yi 27,5-35 smgacha ortadi.

Homila qovoqlari ochiladi, kipriklari o‘sadi, tirnoqlar barmoqlarning oxirigacha o‘sadi. Umuman, homilaning hayotiy zarur tizimlari rivojlanib, takomillashadi, qorningiz ham ko‘rinib qoladi. Homila o‘sgan sari qomatingiz o‘zgarib boradi. Me‘da buzilishi, jig‘ildon qaynashi bezovta qilishi mumkin.

Uchinchi trimestr

Homilaning barcha hayotiy zarur a‘zolari va tizimlari shakllanib bo‘ladi. Bosh suyak yumshoq va egiluvchan bo‘ladi. O‘sish tezlashadi. Yettinchi oy oxirida homila vazni 1022-1227 grammgacha, bo‘yi 35-42,5 smga teng bo‘ladi. Bu trimestr mobaynida bola tug‘ilishga tayyor bo‘lib, uning vazni 2965-3067,54 grammgacha, bo‘yi 50 smga teng bo‘lishi kuzatiladi.

Gestatsion diabet nazorati va sog‘lom bola. Homiladorlik muddatining har bir bosqichi homila shakllanishida juda muhimdir. Bunga erishish uchun esa homiladorlik rejalashtirilgan va puxta o‘ylangan bo‘lishi kerak. Qandli diabet kasalligi bor bemorlarga qo‘yilgan asosiy talab – kasallik nafaqat homiladorlik davrida, balki undan 3-6 oy avval kompensatsiyalashgan bo‘lishi kerak. “Homiladorlikning birinchi 8-10 haftalarida qondagi glyukoza (qand) miqdorining baland bo‘lishi bo‘lg‘usi chaqaloqning rivojlanishdagi tug‘ma nuqsonlar bilan tug‘ilishining asosiy sababi bo‘lishi mumkin.”²

Ona qonidan homila qoniga insulin, glyukagon o‘tmaydi, glyukoza, keton tanachalari esa bemalol o‘tadi. Ona qonida shakar miqdori yuqori bo‘lganda u yo‘ldosh orqali homila qoniga o‘tib, homiladorlikning 12 haftalaridan insulin ishlab chiqarish faoliyatini boshlagan homila me‘da osti bezining beta hujayralarini zo‘riqib ishlashga majbur etadi. Bu esa homila qonida insulinning yana-da ko‘payishiga olib keladi va homila vazni me‘yoridan ortiqchaligiga sabab bo‘ladi. Bu holat makrosomiya deb ataladi. Homila me‘da osti bezining zo‘riqib ishlashi oqibatida ko‘p miqdorda ishlanib chiqilgan insulin yangi tug‘ilgan chaqaloqda uchraydigan gipoglikemiyaga (ya‘ni qonda qand miqdori keskin pasayishiga) olib keladi.

Bu holat titroq, tirishish, sababsiz bezovtalanish kabi belgilar bilan kechib, o‘z vaqtida aniqlanib, choralar ko‘rilmasa fojiali oqibatlarga olib kelishi mumkin. Bunday hollarda chaqaloqqa yordam kerak bo‘ladi (vena orqali glyukoza dorisi yuboriladi), bir

---

² Калинин, Л. В. Шпак, Ю. А. Волкова, и другие . Актуальные вопросы эндокринологии в терапевтической практике -Тверь : Фактор и К, 2014 . – 698

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

necha kun mobaynida yangi tugʻilgan chaqaloqning qonida qand miqdorining nazorati olib boriladi.

Bundan tashqari, qandli diabetga chalingan onalardan tugʻilgan chaqaloqlarda bilirubinning koʻpayish hollari (giperbilirubinemiya) uchrab turadi. Yangi tugʻilgan chaqaloqning 60 foizida uchinchi-beshinchi kunlari terisi sargʻishroq tusga kiradi. Fiziologik sariqlikning bu koʻrinishi normal hol hisoblanadi. Bolaga bachadon ichida boʻlgan davrida uni tugʻilganidan keyingi davriga nisbatan koʻproq miqdorda qizil qon hujayralari kerak boʻladi. Ortib qolgan qon hujayralari parchalanganda ular bilirubin deb nomlanuvchi sariq modda ishlab chiqaradi. Chaqaloq jigari ishlab chiqilgan bilirubinni tez chiqarib tashlash darajasida rivojlanmaganligi sababli uning terisi sariq tusga kiradi. Odatda, bu hol 10 kungina davom etadi.

Teri sariq tusga kirishi koʻpchilik chaqaloqlarga xos boʻlsada, qandli diabet kasalligi bor ayollardan tugʻilgan chaqaloqlarda uzoqroq davom etishi kuzatiladi. Natijada, bilirubin miya va nervlarni zaharlaydi. Bunday vaziyatda baʼzi bir davolash turlarini qoʻllashga toʻgʻri keladi (maxsus nur yordamida), juda kam holatda qon quyish zarurati tugʻiladi.

Qandli diabetga chalingan onalardan tugʻilgan chaqaloqlarda yana bir muammo, yaʼni qonda kalsiy miqdori kamayib ketishi (gipokalsiyemiya) ham uchrab turadi. Qandli diabetli bemorlarda homiladorlikning eng ogʻir asoratlaridan biri – homilaning ona qornida nobud boʻlishidir. Homilaning halok boʻlishiga koʻpincha gipoglikemiya, onadagi ketoatsidoz, homilada insulinning ortiqchaligi oqibatida yoʻldosh qon tomirlarining diabet taʼsirida oʻzgarishlari natijasida yoʻldosh gormonlarining yetishmovchiligi sabab boʻladi.

Qandli diabeti bor onalardan yangi tugʻilgan chaqaloqlar oʻlimining sabablaridan yana biri homiladorlik davrida oʻpka taraqqiyotining orqada qolganligi natijasida vujudga kelgan nafas olishdagi oʻzgarishlardir. Oʻpka rivojlanib yetilmaganligi sababli vujudga keladigan oʻtkir nafas yetishmovchiligi xavfi moʻljaldan avvalroq tugʻishda hamda noilojlikdan tugʻruqni sunʼiy yoʻl bilan homiladorlikning 35-haftasigacha amalga oshirish natijasida tugʻilgan chaqaloqlarda katta boʻladi.

Ammo, homilador ayollar oʻz vaqtida tugʻganlarida ham ularda qandli diabet boʻlsa, oʻpka alveolasining rivojlanmasligi natijasida vujudga kelgan nafas olish yetishmovchiligi ancha koʻp uchraydi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

“Qandli diabet insulin yetishmovchiligi oqibatida yuzaga keladigan xastalikdir.”³
Insulin – yuqori darajada faol bo‘lgan kimyoviy modda (gormon) bo‘lib, u oshqozon osti bezining alohida hujayralarida ishlab chiqiladi.

Inson yashash uchun energiya bilan ta‘minlanishi zarur. Energiyani esa odam tanovul qiladigan oziq-ovqat mahsulotlardan oladi. Oziq-ovqat mahsulotlari asosan uch xil modda: oqsil, yog‘, uglevodlardan iborat. Oqsil tana uchun qurilish materiali hisoblanadi, yog‘ va uglevodlar – quvvat manbasidir. Glyukozaning asosiy manbasi – uglevodlar. Uglevodlarning katta qismi ichakdan qonga glyukoza tarzida so‘riladi. Glyukoza samarali qayta ishlanib, quvvatga aylanishi uchun insulin mavjud bo‘lishi zarur. Glyukoza insulin yordamida hujayralarga kirib, tanani energiya bilan ta‘minlaydi. Insulin yetishmovchiligi oqibatida glyukoza hujayraga kira olmaydi va uning qondagi miqdori ortadi.

Qandli diabet kasalligining 1-turida insulin yetishmovchiligini bartaraf qilish uchun insulin kiritish bilan to‘ldiriladi. Insulin har kuni teri ostiga yuborilib turilishi shart. U faqat ukol orqali qilinadi, bunga sabab agar oshqozon orqali xab dori shaklida qabul qilinsa u parchalanib ketib, o‘z ta‘sirini ko‘rsata olmaydi. Insulin turlari va yuborish tizimi ayol organizmining ayrim xususiyatlariga bog‘liqdir.

Xulosa: “Sog‘lom kishilarda nahorda qon tarkibida glyukoza – 5,5 mmol/l (100 mg foiz)dan, ovqatlangandan so‘ng 2 soat o‘tgach 7,8 mmol/l (140 mg foiz)dan ortmaydi.”⁴ Ayni shu ko‘rsatgichlarga erishish homiladorlik davri davolanishidagi asosiy maqsaddir. Bunga shifokor bilan hamkorlikda erishish mumkin. Shuni esda tutish kerakki, nonushtadan oldin yuborilgan insulindan keyin ovqat iste‘mol qilinmasa, qonda shakar miqdori me‘yoridan ham pasayib ketishiga olib keladi. Tanaga kiritilgan insulin bemorning qachon va qancha ovqat yeyishini “bilmaydi”. Shuning uchun ham bemor insulin moddasining ta‘siri, uning ovqatlanishga muvofiq bo‘lishi to‘g‘risida o‘zi qayg‘urishi lozim.

Inson yashashi, harakatda bo‘lishi va mehnat qilishi uchun energiya sarflaydi. U bunday energiya bilan ta‘minlanish uchun ovqat iste‘mol qiladi. Energiya moddalar almashinuvi jarayonida hosil bo‘ladi. Uglevodlar (qand) va yog‘lar esa, energiyaning asosiy manbayi hisoblanadi. Homiladorlikda qandli diabet kasalligi bor ayollarga tarkibida oson o‘zlashtiriladigan uglevodlari bo‘lmagan parhez buyuriladi. Bu parhezning quvvati homilador ayolning mavjud vazniga 30-35 kkal/kg hisoblanadi. Parhez ovqatlar

³ A.S.Ametov Endokrinologiya 2016

⁴ Аметов А.С. Сахарный диабет 2 типа. Проблемы и решения Москва : ГЭОТАР-Медиа, 2015. – 278 с

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

tarkibidagi oqsil miqdori 2 g/kg.ga koʻtariladi va oʻrta hisobda sutkasiga 100-120 g.ni tashkil etadi: yogʻlar miqdori 1 g/kg.ni tashkil etib, oʻrta hisobda sutkasiga 50-70 g.ga teng boʻladi. Quvvatiga boʻlgan talabning qolgan qismi (50-60 foiz) murakkab uglevodlarga boy mahsulotlar hisobiga qoplanadi. Qabul qilinishi kerak boʻlgan uglevodlarning sof miqdori 200 g.dan kam boʻlmaydi. Tana oqsillarni goʻsht, baliq, tuxum, yongʻoq, dukkaklilar, sut mahsulotlaridan oladi. Oqsillar homiladorlik davrida qon hajmi, koʻkrak bezi va bachadon toʻqimasini oʻstirishi zarur. Shuning uchun bularga ehtiyoj 1,5-2 barobar yuqori boʻladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Аметов А.С. Сахарный диабет 2 типа. Проблемы и решения Москва : ГЭОТАР-Медиа, 2015. – 278 с.
2. В.Шагазатова Endoktinologiya Toshkent Ijod-print 2021.
3. А.Н.Нарбайев Endokrinologiya fanidan oʻquv qoʻllanmasi Samarqand 2020
- 4.Калинкин, Л. В. Шпак, Ю. А. Волкова, и другие . Актуальные вопросы эндокринологии в терапевтической практике -Тверь : Фактор и К, 2014 . – 698 с.
5. А.С.Аметов Endokrinologiya 2016
- 6.Анциферов, М. Б. Синдром диабетической стопы : диагностика, лечение и профилактика.. - Москва : Медицинское информационное агентство, 2013. – 304 с.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

EXPLORING PEDAGOGICAL FOUNDATIONS FOR ADAPTING FOREIGN TEACHING EXPERIENCE IN ENGLISH LANGUAGE INSTRUCTION AT NON-LINGUISTIC UNIVERSITIES

Narmuradova Sevara

Termiz institute of Agrotechnologies and Innovative Development

Abstract.

This article aims to explore the pedagogical foundations essential for the successful adaptation of foreign teaching experience in the context of English language instruction at non-linguistic universities. With a focus on the challenges and opportunities presented by this unique setting, the study seeks to identify effective strategies that can be employed to enhance the quality of EFL education. The exploration involves an analysis of foreign teaching methods, their alignment with the specific needs of non-linguistic disciplines, and the potential impact on students' language proficiency and cross-cultural competence. The findings contribute to the ongoing discourse on optimizing language instruction within the diverse landscape of non-linguistic university settings.

Keywords: Pedagogical Foundations, Adaptation, Foreign Experience, English Language Instruction, Non-Linguistic Universities, EFL Education, Cross-Cultural Competence, Language Proficiency, Teaching Methods.

Introduction.

In the ever-globalizing world, proficiency in English has become a vital skill for individuals pursuing careers in various fields. This holds particularly true for students at non-linguistic universities where English serves as a medium for accessing a wealth of knowledge and international opportunities. However, the challenge lies in effectively teaching English as a foreign language (EFL) within non-linguistic disciplines. This article delves into the pedagogical foundations that underpin the adaptation of foreign teaching experience to enhance EFL instruction at non-linguistic universities.

Higher education in a foreign language is now an essential requirement in the state educational standard. The expansion and qualitative change like the state's international relations and the internationalization of all spheres of society's life have created a significant demand for foreign language proficiency in practical and intellectual activities. To meet societal needs, there is a need to train highly qualified specialists who are well-versed in a foreign language. Therefore, there is a pressing need for a rational model for teaching foreign languages to non-linguistic students.

Methodology.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

The language problem is one of the most powerful factors hindering modern integration processes. The task of significantly increasing the efficiency of learning foreign languages has gone far beyond the scope of pedagogy and has acquired important political significance. The European Community is taking effective measures to stimulate language learning and eliminate language barriers by developing international programs to improve foreign language teaching. Numerous conferences and seminars are held on the problems of the content of foreign language courses, teaching methods, and teacher training.

Participants.

The study involved EFL instructors and students from diverse non-linguistic disciplines at a representative non-linguistic university. Instructors with experience in adapting foreign teaching methods were purposively selected, and students were chosen from various academic departments.

Data Collection.

Data was collected through a combination of qualitative and quantitative methods. In-depth interviews were conducted with EFL instructors to gain insights into their experiences, challenges faced, and strategies employed in adapting foreign teaching methods. Surveys were distributed among students to assess their perceptions of the effectiveness of adapted teaching methods and their impact on language acquisition.

Analysis.

The qualitative data from interviews underwent thematic analysis, identifying recurring patterns and themes. Quantitative data from surveys were analyzed using statistical tools to derive patterns and correlations between adapted teaching methods and language proficiency outcomes.

1. Student-Centered Learning:

One fundamental pedagogical principle is the shift toward student-centered learning. Adapting foreign teaching experience involves recognizing the diverse academic backgrounds of non-linguistic students and tailoring instructional methods to meet their specific needs. This approach emphasizes active participation, collaborative learning, and the incorporation of students' interests and disciplinary content into language instruction.

2. Communicative Language Teaching (CLT):**

Central to the pedagogical foundations is the adoption of communicative language teaching principles. This methodology focuses on developing students' ability to communicate effectively in real-life situations. In the context of non-linguistic

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

universities, CLT encourages language instructors to create activities that simulate authentic communication within the students' academic domains, bridging the gap between language learning and their specialized fields.

3. Contextualized Language Learning:

The pedagogical basis for adapting foreign teaching experience emphasizes the importance of contextualized language learning. Language instruction should be directly relevant to the students' academic disciplines, enabling them to apply language skills in practical, real-world scenarios. Incorporating authentic materials, case studies, and industry-specific language enhances the contextual relevance of language learning, making it more meaningful for non-linguistic students.

4. Flexible Teaching Strategies:

Flexibility is a key pedagogical principle when adapting foreign teaching experience. Instructors must be adaptable and responsive to the diverse needs and learning styles of students from various disciplines. This requires a willingness to modify teaching strategies based on ongoing assessment, feedback, and the evolving language proficiency levels of the non-linguistic student body.

5. Cultural Sensitivity:

A crucial aspect of the pedagogical basis is cultural sensitivity. Non-linguistic universities often host students from diverse cultural backgrounds. Language instructors must be aware of and sensitive to these cultural differences, incorporating culturally relevant content and fostering an inclusive learning environment. This approach enhances cross-cultural competence, an essential component of effective language learning.

6. Integration of Technology:

The pedagogical foundation for adapting foreign teaching experience includes leveraging technology to enhance language instruction. Interactive multimedia, online resources, and virtual collaboration platforms can facilitate engaging and effective language learning experiences. Integrating technology aligns with the contemporary learning preferences of students and provides additional opportunities for language practice and skill development.

7. Continuous Professional Development:

Lastly, a commitment to continuous professional development is integral to the pedagogical basis. Language instructors need to stay informed about current trends, methodologies, and research in language teaching. Regular training and collaboration

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

with peers contribute to the ongoing refinement and adaptation of teaching strategies to meet the evolving needs of non-linguistic university students.

Results.

Instructor Perspectives.

The analysis of instructor interviews revealed that successful adaptation of foreign teaching methods involves a dynamic approach. Flexibility, cultural sensitivity, and continuous reflection on the evolving needs of non-linguistic students emerged as key factors. Instructors highlighted the significance of incorporating real-world examples related to students' disciplines to enhance engagement.

Student Perspectives.

Survey results indicated a positive correlation between the use of adapted foreign teaching methods and students' language proficiency. Additionally, students expressed a preference for interactive and contextual learning experiences, emphasizing the relevance of content to their academic disciplines.

The study has shown that it is beneficial to incorporate foreign teaching methods, specifically the communicative approach when teaching a foreign language. This study is both theoretical and experimental. It analyses the content and methods of the educational process involved in teaching a foreign language using the communicative approach and identifies its main features, such as the humanization of educational and cognitive activity, and the activation of cognitive independence in students. To implement these features, it is suggested to develop programs that enhance the professional skills and abilities of teachers, as well as the intellectual abilities of students. Lessons could also incorporate interdisciplinary and multidisciplinary content. The study also explores the possibilities of using foreign teaching experience in the practical training of non-linguistic majors who are learning English as a foreign language.

A teaching scheme has been developed for students majoring in economics to help them learn English in practical training. This scheme takes into account the unique features of foreign experience and its implementation in non-linguistic universities. The main focus of this approach is to create a stimulating and creative atmosphere in the classroom through various teaching methods, which promotes excitement and interest in the learning process. To achieve this, different educational programs are designed to cater to the needs of each student.

During the experimental training, it was established that the suggested approach is both acceptable and effective. The experimental work revealed that the optimal conditions for promoting creativity in students involve a combination of group and individual work,

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

the inclusion of game elements in lessons, the use of authentic visual aids, and a special organization of the learning process when introducing new material.

Discussion.

The findings suggest that the adaptation of foreign teaching methods in EFL instruction at non-linguistic universities requires a nuanced understanding of the specific needs and expectations of students from diverse academic backgrounds. Instructors play a crucial role in bridging the gap between language learning and disciplinary knowledge. The incorporation of real-world examples and contextual materials emerged as effective strategies for making language learning more meaningful for non-linguistic students.

However, challenges such as varying levels of language proficiency and cultural backgrounds among students necessitate ongoing adjustments in teaching strategies. The discussion underscores the importance of a flexible and student-centered approach, encouraging instructors to continuously tailor their methods to the evolving needs of the diverse non-linguistic student body.

Conclusion.

In conclusion, this study sheds light on the pedagogical foundations essential for successfully adapting foreign teaching experience in the context of EFL instruction at non-linguistic universities. The results emphasize the significance of instructor flexibility, cultural sensitivity, and the integration of real-world examples to enhance the language learning experience. The findings contribute valuable insights for educators seeking to optimize EFL instruction in diverse academic settings, fostering language proficiency and cross-disciplinary competence among students.

The results of the pedagogical experiment supported the main hypothesis of the research, which was that teaching a foreign language can be more effective if the teacher applies the findings of comparative pedagogy to enhance the educational and training process. This includes studying and integrating the pedagogical methods used within a communicative approach to foreign language teaching. The experiment also confirmed the effectiveness of organizing the educational and cognitive process according to the main features of the communicative approach, using real materials, applying the inductive method to learn new material, and using foreign language game lessons to enhance the quality of education for students and cultivate their positive attitude towards learning.

References:

1. Brown, H. D. (2007). Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Education.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

2. Flowerdew, J., & Miller, L. (2005). *Second Language Listening: Theory and Practice*. Cambridge University Press.
3. Larsen-Freeman, D. (2000). *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford University Press.
4. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.
5. Scrivener, J. (2011). *Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching*. Macmillan Education.
6. Nunan, D. (2003). *Practical English Language Teaching*. McGraw-Hill Education.
7. Kumaravadivelu, B. (2003). *Beyond Methods: Macrostrategies for Language Teaching*. Yale University Press.
8. Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Education.
9. Celce-Murcia, M., Brinton, D. M., & Snow, M. A. (2014). *Teaching English as a Second or Foreign Language*. Cengage Learning.
10. Freeman, D., & Anderson, M. (2011). *Research on Second Language Teacher Education: A Sociocultural Perspective on Professional Development*. Routledge.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INGLIZ TILI FANINI YANADA RIVOJLANTIRISHGA QARATILGAN CHORA TADBIRLAR.

Davlatova Zulayho Hasanboy qizi

*Toshkent shahar, Internation English School o‘quv markazining Ingliz tili fani
o‘qituvchisi.*

+998937489700/ davlatovazulayho23@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada yurtimizda ingliz tiliga berilayotgan e’tibor va uning yanada rivojlanishi haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: Chet tili, ta’lim, o‘qituvchi, ta’lim sifati, malaka, bilim, oliy ta’lim, pedagog.

Kirish: Bundan olti asr avval buyuk o‘zbek yozuvchisi va o‘zbek tilining asoschisi Alisher Navoiy shunday degan edi: "Til-biz uning qadrini ifoda eta olmaydigan marvariddir". Buyuk shoir takidlaganidek, chet tillarni va ularning qadriyatlarini o‘rganish hali ham insonlarni karyera qilishi, jamiyatda o‘z o‘rni topish va hatto ona zaminimiz O‘zbekistonning go‘zal qiyofasini xalqaro sahnalarga olib chiqish uchun asosiy hamda zarur bo‘lgan omil hisoblanadi. Shunday kerakli imkoniyatlarni bizga chet tillaridan biri bo‘lgan ingliz tili bera oladi.

Asosiy qism: Prezidentimizning Oliy Majlisga murojaatnomasida ta’lim sohasida boshlagan islohotlarimizni davom ettirishimiz, ta’lim dargohlariga borib, o‘qituvchi va murabbiylar bilan ko‘proq muloqot qilib, o‘quv-tarbiya ishlari sifatini oshirish bo‘yicha ular qo‘ygan masalalarni birgalikda hal etishimiz kerakligi alohida ta’kidlandi.

Ta’lim sifatini oshirish, xorijiy tillarni o‘qitishni rivojlantirish, o‘quvchi yoshlarning xorijiy tillarni o‘rganish bo‘yicha ko‘nikma va malakalarini oshirish davlat siyosatining ta’lim sohasidagi ustuvor vazifalardan biriga aylandi. "Bolalarimiz maktabdan ona tili va chet tillarini puxta o‘zlashtirib, kompyuterda ishlashni o‘rganib chiqishi zarur."⁵ Oliy ta’lim muassasalari pedagoglarining zimmasiga – xorijiy til o‘qituvchilari chet tillarni chuqur o‘rganish va o‘rgatish vazifalarini, xorijdagi rivojlangan mamlakatlarning ilg‘or innovatsion pedagogik tajribalaridan foydalanish va shu asosida xorijiy tilni o‘qitishning zamonaviy samarali metodikasini yaratish vazifasi qo‘yildi. Xorijiy tillarni o‘qitish va o‘quvchi yoshlar bilimini baholash borasida zamonaviy kommunikativ kompetensiyaviy metodikalarga asoslangan innovatsion ta’lim dasturlarini ishlab chiqish va ta’lim tizimining barcha bosqichlariga joriy etish vazifasi ham kun tartibidagi muhim vazifalarga aylanmoqda.

⁵ Muminova Feruza Muratjanovna.-Ingliz tilini o‘qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalardan foydalanish

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Xorijiy tillarni o‘qitish borasida yangicha yondashuvlarga yo‘naltirilgan ilmiy faoliyatni ko‘proq rag‘batlantirish, bunda asosiy e‘tiborni ilmiy ishning amaliy samaradorligiga qaratish muhim ahamiyatga ega. Ilmiy izlanuvchilar tomonidan ishlab chiqilgan metodlarni bevosita ta‘lim muassasalarida amaliy sinovdan o‘tkazish tizimini ishlab chiqish va joriy etish samarali natijalarga olib kelishi shubhasiz.

Mamlakatimizdagi oliy ta‘lim muassasalarining nofilologik ta‘lim yo‘nalishlari va mutaxassisliklarida xorijiy tillarni sohalarga moslashtirgan holda o‘qitish, xorijiy tillarini o‘qitish bo‘yicha zamonaviy o‘quv-metodik hamda bilimni baholashga oid materiallarni o‘z ichiga olgan yagona ta‘minotni amalga oshiruvchi elektron dasturiy platformani yaratish zarurligini taqoza etmoqda. Shu kabi qator masalalarning barchasidan ko‘zlangan asosiy maqsad mamlakatimizda xorijiy tillarni o‘qitishning zamonaviy va innovatsion pedagogik texnologiyalarini, o‘quv-uslubiy ta‘minotini yaratishdan iboratdir.

“Xorijiy til o‘quvchilarning erkin va kreativ fikrlashiga qaratilgan bo‘lishi, har bir o‘quvchining qobiliyatiga qarab, aniq yo‘nalishlar bo‘yicha chuqur o‘qitilishi yaxshi samara beradi.”⁶ Shu maqsadda yangi darsliklarni yaratish, ilg‘or ta‘lim standartlari va metodikalarini o‘quv tizimiga joriy etish talab etiladi.

Ushbu jarayonlarda o‘qituvchilar, professor-o‘qituvchilar, ta‘limga daxldor barcha insonlar faol bo‘lishlari, keng jamoatchilikning amaliy harakatiga aylanishi kerak.

Prezident Sh.Mirziyoyev tomonidan ta‘lim tizimini takomillashtirish bo‘yicha o‘tkazilgan videoselektor yig‘ilishida Finlandiya ta‘limini misol qilib, maktabda o‘qitish metodikasi o‘zgarmasa, ta‘lim sifati ham, mazmuni ham muhit ham o‘zgarmasligini ta‘kidlaydi. Jumladan, O‘ZDJT universiteti o‘qituvchisi Shahlo A‘zamova maktabgacha bolalarga chet tillarini o‘qitishga bag‘ishlangan maqolasida bog‘cha bolalari uchun turli qiziqarli metodlardan samarali foydalanish juda yaxshi samara beradi deb hisoblaydi. U ingliz tilini misol qilib, “Belgilar va rasmlar bilan ishlash usuli”⁷da rasmdan so‘zga tarjima qilishni ta‘riflaydi. Shuningdek o‘qituvchi o‘z maqolasida boshqa bir necha

---

⁶ Axmedova Odinoxon Inomovna.- Ingliz tilini o‘qitish va o‘rganishda zamonaviy texnologiyalaran foyalanish.- Oriental renaissance innovative, educational, natural and social sciences-2022

⁷ Zayniddin Sanaqulov, Baxromjon Joraboyev. Chet til o‘qitish metodikasida zamonaviy metodlar, 2021

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

uslublarini ham berib o‘tadi. Bu usullar bolalar xotirasida so‘zlarni yaxshi saqlanishiga ham yordam beradi. Chet tillari orasida ingliz tili eng ko‘p so‘zlashiladigan til hisoblanadi. Aniqlanishicha, bugungi kunda ingliz tili 2 milliard so‘zlashuvchilariga ega bo‘lgan, eng ko‘p tushuniladigan tilga aylanib ulgurgan. U nafaqat ommaviy til balki o‘z o‘rganuvchilari uchun ma‘lum sabablarga ko‘ra, ahamiyatli bo‘lgan til hisoblanadi. Xalqaro bozor iqtisodiyotida hamda milliy agentliklarda chet tilini bilgan shaxslar uchun talab juda ham yuqori. Ingliz tilining ta‘sir doirasi 50 yoki 60 yil oldingiga nisbatan ancha kengaygan. Bunga bir necha sabablarni misol qilib olishimiz ham mumkin. Masalan, ingliz tili xalqaro BMT tashkilotining rasmiy tili, biznes, ommaviy axborot vositalari, online dunyo tili, bundan tashqari ko‘plab akademiyalar tili hamdir. Umuman olganda ingliz tilini kengayish doirasi O‘zbekistonda mustaqillik erishgandan keyin boshlanishiga qaramasdan, yaqin davrgacha judayam sust holda, an‘anaviy o‘qitish uslubi (traditional way) bilan kechgan. Hozirda esa interaktiv darslar ko‘proq kommunikativ uslubga tayangan holda, qiziqarli tarzda iduktiv (inductive way) va deduktiv (deductive) yo‘l bilan til o‘rganuvchilarni samarali o‘qitilishiga bosqichma-bosqich erishilmoqda. Lekin shunga qaramay, ingliz tilida so‘zlashish indeksi (EF English Proficiency Index) tadqiqotlariga ko‘ra O‘zbekiston 112 ta davlat orasida 88 o‘rinda turmoqda. Reyting bo‘yicha O‘zbekiston Albaniya hamda Suriya o‘rtasida joylashgan bo‘lib, ingliz tilini bilish darajasi juda past deb baholangan davlatlar guruhiga kiritilgan.

Chet tillarini o‘qitilishini kuchaytirishva uni sifat jihatdan yaxshilash uchun yana bir muhim qarorlardan biri O‘zbekiston Respublikasi prezidenti Sh.Mirziyoyev tomonidan 2021-yil 6-maydagi “O‘zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi” videoselektor yig‘ilishida ta‘kidlaganidek, «Kelgusi yildan boshlab, yangidan ishga qabul qilinayotgan chet tili o‘qituvchilariga milliy va xalqaro sertifikatga ega bo‘lish talabi kiritiladi. Keyingi 3 yil davomida maktablardagi jami 53 ming nafar chet tili o‘qituvchilari xalqaro sertifikat olishlari zarur». Ushbu qaror asosida agentlik tashkil etilib, uning zimmasiga chet tillarini o‘qitilishini sifat jihatdan takomillashtirish vazifasi yuklatildi. Birinchi o‘rinda ingliz tili hamda yana 9 ta chet tillarini o‘qitish uchun darsliklar ishlab chiqilishi uchun mablag‘lar ajratildi. Ushbu qarorga ko‘ra, ta‘lim muassasalarining kamida S1 darajadagi milliy yoki unga tenglashtirilgan mos darajadagi xalqaro tan olingan sertifikatga ega xorijiy tillar o‘qituvchilariga ularning bazaviy tarif stavkasiga nisbatan har oylik 50 foiz miqdorida qo‘shimcha ustama haqi to‘lab borilishi tasdiqlandi. Xalqaro sertifikat (CEFR, TOEFL, IELTS, CLTA va boshqa xalqaro sertifikat)larni olgan C1 darajadagi 30 yoshgacha bo‘lgan mutaxasislarga imtihon

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

xarajatlari qoplab beriladigan bo'ldi. Shuni ham ta'kidlash joizki, oliy ta'limdan keyingi o'quv jarayoni ham qabul qilinayotgan qarorlar ta'siridan chetda qolmadi. Masalan, davlat Prezidenti tomonidan doktorantura hamda stajyor tadqiqotchilik uchun o'qishni istayotgan talabgorlardan mutaxassisliklar uchun C1, nomutaxassisliklar uchun esa B2 sertifikatini olish majburiy deb belgilandi.

Xulosa: "Bilamizki, ingliz tili nafaqat ta'limda balki, texnologiya, internet, axborot hatto turizmda ham eng kerakli bo'lgan universal tilga aylanib ulgurdi."⁸ Lekin har bir rivojlanish yaxshi olingan va berilgan ta'limga borib taqaladi. Bundan tashqari ayni paytda virtual olamdan foydalanish, kompyuter grafiklari yaratish maksimal darajada kuchayib bormoqda qolaversa, mashhur veb brauzerlarning ko'pchiligi asosan Amerika davlatida joylashgan, o'z-o'zidan ular ish tili ingliz tilida yuritiladi. Yoki oddiy hayotimizda foydalanadigan texnika ham inglizcha qo'llanilish yo'riqnomasiga ega. Demak ingliz tili nafaqat ta'lim sohasida odatiy turmushimizda ham zarur bo'lib bomoqda. Undan foydalanish uchun ta'lim jarayonida uni yaxshiroq egallashimiz zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. PQ 1875 "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari tovg'risida" gi qaror. " Xalq so'zi" gazetasi, 2-bet. 2012 yil,10-dekabr
2. Axmedova Odinaxon Inomovna.- Ingliz tilini o'qitish va o'rganishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish.-Oriental renaissance innovative, educational, natural and social sciences-2022
3. O'. Hoshmov, I. Yoqubov.-" Ingliz tili o'qitish metodikasi"(o'quv qo'llanma) Toshkent: " Sharq" nashriyoti
4. Muminova Feruza Muratjanovna.-Ingliz tilini o'qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalardan foydalanish
5. Zayniddin Sanaqulov, Baxromjon Joraboyev. Chet til o'qitish metodikasida zamonaviy metodlar, 2021
6. Azamova Sh. Maktabgacha ta'lim jarayonida xorijiy tillarni o'qitishning zamonaviy metodikalari-"Science and education" scientific journal April 2022 volume 2 issue 4

---

⁸ O'. Hoshmov, I. Yoqubov.-" Ingliz tili o'qitish metodikasi"(o'quv qo'llanma) Toshkent: " Sharq" nashriyoti

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

YOSH TOMOSHABINLAR TEATRI SAHNASIDA MILLIY VA XORIJIY KLASSIK ASARLARNING SAHNALASHTIRILISHI

**Buxoro davlat universiteti San'atshunoslik fakulteti Musiqa ijrochiligi va
madaniyat kafedrası o'qituvchisi**

Hamitova Sunbula Bahodir qizi

sunbulakhamitova@gmail.com

Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev “xalqimizning rivojlanish darajasi ko‘p jihatdan milliy madaniyat bilan belgilanadi”, deb chuqur ishonch hosil qilib, O‘zbekiston Respublikasi vazirligi huzuridagi madaniyat va san'atni rivojlantirish yangi jang'armasi tashkil etildi va takomillashtirildi. Darhaqiqat bugungi kunda san'at va madaniyat sohasida tubdan o‘zgarishlar bo‘lmoqda. Bu esa bizga bo‘lgan ishonchning bir namunasidir.

Mustaqillik yillaridan so‘ng O‘zbekiston davlat yosh tomoshabinlar teatri jamoasi juda ko‘plab yangi asarlarni sahnalashtirib yosh tomoshabinlar e‘tiboriga havola etdi. Teatr repertuaridan “Zumrad va Qimmat”, “Shum bola”, “Ninza toshbaqalari”, “Oloviddinning sehrli chirog‘i”, “Sehrli Laylak”, “Zolushka”, “Qizil Qalpoqcha”, “Ona Mehri”, “Oppog‘oy va uning do‘stlari”, “Sohibjamol va Mahluq”, “Malikani kim qutqaradi”, “Mening O‘rdakcham”, “Qodiriy”, “Orzuga ayb yo‘q”, “Qovoqvoyning sarguzashtlari”, “To‘rt egizak”, “G‘aroyib voqea”, “Alisherbek va Xusayin”, “Uchar kema” kabi spektakllar bilan teatr repertuari boyidi.

Bolalar uchun mo‘ljallangan filmlarni tomosha qilib, mo‘jizakor ertakka tushib qolganday bo‘lasan kishi. Ulardek oq otli aravada sayr qilish, o‘rmondagi qushlar, hayvonlar bilan do‘stlashishni xohlaysan. Qanchadir muddat bolalikka qaytging, ular kabi yashaging keladi. Bunday ertak-tomoshalar jonli sahnaga

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ko'chganda esa umuman boshqa hissiyot paydo bo'ladi. Hatto zaldagi tomoshabin ham beixtiyor o'zi rol o'ynaydi.

Zamonaviy yoshlarning ma'naviyatini shakllantirishda tarbiyaviy spektakllarning o'rnini nihoyatda beqiyos. Teatrqa borish barchaga ayniqsa, bolalar uchun bayramga aylanishi kerak. Bu yerda bolalarni nafaqat spektakl balki zal, sahna va uning jihozlari ham lol qoldirishi bilan birga yana kelishga ishtiyoq uyg'ota olishi kerak. Go'dakligidanoq bolalarni telefon-u televizorga o'rgatish ularning ma'naviy dunyosini boyitib qoya olmasligi barchaga tayin bo'lganidek, ulardan chiqayotgan zaharli nurlardan zararlanish uchun vaqti va umri yetarli bo'ladi, hali.

Bolalar dramaturgiyasi o'z o'rnida rivojlanishi kutilayotgan va zarur bo'lgan soha hisoblanadi. Teatr jamoasi bu muammoni baholi qudrat bartaraf etish yo'lida o'ziga xos izlanishlar olib borishda davom etyapti. Teatrning tarixiy faoliyatida xususan, so'nggi 2010-2017-yillar davomida bolalar teatrining bir qancha namunalari yaratildi. Ular orasida aynan sahna uchun mo'ljallab yozilgan dramaturgik asarlarda rang-barang yondashuv, mualliflarning o'ziga xos talqiniga guvoh bo'lish mumkin.

1980-yil "Eski jo'va gavroshlari" O'zbek yosh tomoshabinlar teatrining "Eski jo'va gavroshlari" (Sharof Boshbekov asari) pyesasi asosida yaratgan spektakli teatr tarixida yangi bir sahifa ochdi. Bu teatr sahnasida o'smirlar hayoti bilan bog'liq qo'yilgan asarlar ko'pincha ta'lim-tarbiya, odob-ahloq muammolari atrofida bo'lardi. Ularning ancha sodda, hatto primitiv syujet yo'nalishi, g'oyaviy yalang'ochligiga ham deyarli ko'nikib qolgandek. Bolalarga ularning hayoti haqida hikoya qilish o'rniga, ota-onalarning ta'lim-tarbiyadagi noshudliklari muhokama qilinardi.

Vatanimizning taraqqiyotini ta'minlay oladigan, rivojlangan mamlakatlar darajasiga ko'tarilishimizda o'z hissasini qo'shadigan, bilimli, mustaqil fikrli, ijobiy

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

xislatlarga ega bo'lgan malakali mutaxassislarni tayyorlab voyaga yetqazish oliy maqsadlardan biridir. Bu oliy maqsadning amalga oshishi o'z-o'zidan bo'lmaydi albatta. Buning uchun esa barchamiz bir yoqadan bosh chiqarib mehnat qilishimiz, ma'suliyat hissini anglab yetishimiz darkor. Shundagina ta'lim sohasida rivojlanish bo'ladi. Shu onda beixtiyor buyuk mutaffakir Senekaning *ulug' kishilarni mehnat yetiltiradi* degan hikmatli so'zlari yodimizga tushadi. Ko'p yillar oldin ilgari so'rilgan bu g'oya bugungi kun uchun ham o'z ahamiyatini yo'qotmay kelmoqda.

Nemis pedagogi A.Disterveg, ta'lim tarbiyaning bir qismi degan edi. Darhaqiqat har qanday joyda "Ta'lim bo'lsa, tarbiya ham bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ikromov H. Davr va teatr. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2009.
2. Islomov T. Tarix va sahna. – Toshkent: G'.G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 1998.
3. Madaniyat va san'at atamalarining izohli lug'ati. B.Sayfullayev tahriri ostida. – Toshkent: G'ofur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2015. – 352 b.
4. Mamatqosimov J.A. Ommaviy bayramlar rejissurasida sahna madaniyati. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2009. – 208 b.
5. Urinov, Sh K. "THE MAIN CRITERIA OF CULTURAL CENTERS IN THE FORMATION OF CREATIVE ABILITY." *Multidisciplinary Journal of Science and Technology* 3.5 (2023): 52-59.
6. KO'rinov, Sh, and G. Bozorboyeva. "MADANIYAT SOHASIDA PABLIK RILEYSHNZ (JAMOATCHILIK BILAN ALOQALAR) VA REKLAMA." *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN* 1.4 (2023): 217-224.
7. O'rinov, SH K., and E. Sultonmurodova. "MENEJERNING MADANIYAT SOHASIDAGI KASBIY MALAKASI, USLUBLARI VA REJALASHTIRISH." *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN* 1.4 (2023): 225-230.
8. Ражабов, Т. И. (2020). Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. Наука, образование и культура, (3 (47)), 61-63.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

9. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. Вестник науки и образования, (21-2 (99)), 55-58.

10. Ражабов, Т. И. (2021). Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе. Наука, техника и образование, (2-2 (77)), 84-86.

11. Ражабов, Т. И. (2020). Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников. Вестник науки и образования, (5-2 (83)), 34-37.

12. Раджабов, Т. И. (2019). Описание вековых ценностей в песне "тутовое дерево-балх" и его место в воспитании учащейся молодежи. In Россия-Узбекистан. Международные образовательные и социально-культурные технологии: векторы развития (pp. 70-71).

13. Ражабов, Д. З., & Ражабов, Т. И. (2018). Формирование и развитие узбекской народной лирики. In Международная образовательная деятельность как фактор развития и сотрудничества высших учебных заведений в современном поликультурном мире (pp. 207-212).

14. Ражабов, Т. И. (2023). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни. Miasto Przyszłości, 33, 167-176.

15. Ражабов, Т. И. (2021). Ўқувчи-ёшларга ўзбек миллий мусиқа фольклори намуналари воситасида эстетик тарбия бериш. Science and Education, 2(11), 1094-1103.

16. Тўхтасин, Р. И. (2022). ЎЗБЕК ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИ ВА ИЖРОЛАРИ ҲАҚИДА. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), (Special issue), 64-71.

17. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN, 2795(546X),

18. Ражабов, Т. (2023). О 'zbek bolalar musiqiy o 'yin folklorining mavzuviy tasnifi. Общество и инновации, 4(5/S), 340-345.

19. Ражабов, Т. И. (2022). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыка И Песни. Miasto Przyszłości, 29, 363-367.

20. Rajabov, T. I. (2022). The role of bukhara folklore songs in youth education in the system of continuous education.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

21. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences* ISSN, 2795(546X), 1
22. Rajabov, T. I. (2023). Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils. *Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress*, 2(3), 59-68.
23. Madrimov, B. K., & Rajabov, T. I. (2022). Uzbek Ceremonial Folklore and its Characteristics. *Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science*, 1(4), 53-56.
24. Хамитова С. Б. Художественные и идеологические проблемы в репертуаре театра // *Miasto Przyszłości*. – 2023. – Т. 43. – С. 88-91.
25. Hamitova S.B. O'zbek teatrlarida rejissuradagi muammo va yechimlar// "O'zbek xalq musiqa san'ati va ijodiyotining tarixiy ildizlari, zamonaviy taraqqiyot tendensiyalari". 32-33
26. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences* ISSN, 2795(546X), 1.
27. Rajabov, T. X. I., & Ibodov, O. R. (2021). O'zbek Xalq Musiqa Merosda O'quvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi. *IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIIY JURNALI*, 1(6), 139-145.
28. Тўхтасин, Р. И. (2022). ЎЗБЕК ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИ ВА ИЖРОЛАРИ ҲАҚИДА. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, (Special issue), 64-71.
29. Ражабов, Т. И. (2021). Ўқувчи-ёшларга ўзбек миллий musiqa фольклори намуналари воситасида эстетик тарбия бериш. *Science and Education*, 2(11), 1094-1103.
30. Ражабов, Т. (2023). O 'zbek bolalar musiqa o 'yin folklorining mavzuviy tasnifi. *Общество и инновации*, 4(5/S), 340-345.
31. Ражабов, Т. И. (2023). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни. *Miasto Przyszłości*, 33, 167-176.
32. Ражабов, Т. И. (2020). Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников. *Вестник науки и образования*, (5-2 (83)), 34-37.
33. Ражабов, Т. И. (2021). Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе. *Наука, техника и образование*, (2-2 (77)), 84-86.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

34. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. Вестник науки и образования, (21-2 (99)), 55-58.

35. Ражабов, Т. И. (2020). Типическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. Наука, образование и культура, (3 (47)), 61-63.

36. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Ибодов Уктам Расулович ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ В ОБУЧЕНИИ ПЕСНЯМ БУХАРСКОГО ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА НА УРОКАХ МУЗЫКИ.” Вестник науки и образования 21-2 (2020): 99.

37. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” Miasto Przyszłości 33 (2023): 167-176.

38. Ражабов, Тухтасин. “O ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi.” Общество и инновации 4.5/S (2023): 340-345.

39. Ражабов, Дилшод Зарипович, and Тухтасин Ибодович Ражабов. “Формирование и развитие узбекской народной лирики.” Международная образовательная деятельность как фактор развития и сотрудничества высших учебных заведений в современном поликультурном мире. 2018.

40. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе.” Наука, техника и образование 2-2 (77) (2021): 84-86.

41. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников.” Вестник науки и образования 5-2 (83) (2020): 34-37.

42. Ражабов, Тухтасин Ибодович, and Уктам Расулович Ибодов. “Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки.” Вестник науки и образования 21-2 (99) (2020): 55-58.

43. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “типическая классификация узбекской детской народной музыки и игр.” Наука, образование и культура 3 (47) (2020): 61-63.

44. Rajabov, Tokhtasin Ibodovich. “Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils.” Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress 2.3 (2023): 59-68.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

45. Rajabov, Tukhtasin Ibodovich. "The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore." *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences* ISSN 2795.546X: 1.
46. Ражабов, Тухтасин Ибодович. "Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни." *Miasto Przyszłości* 33 (2023): 167-176.
47. Ражабов, Тухтасин Ибодович. "Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыки И Песни." *Miasto Przyszłości* 29 (2022): 363-367.
48. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. "Pedagogicheskie vozmojnosti ispolzovaniya detskix folklornyx pesen v duchovno-nravstvennom vospitanii mladshix shkolnikov." *Vestnik nauki i obrazovaniya*: 5-2.
49. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich, and Uktam Rasulovich Ibodov. "Obespechenie natsionalnogo naslediya v obuchenii pesnyam buxarskogo detskogo folklora na urokax muzyki." *Vestnik nauki i obrazovaniya* (2020): 21-2.
50. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. "ticheskaya klassifikatsiya uzbekskoy detskoj narodnoj muzyki i igr." *Nauka, obrazovanie i kultura* 3 (2020): 47.
51. Madrimov, Bakhram Khudoynazarovich, and Tokhtasin Ibodovich Rajabov. "Uzbek Ceremonial Folklore and its Characteristics." *Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science* 1.4 (2022): 53-56.
52. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. "Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi." "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. 2022.
53. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O'ZBEK MUSIQA FOLKLORINI ORGANIZATSIYALASHTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA." *IJODKOR O'QITUVCHI* 2.21 (2022): 21-31.
54. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA OZBEK MUSIQA FOLKLORINI ORGANIZATSIYALASHTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. IJODKOR O'QITUVCHI JURNALI. 5 Sentyabr." (2022).
55. Ibodovich, Rajabov To'xtasin, and Raximov Abdurasul Ravshan O'g'li. "XALQ MUSIQA IJODIYOTINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA MUSIQA SAN'ATI FIDOYILARINING FAOLIYATI XUSUSIDA." *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali* 2.5 (2022): 28-32.
56. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. "Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi." "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. 2022.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

57. Rajabov, Toxtasin Ibodovich. “UZLUKSIZ TALIMDA FOLKLOR QO‘SHIQLARINI IJRO ETISHNING O‘ZIGA XOS USLUBLARI.” Scientific progress 1.5 (2021): 581-585.

58. Ibodovich, Rajabov Tukhtasin. “The Educational Significance of Children’s Folk Songs in Music Culture Lessons.” European Scholar Journal 2.6 (2021): 139-141.

59. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. “5-7-SINF O ‘QUVCHILARINI XALQ OG ‘ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA.” BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 392-400.

60. Rajabov, To‘xtasin. “UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA O ‘ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O ‘RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA.” IJODKOR O‘QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.

61. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. “MUSIQA MADANIYATI TA’LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O ‘RNI.” TA’LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 423-431.

62. Мустафаев Б Restoration of the System of Music Education in Uzbekistan in 1920 1940 Years //ЦЕНТРНАУЧНЫХПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.

63. Мустафоев Б. И. Особенности уроков музыки в общеобразовательных школах //Достижения науки и образования. – 2019. – №. 1 (42). – С. 46-48.

64. Мустафоев Б. И., Самиева М. А. БУХАРСКИЕ ДРЕВНИЕ МУЗЫКАЛЬНЫЕ ГРУППЫ-СРЕДСТВО ОБРАЗОВАНИЯ //Europeanscience. – 2021. – №. 2 (58). – С. 26-28.

65. Мустафаев Б. МУЗЫКАЛЬНО–ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ И ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АБДУРАУФА ФИТРАТА //ScientificImpulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 361-364.

66. Мустафаев Б. И. СОДЕРЖАНИЕ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ В 70-Е ГОДЫ XX ВЕКА //Наука и технологии. – 2023. – Т. 1. – №. 2.

67. Мустафаев Б. “БУХОРО ШАШМАҚОМИ”–УЛКАН МАЪНАВИЙ ХАЗИНА //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

68. Мустафаев Б. UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMI ISLOHOTLARIDA MUSIQA MADANIYATI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
69. Мустафаев Б.. MUSIQA MADANIYATI FANI O 'QITUVCHILARINI INNOVATSION FAOLIYATGA YO 'NALTIRISH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 34. – №. 34.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Cholg'uchilar ansamblida ijrochilik ko'nikmalari
Ruziyev D.Yu.

Buxoro davlat universiteti professori, p.f.n.

Annotatsiya: Maqolada ansambl sozanda-ijrochilariga qo'yiladigan asosiy talablar, jamoaviy ijro qoidalariga rioya etish, ansamblida ijro etish mahoratini egallash, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish, ijro malakalarini muntazam o'stirib borish uslubiyoti bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Ansambl, sozanda-ijrochi, mahorat, malaka, ko'nikma.

Аннотация: В статье описаны основные требования к музыкантам-исполнителям ансамбля, соблюдение правил коллективного исполнения, приобретение навыков выступления в ансамбле, развитие практических навыков, а также метод регулярного совершенствования исполнительского мастерства.

Ключевые слова: Ансамбль, музыкант-исполнитель, мастерство, навык, квалификация.

Abstract: The article describes the basic requirements for ensemble performing musicians, compliance with the rules of collective performance, acquisition of performance skills in an ensemble, development of practical skills, as well as a method for regularly improving performing skills.

Key words: Ensemble, performing musician, skill, qualification.

Ansamblida chalishni o'rgatish musiqachi - ijrochilarni kasbiy tayyorlashning ajralmas qismidir. Bu, o'z navbatida, orkestr yoki ansambl sozandasining keyingi amaliy faoliyat uchun zarur bo'lgan hajmdagi ansambl musiqasini yaratishga oid mahoratining rivojlantirishni nazarda tutadi.

Musiqiy ta'lim muassasalarida talabalar ansambl sinfida birgalikda ijro etishning turli ko'nikmalariga ega bo'ladilar, o'zlarining musiqiy saviyasini kengaytiradilar; badiiy did, ijro etilayotgan asarning uslubi, shakli va mazmunini anglash malakalari shakllanadi, qunt bilan eshitib chalish uchun o'zini o'zi boshqarish va ijro etuvchi mas'uliyati tarbiyalanadi. Shu bilan birga, ijodiy muhit yaratiladi. Bu, oz navbatida, hamjihatlikda bajariladigan ishlarda, o'z partiyasini eshitish va birgalikda ijro etiladigan asarning har bir qismini talqin qilish qobiliyati uchun ham zarurdir. Shu bilan birga ansambl ijrochisining notani varoqdan o'qish qobiliyati rivojlanadi va mustahkamlanadi.

Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish bilan bir qatorda fanning vazifalariga talabalarning ijodiy irodasini tarbiyalash, o'z-o'zini rivojlantirishga intilish, o'zbek, rus va

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

chet el kompozitorlari hamda xalq musiqalarining eng yaxshi namunalari, zamonaviy bastakorlarning asarlari bilan tanishishlar kiradi.

Ansamblda ijro etish san'ati ijrochining badiiy individualligi, ijro uslubi va o'ziga xos texnikasini sheriklarining ijro etish texnikasi, uslubining mutanosibligiga asoslanadi, bu umuman ijroning izchilligi va uyg'unligini ta'minlaydi.

Ansambl bilan ishlashda eng muhim talablardan biri bu - ansambllar tarkibini mujassamlashtirishda har bir talabaning individual xususiyatlarini hisobga olishdir.

Ansambldagi birgalikdagi ijro, asarning g'oyaviy-badiiy tushunchasi va uslubiy xususiyatlarini tushunish, birlashgan sur'at, dinamika, zarblarni bir xilda tushunishni talab qiladi. Ansambl a'zolari asar to'qimalariga asoslanib, har bir aniq epizodda ijro etilayotgan qismning o'rni va ma'nosini aniq belgilab olishlari kerak. Yakkaxonning ijro holatini bir tekisda saqlashi ko'pincha yangi ish boshlagan ansambl ijrochisiga xos bo'lib, uni o'z partiyasi atrofida qamrab oladi va shu bilan butun asar mazmunini yoritishni murakkablashtiradi.

Ansambl darslarida yakka ijrodan ham muhimroq - shaxsiy ritmik intizom, musiqiy matnni to'g'ri va aniq o'qish va idrok etish qobiliyati kabi zaruriy fazilatlaridir. Talabalar matndagi temp, nyuans, zarb, pauza va hokazolardagi ko'rsatmalarni aniq bajarish zarurligiga alohida e'tibor qaratishlari kerak.

Mavjud an'anaga ko'ra ansamblning barcha a'zolari nota asosida musiqa asarini ijro etishadi. Shu sababli, asarni yodlab ijro etishdan ko'ra, boshqa muvofiqlashtirish jarayonlariga asoslangan holda o'zlarining maxsus ko'nikmalarini talab qiladigan, notalar vositasida erkin ijro etish qobiliyati o'quv davomida tarbiyalanishi kerak.

Ansambl sozanda-ijrochilariga quyidagi asosiy talablarni qo'yadi:

- xalq cholg'ulari ansambllarining rivojlanish tarixi va hozirgi holati;
- ansambl bilan ishlash asoslari;
- o'qitishning tashkiliy shakllari;
- dirijyor, ansambl rahbari shaxsiga qo'yiladigan kasbiy-psixologik va pedagogik talablari;
- mashq(takrorlash, repetitsiya) jarayoni bosqichlari va mashq bajarish usullari;
- xalq cholg'u guruhlar uchun o'quv va kontsert repertuarlarini tanlash va tizimlashtirishning umumiy, uslubiy tamoyillarini bilishi.

Shuningdek:

- belgilangan maqsad va vazifalarga erishish uchun xalq cholg'u guruhining ishini tashkil etish;

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

- xalq cholgʻu asboblari dirijyori va ansambl amaliyoti sohasida nazariy bilim va amaliy koʻnikmalarni qoʻllash;
- estetik tarbiya va aholining yuqori badiiy didini shakllantirish uchun ansamblda musiqiy asarlarni oʻrganish va ijro etish jarayonini tashkil etish;
- ansamblar uchun repertuar manbalari, xalq ijodi boʻyicha adabiyotlar bilan ishlash;
- repertuarni mustaqil ravishda tanlash, ansamblarning konsert dasturlarini shakllantirish;
- viloyat va undan tashqarida xalq cholgʻu guruhlarining ijodiy chiqishlarini tayyorlash va konsert ishlarini olib borish;
- ansamblda mashq qilish jarayonini boshqarish usullari va uslublarini oʻrganish;
- ansambl ifodaliligi vositalarida ishlash metodikasini egallab olishi kerak.

Talabalarning ansamblda ijro etish mahoratini egallashi koʻp jihatdan ularning ansamblda turgʻun oʻringa ega boʻlib toʻgʻri joylashtirishga ham bogʻliq boʻladi. Cholgʻu sozini toʻgʻri ushlash etikasiga, cholgʻudan tovush chiqarish mahoratini egallab borishga, ijro malakalarini muntazam oʻstirib borish hamda jamoaviy ijro qoidalariga toʻliq rioya etishlik ham oʻziga xos ahamiyat kasb etadi. Shuningdek:

- ijrochining cholgʻu asbobini chalishdagi harakatlarining qulay boʻlishi, oʻrindiqa toʻgʻri oʻtirishi, qomat va yelkalarni chiroyli koʻrinishda boʻlishi;
- chap qoʻlni cholgʻu dastasiga toʻgʻri joylashishi, ijro qilganda barmoqlarni pardalarga toʻgʻri qoʻyish va almashtirish tartibiga rioya qilish;
- oʻng qoʻlga doir (chang, doyrada har ikki qoʻl) qoida va talablarga toʻliq rioya qilish hamda ijro harakatlarining erkinligiga erishish;
- ansamblchilar asar ijrosini boshlashda yetakchi cholgʻuchi, oʻqitubchining imo-ishorasi yoki doirachiga eʼtibor qaratishlari;
- asarni chalish qoidalariga rioya qilish, dinamik rang-baranlik talablarini bajarib borish, ijroni bir vaqtda boshlab bir vaqtda tugatishlari;
- ijro davomida jamoaviy ijro madaniyati, etikasiga rioya qilishlari;
- ijro vaqtida sozanda oʻzi chalayotga soz tovushini eshitishi, ohangraboligini his qilishi va butun ansambldagi cholgʻular tovushini eshitishi, ohang ifodaliligini his qilishi;
- ansamblning yaxshi sadolanishi, ijroning sifati va jozibadorligiga erishishni taʼminlashda oʻz hissasini qoʻshishi talab etiladi.

Ansamblda cholgʻu asboblari ijrosining ansambl aniqligiga erishish uchun bajarilgan ishning turli xil oʻziga xos uslubiy bogʻlanishlarini oʻzaro bogʻlashga erishish

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

kerak. Bunday ishda har bir musiqachi o'z partiyasining metrik shaklini his qilishi katta ahamiyatga ega.

Gammaga o'xshash harakatlarni "tutish" texnikasi (ayniqsa, ohangdorlik chizig'ida) ansamblni doimiy takomillashtirishni talab qiladi, shunda sur'atni saqlab qolish bilan birga, birgalikda chalayotgan sherikning harakatining, ichki dinamikasini sezish muhimdir. Buning uchun ansambl ijrochisi harakatni "ushlab", qayta kirayotgan tovush taassurotini yaratmaslik uchun sherikning harakat sur'atini diqqat bilan tinglashi, uni davom ettirib, umumiy chiziq bilan birlashishi kerak.

Adabiyotlar:

1. Ruziev, D.Y. 2022. The Emergence of New Forms of Musical Ensembles in Uzbekistan. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*. 2, 1 (Feb. 2022), 343–346.

2. Ruziev D. Y. Ways Of Working On Musical Compositions //The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2021. – Т. 3. – №. 01. – С. 436-440.

3. Y., Ruziev D., and Ruziyev D. Yu. "Musical and Aesthetic Education of the Student Collective Musical -Aesthetic Education Student's Team." *International Journal on Integrated Education*, vol. 4, no. 2, 2021, pp. 72-75, doi:[10.31149/ijie.v4i2.1198](https://doi.org/10.31149/ijie.v4i2.1198).

4. Ruziyev D. Y. Yuqori malakali mohir sozandalarni tayorlashda konsert ijrochiligi fanining ahamiyati //TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN. – 2023. – Т. 1. – №. 4. – С. 107-115.

5. Ruziev D. Y. The role of the conductor in orchestral performance. – 2021.
Ruziev D. Y. SOME ISSUES OF INTERDISCIPLINARY TEACHING OF MUSIC IN PRIMARY SCHOOL IN UZBEKISTAN //Academia Science Repository. – 2023. – Т. 4. – №. 04. – С. 100-1006.

6. Ruziev D. Y. DESIGNING THE LEARNING PROCESS FOR MUSICAL WORKS //International Engineering Journal For Research & Development. – 2021. – Т. 6. – С. 6-6.

6, Ruziev D. Y. Orchestra as a means of musical and aesthetic education of students. – 2020.

7. Ruziev D. Y. Some psychological features of the development of skills in playing the instrument and singing along. – 2020.

8. Ruziev D. Y. Some pedagogical and psychological factors of orchestral performance." //Psychology. – 2020. – №. 2. – С. 95-102.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

9. Ruziev D. Y. Musical and aesthetic education by means of the orchestra./Monograph/. Bukhara. – 2021.

10. Б.Мустафаев НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНЦИЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА ЗАНЯТИЯХ ПО МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЕ- ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 2023

11. Мустафаев Б. MUSIQA MADANIYATI FANI O ‘QITUVCHILARINI INNOVATSION FAOLIYATGA YO ‘NALTIRISH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 34. – №. 34.

12. Мустафаев Б. MUSICAL LITERACY IS A FACTOR OF FORMATION OF CULTURAL FUNDAMENTALS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 34. – №. 34.

13. Мустафаев Б. “БУХОРО ШАШМАҚОМИ”–УЛКАН МАЪНАВИЙ ХАЗИНА //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.

14. Мустафаев Б. UMUMIY O‘RTA TA‘LIM TIZIMI ISLOHOTLARIDA
1. MUSIQA MADANIYATI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). 2022. – Т. 23. – №. 23.

15. Мустафаев Б. И. Некоторые вопросы развития профессиональных
2. навыков учителя музыкальной культуры //Academy. – 2020. – №. 11 (62). – С. 47-50

16. Ражабов, Т. И. (2022). ХАҚ ҚЎШИҚЛАРИ ОРҚАЛИ ЎҚУВЧИ-ЁШЛАРДА МИЛЛИЙ ТАФАККУРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ОМИЛИ. *Барқарорлик ва Етакчи Тадқиқотлар онлайн илмий журнали* , 2 (1), 364-368.

17. Mirshayev U. M., Mirshayeva D. A. Formation, History and Stages of Development of Bukhara Maqom Art //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 429-433.

18. Миршаев У. O‘ZBEK XALQ CHOLG‘ULARINING SHAKLLANISH TARIXI VA SHARQ MUSIQASHUNOS OLIMLARINING CHOLG‘U IJROCHILIGI SAN‘ATIGA OID ILMIY MEROSI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.

19. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). MUSIQA MADANIYATI TA‘LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O‘RNI. TA‘LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 423-431.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

20. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences* ISSN, 2795(546X), 1.
21. Раджабов, Т. И., & Орипов, Н. О. (2022). Обучение фольклорным песням бухарских детей в системе непрерывного образования как долзарбская методологическая проблема. *ЕВРОПЕЙСКИЙ ЖУРНАЛ ИННОВАЦИЙ В НЕФОРМАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ*, 2(2), 409-412.
22. ....Rajabov, T. I. (2023). Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils. *Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress*, 2(3), 59-68.
23. Ражабов, Т. И. (2022). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыки И Песни. *Miasto Przyszłości*, 29, 363-367.
24. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). 5-7-SINF O 'QUVCHILARINI XALQ OG 'ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 392-400.
25. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). MUSIQA MADANIYATI TA'LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O 'RNI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 423-431.
26. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences* ISSN, 2795(546X), 1.
27. Rajabov, T. X. I., & Ibodov, O. R. (2021). O'zbek Xalq Musiqa Merosda O'quvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi. *IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 1(6), 139-145.
28. Тўхтасин, Р. И. (2022). ЎЗБЕК ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИ ВА ИЖРОЛАРИ ҲАҚИДА. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, (Special issue), 64-71.
29. Ражабов, Т. И. (2021). Ўқувчи-ёшларга ўзбек миллий музика фольклори намуналари воситасида эстетик тарбия бериш. *Science and Education*, 2(11), 1094-1103.
30. Ражабов, Т. (2023). O 'zbek bolalar musiqiy o 'yin folklorining mavzuviy tasnifi. *Общество и инновации*, 4(5/S), 340-345.
31. Ражабов, Т. И. (2023). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни. *Miasto Przyszłości*, 33, 167-176.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

32. Ражабов, Т. И. (2020). Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников. Вестник науки и образования, (5-2 (83)), 34-37.

33. Ражабов, Т. И. (2021). Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе. Наука, техника и образование, (2-2 (77)), 84-86.

34. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. Вестник науки и образования, (21-2 (99)), 55-58.

35. Ражабов, Т. И. (2020). Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. Наука, образование и культура, (3 (47)), 61-63.

36. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Ибодов Уктам Расулович ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ В ОБУЧЕНИИ ПЕСНЯМ БУХАРСКОГО ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА НА УРОКАХ МУЗЫКИ.” Вестник науки и образования 21-2 (2020): 99.

37. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” Miasto Przyszłości 33 (2023): 167-176.

38. Ражабов, Тухтасин. “O ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi.” Общество и инновации 4.5/S (2023): 340-345.

39. Ражабов, Дилшод Зарипович, and Тухтасин Ибодович Ражабов. “Формирование и развитие узбекской народной лирики.” Международная образовательная деятельность как фактор развития и сотрудничества высших учебных заведений в современном поликультурном мире. 2018.

40. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе.” Наука, техника и образование 2-2 (77) (2021): 84-86.

41. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников.” Вестник науки и образования 5-2 (83) (2020): 34-37.

42. Ражабов, Тухтасин Ибодович, and Уктам Расулович Ибодов. “Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки.” Вестник науки и образования 21-2 (99) (2020): 55-58.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

43. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр.” Наука, образование и культура 3 (47) (2020): 61-63.
44. Rajabov, Tokhtasin Ibodovich. “Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils.” Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress 2.3 (2023): 59-68.
45. Rajabov, Tukhtasin Ibodovich. “The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore.” Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN 2795.546X: 1.
46. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” Miasto Przyszłości 33 (2023): 167-176.
47. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыка И Песни.” Miasto Przyszłości 29 (2022): 363-367.
48. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. “Pedagogicheskie vozmojnosti ispolzovaniya detskix folklornyx pesen v duchovno-nravstvennom vospitanii mladshix shkolnikov.” Vestnik nauki i obrazovaniya: 5-2.
49. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich, and Uktam Rasulovich Ibodov. “Obespechenie natsionalnogo naslediya v obuchenii pesnyam buxarskogo detskogo folklora na urokax muzyki.” Vestnik nauki i obrazovaniya (2020): 21-2.
50. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. “ticheskaya klassifikatsiya uzbekskoy detskoy narodnoy muzyki i igr.” Nauka, obrazovanie i kultura 3 (2020): 47.
51. Madrimov, Bakhram Khudoynazarovich, and Tokhtasin Ibodovich Rajabov. “Uzbek Ceremonial Folklore and its Characteristics.” Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science 1.4 (2022): 53-56.
52. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. “Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta’limotida “Iyqoot” Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi.” “ ONLINE-CONFERENCES” PLATFORM. 2022.
53. Rajabov, To‘xtasin. “UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA O ‘ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O ‘RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA.” IJODKOR O’QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.
54. Rajabov, To‘xtasin. “UZLUKSIZ TA ‘LIM TIZIMIDA OZBEK MUSIQA FOLKLORINI ORGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. IJODKOR O ‘QITUVCHI JURNALI. 5 Sentyabr.” (2022).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

55. Ibodovich, Rajabov To‘xtasin, and Raximov Abdurasul Ravshan O‘g‘li. “XALQ MUSIQA IJODIYOTINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA MUSIQA SAN’ATI FIDOYILARINING FAOLIYATI XUSUSIDA.” *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali* 2.5 (2022): 28-32.

56. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. “Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta’limotida “Iyqoot” Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi.” “ONLINE-CONFERENCES” PLATFORM. 2022.

57. Rajabov, Toxtasin Ibodovich. “UZLUKSIZ TALIMDA FOLKLOR QO’SHIQLARINI IJRO ETISHHIIHG O’ZIGA XOS USLUBLARI.” *Scientific progress* 1.5 (2021): 581-585.

58. Ibodovich, Rajabov Tukhtasin. “The Educational Significance of Children’s Folk Songs in Music Culture Lessons.” *European Scholar Journal* 2.6 (2021): 139-141.

59. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. “5-7-SINF O ‘QUVCHILARINI XALQ OG ‘ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA.” *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI* 2.10 (2022): 392-400.

60. Rajabov, To‘xtasin. “UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA O ‘ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O ‘RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA.” *IJODKOR O’QITUVCHI* 2.21 (2022): 21-31.

61. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. “MUSIQA MADANIYATI TA’LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O ‘RNI.” *TA’LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI* 2.10 (2022): 423-431.

62. RAXMANOVA, Istatjon. "MUSIQA TA’LIMIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING MAVJUD HOLATI." *Journal of Culture and Art* 1.10 (2023): 86-89.

63. Muminovna, Rakhmanova Istatjon. "Pedagogical Requirements for a Modern Music Teacher and His Possibilities of Using Technologies." *AMERICAN JOURNAL OF SCIENCE AND LEARNING FOR DEVELOPMENT* 2.4 (2023): 244-247.

64. Muminovna, Rakhmanova Istatjon. "PREPARING A MUSIC TEACHER TO USE MODERN TECHNOLOGY." *Thematics Journal of Arts and Culture* 6.1 (2022).

**МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА**

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

MUSIQA ASARLARI VOSITASIDA KOMIL INSON SHAXSINI TARBIYALASH

O.I.Karimov

BuxDU San'atshunoslik fakulteti Musiqa ijrochiligi va madaniyat kafedراسي dotsenti

Estetikani chinakam tushunadigan kishilar yosh avlodni kamol toptirish uchun estetik tarbiyaga boshqacha yondoshishi kerak. Estetik tarbiyaning mazmuni va vazifalarini ifodalashda hamda belgilashda estetik tarbiya ma'naviy tarbiyaning muhim qismi ekanligini, unga tarkibiy bog'liqligini va ana shu tarbiyadan kelib chiqqanligini hisobga olish kerak. Estetika faqat tabiatdagi va san'atdagi go'zallikni emas, balki umuman hayotdagi va jamiyatdagi go'zalliklar to'g'risidagi fandır. Estetik tarbiya insonga chinakam go'zallik, nafosat, muhabbat va iqtidor shakllanishini tarkib toptirish lozim. Mana shu murakkab vazifalarni muvaffaqiyatli hal qilish uchun haqiqiy estetik tarbiya bilan ma'naviy tarbiya o'zaro didaktik bog'lanishi shart. San'at va hayotni estetik jihatdan to'g'ri idrok etishning o'zi shaxsni ma'naviy yuksaltiradigan va boyitadigan vosita ekanligini unutmash lozim.

Estetik voqelik hamma sohalarida namoyon bo'ladi. Bular kishining san'atga estetik munosabati, estetik hissiyoti, tabiatda, san'atda, mehnatdagi odamlarning xatti-harakatidagi, hayotiy voqealardagi estetiklik va hokazolardan iboratdir. Har qanday narsa yoki voqeani estetik baholay olish shaxsning ajralmas sifatidir. Ammo ana shu baholashning xarakterini uning obyektivligini kishining estetik tarbiyalanganlik darajasi belgilaydi. Inson narsa va hodisalarni sezgi organlari orqali idrok etar ekan ulardan beixtiyor estetik ta'sirlanadi va ularni muayyan tarzda baholaydi. Lekin ana shu ta'sirlanish va baholashni qandayligini ham inson estetik jihatdan qanchalik tarbiyalanganiga bog'liq bo'ladi.

Demak, voqelikni estetik idrok etishda estetik tarbiya hal qiluvchi rol o'ynaydi. Estetik idrok hissiyotlarga, sezgilarga asoslanadi. Xususan, sezgi organlari estetiklikni o'ziga xos yo'nalishda qabul qiladi. Tevarak olamdagi idrok etilayotgan narsalar va hodisalarni sezgi organlari qayta ishlaydi va taassurot hosil qiladi. Ammo idrok etilgan narsa va hodisalar estetik baholash aql, ong, insonda tarkib topgan estetik hamda ma'naviy normalar ta'sirida amalga oshadi. Musiqaning estetik tarbiyasidagi roli falsafa, musiqashunoslik va pedagogikaga doir adabiyotlarda yetarlicha yoritilgan. Ammo ashula san'atining shaxsni shakllantirishdagi roli haligacha ilmiy yoritilmagan.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Buning sababi, bizningcha, ashula san'ati, strukturasing murakkabligi va uning inson ongiga ta'siridir.

Maktablarimizda yosh avlodni tarbiyalashning muhim tarkibiy qismi bo'lgan estetik tarbiya masalalarini muvaffaqiyatli hal qilishga katta ahamiyat berilmoqda. Musiqa tarbiyasi estetik tarbiyaning eng asosiy va ancha murakkab majmualaridan biri bo'lib, bolalarning musiqa san'ati asarlarini tushunishga, ijro etishga o'rganish ishlarini, kichik yoshdan boshlashni tavsiya etadi.

Musiqa - bolalar va yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning g'oyat ta'sirchan va samarali vositasi sifatida ham ahamiyatga egadir. Maktabdagi musiqa ta'limi va tarbiyasi bo'yicha sinfda va sinfdan tashqari olib boriladigan ishlar orqali Vatanga muhabbat hislarini, insonning bir-biriga nisbatan do'stlik va hamkorlik munosabatlari, barcha millat xalqlarining huquqlari va erkinliklarini hurmat qilish bilan chambarchas bog'liqdir. O'quvchilarda o'zbek musiqasining o'ziga xos xususiyatlariga doir tushuncha va tasavvur hosil qilish ancha murakkab, uzoq vaqt davom etadigan jarayondir. Bunda vazifa o'quvchilarning musiqani ongli ravishda idrok etishlari, elementar tahlil qilishlari va ularning musiqa haqidagi bilimlarini boyitib borish asosiy vazifa deb hisoblanadi. O'quvchilarda musiqa bo'yicha ijodiy faoliyatning rivojlanishi ularning musiqa tarbiyasini amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarda musiqa bo'yicha ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda ularga bevosita va emotsional ta'sir ko'rsatadigan musiqa san'atiga doir dars asosiy omil hisoblanadi. Yosh avlodni estetik ruhda tarbiyalash bo'yicha maktabga qo'yilayotgan hozirgi talablar, jumladan: musiqa o'qituvchilaridan o'z faoliyatlarini takomillashtirishni, maktabdan musiqaviy estetik tarbiyaning asosiy tashkilotchisi va rahbari sifatida tashabbuskorlik bilan samarali ishlashni taqozo qiladi. Muhokamalar va natijalar. Ma'limki, hozir umumta'lim maktablarida musiqaga taalluqli sinfdan tashqari ishlarni ommaviy formalari keng tus olmoqda: musiqa to'garaklari, badiiy havaskorlik ko'rik tanlovlari, san'at namoyondalari bilan uchrashuvlar o'tkazilmoqda. Musiqa tarbiyasi bolalarga musiqa tinglash, qo'shiqlarni yodlash, musiqa bilan harakatlarni bajarish, musiqa asboblarni chalish, musiqa va musiqachilar haqida kitoblarni o'qish, teatr, konsert, filormoniyaga borish singari musiqiy faoliyatining har xil turlarini o'rganishdan iboratdir. Musiqa tinglanganidan keyingi fikr almashuvlar juda katta tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lib, bu bilan bolalar o'rtasida bir-birini anglash ruhini va o'zaro ishonchini vujudga keltiradi. Musiqa o'qituvchisining bolalar diqqatini qo'shiq mazmuniga jalb qila olishi, bolalarda o'zlari ijro etadigan musiqa asarining emotsional ma'nosini tushunishlaridagi muvoffaqiyatini ta'minlaydi. Bola musiqaga

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

qarab harakat qilar ekan, unda beixtiyor emotsional moyillik va ritmni his etish shakllanadi. Maktabdagi musiqa ta'limi va tarbiyasining vazifasi o'quvchilarni Vatanga bo'lgan sadoqat, millatlararo do'stlik, tinchliksevarlik, mehnatga muhabbat ruhida kamol toptirish ularning musiqiy didi va qobiliyatini oshirish bilan estetik saviyasini oshirishdan iboratdir.

Bizning mamlakatimizda bolalarni estetik ruhda tarbiyalash uchun hamma shart-sharoitlar mavjuddir. Bolaning yoshlik chog'idanoq nafosatni bilishga va sevishga yordam berish kerak. Bolalar yoshligidanoq san'atga havasmand bo'ladilar. Bolalarda ana shu his-tuyg'uni, nafosatni sevish tuyg'ularini rivojlantirish har bir ota-onaning vazifasidir, ba'zi ota-onalar o'z bolalarini estetik ruhda tarbiyalashga noto'g'ri munosabatda bo'lishini ham bilamiz. Ba'zi ota-onalar bolalari qiziqqan sohalarga musiqa, rassomchilik, san'atning boshqa turlariga e'tiborsizlik bilan qaraydilar. Sendan yaxshi musiqachi chiqmaydi, deb bolaning qiziqishini so'ndiradilar. Yoshlarni tarbiyalashda umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qitiladigan barcha fanlar qatori musiqa darslari ham katta rol o'ynaydi. Musiqa san'atining o'ziga xos xususiyatlari uning tovushlari orqali kishilarning ichki dunyosini, histuyg'ularini, fikr va mulohazalarini ifodalay olishadilar. Musiqa, ayniqsa, kishining his-tuyg'ulariga chuqur ta'sir etadi. Uni tushunishda ongli idrok bilan bir qatorda, emotsional idrok muhim rol o'ynaydi. Zero, musiqa asari ham ongli ham hissiy, emotsional idrok etadigan tinglovchida chuqur taassurot qoldiradi. Maktabda musiqa san'ati ta'limini amlga oshirar ekanmiz, o'quvchilarga dastlabki yildan ya'ni 1-sinfdan boshlab estetik his-tuyg'ularining o'sishga ongli idrok malakalarini tarbiyalab borishiga alohida e'tibor berish kerak. O'quvchilarni boshlang'ich sinflarda to'planib borgan musiqiy taassurotlarni egallagan, bilim va musiqa ko'nikmalariga nisbatan paydo bo'la boshlagan. Boshlang'ich musiqa darslarini olib borishning o'ziga xos xususiyatlari mavjud.

Xulosa qilib aytganda qo'shiqlarda yosh avlodni estetik va ma'anaviy jihatdan tarbiyalash uchun boy imkoniyatlar mavjud. Ana shu imkoniyatlardan samarali foydalanish tarbiyaviy vazifalarni amalga oshirishda juda katta yordam beradi.

Adabiyotlar

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

1. Каримов О. И. Значение специфических особенностей и воспитательных возможностей узбекских народных инструментов //Academy. – 2020. – №. 3 (54). – С. 78-80.
2. Каримов О. И. Профессиональные музыкальные взгляды будущего учителя музыки //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 22-2 (100). – С. 17-20.
3. Каримов О. И. Садриддин Айни-знаток и любитель народной музыки //Вопросы науки и образования. – 2021. – №. 13 (138). – С. 21-24.
4. Karimov O. J. I. Tanbur sozining paydo bo 'lishi va milliy cholg 'u ijrochiligidagi o 'rni //Scientific progress. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 767-771.
5. Каримов О. И. Бўлажак мусиқа ўқитувчиларида маънавий-ахлоқий сифатларни шакллантириш //Scientific Impulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 377-381.
6. Ходжаев Р. Р., Каримов О. И. Подготовка будущих учителя музыки. Тренировка на скрипке для рефлексии мышц //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 1419-1423.
7. Каримов О. И., Аҳмедова Ф. И. Қ. Айтим (вокал) асарлари мисолида кўшиқ ўргатиш имкониятлари //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 899-910.
8. Islamovich K. O., Shukhrat S. S. The Role of Music in Forming a Perfect Human Personality //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 72-75.
9. Islamovich K. O., Durdimurotovna Q. G. Formation of Vocal-Choir Skills in Music Lessons //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 57-62.
10. Islamovich K. O., Raufovich K. R. Scientific-Historical and Theoretical-Pedagogical Principles of the Violin //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 67-71.
11. Каримов О. И., Шарипова С. Ш. К. Место искусства музыки в формировании идеальной личности человека в дошкольном заведении //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 692-698.
12. Islomovich K. O. et al. Musiqa darslarida o 'quvchi yoshlarda ong, milliy tafakkurni o 'stirishni shakllantirishning vositalari //O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 12. – С. 264-268.
13. Islomovich K. O., Raufovich X. R. Xorijiy ilg 'or kompozitorlar tajribalarida dmitriy kabalevskiy va karl orff tomonidan taklif Qilingan konsepsiyalar texnologiyasining Musiqa to 'garaglarini shakllantirish va rivojlantirishga oid nazariy-pedagogik va psixologik asoslari //O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 12. – С. 257-263.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

14. Mirshayev Ulug‘bek Muzafarovich. “TALABALARNING MUSIQIY FAOLIYATIDA MUSTAQIL ISHLARNI TASHKIL ETISHDAGI O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLAR”. Journal of Innovation, Creativity and Art, May 2023, pp. 89-93, <http://jica.innovascience.uz/index.php/jica/article/view/321>.

15. Mirshayev Ulugbek Muzafarovich. “DISTINCTIVE FEATURES IN THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK IN THE MUSICAL ACTIVITIES OF STUDENTS”. Academia Science Repository, vol. 4, no. 04, Apr. 2023, pp. 994-9, <http://academiascience.com/index.php/repo/article/view/102>.

16. Миршаев У. М. МУЗЫКАЛЬНЫЕ ПРЕДПОЧТЕНИЯ МОЛОДЫХ ЛЮДЕЙ С РАЗНЫМ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМ ОБРАЗОВАНИЕМ //PSIXOLOGIYA Учредители: Бухарский государственный университет. – №. 3. – С. 100-103.

17. Миршаев У. O‘QUVCHI-YOSHLARNI MUSIQA ORQALI KOMIL INSON QILIB TARBIYALASH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.

18. Каюмов И. Ф. Психологические истоки музыки //Academy. – 2020. – №. 11 (62). – С. 56-58.

19. Каюмов И. Ф., Жураева М. Место музыки в воспитании духовно-нравственных качеств учащихся 5-7 классов общеобразовательных школ //Проблемы педагогики. – 2020. – №. 3 (48). – С. 17-19.

20. Kayumov I. F. Values and aesthetic factors in the formation of culture and art //International Engineering Journal For Research & Development. – 2020. – Т. 12. – №. 1. – С. 10.

21. Kayumov I. F. XALQ QO‘SHIQLARI ASOSIDA BOSHLANGICH SINF O‘QUVCHILARINING NUTQIY MALAKASINI O‘STIRISH USULLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 635-640.

22. Каюмов И. Ф. Санъатнинг турлари ва уларнинг тарбиявий аҳамияти //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 849-854.

23. Fayzullaevich Q. I. Culture and art values and aesthetics in formation factors. – 2021.

24. Ugli O. N. S. Characteristics of 21st century compositional creativity of Uzbekistan //European Journal of Arts. – 2023. – №. 2. – С. 38-42.

25. Каюмов И. Ф. ВАЖНОСТЬ ВНЕКЛАССНЫХ ЗАНЯТИЙ В РАЗВИТИИ МУЗЫКАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ //Academy. – 2021. – №. 3 (66). – С. 51-53.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

26. Ибодов У. Р. ИНСТРУМЕНТАЛЬНАЯ МУЗЫКА КАК ОРУДИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ВЛИЯНИЯ НА ЧЕЛОВЕКА //Рекомендовано к печати Ученым советом Института психологии имени ГС Костюка НАПН Украины (Протокол № 14 от 28 декабря 2020). – 2020. – С. 336.

27. Ибодов Уктам Расулович РОЛЬ КЛАССИЧЕСКОЙ МУЗЫКИ В УРОКАХ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ // Academy. 2021. №2 (65). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-klassicheskoy-muzyki-v-urokah-muzykalnoy-kultury> (дата обращения: 26.10.2023).

28. Ибодов Уктам Расулович СПОСОБЫ ОБУЧЕНИЯ МУЗЫКАЛЬНОЙ ГРАМОТЕ НА УРОКАХ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ // Наука, техника и образование. 2021. №2-1 (77). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sposoby-obucheniya-muzykalnoy-gramote-na-urokah-muzykalnoy-kultury> (дата обращения: 26.10.2023).

29. Уктам Расулович Ибодов МУЗЫКАЛЬНЫЕ ФОРМЫ НА ОСНОВЕ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ МОДЕЛИ КОМПОЗИЦИИ // Scientific progress. 2021. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/muzykalnye-formy-na-osnove-individualnoy-modeli-kompozitsii> (дата обращения: 26.10.2023).

30. Салимов Ш. Ш. О., Каримов О. И. Связь общей теории музыки с психологическими особенностями в ракурсе сольфеджио //Science and Education. – 2024. – Т. 5. – №. 1. – С. 214-219.

31. Ражабов, Т. И. (2023). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни. *Miasto Przyszłości*, 33, 167-176.

32. Ражабов, Т. И. (2020). Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников. *Вестник науки и образования*, (5-2 (83)), 34-37.

33. Ражабов, Т. И. (2021). Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе. *Наука, техника и образование*, (2-2 (77)), 84-86.

34. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. *Вестник науки и образования*, (21-2 (99)), 55-58.

35. Ражабов, Т. И. (2020). Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. *Наука, образование и культура*, (3 (47)), 61-63.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

36. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Ибодов Уктам Расулович ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ В ОБУЧЕНИИ ПЕСНЯМ БУХАРСКОГО ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА НА УРОКАХ МУЗЫКИ.” Вестник науки и образования 21-2 (2020): 99.

37. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” Miasto Przyszłości 33 (2023): 167-176.

38. Ражабов, Тухтасин. “O ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi.” Общество и инновации 4.5/S (2023): 340-345.

39. Ражабов, Дилшод Зарипович, and Тухтасин Ибодович Ражабов. “Формирование и развитие узбекской народной лирики.” Международная образовательная деятельность как фактор развития и сотрудничества высших учебных заведений в современном поликультурном мире. 2018.

40. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе.” Наука, техника и образование 2-2 (77) (2021): 84-86.

41. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников.” Вестник науки и образования 5-2 (83) (2020): 34-37.

42. Ражабов, Тухтасин Ибодович, and Уктам Расулович Ибодов. “Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки.” Вестник науки и образования 21-2 (99) (2020): 55-58.

43. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр.” Наука, образование и культура 3 (47) (2020): 61-63.

44. Rajabov, Tokhtasin Ibodovich. “Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils.” Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress 2.3 (2023): 59-68.

45. Rajabov, Tukhtasin Ibodovich. “The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore.” Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN 2795.546X: 1.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

46. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” *Miasto Przyszłości* 33 (2023): 167-176.

47. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыки И Песни.” *Miasto Przyszłości* 29 (2022): 363-367.

48. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. “Pedagogicheskie vozmojnosti ispolzovaniya detskix folklornyx pesen v duchovno-nravstvennom vospitanii mladshix shkolnikov.” *Vestnik nauki i obrazovaniya*: 5-2.

49. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich, and Uktam Rasulovich Ibodov. “Obespechenie natsionalnogo naslediya v obuchenii pesnyam buxarskogo detskogo folklor na uroках muzyki.” *Vestnik nauki i obrazovaniya* (2020): 21-2.

50. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. “ticheskaya klassifikatsiya uzbekskoy detskoy narodnoy muzyki i igr.” *Nauka, obrazovanie i kultura* 3 (2020): 47.

51. Madrimov, Bakhram Khudoynazarovich, and Tokhtasin Ibodovich Rajabov. “Uzbek Ceremonial Folklore and its Characteristics.” *Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science* 1.4 (2022): 53-56.

52. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. “Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta’limotida “Iyqoot” Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi.” “ONLINE-CONFERENCES” PLATFORM. 2022.

53. Rajabov, To‘xtasin. “UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA O‘ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O‘RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA.” *IJODKOR O‘QITUVCHI* 2.21 (2022): 21-31.

54. Rajabov, To‘xtasin. “UZLUKSIZ TA ‘LIM TIZIMIDA OZBEK MUSIQA FOLKLORINI ORGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. IJODKOR O ‘QITUVCHI JURNALI. 5 Sentyabr.” (2022).

55. Ibodovich, Rajabov To‘xtasin, and Raximov Abdurasul Ravshan O‘g‘li. “XALQ MUSIQA IJODIYOTINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA MUSIQA SAN’ATI FIDOYILARINING FAOLIYATI XUSUSIDA.” *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali* 2.5 (2022): 28-32.

56. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. “Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta’limotida “Iyqoot” Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi.” “ONLINE-CONFERENCES” PLATFORM. 2022.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

57. Rajabov, Toxtasin Ibodovich. “UZLUKSIZ TALIMDA FOLKLOR QO‘SHIQLARINI IJRO ETISHNING O‘ZIGA XOS USLUBLARI.” Scientific progress 1.5 (2021): 581-585.

58. Ibodovich, Rajabov Tukhtasin. “The Educational Significance of Children’s Folk Songs in Music Culture Lessons.” European Scholar Journal 2.6 (2021): 139-141.

59. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. “5-7-SINF O ‘QUVCHILARINI XALQ OG ‘ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA.” BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 392-400.

60. Rajabov, To‘xtasin. “UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA O ‘ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O ‘RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA.” IJODKOR O‘QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.

61. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. “MUSIQA MADANIYATI TA’LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O ‘RNI.” TA’LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 423-431.

62. МустафаевБ Restoration of the System of Music Education in Uzbekistan in 1920 1940 Years //ЦЕНТРНАУЧНЫХПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.

63. Мустафоев Б. И. Особенности уроков музыки в общеобразовательных школах //Достижения науки и образования. – 2019. – №. 1 (42). – С. 46-48.

64. Мустафоев Б. И., Самиева М. А. БУХАРСКИЕ ДРЕВНИЕ МУЗЫКАЛЬНЫЕ ГРУППЫ-СРЕДСТВО ОБРАЗОВАНИЯ //Europeanscience. – 2021. – №. 2 (58). – С. 26-28.

65. Мустафаев Б.МУЗЫКАЛЬНО–ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ И ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АБДУРАУФА ФИТРАТА //ScientificImpulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 361-364.

66. Мустафаев Б. И. СОДЕРЖАНИЕ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ В 70-Е ГОДЫ XX ВЕКА //Наука и технологии. – 2023. – Т. 1. – №. 2.

67. Мустафаев Б. “БУХОРО ШАШМАҚОМИ”–УЛКАН МАЪНАВИЙ ХАЗИНА //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

68. Мустафаев Б. UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMI ISLOHOTLARIDA MUSIQA MADANIYATI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
69. Мустафаев Б.. MUSIQA MADANIYATI FANI O 'QITUVCHILARINI INNOVATSION FAOLIYATGA YO 'NALTIRISH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 34. – №. 34.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Хонандalikda talabalar ovozini yo'lga qo'yish jarayonining mazmuni va metodikasi

Buxoro davlat universiteti
“San’atshunoslik” fakulteti
Musiqqa ijrochiligi va madaniyat
kafedrası o’qituvchisi

Bexruz Hamidovich Boltayev

Anotatsiya: Diapazon ham ovoz turini aniqlovchi belgilardan biridir. Biroq u o’quvchida doim ham to’la hajmda ifodalanmasligi mumkin. Ko’pincha u chegaralangan bo’ladi. Ba’zi hollarda uchraydigan “metso soprano” va “soprano” tonlarini o’z ichiga olgan, nihoyatda keng diapazon ham foyda bermaydi. Ovozni to’g’ri tasnif qilishda registr tuzilishini o’rganish yordamchi vositadir.

Kalit-so’zlar: Shashmaqom, Parda, Lad, Usul, poema, roman, diapazon, Tembr, Lirik dramatik tenor, Soprano.

Hozirgi vaqtda ovoz turini bexato aniqlay oladigan yagona uslub mavjud emas. Ba’zi hollarda bas o’zi havas qilgan tenorga ovozini o’xhastishga harakat qiladi. Natijada tovushning shakllanishi yuzaki bo’lib qoladi. Tenor esa o’zini murakkablikdan xoli qilish uchun bariton deb aytadi. Pedagog o’quvchining ovoz xususiyatlarini uning ijrochilik usulidan ajrata bilish kerak. Ovoz turini aniqlashda tembr, diapazon, registr tuzilishining xususiyatlari, markaziy tovushlar, tessiturani ushlay bilish qobiliyati, hamda fiziologik –anatomik belgilar (Ovoz bog’lamlarining uzunligi va zichligi, rezonator tizimlari va boshqalar), xronaksimmetriya kabi qator alomatlar hisobga olinishi kerak. Tajribali vokal o’qituvchisi o’quvchining ovoz tembridan ko’p narsani bilib oladi. Bu shaxsiy akustik xususiyat turli tessituralarda sinchiklab tekshirilishi lozim. Tembrning eng yaxshi sifatlarini eshitish uchun bir asarni yondosh tonalliklarga ko’chirib ijro etish mumkin.

Diapazon ham ovoz turini aniqlovchi belgilardan biridir. Biroq u o’quvchida doim ham to’la hajmda ifodalanmasligi mumkin. Ko’pincha u chegaralangan bo’ladi. Ba’zi hollarda uchraydigan “metso soprano” va “soprano” tonlarini o’z ichiga olgan, nihoyatda keng diapazon ham foyda bermaydi. Ovozni to’g’ri tasnif qilishda registr tuzilishini o’rganish yordamchi vositadir.

Erkaklar ovozlarining turi, hajmi va kengligi quyidagilardan iborat:

Tenor (do kichik oktava – do 2 oktava) ovoz kengligiga ega.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Altino tenor – juda harakatchan yengil yuqori registrda jaranglaydi. Lirik tenor – yumshoq harakatchan ovoz jarangi deyarli hamma joyda bir tekis taraladi. Xarakterli tenor - lirik ovozning chiroyli va yoqimlilikini belgilaydi.

Lirik dramatik tenor – keng ovoz hajmi kengligiga ega ovoz.

Dramatik tenor - kuchli, jarangdor bo'lib, dramatik holatlarni tasvirlay oladigan ovoz.

Bariton – (A – kichik oktava – G – birinchi oktava Iya - katta okatavadan sol - birinchi oktavagacha).

Lirik bariton - xakteri bo'yicha tenor tembriga yaqin, lekin bariton xususiyatiga ega ovoz. Drammatik bariton - unchalik yorqin bo'lmagan ovoz, katta kuchga ega va pastki registrdagi ovoz bo'linmalarini ham ijro eta oladi.

Bas ovoz – (fa- katta oktavadan – fa-birinchi oktava). Yuqori bas – (yorqin jaranglash, baritonal tembrni eslatadi.) Markaziy bas- xakterdagi aniq bilinadigan tembrga ega ovoz. Pastki bas - chuqur, kuchli va past tovushga ega. Oktavadagi bas-asosan xorlarda aytiladigan ovoz. Kontr oktavagacha tushishi mumkin.

Bas - bu ham xakterli tenorga o'xshab sahna imkoniyatiga qarab ijro eta oladi.

Ayollar ovozlarining turlari quyidagilardan iborat:

Soprano do – birinchi oktava (do uchinchi oktava) ovoz kengligida yuqori pag'onalarda yengil jaranglaydi. Koloratura ovozi – Juda chiroyli tembrni, o'ta o'zgaruvchan melizimlarga boy va katta harakatchanlikka ega ovoz. Bu ovoz do-birinchi oktava, uchinchi oktava do – re-mi va undan ham kengroq ovoz hajm kengligiga ega.

Lirik koloratura ovoz – o'ynoqi, yengil texnik harakatchan va mayin ohangdor ovoz. Lirik soprano ovoz - yengil hamda baquvvat yuqori ovozlar. 3-oktava “do” dan oshmaydi.

Lirik dramatik soprano - ancha to'la ovoz, ko'krak tembrni jarangdor bo'ladi. Dramatik soprano ovozi - kuchli, vazmin ovoz. Dramatik tembrda jaranglaydi.

Metso soprano -kichik oktava Iya - ikkinchi oktava Iya gacha. Yuqori metso ayollar ovozi - ko'krak ovozi bo'lib mayin tembrli bo'ladi. Pastki metso ayollar ovozi – ancha pastda bo'lib, yo'g'on eshitiladi.

Kontralto – (mi kichik oktava , fa – ikkinchi oktava) eng pastki va kamdan-kam uchraydigan ayollar ovozi. Juda katta va keng jarangga ega.

Bolalar ovozlarining turlari quyidagilardan iborat:

Soprano-(diskant) yuqori ovoz, yengil, o'zgaruvchan yumshoq yangraydi. Katta ta'sir kuchiga ega (do-birinchi oktava, fa, sol-ikkinchi oktava)

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Alt- bolalar pastki ovozi-kuchli va birmuncha yo'g'on jarangdor tembrga ega. (sol, la- kichik oktava, re – mi ikkinchi oktava)²¹

Ta'lim jarayonida ovoz turlarini, uning hajmini, kengligini aniqlash orqali ovoz xarakteriga mos bo'lgan vokal mashqlari – vokalizlar hamda qo'shiqlar kuylatib boriladi, bu esa ovoz hajmi kengligini chiroyli, rang-barang tembrda va jarangdor bo'lishiga imkon yaratadi.

Akademik xonandalik pedagogikasi ovozni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Akademik xonandalik pedagogikasi xonandani o'qitish tizimida muhim o'rin egallaydi, ya'ni u tanlagan mutaxassislik bo'yicha chuqur nazariy bilimlar va amaliy malakalar yuzasidan tushuncha beradi. Barcha pedagoglar xonandalarni vokal san'atiga o'qitish jarayonida quyidagi to'rt tamoyilga asoslanadilar.

O'qitishda tadrijiylik va davomiylik tamoyili. Bu umumpedagogik tamoyil bo'lib, ta'lim jarayonida soddadan murakkabga qarab borishni nazarda tutadi.

Tadrijiylik xonanda diapazonini kengaytirishda - vokal mashqlari, repertuar tanlash, lirik hissiyotdan dramatik hissiyotga o'tish uchun qo'llaniladi. Repertuarni murakkablashtirish ovoz zo'riqishi va ovozni yo'qotishga olib keladi. O'quvchi bilan ishlaganda birinchi navbatda ovoz tembri, uning yorqinligi, sifati va uchqurligi uchun g'amxo'rlik qilish zarur. Bu ishlarni amadga oshirayotganda ovoz zo'riqishidan saqlanish lozim.

Adabiyotlar:

1. Болтаев, Бехруз Хамидович. "Методы вокального развития для школьников." *Проблемы науки* 4 (63) (2021): 98-100.

2. Boltaev B. H. DARVISH ALI CHANGIY VA ZAMONDOSHLARIDA FAZOVIY (KOSMOLOGIK) 12-MAQOM FALAK BURJLARI NAZARIY TAMOIYILLARI //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – T. 2. – №. 11. – С. 85-90.

3. Болтаев Б. Х. Описание приёмы и методики представителей исторического генезиса и этапов узбекского музыкального обучения //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 806-813.

4. Hamidovich B. B. Classification of the Bukhara Status (" Shashmakom") System //AMERICAN JOURNAL OF SCIENCE AND LEARNING FOR DEVELOPMENT. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 109-111.

5. Boltayev B. H. BUXORO SHASHMAQOMI VA XORAZM MAQOM IJROCHILIGIDA MUSHKULOT (CHERTIM) VA NASR (AYTIM) YO'LLARI SEMANTIKASI //BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 776-782.

6. Boltaev B. H. BUXORO AJDODIY SAN'ATI "SHASHMAQOM" TIZIMINING NAZARIY TAMOIYLLARI //IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 11. – С. 152-158.

7. Rajabov T. I., Boltaev B. H. Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi // " ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. – 2022. – С. 39-43.

8. Behruz Boltayev Hamidovich INTERPRETATION OF THE METHODS OF BUKHARA SHASHMAKOM AND THE FUNDAMENTALS OF MAKOM. *Academia Science Repository*, 4(04), 1063–1066. Retrieved from <http://academiascience.com/index.php/repo/article/view/90>

9. Behruz Boltayev Hamidovich. (2023). AL-FARABI AND IBN SINA'S CLASSIFICATION OF THE FOUNDATIONS OF THE THEORY OF "IYKUT" METHODS IN ORIENTAL MUSIC EDUCATION. *Academia Science Repository*, 4(04), 102–104. Retrieved from <http://academiascience.com/index.php/repo/article/view/414>

10. БОЛТАЕВ Б. Х. ПРОБЛЕМЫ НАУКИ //ПРОБЛЕМЫ НАУКИ Учредители: Олимп. – №. 4. – С. 98-100.

11. Ражабов, Т. И. (2020). Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников. *Вестник науки и образования*, (5-2 (83)), 34-37.

12. Ражабов, Т. И. (2021). Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе. *Наука, техника и образование*, (2-2 (77)), 84-86.

13. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. *Вестник науки и образования*, (21-2 (99)), 55-58.

14. Ражабов, Т. И. (2020). Типическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. *Наука, образование и культура*, (3 (47)), 61-63.

15. Rajabov, T. I. (2023). Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils. *Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress*, 2(3), 59-68.

16. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). 5-7-SINF O 'QUVCHILARINI XALQ OG 'ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 392-400.

17. Ражабов, Т. И. (2022). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыки И Песни. *Miasto Przyszłości*, 29, 363-367.

18. Ражабов, Т. (2023). O ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi. *Общество и инновации*, 4(5/S), 340-345.

19. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). MUSIQA MADANIYATI TA'LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O 'RNI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 423-431.

20. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN, 2795(546X)*, 1.

21. Раджабов, Т. И., & Орипов, Н. О. (2022). Обучение фольклорным песням бухарских детей в системе непрерывного образования как долзарбская методологическая проблема. *ЕВРОПЕЙСКИЙ ЖУРНАЛ ИННОВАЦИЙ В НЕФОРМАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ*, 2(2), 409-412.

22. ....Rajabov, T. I. (2023). Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils. *Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress*, 2(3), 59-68.

23. Ражабов, Т. И. (2022). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыки И Песни. *Miasto Przyszłości*, 29, 363-367.

24. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). 5-7-SINF O 'QUVCHILARINI XALQ OG 'ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 392-400.

25. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). MUSIQA MADANIYATI TA'LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O 'RNI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 423-431.

26. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN, 2795(546X)*, 1.

27. Rajabov, T. X. I., & Ibodov, O. R. (2021). O'zbek Xalq Musiqa Merosda O'quvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi. *IJTIMOY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 1(6), 139-145.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

28. Тўхтасин, Р. И. (2022). ЎЗБЕК ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИ ВА ИЖРОЛАРИ ҲАҚИДА. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), (Special issue), 64-71.
29. Ражабов, Т. И. (2021). Ўқувчи-ёшларга ўзбек миллий мусиқа фольклори намуналари воситасида эстетик тарбия бериш. Science and Education, 2(11), 1094-1103.
30. Ражабов, Т. (2023). О ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi. Общество и инновации, 4(5/S), 340-345.
31. Ражабов, Т. И. (2023). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни. Miasto Przyszłości, 33, 167-176.
32. Ражабов, Т. И. (2020). Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников. Вестник науки и образования, (5-2 (83)), 34-37.
33. Ражабов, Т. И. (2021). Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе. Наука, техника и образование, (2-2 (77)), 84-86.
34. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. Вестник науки и образования, (21-2 (99)), 55-58.
35. Ражабов, Т. И. (2020). Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. Наука, образование и культура, (3 (47)), 61-63.
36. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Ибодов Уктам Расулович ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ В ОБУЧЕНИИ ПЕСНЯМ БУХАРСКОГО ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА НА УРОКАХ МУЗЫКИ.” Вестник науки и образования 21-2 (2020): 99.
37. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” Miasto Przyszłości 33 (2023): 167-176.
38. Ражабов, Тухтасин. “О ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi.” Общество и инновации 4.5/S (2023): 340-345.
39. Ражабов, Дилшод Зарипович, and Тухтасин Ибодович Ражабов. “Формирование и развитие узбекской народной лирики.” Международная образовательная деятельность как фактор развития и сотрудничества высших учебных заведений в современном поликультурном мире. 2018.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

40. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе.” Наука, техника и образование 2-2 (77) (2021): 84-86.

41. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников.” Вестник науки и образования 5-2 (83) (2020): 34-37.

42. Ражабов, Тухтасин Ибодович, and Уктам Расулович Ибодов. “Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки.” Вестник науки и образования 21-2 (99) (2020): 55-58.

43. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр.” Наука, образование и культура 3 (47) (2020): 61-63.

44. Rajabov, Tokhtasin Ibodovich. “Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils.” Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress 2.3 (2023): 59-68.

45. Rajabov, Tukhtasin Ibodovich. “The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore.” Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN 2795.546X: 1.

46. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” Miasto Przyszłości 33 (2023): 167-176.

47. Ражабов, Тўхтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыка И Песни.” Miasto Przyszłości 29 (2022): 363-367.

48. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. “Pedagogicheskie vozmojnosti ispolzovaniya detskix folklornyx pesen v duxovno-nravstvennom vospitanii mladshix shkolnikov.” Vestnik nauki i obrazovaniya: 5-2.

49. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich, and Uktam Rasulovich Ibodov. “Obespechenie natsionalnogo naslediya v obuchenii pesnyam buxarskogo detskogo folklora na urokax muzyki.” Vestnik nauki i obrazovaniya (2020): 21-2.

50. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. “ticheskaya klassifikatsiya uzbekskoy detskoy narodnoy muzyki i igr.” Nauka, obrazovanie i kultura 3 (2020): 47.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

51. Madrimov, Bakhran Khudoynazarovich, and Tokhtasin Ibodovich Rajabov. "Uzbek Ceremonial Folklore and its Characteristics." Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science 1.4 (2022): 53-56.

52. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. "Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi." "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. 2022.

53. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O 'ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O 'RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA." IJODKOR O'QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.

54. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA 'LIM TIZIMIDA OZBEK MUSIQA FOLKLORINI ORGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. IJODKOR O 'QITUVCHI JURNALI. 5 Sentyabr." (2022).

55. Ibodovich, Rajabov To'xtasin, and Raximov Abdurasul Ravshan O'g'li. "XALQ MUSIQA IJODIYOTINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA MUSIQA SAN'ATI FIDOYILARINING FAOLIYATI XUSUSIDA." Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali 2.5 (2022): 28-32.

56. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. "Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi." "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. 2022.

57. Rajabov, Toxtasin Ibodovich. "UZLUKSIZ TALIMDA FOLKLOR QO'SHIQLARINI IJRO ETISHHIG O'ZIGA XOS USLUBLARI." Scientific progress 1.5 (2021): 581-585.

58. Ibodovich, Rajabov Tukhtasin. "The Educational Significance of Children's Folk Songs in Music Culture Lessons." European Scholar Journal 2.6 (2021): 139-141.

59. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. "5-7-SINF O 'QUVCHILARINI XALQ OG 'ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA." BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 392-400.

60. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O 'ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O 'RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA." IJODKOR O'QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.

61. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. "MUSIQA MADANIYATI TA'LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

FAOLIYATINING TUTGAN O 'RNI." TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI
ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 423-431.

62. Мустафаев Б Restoration of the System of Music Education in Uzbekistan
in 1920 1940 Years //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т.
23. – №. 23.

63. Мустафоев Б. И. Особенности уроков музыки в общеобразовательных
школах //Достижения науки и образования. – 2019. – №. 1 (42). – С. 46-48.

64. Мустафоев Б. И., Самиева М. А. БУХАРСКИЕ ДРЕВНИЕ
МУЗЫКАЛЬНЫЕ ГРУППЫ-СРЕДСТВО ОБРАЗОВАНИЯ //Europeanscience. –
2021. – №. 2 (58). – С. 26-28.

65. Мустафаев Б. МУЗЫКАЛЬНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ И
ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АБДУРАУФА ФИТРАТА
//ScientificImpulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 361-364.

66. Мустафаев Б. И. СОДЕРЖАНИЕ МУЗЫКАЛЬНО-
ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ В 70-Е ГОДЫ XX ВЕКА
//Наука и технологии. – 2023. – Т. 1. – №. 2.

67. Мустафаев Б. “БУХОРО ШАШМАҚОМИ”–УЛКАН МАЪНАВИЙ
ХАЗИНА //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №.
23.

68. Мустафаев Б. UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMI ISLOHOTLARIDA
MUSIQA MADANIYATI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). –
2022. – Т. 23. – №. 23.

69. Мустафаев Б.. MUSIQA MADANIYATI FANI O 'QITUVCHILARINI
INNOVATSION FAOLIYATGA YO 'NALTIRISH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ
ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 34. – №. 34.

70. RAHMANOVA, Istatjon. "MUSIQA TA'LIMIDA ZAMONAVIY
TEKNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING MAVJUD HOLATI." *Journal of
Culture and Art* 1.10 (2023): 86-89.

71. Muminovna, Rakhmanova Istatjon. "Pedagogical Requirements for a
Modern Music Teacher and His Possibilities of Using Technologies." *AMERICAN
JOURNAL OF SCIENCE AND LEARNING FOR DEVELOPMENT* 2.4 (2023): 244-
247.

72. Muminovna, Rakhmanova Istatjon. "PREPARING A MUSIC TEACHER
TO USE MODERN TECHNOLOGY." *Thematics Journal of Arts and Culture* 6.1
(2022)

**МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА**

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Musiqa mashg'ulotlaridagi faoliyat turlari bo'yicha repertuarni shakllantirish

**BuxDU musiqa ijrochiligi va madaniyat kafedrasini o'qituvchisi.
Ibodov O'ktam Rasulovich**

Musiqa mashg'ulotlaridagi faoliyat turlari bo'yicha repertuarni shakllantirishda musiqa rahbari asosan yillik va haftalik mavsumiy rejaga asoslanishi, mashg'ulotlar mavzulariga mos musiqiy asarlar tanlashi kerak bo'ladi. Bunda ham albatta faoliyat turlari orasidagi bog'liqlik, bolalarning yosh xususiyatlari, ijro imkoniyatlari hisobga olinadi. Shuningdek yil davomida Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'tkaziladigan ertaliklar jadvali ham e'tiborga olinadi. Musiqa mashg'ulotlaridagi asosiy faoliyat turlari quyidagilardan iborat:

- 1. Musiqa tinglash.**
- 2. Qo'shiq kuylash.**
- 3. Musiqiy-ritmik harakatlar.**
- 4. Bolalar musiqa asboblari bilan chalish.**

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida guruhlar kesimida yil davomida o'tkaziladigan ertaliklar quyidagicha:

I Kichik guruhdagi bolalar bilan o'tkaziladigan ertaliklar – 1. «Qish bayrami» 2. «Onajonlar bayrami» 3. «Salom, yoz».

II O'rta guruhdagi bolalar bilan o'tkaziladigan ertaliklar – 1. «Mehrjon bayrami» 2. «Archa bayrami» 3. «Onajonlar bayrami» 4. «Xalqaro bolalarni himoya qilish kuni»

III Katta guruhdagi bolalar bilan o'tkaziladigan ertaliklar – 1. «Mustaqillik bayrami» 2. «O'qituvchi va murabbiylar kuni» 3. «Hosil bayrami» 4. «Yangi yil bayrami» 5. «Onajonlar bayrami» 6. «Navro'z bayrami» 7. «Xalqaro bolalarni himoya qilish kuni»

IV Tayyorlov guruhdagi bolalar bilan o'tkaziladigan ertaliklar – 1. «Mustaqillik bayrami» 2. «O'qituvchi va murabbiylar kuni» 3. «Mehrjon bayrami» 4. «Yangi yil bayrami» 5. «Onajonlar bayrami» 6. «Navro'z bayrami» 7. «Xotira va qadrlash kuni» 8. «Xayr, bog'cham! Salom, maktab!»

Musiqa tinglash uchun asosan milliy xalq kuy va qo'shiqlari, folklor kuy va qo'shiqlar, jahon musiqasining durdona asarlari tanlab olinishi maqsadga muvofiq. Tanlanadigan kuy va qo'shiqlarning rangba-rangligi, turli xarakterda

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ekanligi, mazmun jihatidan yoshiga mosligi, musiqa san`atining yorqin namunalari ekanligi inobatga olinishi kerak.

Musiqa tinglash uchun musiqa asarlari musiqa rahbari tomonidan fortepiano yoki xalq cholg`u asboblardan birida chalib yoki texnik vosita orqali eshittiriladi. Musiqa tinglash jarayonida bolalarga musiqa tinglash madaniyati singdirib boriladi. Musiqa tinglash davomida gapirmaslik, diqqat bilan tiglash uqtiriladi. Musiqa asarini eshitib bo`lgandan so`ng asarning xarakteri, mazmuni haqida kichik suhbat yoki savol-javob uyushtirish bilan bolalarning asar haqidagi taassurotlarini bilib olsa bo`ladi.

**Qo`shiq kuylash** faoliyat turi bo`yicha asarlar bolalarning ovoz imkoniyatlariga, yosh xususiyatlariga qarab tanlanadi. Kuylash uchun qo`shiqlar tanlashda mavsumiy va taqvimiy bayramalar, yil davomida o`tkaziladigan ertaliklar mavzulari inobatga olinadi.

Biror-bir qo`shiqni kuylashni o`rgatishdan oldin musiqa rahbari bolalarga uni eshittirishi, mazmuni haqida so`zlab berishi, so`z matnini o`qib, tushuntirib berishi kerak. Qo`shiqni o`rgatish jarayonida musiqa rahbari bolalarga sof intonatsiyada, so`zlarni to`g`ri talaffuz etib, bir-birovlarini tinglab kuylashni o`rgatib borishi lozim.

Musiqiy–ritmik mashqlar, raqslar uchun musiqalar xalq kuylaridan, kompozitorlar musiqa asarlaridan, shuningdek estrada musiqasidan tanlab olinadi. Musiqa mashg`ulotlarida o`rganilgan yoki o`rganilayotgan qo`shiqlarga ham musiqiy-ritmik mashqlar bajarilsa, raqslar sahnalashtirilsa bo`ladi. Chunki musiqiy asar mazmuni, xarakteri harakat orqali aks ettirilsa obrazli chiqadi.

Musiqiy-ritmik mashqlarni bajarish uchun musiqa asarlari asosan musiqa rahbari tomonidan fortepiano asbobida chalib yoki texnik vosita orqali eshittirilib amalga oshiriladi. Ritmni his qilishni kuchaytirish maqsadida chapak chalish, shiqildoq, doiracha, yog`och qoshiqlar, likopchalar va boshqa yasama o`yinchoq-cholg`ulardan foydalanish yaxshi samara beradi.

Musiqa asbobida chalishni o`rgatishda bolalar musiqa asboblarning diapazoni, imkoniyatlarini inobatga olish muhim. Musiqa asbobida chalishni o`rgatish mashqlarida metallofon, ksilofon, bulbul-nay, doiracha, uchburchak, yog`och qoshiqlar, likopchalar va boshqa yasama o`yinchoq-cholg`ulardan tashqari ba`zi xalq cholg`u asboblrimizning kichraytirilganlaridan ham foydalansa bo`ladi. Bolalar bu va boshqa asboblarda chalib kuy yo qo`shiqqa jo`r bo`lishlari yoki alohida kichik musiqa asarini ijro etishlari mumkin.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Musiqaviy qobiliyati yuqori bo`lgan tarbiyalanuvchilardan kichik ansambl tuzib musiqa asarlarini o`rgatish yaxshi samara beradi. Guruhning boshqa bolalari chapak chalib turishi, yoki tinglab o`tirishi maqsadga muvofiq. Chunki musiqiy hissiyot ba`zi kishilarda erta, ba`zilarida kech uyg`onadi. Musiqa asbobida chalishni o`rgatish doimiy, tizimli olib borilsa yaxshi natijalarga erishish mumkin.

**Musiqiy-didaktik o`yinlar, musiqa savodi, musiqa adabiyoti, musiqa ijodi** faoliyat turlari ham musiqa mashg`ulotlarining ajralmas qismlaridir. Bu faoliyat turlari bo`yicha repertuar shakllantirish zaruriyati bo`lmasa-da, musiqa mashg`ulotlarini rejalashtirish va ularni o`tkazishda bu faoliyat turlarini ham e`tiborga olish kerak bo`ladi.

Maktabgacha ta`lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining musiqiy qobiliyatlarini har tomonlama, kompleks rivojlantirish uchun mashg`ulotlarda musiqiy faoliyatning barcha shakllarini uyg`unlikda, bir-biri bilan bog`lab olib borish kerak. Shunda tarbiyalanuvchilarning musiqiy didi asta-sekin shakllana boradi, musiqaga bo`lgan mehrlari, qiziqishlari ortadi, ijodiy qobiliyatlari yuzaga chiqadi, musiqiy tasavvurlari kengayadi.

Xulosa qilib aytganda hozirgi zamon pedagogik ta`lim tizimining maqsadi bo`lg`usi Maktabgacha ta`lim tashkilotlari musiqa rahbarlarini yuqorida keltirib o`tilgan talablar, bilimlar, kompetensiyalar asosida tayyorlashdir. Talabaning bu ma`lumotlarni, ko`nikmalarni puxta o`zlashtirishi kelgusida uning amaliy faoliyati samaradorligini oshiradi, yetuk mutaxassis bo`lib shakllanishiga zamin yaratadi.

Adabiyotlar ro`yxati

1. Mirshayev Ulug`bek Muzafarovich. "TALABALARNING MUSIQIY FAOLIYATIDA MUSTAQIL ISHLARNI TASHKIL ETISHDAGI O`ZIGA XOS XUSUSIYATLAR". Journal of Innovation, Creativity and Art, May 2023, pp. 89-93, <http://jica.innovascience.uz/index.php/jica/article/view/321>.
2. Mirshayev Ulugbek Muzafarovich. "DISTINCTIVE FEATURES IN THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK IN THE MUSICAL ACTIVITIES OF STUDENTS". Academia Science Repository, vol. 4, no. 04, Apr. 2023, pp. 994-9, <http://academiascience.com/index.php/repo/article/view/102>.
3. Миршаев У. М. МУЗЫКАЛЬНЫЕ ПРЕДПОЧТЕНИЯ МОЛОДЫХ ЛЮДЕЙ С РАЗНЫМ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМ ОБРАЗОВАНИЕМ

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

//PSIXOLOGIYA Учредители: Бухарский государственный университет. – №. 3. – С. 100-103.

4. Миршаев У. O‘QUVCHI-YOSHLARNI MUSIQA ORQALI KOMIL INSON QILIB TARBIYALASH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.

5. Каримов О. И. Значение специфических особенностей и воспитательных возможностей узбекских народных инструментов //Academy. – 2020. – №. 3 (54). – С. 78-80.

6. Каримов О. И. Профессиональные музыкальные взгляды будущего учителя музыки //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 22-2 (100). – С. 17-20.

7. Каримов О. И. Садриддин Айни-знаток и любитель народной музыки //Вопросы науки и образования. – 2021. – №. 13 (138). – С. 21-24.

8. Karimov O. J. I. Tanbur sozining paydo bo ‘lishi va milliy cholg ‘u ijrochiligidagi o ‘rni //Scientific progress. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 767-771.

9. Каримов О. И. Бўлажак мусиқа ўқитувчиларида маънавий-ахлоқий сифатларни шакллантириш //Scientific Impulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 377-381.

10. Ходжаев Р. Р., Каримов О. И. Подготовка будущих учителя музыки. Тренировка на скрипке для рефлексии мышц //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 1419-1423.

11. Каримов О. И., Аҳмедова Ф. И. Қ. Айтим (вокал) асарлари мисолида кўшиқ ўргатиш имкониятлари //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 899-910.

12. Islamovich K. O., Shukhrat S. S. The Role of Music in Forming a Perfect Human Personality //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 72-75.

13. Islamovich K. O., Durdimurotovna Q. G. Formation of Vocal-Choir Skills in Music Lessons //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 57-62.

14. Islamovich K. O., Raufovich K. R. Scientific-Historical and Theoretical-Pedagogical Principles of the Violin //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 67-71.

15. Каримов О. И., Шарипова С. Ш. К. Место искусства музыки в формировании идеальной личности человека в дошкольном заведении //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 692-698.

16. Islomovich K. O. et al. Musiqa darslarida o ‘quvchi yoshlarda ong, milliy tafakkurni o ‘stirishni shakllantirishning vositalari //O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 12. – С. 264-268.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

17. Islomovich K. O., Raufovich X. R. Xorijiy ilg ‘or kompozitorlar tajribalarida dmitriy kabalevskiy va karl orff tomonidan taklif Qilingan konsepsiyalar texnologiyasining Musiqa to ‘garaglarini shakllantirish va rivojlantirishga oid nazariy-pedagogik va psixologik asoslari //O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 12. – С. 257-263.
18. Каюмов И. Ф. Психологические истоки музыки //Academy. – 2020. – №. 11 (62). – С. 56-58.
19. Каюмов И. Ф., Жураева М. Место музыки в воспитании духовно-нравственных качеств учащихся 5-7 классов общеобразовательных школ //Проблемы педагогики. – 2020. – №. 3 (48). – С. 17-19.
20. Kayumov I. F. Values and aesthetic factors in the formation of culture and art //International Engineering Journal For Research & Development. – 2020. – Т. 12. – №. 1. – С. 10.
21. Kayumov I. F. XALQ QO'SHIQLARI ASOSIDA BOSHLANGICH SINF O'QUVCHILARINING NUTQIY MALAKASINI O'STIRISH USULLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 635-640.
22. Каюмов И. Ф. Санъатнинг турлари ва уларнинг тарбиявий аҳамияти //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 849-854.
23. Fayzullaevich Q. I. Culture and art values and aesthetics in formation factors. – 2021.
24. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). 5-7-SINF O 'QUVCHILARINI XALQ OG 'ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 392-400.
25. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). MUSIQA MADANIYATI TA'LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O 'RNI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 423-431.
26. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN, 2795(546X), 1.
27. Rajabov, T. X. I., & Ibodov, O. R. (2021). O'zbek Xalq Musiqa Merosda O'quvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi. IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 1(6), 139-145.
28. Тўхтасин, Р. И. (2022). ЎЗБЕК ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИ ВА ИЖРОЛАРИ ҲАҚИДА. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), (Special issue), 64-71.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

29. Ражабов, Т. И. (2021). Ўқувчи-ёшларга ўзбек миллий музыка фольклори намуналари воситасида эстетик тарбия бериш. *Science and Education*, 2(11), 1094-1103.

30. Ражабов, Т. (2023). О ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi. *Общество и инновации*, 4(5/S), 340-345.

31. Ражабов, Т. И. (2023). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни. *Miasto Przyszłości*, 33, 167-176.

32. Ражабов, Т. И. (2020). Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников. *Вестник науки и образования*, (5-2 (83)), 34-37.

33. Ражабов, Т. И. (2021). Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе. *Наука, техника и образование*, (2-2 (77)), 84-86.

34. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. *Вестник науки и образования*, (21-2 (99)), 55-58.

35. Ражабов, Т. И. (2020). Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. *Наука, образование и культура*, (3 (47)), 61-63.

36. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Ибодов Уктам Расулович ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ В ОБУЧЕНИИ ПЕСНЯМ БУХАРСКОГО ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА НА УРОКАХ МУЗЫКИ.” *Вестник науки и образования* 21-2 (2020): 99.

37. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” *Miasto Przyszłości* 33 (2023): 167-176.

38. Ражабов, Тухтасин. “О ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi.” *Общество и инновации* 4.5/S (2023): 340-345.

39. Ражабов, Дилшод Зарипович, and Тухтасин Ибодович Ражабов. “Формирование и развитие узбекской народной лирики.” *Международная образовательная деятельность как фактор развития и сотрудничества высших учебных заведений в современном поликультурном мире*. 2018.

40. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

средней общеобразовательной школе.” Наука, техника и образование 2-2 (77) (2021): 84-86.

41. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников.” Вестник науки и образования 5-2 (83) (2020): 34-37.

42. Ражабов, Тухтасин Ибодович, and Уктам Расулович Ибодов. “Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки.” Вестник науки и образования 21-2 (99) (2020): 55-58.

43. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр.” Наука, образование и культура 3 (47) (2020): 61-63.

44. Rajabov, Tokhtasin Ibodovich. “Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils.” Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress 2.3 (2023): 59-68.

45. Rajabov, Tukhtasin Ibodovich. “The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore.” Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN 2795.546X: 1.

46. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” Miasto Przyszłości 33 (2023): 167-176.

47. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыки И Песни.” Miasto Przyszłości 29 (2022): 363-367.

48. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. “Pedagogicheskie vozmojnosti ispolzovaniya detskix folklornyx pesen v duchovno-nravstvennom vospitanii mladshix shkolnikov.” Vestnik nauki i obrazovaniya: 5-2.

49. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich, and Uktam Rasulovich Ibodov. “Obespechenie natsionalnogo naslediya v obuchenii pesnyam buxarskogo detskogo folklora na urokax muzyki.” Vestnik nauki i obrazovaniya (2020): 21-2.

50. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. “ticheskaya klassifikatsiya uzbekskoy detskoy narodnoy muzyki i igr.” Nauka, obrazovanie i kultura 3 (2020): 47.

51. Madrimov, Bakhram Khudoynazarovich, and Tokhtasin Ibodovich Rajabov. “Uzbek Ceremonial Folklore and its Characteristics.” Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science 1.4 (2022): 53-56.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

52. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. "Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi." "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. 2022.

53. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O'ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O'RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA." IJODKOR O'QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.

54. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA OZBEK MUSIQA FOLKLORINI ORGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. IJODKOR O'QITUVCHI JURNALI. 5 Sentyabr." (2022).

55. Ibodovich, Rajabov To'xtasin, and Raximov Abdurasul Ravshan O'g'li. "XALQ MUSIQA IJODIYOTINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA MUSIQA SAN'ATI FIDOYILARINING FAOLIYATI XUSUSIDA." Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali 2.5 (2022): 28-32.

56. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. "Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi." "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. 2022.

57. Rajabov, Toxtasin Ibodovich. "UZLUKSIZ TALIMDA FOLKLOR QO'SHIQLARINI IJRO ETISHHIG O'ZIGA XOS USLUBLARI." Scientific progress 1.5 (2021): 581-585.

58. Ibodovich, Rajabov Tukhtasin. "The Educational Significance of Children's Folk Songs in Music Culture Lessons." European Scholar Journal 2.6 (2021): 139-141.

59. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. "5-7-SINF O'QUVCHILARINI XALQ OG'ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA." BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 392-400.

60. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O'ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O'RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA." IJODKOR O'QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.

61. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. "MUSIQA MADANIYATI TA'LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O'RNI." TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 423-431.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

62. Мустафаев Б. Restoration of the System of Music Education in Uzbekistan in 1920 1940 Years //ЦЕНТРАУЧНЫХПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
63. Мустафоев Б. И. Особенности уроков музыки в общеобразовательных школах //Достижения науки и образования. – 2019. – №. 1 (42). – С. 46-48.
64. Мустафоев Б. И., Самиева М. А. БУХАРСКИЕ ДРЕВНИЕ МУЗЫКАЛЬНЫЕ ГРУППЫ-СРЕДСТВО ОБРАЗОВАНИЯ //Europeanscience. – 2021. – №. 2 (58). – С. 26-28.
65. Мустафаев Б. МУЗЫКАЛЬНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ И ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АБДУРАУФА ФИТРАТА //ScientificImpulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 361-364.
66. Мустафаев Б. И. СОДЕРЖАНИЕ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ В 70-Е ГОДЫ XX ВЕКА //Наука и технологии. – 2023. – Т. 1. – №. 2.
67. RAHMANOVA, Istatjon. "MUSIQA TA'LIMIDA ZAMONAVIY TECHNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING MAVJUD HOLATI." *Journal of Culture and Art* 1.10 (2023): 86-89.
68. Muminovna, Rakhmanova Istatjon. "Pedagogical Requirements for a Modern Music Teacher and His Possibilities of Using Technologies." *AMERICAN JOURNAL OF SCIENCE AND LEARNING FOR DEVELOPMENT* 2.4 (2023): 244-247.
69. Muminovna, Rakhmanova Istatjon. "PREPARING A MUSIC TEACHER TO USE MODERN TECHNOLOGY." *Thematics Journal of Arts and Culture* 6.1 (2022).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

**Amaliy mashg‘ulot jarayonida talabalarga o‘zbek kompozitorlarining
romanslarini o‘rgatish usullari**

Saidov Jasur Shavkatovich

**Buxoro Davlat Universiteti “Musiqqa ijrochiligi va madaniyat” kafedrası
o‘qituvchisi**

Anotatsiya: Amaliy mashg‘ulot jarayonlarida o‘zbek kompozitorlarining xalq o‘rtasida tarqalgan ashulalar ohangiga mos tarzda yaratilgan romanslarni o‘rgatish usullari hamda talabalarning kuylash malakalarini, vokal ijrochilik mahoratini shakllantirishda o‘zbek romanslarining o‘rni haqida bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: Romans, arpedjio, filirovka, kantilena, vibrato.

Yangi O‘zbekistonda har tomonlama ma’naviy kamolga yetgan, rivojlangan yosh avlodni tarbiyalash, har bir talabaning ma’naviy darajasini oshirish, uning bilim doirasini kengaytirish va jahon musiqa madaniyati va san’ati bilan bir qatorda o‘zbek musiqa madaniyati va san’ati yutuqlarini o‘zlashtirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. O‘zbek xalqining vokal musiqaga bo‘lgan muhabbati va kundan-kunga yangilanib borayotgan hayot tarzi hozirgi kunga kelib, musiqa san’atida yangi janr va shakllarni paydo bo‘lishining asosiy nuqtasiga aylandi. Taniqli bastakorlar Yunus Rajabiy, To‘xtasin Jalilovlar o‘zining ijodlaridagi qo‘shiqdarida zamonaviy hayot haqiqatlariga javob berdilar. Bastakorlar Tolibjon Sodiqov, Mutal Burhonov, Muxtor Ashrafiy, Sulaymon Yudakov, Sayfi Jalil, Sharif Ramazonovlar o‘zbek musiqasi an’analarini yangi shakllar bilan uyg‘unlashtirgan holda vokal asarlarini yaratishdi. Tarixiy jihatdan Yevropa musiqasida yuzaga kelgan romans janriga o‘zbek kompozitor va bastakorlari milliy ohanglarni qo‘shish orqali sharqona tus olib kirishdi. Avvalgi davrlardan farqli o‘laroq, o‘zbek kompozitorlari nafaqat Sharq mumtoz she’riyati bilan cheklanib qoldilar, balki ularning qiziqishlari doirasi zamonaviy she’riy matnlar, shuningdek, uzoq va yaqin xorij shoirlarining asarlarini ham qamrab oldi. Yangi atoqli kompozitorlar S. Polvonov, S. Boboyev, X. Rahimov, B. Umidjonov, R. Abdullayevlar ushbu janrda yuksak badiiy cho‘qqilarga erishishdi. Shu nuqtayi nazardan, romans janri o‘zbek musiqa madaniyatining intellektual xazinasida munosib o‘rin egalladi. Romans (ispancha romanice — romancha, roman tiliga oid) — kamer musiqqa janri, cholg‘u jo‘rligida yakkaxon xonanda ijrosiga muljallangan musiqiy-she’riy asar. Romans o‘zbek shoirlari va kompozitorlari ijodiga o‘tgan asrning 40-50-yillarida rus Romanslari ta’sirida kirib keldi. S. Yudakov va boshqa kompozitorlar A. S. Pushkinning o‘zbek tiliga tarjima qilingan (masalan, «Kuylama, sohibjamol, mening oldimda») she’rlariga Romanslar yoza boshladilar. Shunday Romanslardan so‘ng o‘zbek musiqasiga rus va Yevropa musiqiy

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

janr hamda shakllarini olib kirish jarayoni boshlangan. 50-yillarda Alisher Navoiy, Hofiz, Fuzuliy, Muqimiy gʻazallariga ham yozilgan. M. Burhonov, S. Yudakov, M. Leviyev, I. Akbarov, S. Boboyev va boshqa kompozitorlarning Oybek, Hamid Olimjon, Uygʻun, Zulfiya, Turob tula sheʼrlariga yozgan musiqalari Romansning eng yaxshi namunalaridan. Soʻnggi yillarda R. Abdullaev, M. Bafoev, F. Alimov, D. Omonullaeva, H. Rahimov va boshqa kompozitorlar tomonidan Bobur, Nodira, Fitrat va Choʻlpon sheʼrlariga yozilgan romanslar oʻzbek romansiadasi taraqqiyotida yangi davr boshlanganidan shahodat beradi. Romanslar asosan bir ovoz uchun yozilgan, turli mavzu, xarakter va tuzilishdagi vokal kamer asarlar sirasiga kiradi. Bu janr oʻzbek kompozitorlari asarlarida yaxshi rivojlangandir. Oʻzbek kompozitorlari omma oʻrtasida tarqalgan ashulalar ohangiga romanslar yaratib, bu janrni yanada boyitdilar.

Musiq taʼlimi tizimini yangilanishi, yangi maqsad va vazifalar talabalardan oʻquv bilim va koʻnikmalarini yanada ongli ravishda oʻzlashtirishni talab qiladi, ular orasida vokal ijrochilik mahorati asosiy oʻrinni egallaydi. Maʼlumki, aksariyat talabalar oliy taʼlim muassasiga yaxshi shakllangan vokal va eshitish qobiliyatlari bilan kelishadi. Koʻpchilik tabiatan shunday ovozga ega boʻlgan, deyishi mumkin. Bu koʻp yillar mobaynida vokal ijrochiligi bilan shugʻullanish vositasida yuzaga keladi. Lekin, talabalar baʼzan ularga yengil repertuar nima uchun berilganligini, nima uchun ular koʻp vaqtlarini ovoz sozlash mashqlari va vokalizlarga bagʻishlaganlarini tushunmaydilar. Ular darhol toʻgʻridan-toʻgʻri katta asarlar kuylashni xohlaydilar. Bir muncha vaqt oʻtgach esa oʻqituvchi nima uchun bunday qilganligini tushunishadi. Shuning uchun qayta tayyorlashdan koʻra oʻrgatish osonroq. Talabalarining kuylash malakalarini, vokal ijrochilik mahoratini shakllantirishda oʻzbek romanslarining oʻrni juda ham katta.

Oʻzbek kompozitorlari tomonidan yaratilgan romanslar asosan lirik xarakterda yozilgan. Shu sababli romanslar xalq ichida sevib aytiladigan asarlardan boʻlib, kuylash vokal-musiqiy qobiliyati yetuk (professional) darajadagilarga tavsiya etiladi. Shuning uchun uni talabalarga oʻrgatishda asosan professional ijroga eʼtibor qaratish, shoshilmasdan, yumshoq, yoqimli ovoz bilan (ayniqsa “daromad” qismida) ijro etilib, sekin-asta ovoz quvvatini oshirib avj qismiga oʻtiladi va yana daromad qismiga oʻxshashlik bilan tamomlash tavsiya etiladi. Asarda oʻn olitalik notalar uchraydigan soʻz boʻgʻinlarini tez va aniq talaffuz qilish ustida alohida ish olib borish lozim. Soʻzsiz kuylanadigan qismlaridagi musiq jumalari bitta nafasda kuylanadi. Shuning uchun musiq jumalaridan oldin nafas toʻliqroq olinadi. Yuqori pardalarga chiqqanda ovozda zoʻriqish (formirovka) boʻlishidan saqlanish kerak. Oʻzbek romanslari talabalarining intervallarni toʻgʻri ijro etish malakalarini shakllantirishi bilan birga ovozni toʻliq nafasda

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ushlab turish va mayin tovushda kuylash ko'nikmalarini o'stiradi. Shuning bilan birga dastlabki bosqichda o'zbek romanslarini talabalarga o'rgatish, ularning akademik kuylash malakalarini rivojlantiradi. Talabalarda uchraydigan kamchiliklardan biri bu tomoqda kuylash, bu asosan dastlabki vokal darslarini boshlagan talabaning o'qituvchi tomonidan etibor qaratilmagan katta xatosi tufayli yuzaga keladi. Asosiy pedagogik vazifa-tomoqda kuylashdan akademik kuylashga o'tish. Ma'lumki talabalarning vokal ijrochilik imkoniyatlari va vokal tayyorgarligi turlicha bo'lganligi sababli dasturning repertuarlar ro'yxatiga murakkabligi turlicha bo'lgan o'zbek romanslarini kiritish tavsiya etiladi. Lekin barcha kurslarda o'zbek romanslarini o'rgatib borish zarur, chunki romanslar ijrochi talabalarning ovozi sayqallanishiga, texnik-ijrochilik mahorati oshishiga yordam beradi. Romanslarni talabaning ovoz imkoniyatlariga mos transpozitsiya ham qilish mumkin qulay tomoni shunda. Bunday imkoniyat opera janri ariya va ariozolarni o'rgatishda yo'q. Qaysi tonallikda kompazitor yozgan bo'lsa o'sha tonallikda ijro etiladi.

O'zbek romanslarini kuylaga o'rgatishda qo'yiladigan talablar:

- Kosta abdominal** (aralash nafas olish ustida ishlash);
- Ochiq va yopiq tovushda kuylash** (pozitsiya yuqori, tovush nozik, parvozli, sur'atli chiroyli);

- Yumshoq hujum mashqi, aniq intonatsiya, artikulyatsiya, legato-stakatto, harakatchanlik.
- arpedjio, filirovka** uslublarini o'rganish;

- Kantilena** (kuylash asosini tashkil etuvchi uzliksiz qo'yiladigan tovush);
- Vibrato** (ma'lum tonning balandligi, kuchi va tembrning davriy o'zgarishi);

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

O'tgan asrning boshlari va o'rtalarida o'zbek bastakorlari tomonidan yaratilgan, afsuski, ovoqli yozuvlari hatto arxivlarda ham saqlanib qolmagan romanslar janrini qayta tiklash ustida O'zbekiston va Qoraqalpog'iston xalq artisti Jenisbek Piyazov birinchilardan bo'lib ish olib bordi. U 13 ta o'zbek klassik romanslarining ajoyib ohanglari va betakror ijrosini notalar bo'yicha qaytadan tiklash imkoniyatiga ega bo'ldi va har bir romans uchun videoklip sur'atga oldi. Uni yosh iste'dod egalari Otabek Nazirov, Oqilbek Piyazov, Feruza Yusupova, E'tibor Muzrobovalar ijro etishdi. O'zbekiston xalq rassomi, O'zbekiston badiiy akademiyasining raisi Akmal Nurning tengi yo'q, betakror rasmlari, sovg'alar kitobi va kompakt diskleri muqovaning haqiqiy bezagiga aylandi. Rassom har bir romansga musiqaning majoziy ohanglariga rang va tasvir tilida obrazli urg'u beradigan hamda uning badiiy-estetik mazmunini chuqurroq anglashga yordam beradigan rasmni tanlagan. Umuman olganda bu qilingan ish o'zbek romansi rivojlanishi tarixining yangi bosqichini boshlab berdi. Endilikda talabalar va mumtoz klassik musiqani sevuvchilar uchun o'zbek romanslarini o'rganish va uni ijro etishlari uchun yangi imkoniyat paydo bo'ldi. Talaba "O'zbek romanslari" kitobidan foydalanar ekan, o'zbek romanslari notalarining yangi tahririni va har bir romanslar yuqorisida berilgan QR kodni skanerlash orqali o'sha romansni videosini tinglash imkoniyatiga ham ega bo'ladi. Bunday innovatsion usullar talabalarning o'zbek romanslarini mustaqil o'zi o'rganishida katta yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Saidov Jasur Shavkatovich, O'zbek opera san'atini shakllanish asoslari "Central Asian journal of education and innovation" Volume 1, Issue 2, December 2022, pp 140-143; <https://doi.org/10.5281/zenodo.7439632>
2. Saidov Jasur Shavkatovich, Zamonaviy estrada san'ati o'zbek kompozitorlarining ijodiyotida PEDAGOGIK TA'LIM: XALQARO TAJRIBA VA INNOVATSION YONDASHUVLAR" mavzusidagi an'anaviy ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Buxoro, 2022-yil 6-aprel, 896-902-B.
3. Saidov J.Sh O'zbek opera san'atining mustaqillik davrida rivojlanish bosqichlari /TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN-2023. Volume 1, Issue-4 C.88-95: <http://universalpublishings.com>
4. Saidov J.Sh : КОМПОЗИТОР С.ЮДАКОВНИНГ "МАЙСАРАНИНГ ИШИ" ОПЕРАСИНИ МУСИҚИЙ ДРАМАТУРГИЯСИ/JOURNAL OF UNIVERSAL SCIENCE RESE-2023 12-son 341-347-B.
5. Ражабов Тухтасин Ибодович, Ибодов Уктам Расулович ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ В ОБУЧЕНИИ ПЕСНЯМ

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

БУХАРСКОГО ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА НА УРОКАХ МУЗЫКИ // Вестник науки и образования. 2020. №21-2 (99). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obespechenie-natsionalnogo-naslediya-v-obuchenii-pesnyam-buharskogo-detskogo-folklor-na-urokah-muzyki> (дата обращения: 26.10.2023).

6. Rajabov T. I., Ibodov O. R. O'zbek Xalq Musiqa Merosda O'quvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi //ITIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2021. – Т. 1. – №. 6. – С. 139-145.

7. Ибодов У. Р. ИНСТРУМЕНТАЛЬНАЯ МУЗЫКА КАК ОРУДИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ВЛИЯНИЯ НА ЧЕЛОВЕКА //Рекомендовано к печати Ученым советом Института психологии имени ГС Костюка НАПН Украины (Протокол № 14 от 28 декабря 2020). – 2020. – С. 336.

8. Каюмов Ибрагим Файзуллаевич ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ИСТОКИ МУЗЫКИ // Academy. 2020. №11 (62). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskie-istoki-muzyki> (дата обращения: 26.10.2023).

9. Рамазонова У. Х., Сайфуллаева О. М. Развитие чувства ритма у детей //Проблемы науки. – 2021. – №. 1 (60). – С. 49-51.

10. Ramazonova U. X., Esanova M. J. An'anaviy xonandalik rivojida maqomlarning o'rni //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 496-501..

11. Ramazanova O. K., qizi Mustaqimova G. G. Formation and Development of National Musical Traditions //european journal of innovation in nonformal education. – 2022. – Т. 2. – №. 1. – С. 336-339

12. Каримов О. И. Профессиональные музыкальные взгляды будущего учителя музыки //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 22-2 (100). – С. 17-20.

13. Болтаев Б. Х. Описание приёмы и методики представителей исторического генезиса и этапов узбекского музыкального обучения //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 806-813.

14. Samiyeva M. A., Ramazonov A. V. O 'ZBEK MUMTOZ MUSIQASI-O'QUVCHILAR QIZIQISHINI SHAKLLANTIRISH OMILI //BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 12. – С. 31-36.

15. Azimovna, Samiyeva Mehriniso. "THE BUKHARA PERFORMANCE STYLE IS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF MORAL QUALITIES OF TEENAGERS." *Academia Science Repository* 4.04 (2023): 1067-1071.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

16. Мустафаев.Б.. МУЗЫКАЛЬНО–ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ И ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АБДУРАУФА ФИТРАТА //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023 - Т. 34. – №. 34 .journal.buxdu.uz <https://buxdu.uz> Page 1 Международный научный журнал № 2 (100), часть 2 «Научный импульс» сентябрь, 2022 361

17. Мустафаев Б. Restoration of the System of Music Education in Uzbekistan in 1920 1940 Years //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.

18. Камолов Ш. Х. Приёмы и методы преподавания музыки в общеобразовательной школе //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 602-607

19. Камолов Ш. Х., Бомуродов Ш. Ш. Педагогический характер студенческой молодежи и психологический подход //Academy. – 2021. – №. 3 (66). – С. 60-62.

20. Равшан Р. Р. ТЕАТР ТОМОШАЛАРИДА ТАЪСИРЧАН ВОСИТАЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ УСУЛЛАРИ //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 145-151.

21. Ravshanovich H. H., Hakimovich X. J. ESTETIK TARBIYA BERISH JARAYONIDA O'ZBEK XALQINING MUSIQIY MEROSIDAN FAYDALANISH //World of Science. – 2023. – Т. 6. – №. 6. – С. 73-74.

22. Абдуллаев К. Ф., Умурова М. Ё. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ УРОКА ПЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MATHEMATICAL THEORY AND COMPUTER SCIENCES. – 2023. – Т. 4. – №. 2. – С. 66-69.

23. Ражабов, Т. И. (2022). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыка И Песни. Miasto Przyszłości, 29, 363-367.

24. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). 5-7-SINF O 'QUVCHILARINI XALQ OG 'ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 392-400.

25. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). MUSIQA MADANIYATI TA'LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O 'RNI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 423-431.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

26. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences* ISSN, 2795(546X), 1.
27. Rajabov, T. X. I., & Ibodov, O. R. (2021). O'zbek Xalq Musiqa Merosda O'quvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi. *IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIIY JURNALI*, 1(6), 139-145.
28. Тўхтасин, Р. И. (2022). ЎЗБЕК ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИ ВА ИЖРОЛАРИ ҲАҚИДА. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, (Special issue), 64-71.
29. Ражабов, Т. И. (2021). Ўқувчи-ёшларга ўзбек миллий мусиқа фольклори намуналари воситасида эстетик тарбия бериш. *Science and Education*, 2(11), 1094-1103.
30. Ражабов, Т. (2023). O 'zbek bolalar musiqiy o 'yin folklorining mavzuviy tasnifi. *Общество и инновации*, 4(5/S), 340-345.
31. Ражабов, Т. И. (2023). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни. *Miasto Przyszłości*, 33, 167-176.
32. Ражабов, Т. И. (2020). Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников. *Вестник науки и образования*, (5-2 (83)), 34-37.
33. Ражабов, Т. И. (2021). Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе. *Наука, техника и образование*, (2-2 (77)), 84-86.
34. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. *Вестник науки и образования*, (21-2 (99)), 55-58.
35. Ражабов, Т. И. (2020). Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. *Наука, образование и культура*, (3 (47)), 61-63.
36. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Ибодов Уктам Расулович ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ В ОБУЧЕНИИ ПЕСНЯМ БУХАРСКОГО ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА НА УРОКАХ МУЗЫКИ.” *Вестник науки и образования* 21-2 (2020): 99.
37. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” *Miasto Przyszłości* 33 (2023): 167-176.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

38. Ражабов, Тухтасин. “O ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tashifi.” Общество и инновации 4.5/S (2023): 340-345.

39. Ражабов, Дилшод Зарипович, and Тухтасин Ибодович Ражабов. “Формирование и развитие узбекской народной лирики.” Международная образовательная деятельность как фактор развития и сотрудничества высших учебных заведений в современном поликультурном мире. 2018.

40. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе.” Наука, техника и образование 2-2 (77) (2021): 84-86.

41. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников.” Вестник науки и образования 5-2 (83) (2020): 34-37.

42. Ражабов, Тухтасин Ибодович, and Уктам Расулович Ибодов. “Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки.” Вестник науки и образования 21-2 (99) (2020): 55-58.

43. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр.” Наука, образование и культура 3 (47) (2020): 61-63.

44. Rajabov, Tokhtasin Ibodovich. “Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils.” Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress 2.3 (2023): 59-68.

45. Rajabov, Tukhtasin Ibodovich. “The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore.” Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN 2795.546X: 1.

46. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” Miasto Przyszłości 33 (2023): 167-176.

47. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыки И Песни.” Miasto Przyszłości 29 (2022): 363-367.

48. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. “Pedagogicheskie vozmojnosti ispolzovaniya detskix folklornyx pesen v duchovno-nravstvennom vospitanii mladshix shkolnikov.” Vestnik nauki i obrazovaniya: 5-2.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

49. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich, and Uktam Rasulovich Ibodov. "Obespechenie natsionalnogo naslediya v obuchenii pesnyam buxarskogo detskogo folklor na urokax muzyki." Vestnik nauki i obrazovaniya (2020): 21-2.

50. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. "ticheskaya klassifikatsiya uzbekskoy detskoj narodnoy muzyki i igr." Nauka, obrazovanie i kultura 3 (2020): 47.

51. Madrimov, Bakhram Khudoynazarovich, and Tokhtasin Ibodovich Rajabov. "Uzbek Ceremonial Folklore and its Characteristics." Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science 1.4 (2022): 53-56.

52. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. "Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi." "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. 2022.

53. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O'ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O'RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA." IJODKOR O'QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.

54. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA OZBEK MUSIQA FOLKLORINI ORGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. IJODKOR O'QITUVCHI JURNALI. 5 Sentyabr." (2022).

55. Ibodovich, Rajabov To'xtasin, and Raximov Abdurasul Ravshan O'g'li. "XALQ MUSIQA IJODIYOTINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA MUSIQA SAN'ATI FIDOYILARINING FAOLIYATI XUSUSIDA." Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali 2.5 (2022): 28-32.

56. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. "Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi." "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. 2022.

57. Rajabov, Toxtasin Ibodovich. "UZLUKSIZ TALIMDA FOLKLOR QO'SHIQLARINI IJRO ETISHHIG O'ZIGA XOS USLUBLARI." Scientific progress 1.5 (2021): 581-585.

58. Ibodovich, Rajabov Tukhtasin. "The Educational Significance of Children's Folk Songs in Music Culture Lessons." European Scholar Journal 2.6 (2021): 139-141.

59. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. "5-7-SINF O'QUVCHILARINI XALQ OG'ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA." BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 392-400.

60. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O'ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O'RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA." IJODKOR O'QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.

61. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. "MUSIQA MADANIYATI TA'LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O'RNI." TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 423-431.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

62. Мустафаев Б. Restoration of the System of Music Education in Uzbekistan in 1920 1940 Years //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
63. Мустафоев Б. И. Особенности уроков музыки в общеобразовательных школах //Достижения науки и образования. – 2019. – №. 1 (42). – С. 46-48.
64. Мустафоев Б. И., Самиева М. А. БУХАРСКИЕ ДРЕВНИЕ МУЗЫКАЛЬНЫЕ ГРУППЫ-СРЕДСТВО ОБРАЗОВАНИЯ //Europeanscience. – 2021. – №. 2 (58). – С. 26-28.
65. Мустафаев Б. МУЗЫКАЛЬНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ И ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АБДУРАУФА ФИТРАТА //ScientificImpulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 361-364.
66. Мустафаев Б. И. СОДЕРЖАНИЕ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ В 70-Е ГОДЫ XX ВЕКА //Наука и технологии. – 2023. – Т. 1. – №. 2.
67. Мустафаев Б. “БУХОРО ШАШМАҚОМИ”–УЛКАН МАЪНАВИЙ ХАЗИНА //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
68. Мустафаев Б. UMUMIY O‘RTA TA’LIM TIZIMI ISLOHOTLARIDA MUSIQA MADANIYATI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
69. Мустафаев Б.. MUSIQA MADANIYATI FANI O ‘QITUVCHILARINI INNOVATSION FAOLIYATGA YO ‘NALTIRISH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 34. – №. 34.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

“BUXORO SHASHMAQOMI” - MILLIY TARBIYA VOSITASI

Mustafoev Baxtiyor Ibragimovich,

Bux.DU “Musiqi ijrochiligi va madaniyat”

kafedrasi dotsenti

Tayanch soʻzlar: “Buxoro Shashmaqomi”, ustoz-shogird anʼanalari, kasbiy musiqa taʼlimi, musiqa maktabi, uslub, musiqiy- maʼrifiy faoliyat, nota yozuvi, Nasr va Mushkulot, maqom shoʻbalari, hofiz-sozandalar, professional musiqa.

Ключевые слова: Бухарский Шашмаком”, традиция “Наставник-ученик”, профессиональное музыкальное образование, музыкальная школа, стиль, музыкально-просветительная деятельность, “Наср и Мушкулот”, части макома, певцы-музыканты, профессиональная музыка.

Ushbu maqolada “Buxoro Shashmaqomi” ning milliy musiqa madaniyati tarixida tutgan oʻrni, maqom va maqom yoʻlidagi asarlarni taʼlim tizimiga kiritish, yoshlar tarbiyasida maqom sanʼatidan foydalanishning ahamiyati haqida fikr yuritilgan.

В статье рассматривается традиция “Устоз-шогирд”, в которой особое место занимает в искусстве “Шашмакома”, вопросы место и использование в системе образование, а также роль и значение искусство макома в воспитание молодёжи.

Mustaqillik yillarida oʻzbek milliy maqom sanʼatining noyob namunalarini keng targʻib etish, uni asrab avaylash va rivojlantirish, yosh avlod qalbida milliy mumtoz sanʼatimizga hurmat va eʼtibor tuygʻularini kamol toptirishda Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-noyabrdagi “Oʻzbek milliy maqom sanʼatini yanada rivojlantirish chora tadbirlari toʻgʻrisida” gi PQ-3391-sonli Qarorda “Xalqimiz, xususan yosh avlodni maqom sanʼati bilan keng tanishtirish orqali ularda milliy oʻzlikni anglash tuygʻusi yuksak badiiy-estetik did va tafakkurni kamol toptirish” vazifasi qoʻyildi [1].

Qarorga binoan Shaxrisabz shahrida 2018 yilning 6-10-sentabr kunlari oʻtkazilgan Xalqaro maqom sanʼati anjumani katta ahamiyatga ega boʻldi. Prezidentimizning Xalqaro Maqom sanʼati anjumani ochilish marosimida soʻzlagan nutqida: “Maqom ohanglari, maqom ruxi va falsafasi har bir inson qalbidan, avvalo, unib-oʻsib kelayotgan yosh avlodimizning ongi va yuragidan chuqur joy olishi uchun bor imkoniyatlarimizni safarbar etishimiz zarur” ekanligi alohida taʼkidlanib, “Agar biz asl, haqiqiy sanʼatni bilmoqchi, oʻrganmoqchi boʻlsak, avvalo mumtoz maqom sanʼatini bilishimiz, oʻrganishimiz kerak”. “Agar biz sanʼatni, madaniyatni koʻtarmoqchi boʻlsak, avvalo mumtoz maqom sanʼatini koʻtarishimiz kerak” ligi alohida eʼtirof etildi [2].

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Milliy maqom asarlari kishilar ma'naviy-axloqiy olamining shakllanishi va rivojlanishida, ularning ma'naviyatini kamol topishida bebaho badiiy qimmatga ega bo'lgan qadriyatlardan biridir. Bu qadriyat inson faoliyati, tafakkurining yuksak cho'qqisi hamda badiiy ijodkorligining mahsulidir.

Shashmaqom XVIII asr o'rtalarida Buxoroda saroy kasbiy musikachilari va musikashunos olimlari tomonidan olti maqomdan iborat turkum tarzida ifoda topganligi uchun "Buxoro Shashmakomi", deb yuritiladi. U kasbiy-ustozona musiqa namunasi bo'lib, yirik hajmga ega, murakkab tuzilishli, umumiy soni 250 dan ziyod ashula, cholg'u asarlarni o'z ichiga olgan tizimli musikiy majmuadir.

Mang'it amirlari davrida Buxoroda ilm-fan, madaniyat va san'at, me'morchilik, xattotlik, hunarmandchilikning rivojlanishida sulola vakillarining ibratli ishlari muhim ahamiyat kasb etgan.

Musiqashunos olim Otanazar Matyoqubov o'zining "Maqomot" kitobida Amir Muzaffarxon, Amir Abdulahadxon va Amir Olimxonlarning sozparvarligi va ularning musiqa san'atiga ixlosi baland bo'lganligini ta'kidlab, Amir Muzaffarxonning malakali maqomxon, hofiz va sozandalar tayyorlash maqsadida Buxoroda maxsus Shashmaqom maktabini tashkil etganligini aytib o'tadi [3, 58].

Professor Fayzulla To'rayevning yozishicha; "Said Olimxon ham ota-bobolari singari soz san'atiga, hofizu mutriblarning iste'dod va qobiliyatlariga befarq bo'lmagan. U o'tmish ajdodlari kabi o'z saroyida maqomxon ustozlarni to'plab, Shashmaqomni mukammallashtirish va uni asrab-avaylab, keyingi avlod vakillariga yetkazishga alohida e'tibor bergan [4,17].

Shogird "Shashmaqom"ning cholg'u va aytim yo'llarini puxta o'zlashtirishi uchun turkumning tuzilishi, tarkibi, usul xususiyatlarini ham bilishi muhim bo'lgan.

Maqomlarning cholg'u bo'limlarida bir xil nom bilan ataladigan cholg'u qismlari bo'lib, ularning ohanglari turlicha bo'lsa-da, doyra usullari bir hildir. Ular Tasnif, Tarje', Gardun, Muhammad va Saqil mashhurdir.

Shashmaqomning ashula bo'limi sho'balari ham bastakorlik san'ati an'analari mahsuli sifatida yuzaga kelgan. Maqom tarixiga oid maxsus adabiyotlarda bitilishicha: "Maqom va maqom yo'lidagi asarlarni ta'lim tizimiga kiritish masalasi, ayniqsa jadidlarning diqqat markazida bo'lgan. Musiqiy - ma'rifiy faoliyatning namunasi sifatida Abdurauf Fitrat 1921-yil 10-avgustda Buxoro hukumati farmoni bilan 1-Sharq musika maktabini tashkil etdi. Bu maktabda bolalarning musikiy ta'limi saboklari og'zaki musiqa-pedagogikasiga mansub-an'anaviy uslubda olib borilar edi. Musiqa maktabida Ota Jalol, Ota G'iyos, Domla Halim Ibodov, Usto Shodi, Xoji Abdurahmon kabi ustozlar

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

makom va maqom yo‘lidagi kuy-ashulalarni, ularning usullarini yosh talabalarga o‘rgatishar edi.

1924-yilda Abdurauf Fitrat tashabbusi bilan Ota Jalol Nosir, Ota G‘iyos Abdug‘anilar etnograf Viktor Uspenskiy bilan hamkorlikda “Buxoro Shashmaqomi” ni ilk bor notaga olishdi.

Buxoro maktabi an‘analarini davom ettirgan san‘atkorlar Boboqul Fayzullayev, Shonazar Sohibov, Fazliddin Shaxobovlar ham hamkorlikda 1950-yilda "Buxoro Shashmaqomi" ning mukammal nusxasini notaga ko‘chirishga muvassar bo‘lishdi.

“Buxoro Shashmaqomi” ning nota yozuviga olinishi yurtimiz musika madaniyati tarixida muhim voqea sifatida qayd etilib, xalkimizni o‘lmas ma‘naviy boyligiga aylandi va kelajak avlod o‘rganishi, o‘zlashtirishi va ustoz-shogirdlik an‘analarini yanada rivojlantirish uchun meros bo‘lib qoldi.

An‘anaviy qo‘shiq ijrochiligi tarixiga nazar tashlasak, XIX asrning ikkinchi yarmi va XX asr boshlarida o‘lkamizda bu muqaddas san‘atning butun bir ijrochi avlodi yetishib chiqqanligining guvohi bo‘lamiz. Ota Jalol Nosirov, Ota G‘iyos Abdulg‘ani, Xoji Abdulaziz Abdurasulov, Domla Halim Ibodov, Levi Boboxonov, Sodirxon Hofiz Bobosharifov, Zohidxon hofiz, Madali hofiz, Mulla To‘ychi Toshmuhammedov, Matyoqub Xarratov singari zabardast hofizlar shular jumlasidandir.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan keyin barcha sohalar qatori musiqa madaniyatida ham juda katta o‘zgarishlar yuz berdi. O‘rta Osiyoning eng qadimiy xalqlaridan bo‘lgan o‘zbek xalqi madaniyati va ma‘naviyati tarixini uning tarkibiy qismi bo‘lmish musiqa madaniyati tarixini o‘rganishga alohida e‘tibor berila boshlandi. Zero, jamiyatimizning ma‘naviy yangilanishini, komil inson shaxsining shakllanishini milliy musiqa merosimizsiz tasavvur etib bo‘lmaydi.

Xullas, qadimiy o‘zbek milliy musiqa madaniyati gultoji bo‘lmish Buxoro Shashmaqomining ustoz-shogird an‘analari asosida ilmu-amaliyotini o‘rganish borasida asrlar davomida maxsus shug‘ullanuvchi mukammal kasbiy musika maktablari shakllangan, rivojlangan hamda takomillashib kelgan. Milliy mustaqillik tufayli xalqimizni ko‘p asrlik tarixga ega bo‘lgan ma‘naviyat sarchashmalaridan bahramand etish, musiqiy qadriyatlarmizni tiklash, keng targ‘ibot etishda ustoz-shogird an‘analaridan foydalanish va uni zamonaviy yondashuv hamda talablar asosida yanada rivojlantirish muhim vazifalardan biridir.

АДАБИЁТЛАР:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-noyabrdagi “O‘zbekiston milliy maqom san’atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ - 3391-sonli qarori (“Xalq so‘zi”. 2017. - 18-noyabr)
2. Prezident Shavkat Mirziyoyevning “Xalqaro maqom san’ati anjumani” ning ochilish marosimidagi nutqi”. (“Xalq so‘zi”. 2018 y. - 7-sentabr).
3. Matyoqubov O. Maqomot. Toshkent “Musiqqa” nashriyoti. 2004 y. B. 58-
4. To‘rayev F. Mutribotqalbidanuchgannavolar (Saylanma). Toshkent “Navro‘z” nashriyoti. 2018 y. -B.17.
5. МустафаевБ Restoration of the System of Music Education in Uzbekistan in 1920 1940 Years //ЦЕНТРНАУЧНЫХПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
6. Мустафоев Б. И. Особенности уроков музыки в общеобразовательных школах //Достижения науки и образования. – 2019. – №. 1 (42). – С. 46-48.
7. Мустафоев Б. И., Самиева М. А. БУХАРСКИЕ ДРЕВНИЕ МУЗЫКАЛЬНЫЕ ГРУППЫ-СРЕДСТВО ОБРАЗОВАНИЯ //Europeanscience. – 2021. – №. 2 (58). – С. 26-28.
8. Мустафаев Б.МУЗЫКАЛЬНО–ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ И ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АБДУРАУФА ФИТРАТА //ScientificImpulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 361-364.
9. Мустафаев Б. И. СОДЕРЖАНИЕ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ В 70-Е ГОДЫ ХХ ВЕКА //Наука и технологии. – 2023. – Т. 1. – №. 2.
10. Мустафаев Б. “БУХОРО ШАШМАҚОМИ”–УЛКАН МАЪНАВИЙ ХАЗИНА //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
11. Мустафаев Б. UMUMIY O‘RTA TA’LIM TIZIMI ISLOHOTLARIDA MUSIQA MADANIYATI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
12. Мустафаев Б.. MUSIQA MADANIYATI FANI O ‘QITUVCHILARINI INNOVATSION FAOLIYATGA YO ‘NALTIRISH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 34. – №. 34.
13. Ruziev, D.Y. 2022. The Emergence of New Forms of Musical Ensembles in Uzbekistan. EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. 2, 1 (Feb. 2022), 343–346.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

14. Ruziev D. Y. Ways Of Working On Musical Compositions //The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2021. – Т. 3. – №. 01. – С. 436-440.
15. 15.Y., Ruziev D., and Ruziyev D. Yu. "Musical and Aesthetic Education of the Student Collective Musical -Aesthetic Education Student's Team." International Journal on Integrated Education, vol. 4, no. 2, 2021, pp. 72-75, doi:10.31149/ijie.v4i2.1198.
16. Ruziyev D. Y. Yuqori malakali mohir sozandalarni tayorlashda konsert ijrochiligi fanining ahamiyati //TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN. – 2023. – Т. 1. – №. 4. – С. 107-115.
17. 17.Ruziev D. Y. The role of the conductor in orchestral performance. – 2021.
18. 18.Ruziev D. Y. SOME ISSUES OF INTERDISCIPLINARY TEACHING OF MUSIC IN PRIMARY SCHOOL IN UZBEKISTAN //Academia Science Repository. – 2023. – Т. 4. – №. 04. – С. 100-1006.
19. Ruziev D. Y. DESIGNING THE LEARNING PROCESS FOR MUSICAL WORKS //International Engineering Journal For Research & Development. – 2021. – Т. 6. – С. 6-6.
20. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN, 2795(546X), 1.
21. Раджабов, Т. И., & Орипов, Н. О. (2022). Обучение фольклорным песням бухарских детей в системе непрерывного образования как долзарбская методологическая проблема. ЕВРОПЕЙСКИЙ ЖУРНАЛ ИННОВАЦИЙ В НЕФОРМАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ, 2(2), 409-412.
22. ....Rajabov, T. I. (2023). Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils. Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress, 2(3), 59-68.
23. Ражабов, Т. И. (2022). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыки И Песни. Miasto Przyszłości, 29, 363-367.
24. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). 5-7-SINF O ‘QUVCHILARINI XALQ OG ‘ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 392-400.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

25. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). MUSIQA MADANIYATI TA'LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O'RNIDA TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 423-431.
26. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences* ISSN, 2795(546X), 1.
27. Rajabov, T. X. I., & Ibodov, O. R. (2021). O'zbek Xalq Musiqa Merosda O'quvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi. *IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 1(6), 139-145.
28. Тўхтасин, Р. И. (2022). ЎЗБЕК ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИ ВА ИЖРОЛАРИ ҲАҚИДА. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, (Special issue), 64-71.
29. Ражабов, Т. И. (2021). Ўқувчи-ёшларга ўзбек миллий музыка фольклори намуналари воситасида эстетик тарбия бериш. *Science and Education*, 2(11), 1094-1103.
30. Ражабов, Т. (2023). O'zbek bolalar musiqiy o'yin folklorining mavzuviy tasnifi. *Общество и инновации*, 4(5/S), 340-345.
31. Ражабов, Т. И. (2023). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни. *Miasto Przyszłości*, 33, 167-176.
32. Ражабов, Т. И. (2020). Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников. *Вестник науки и образования*, (5-2 (83)), 34-37.
33. Ражабов, Т. И. (2021). Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе. *Наука, техника и образование*, (2-2 (77)), 84-86.
34. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. *Вестник науки и образования*, (21-2 (99)), 55-58.
35. Ражабов, Т. И. (2020). Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. *Наука, образование и культура*, (3 (47)), 61-63.
36. Ражабов, Тухтасин Ибодович. "Ибодов Уктам Расулович ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ В ОБУЧЕНИИ ПЕСНЯМ БУХАРСКОГО ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА НА УРОКАХ МУЗЫКИ." *Вестник науки и образования* 21-2 (2020): 99.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

37. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” *Miasto Przyszłości* 33 (2023): 167-176.

38. Ражабов, Тухтасин. “O ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi.” *Общество и инновации* 4.5/S (2023): 340-345.

39. Ражабов, Дилшод Зарипович, and Тухтасин Ибодович Ражабов. “Формирование и развитие узбекской народной лирики.” *Международная образовательная деятельность как фактор развития и сотрудничества высших учебных заведений в современном поликультурном мире.* 2018.

40. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе.” *Наука, техника и образование* 2-2 (77) (2021): 84-86.

41. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников.” *Вестник науки и образования* 5-2 (83) (2020): 34-37.

42. Ражабов, Тухтасин Ибодович, and Уктам Расулович Ибодов. “Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки.” *Вестник науки и образования* 21-2 (99) (2020): 55-58.

43. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр.” *Наука, образование и культура* 3 (47) (2020): 61-63.

44. Rajabov, Tokhtasin Ibodovich. “Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils.” *Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress* 2.3 (2023): 59-68.

45. Rajabov, Tukhtasin Ibodovich. “The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore.” *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences* ISSN 2795.546X: 1.

46. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” *Miasto Przyszłości* 33 (2023): 167-176.

47. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыки И Песни.” *Miasto Przyszłości* 29 (2022): 363-367.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

48. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. "Pedagogicheskie vozmojnosti ispolzovaniya detskix folklornyx pesen v duxovno-nravstvennom vospitanii mladshix shkolnikov." Vestnik nauki i obrazovaniya: 5-2.

49. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich, and Uktam Rasulovich Ibodov. "Obespechenie natsionalnogo naslediya v obuchenii pesnyam buxarskogo detskogo folklor na urokax muzyki." Vestnik nauki i obrazovaniya (2020): 21-2.

50. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. "ticheskaya klassifikatsiya uzbekskoy detskoj narodnoy muzyki i igr." Nauka, obrazovanie i kultura 3 (2020): 47.

51. Madrimov, Bakhram Khudoynazarovich, and Tokhtasin Ibodovich Rajabov. "Uzbek Ceremonial Folklore and its Characteristics." Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science 1.4 (2022): 53-56.

52. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. "Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi." "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. 2022.

53. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O 'ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O 'RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA." IJODKOR O'QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.

54. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA 'LIM TIZIMIDA OZBEK MUSIQA FOLKLORINI ORGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. IJODKOR O 'QITUVCHI JURNALI. 5 Sentyabr." (2022).

55. Ibodovich, Rajabov To'xtasin, and Raximov Abdurasul Ravshan O'g'li. "XALQ MUSIQA IJODIYOTINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA MUSIQA SAN'ATI FIDOYILARINING FAOLIYATI XUSUSIDA." Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali 2.5 (2022): 28-32.

56. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. "Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi." "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. 2022.

57. Rajabov, Toxtasin Ibodovich. "UZLUKSIZ TALIMDA FOLKLOR QO'SHIQLARINI IJRO ETISHHIG O'ZIGA XOS USLUBLARI." Scientific progress 1.5 (2021): 581-585.

58. Ibodovich, Rajabov Tukhtasin. "The Educational Significance of Children's Folk Songs in Music Culture Lessons." European Scholar Journal 2.6 (2021): 139-141.

59. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. "5-7-SINF O 'QUVCHILARINI XALQ OG 'ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA."

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 392-400.

60. Rajabov, To‘xtasin. “UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA O‘ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O‘RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA.” IJODKOR O‘QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.

61. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. “MUSIQA MADANIYATI TA’LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O‘RNI.” TA’LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 423-431.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Zamonaviy musiqa o'qituvchisiga qo'yiladigan pedagogik talablar va uning texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari

BuxDU "Musiqqa ijrochiligi va madaniyat" kafedrasida
o'qituvchisi **Raxmanova Istat Muminovna**

Annotatsiya: Musiqa fani o'qituvchining pedagogik mahorati - o'quv jarayonining barcha shakllarini eng qulay va samarali holatda tashkil etish, ularni shaxs kamoloti maqsadlari tomon yo'naltirish, o'quvchilarda musiqiy-ma'naviy dunyoqarash qobiliyatini shakllantirish, jamiyat uchun zarur bo'lgan faoliyatga moyillik uyg'otish asosiy vazifalardan hisoblaniladi. Ushbu maqola ham xuddi shu masalalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: fortepiano, texnologiya, musiqa, pedagogik mahurat.

Milliy tajribaning tahlili va ta'lim tizimida jahon miqyosidagi yutuqlarga tayanib yuksak umumiy va kasb-hunar madaniyatiga, ijodiy va ijtimoiy faollikka, ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil ravishda mo'ljalni to'g'ri o'qitish, istiqbol vazifalarini ilgari surish va hal etishga qodir kadrlarning yangi avlodini shakllantirishda pedagoglarning mahorati alohida o'rin tutadi.

Milliy dasturda ko'zda tutilganidek, zamonaviy axborot texnologiyalari va kompyuterlar mukammalashib, barcha o'quv jarayoniga, jumladan, musiqa fanini o'qitish jarayoniga ham tatbiq etib borilyapti. Musiqa fani o'qituvchining pedagogik mahorati - o'quv jarayonining barcha shakllarini eng qulay va samarali holatda tashkil etish, ularni shaxs kamoloti maqsadlari tomon yo'naltirish, o'quvchilarda musiqiy-ma'naviy dunyoqarash qobiliyatini shakllantirish, jamiyat uchun zarur bo'lgan faoliyatga moyillik uyg'otish asosiy vazifalardan hisoblaniladi.

Ma'lumki, musiqiy-pedagogik faoliyatning maqsadi jamiyat tomonidan belgilanadi, ya'ni musiqiy-pedagogik faoliyatning natijasi jamiyat manfaatlarini bilan bog'liqdir. Musiqa o'qituvchisining mehnati yoshlar shaxsini har tomonlama kamol toptirishga yo'naltirilgan. Shunga ko'ra musiqiy-pedagogik faoliyat avlodning ijtimoiy uzviyligi (ketma-ketligi)ni ta'minlaydi. Bir avlodning musiqiy tajribasini, ikkinchi avlodga o'tkazadi, ijtimoiy tajriba orttirish uchun insondagi musiqiy tushunchaga oid tabiiy imkoniyatlarni ro'yobga chiqaradi.

Musiqa o'qituvchisi doimo o'sib-o'zgarib boradigan yoshlar bilan ishlaydi. Ularga musiqiy ta'lim-tarbiya bo'yicha yondashishda bir xil qolip, shakllanib bo'lgan hatti-harakatlardan foydalanish mumkin emas. Bu esa musiqa o'qituvchisidan doimo ijodiy izlanib turishni talab qiladi.

Hozirgi kundagi eng dolzarb masala va vazifa musiqa ta'limi standartlarini o'quv jarayoniga tatbiq etishdan iboratdir. Agar bu vazifa amalga oshirilmas ekan, musiqiy

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ta'lim - tarbiya sohasida sifat va samaradorlikka erishish, o'quv jarayonini takomillashtirish masalalari hal etilmay qoladi.

Musiqa madaniyati o'qituvchisining pedagogik mahoratlaridan eng avval, ta'lim - tarbiya sohasida orttirilgan tajribalarni o'rganishi lozim. Bu albatta, ko'pgina muammolarni hal etishda yaqindan yordam beradi. Musiqa fanidan dars beruvchi tajribali o'qituvchilar faoliyati bilan bir qatorda oddiy o'qituvchilarning faoliyatlari ham o'rganib boriladi. Chunki musiqa ta'lim-tarbiyasi bo'yicha tajribalarni o'rganishda jarayondagi muammolar, yutuq va kamchiliklar aniqlanadi. Bunda kuzatish, intervyu olish, anketa so'rovlari, savol-javob, o'quvchilarning yozma va ijodiy ishlari, pedagogik hujjatlarini o'rganish metodlaridan foydalaniladi. Masalan: kuzatishda o'rganish lozim bo'lgan pedagogik hodisani ma'lum maqsadidan kelib chiqqan holda kuzatish ishlari natijalari bo'yicha bayonnomalashtirishni olib boradi. Bu jarayon aniq reja asosida olib borilishi kerak. Suhbat esa turli dalillar to'plash yoki kuzatish davomida to'plangan musiqiy materiallarga aniqlik kiritish maqsadida olib boriladi. «Suhbat mustaqil yoki yordamchi metod sifatida qo'llaniladi». Anketalashtirish musiqaga tegishli materialni to'plash maqsadida amalga oshiriladi. Mahoratli musiqa o'qituvchisi barcha o'quvchilarning musiqa sohasidagi xujjatlarini o'rganishi lozim. Bunga o'quvchilarning maktabdan tashqari musiqiy faoliyatlarga qatnashishi, musiqa maktabida ta'lim olish hujjatlari nazarda tutiladi. Shuningdek, darsdan tashqari musiqiy to'garak ishlarini ham olib boradi. Jumladan: Qadimgi Gretsiyada musiqa yordamida donolikni, mardlikni tarbiyalash mumkin deb hisoblangan.

Haqiqatdan har bir san'at insonga ruhiy ta'sir ko'rsatadi. Musiqa, ayniqsa, hissiy ta'sir etishda katta kuchga ega. Shuning uchun ko'pgina davlatlarda musiqadan ko'p yo'nalishlar bo'yicha keng foydalaniladi.

Musiqa o'qituvchisi o'quv va tarbiya ishlarini olib boradi. U faqatgina keng bilimga ega bo'libgina qolmay, o'zining fanini ham yaxshi va chuqur bilishi lozimdir. Bolalarni musiqa san'ati bilan tarbiyalashda dunyoqarashi, fikrlashi, tushunchasi birinchi darajali ahamiyatga egadir. Musiqa kishi hissiyotini, ayniqsa hissiy estetik hissiyotini faol rivojlantiradi.

Musiqa o'qituvchisi yaxshi sozanda va yaxshi san'atkor bo'lishi lozimdir. Musiqa cholg'usida yaxshi chalishi, ijro eta olishi, yaxshi ovozga ega bo'lishi, notaga qarab yaxshi ijro qilishi, bolalar qobiliyatini ajrata bilishi lozimdir.

O'qituvchi, bulardan tashqari, boshqa fanlar darslarini kuzatib borishi ham lozimdir. Doimiy kuzatishlar orqali pedagogik mahoratini egallab boradi. U vaziyatni baholashga, o'quvchilarning ichki tuyg'ularini sezishni o'rganadi. Kuzatish 1-7 sinflar

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

davomida amalga oshiriladi. Eng asosiysi: o'qituvchi musiqa asarini ijro etibgina qolmay, balki uning mazmuni bilan ham tanishtirishi lozim, buning uchun o'qituvchining nutqi ravon, qisqa, hamda tushunarli bo'lishi kerak.

Musiqa madaniyati darsida o'qituvchining mahorati har tomonlama yuksak darajada bo'lishi lozim. Uning asar haqidagi kirish so'zi va dars mavzusini tushuntirib berishi orqali o'quvchilarni ajoyib va sehrlil musiqa san'ati olamiga olib kiradi. Va qiziqarli suhbat bilan bolalar diqqatini musiqa mavzulariga yo'naltirishi mumkin. O'qituvchining musiqa asari haqidagi hikoyasi qisqa, qiziqarli bo'lishi kerak va o'quvchilarni badiiy idrok etishga erishtirishi lozim. Dars davomida o'qituvchi o'quvchilar bilan muloqot usulini qo'llasa, musiqa haqida to'g'ri mulohaza yuritishga, aniq xulosalar chiqarishga yordam beradi. Suhbat jarayonida ko'proq o'quvchilar baxsga o'tadilar. Bu faoliyatida o'qituvchi rejissyor singari ularni boshqarib, to'g'ri xulosalarga erishtirilishi lozim.

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interfaol uslublardan foydalanib, musiqa ta'limining samaradorligini ko'tarishga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda. Bunday bo'lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchini faqat tayyor bilimlarini egallashga o'rgatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalar ularni egallayotgan bilimlarini o'zlari mustaqil ravishda topishlariga, mustaqil o'rganib, tahlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishlariga o'rgatadi.

Musiqiy-pedagogik texnologiya masalalari, muammolarini o'rganayotgan o'qituvchilar, ilmiy - tadqiqotchilar, amaliyotchilarning fikricha, musiqiy-pedagogik texnologiya - bu faqat o'qitish jarayonida qo'llanishi zarur bo'lgan turli xil texnik vositalardan foydalanish deb belgilanadi.

O'quvchilarni innovatsion faoliyatga tayyorlash va unga oid ko'nikma va malakalarni shakllantirish uchun avvalo o'quv – biluv faoliyatidan unumli foydalana bilish, o'quvchilarni har bir fan o'qitilishida pedagogik texnologiyalarni qo'llay olish mahoratlarini egallab borishlariga erishish zarur. Masalan, dirijyorlik mashg'ulotlari jarayonida "Talaba treningi", "Men dirijyor", "Klaster", Musiqa nazariyasi fanini o'tishda "Aqliy hujum", "Skarabey", "Bahs - munozara", "Muloqot", "Guruh bo'lib ishlash", Xor va xorshunoslik asoslari mashg'ulotlarida "Kichik guruhlar holiday ishlash", "Individual ishlash", "Savol - javob", Cholg'u ijrochiligi darsini o'qitishda "Kuyni davom ettir", "Dars sayohat", "Konkurs darslar" texnologiyalarini qo'llash va o'quvchilarni bunday faoliyatga tayyorlab borish mumkin.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Xulosa qilib aytganda, musiqa - san'at sifatida ijtimoiy ong formasidir. U kishining his tuyg'ularini ifodalash bilan birga, hayotni voqiylik va davr in'ikosidir. Musiqa darsi jarayonining asosiy omillari sifatida quyidagilar mavjud: musiqani eshitib zavqlanish, qo'shiq ijro etish, musiqa savodiga doir xususiyatlarni anglab olish, raqsga tushish va musiqa sadolari ostida turli harakatlarni bajarish, chapak va cholg'u asboblari ijrosi, maqsadini idrok etib borishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. RAXMANOVA, Istatjon. "MUSIQA TA'LIMIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING MAVJUD HOLATI." *Journal of Culture and Art* 1.10 (2023): 86-89.
2. Muminovna, Rakhmanova Istatjon. "Pedagogical Requirements for a Modern Music Teacher and His Possibilities of Using Technologies." *AMERICAN JOURNAL OF SCIENCE AND LEARNING FOR DEVELOPMENT* 2.4 (2023): 244-247.
3. Muminovna, Rakhmanova Istatjon. "PREPARING A MUSIC TEACHER TO USE MODERN TECHNOLOGY." *Thematics Journal of Arts and Culture* 6.1 (2022).
4. Rajabov, T. X. I., & Ibodov, O. R. (2021). O'zbek Xalq Musiqa Merosda O'quvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi. *IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 1(6), 139-145.
5. Rajabov, T. I., & Boltaev, B. H. (2022, October). Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi. In "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM (pp. 39-43).
6. Rajabov, T. (2022). UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O 'ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O 'RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 2(21), 21-31.
7. Rajabov, T. X. I., & Ibodov, O. R. (2021). O'zbek Xalq Musiqa Merosda O'quvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi. *IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 1(6), 139-145.
8. Ражабов, Т. И. (2021). Ўқувчи-ёшларга ўзбек миллий музыка фольклори намуналари воситасида эстетик тарбия бериш. *Science and Education*, 2(11), 1094-1103.
9. Ражабов, Т. И. (2023). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни. *Miasto Przyszłości*, 33, 167-176.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

10. Раджабов, Т. И. (2019). Описание вековых ценностей в песне” туговое древо-балх” и его место в воспитании учащейся молодежи. In Россия-Узбекистан. Международные образовательные и социально-культурные технологии: векторы развития (pp. 70-71).
11. Ражабов, Т. И. (2020). Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников. Вестник науки и образования, (5-2 (83)), 34-37.
12. Ражабов, Т. И. (2021). Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе. Наука, техника и образование, (2-2 (77)), 84-86.
13. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. Вестник науки и образования, (21-2 (99)), 55-58.
14. Ражабов, Т. И. (2020). Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. Наука, образование и культура, (3 (47)), 61-63.
15. Rajabov, T. I. (2023). Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils. Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress, 2(3), 59-68.
16. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). 5-7-SINF O ‘QUVCHILARINI XALQ OG ‘ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIIY JURNALI, 2(10), 392-400.
17. Ражабов, Т. И. (2022). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыки И Песни. Miasto Przyszłości, 29, 363-367.
18. Ражабов, Т. (2023). O ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi. Общество и инновации, 4(5/S), 340-345.
19. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). MUSIQA MADANIYATI TA’LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O ‘RNI. TA’LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIIY JURNALI, 2(10), 423-431.
20. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN, 2795(546X), 1.
21. Раджабов, Т. И., & Орипов, Н. О. (2022). Обучение фольклорным песням бухарских детей в системе непрерывного образования как долзарбская

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

методологическая проблема. ЕВРОПЕЙСКИЙ ЖУРНАЛ ИННОВАЦИЙ В НЕФОРМАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ, 2(2), 409-412.

22. ....Rajabov, T. I. (2023). Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils. Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress, 2(3), 59-68.

23. Ражабов, Т. И. (2022). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыки И Песни. Miasto Przyszłości, 29, 363-367.

24. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). 5-7-SINF O 'QUVCHILARINI XALQ OG 'ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 392-400.

25. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). MUSIQA MADANIYATI TA'LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O 'RNI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 423-431.

26. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN, 2795(546X), 1.

27. Rajabov, T. X. I., & Ibodov, O. R. (2021). O'zbek Xalq Musiqa Merosda O'quvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi. IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 1(6), 139-145.

28. Тўхтасин, Р. И. (2022). ЎЗБЕК ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИ ВА ИЖРОЛАРИ ҲАҚИДА. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), (Special issue), 64-71.

29. Ражабов, Т. И. (2021). Ўқувчи-ёшларга ўзбек миллий мусиқа фольклори намуналари воситасида эстетик тарбия бериш. Science and Education, 2(11), 1094-1103.

30. Ражабов, Т. (2023). O 'zbek bolalar musiqiy o 'yin folklorining mavzuviy tasnifi. Общество и инновации, 4(5/S), 340-345.

31. Ражабов, Т. И. (2023). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни. Miasto Przyszłości, 33, 167-176.

32. Ражабов, Т. И. (2020). Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников. Вестник науки и образования, (5-2 (83)), 34-37.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

33. Ражабов, Т. И. (2021). Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе. Наука, техника и образование, (2-2 (77)), 84-86.

34. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. Вестник науки и образования, (21-2 (99)), 55-58.

35. Ражабов, Т. И. (2020). Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. Наука, образование и культура, (3 (47)), 61-63.

36. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Ибодов Уктам Расулович ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ В ОБУЧЕНИИ ПЕСНЯМ БУХАРСКОГО ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА НА УРОКАХ МУЗЫКИ.” Вестник науки и образования 21-2 (2020): 99.

37. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” Miasto Przyszłości 33 (2023): 167-176.

38. Ражабов, Тухтасин. “O ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi.” Общество и инновации 4.5/S (2023): 340-345.

39. Ражабов, Дилшод Зарипович, and Тухтасин Ибодович Ражабов. “Формирование и развитие узбекской народной лирики.” Международная образовательная деятельность как фактор развития и сотрудничества высших учебных заведений в современном поликультурном мире. 2018.

40. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе.” Наука, техника и образование 2-2 (77) (2021): 84-86.

41. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников.” Вестник науки и образования 5-2 (83) (2020): 34-37.

42. Ражабов, Тухтасин Ибодович, and Уктам Расулович Ибодов. “Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки.” Вестник науки и образования 21-2 (99) (2020): 55-58.

43. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр.” Наука, образование и культура 3 (47) (2020): 61-63.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

44. Rajabov, Tokhtasin Ibodovich. "Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils." *Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress* 2.3 (2023): 59-68.

45. Rajabov, Tukhtasin Ibodovich. "The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore." *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences* ISSN 2795.546X: 1.

46. Ражабов, Тухтасин Ибодович. "Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни." *Miasto Przyszłości* 33 (2023): 167-176.

47. Ражабов, Тўхтасин Ибодович. "Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыки И Песни." *Miasto Przyszłości* 29 (2022): 363-367.

48. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. "Pedagogicheskie vozmojnosti ispolzovaniya detskix folklornyx pesen v duchovno-nravstvennom vospitanii mladshix shkolnikov." *Vestnik nauki i obrazovaniya*: 5-2.

49. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich, and Uktam Rasulovich Ibodov. "Obespechenie natsionalnogo naslediya v obuchenii pesnyam buxarskogo detskogo folklora na urokax muzyki." *Vestnik nauki i obrazovaniya* (2020): 21-2.

50. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. "ticheskaya klassifikatsiya uzbekskoy detskoj narodnoy muzyki i igr." *Nauka, obrazovanie i kultura* 3 (2020): 47.

51. Madrimov, Bakhram Khudoynazarovich, and Tokhtasin Ibodovich Rajabov. "Uzbek Ceremonial Folklore and its Characteristics." *Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science* 1.4 (2022): 53-56.

52. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. "Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi." "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. 2022.

53. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O'ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O'RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA." *IJODKOR O'QITUVCHI* 2.21 (2022): 21-31.

54. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA OZBEK MUSIQA FOLKLORINI ORGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. IJODKOR O'QITUVCHI JURNALI. 5 Sentyabr." (2022).

55. Ibodovich, Rajabov To'xtasin, and Raximov Abdurasul Ravshan O'g'li. "XALQ MUSIQA IJODIYOTINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA MUSIQA

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

SAN'ATI FIDOYILARINING FAOLIYATI XUSUSIDA.” Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali 2.5 (2022): 28-32.

56. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. “Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta’limotida “Iyqoot” Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi.” “ONLINE-CONFERENCES” PLATFORM. 2022.

57. Rajabov, Toxtasin Ibodovich. “UZLUKSIZ TALIMDA FOLKLOR QO’SHIQLARINI IJRO ETISHNING O’ZIGA XOS USHLUBLARI.” Scientific progress 1.5 (2021): 581-585.

58. Ibodovich, Rajabov Tukhtasin. “The Educational Significance of Children’s Folk Songs in Music Culture Lessons.” European Scholar Journal 2.6 (2021): 139-141.

59. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. “5-7-SINF O ‘QUVCHILARINI XALQ OG ‘ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA.” BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 392-400.

60. Rajabov, To‘xtasin. “UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA O ‘ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O ‘RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA.” IJODKOR O’QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.

61. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. “MUSIQA MADANIYATI TA’LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O ‘RNI.” TA’LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 423-431.

62. МустафаевБ Restoration of the System of Music Education in Uzbekistan in 1920 1940 Years //ЦЕНТРАУЧНЫХПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.

63. Мустафоев Б. И. Особенности уроков музыки в общеобразовательных школах //Достижения науки и образования. – 2019. – №. 1 (42). – С. 46-48.

64. Мустафоев Б. И., Самиева М. А. БУХАРСКИЕ ДРЕВНИЕ МУЗЫКАЛЬНЫЕ ГРУППЫ-СРЕДСТВО ОБРАЗОВАНИЯ //Europeanscience. – 2021. – №. 2 (58). – С. 26-28.

65. Мустафаев Б.МУЗЫКАЛЬНО–ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ И ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АБДУРАУФА ФИТРАТА //ScientificImpulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 361-364.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

66. Мустафаев Б. И. СОДЕРЖАНИЕ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ В 70-Е ГОДЫ XX ВЕКА //Наука и технологии. – 2023. – Т. 1. – №. 2.

67. Мустафаев Б. “БУХОРО ШАШМАҚОМИ”–УЛКАН МАЪНАВИЙ ХАЗИНА //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.

68. Мустафаев Б. UMUMIY O‘RTA TA’LIM TIZIMI ISLOHOTLARIDA MUSIQA MADANIYATI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.

69. Мустафаев Б.. MUSIQA MADANIYATI FANI O ‘QITUVCHILARINI INNOVATSION FAOLIYATGA YO ‘NALTIRISH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 34. – №. 34.

70. Камолов Ш. Х., Бомуродов Ш. Ш. Педагогический характер студенческой молодежи и психологический подход //Academy. – 2021. – №. 3 (66). – С. 60-62.

71. Камолов Ш. Х. Приёмы и методы преподавания музыки в общеобразовательной школе //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 602-607.

72. Kamolov S. X. O’quvchi-yoshlarni mumtoz musiqa asarlari va xalq og’zaki ijodi namunalari bilan tanishtirishning ahamiyati //Scientific progress. – 2021. – Т. 1. – №. 6. – С. 656-661.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

КИЧИК YOSHDAGI BOLALARNI TARBIYALASHDA MUSIKIY TARBIYANING IMKONIYATLARI

Kamolov Shavkat Xadjievich

Бухоро davlat universiteti
musiqa ijrochiligi va madaniyat
kafedrası katta o'qituvchisi

Bola rivojlanish jarayonida odamlarning ilgari o'tgan avlodlari tomonidan yaratilgan voqea va hodisalar olami bilan alohida maxsus munosabatga kirishadi. Bola insoniyat qo'lga kiritgan barcha yutuqlarni faol ravishda o'zlashtirib, egallab boradi. Bunda voqealar olamini, hamda ular yordamida amalga oshiriladigan hatti-harakatlarni, tilni, odamlar orasidagi munosabatlarni egallab olishi, faoliyat motivlarining rivojlanishi, qobiliyatlarning o'sib borishi, katta yoshli kishilarning bevosita yordamida amalga oshirilib borilmog'i kerak. Asosan, mana shu davrdan boshlab bolaning mustaqil faoliyati kuchaya boshlaydi. Bog'cha yoshdagi bolalarga beriladigan tarbiya ularning murakkab harakatlarini takomillashtirish, elementar gigiena, madaniy va mehnat malakalari hosil qilish, nutqini o'stirish hamda ijtimoiy axloq va estetik didning dastlabki kurtaklarini yuzaga keltirish davridir.

3-7 yoshgacha bo'lgan davr bog'cha yoshi davri hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasida juda tez sifat o'zgarishlari bo'lishini inobatga olgan holda 3 davrga:

- 1) 3-4yosh kichik maktabgacha davri
- 2) 4-5yosh kichik bog'cha yoshi o'rta maktabgacha davr(o'rta bog'cha yoshi)
- 3) 6-7 yosh va katta maktabgacha davr katta bog'cha yoshlariga ajratish mumkin.

Mashhur rus pedagoglaridan biri Lesgaftning fikricha, insonning bog'cha yoshdagi davri shunday bir davrki, bu davrda bolada kelgusida qanday xarakter hislatlari paydo bo'lishi belgilanadi va axloqiy xarakterning asoslari yuzaga keladi.

Bog'cha yoshdagi bolalarning ko'zga tashlanib turuvchi xususiyatlaridan biri ularning serharakatligi va taqlidchanligidir. Bola tabiatining asosiy qonunini shunday ifodalash mumkin: *“bola uzluksiz faoliyat ko'rsatishni talab qiladi, lekin u faoliyat*

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

natijasidan emas, balki faoliyatning bir xilligi va bir tomonlamaligidan charchab qoladi.” Mana shu soʻzlardan bogʻcha yoshidagi bola tabiatning asosiy qonuni boʻlmish serharakatligini ortiq cheklab tashlamay, balki maqsadga muvofiq ravishda uyushtirish kerakligi yaqqol koʻrinib turibdi.

Kattalar va tengdoshlari bilan boʻlgan munosabat orqali bola axloq normalari, kishilarni anglash, shuningdek, ijobiy va salbiy munosabatlar bilan tanisha boshlaydi. Bogʻcha yoshidagi bola endi oʻz gavdasini juda yaxshi boshqara boshlaydi. Uning harakati muvofiqlashtirilgan holda boʻladi. Bu davrda bolaning nutqi jadal rivojlana boshlaydi. U yangiliklarni egallashga nisbatan oʻzi bilganlarini mustahkamlashga ehtiyoj sezadi. Oʻzi bilgan ertagini qayta-qayta eshitish va bundan zerikmaslik shu davrdagi bolalarga xos xususiyatdir.

Bogʻcha yoshdagi bolalar ehtiyoji va qiziqishlari jadal ravishda ortib boradi. Bu avvalo keng doyraga chiqish ehtiyoji, munosabatda boʻlish, oʻynash ehtiyojlarinig mavjudligidir. Bogʻcha yoshidagi bolalar nutqni bir muncha toʻla oʻzlashtirganlari va haddan tashqari harakatchanliklari tufayli ularda oʻzlariga yaqin boʻlgan katta odamlar va tengdoshlari bilan munosabatda boʻlish ehtiyoji tugʻiladi. Ular tor doyradan kengroq doyradagi munosabatlarga intila boshladilar. Ular endi qoʻni-qoʻshnilarning bolalari bilan ham jamoa boʻlib oʻynaydilar.

Hamma narsani bilib olishga boʻlgan ehtiyoj kuchayadi. Bogʻcha yoshidagi bola tabiatiga xos boʻlgan kuchli ehtiyojlardan yana biri uning har narsani yangilik sifatida koʻrib bola uni har tomonlama bilib olishga intilishidir.

Bogʻcha yoshdagi bolalar hayotida va ularning psixik jihatidan oʻsishida qiziqishning roli ham kattadir. Qiziqish xuddi ehtiyoj kabi bolaning biror faoliyatga undovchi omillardan biridir. Shuning uchun ham qiziqishni bilish jarayoni bilan bogʻliq boʻlgan murakkab psixik hodisa desa boʻladi.

Musiqiy taʼlim-tarbiyaning muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun uning psixologik asoslarini oʻrganish oʻta muhimdir.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Bizning hayotimizda musiqa har bir uyga kirib borgan. Musiqa mavzui o'z xususiyatiga ega bo'lib, inson va voqelikdagi barcha tomonlarni qamrab ololmagani uchun, eng avvalo, inson ichki ma'naviy dunyosini, uning tuyg'u va kayfiyatini ifodalaydi. Musiqada musavvirlik va haykaltaroshlikdan farqli tarzda dunyo haqida tasavvurlar emas, balki tuyg'ular va kayfiyatlar hosil qiladi. Musiqada tuyg'ular hayotiy tuyg'ularning aynan o'zi bo'lmay, ular tanlab olingan, tasodifiy lahzalardan tozalangan, muayyan orzular nuqtai nazardan anglangan bo'ladi. Musiqa inson hissiyotlari holatining barcha rango-rang tovlanishlarini aks ettirishga qodir. U eng murakkab tuyg'ular, eng nozik kechinmalar va kayfiyat holatlarini ham ifoda eta oladi. Musiqa vaqt mezoniga amal qilib, kechinmalarning o'zgartirib turishlari, avjlanishi va pasayishi jarayonlarini qamrab oladi.

Musiqa inson ichki dunyosining hissiyotli tomonlari bilan birga ma'naviy olamini butunligicha ifoda etib, uning aqliy va iroda qudratini, yaxlit qiyofasini yarata oladi. U ruhiy tizim xususiyatlarini ifodalash, milliy ruh holatlarini vujudga keltirish imkoniyatiga ham ega. Buyuk bastakorlar ijodida u yoki bu xalqqa xos bo'lgan ruhiy tizim xususiyatlari, tuyg'u holatlari va voqelikni in'ikos etish imkoniyatlari beqiyosligi yaqqol ko'rinadi. Milliy ruh xususiyatlarini musiqa vositalarida aks ettirish jarayonida xalq musiqiy ijodi katta o'rin tutadi.

Buyuk rus fiziologi I.P.Pavlov ta'limotiga ko'ra, inson kechirayotgan turli his tuyg'ular bosh miya yarim sharlari po'stloq qismining faoliyati asosida yuzaga keladi. Atrof muhitning inson organizmiga doimiy ta'siri va organizmning bu ta'sirlarga qonuniy javob reaksiyasi natijasida asta-sekin ma'lum bir munosabatlar tizimi vujudga keladi. I.P.Pavlov buni – dinamik stereotip, deb atagan edi. I.P.Pavlovning dinamik stereotip haqidagi ta'limoti kishidagi hissiyotlarning fiziologik va psixologik tabiatini chuqurroq o'rganishda katta ahamiyatga egadir. Gap bog'cha bolalarida estetik hissiyotni tarkib toptirish haqida borar ekan, e'tiborni avvalo ikki muhim masalaga qaratishimiz kerak:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

1) bolalarda estetik hissiyotning paydo bo'lishi uchun ob'ektiv shart- sharoitlar mavjudmi?

2) bolalar san'at asarlarini go'zallik nuqtai nazaridan baholay oladilarmi?

Psixologiya fanidan ma'lumki, voqelik ta'siri ostida paydo bo'ladigan sezgi va idrok hissiyotning asosiy manbaidir. Bolalarda bosh miya va sezgi organlarining taraqqiyoti yetarli darajada yuksak bo'lmaganligi tufayli ularda sezuvchanlik bir muncha ta'sirli bo'ladi.

Musiqani to'la to'kis idrok etish uchun diqqat, xotira va musiqiy tafakkur zarur va muhimdir. Ana shundagina insonning tasavvuri yordamga keladi va estetik hissiyot shakllanadi. Aytilganlardan ko'rinib turibdiki, musiqiy asarni to'liq idrok etish uchun inson psixikasining faoliyati xilma-xil bo'lmog'i lozim. Musiqiy bilimlarni o'zlashtirishdan maqsad bolalarning musiqiy asarning lad, o'lchov, sur'at, registrini aytib berishlari emas, balki musiqaning yuqoridagi ifoda vositalari orqali ularda shaxsga xos bo'lgan xususiyatlarni: ijodiy qobiliyat, erkin yo'naltirilgan diqqat, musiqiy xotira, tasavvur, faollikni, tashabbuskorlikni shakllantirishdir.

Bolalar hissiyotining o'ziga xos xususiyatlaridan biri uning muayyan sharoit bilan bog'liqligidir, ya'ni bolalarda sodir bo'ladigan hissiy kechinmalar aniq bir sharoitdagina vujudga keladi. Shunga ko'ra ularni qiziqtiradigan, diqqatlarini jalb etadigan sharoitni yaratish ularda estetik hissiyotning, musiqiy madaniyatni o'stirishning eng muhim shartidir. Bolalar biror bir musiqiy asarni tinglar ekanlar, musiqaning rang-barang ovozlari, ifoda vositalarini (temp, ritm, kuy, o'lchov, registr, dinamika va hokazolar), xarakter va kayfiyatini farqlashni, eshitilgan musiqiy asarlarning qaysi janrga mansubligini, mumtoz estrada yoki boshqa musiqalarni bir-biridan farqlay olishni hissiy-emotsional jihatdan idrok eta boradilar, boshqacha qilib aytganda, ularning musiqiy didlari shakllana boradi. Musiqiy did, musiqiy dunyoqarashning shakllanishida mashg'ulotlardan tashqari va maktabdan tashqari ishlarning qay darajada yo'lga qo'yilganligi, bolalarning yashash sharoitlari, oiladagi muhit va oilaning musiqaga

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

nisbatan munosabati, ota-onalarning va boshqa oila a'zolarining musiqa qanday munosabatdalliklari ham g'oyatda muhimdir. Inson biror bir narsani idrok etar ekan, idrok etilayotgan narsaga nisbatan sezgi organlaridan birortasi asosiy o'ringa chiqadi. Masalan, rasm chizganda ko'rish sezgi organi, musiqa tinglashda eshitish sezgi organi bosh o'rinda turadi. Idrok etishda sezgi organlarining bir nechtasi ham ishtirok etishi mumkin. Bunday idrok aralash idrokka misol bo'la oladi.

Musiqiy ohangdorlik inson nutqi ohangiga o'xshab ketadi. Odam o'zining his-tuyg'u holatini boshqalarga nutqi ohangi orqali bildiradi. Nutq ohangi ovozning balandligi, pastligi, tebranishi, vazni orqali namoyon bo'ladi.

Aytish mumkinki, inson nutqi ohangining ulkan ifoda imkoniyatlari musiqiy ohangga tabiiy shart-sharoit yaratadi, unda ohang butunlay yangi badiiy sifat oladi. Inson nutqi ohangi musiqa badiiy tilining asosi bo'lib, bastakorning voqelikka munosabatini musiqa aks ettirishda vosita bo'lib xizmat qiladi.

Bolaning kamol topishida qiziqishning ahamiyati shundaki, bola qiziqqan narsasini mumkin qadar chuqurroq bilishiga intiladi va binobarin uzoq vaqt davomida qiziqqan narsasi bilan shug'ullanishdan zerikmaydi. Bu esa o'z navbatida bolaning diqqati hamda irodasi kabi muhim xislatlarni o'stirishga va mustahkamlashishga yordam beradi.

Bolaning qobiliyatlari musiqiy faoliyat jarayonida rivojlanadi. Ushbu rivojlanishni bolalarning yosh psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda to'g'ri tashkil etish va yo'naltirish musiqa tarbiyachilarining vazifasidir.

Adabiyotlar

1. Mirshayev Ulug'bek Muzafarovich. "TALABALARNING MUSIQIY FAOLIYATIDA MUSTAQIL ISHLARNI TASHKIL ETISHDAGI O'ZIGA XOS XUSUSIYATLAR". Journal of Innovation, Creativity and Art, May 2023, pp. 89-93, <http://jica.innovascience.uz/index.php/jica/article/view/321>.
2. Mirshayev Ulug'bek Muzafarovich. "DISTINCTIVE FEATURES IN THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK IN THE MUSICAL ACTIVITIES OF STUDENTS". Academia Science Repository, vol. 4, no. 04, Apr. 2023, pp. 994-9, <http://academiascience.com/index.php/repo/article/view/102>.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

3. Миршаев У. М. МУЗЫКАЛЬНЫЕ ПРЕДПОЧТЕНИЯ МОЛОДЫХ ЛЮДЕЙ С РАЗНЫМ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМ ОБРАЗОВАНИЕМ //PSIXOLOGIYA Учредители: Бухарский государственный университет. – №. 3. – С. 100-103.
4. Миршаев У. O‘QUVCHI-YOSHLARNI MUSIQA ORQALI KOMIL INSON QILIB TARBIYALASH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.
1. 5.Камолов Ш. Х., Бомуродов Ш. Ш. Педагогический характер студенческой молодежи и психологический подход //Academy. – 2021. – №. 3 (66). – С. 60-62.
5. Камолов Ш. Х. Приёмы и методы преподавания музыки в общеобразовательной школе //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 602-607.
6. Kamolov S. X. O’quvchi-yoshlarni mumtoz musiqa asarlari va xalq og’zaki ijodi namunalari bilan tanishtirishning ahamiyati //Scientific progress. – 2021. – Т. 1. – №. 6. – С. 656-661.
7. Каримов О. И. Значение специфических особенностей и воспитательных возможностей узбекских народных инструментов //Academy. – 2020. – №. 3 (54). – С. 78-80.
8. Каримов О. И. Профессиональные музыкальные взгляды будущего учителя музыки //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 22-2 (100). – С. 17-20.
9. Каримов О. И. Садриддин Айни-знаток и любитель народной музыки //Вопросы науки и образования. – 2021. – №. 13 (138). – С. 21-24.
10. Karimov O. J. I. Tanbur sozining paydo bo ‘lishi va milliy cholg ‘u ijrochiligidagi o ‘rni //Scientific progress. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 767-771.
11. Каримов О. И. Бўлажак мусика ўқитувчиларида маънавий-ахлоқий сифатларни шакллантириш //Scientific Impulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 377-381.
12. Ходжаев Р. Р., Каримов О. И. Подготовка будущих учителя музыки. Тренировка на скрипке для рефлексии мышц //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 1419-1423.
13. Каримов О. И., Аҳмедова Ф. И. Қ. Айтим (вокал) асарлари мисолида кўшиқ ўргатиш имкониятлари //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 899-910.
14. Islamovich K. O., Shukhrat S. S. The Role of Music in Forming a Perfect Human Personality //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 72-75.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

15. Islamovich K. O., Durdimurotovna Q. G. Formation of Vocal-Choir Skills in Music Lessons //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 57-62.
16. Islamovich K. O., Raufovich K. R. Scientific-Historical and Theoretical-Pedagogical Principles of the Violin //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 67-71.
17. Каримов О. И., Шарипова С. Ш. К. Место искусства музыки в формировании идеальной личности человека в дошкольном заведении //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 692-698.
18. Islomovich K. O. et al. Musiqa darslarida o ‘quvchi yoshlarda ong, milliy tafakkurni o ‘stirishni shakllantirishning vositalari //O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 12. – С. 264-268.
19. Каюмов И. Ф. Психологические истоки музыки //Academy. – 2020. – №. 11 (62). – С. 56-58.
20. Каюмов И. Ф., Жураева М. Место музыки в воспитании духовно-нравственных качеств учащихся 5-7 классов общеобразовательных школ //Проблемы педагогики. – 2020. – №. 3 (48). – С. 17-19.
21. Kayumov I. F. Values and aesthetic factors in the formation of culture and art //International Engineering Journal For Research & Development. – 2020. – Т. 12. – №. 1. – С. 10.
22. Kayumov I. F. XALQ QO'SHIQLARI ASOSIDA BOSHLANGICH SINF O'QUVCHILARINING NUTQIY MALAKASINI O'STIRISH USULLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 635-640.
23. Каюмов И. Ф. Санъатнинг турлари ва уларнинг тарбиявий аҳамияти //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 849-854.
24. Fayzullaevich Q. I. Culture and art values and aesthetics in formation factors. – 2021.
25. Ugli O. N. S. Characteristics of 21st century compositional creativity of Uzbekistan //European Journal of Arts. – 2023. – №. 2. – С. 38-42.
26. Каюмов И. Ф. ВАЖНОСТЬ ВНЕКЛАССНЫХ ЗАНЯТИЙ В РАЗВИТИИ МУЗЫКАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ //Academy. – 2021. – №. 3 (66). – С. 51-53.
27. Ибодов У. Р. ИНСТРУМЕНТАЛЬНАЯ МУЗЫКА КАК ОРУДИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ВЛИЯНИЯ НА ЧЕЛОВЕКА //Рекомендовано к печати Ученым советом Института психологии имени ГС Костюка НАПН Украины (Протокол № 14 от 28 декабря 2020). – 2020. – С. 336.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

28. Ибодов Уктам Расулович РОЛЬ КЛАССИЧЕСКОЙ МУЗЫКИ В УРОКАХ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ // Academy. 2021. №2 (65). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-klassicheskoy-muzyki-v-urokah-muzykalnoy-kultury> (дата обращения: 26.10.2023).

29. Ибодов Уктам Расулович СПОСОБЫ ОБУЧЕНИЯ МУЗЫКАЛЬНОЙ ГРАМОТЕ НА УРОКАХ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ // Наука, техника и образование. 2021. №2-1 (77). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sposoby-obucheniya-muzykalnoy-gramote-na-urokah-muzykalnoy-kultury> (дата обращения: 26.10.2023).

30. Ражабов, Т. (2023). О ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi. Общество и инновации, 4(5/S), 340-345.

31. Ражабов, Т. И. (2023). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни. Miasto Przyszłości, 33, 167-176.

32. Ражабов, Т. И. (2020). Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников. Вестник науки и образования, (5-2 (83)), 34-37.

33. Ражабов, Т. И. (2021). Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе. Наука, техника и образование, (2-2 (77)), 84-86.

34. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. Вестник науки и образования, (21-2 (99)), 55-58.

35. Ражабов, Т. И. (2020). Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. Наука, образование и культура, (3 (47)), 61-63.

36. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Ибодов Уктам Расулович ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ В ОБУЧЕНИИ ПЕСНЯМ БУХАРСКОГО ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА НА УРОКАХ МУЗЫКИ.” Вестник науки и образования 21-2 (2020): 99.

37. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” Miasto Przyszłości 33 (2023): 167-176.

38. Ражабов, Тухтасин. “О ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi.” Общество и инновации 4.5/S (2023): 340-345.

39. Ражабов, Дилшод Зарипович, and Тухтасин Ибодович Ражабов. “Формирование и развитие узбекской народной лирики.” Международная

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

образовательная деятельность как фактор развития и сотрудничества высших учебных заведений в современном поликультурном мире. 2018.

40. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе.” Наука, техника и образование 2-2 (77) (2021): 84-86.

41. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников.” Вестник науки и образования 5-2 (83) (2020): 34-37.

42. Ражабов, Тухтасин Ибодович, and Уктам Расулович Ибодов. “Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки.” Вестник науки и образования 21-2 (99) (2020): 55-58.

43. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр.” Наука, образование и культура 3 (47) (2020): 61-63.

44. Rajabov, Tokhtasin Ibodovich. “Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils.” Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress 2.3 (2023): 59-68.

45. Rajabov, Tukhtasin Ibodovich. “The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore.” Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN 2795.546X: 1.

46. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” Miasto Przyszłości 33 (2023): 167-176.

47. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыка И Песни.” Miasto Przyszłości 29 (2022): 363-367.

48. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. “Pedagogicheskie vozmojnosti ispolzovaniya detskix folklornyx pesen v duchovno-nravstvennom vospitanii mladshix shkolnikov.” Vestnik nauki i obrazovaniya: 5-2.

49. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich, and Uktam Rasulovich Ibodov. “Obespechenie natsionalnogo naslediya v obuchenii pesnyam buxarskogo detskogo folklora na uroках muzyki.” Vestnik nauki i obrazovaniya (2020): 21-2.

50. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. “Ticheskaya klassifikatsiya uzbekskoy detskoy narodnoy muzyki i igr.” Nauka, obrazovanie i kultura 3 (2020): 47.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

51. Madrimov, Bakhram Khudoynazarovich, and Tokhtasin Ibodovich Rajabov. "Uzbek Ceremonial Folklore and its Characteristics." Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science 1.4 (2022): 53-56.

52. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. "Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi." "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. 2022.

53. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O'ZBEK MUSIQA FOLKLORINI ORGANIZATSIYALASHTIRISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA." IJODKOR O'QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.

54. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA OZBEK MUSIQA FOLKLORINI ORGANIZATSIYALASHTIRISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. IJODKOR O'QITUVCHI JURNALI. 5 Sentyabr." (2022).

55. Ibodovich, Rajabov To'xtasin, and Raximov Abdurasul Ravshan O'g'li. "XALQ MUSIQA IJODIYOTINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA MUSIQA SAN'ATI FIDOYILARINING FAOLIYATI XUSUSIDA." Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali 2.5 (2022): 28-32.

56. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. "Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi." "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. 2022.

57. Rajabov, Toxtasin Ibodovich. "UZLUKSIZ TALIMDA FOLKLOR QO'SHIQLARINI IJRO ETISHHILIG O'ZIGA XOS USLUBLARI." Scientific progress 1.5 (2021): 581-585.

58. Ibodovich, Rajabov Tukhtasin. "The Educational Significance of Children's Folk Songs in Music Culture Lessons." European Scholar Journal 2.6 (2021): 139-141.

59. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. "5-7-SINF O'QUVCHILARINI XALQ OG'ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA." BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 392-400.

60. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O'ZBEK MUSIQA FOLKLORINI ORGANIZATSIYALASHTIRISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA." IJODKOR O'QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.

61. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. "MUSIQA MADANIYATI TA'LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O'RNI." TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 423-431.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

62. Уктам Расулович Ибодов МУЗЫКАЛЬНЫЕ ФОРМЫ НА ОСНОВЕ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ МОДЕЛИ КОМПОЗИЦИИ // Scientific progress. 2021. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/muzykalnye-formy-na-osnove-individualnoy-modeli-kompozitsii> (дата обращения: 26.10.2023).

63. Мустафаев Б Restoration of the System of Music Education in Uzbekistan in 1920 1940 Years //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.

64. Мустафоев Б. И. Особенности уроков музыки в общеобразовательных школах //Достижения науки и образования. – 2019. – №. 1 (42). – С. 46-48.

65. Мустафоев Б. И., Самиева М. А. БУХАРСКИЕ ДРЕВНИЕ МУЗЫКАЛЬНЫЕ ГРУППЫ-СРЕДСТВО ОБРАЗОВАНИЯ //Europeanscience. – 2021. – №. 2 (58). – С. 26-28.

66. Мустафаев Б. МУЗЫКАЛЬНО–ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ И ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АБДУРАУФА ФИТРАТА //ScientificImpulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 361-364.

67. Мустафаев Б. И. СОДЕРЖАНИЕ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ В 70-Е ГОДЫ XX ВЕКА //Наука и технологии. – 2023. – Т. 1. – №. 2.

68. Мустафаев Б. “БУХОРО ШАШМАҚОМИ”–УЛКАН МАЪНАВИЙ ХАЗИНА //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.

69. Мустафаев Б. UMUMIY O‘RTA TA’LIM TIZIMI ISLOHOTLARIDA MUSIQA MADANIYATI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.

70. Мустафаев Б.. MUSIQA MADANIYATI FANI O ‘QITUVCHILARINI INNOVATSION FAOLIYATGA YO ‘NALTIRISH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 34. – №. 34.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

71. RAXMANOVA, Istatjon. "MUSIQA TA'LIMIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING MAVJUD HOLATI." *Journal of Culture and Art* 1.10 (2023): 86-89.

72. Muminovna, Rakhmanova Istatjon. "Pedagogical Requirements for a Modern Music Teacher and His Possibilities of Using Technologies." *AMERICAN JOURNAL OF SCIENCE AND LEARNING FOR DEVELOPMENT* 2.4 (2023): 244-247.

73. Muminovna, Rakhmanova Istatjon. "PREPARING A MUSIC TEACHER TO USE MODERN TECHNOLOGY." *Thematics Journal of Arts and Culture* 6.1 (2022).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

TALABALARINING FORTEPIANO IJROCHILIGI USTIDA MUSTAQIL ISHLASHINING AYRIM MASALALARI

Mirshayev Ulug'bek Muzafarovich

Buxoro davlat universiteti

Musiqqa ijrochiligi va madaniyat kafedrasida katta o'qituvchisi

Mirshayeva Dilara Axmadovna

Buxoro ixtisoslashtirilgan san'at maktabi

Musiqqa nazariyasi bo'limi bosh o'qituvchisi

Kalit so'zlar: ansambl, notani varaqdan o'qish, klavir, aranjirovka, repertuar, applikatura, kamer-cholg'u, repetitsiya.

Ключевые слова: ансамбль, читка с листа, клavier, аранжировка, репертуар, аппликатура, камерно-инструментальные, репетиция.

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarning musiqiy ijrochilik ustida mustaqil ishlashning ayrim xususiyatlari, ansamblda ijro etish ko'nikmalarini, notani varaqdan o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish, o'z ijrosidagi badiiylikka erishish va uni talqin qilish to'g'risida fikr yuritilgan.

Аннотация: В данной статье рассматриваются некоторые особенности самостоятельной работы учащихся над музыкальным исполнением, развитие навыков ансамблевого исполнительства, навыков чтения нот с листа, достижения художественного исполнения и интерпретации.

Ансамбlda ijro etish o'quvchi talabalarga ko'p qirrali ta'sir qilishning cheksiz imkoniyatlarini o'z ichiga olgan jamoaviy ta'limning maxsus shaklidir. Ansamblda ijro etisgda nafaqat o'quvchi talabalarning kasbiy o'sishi muammolari, balki ijtimoiylashuv muammolari ham hal qilinadi. E. A. Anufriev ansambl sinfiga o'qitishning o'ziga xos xususiyatlarini "Bir-birini istisno qilmasdan uzluksiz va betakror ilhom va aql-zakovatni namoyish etish orqali o'quvchi talabalar doimiy, shaxsan o'ziga xos muhim ma'nolarni o'z ichiga olgan yangi qadriyatlarni shakllantirish jarayoniga kirib ketadi"- deb izohlaydi.

Qiziqishlar asosida shakllangan jamoada talaba shaxsi yorqinroq va faolroq ko'rinadi. O'quvchi talabalarda ijro mahoratidan tashqari, jamoada ijro etish qobiliyati, muloqotga kirishish, hamkorlik qila olish kabi ijtimoiy sifatlar ham shakllanadi.

V. Ya.Lyaudisning yozishicha: "Innovatsion ta'lim madaniyati... ta'limning individual va guruh shakllarining diqqat markazida bo'lishi bilan bog'liq bo'lgan barcha

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ta'lim va shaxs rivojlanishining ijtimoiy mohiyatini yoritishga kuchli urg'u berishni. ... kundalik hamkorlik va ijodkorlik quvonchiga boy "jamoaviy" sub'ektdan individuallikning tabiiy o'sishini nazarda tutadi".

Ansambl ijrochiligining pedagogik imkoniyatlarini o'rganish jarayoni bizni - birgalikda musiqa ijro etishning ahamiyati hozirgacha to'liq aniqlanmagan, degan xulosaga olib keladi. An'anaga ko'ra, ansambl musiqasi to'rtta qo'l yoki ikkita pianino uchun maxsus yozilgan musiqiy asarlarni ijro etishni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, vaqt tanqisligi va talabalarning haddan tashqari ortiqcha yuk sharoitida o'qitishning jamoaviy shakli eng istiqbolli hisoblanadi va bu jarayonga musiqiy asarlarini o'rganish, musiqa matnini varaqdan o'qish, polifoniya va texnik jihatdan murakkab asarlar ustida ishlash kabi musiqiy faoliyat turlarini ham kiritish mumkin.

Ansamblda ijro etish jonli musiqa bilan umumlashishning eng samarali harakat vositalaridan biri bo'lib, o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni ijodiy faoliyat doirasida amalga oshirish imkoniyatini beradi. Ijrochilik muammolarini norasmiy, birgalikda muhokama qilish talabalarni yangi bilimlar bilan boyitadi, ularda "kasbiy o'ziga xoslik va mustaqillik tuyg'usini rivojlantirishga, kasbiy faoliyat mazmuni bilan bog'liq qadriyatlarni tahlil qila olishni shakllantirishga, o'quv jarayonini o'zi tashkil qila olishni takomillashtirishga" yordam beradi. Jamoaviy ishlash maktabidan o'tgan musiqachi oldindan fikrlash, oldindan ko'ra olish qobiliyatiga ega bo'ladi, har qanday sherik bilan o'zini qulay va erkin his qiladi, o'z kuchiga bo'lgan ishonchni anglaydi, sahna hayajonini engish masalalarini muvaffaqiyatli hal qiladi.

Notani varaqdan o'qish - ijrochilik san'atidagi eng asosiy ish turi bo'lib, u talabalarda uzluksiz o'z bilimini oshirish uchun eng qulay imkoniyatlarni ochib beradi. Notani varaqdan o'qish mahorati o'quvchilarga notanish musiqa matnini oldindan tayyorgarliksiz o'qishga yordam beradi va musiqiy asar ustida to'laqonli ishlash imkonini beradi, bilimlarni doimiy ravishda boyitish va kengaytirishga, amaliyotda ijodiy foydalanishga imkon beradi. Yangi musiqa asari bilan tanishganda doimo paydo bo'ladigan o'ziga xos his-tuyg'uning ko'tarilishi musiqachining idrokini yorqinroq qiladi, bu musiqiy fikrlash qobiliyatini faollashtiradi, sezgi rivojlanishiga unumli ta'sir ko'rsatadi, ko'pgina eshitish, harakat va texnik rivojlanish hamda badiiy va ifodali ijro vazifalarini hal qilishda yordam beradi.

Musiqa asari matnini varaqdan bimalol o'qiydigan musiqachi qulay sharoitda bo'ladi, chunki u fortepiano uchun maxsus mo'ljallangan repertuar bilan bir qatorda opera klavirlari, simfonik, kamer-cholg'u va vokal aranjirovkalarini ham ijro eta oladi. Musiqani varaqdan o'qish ayniqsa pianinochi jo'rnavozchining kasbiy rivojlanishida

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

muhim rol o'ynaydi, chunki ularining faoliyatlarida u repetitsiya jarayoni bo'ladimi, yoki omma oldidagi sahna chiqishlarimi kontsertmeyster ko'pincha tayyorgarliksiz notanish vokal yoki cholg'u asarlarini chalishlariga to'g'ri keladi.

Musiqani varaqdan o'qish tuzilishi quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi: vizual ("ko'raman"); eshitish ("eshitaman"); hist-uyg'u ("his etaman"); harakatlantiruvchi-introspektiv (o'z-o'zini kuzatishga asoslangan) ("Men buni qanday qilishni fikran tasavvur qilaman"); harakatlantiruvchi ("bajaraman"). Notalarni varaqdan o'qish jarayonida har bir element o'zi bilan bog'liq bo'lgan boshqasini elementni ruhlantiradi va natijada cholg'u asbobida yaxlit badiiy asar tasviri yaratiladi.

Musiqani varaqdan o'qishda psixologik komponent muhim rol o'ynaydi. Talabalarning cholg'u asbobisiz bajaradigan dastlabki ishi (ichki eshitish qobiliyati orqali o'qishi) judaham muhimdir:

- ✓ matnni o'qishda notama-nota emas, balki yaxlit tovushlar kompleksi bilan musiqiy-texnik formulalarni oldindan eshita olish qobiliyati;
- ✓ turli xil texnik usul va applikatura orqali erkin harakat qilish qobiliyatini rivojlantiradi;
- ✓ musiqiy matnni varaqdan o'qish qobiliyati musiqa mazmuniga, uning o'ziga xos xususiyatlariga e'tiborni qaratish imkonini beradi, bu esa ijroni yanada mazmunli, ishonchli, badiiy jihatdan ifodali qiladi.

Musiqiy materialning xomaki mazmunini o'rganish musiqiy faoliyatning zaruriy turlaridan biridir. Ushbu turdagi faoliyat varaqdan o'qish va dasturiy asarlarni o'rganish ishlari o'rtasida oraliq bo'lib, o'quv jarayoniga turli xil repertuarlarni jalb qilish imkonini beradi, mustaqil faoliyat uchun imkoniyatlar ochadi, talabalarning ijodiy energiyasini faollashtiradi. Garchi bu ish jarayonida talaba ishni texnik jihatdan yakunlash darajasiga olib chiqmasada, lekin uning asosiy texnik formulalariga va hissiy mazmuniga erishadi, tuzulmaning alohida elementlarini taqqoslaydi va solishtiradi.

O'qituvchining asosiy vazifasi o'quv jarayonini shunday tashkil etishdan iboratki, talaba maksimal darajada o'zining ijodiy salohiyatini aniqlashi, o'z imkoniyatlarini anglashi va ularni kasbiy talablari bilan bog'lay olishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. *Ануфриев Е. А.* Формирование навыков ансамблевого музицирования у студентов-бакалавров в образовательной среде вуза // Педагогика искусства:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

сетевой электронный научный журнал. – 2014. – № 2 [Электронный ресурс]. URL: <http://www.art-education.ru/AE-magazine> (дата обращения: 11.01.2015).

2. Ляудис В. Я. Методика преподавания психологии. – 5-е изд. – СПб.: Лидер, 2007. – 192 с.

3. So K., Kim J. (2013) Informal Inquiry for Professional Development among Teachers within a Self-Organized Learning Community: A Case Study from South Korea // International Education Studies. P. 6, – No 3 [Электронный ресурс]. URL: <http://dx.doi.org/10.5539/ies.v6n3p105> (дата обращения: 15.01.2015).

4. Mirshayev U. M., Mirshayeva D. A. Formation, History and Stages of Development of Bukhara Maqom Art //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 429-433.

5. Миршаев У. О'ZBEK XALQ CHOLG'ULARINING SHAKLLANISH TARIXI VA SHARQ MUSIQASHUNOS OLIMLARINING CHOLG'U IJROCHILIGI SAN'ATIGA OID ILMIY MEROSI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.

6. Миршоев У. М. Узбекский музыкальный фольклор и его жанровая структура //Проблемы науки. – 2021. – №. 1 (60). – С. 69-71.

7. Миршаев, У. 2021. STUDENTS THROUGH MUSIC WAYS TO BE INTERESTED IN THE PROFESSION. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz). 1, 1 (июн. 2021).

8. Миршаев У. MUSIQA ORQALI MILLIY MA'NAVIYATIMIZ TARIXINI O'RGANISH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.

9. Mirshayeva D. et al. KOMPOZITOR YAXIEL SABZANOV IJODIDA KONSENTRIK SHAKL //BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 793-797.

10. Mirshayev Ulug'bek Muzafarovich 2023. TALABALARNING MUSIQIY FAOLIYATIDA MUSTAQIL ISHLARNI TASHKIL ETISHDAGI O'ZIGA XOS XUSUSIYATLAR. *Journal of Innovation, Creativity and Art*. (May 2023), 89–93.

11. Mirshayev Ulug'bek Muzafarovich. "TALABALARNING MUSIQIY FAOLIYATIDA MUSTAQIL ISHLARNI TASHKIL ETISHDAGI O'ZIGA XOS XUSUSIYATLAR". *Journal of Innovation, Creativity and Art*, May 2023, pp. 89-93, <http://jica.innovascience.uz/index.php/jica/article/view/321>.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

12. Mirshayev Ulugbek Muzafarovich 2023. DISTINCTIVE FEATURES IN THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK IN THE MUSICAL ACTIVITIES OF STUDENTS. *Academia Science Repository*. 4, 04 (Apr. 2023), 994–999.

13. Mirshayev Ulugbek Muzafarovich. “DISTINCTIVE FEATURES IN THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK IN THE MUSICAL ACTIVITIES OF STUDENTS”. *Academia Science Repository*, vol. 4, no. 04, Apr. 2023, pp. 994-9, <http://academiascience.com/index.php/repo/article/view/102>.

14. Миршаев У. М. МУЗЫКАЛЬНЫЕ ПРЕДПОЧТЕНИЯ МОЛОДЫХ ЛЮДЕЙ С РАЗНЫМ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМ ОБРАЗОВАНИЕМ //PSIXOLOGIYA Учредители: Бухарский государственный университет. – №. 3. – С. 100-103.

15. Миршаев У. O‘QUVCHI-YOSHLARNI MUSIQA ORQALI KOMIL INSON QILIB TARBIYALASH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.

16. Ruziyev D. Y. Yuqori malakali mohir sozandalarni tayorlashda konsert ijrochiligi fanining ahamiyati //TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN. – 2023. – Т. 1. – №. 4. – С. 107-115.

17. Ruziev D. Y. SOME ISSUES OF INTERDISCIPLINARY TEACHING OF MUSIC IN PRIMARY SCHOOL IN UZBEKISTAN //Academia Science Repository. – 2023. – Т. 4. – №. 04. – С. 100-1006.

18. Ruziev, D.Y. 2022. The Emergence of New Forms of Musical Ensembles in Uzbekistan. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*. 2, 1 (Feb. 2022), 343–346.

19. Ruziev D. Y. Ways Of Working On Musical Compositions //The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2021. – Т. 3. – №. 01. – С. 436-440.

20. Islamovich K. O., Shukhrat S. S. The Role of Music in Forming a Perfect Human Personality //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 72-75.

21. Islamovich K. O., Durdimurotovna Q. G. Formation of Vocal-Choir Skills in Music Lessons //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 57-62.

22. Islamovich K. O., Raufovich K. R. Scientific-Historical and Theoretical-Pedagogical Principles of the Violin //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 67-71.

23. Каримов О. И., Шарипова С. Ш. К. Место искусства музыки в формировании идеальной личности человека в дошкольном заведении //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 692-698.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

24. Каюмов И. Ф. ВАЖНОСТЬ ВНЕКЛАССНЫХ ЗАНЯТИЙ В РАЗВИТИИ МУЗЫКАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ //Academy. – 2021. – №. 3 (66). – С. 51-53.

25. Каюмов И. Ф. Санъатнинг турлари ва уларнинг тарбиявий аҳамияти //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 849-854.

26. Kayumov I. F. XALQ QO'SHIQLARI ASOSIDA BOSHLANGICH SINIF O'QUVCHILARINING NUTQIY MALAKASINI O'STIRISH USULLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 635-640.

27. Kayumov I. F. Values and aesthetic factors in the formation of culture and art //International Engineering Journal For Research & Development. – 2020. – Т. 12. – №. 1. – С. 10.

28. Ибодов У. Р. ИНСТРУМЕНТАЛЬНАЯ МУЗЫКА КАК ОРУДИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ВЛИЯНИЯ НА ЧЕЛОВЕКА //Рекомендовано к печати Ученым советом Института психологии имени ГС Костюка НАПН Украины (Протокол № 14 от 28 декабря 2020). – 2020. – С. 336.

29. Ибодов Уктам Расулович РОЛЬ КЛАССИЧЕСКОЙ МУЗЫКИ В УРОКАХ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ // Academy. 2021. №2 (65). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-klassicheskoy-muzyki-v-urokah-muzykalnoy-kultury> (дата обращения: 26.10.2023).

30. Ибодов Уктам Расулович СПОСОБЫ ОБУЧЕНИЯ МУЗЫКАЛЬНОЙ ГРАМОТЕ НА УРОКАХ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ // Наука, техника и образование. 2021. №2-1 (77). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sposoby-obucheniya-muzykalnoy-gramote-na-urokah-muzykalnoy-kultury> (дата обращения: 26.10.2023).

31. Уктам Расулович Ибодов МУЗЫКАЛЬНЫЕ ФОРМЫ НА ОСНОВЕ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ МОДЕЛИ КОМПОЗИЦИИ // Scientific progress. 2021. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/muzykalnye-formy-na-osnove-individualnoy-modeli-kompozitsii> (дата обращения: 26.10.2023).

32. Камолов Ш. Х. Приёмы и методы преподавания музыки в общеобразовательной школе //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 602-607.

33. Kamolov S. X. O'quvchi-yoshlarni mumtoz musiqa asarlari va xalq og'zaki ijodi namunalari bilan tanishtirishning ahamiyati //Scientific progress. – 2021. – Т. 1. – №. 6. – С. 656-661.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

34. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. Вестник науки и образования, (21-2 (99)), 55-58.

35. Ражабов, Т. И. (2020). Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. Наука, образование и культура, (3 (47)), 61-63.

36. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Ибодов Уктам Расулович ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ В ОБУЧЕНИИ ПЕСНЯМ БУХАРСКОГО ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА НА УРОКАХ МУЗЫКИ.” Вестник науки и образования 21-2 (2020): 99.

37. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” Miasto Przyszłości 33 (2023): 167-176.

38. Ражабов, Тухтасин. “O ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi.” Общество и инновации 4.5/S (2023): 340-345.

39. Ражабов, Дилшод Зарипович, and Тухтасин Ибодович Ражабов. “Формирование и развитие узбекской народной лирики.” Международная образовательная деятельность как фактор развития и сотрудничества высших учебных заведений в современном поликультурном мире. 2018.

40. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе.” Наука, техника и образование 2-2 (77) (2021): 84-86.

41. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников.” Вестник науки и образования 5-2 (83) (2020): 34-37.

42. Ражабов, Тухтасин Ибодович, and Уктам Расулович Ибодов. “Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки.” Вестник науки и образования 21-2 (99) (2020): 55-58.

43. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр.” Наука, образование и культура 3 (47) (2020): 61-63.

44. Rajabov, Tokhtasin Ibodovich. “Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils.” Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress 2.3 (2023): 59-68.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

45. Rajabov, Tukhtasin Ibodovich. "The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore." *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences* ISSN 2795.546X: 1.

46. Ражабов, Тухтасин Ибодович. "Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни." *Miasto Przyszłości* 33 (2023): 167-176.

47. Ражабов, Тухтасин Ибодович. "Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыки И Песни." *Miasto Przyszłości* 29 (2022): 363-367.

48. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. "Pedagogicheskie vozmojnosti ispolzovaniya detskix folklornyx pesen v duchovno-nravstvennom vospitanii mladshix shkolnikov." *Vestnik nauki i obrazovaniya*: 5-2.

49. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich, and Uktam Rasulovich Ibodov. "Obespechenie natsionalnogo naslediya v obuchenii pesnyam buxarskogo detskogo folklora na uroках muzyki." *Vestnik nauki i obrazovaniya* (2020): 21-2.

50. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. "ticheskaya klassifikatsiya uzbekskoy detskoй narodnoy muzyki i igr." *Nauka, obrazovanie i kultura* 3 (2020): 47.

51. Madrimov, Bakhram Khudoynazarovich, and Tokhtasin Ibodovich Rajabov. "Uzbek Ceremonial Folklore and its Characteristics." *Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science* 1.4 (2022): 53-56.

52. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. "Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta'limotida "Iyqoot" Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi." "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. 2022.

53. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O'ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O'RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA." *IJODKOR O'QITUVCHI* 2.21 (2022): 21-31.

54. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA 'LIM TIZIMIDA OZBEK MUSIQA FOLKLORINI ORGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. IJODKOR O 'QITUVCHI JURNALI. 5 Sentyabr." (2022).

55. Ibodovich, Rajabov To'xtasin, and Raximov Abdurasul Ravshan O'g'li. "XALQ MUSIQA IJODIYOTINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA MUSIQA SAN'ATI FIDOYILARINING FAOLIYATI XUSUSIDA." *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali* 2.5 (2022): 28-32.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

56. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. “Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta’limotida “Iyqoot” Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi.” “ONLINE-CONFERENCES” PLATFORM. 2022.

57. Rajabov, Toxtasin Ibodovich. “UZLUKSIZ TALIMDA FOLKLOR QO’SHIQLARINI IJRO ETISHNING O’ZIGA XOS USLUBLARI.” Scientific progress 1.5 (2021): 581-585.

58. Ibodovich, Rajabov Tukhtasin. “The Educational Significance of Children’s Folk Songs in Music Culture Lessons.” European Scholar Journal 2.6 (2021): 139-141.

59. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. “5-7-SINF O ‘QUVCHILARINI XALQ OG ‘ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA.” BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 392-400.

60. Rajabov, To‘xtasin. “UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA O ‘ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O ‘RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA.” IJODKOR O’QITUVCHI 2.21 (2022): 21-31.

61. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. “MUSIQA MADANIYATI TA’LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O ‘RNI.” TA’LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI 2.10 (2022): 423-431.

62. МустафаевБ Restoration of the System of Music Education in Uzbekistan in 1920 1940 Years //ЦЕНТРАУЧНЫХПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.

63. Мустафоев Б. И. Особенности уроков музыки в общеобразовательных школах //Достижения науки и образования. – 2019. – №. 1 (42). – С. 46-48.

64. Мустафоев Б. И., Самиева М. А. БУХАРСКИЕ ДРЕВНИЕ МУЗЫКАЛЬНЫЕ ГРУППЫ-СРЕДСТВО ОБРАЗОВАНИЯ //Europeanscience. – 2021. – №. 2 (58). – С. 26-28.

65. Мустафаев Б.МУЗЫКАЛЬНО–ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ И ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АБДУРАУФА ФИТРАТА //ScientificImpulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 361-364.

66. Мустафаев Б. И. СОДЕРЖАНИЕ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ В 70-Е ГОДЫ ХХ ВЕКА //Наука и технологии. – 2023. – Т. 1. – №. 2.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

67. Мустафаев Б. “БУХОРО ШАШМАҚОМИ”–УЛКАН МАЪНАВИЙ ХАЗИНА //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
68. Мустафаев Б. UMUMIY O‘RTA TA’LIM TIZIMI ISLOHOTLARIDA MUSIQA MADANIYATI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
69. Мустафаев Б.. MUSIQA MADANIYATI FANI O ‘QITUVCHILARINI INNOVATSION FAOLIYATGA YO ‘NALTIRISH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 34. – №. 34.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

АНАЛИЗ МЕР ПО РАЗВИТИЮ «ЗЕЛЕНОГО ТРАНСПОРТА» В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

Ташкентский государственный транспортный университет Факультет
автомобильно транспортной инженерии Студентка группы экологии и охраны
окружающей среды Студентка III курса

Янгиева Исмигул Ильхомовна

Аннотация: В последние годы, вслед за развитием автомобильной промышленности, во всем мире возросли темпы автомобилизации, широкое распространение получили автомобили, работающие на нефтяном топливе, в результате чего резко увеличиваются выхлопные газы, выбрасываемые автотранспортом. В условиях глобального потепления и изменения климата доля автомобилей в транспорте увеличилась почти на 60 процентов, представляя серьезную угрозу человечеству. Мировое сообщество настаивает на принятии ряда мер по замедлению глобального потепления.

Ключевые слова: глобальное потепление, изменение климата, экологически чистый транспорт, оксид углерода, свинцовый воздух, свинцовая вода.

Вступление

Во многих крупных городах на долю автомобильного движения приходится 70 и более процентов от общего количества загрязняющих веществ, выбрасываемых в атмосферу. По статистике, в результате выброса в атмосферу отходящих газов ожидается преждевременная смерть 6,7 млн человек в год. По статистике, каждые две секунды с конвейеров автомобильных заводов сходит новый автомобиль, что приводит к резкому росту автомобилизации. По оценкам зарубежных экспертов, при сохранении нынешних темпов роста автомобилей к 2025 году в мире будет более 1,5 млрд автомобилей. Естественно, такое развитие автомобильного транспорта стало оказывать серьезное негативное воздействие на все компоненты биосферы, и наибольшая доля загрязнения атмосферы выхлопными газами приходится на автомобили. Это приводит к нарушению состава атмосферы.

Основная часть

Один автомобиль, работающий на бензине, в среднем за год потребляет до 4 тонн кислорода. Выхлопные газы двигателей внутреннего сгорания состоят из

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

около 280 частей. В среднем один автомобиль выбрасывает в атмосферу 0,8 тонны углекислого газа в год. В результате отравления оксидом углерода (II) (CO) у человека проявляются хронические головные боли, звон в ушах, затруднение дыхания, общая слабость, снижение жизненного тонуса.

Один автомобиль производит в среднем 0,2 тонны углеводородных соединений в год. В результате в атмосферу выбрасывается в среднем 680 000 тонн углеводородов в год. Углеводородные соединения вызывают различные хронические заболевания органов дыхания. Один автомобиль выбрасывает в атмосферу в среднем 40 кг оксидов азота в год. В результате оксид азота (II) воспаляет слизистые оболочки глаз и легких, вызывает необратимые изменения сердечно-сосудистой системы. Даже очень небольшие количества оксидов азота опасны. Аналогичный показатель можно увидеть и у других веществ, в том числе у соединений свинца. Их производят в среднем в количестве 0,5 кг в год. По статистике, ежегодно из-за «свинцового воздуха» преждевременно умирают в среднем 900 000 человек. Соединения серы воспаляют дыхательные пути и слизистые оболочки, повреждают нервную систему, печень и почки. Когда люди дышат городским воздухом, крупные аэрозоли свинца остаются в их бронхах и дыхательных путях, а аэрозоли диаметром менее одного микрона попадают в легкие, затем попадают в капилляры и связываются с эритроцитами, отравляя кровь. Известно, что «свинцовый воздух» более вреден, чем «свинцовая вода». Симптомы отравления свинцом проявляются анемией, постоянной головной болью, мышечными болями.

Учитывая текущую ситуацию, по данным Министерства экологии, охраны окружающей среды и изменения климата, в 2021 году количество отходящих газов, выброшенных в общую атмосферу в нашей республике, составило 2,17 млн тонн, из них 1,27 млн тонн (58,5%) соответствовал транспортному вкладу. Каждый электромобиль потребляет 1,5 тыс. кВт/час электроэнергии на расстояние 15 тыс. км в среднем за год. Исходя из этого, к 2030 году для 860 000 электромобилей потребуется 1,3 млн МВт/час электроэнергии. По сравнению с объемом электроэнергии, производимой в нынешней республике, ее потребление велико. В 2020 году общий объем производства электроэнергии в республике составил 66,5 млрд кВт/ч, а её потребление – 69,02 млрд кВт/ч. Необходимо развивать электротранспорт, интегрированный с энергетикой. С целью снижения воздействия автомобильного транспорта на окружающую среду в Европе в 1992 году был введен экологический стандарт «Евро», который регламентирует качество любого вида топлива для автомобилей. Введением стандартов «Евро» содержание угарного газа (CO₂) в бензине сократится на 63%, содержание

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

углеводородов (СН) на 50%, угарного газа (СО₂) в дизельном топливе на 82%, оксида азота (NO_x) на 84%, и твердых частиц (PM) на 96%. Европейская стратегия мобильности направлена на сокращение выбросов парниковых газов как минимум на 55 процентов к 2030 году, достижение климатической нейтральности к 2050 году и реализацию более последовательной политики по переходу на альтернативные виды топлива. Сценарии, лежащие в основе стратегии, общие для сторонников климатического целевого плана до 2030 года, показывают, что при правильном целевом уровне сочетание политических мер стратегии приведет к сокращению выбросов транспортного сектора на 90% к 2050 году. Отмечается, что это можно сократить за счет процент.

Заключение

Результаты анализа показывают, что конкретных мер по снижению воздействия транспортного комплекса на окружающую среду в республике не существует. Например: планируется перевести 80% автомобилей на работу на газовых баллонах и электричестве, что является правильной мерой в сложившейся ситуации, но бензиновое топливо выше стандарта Евро-4 считается экологически чистым по сравнению с метановым топливом. Строгое соблюдение евростандартов позволит к 2030 году сократить количество вредных газов, выбрасываемых автотранспортом, на 40 процентов. Истощение запасов ископаемого топлива требует перехода на новые экологически чистые источники энергии. В Европе принимаются меры по сокращению использования личных автомобилей за счет развития общественного транспорта, а также по снижению вредного воздействия транспорта на окружающую среду за счет развития «зеленого транспорта». Для достижения поставленной цели необходимо разработать проект стратегии развития «Зеленого транспорта» в Республике Узбекистан, в целях обеспечения реализации вышеизложенного, что планируется разработать национальную стратегию низкоуглеродного развития. и снизить воздействие автотранспорта на окружающую среду республики.

РЕКОМЕНДАЦИИ

- 1) **ЗЕЛЕНый ТРАНСПОРТ – ПУТЬ К УСТОЙЧИВОМУ РАЗВИТИЮ Ю.**
Шодиметов. Д. Айрапетов
- 2) Закон Республики Узбекистан от 9 декабря 1992 года «Об охране природы» №754-Х11.
- 3) Указ Президента Республики Узбекистан от 7 февраля 2017 года № ПФ-4947 «О стратегии расходов на дальнейшее развитие Республики Узбекистан»

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

REHABILITATION MEASURES IN DISEASES OF THE MUSCULOSKELETAL SYSTEM

Mammadiyev Navruzbek Mengdobilovich
Xudoynazarova Nargiz Eshqobilovna

Surkhandarya region, Denov is a teacher of public health technical school named after
Abu Ali Ibn Sina.

+998915129244/ +998919055509

navruzbekmammadiye@gmail.com

Abstract. This article talks about the basic human movement system and rehabilitative measures for its diseases.

Key words. Musculoskeletal system, skeleton, muscles, body, bones, tendons, body, heart, lungs.

The main part. The musculoskeletal system of a person is understood as a complex consisting of skeleton and skeletal muscles. First of all, this system is the support of the whole organism and a protective shell surrounding the internal organs (heart, lungs, stomach, kidneys, spleen, etc.). Movement is the way of life of every living organism. It is this musculoskeletal system that makes it happen. All vital processes in the body are kept in order only when there is constant movement.

This is the system consists of 3 parts:

1. Bone
2. Muscle
3. Pay

Children with various congenital and early acquired diseases and injuries of the musculoskeletal system have similar characteristics, and most complaints are focused on movement disorders. (violations of body formation, lagging behind in development, limited movement in some parts of the body, etc.)

Some children with this pathology do not have mental deviations and do not require special educational measures. But all children with musculoskeletal disorders need special living conditions, education and specialized work conditions.

"When a part of the human body moves, first of all, we need to consider the joints in which the movement is taking place, the position of the joints, and how the muscles

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

work."⁹ In order for the human body to be kept in balance, the vertical line from the center of gravity must pass through the plane of support of the body. Only then can the body be kept in a vertical position. Improper holding of the body or some parts of the body in a disproportionate and asymmetrical way indicates the presence of muscle pathology. In this way, we should assume that the muscle structure changes as a result of the underdevelopment of the muscles (congenital defect) or an injury. A severe burn, a strong deep wound, or an acutely active chemical destroys the integrity of the muscle structure. Over a period of time, the muscle tissue regenerates (restores) itself, but in the process of healing, connective scar tissue is formed in the damaged muscle part. This tissue is not elastic and stretchable. As a result, the muscle is overgrown, but its structure, movement, and activity have changed. This condition is called contracture.

Causes of musculoskeletal disorders:

1. Pathologies of the fetus (currently it has been proven that more than 400 factors can affect the central nervous system of the developing fetus, they have a particularly dangerous effect until the 4th month of the fetus):

- infectious diseases of the mother, consequences of somatic diseases of the mother, severe toxicosis;

- Rhesus factor or blood group incompatibility;

- Injuries to the fetus,

- intoxication;

- environmental hazards.

2. Birth injuries, asphyxia.

3. Pathological factors affecting the child's body in the first year of life: neuroinfections (meningitis, encephalitis, etc.); injuries to the child's head, complications after vaccination.

There are many factors that have a negative effect on movement, that is, on the human body and specifically on the organs of movement (muscles, bones, tendons and joints):

- inflammation of muscle tissue (myositis);

- inflammation of bone tissue (osteitis, osteomyelitis);

- joint inflammation (arthritis).

---

⁹ Ulxo'jayeva K.E., Xudoyberganova B.T. Fizioterapiya va tibbiy rehabilitatsiya.T., 2004.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

"Arthritis is a symptom of many infectious and allergic diseases, and it does a lot of harm to a person."¹⁰ In particular, in rheumatism, inflammation of the connective tissue present in the joints is observed. This disease is caused by β -hemolytic streptococcus. So, we consider a bacterial or viral infection as a factor that causes limitation of movement

Children with mild musculoskeletal disorders.

Correct posture is not only aesthetic, but also physiologically important - it contributes to the normal functioning of internal organs, as deviations in the position affect their functions. So that the child does not have problems with increased fatigue, headaches and pain in the muscles of the body at school, it is necessary to start as soon as possible to prevent musculoskeletal disorders or to correct the existing condition.

Feet are the foundation and support of our body, and any developmental disorder affects the child's health. At preschool age, the legs are in the stage of intensive development, and its formation is not yet complete, so any negative external influences can lead to the appearance of certain functional abnormalities. Congenital flat feet is rare. It often develops in weakened, physically underdeveloped children with rickets.

The main types of diseases of the musculoskeletal system in children of preschool age:

Hip dysplasia, valgus deformity of knee joints, acquired and congenital flat feet, scoliotic stature, kyphotic stature, chest deformity.

Children with various disorders of the locomotor system and insufficient sensorimotor development experience certain difficulties in learning the curriculum. These defects are often associated with insufficient development of thinking, perception, attention, memory, and the lack of formation of all components of the speech system.

"In children with dysfunction of the musculoskeletal system, mental activity decreases, fatigue increases, which makes the formation of mental activity difficult and leads to its disruption."¹¹

In preschool children, articular movements slow down, dynamic coordination, and the balance of fine and general movements are disturbed.

Injury is another serious factor that causes limitation of movement. There are many types of injuries, including cuts (under the influence of a cutting object), lacerations, punctures or lacerations, lacerations. There are also injuries such as stretching and

---

¹⁰ Содиков Б.А., Кучкарова Л.С., Курбанов Ш.К. Болалар ва ўсмирлар физиологияси ва гигиенаси. Тошкент, "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" - 2005.

¹¹ F.Sh.Bahodirova. Reabilitatsiya, massaj va mehnat bn davolash.Toshkent «IQTISOD-MOLIYA» 20162.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

breaking of tendons, dislocation of joints, and broken bones, which are the direct cause of limitation or impairment of movement.

Muscle-movement depends on impulses arriving through nerve fibers. That is, under the influence of a nerve impulse, this or that muscle moves and contracts and performs its task. If the patient has a central or peripheral nerve disease, this affects the movement disorder. For example, if the nerve fibers between the spine are damaged in the neck, not only the hands, but also the legs and organs of the small pelvis can be damaged. Inflammation of the facial nerve causes a change in the structure of the face (asymmetry), and as a result, the activity of the muscles of the inflamed side is disturbed, that is, the process of swallowing and chewing becomes difficult. Movement disorders and limitations in children's diseases. It is also common in children. But the main factor that causes immobility of children is rickets. This disease is common in children under one year of age. In rickets, as a result of vitamin D deficiency, calcium (Ca) content in the child's body decreases, calcium metabolism is disturbed. This has a negative effect. Due to the poor absorption of calcium in the body, the child experiences hair loss, strong sweating, moodiness, muscle twitching, hypotrophy (wasting), retardation of development and osteomalacia (bone softening), osteodeformation (bone bending). Children also have MAT diseases, which cause movement disorders. Including children with cerebral palsy, plexitis, and birth injuries.

The musculoskeletal system consists of the skeleton and muscles, which are the support of the body and the protective shell surrounding the internal organs, and participate in the processes of support, movement, blood formation. Bones are passive in movement, and muscles are actively involved. If the growth of the skeleton ends at the age of 20-25, the growth and development of the muscles can be up to the age of 30-35. The correct formation of the musculoskeletal system has a great impact on the development of all internal organs and the nervous system.

Musculoskeletal system includes the implementation of medical exercises and surgery designed to treat these diseases. Rehabilitators can help you improve your healing ability through a personalized treatment regimen and targeted exercises. Physical therapy, therapy, and massage are part of the rehabilitation program, so that the musculoskeletal system can be treated with good results.

There are two main types of medical rehabilitation: general rehabilitation and private rehabilitation. General rehabilitation refers to the strengthening and restoration of human health with the help of procedures that affect the overall functioning of the human body, general condition and all systems. In order to restore the functioning of diseased

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

organs in the patient's body, special treatments are widely used along with natural factors. Functional rehabilitation means a set of procedures and factors used to restore the function of a body part whose activity is limited or impaired due to complications of an illness or injury. In addition to medical rehabilitation, there are several types of rehabilitation: mental rehabilitation, social rehabilitation, etc. Medical social worker has a great role in medical rehabilitation. This field requires a high level of knowledge, patience, love for the patient, empathy and responsibility.

Conclusion: Musculoskeletal disorders are areas of knowledge that can be developed during other experiences in orthopedic medicine or post-surgical trauma. In these diseases, rehabilitology fulfills its tasks by providing measures and measures.

In diseases of the locomotor system, rehabilitation measures allow to improve the mobility of the patient and improve his quality of life. These interventions may include physical therapy, massage, music and art therapy, psychological support, excessive exercise, and other methods. The rehabilitation process is formed based on the characteristics and needs of the monitored patient. These activities support the bowls and allow them to participate in various activities.

REFERENCE:

- 1.F.Sh.Bahodirova. Reabilitatsiya, massaj va mehnat bn davolash.Toshkent «IQTISOD-MOLIYA» 20162.
2. Usmonxodjayeva A.A. , Adilov SH.Q. Umumiy va xususiy fizioterapiya asoslari o'quv qo'llanmasi, 2008-yil , TTA
- 3.. Содиков Б.А., Кучкарова Л.С., Курбанов Ш.К. Болалар ва ўсмирлар физиологияси ва гигиенаси. Тошкент, “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” - 2005.
4. Ulxo'jayeva K.E., Xudoyberganova B.T. Fizioterapiya va tibbiy reabilitatsiya.T., 2004.
5. Francis M., Walters A.M. Physiology and hygiene. D.C. Heath and Co. – Publishers. 2005.
6. Sherwood L. - Fundamentals human physiology. - West Vergina University.(USA) – 2011.

TIBBIYOTDA ENDOSKOPIK USULLARNING QO'LLANISHI VA TURLARI

Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali o'qituvchisi
Xaitov Farxod Nasriddin o'g'li

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali 1-bosqich talabasi

Yo'ldosheva Fotima Akram qizi

Annotatsiya: *Maqolada Endoskopik tekshiruvlarning avfzalliklari qulayliklari va turlari haqida fikir yuritilgan. Yaqqol ko'rinib turibdi: oshqozon, yo'g'on ichak va ingichka ichak, qizilo'ngach va bronxlarni boshqa hech usuli yo'qki, endoskopiyadagidek aniq va batafsil ko'rsatib bera olmaydi. Juda erta bosqichda kasallik, erta aniqlash imkonini beradi. Barcha turdagi endoskopik tekshiruvlar mikroskop ostidagi hujayralarni tekshirish uchun gistologik jarayonni amalga oshirishga ruxsat beriladi. Bularning barchasi darhol, bir ishda amalga oshiriladi. Bugungi zamonaviy tibbiyotda bu kabi uskunalар foydalanish va qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi.*

Аннотация: В статье рассматриваются преимущества, удобство и виды эндоскопических исследований. Очевидно: нет другого метода, который мог бы так четко и детально показать желудок, толстую и тонкую кишку, пищевод и бронхи, как эндоскопия. Это позволяет выявить заболевание на самой ранней стадии. При всех видах эндоскопических исследований допускается проведение гистологического процесса для исследования клеток под микроскопом. Все это делается сразу, за одну операцию. В современной медицине использование и применение такого оборудования имеет большое значение.

Kalit so'zlar: *Endoskopiya, qizilo'ngach, o'n ikki barmoqli ichak, tola, xavfsiz-xavfli, o'smalar, kolonoskopiya, parhez, kapsulali, rektosigmoidoskopiya, ichak yarasi.*

Ключевые слова: Эндоскопия, пищевод желудок, двенадцатиперстная кишка, волокно, безопасно-опасный, опухоли, колоноскопия, диета, капсула, ректосигмоидоскопия, язва кишечника.

Zamonaviy endoskopiya bu tibbiyotda ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, mavjud kasalliklarni aniqlash va samarali davolash uchun, to'g'ri tashxis qilish uchun imkon beradi, balki xastaligini xavfini aniqlash va uni rivojlanishini oldini olish imkonini beradigan, oshqozon-ichak trakti kasalliklari oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tekshiriadigan a'zolarga qarab endoskopiya quyidagi tekshiruvlarga bo'linadi: bronxoskopiya (bronxlar va traxeya endoskopiyasi), gastroskopiya (qizilo'ngach, oshqozon, o'n ikki barmoqli ichak endoskopiyasi), epifaringolaringoskopiya (burun-halqun endoskopiyasi), ingichka ichak endoskopiyasi (kapsulali endoskopiya), kolonoskopiya (yo'g'on ichakning endoskopiyasi), endoUZI (birikmali endoskopiya va ultratovush tekshiruvi).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Endoskopik tekshiruvlarning afzalliklari yaqqol ko'rinib turibdi: oshqozon, yo'g'on ichak va ingichka ichak, qizilo'ngach va bronxlarni boshqa hech usuli yo'qki, endoskopiyadagidek aniq va batafsil ko'rsatib bera olmaydi. Zamonaviy endoskop – malakali endoskopist uchun, yuqori (HD) bilan ekranda raqamli tasvir, optik va elektron, kattalashtirib ko'rish imkonini beruvchi, murakkab elektr-optik qurilmadir. rangi va sirtidagi o'zgarish, hatto bir necha millimetr hajmida, kasallikning o'zi emas, balki uning birinchi belgilari ham juda muhimdir. Bundan tashqari, maxsus filtrlar (optik elektron chromoscopy), bo'yoqlar (chromoscopy), optik (150 baravar) kattalashtirib foydalanish, ular butunlay tez-tez, hatto operatsiyasiz, davolash mumkin bo'lsa, juda erta bosqichda kasallik, erta aniqlash imkonini beradi. Barcha turdagi endoskopik tekshiruvlar mikroskop ostidagi hujayralarni tekshirish uchun gistologik jarayonni amalga oshirishga ruxsat beriladi. Bularning barchasi darhol, bir ishda amalga oshiriladi.

Tola optikasiga asoslangan fibroendoskop va tugal qismiga kichik hajmdagi chip o'rnatilgan zamonaviy tolasiz videoendoskoplar yordamida tekshiruvlar qisqa fursatda va samarali o'tkazilmoqda. Aholi orasida «zond», «shlang», «yapon zondi» nomlari bilan mashhur bo'lgan endoskopning tugal qismi aylanasi hajmi 9,8 va 7 hatto 5 mm bo'lib, bu muolajaning kam noqulayliklar bilan o'tishini ta'minlaydi. Endoskopik tekshiruvda asosan shilliq va shilliqosti pardadagi quyidagi o'zgarishlar ko'p aniqlanadi: yara va uning asoratlari, eroziyalar, chandiqlar, qizilo'ngach va me'da venalarining kengayishi, safroning quyilishi, xavfsiz-xavfli o'smalar va ularning darajalari, yot jismlar, ayrim ozuqa chiqitlari (soch, qora saqich, xurmo po'sti, dafna bargi singlarlar) to'planib qolishi, yallig'lanish belgilari, ichki churra va bo'rtma-divertikul, a'zo bo'shlig'i torayishi yoki kengayishi va hokazo.

Stent – odatda silindrsimon, bir shaklga, juda nozik metall ramka bo'ladi stent, siqilish yoki o'zgartirilgan qizilo'ngach opuholi, kichik yoki kichikroq hududlarda qizilo'ngachning aniqligini tiklashga imkon beradi. Stent shuningdek traxeya bo'shlig'iga va katta bronxov Pneumology tiklash uchun, qizilo'ngach, oshqozon, o'n ikki barmoqli ichak, yo'g'on ichak va o't yo'llarining bo'shlig'i tiklash uchun gastroenterologiya onkologiya amalda qo'llanilmoqda. Ushbu turdagi aralashish «katta jarrohlik» ga, ya'ni eng kichik invaziv usulga murojaat qilmasdan jiddiy muammolarni hal qiladi. endoskopik texnikasi afzalligi ularning yuqori samaradorligi, asoratlarni minimal soni, bemorlar va rehabilitatsiya va fiziologik funksiyalarini stentiruemogo tana asrash uchun zarur bo'lgan kun sonini kamaytirish hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilash eng tez rehabilitatsiya hisoblanadi. Stenting oziq-ovqat, suyuqlik va dori vositalarini oshqozon-

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ichak trakti orqali qayta tiklash orqali bemorning hayot sifatini yaxshilash; ovqatlanish ehtimoli va tabiiy ravishda, shuningdek, bemorni davolanishning boshqa o'ziga xos usullari uchun tayyorlash. qizilo'ngach va oshqozon va o'n ikki barmoqli ichak yarasi, o'simta patologiya qo'shni organlar turli qismlari bildirdi siqish biri holatlar saratoni bemorni ozod imkonini beradi polipektomiya yuqori va pastki oshqozon-ichak trakti, parenteral oziqlanish uchun karsinoid bronxial o'rnatish problar kabi minimal invaziv endoskopik jarrohlik tartib o'tkazish Boshqa hollarda, hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Zamonaviy dunyoda endoskopiya zamonaviy diagnostikaning eng muhim, aniq, eng axborot va oddiy usullaridan biridir.

Bir martali ishlatiladigan xoledokoskop yuqori ravshanlikni ta'minlaydi, bir nechta bo'limlarning endoskopiya ehtiyojlarini qoplaydi, shu bilan birga qayta ishlash va o'zaro kontaminatsiya bilan bog'liq xarajatlar va xavflarni yo'q qiladi. Yengil og'irlikdagi xoledokoskop charchoqni kamaytiradi,

Safro yo'llari protseduralari paytida aniq, tasvirlarni olish mumkin

Har doim toza va steril bo'lib, qayta ishlash natijasida yuzaga keladigan ifloslanish xavfini kamaytiradi.

Endoskopiya davomida shilliq pardadan gistologik tekshiruvlar uchun bioptatnamunalar olinsa, 2 soat ovqatlanmaslik tavsiya etiladi.

Aayrim kasalliklarni davolagandan so'ng yoki ma'lum vaqt o'tgach takroran nazorat endoskopiya qilinishga to'g'ri keladi. Birlamchi tekshiruvdagi aytilgan qayta tekshiruv muddati kelganda, kechiktirmay vaqtida borish ko'pgina salbiy oqibatlarining oldini olish mumkin.

Shuni ta'kidlash joizki, ayrim yurtdoshlarimiz me'da-ichak yo'li a'zolari endoskopiyasi og'izdan yutish orqali amalga oshirilgani uchun qiyin muolaja sifatida qarab, vaqtida tekshirishga bormaydilar. Oqibatda qimmatli vaqt qo'ldan boy berilib, bu yara kasalligining asoratlanishi va saraton kasalligida kech tashxis qo'yishga sabab bo'ladi. Yuqorida aytilganidek, zamonaviy fibroendoskoplarni muolajani kam noxushliklar bilan o'tishiga sabab bo'lmoqda. Shunday ekan, shifokor tomonidan tavsiya etilgan endoskopiya tibbiy tekshiruvini vaqtida o'tkazish maqsadga muvofiq.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki hozirgi zamonaviy tibbiyotning rivojlanishi ko'plab muammo va kassaliklarni erta aniqlash va rivojlanib ketishini va oldini olish uchun, tibbiyotda endoskopik usullar, keng qo'llanilib kelinmoqda. Tibbiy tahlil va davolanish jarayonida qo'llaniladigan diagnostik va kiruvchi vositalardir.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Endoskopiyaning asosiy maqsadi, tub vaziyatlarga kirish orqali tashqilar bilan bog'langan jismlarini ko'rib chiqish va ularni davolashdir. Endoskopiya bo'limining ustuvorligi erta bosqichda saraton va oshqozon-ichak trakti va boshqa o'smalari va nafas olish yo'llarining tashxislash, oldindan saraton kasalliklarini aniqlash va davolash mumkin. Bu kabi tekshiruv usullari aholi salomatligi uchun muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. G. J. Jarilkasimova, D. R. Adizova.- Amaliy tibbiyotdagi yangi texnologiyalar. Darslik TOSHKENT - 2012
2. S.Umarov, E. Bozorov, O. Jabborova. Tibbiy texnika va yangi tibbiyot texnologiyasi O'quv qo'llanma Toshkent-2020.

Internet saytlari

3. <https://cancercenter.uz/uz/diagnostika/otdelenie-endoskopii/>
4. <https://srcyrl.soudonmed.com/gastrointestinal/>
5. <https://srcyrl.soudonmed.com/endoscopic-retrograde->

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

INNOVATSION TA'LIM JARAYONIDA BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QITUVCHILARINING KASBIY MAHORATI VA FAOLIYAT SAMARADORLIGINI UZLUKSIZ OSHIRIB BORISH TEXNOLOGIYALARI

Olimov Temir Hasanovich

Osiyo xalqaro universiteti dotsenti, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikrilloyeva Malika Olimovna

Osiyo Xalqaro Universiteti "Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim)" mutaxassisligi 1-bosqich magistri

Annotatsiya: Maqolada innovatsion ta'lim muhitida boshlang'ich sinflar o'qituvchilarining kasbiy mahoratini uzluksiz oshirishning pedagogik imkoniyatlari va shart-sharoitlari yoritib berilgan.

Аннотация: В статье исследуются педагогические возможности и условия непрерывного профессионального развития учителей начальных классов в инновационной образовательной среде.

Abstract: The article examines the pedagogical opportunities and conditions for continuous professional development of primary school teachers in an innovative educational environment.

Hozirgi tezlik bilan jadallashib borayotgan zamonimizdagi global o'zgarishlar, fan-texnika va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining kun sayin rivojlanib borishi natijasi o'laroq XXI-asr o'qituvchisidan juda katta pedagogik mahoratni, pedagogik-psixologik bilimlarni, kreativlikni, o'tkir irodani, o'z fanini mukammal darajada bilishni va yuksak tafakkurni, bundan tashqari fikrlash doirasi keng va mulohazali bo'lishni talab etmoqda. Shuni takidlashimiz joyizki, har qanday yangilik, zamonaviy axborot kommunikatsiya vositalari avvalo o'qituvchi tomonidan o'zlashtirilib, so'ngra uning ketkazib berish qobiliyati, saviyasi va bilim darajasiga qarab o'qituvchilar ongiga singdiriladi. O'qituvchiga nisbatan qo'llaniladigan "pedagogik mahorat" atamasi hech qachon o'z mavqeini yo'qotmaydi, balki tobora takomillashib, boyib va zamon talablariga moslashib boraveradi. Bugun u yoshlarni tabiatga muhabbat, jamiyat bilan yakdillik, katta hayotga ilk qadamlarni bosish, qolaversa, tafakkur taraqqiyoti, qonuniyatlarini o'rgatar ekan, avvalo, u yosh avlodni kelajak mehnat faoliyatiga tayyorlashi, kasb – hunar egallashlariga ko'maklashishi va jamiyat uchun muhim bo'lgan ijtimoiy – iqtisodiy vazifani hal etishga chog'lamog'i darkor. Shundan kelib chiqqan holda boshlang'ich sinflar o'qituvchisining malakasini oshirishni aniq me'yorlar asosida

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

tashxis qilish va uning imkoniyatlari hamda mustaqil o‘z ustida ishlashining afzalliklarini tadqiq qilishni taqozo qiladi. Bu esa o‘z navbatida o‘qituvchining kasbiy mahorati, saviyasini uzluksiz yuksaltirish uchun shart-sharoitlar yaratishni talab etadi.

Xorijlik olimlar jahon andozalariga mos ta’lim amaliyoti, tizimi, ilg‘or texnologiyalari va axborot – kommunikatsiya texnologiyalarining zamonaviy usullari hamda o‘zlarining ilmiy – tadqiqot izlanishlari haqida ma’lumotlar beradilarki, ular orqali tinglovchilarimiz hozirgi davrning eng yangi ilg‘or texnologiyalari bilan tanishadilar, tajriba almashadilar. O‘qituvchilarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish muammosini nazariya va amaliyotdagi holatidan kelib chiqib quyidagi variantlarni ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq.

“Ustoz-shogird” metodi bo‘yicha ta’lim muassasasida o‘qitish - tanlov asosida tanlab olingan, ilmiy va pedagogik jamoatchilik o‘rtasida o‘zining yuqori natijalari, kasbiy faoliyatining yuqori ko‘rsatkichlari, raqobatbardoshli kadrlar tayyorlash bo‘yicha yuqori malakali pedagog-ustozlar rahbarligida tegishli tipdagi ta’lim muassasalarida fanlar bo‘yicha pedagog xodimlarning malakasini maqsadli oshirish.

Malaka oshirishning ushbu shakli o‘quv fanlari bo‘yicha eng yaxshi pedagog kadrlar yetishib chiqishiga peshqadamlik qiladi. O‘qitishga yakka tartibda yondoshish, bundan tashqari qatnashish sharoitiga ega bo‘lmagan pedagoglar bilan online tarzda muloqot va master klasslar o‘tish kutilgan natija beradi desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Malaka oshirish dasturining mazmunini va o‘qitish metodologiyasini pedagog-ustoz Davlat talablari, monitoring natijalari va ta’lim muassasasida pedagogning kasb faoliyatini ichki attestatsiyadan o‘tkazish hamda pedagogning vasiylikdagi shaxsni o‘zining xohishi asosida belgilaydi. “Ustoz-shogird” metodi yosh pedagog kadrlarni malakasini oshirishning samarali shakli hisoblanadi.

Tajriba orttirish - pedagog kadrlarni iqtisodiyot, fan, madaniyat, sog‘liqni saqlashning tegishli tarmoqlarida fan-texnika taraqqiyotining eng yangi yutuqlari, zamonaviy texnika va texnologiyalar bilan tanishtirish, fanlar bo‘yicha o‘quv dasturlari mazmunining uzluksiz takomillashtirilishini ta’minlash, fanni ishlab chiqarish bilan integratsiyalash maqsadida aniq fanlar bo‘yicha maqsadli kasbiy ta’lim dasturlarini o‘zlashtirish.

Ishlab chiqarishda tajriba orttirish pedagoglarning amaliy bilimlari, ko‘nikma va malakalarini kengaytiradi va chuqurlashtiradi hamda har xil ixtisoslikdagi kasb-hunar kollejlari va oliy ta’lim muassasalari pedagog kadrlari malakasini oshirishning eng samarali shakli hisoblanadi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Ilmiy-tadqiqot muassasasida (Fanlar akademiyasining ilmiy muassasalari, tarmoq ilmiy-tadqiqot institutlari, markazlari, laboratoriyalar va hokazolarda) tajriba orttirish pedagoglarni fanning zamonaviy yutuqlari, tegishli mutaxassisliklar bo'yicha uni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, ilmiy eksperimentlarni oldinga qo'yishning samarali metodlari bilan tanishtirish, ilmiy tadqiqotlar o'tkazish maqsadini ko'zlaydi.

Pedagog kadrlarning *xorijda tajriba orttirishi* xorijiy mamlakatlar va xalqaro tashkilotlar tomonidan mamlakatimiz ta'lim tizimini rivojlantirish va takomillashtirishga ko'maklashish maqsadida ajratilgan grantlar asosida, shuningdek, ta'limni boshqarish organlari bilan ta'lim muassasalarining o'zlari o'rtasida tuzilgan shartnomalar asosida amalga oshiriladi.

Mustaqil o'qib bilim orttirish — ta'lim darajasi va sifatiga qo'yiladigan Davlat talablariga muvofiq o'qitiladigan fan bo'yicha yangi bilimlar, malaka va ko'nikmalarning pedagog kadrlar tomonidan mustaqil o'zlashtirilishidir.

Mustaqil o'qib bilim orttirish shaklida malaka oshirishni barqaror yuqori professional reytingga ega bo'lgan, zamonaviy axborot texnologiyalari bilan ishlashning amaliy ko'nikmalarini egallab olgan, o'zini o'zi kamol toptirish jarayoniga tanqidiy va ijodiy yondoshishga qodir bo'lgan pedagoglar uchun tavsiya etish maqsadga muvofiqdir.

Ochiq o'quv mashg'ulotlari — zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, o'qitishning interaktiv metodlari qo'llanilgan holda akademik guruhlarda jadval bo'yicha o'tkaziladigan oldindan e'lon qilingan muammo yoki innovatsiya mavzusi bo'yicha mashg'ulotdir.

Ochiq o'quv mashg'ulotlari zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini, o'qitishning interaktiv metodlarini puxta ishlash va o'quv jarayoniga joriy etish uchun tajriba maydoni, yosh pedagoglar uchun pedagogik mahorat maktabi bo'lib xizmat qiladi.

Ilmiy va ilmiy-metodik seminarlar, konferensiyalar hokazolarda qatnashish — pedagog kadrlarning pedagogika fani va amaliyotining, o'qitish metodologiyasi va texnologiyasining ta'lim muassasalarida muhim muammolarni hal etishga va o'quv-tarbiya jarayonining yuqori sifatini ta'minlashga yo'naltirilgan dolzarb mavzulari bo'yicha ilmiy yoki ilmiy-metodik ma'ruzalar (axborotlar) bilan chiqishidir.

Pedagog kadrlarning yirik ilmiy yoki ilmiy-metodik seminarlar, konferensiyalarda qatnashishi ularga axborot va ish tajribasi bilan almashish, o'quv jarayonini tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari va ilg'or ta'lim texnologiyalari bilan tanishish imkoniyatini beradi, ularning kasb malakasi darajasining o'sishiga ko'maklashadi.

Xulosa qilib aytganda pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishning yuqorida bayon qilingan asosiy turlari va shakllari uzluksiz ta'lim tizimining

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

barcha turlari uchun umumiy hisoblanadi. Shu bilan birga, ta'limning har bir turi alohida holda ularga kadrlar tayyorlashning xususiyati bilan bog'liq ravishda pedagog kadrlar malakasini oshirishning boshqa shakllariga ham ega bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Olimov, T. H. (2019). SPIRITUAL AND MORAL ASPECTS OF THE FORMATION OF CIVIL CULTURE IN FUTURE SPECIALISTS OF HIGHER EDUCATION. *Theoretical & Applied Science*, (12), 662-665.
2. Olimov, T. H. (2020). The image of a modern teacher in the formation of civic culture among future highly educated specialists. *Pedagogical skill-Bukhara*, 5.
3. Olimov, T. H. (2019). Development issues of civil society and culture in the work of Eastern thinkers. *Pedagogical skill-Bukhara*, 2.
4. Olimov, T. H. (2016). Formation of self-awareness in youth. *Social and humanitarian sciences in the educational system.-Tashkent*, 4.
5. Olimov, T. (2020). BO'LAJAK OLIY MA'LUMOTLI MUTAXASISLARDA FUQAROLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING AYRIM YO'NALISHLARI. *FAN, TA'LIM VA AMALIYOTNING INTEGRASIYASI*, 1(1), 20-27.
6. Olimov, T. THE ROLE OF NATIONAL SPIRITUALITY AND VALUES IN THE DEVELOPMENT OF CIVIL CULTURE IN FUTURE SPECIALISTS WITH HIGHER EDUCATION.
7. Jalolov, T. S. (2023). MATH MODULES IN C++ PROGRAMMING LANGUAGE. *Journal of Universal Science Research*, 1(12), 834-838.
8. Jalolov, T. (2023). UNDERSTANDING THE ROLE OF ATTENTION AND CONSCIOUSNESS IN COGNITIVE PSYCHOLOGY. *Journal of Universal Science Research*, 1(12), 839-843.
9. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. *Вестник науки и образования*, (15-3 (118)), 40-42.
10. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In *НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ* (pp. 10-12).
11. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. *Universum: технические науки*, (4-1 (109)), 41-43.
12. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ МАТЕМАТИКИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК ДЛЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Сайфуллаева Нозима Баходировна, преподаватель кафедры “Теория начального образования”, Бухарский государственный университет. Город Бухара. Республика Узбекистан. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (1), 305-307.

13. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). Методы Организации Уроков Математики В Начальных Классах С Использованием Цифровых Технологий. *Miasto Przyszłości*, 35, 388-390.

14. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ МАТЕМАТИКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. *PEDAGOGS journali*, 1(1), 292-292.

15. Сайфуллаева, Н. Б. (2019). Роль дидактических игр в умственном развитии учащихся в математике начального класса. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILISOPHY, PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY* (pp. 102-106).

16. Сайфуллаева, Н. Б., & Марданова, Ф. Я. (2021). НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ. *Проблемы науки*, 84.

17. Сайфуллаева, Н. Б. (2020). Важные особенности дидактических игр в процессе обучения математике в начальных школах. In *ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ* (pp. 60-62).

18. Сайфуллаева, Н. Б., & Мурадова, Я. М. (2020). Пути эффективного использования методов обучения математике в начальных классах. In *EUROPEAN RESEARCH* (pp. 121-123).

19. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). Методы определения потребностей обучающихся в процессе использования облачных технологий в образовании. *Universum: технические науки*, (2-1 (95)), 57-59.

20. Сайфуллаева, Н. Б., & Саидова, Г. Э. (2019). Повышение эффективности занятий, используя интерактивные методы в начальном образовании. *Научный журнал*, (6 (40)), 101-102.

21. Bahodirovna, S. N. (2023). KINDERGARTEN, SCHOOL AND FAMILY PARTNERSHIP IN TEACHING CHILDREN IN MATHEMATICS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 383-388.

22. Bahodirovna, S. N. (2023). FORMING CHILDREN'S IDEAS ABOUT THE SIZE OF OBJECTS AND THEIR MEASUREMENT. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 102-107.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

23. Bahodirovna, S. N. (2023). Organization Forms of the Development of Primary Mathematical Concepts in Children. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 138-143.
24. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПО МАТЕМАТИКЕ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *Проблемы педагогики*, (2 (63)), 15-17.
25. Ruziyeva, M. Y. (2020). About color symbols in folklore. *Journal of critical reviews. ISSN-2394-5125 VOL*, 7.
26. Ruziyeva, M. Y., & Aslonova, S. S. (2021). Theoretical and Practical Foundations of Teaching Folklore In Primary School. *Middle European Scientific Bulletin*, 10.
27. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
28. Yoqubovna, R. M. (2017). Expression of Attitude to Colors in Turkic National Ritual Songs. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 6(1), 54-68.
29. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR*, 7(17), 461-466.
30. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
31. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
32. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science*, (5), 277-284.
33. Ruzieva, M. Y. (2022). SYMBOLISM OF MYTH, SYMBOL AND COLOR. *Ann. For. Res*, 65(1), 2719-2722.
34. Ruzieva, M. (2016). Colour and its psychoanalytical interpretation in folklore. *Язык и культура (Новосибирск)*, (23), 127-130.
35. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). Color symbolism in Uzbek folklore. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 05 (85), 277-284. Uzbekistan, B. Qualitative properties and imagery of Colors.
36. Ro'ziyeva, M. Y. (2021). O'qish darslarida fasllar bilan bog'liq matnlar va ularning ahamiyati: DOI: 10.53885/edinres. 2021.86. 66.011 Ro 'ziyeva MY, Boshlang 'ich ta'lim nazariyasi kafedrasi mudiri, fffd (PhD) Madinabonu Xayrulloeva, BuxDU,

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4 kurs talabasi. In *Научно-практическая конференция* (pp. 23-24).

37. Ro'ziyeva, M. (2021). FOLKLORSHUNOSLIKDAGI YANGI BOSQICHLAR VA ULARNING TA'LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI: Mohichehra Ro'ziyeva, BuxDu Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini mudiri, PhD, dotsent. In *Научно-практическая конференция* (pp. 21-22).

38. Xayrullayevich, S. H. (2023). Use of Acrobatic Exercises and Their Terms In The Process of Teaching Gymnastics. *Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies* (2993-2599), 1(9), 80-86.

39. Xayrullayevich, S. H. (2023). AEROBIK GIMNASTIKANING XUSUSIYATLARI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 442-448.

40. Xayrullayevich, S. H. (2023). РАЗВИТИЕ ДВИЖИТЕЛЬНЫХ НАВЫКОВ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ВОЗРАСТА С ПОМОЩЬЮ СПОРТИВНОЙ ГИМНАСТИКИ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА КАК ИЗ. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 457-464.

41. Xayrullayevich, S. H. (2023). Norms of gymnasiums and activities of gymnasiums. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 428-434.

42. Ayubovna, S. M. (2023). Jismoniy qobiliyatlarning rivojlanishi va jismoniy sifatlarning ko'chishi. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 379-393.

43. Ayubovna, S. M. (2024). Gimnastika darsining maqsadlari, vositalari va uslubiy xususiyatlari. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 90-97.

44. Ayubovna, S. M. (2023). Physical education lessons in the process of unumpedagogik methods. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 345-354.

45. Ayubovna, S. M. (2023). Jismoniy qobiliyatlarning rivojlanishi va jismoniy sifatlarning ko'chishi. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 379-393.

46. Ayubovna, S. M. (2023). Physical downloads and the rest of fulfilling exercise mutual dependence. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 394-409.

MATEMATIK TASAVVURLARNI SHAKLLANTIRISH ISHINI TASHKIL QILISHDA BOLALAR MUASSASASI MUDIRASI VA KATTA TARBIYACHINING O'RNI. TARBIYACHILAR BILIM DARAJASINI VA MAHORATINI OSHIRISH SHAKLLARI

Sayfullayeva Nozima Bahodirovna

Osiyo xalqaro universiteti katta o'qituvchisi

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Аннотация: Ushbu maqolada matematik tasavvurlarni shakllantirish ishini tashkil qilishda bolalar muassasasi mudirasi va katta tarbiyachining roli, tarbiyachilar bilim darajasini va mahoratini oshirish shakllari, hamda, ish tajribalarini umumlashtirish va uni bolalar bog`chasida pedagoglar orasida yoyish haqida fikr-mulohazalar boradi.

Калит so`zlar: tarbiyachi, ishni tashkil qilish, bolalar, mudira, katta tarbiyachi, mahorat, ish tajribalarini umumlashtirish.

Abstract: This article discusses the role of the director of the children's institution and the senior teacher in organizing the work of forming mathematical concepts, ways to improve the level of knowledge and skills of educators, as well as summarizing work experience and spreading it among pedagogues in kindergarten.

Key words: educator, organization of work, children, principal, senior educator, skills, generalization of work experiences.

Tarbiyachi shaxsidagi ijobiylikka tayanish unga qo`yiladigan yuksak talabchanlik bilan birgalikda amalga oshiriladigan kollektivlarda yaxshi an'analar, yuksak ma'suliyat ruhi, do`stona o`zaro yordam, ijodiy tashabbuskorlik yashaydi. Bunday sharoitlarda ishni endi boshlayotgan tarbiyachi pedagoglar kollektiviga tez va osonlik bilan singib ketadi.

Kasbga oid sifatlar ko`p jihatdan tarbiyachining o`ziga xosligi, xarakteri va temperamentining xususiyatlariga bog`liq bo`ladi. Pedagoglik faoliyatiga ma'lum irsiy moyilliklari bo`lgan talantli kishigina chinakam va omilkor tarbiyachi bo`lishi mumkin degan fikrlar mavjud.

Maktabgacha tarbiya muassasalarida metodik ish shakllari

Metodik ishga rahbarlik vazifalarini amalga oshirish kadrlar bilan kollektiv va individual ish shakllari orqali amalga oshiriladi. Kollektiv ish shakliga pedagogik yig`ilishlar kiradi. Maktabgacha bolalar muassasalarida pedagogik sovet haqida Nizomga asosan quyidagi masalalarni ko`rib chiqish mumkin: «Bolalar bog`chasi ta'lim — tarbiya dasturi» ning bajarilishi haqida tarbiyachilarning hisobotlari, tajriba almashish, tematik tekshirish natijalarining bahosi, ilg`or pedagogik tajribani va fandagi yangi yutuqlarni amaliyotda qo`llash va boshqalar. Pedagogik kengashlarning aniq mavzusi maktabgacha tarbiya muassasalarining holati va yillik planda ko`zda tutilgan vazifalarga bog`liq holda quyidagicha temalarni keltirish mumkin.

1. Matematika mashg`ulotlarida bolalarning fikrlash faoliyatlarini aktivlashtirish ish tajribasi bilan almashish.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

2. Elementar matematik tasavvurlarni shakllantirishda o`yin usullari va qiziqarli mashqlardan foydalanish ish tajribasi bilan almashish.

3. Bolalar tomonidan o`zlashtiriladigan matematik bilimlarning individual xususiyatlari.

4. Matematika mashg`ulotlarida bolalarga individual yondashish.

Matematik tushunchalarni rivojlantirish darajasi turli insonlardaturlicha bo`ladi. Uning shakllanishi doimiy mashq qilishni talab qiladi. Bu mashqlar oilava maktabgacha ta`limdan boshlanadi. Oilada ota-ona bo`lsa, maktabgacha ta`limdaalbatta tarbiyachi-pedagog bo`ladi. Shuning uchun har bir pedagog bolaga matematik tasavvurlarni shakllantirarekan, pedagogikaning nazariyasi va o`qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari(interfaol metodlar,individual yondashish, mustaqil shug`ullanishga o`rgatish va hk) hamda milliy istiqlol g`oyalari bilan qurollangan bo`lishlari kerak. Nazariy jihatdan to`la asoslangan zamonaviy pedagogik texnologiyalarni va zamonaviy axborot texnologiyalarni bugungi kunda ta`lim jarayoniga qo`llash eng dolzarb masalaga aylangan.

Metodik adabiyotlar (maxsus jurnallarda chop etilgan maqolalar, masalan, maktabgacha tarbiya to`g`risida o`quv qo`llanmalar, o`yinlar va xokazo); Jamoa va yakka tartibda ish olib borish, ilg`or tajriba va olimlarning fikrlari. Hozirgi kunda bolalarda matematik tushunchalarni shakllantirish muammosi ilmiy asoslangan metodik tizimga ega. Ularning asosiy elementlari maqsad, mazmun, metodlar, ishni tashhil etish shakl va usullari bir-biri bilan uzviy bog`liqdir. Ular orasidagi asosiy maqsad tasavvurni shakllantirishga qaratiladi. Matematik tushunchalarni shakllantirish - inson ijodiy faoliyatining butun maqsadli amalga oshiriladigan pedagogik jarayonidir. Uning maqsadi - bolalarni faqat matematiqani bilishdan emas, balki ularni xayotga tayyorlash, o`zlarining xayotdagi o`rinlarini topa olishlariga yordam berishdan iborat. Bolalarda matematik tushunchalarni rivojlantirish fanining asosiy masalalari quyidagilardan iborat: Bolalarda matematik tushunchalarni rivojlantirish darajasi nuqtai nazaridan ikkinchi kichik, o`rta, katta va maktabga tayyorlov guruhlar uchun shartlar rejasini asoslash; Matematik tushunchalarni rivojlantirish maktab matematikasini o`rganishga tayyorlashni rejalash; matematik tushunchalarning rivojlantirish yo`llari va shartlarini ishlab chiqish;

Bu o`z navbatida dunyoni chuqur bilish, fikrlashni rivojlanishini yangi metodlarini o`rganish kabi vazifalarni bajarish orqali yechiladi. Bolalarda matematik tushunchalarni shakllantirishning nazariy jixatlari psixologik, pedagogik va boshqa fundamental fanlar asosida yaratiladi: Ko`rgazmali dasturli xujjatlar (bolalarda matematik tushunchalarni shakllantirish bo`yicha ko`rsatmalar va xokazo);

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Bolalarda matematik tushunchalarni rivojlantirishni ta'minlovchi metodik ko'rsatmalar berish. G.Nedenko o'z ishlarida matematik qobiliyatlarning ikki darajasini ajratib ko'rsatadi: "Oddiy o'rta qobiliyat" (ushbu qobiliyat boshlang'ich maktab kursini o'zlashtirish uchun zamin bo'lgan) va "o'rtadan yuqori bo'lgan qobiliyat", ya'ni matematik bilimlarni osonlikcha egallashda masalalarning aql yechimini topishda namoyon bo'ladigan qobiliyatdir.

Xulosa:

Tushuncha-bu predmetlar va xodisalarni ba'zi bir muhitni alomatlariga ko'ra farqlash yoki umumiyashtirish natijasidir. Masalan, son, miqdor, kesma, to'g'ri chiziq va xokazo. Alomat (belgi) esa predmet yoki xodisalarning bir- biriga o'xshashligi, tengligi yoki farqlanishini bildiruvchi xossadir. Predmetlar deganda obyektlar nazarda tutiladi. Odatda, obyektlar ma'lum muhim va muhim bo'lmagan xossalarga ega. Muhim xossa faqat shu obyektga tegishli va bu xossasiz obyekt mavjud bo'la olmaydigan xossalarga aytiladi. Obyektning mavjudligiga ta'sir qilmaydigan xossalar muhim bo'lmagan xossalar xisoblanadi. Obyekt nimani anglatishini bilish uchun uning xossalari mavjud bo'lsa, u xolda bu obyekt haqida tushuncha mavjud deyiladi. Tushuncha nomlanadi, shuningdek, mazmun va hajmga ega bo'ladi. Obyektning barcha muhim xossalari birgalikda tushunchaning mazmunini tashkil etadi. Bir xil muhim xossalarga ega bo'lgan obyektlar to'plami tushuncha hajmini tashkil etadi. Demak, tushuncha hajmi bitta tushuncha bilan nomlanishi mumkin bo'lgan obyektlar to'plami ham ekan. Matematik tushunchalar o'z navbatida insoniyat to'plagan katta tajribani umumlashtirish natijasida yuzaga keladi va moddiy dunyoning tub mohiyatini aks ettiradi, lekin real obyektarning ko'pgina xossalariidan ko'z yumgan xolda ularni ideallashtirish natijasida hosil bo'ladi. Matematik tushunchalarni shakllantirish maktabgacha yoshdagi bolalarni matematiqani o'rgatishga tayyorlash maktabning zarur predmetlaridan biri sifatida tan olingan. Bolalarda matematik tushunchalarni shakllantirish nazariyasi va metodikasining bosh masalasi bolalarda matematik tushunchalarni shakllantirishning didaktik asoslarini ishlab chiqishdan iborat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. Вестник науки и образования, (15-3 (118)), 40-42.
2. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ (pp. 10-12).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

3. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. *Universum: технические науки*, (4-1 (109)), 41-43.

4. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ МАТЕМАТИКИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК ДЛЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: Сайфуллаева Нозима Баходировна, преподаватель кафедры “Теория начального образования”, Бухарский государственный университет. Город Бухара. Республика Узбекистан. *Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал*, (1), 305-307.

5. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). Методы Организации Уроков Математики В Начальных Классах С Использованием Цифровых Технологий. *Miasto Przyszłości*, 35, 388-390.

6. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ МАТЕМАТИКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 292-292.

7. Сайфуллаева, Н. Б. (2019). Роль дидактических игр в умственном развитии учащихся в математике начального класса. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILISOPHY, PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY* (pp. 102-106).

8. Сайфуллаева, Н. Б., & Марданова, Ф. Я. (2021). НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ. *Проблемы науки*, 84.

9. Сайфуллаева, Н. Б. (2020). Важные особенности дидактических игр в процессе обучения математике в начальных школах. In *ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ* (pp. 60-62).

10. Сайфуллаева, Н. Б., & Мурадова, Я. М. (2020). Пути эффективного использования методов обучения математике в начальных классах. In *EUROPEAN RESEARCH* (pp. 121-123).

11. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). Методы определения потребностей обучающихся в процессе использования облачных технологий в образовании. *Universum: технические науки*, (2-1 (95)), 57-59.

12. Сайфуллаева, Н. Б., & Саидова, Г. Э. (2019). Повышение эффективности занятий, используя интерактивные методы в начальном образовании. *Научный журнал*, (6 (40)), 101-102.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

13. Bahodirovna, S. N. (2023). KINDERGARTEN, SCHOOL AND FAMILY PARTNERSHIP IN TEACHING CHILDREN IN MATHEMATICS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 383-388.
14. Bahodirovna, S. N. (2023). FORMING CHILDREN'S IDEAS ABOUT THE SIZE OF OBJECTS AND THEIR MEASUREMENT. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 102-107.
15. Bahodirovna, S. N. (2023). Organization Forms of the Development of Primary Mathematical Concepts in Children. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 138-143.
16. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПО МАТЕМАТИКЕ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *Проблемы педагогики*, (2 (63)), 15-17.
17. Ruziyeva, M. Y. (2020). About color symbols in folklore. *Journal of critical reviews. ISSN-2394-5125 VOL*, 7.
18. Ruziyeva, M. Y., & Aslonova, S. S. (2021). Theoretical and Practical Foundations of Teaching Folklore In Primary School. *Middle European Scientific Bulletin*, 10.
19. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
20. Yoqubovna, R. M. (2017). Expression of Attitude to Colors in Turkic National Ritual Songs. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 6(1), 54-68.
21. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR*, 7(17), 461-466.
22. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
23. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
24. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science*, (5), 277-284.
25. Ruzieva, M. Y. (2022). SYMBOLISM OF MYTH, SYMBOL AND COLOR. *Ann. For. Res*, 65(1), 2719-2722.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

26. Ruzieva, M. (2016). Colour and its psychoanalytical interpretation in folklore. *Язык и культура (Новосибирск)*, (23), 127-130.
27. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). Color symbolism in Uzbek folklore. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 05 (85), 277-284.
28. Bahriyeva, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
29. Ro'ziyeva, M. Y. (2021). O'qish darslarida fasllar bilan bog'liq matnlar va ularning ahamiyati: DOI: 10.53885/edinres. 2021.86. 66.011 Ro 'ziyeva MY, Boshlang 'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini mudiri, fffd (PhD) Madinabonu Xayrulloeva, BuxDU, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4 kurs talabasi. In *Научно-практическая конференция* (pp. 23-24).
30. Ro'ziyeva, M. (2021). FOLKLORSHUNOSLIKDAGI YANGI BOSQICHLAR VA ULARNING TA'LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI: Mohichehra Ro'ziyeva, BuxDu Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini mudiri, PhD, dotsent. In *Научно-практическая конференция* (pp. 21-22).
31. Kozimova, N. A. (2023). Psixologik konsultatsiya bosqichlari. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 90-95.
32. Kozimova, N. A., & Ulugova, S. M. (2022). Classification of a Group of Staff for Psychological Conseling and Referral to It. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 7, 175-177.
33. Kozimova, N. A. (2024). OTA-ONALIK PSIXOLOGIYASI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 119-125.
34. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). The importance of genres of folklore in the education of preschool children. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 96-99.
35. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). Speech grow up in training using interactive methods. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 357-360.
36. Shahnoza Rustamovna, N. (2023). UNDERSTANDING EMPATHY: AN ESSENTIAL COMPONENT OF HUMAN CONNECTION. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 378-382.
37. Narziyeva, S. (2023). PSYCHOLOGICAL VIEWS ON THE CHOICE OF PROFESSION. *Modern Science and Research*, 2(10), 333-336.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

38. Ravshvnovna, K. S. (2023). THE ROLE OF THE CULTURE OF COMMUNICATION IN MODERN EDUCATION AND EDUCATION. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 3(3), 356-361.

39. Ravshanovna, X. S. (2022). BO‘LAJAK O‘QITUVCHILAR VA O‘QUVCHILAR O‘RTASIDAGI MULOQOT JARAYONI VA UNGA QO‘YILADIGAN TALABLAR. *Лучший инноватор в области науки*, 1(1), 814-819.

40. Hojiyeva, N. B. (2023). MODERN METHOD IN TEACHING MOTHER LANGUAGE LESSONS-USING THE CACOGRAPHY METHOD. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 434-439.

41. Sidiqova Yulduz Sobirovna. (2024). MAKTABGACHA TA‘LIMDA NUTQ, MULOQOT O‘QISH VA YOZISH MALAKALARINING SOHALARI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 52–62.

42. Tursunova, Z. N. (2023). START MODERN PRINCIPLES OF ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN CLASSROOMS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 494-499.

43. Tursunova, Z. N. (2023). ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN MOTHER TONGUE SUBJECT. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 468-472.

44. Isomova, F. A. T. Q. (2022). MAKTABGACHA TALIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI MAKTAB TA‘LIMIGA TAYYORLASHDA NUTQ O‘STIRISH MASHG‘ULOTLARINING AHAMIYATI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(1), 947-949.

45. Isomova Farog‘at Tojiddin qizi. (2023). THE CONTENT OF THE FORMATION OF SPEECH AND READING COMPETENCES OF PRESCHOOL CHILDREN. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(11). Retrieved from <https://www.ijmrd.in/index.php/imjrd/article/view/444>.

46. Hikmatovna, M. N. (2023). Tarbiyaning Maqsad Va Vazifalari. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 386-388.

47. Hikmatovna, M. N. (2023). BOSHLANG‘ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O‘QITISH JARAYONIDA QO‘LLANILADIGAN METOD VA VOSITALAR. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 339-344.

48. Salomat, G. L. The essence of the content of the concept of digital educational resources and its role in primary education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. 2020, Volume: 10, Issue: 5.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

49. Gafurovna, L. S., & Pirniyazova, N. V. (2023). A System for Developing The Skills of A Future Primary School Teacher in the Use Of Digital Educational Resources. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(9), 258-262.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

АЁЛЛАР ЗЎРАКИ ЎЛИМ ҲОЛАТЛАРИНИНГ СУД-ТИББИЙ ЖИҲАТЛАРИ

Ш.К.Абдусалимов, А.М.Давлатбегов, Ш.Ж.Курбанов

Республика суд-тиббий экспертиза илмий амалий маркази Сурхондарё филиали.

FORENSIC ASPECTS OF VIOLENT DEATH OF WOMEN

Sh.K.Abdusalimov, A.M.Davlatbegov, Sh.J.Kurbanov

Surkhandarya Branch of the Republican Scientific and Practical Center of Forensic
Medical Expertise

Изучены материалы судебно-медицинской экспертизы случаев насильственной смерти женщин, проведенных 2022-2023 годах в Республиканский научно-практический центр судебно-медицинской экспертизы Сурхандаринский филиал. Установлено, что данные случаи составили 33,0% от общего числа экспертиз трупов, 79,6% - экспертизы трупов женщин, 40,0 % от всех случаев насильственной смерти. Большинство из них были связаны с несчастными случаями и смерть последовала от механических повреждений. Выявлены определённые особенности в частоте насильственной смерти женщины в разрезе возрастных групп, сезонов и месяцев года, часов суток.

Долзарблик: Амалдаги қонунчиликка биноан зўраки ўлим ва унга шубҳа бўлган барча ҳолатлар суд-тиббий экспертизага молик. Зеро, Ўзбекистондаги суд-тиббий экспертиза муассасалари фаолиятида зўраки ўлимнинг турли - қотиллик, ўз-ўзини ўлдириш ва бахтсиз ҳодиса кўринишлари салмоқли ўрин тутади (1,2).

Мазкур ҳолатлар билан боғлиқ аёлларнинг ўлими алоҳида эътибор остида бўлиб, мустақиллик йилларида оналар ва болалар соғлиғини муҳофаза қилиш давлат аҳамиятига эга бўлган устувор вазифа сифатида эътироф этилди.

Зўраки ўлим ҳолатларига бағишланган кўп тадқиқотлар ўтказилган, лекин Ўзбекистонда суд-тиббий экспертиза материаллари бўйича зўраки ўлим ҳолатлари комплекс ўрганилмаган. Бу борада аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатлари, уларга олиб келадиган хавф омилларини ўрганиш бир томондан бу турдаги суд-тиббий экспертизаларни ташкиллаштириш ва ўтказишни яхшилашга хизмат қилса, иккинчи томондан бундай нохуш ҳолатларни олдини олишга қаратилган самарали чора-тадбирлар ишлаб чиқишда ўта аҳамиятлидир (4,7).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатлари бўйича ўтказилган суд – тиббий экспертиза материалларининг таҳлили, ҳодисаларнинг эпидемиологияси, уларнинг вужудга келишидаги хавф омиллари, ҳудудий ҳусусиятлари, содир бўлиш сабабларига доир олинган маълумотлар бу ҳолатларда экспертизани ташкил этиш ва ўтказишни такомиллаштириш, жойларда жабрланганларга малакали тиббий ёрдам кўрсатиш ва мазкур зўраки ўлим ҳолатларининг олдини олишга қаратилган самарали чора – тадбирлар ишлаб чиқишда муҳим аҳамиятга эгадир(5).

Экспертизаларда йўл қўйилган хато – камчиликларнинг таҳлили, бу жараёнда тергов, суриштирув ҳамда тегишли касаба уюшмаси идоралари томонидан ўтказилган махсус текширув материалларидан тўлароқ фойдаланишнинг мақсадга мувофиқлиги ҳақидаги тавсиялар экспертиза хулосаларининг сифатини оширишга ёрдам беради.

Текширув мақсади: Аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатларида ўтказиладиган суд-тиббий экспертиза материалларини ўрганиш орқали аёлларнинг ўраки ўлим ҳолатларида хавф омилларини ўрганиш, аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатларини камайтиришга қаратилган тадбирлар учун тавсиялар ишлаб чиқиш, аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатларида суд тиббий экспертиза ўтказишдаги муаммо ва йўл қўйиладиган камчиликларни ўрганиш, ушбу экспертиза сифатини яхшилаш ва бундай ҳолатларнинг олдини олишга қаратилган таклифларни ишлаб чиқиш.

Текширув материаллари: юқорида қайд этилганларни инобатга олиб аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатларига доир 2022-2023 йилларда Республика суд тиббий экспертиза илмий амалий маркази Сурхондарё филиалида тугалланган аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатларида, ўтказилган мурдалар экспертизалари атрофлича таҳлил этилди.

Текширув материалларини Республика суд тиббий экспертиза илмий амалий маркази Сурхондарё филиали (Термиз шаҳар, Термиз, Ангор, Музработ, Шеробод, Бойсун, Қизирик, Бандихон, Жарқўрғон, Қумқўрғон, Шўрчи, Денов, Узун ва Сариосиё пунктлари)да 2022-2023 йилларда тугалланган аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатлари билан боғлиқ бўлган 449 мурда экспертиза хулосаси ташкил этади.

Мазкур даврда Сурхондарё вилоятининг юқорида кўрсатилган туманларида жами 1358 та мурда экспертизаси ўтказилган бўлиб, аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатларидан 449 мурда экспертиза хулосалари тадқиқ қилинди. Қайд этилган йилларда ўтказилган жами мурдалар экспертизаси ва зўраки ўлим ҳолатлари ҳамда аёл мурдалари экспертизаларининг нисбий улуши ҳақидаги тўла маълумотлар жадвал 1 да келтирилган.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Жами мурдалар экспертизаси

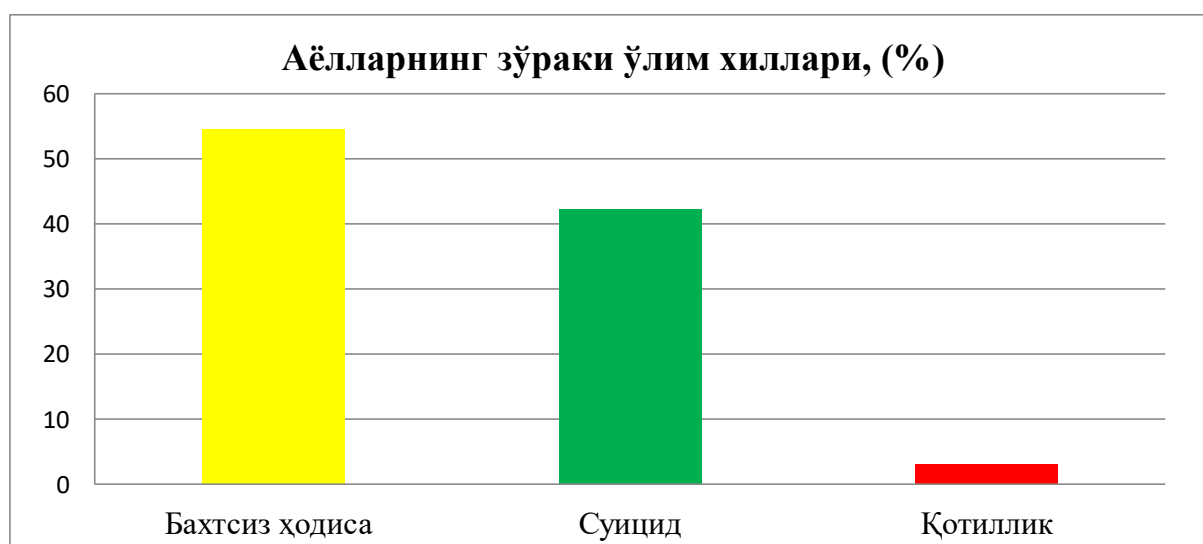
Жадвал 1.

Йиллар	Жами мурдалар сони	Жами зўраки ўлимлар сони	Жами аёллар ўлими	Жами аёлларнинг зўраки ўлими сони	Жумладан аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатларининг нисбати % да.		
					Жами мурдалар экспертизаси	Жами зўраки ўлим	Жами аёллар ўлими
2022	606	518	250	215	35,5	41,5	86
2023	752	624	314	234	31	37,5	74,5
Жами	1358	1124	564	449	33	40	79,6

Жумладаги маълумотлардан кўришиб турибдику, аёлларнинг зўраки ўлими мазкур йилларда жами мурдалар экспертизасининг 33 % ини ташкил этади. Айти пайтда шу йилларда аёллар зўраки ўлим ҳолатлари барча зўраки ўлим ҳолатларининг 40 % ини, жами аёл мурдалари экспертизасининг эса 79,6 % ини ташкил қилган.

Аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатлари бўйича экспертизалар қуйидаги хилларга бўлинади: қотиллик 3,1 % (14 ҳолат), суицид 42,3 % (190 ҳолат) ва бахтсиз ҳодиса 54,6 % (245 ҳолат) (Расм 1).

Расм 1

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатларини фасл, ой ва сутканин соатларига нисбатан ўрганишда маълум бир хусусиятлар аниқланди. Аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатларини йилнинг 4 та фаслига бўлиб ўрганилганида қуйидаги кўрсаткичлар учради. Жумладан зўраки ўлимнинг энг кўп учдан бир қисмига яқини – 32,2 % баҳор ва энг кам 19,8 % эса куз фаслига тўғри келишлиги аниқланди. Қишда эса 21,5 ва ёзда 26,5 % ҳолатлар тўғри келган (Расм 2).

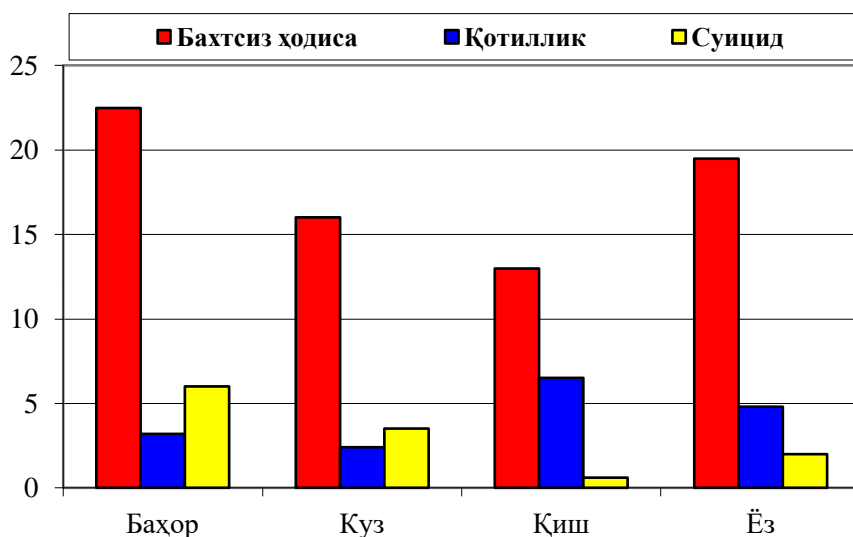
Расм 2

2

Зўраки ўлим хиллари (қотиллик, суицид, бахтсиз ҳодиса) фаслларда тарқалганлигини ўрганилганида қуйидагилар, яъни бахтсиз ҳодиса ҳолатлари баҳорда 22,5 %, кузда 16 %, қишда 13 % ва ёзда 19,5 % бўлганлиги, қотиллик баҳорда 3,2 %, кузда 2,4 %, қишда 6,5 % ва ёзда 4,8 %, суицидлар эса баҳорда 6,0 %, кузда 3,5 %, қишда 0,6 %, ёзда 2 % учлашлиги аниқланди (Расм 3).

Расм 3

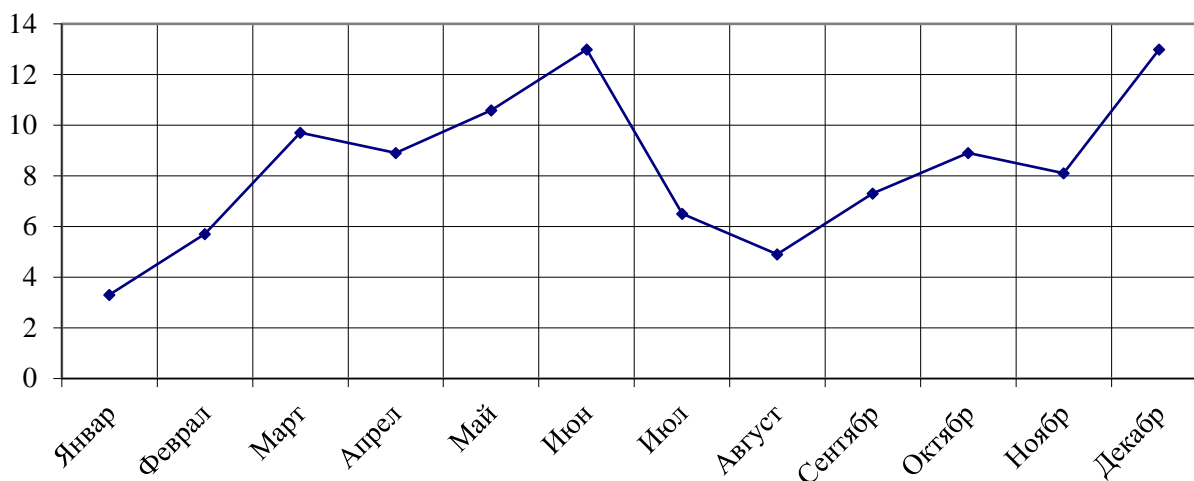

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатларининг содир бўлишини йилнинг ойлари бўйича ўрганилганида январ ва август ойларида энг кам кўрсаткич (3,3 % - 4,9 %) бўлса, июн ва декабр ойларида энг юқори кўрсаткич (13,0 %) қайд этилган (Расм 4).

Аёллар зўраки ўлими ҳолатларини ойларда тақсимланиши. Расм 4

Аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатлари 2022-2023 йилларда ўтказилган 449 та мурдалар экспертизасидан автожароҳат – 265 та 59,0 % ини, баландликдан йиқилиш - 2 та 0,44 % ини, бошқа механик жароҳатлар - 12 та 2,7 % ини, механик асфиксия – 158 та 35,1 % ини, захарланиш – 7 та 1,6 % ини, физик омиллар таъсири - 5 та 1,1 % ини ва мурда қисмларини текшириш - 0 % ини ташкил қилганлиги аниқланди.

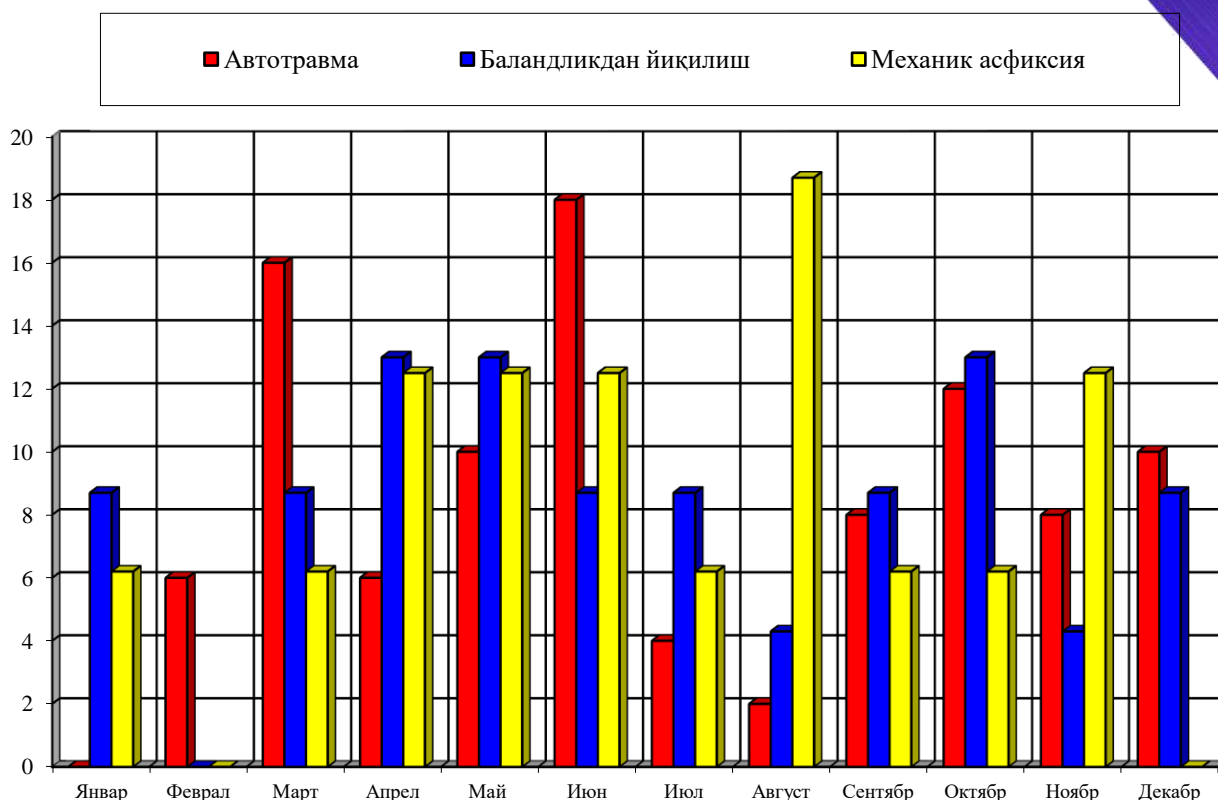
Шу билан бирга аълоҳида олинган жароҳатланиш турлари бўйича бу борадаги ҳолат бироз ўзгача. Масалан, автотравманинг кўпроқ учраши март (16,0%) ва июн (18,0%) ойларида, бошқа механик жароҳатлар феврал ва декабр ойларида (17,4%), механик асфиксия август ойида (18,7%) юқори кўрсаткичларда учраган (Расм 5).

Аёлларда зўраки ўлим турлари ойларда учраш кўрсаткичи. Расм 5

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

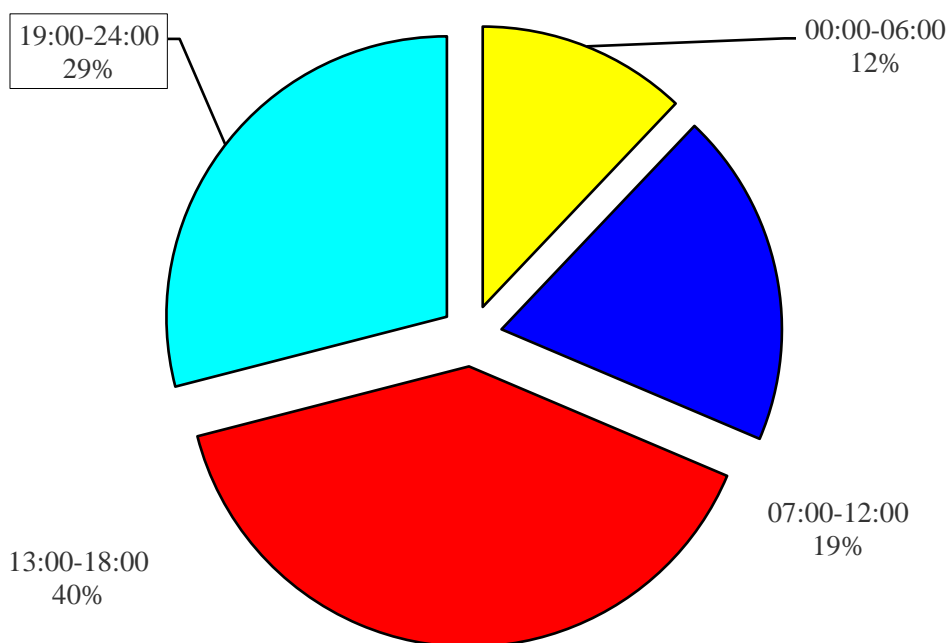

Зўраки ўлим ҳолатлари сутканинг соатлари бўйича ўрганилганда маълум бир ҳусусиятлар кузатилди. Умуман олганда жами аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатларининг учдан икки қисмини куннинг иккинчи ярмига тўғри келиб, максимал кўрсаткич 13:00-18:00 соатларида бўлган бўлса, жароҳатланиш турлари бўйича вазият ўзгача. Хусусан, энг кўп автотравманинг 44,0% и, механик асфиксиянинг 50,0% и ва умумий заҳарланишларнинг 71,4% и – 13:00-18:00 соатларда ҳамда бошқа механик жароҳатларни 30,4% и 19:00-24:00 соатларда содир бўлганлиги аниқланди (Расм 6).

Сутка соатлари бўйича аёллар зўраки ўлимини тақсимланиши. Расм 6

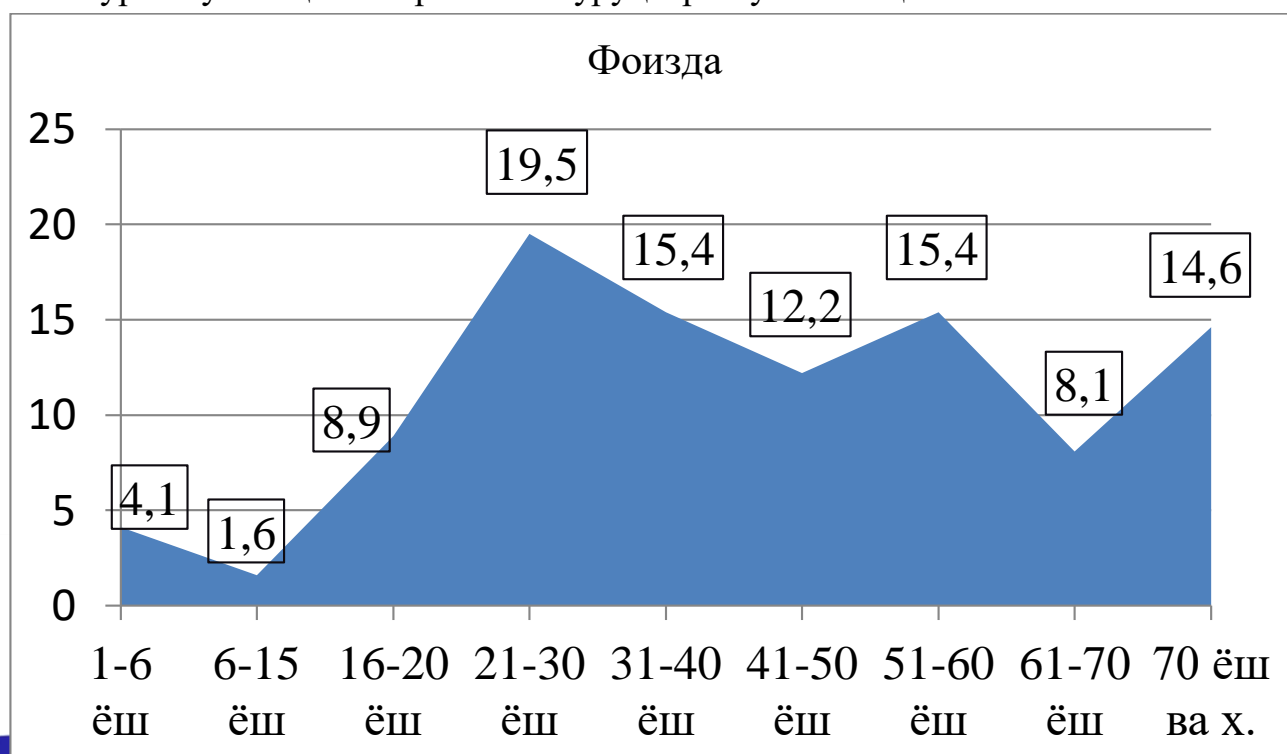
МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Аёллар зўраки ўлим ҳолатларининг ёш гуруҳлари бўйича ўрганилганида баъзи бир эътиборга молик ҳолатлар аниқланди. Жумладан, 21-60 ёшгача бўлган аёллар жами зўраки ўлим ҳолатларининг учдан икки қисмини (63 %), 60 ёшдан юқори гуруҳлар 22,7 %, 1-20 ёшгача бўлганлар 14,5 % ни ташкил этган (Расм 7).

Зўраки ўлим ҳолатларини ёш гуруҳлари бўйича тақсимланиш. Расм 7

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ХУЛОСА: Аёлларнинг зўраки ўлим билан боғлиқ мурдалар экспертизаси суд тиббиётида салмоқли ўрин тутган. Жумладан, аёлларнинг зўраки ўлим ҳолатлари жами мурдалар экспертизасининг 33 % ини, аёллар мурдаси экспертизасининг 79,6 % ини ва барча зўраки ўлим ҳолатларининг 40,0 % ини ташкил этган бўлиб, уларнинг аксарияти механик жароҳатларга тўғри келган.

Зўраки ўлими ҳолатларнинг 3,1 % қотиллик, 42,3 % суицид ва 54,6 % бахтсиз ҳодисалар ташкил қилиб, улардан автотравма 59,0 % ни, механик асфиксия 35,1 % ни, захарланишлар 1,6 % ни ҳамда физик омиллар таъсири 1,1 % ни ташкил этди.

Зўраки ўлимлар кўпроқ июн, декабр ойлари ва ҳафтанинг жума кунида, соат 13:00-18:00 лари оралиғида, уйда содир бўлиб, жабрланганлар орасида 21-60 ёшдаги аёллар аксариятини ташкил этган.

АДАБИЁТЛАР :

1. Анализ повозрастных рисков смертности населения. “Вопросы экономики и управления для руководителей здравоохранения” 2010 г. №6. С:10-20.
2. Жалолов Ж.Ж. – Суд тиббиёти. Тошкент – 1996 й.
3. З.А.Ғиёсов. – Суд тиббиёти. Тошкент – 2018 й.
4. С.И.Индаминов. – суд тиббиёти. Врач фаолиятининг ҳуқуқий асослари. Тошкент – 2020 й.
5. Солохин А.А. – Судебно–медицинская экспертиза в случаях автомобильной травмы. М., Мед., 1968 г. С:235.
6. Ўзбекистан Республикаси судтиббий экспертиза муассасаларининг 1998 йилдаги фаолияти ҳақидаги ҳисобот. Тошкент, 1999 й.
7. Ходжаева Н.А. – Анализ показателей суицидов в Республике Узбекистан и США. Ўзбекистон тиббиёт журнали. 2002 г. №1. С:72-73.
8. Асадов Д.А., Ходжаева Н.А. – Социально - медицинские аспекты суицидологии. Ўзбекистон тиббиёт журнали. 2001 г. №1. С:105-107.
9. Атлас здоровья а Европе. 2-е издание, 2008 год. С:57-61.
10. Ғиёсов З.А., Дехқонов М.А., Намонов М.А. – Транспорт травмаси натижасида содир булган улимнинг суд тиббий тавсифи. "Ҳуқуқ тиббиёти", 2 жилд. Тошкент-1995 й. №6. Б:24 – 29.
11. “Ўзбекистан Республикаси суд-тиббий экспертиза хизматининг ҳолати ва такомиллаштириш йўллари” илмий-амалий конференция материаллари. Тошкент-2012 й. Б:80-85.
12. РСТЭИАМ Сурхондарё филиалининг 2022-2023 йилдаги ҳисоботлари.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

АНДИЖОН ВИЛОЯТИ ТОҒЛИ ВА ТОҒ ОЛДИ ХУДУДЛАРИДА ЎСМИРЛАРДА МИОПИЯ КАСАЛЛИГИНИНГ ТАРКАЛИШИ ЁШАРИШ САБАБЛАРИ

Андижон Давлат Тиббиёт Институти

Усманова Т.Ж., Жалолитдинов Д.Л. Икромов Д.А. Икромов А.Ф

Аннотация. Ушбу илмий мақолада Андижон вилояти тоғли ва тоғ олди худудларида ўсмирларда миопия касаллигининг таркалиши ва ёшариш сабаблари, касалликни ривожланишига таъсир кўрсатувчи хавф омиллари, уларни келиб чиқиши, этиологияси, патогенези, клиникаси, диагностикаси, асоратлари ва уларни бартараф этиш ҳамда даволаш усуллари кенг замонавий йўналишда тахлил килинган.

Ключ сўз: миопия, стафилома, конус, Фундус камера.

МИОПИЯ У ПОДРОСТКОВ В ГОРНЫХ И ПРЕДГОРНЫХ РАЙОНАХ АНДИЖАНСКОЙ ОБЛАСТИ, ПРИЧИНЫ РАСПРОСТРАНЕНИЯ

Андижанский Государственный Медицинский Институт

Усманова Т.Ж., Жалолитдинов Д.Л. Икромов Д.А. Икромов А.Ф

Аннотация. В этой научной области рассматриваются причины оставления и омоложения близорукости у подростков в горных и предгорных районах Андижанской области, факторы риска, влияющие на развитие заболевания, их происхождение, этиология, патогенез, клиника, диагностика, осложнения и методы их устранения. Лечение в области лечения проложено в широком современном направлении.

Ключевые слово: близорукость, стафилома, шишка, камера глазного дна.

MYOPIA IN ADOLESCENTS IN MOUNTAINOUS AND FOOTHILL AREAS OF THE ANDIJAN REGION, THE CAUSES OF THE SPREA

Andijan State Medical Institute

Usmanova T.J., Jaloliddinov D.L. Ikramov D.A. Ikramov A.F

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Annotation. In this scientific field, the causes of abandonment and rejuvenation of myopia in adolescents in the mountainous and mountainous regions of the Andijan region, risk factors affecting the development of the disease, their origin, etiology, pathogenesis, clinic, diagnosis, complications and methods of their elimination of treatment in the field of treatment are laid in a broad modern direction.

Ключ word: myopia, staphyloma, cone, fundus camera.

Миопия касаллиги ва уни болалар ўртасида кенг тарқалиши ва ёшариши ҳозирги замон офтальмологиясининг долзарб муаммоларига айланиб бормоқда. Инсон ёшининг катталашиб бориши юқори даражали миопияда патологик ўзгаришларнинг ривожланиши учун муҳим хавф омилдир [7]. Миопияси бўлган ўсмирларда макулопатиянинг тарқалиши паст ва ёшга қараб ортиб бориши кўрсатилган. Ўсмирлар, энг кенг тарқалган ўзгаришлар орқа мия (37%) атрофида қийшиқ дисклар (39%) ва атрофияси бор [24]. Э. П. Тарутта ва Е. О. Саксонова прогрессив миопия бўлган болалар ва ўсмирларда периферик витреохориоретинал дистрофия (ПВХД) частотасининг ёшга боғлиқ динамикасини ўрганишди. 10 ёшдан 15 ёшгача ПВХД частотаси 3,8 баравар, 15 ёшдан 18-20 ёшгача — яна 1,4 баравар кўпайиши аниқланди [25]. Э. П. Тарутта тадқиқот ПВХД частотаси "ривожланиш чўққиси" 11-13 ёшдаги болаларда кузатилади, деб кўрсатди [26]. Юқори миопия билан катталар аҳоли (40 йил ва ундан катта) йилда, тарқалганлиги ва макулопатия ривожланиши сезиларли даражада юқори (стафилома — 23%, СПА — 19,3%) [27]. Юқори даражали миопия патологик ўзгаришларнинг ривожланиши учун муҳим хавф омилдир [7]. Миопия бўлган болаларда макулопатиянинг тарқалиши паст ва ёшга қараб ортиб бориши кўрсатилган.

Ҳозирги кунда ривожланиб боровчи миопия ва унинг асоратлари бутун дунё бўйлаб соғлиқ учун жиддий муаммо эканлиги ва янада ёмонлашиши аниқланмоқда. Ушбу ҳолатни тизимлаштириш масаласи сезиларли қийинчиликларни келтириб чиқаради.

Касалликни ўрганишдан мақсадимиз. Андижон вилояти тоғли ва тоғ олди ҳудудларида ўсмирларда миопия касаллигини ривожланиши ва ёшаришига сабаб бўлувчи омилларни, касалликни клиник кечишини ўрганиш.

Материал ва методлари. Андижон вилояти тоғли ҳудудлари бўлган Пахтаобод, Хонобод, Хўжаобод туманларида касалликни тарқалиши, ёшариши ва келтириб чиқарувчи сабабларини ўрганиш учун биз Андижон вилоят кўз

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

касалликлари клиник шифохонасининг 2020-2022 йиллардаги бемор болалардан 200 та касаллик тарихини ўрганиб чиқдик.

Натижа. . Андижон вилояти тоғли худудлари бўлган Пахтаобод, Хонобод, Хўжаобод туманларидан кўз касалликлар бўлимида 200 та бемор бола (400 кўз) 14- 45 ёшгача ажиратиб олинди; шулардан 88 тасида бирламчи кўрик ва текширув давомида ривожланиб боровчи миопиянинг юкори даражаси аниқланди.

Биз касаллик тарихини миопияни даражасига қараб 3 та гуруҳга бўлдик.1) Миопия – 3дан - 6 дптргача 16 кўз; 2) - 7 дан - 10 дптргача – 66 кўз; - 11 дан - 14 дптргача 44 кўз; 3) - 14 дптрдан юкори 12 кўз. Бизни қизиқтирган нарса шуки, 10 ёшдан 14 ёшгача бўлган болаларда касалликни бирламчи белгилари бу бош оғриши, кўзнинг толиқиши, қизариши, ёшлашиши каби симптомлар аниқланган. Бу ўз вақтида компютер ва кўриш синдромига хос симптомлар эканлиги бизга маълум. Болалар объектив кўрилганда қорачиғни ёруғликга сезувчанлигини пастлиги, баъзан олд бўлманинг саёзлиги кузатилган. Бу болалар асосан кўп вақтини компютер экрани олдида ўтириши, сенсорли мобил алоқа воситаларини мунтазам ўйнаганликлари аниқланди.

Миопиянинг тарқалиши Ўзбекистонда туғма миопия -1%, мактабгача – 1-3,2%, кичик синфдаги мактаб болалари – 6-8%, катта синфдаги мактаб болалари– 25-30% , лицей и гимназия битирувчилари – 50%. Андижон шаҳрида миопияни тарқалиши 42 % ўғил болаларда ва 58 % қиз болаларни ташкил этади.(Г.Маматходжаева статистик текширувлари).Вилоятнинг тоғли худудлари денгиз сатхидан 3,500 метр баландликда бўлгани куёшдан келаётган ултрабинфша нур тўр пардага кучли таъсир кўрсатади. Бунинг натижасида миопияни ўрта ва юкори даражасида тўр пардада дистрофик ўчоқлар пайдо бўлади. Касаллик болалар ва ўсмирларда эрта бошланади.

Юкоридан кўриниб турибдики, юкори синфдаги мактаб болалари ва лицей и гимназия битирувчиларида касаллик нисбатан кўпроқ аниқланади.

Хулоса: Хулоса қилиб касалликнинг келиб чиқиши ва ёшаришига сабаб бўлувчи омилларга қуйидагиларни киритиш мумкин. Демак,

- Тоғли худудларда миопияли кўзларга куёшдан келаётган ултрабинафша нурнинг таъсири натижасида миопияни тўр пардага асоратлари тарқалиши ва касалликни ёшариши кузатилади.

-Болаларни тўғри ўтириб дарс тайёрламаслиги, ёритиш мосламаларини меёрида бўлмаслиги.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

-Телевизор ва компьютер олдида узок вақт ўтириши, сенсорли мобил алоқа воситаларини мунтазам ўйнаши, дам олиш режимини бузилиши.

- Овқатланиш рационини тўғри ташкил этилмаслиги болаларда кўриш ўткирлигини секин аста пасайиб бориши орттирилган миопиянинг кўпайиши ва ёшаришига сабаб бўлади.

ЛИТЕРАТУРЫ

1. Журнал «Вестник офтальмологии» . Москва, 2016
2. Нестеров А.П. Глаукома. Москва, 2008
- 3.Офтальмология. Системали ёндошиш. Жек Канский. 2005
- 4.Даниличев В.Ф. Современная офтальмология. Москва 2009

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

TECHNOLOGY OF MORAL AND MORAL EDUCATION OF THE FUTURE TEACHER OF PROFESSIONAL EDUCATION

Azimova Nasiba Ergashovna

Professor of Bukhara State University, candidate of Pedagogical Sciences.

ABSTRACT: The moral and moral education of the future teacher of vocational education was based on the scientific and theoretical aspects of the actual pedagogical problem; the personality of the teacher of vocational education and their role in spiritual and moral education were analyzed pedagogically, its content and essence were covered; the content, forms and methods of spiritual and moral education of the future teacher of; pedagogical conditions, conclusions and recommendations of moral and moral education of the future teacher of professional education were developed.

The universal and methodological recommendations developed in the course of the study can be widely used in all parts of the system of continuous education, in the process of teaching and improving social sciences, in the implementation of spiritual and educational work in educational institutions.

The materials of the research work can be widely used by such scientists as pedagogues, historians, philosophers, psychologists dealing with the problems of education, morality, spirituality, in the training of higher educational institutions, professional colleges, in the courses of professional development and retraining of teachers, as well as employees of public education, teachers.

Keywords: thought, professional education, spiritual, moral education, humanitarian, universal, development, education, moral, teacher, vocational education, scientific aspects, theoretical aspects, actual, pedagogical problem, the personality, analyze, the content, pedagogical conditions, conclusion, recommendation, comparative-critical study, analysis of scientific and methodological literature on political, philosophical, historical, ethnographic, pedagogical, psychological and spiritual; pedagogical observation, interview, questionnaire survey; tests, experiment-test; monitoring, mathematical-statistical analysis; summarizing the results of the research, "public education", "continuous education", "pedagogical skills", "vocational education", temperament, intelligence, "spiritual-moral upbringing", common sense, kindness, purity, honesty, conscientiousness, love for Labor, loyalty to the motherland, conscience, duty, faith, kindness, compassion, mutual assistance, humanism, kindness, faith, " pedagogy", "

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

pedagogical skills", " professional pedagogy", " pedagogical technologies ", IT knowledge, confidence, worldview, national ideology, the idea of national independence, Independence, Organization, initiative, creativity, questionability, resourcefulness, nobility, loyalty to their profession, Comparative analysis, self-assessment, rating, tests, observation, conversation, questionnaire, creation of problematic situations, as noted above, future, willpower, enthusiasm, courage, self-confidence.

INTRODUCTION: The main idea of the people of our country on the path of national development is the restoration of a free and prosperous, free and prosperous life. Of course, the development of political, economic, social and spiritual directions plays an important role in the implementation of this idea. And it's no secret to anyone that the development of these lines still depends on the personnel that are being prepared for today. In Fact, The President Of The Republic Of Uzbekistan I.A.The great attention given to the education system and the conditions created at the initiative of Karimov personally in the following years are the main grounds for the comprehensive development of the future generation. Our compatriot is our main task "...it consists in educating a perfect person – a harmonious person who has an independent worldview, who lives on the basis of the invaluable heritage of our ancestors and modern thinking."

In the spiritual and moral education of the younger generation, effective organizational, pedagogical forms and tools based on rich cultural and historical traditions, customs and universal values of the people are developed and introduced into practice in the "national program of Personnel Training" of the Republic of Uzbekistan. The priority of educating the individual and bringing him to perfection in every possible way is ensured. In order to increase the general and pedagogical culture, spiritual and educational work between the country's morality will be improved." Also in this program, it is indicated the need to pay attention to "ensuring the humanitarian direction of education on the basis of the rich spiritual and spiritual heritage of the people and universal values" in the training of morally and morally competent specialists.

The idea of national independence and democracy, national and scientific worldview on the basis of national and universal values, high spirituality and democratic culture, economic, legal and creative thinking, Judaism and socio-political activity on the basis of Humanities and socio-economic sciences taught in higher educational institutions, especially in the content of the disciplines in the pedagogical cycle, in a word, the need Such directions as the development of spiritual values in the minds of young people, the restoration of the invaluable spiritual and cultural heritage created by our

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ancestors, the positive essence of spiritual recovery, the creation of the necessary conditions for the formation of a spiritually rich personality, the formation of high spirituality, culture and creative thinking, pride and a sense of human dignity, the Of course, without the formation of the main directions of spiritual and moral education, such as the prosperity of the Motherland, the peace of the people, a perfect person, social cooperation, the harmony of the nation, tolerance of religion, one can not educate a true professional person. Society dictates the upbringing and development of people loyal to their profession, skilled. Because the restoration of a free and prosperous, free and prosperous life is the main idea of the people of Uzbekistan on the path of national development, it is the most basic task of every student to deeply avoid and actively participate in its strengthening. Therefore, it is one of the important issues to educate the students in every possible way, to give them spiritual and educational knowledge, to create skills and qualifications. Although certain work experiences have been accumulated in this area and some shortcomings have also been identified in the work in this direction, the pedagogical solution to the problem has not sufficiently expressed itself in the theory of Education.

A single, consistent system of organizing the process of spiritual and moral education of higher education students has not been developed. Special literature on the formation of this sphere is not enough.

The results of the study of the work of higher educational institutions that train pedagogical personnel showed that there are some problems in the organization and management of the process of moral and moral education of students. Therefore, in our study, we drew attention to the coverage of the problem of moral and moral education of future teachers of vocational education, the creation of its scientific and pedagogical bases.

MATERIALS

Spiritual and moral education of young people has become the main task of society in every era. Because the spirituality of a people whose moral purity, personality is beautiful, is also considered high. It is also worth noting that the Uzbek people have long been world-famous for their spirituality and culture. Middle Asian thinkers such as Abu Nasr Forabi, Abu Rayhon Beruni, Abu Ali ibn Sina, Alisher Navoi made a huge contribution to the development of the culture of our people and enrichment of spirituality. In their works, they clearly expressed the goals and tasks of bringing a person to the level of originality, virtue, perfection. The invaluable works of our great ancestors

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

are the basis of our spirituality and the negation of the spiritual and moral upbringing of the reader-youth.

The issues of formation of the spirituality of the reader-youth, upbringing them in the spirit of national and universal values, as well as improvement of moral aspects o.Musurmonova, Sh.Qurbanov, U.Court, J.G'.Yoldoshev, N.Artiqov, M.Report This WebsiteHasanbaev, M.Ochilov, K.Z.Zaripov, Sh.Shodmonova, D.Rozieva, Sh.Sh.Olimov made his own expression in the scientific research of such scientists.

Improving the training of teachers of Labor and vocational education-problems of motivation R.H.Djuraev, P.T.Magzumov, U.N.Noshaliev, N.Saidaxmedov, O'.Q.Tolipov, A.R.Khodjabayev, E.T.Choriev, U.I.Inayatov, N.A.Muslimov, Z.K.Ismailova, A.A.Abduqodirov, X.F.It was studied by the rashidovs. The result of carrying out scientific research and observing the work experiences in this regard has shown that the problem of moral and moral education of future professional teachers has not been specially studied scientifically. The legislation on the creation of pedagogical conditions for moral and moral education of the future teacher of Professional Education has not been sufficiently studied in the theory of pedagogical science. Today, thanks to the independence of Uzbekistan, in the process of national education, there are all opportunities for solving the problems of moral and moral education of future teachers of vocational education.

Indeed, in the conditions of independence, on the basis of a new methodological basis, it is important to influence the individual both internally and externally, spiritual and moral education of future teachers of professional education on the basis of its social essence, structure of activity, self-awareness. Therefore, we defined the subject of the dissertation as "the technology of moral and moral education of the future teacher of professional education" (on the example of teaching subjects in the pedagogical direction).

METHODS

The research work was carried out on the basis of the scientific research work carried out at the Bukhara Institute of high technologies engineering and technical on the priority direction of the development of Science and technology in the direction of "spiritual-moral and cultural development of democratic and Legal Society, formation of innovative economy" of the Cabinet of Ministers of the Republic

Purpose of the study: to create methodological recommendations on the development and implementation of theoretical and methodological framework of moral and moral education of future professional education teacher.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Research objectives:

1. Scientific-theoretical justification of moral and moral education of the teacher of professional education as a pedagogical problem.
2. Development of the technology of moral and moral education of the future teacher of professional education.
3. To develop a model of moral and moral education of the teacher of future professional education.
4. To determine the effectiveness of the results of the study in the process of pedagogical experience-testing.
5. To develop methodical recommendations on moral and moral education of future professional education teacher.

Object of the study: the process of moral and moral education of a future professional education teacher.

Subject of the study: the content, effective forms and methods, tools of the process of moral and moral education of the future professional education teacher.

Research methods: comparative-critical study, analysis of scientific and methodological literature on political, philosophical, historical, ethnographic, pedagogical, psychological and spiritual; pedagogical observation, interview, questionnaire survey; tests, experiment-test; monitoring, mathematical-statistical analysis; summarizing the results of the research.

Methodological basis of the study: law of the Republic of Uzbekistan "on Education", "National Program of Personnel Training", president of the Republic of Uzbekistan I.A. The methodological basis of the dissertation is independence and spirituality in the works of Karimov, theoretical views on education and education, teachings of Eastern thinkers and scientists of our Republic on spirituality, enlightenment, morality and perfect man.

Scientific hypothesis of the study: the process of moral and moral education of future professional education teacher will be effective, if any:

- if the process of spiritual and moral education of the future teacher of professional education is analyzed scientifically pedagogically and its factors are clearly defined;
- if the technology of moral and moral education of the future professional education teacher is developed and its possibilities are fully opened;
- if the advanced ideas of Central Asian thinkers, folk pedagogy, national traditions and traditions are widely used in spiritual and moral education;
- if the effective forms, methods, means of spiritual and moral education of the

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

future teacher of vocational education are established and its holistic system is created;
- a high result can be achieved if scientific-methodological and practical recommendations of moral and moral education of teachers of professional education are developed.

The main cases that are brought to protection:

1. Scientific-pedagogical analysis of the fact that moral and moral education of the future teacher of professional education is a pedagogical problem.
2. The technology, forms and techniques of moral and moral education of the future teacher of professional education.
3. The model of moral and moral education of the teacher of the future professional education.
4. Criteria for determining the level of moral and moral upbringing of a future professional education teacher.
5. Scientific-methodological recommendations and practical conclusions on moral and moral education of the future teacher of professional education.

Theoretical and practical aspects of the study were popularized at scientific-practical conferences held at the Bukhara Institute of engineering and technology, Bukhara State University, Samarkand State University and other higher educational institutions of the Republic. The main content of the study was brought to the attention of the pedagogical public with the help of scientific articles published in the journals "public education", "continuous education", "pedagogical skills", "vocational education". Also, the results of the study were covered in a monograph called "technology of moral and moral education of the teacher of vocational education".

RESULTS

Spirituality-begins with enlightenment. And the basis of education is education. The formation of an educational-illiterate spiritual worldview is complex.

The political-social, economic-cultural development of society primarily depends on the person, on his spiritual-educational formation. In this regard, it is worth recognizing that the economic, cultural, political development of any society forms the basis of human intelligence, thinking, consciousness, will, social activity, its spirituality, views, moral and aesthetic knowledge, internal spiritual experiences and the meaning of life. A person who has no spiritual wealth can not be a harmonious person, and can not actively participate in the process of socio-economic development, as a society that has not previously determined its goals, tasks, future dreams, clearly understood its practical ways, methods, means has never been able to rise to the heights.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

To the concept of spirituality, I.A.Karimov gives such a definition in his book "High spirituality is an invincible force", in depth and in detail, summarizing previous experiences: "spirituality is an incomparable force that encourages a person to spiritual purification, to heartily grow up, makes the inner world of a person energetic, makes the whole of his will, awakens his conscience, is the criterion of all his views". The essence of spirituality comes from such moral and moral qualities as intelligence, contemplation of cognition, virtues of humanity-persistence, courage, care, cares, taste, ingenuity, and the possession of such characteristics is indicated in the expression of the desire, purpose of the people and nation of each period. And for any person - nation with such moral and moral qualities, he sought to improve the life of the workers and the morals he cared about, and tried to put the interests of the people, the nation, the state above his own benefit.

Due to the requirements of national independence, definitions that reveal the essence and meaning of spirituality, the social pedagogical essence of the concept of "upbringing a spiritually and morally harmonious person", have created many more. Based on this, we can not be mistaken if we describe as " spirituality is a force that reflects the intelligence, spiritual perfection, moral potential of a person, manifests itself in his worldview, prepares him as an active participant in socio - economic life, generalizes the ability, talent, experience of people."

Morality is inextricably linked with the concept of spirituality, it is one of the forms of social consciousness. Morality forms in young people such qualities as honesty, purity, duty, conscience, generosity, self-sacrifice. Morality is a complex of norms (norms) of conduct that regulate people's relations with themselves, their family, relatives, friends.

Morality is a unique way of knowing the world, regulating people's behavior from the point of view of good and evil. Morality has the function of forming norms of behavior, which are considered extremely important for a person, correctly approaching the world of social life, human cultural life, social values.

From the above points we can conclude that the concepts of "spirituality "and" morality " are close to each other and complement each other. These concepts are intertwined and represent all the positive qualities of a person, his morality, temperament, intelligence, inextricably linked ideological views. Therefore, we call it "spiritual-moral upbringing", combining both these words. Spiritual and moral qualities of a person are integrated into a person with the help of upbringing.

Spiritual and moral education in its own time embodied spiritual and moral concepts, the consciousness of a person is connected with society, nature, the duty of

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

people before society, behavior-it is a social phenomenon that determines its relevance, its impact on society. In the content of spiritual and moral education lies such positive human qualities as intelligence, common sense, kindness, purity, honesty, conscientiousness, love for Labor, loyalty to the motherland.

Spiritual and moral education performs the following functions::

- formation of positive attitude of people towards society;
- educating conscious discipline;
- education of a perfect person;
- to evoke a sense of hatred for negative vices in society.

We tried to establish its definition, proceeding from the theoretical foundations of the essence of the moral and moral education of the teacher of the future professional education. That is, the moral and moral education of the teacher of the future professional education – this is the formation of strong spiritual and moral knowledge, skills and skills, the formation of a culture of human behavior, the formation of positive emotions, being an example in the implementation of norms of behavior, the attitude of a person to events taking place in society, observance of daily spiritual and moral principles and norms, the love of Vatan, the sense of Vatan, to bring happiness to members of the society by contributing, justice is a concept that embodies such positive qualities as conscience, duty, faith, kindness, compassion, mutual assistance, humanism, kindness, faith.

In the second chapter of the dissertation entitled "The methodology of spiritual and moral education of the future teacher of vocational education", the idea of the content of spiritual and moral education of the future teacher of vocational education on the basis of integration of pedagogical disciplines is discussed.

Moral and moral education of students is formed in the entire educational system of higher educational institutions. A special role in this process is played by subjects of pedagogical orientation. Teaching such subjects as " pedagogy", " pedagogical skills", " professional pedagogy", " pedagogical technologies " creates great opportunities for moral and moral education of teachers of future professional education. On the basis of the knowledge provided in these disciplines, there are opportunities to educate a specialist who has comprehensively developed, perfected, has an active life position, is able to organize mass-political work, is morally pure, jismonan harmonious, mentally thoughtful, has a deep theoretical-practical knowledge and spiritual-moral perfection in his specialty.

In the spiritual and moral education of teachers of the future professional education, the choice of educational materials for the lesson, the clear definition of the educational goals, taking into account the Real educational opportunities of teachers and students, the

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

choice of interactive methods and tools that accurately and quickly convey the educational information to the student's mind, create a great Based on this, we have developed a system of lessons on the basis of interdisciplinary links aimed at "spiritual and moral education" of students with the help of topics included in the program of pedagogical category Sciences and additional information that allows them to convey the content to the minds of students. Bunda we have focused on the following features of the theme and information:

- to the modernity, relevance, science of subject and information;
- to be able to meet students ' level of preparation, requirements and needs;
- to the level of orientation of teacher and student attitude towards specific goals;
- we are guided by the rules on how to help students grow their educational and educational opportunities.

According to the law "on education", "national program of training of Personnel", one of the main directions of spiritual and educational work is in the reform of continuous education, in the development of the system of training of personnel. Because, in the upbringing of the younger generation, the effectiveness of educational work can not be achieved if moral and moral education is not met.

Spiritual and educational work, organized in higher educational institutions, contributes to the formation of the following qualities in the teachers of future professional education:

- spiritual and educational work is a continuation of educational work, which increases the moral and moral level of students;
- strengthens students ' spiritual and moral understanding, adds a new one;
- increases students ' respect for moral and moral values and develops their interesttiradi;
- increases the educational and educational activities of students.

Spiritual and educational activities allow students to understand life, to know it more deeply, to form in IT knowledge, confidence, worldview, national ideology, the idea of national independence, to grow in them such qualities as Independence, Organization, initiative, creativity, questionability, resourcefulness, nobility, loyalty to their profession.

DISCUSSION

The teacher of vocational education is the organizer and manager of the educational process in the vocational college. Its educational effect on students is realized in the process of being in circulation with the students in the course of training and extra-curricular times.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

It is a necessary phenomenon to develop a schematic structure of spiritual and moral education of a future professional education teacher. Because the structure is described as a system consisting of interrelated and mutually complementary components that ensure the interdependence of all forms of educational processes, represent the direction of the set goals and objectives and ensure the achievement of the intended results, each of the components listed in the structure has its own influence on the change of the whole system as components

The third chapter of the dissertation is devoted to "effective indicators of moral and moral education of the future teacher of vocational education". In this chapter, the effective levels of the process of spiritual and moral education of the future teacher of vocational education are shown.

One of the main factors that ensure the spiritual and moral education of the future teacher of vocational education is to raise the process of teaching subjects in the pedagogical direction to a high level. In the process of organizing practical work aimed at moral and moral education of future teachers of vocational education in higher educational institutions, experimental-test works were conducted on the basis of questions and answers, round tables and questionnaires among the respondents working in these educational institutions.

In the research work, opportunities of moral and moral education of students of the directions of Higher Education "use and repair of vehicles", "electrical energy", "light industry technology" were identified.

The main purpose of the experience-testing work organized to ensure moral and moral training of teachers of future professional education in higher educational institutions is to study the pre-and post – experience state of the level of moral and moral education of the students of these educational institutions and achieve full formation of moral and moral qualities in them.

In the process of carrying out the research, a total of 521 students from educational institutions, including Bukhara high technology engineering and Technical Institute, Karshi State University, Jizzakh Polytechnic Institute, Bukhara State University were involved in the experimental work and their knowledge on moral and moral education was tested. Students were referred to experimental and control groups according to the principle of random selection. In the experimental groups, work was carried out on the basis of a questionnaire expressing the concepts of moral and moral education and the methodology for determining their knowledge. In the control groups, however, although

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

general information was given about the issue under study at the beginning of the study, the experimental group provided a relatively in-depth and thorough knowledge.

In the process of acquisition of knowledge by teachers of future professional education in experimental and test works, in their spiritual and moral education, we based on the following criteria::

1. Knowledge of the meaning and essence of spirituality, enlightenment, morality, concepts.
2. Formation of a sense of respect for our national spiritual heritage.
3. To know our thinkers and their creativity.
4. Education in the spirit of traditions, loyalty to national and universal values.
5. Formation of feelings of humankind and fairness.
6. Love for the motherland, understanding of the social duty before Vatan.
7. Mutual respect, striving to increase spiritual-moral qualities.
8. Formulate the attitude to such qualities as kindness, generosity, mutual assistance.
9. To operate in the interest of society and to know its moral and moral requirements.

In the process of training in higher educational institutions, the formation of moral and moral qualities of future teachers of vocational education using the opportunities of technological approach is one of the most effective methods. The educational process, organized on the basis of a technological approach, must first serve to ensure the development of the spirituality of the personality of the teacher of the future professional education. Because in the technological approach in education-training, the ability of participants in the educational process to master, the variety of educational content, types of educational material, their cognitive activity, lack of uniformity of manifestations and other reasons are not hindered.

As a result of the study, the data of the control group were compared with the data of the experimental group. Comparative analysis was determined using techniques of self-assessment, rating, tests, observation, conversation, questionnaire, creation of problematic situations, as noted above. Comparative analysis showed that the results of the control group were significantly lower than those of the experimental-test groups in the results of educational work aimed at a specific goal. Especially at the end of the experiment, that is, the teachers of the future vocational education gave positive indicators at the time of graduating from a higher educational institution. 32% of the student gave a high result, while in the control group showed 18%. Hence, the system of educational

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

influence shows that it turned out to be effective in practice: if at the beginning of the experiment there were 14% of students who gave a morally high level of performance, then at the end of the experiment it was 32%. The process of spiritual and moral development in the control group has not changed. Because the educational impact in these groups is not based on a specific goal, but on general requirements. Students in the control class lack such qualities as aspiration for the future, willpower, enthusiasm, courage, self-confidence.

In the experimental groups, the students set new life goals, brought up moral and moral qualities in themselves, as well as achieved a high level of moral and moral consciousness and behavior, acquired the skills of self-management.

Thus, the spiritual and moral upbringing of the teacher of the future professional education has effectively completed the experience-testing work. The level of moral and moral upbringing of the participants of the experimental groups was high, which confirmed the effectiveness of the methodology we conducted.

The results of the experimental and test work conducted with the aim of determining the moral and moral upbringing of the future teacher of vocational education are presented in the table below:

Table 1

Experience-test result indicators

Groups number of students level of knowledge acquisition

upper average lower

Experience 264 89 135 40

Control 257 67 82 108

For the mathematical – statistical analysis of these data, the method Student-Fisher was chosen.

For experimental and control groups, the modal values of the cursors are $MT=5$ and $MH=3$ respectively, that is, the difference between them is sufficient, since $MT > MH$. This, in turn, indicates in advance that even the appropriate medium values for these selections satisfy the conditions $X > Y$. We calculate them based on the following formulas:

$$\bar{X} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^{n=3} n_i x_i = \frac{1}{264} (89 \cdot 5 + 135 \cdot 4 + 40 \cdot 3) = \frac{1}{264} (445 + 540 + 120) = \frac{1105}{264} = 4,1$$

$$\bar{Y} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^{n=3} n_i y_i = \frac{1}{257} (67 \cdot 5 + 82 \cdot 4 + 108 \cdot 3) = \frac{1}{257} (335 + 328 + 324) = \frac{987}{257} = 3,8$$

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

So it turns out that the average mastering in the experimental group is greater than in the control group:

$$\bar{X} > \bar{Y}$$

Based on the above results, we calculate the quality indicators of experience-testing work.

$$\bar{X} = 4,1; \quad \bar{Y} = 3,8; \quad \Delta_{\text{м}} = 0,03; \quad \Delta_{\text{н}} = 0,05$$

More quality indicators:

$$K_{\text{эф}} = \frac{\bar{X} - \Delta_{\text{м}}}{\bar{Y} + \Delta_{\text{н}}} = \frac{4,1 - 0,03}{3,8 + 0,05} = \frac{4,07}{3,85} = 1,06 > 1;$$

$$K_{\text{эф}} = (\bar{X} - \Delta_{\text{м}}) - (\bar{Y} - \Delta_{\text{н}}) = (4,1 - 0,03) - (3,8 - 0,05) = 4,07 - 3,75 = 0,32 > 0;$$

From the results obtained, one can see that the criterion for assessing the effectiveness of training is suddenly the size and the criterion for assessing the level of cognition is the size from scratch.

From this it seems that the results of the experimental group are higher than those of the control group.

CONCLUSION

1. Theoretical sources devoted to the spiritual and moral training of teachers of future professional education, analysis of research work, practice of training teachers of future professional education, the results of a comprehensive study of their work activities showed that the development of a holistic system of spiritual and moral education of teachers of future professional education in higher educational institutions and theoretical justification of

2. The technological system of moral and moral education of teachers of future professional education was determined taking into account specific pedagogical and psychological characteristics. It was found out that these pedagogical and psychological characteristics allow the young professional education teacher to organize, design the educational process in a purposeful manner, to choose the educational tasks that serve the pupil rational, spiritual, physical and moral development.

3. The process of moral and moral education of teachers of future vocational education is a multifaceted system, it covers the content, Form, tools, methods and techniques of the system of training teachers of vocational education, teacher-reader relations, ways of organizing them in the order of subjects, teacher skills and personal qualities.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

4. In the process of spiritual and moral education of teachers of future professional education, the skills and professional skills of the teacher occupy a special place, for its formation it is desirable to organize the educational process on the basis of modern pedagogical technologies.

5. Effective forms and techniques of work carried out in moral and moral education of teachers of future professional education, in the auditorium and outside the auditorium were selected and methods of using educational tools were developed.

6. A system of lessons on the basis of interdisciplinary links was developed, aimed at spiritual and moral education with the help of additional information that allows to convey the subjects and their content to the minds of students included in the program of disciplines in the pedagogical direction. It was scientifically based on the fact that the opportunities of pedagogical disciplines in spiritual and moral education of teachers of future professional education are great.

7. It was determined that the process of education and training in moral and moral education of teachers of future professional education, didactic games that encourage teachers and students to communicate together, plays a special role.

8. The criteria for determining the level of moral and moral upbringing in future professional education teachers were developed in the course of the experimental and test work carried out on the research. The importance of moral and moral education in the preparation of teachers of future professional education was determined.

Based on the above conclusions, we recommend the following:

1. To achieve the improvement of the quality of training of teachers of vocational education by developing ways of increasing the effectiveness of teaching subjects in pedagogical direction in higher educational institutions.

2. Creation of information-visual materials in the subjects of pedagogical direction, enrichment of new versions of the texts of lectures on the basis of modern technologies.

3. To create a complex of scientific-methodical, popular literature, electronic manuals on improving moral and moral education of teachers of future professional education, carry out fundamental scientific research work on this problem.

4. Training of teachers of professional education, having acquired knowledge and professional skills by organizing the educational process in higher educational institutions in the direction of vocational education on the basis of advanced pedagogical technologies.

LITERATURE:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

1. Azimova N. E. Et al. Youth Is Moving Force of Civil Society //Eastern European Scientific Journal. – 2019. – №. 1.
2. Азимова Н. Э. Роль профессионального педагога в подготовке гармонично развитой личности //Международный журнал гуманитарных и естественных наук. – 2018. – №. 5-1. – С. 30-32.
3. Азимова Н. Э. Технология духовно-нравственного воспитания преподавателя профессионального образования в процессе обучения //Молодой ученый. – 2011. – №. 5-2. – С. 117-118.
4. Азимова Н. Э., Насимова З. И. К. Важные особенности человеческого образования в семье //Academy. – 2020. – №. 5 (56). – С. 27-29.
5. Azimova N. E. Methods of Teaching Theoretical and Methodological Bases of Pedagogical Science in Medical Institutions //European journal of business startups and open society. – 2022. – Т. 2. – №. 1. – С. 16-20.
6. Azimova N. E. Information Technology in Teaching Archives-Project Topics, Technical Achievements that form the Basis of Information Technology //European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630). – 2022. – Т. 13. – С. 8-11.
7. Azimova N. E. Problems of development of new pedagogical technologies of training of teachers of professional education and their introduction into the educational and educational process //Academia Globe: Inderscience Research. – 2022. – Т. 3. – №. 01. – С. 1-3.
8. Azimova N. E. New Pedagogy in Teaching Economic Sciences the Role of Technology //Journal of Marketing and Emerging Economics. – 2022. – Т. 1. – №. 8. – С. 1-4.
9. Azimova N. O 'qituvchi nazokatida dilkashlik va pedagogik takt //центр научных публикаций (buxdu. Uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
10. Азимова Н. Kasbiy ta'lim oqituvchilarini tayyorlashning yangi pedagogik texnologiyalarini ishlab chiqish va ularni oquv-tarbiyaviy jarayonga tatbiq etish //центр научных публикаций (buxdu. Uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
11. Азимова Н. Э., Насимова З. И. К. Важные особенности человеческого образования в семье //Academy. – 2020. – №. 5 (56). – С. 27-29.

Talabalarda ekologik ongini shakllanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillar

Muxammedova Muhayyo Karimovna
Osiyo xalqaro universiteti
Pedagogika va psixologiya kafedrasi o'qituvchisi
Annotatsiya:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Mazkur maqolada ekologik ong, talabalarning ekologik bilimni rivojlantirish, tabiatga nisbatan axloqiy munosabat, ekologik ustanovkalarni, o'zaro identifikatsiyaning namoyon bo'lishida munosabatlar tizimi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: ekologik ong, ekologik bilim xulq-atvor motivlari, oilaviy muhit, estetik munosabat, psixologik yondashuv, intizom, jismoniy.

Jahon ta'lim va ilmiy markazlarida ekologik ong, ekologik bilimni rivojlantirish, tabiatga nisbatan axloqiy munosabat, ekologik ustanovkalarni, o'zaro identifikatsiyaning namoyon bo'lishida munosabatlar tizimi, ekologik ong shakllanishiga ta'sir ko'rsatuvchi axloqiy xulq-atvor motivlari, hayotga va inqirozli vaziyatlarga munosabat, tabiatga estetik munosabat, tabiat bilan o'zaro bog'liqlik ta'lim faoliyatining dolzarb yo'nalishlariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Tadqiqotchilarning ilmiy qarashlari asosida ekologik ongning quyidagi turlarini ajratib ko'rsatish mumkin: inkor etish – inson va tabiat o'rtasidagi bog'liqlik haqidagi har qanday dalillar inkor etiladi; giperbolizatsiya – ekologik sharoitning salbiy va ijobiy omillar, hodisalarning ahamiyatini bo'rttirib ko'rsatishdan iborat; egoistik shu bilan farq qiladiki, xulq-atvor modellarini tanlashda ustuvorlik sub'ekt manfaatlariga beriladi. Adekvat ekologik ongning xarakterli xususiyati – tashqi muhit ichki obrazining ob'ektiv voqelikka deyarli to'liq mos kelishi va xulq-atvor shakllarini tanlashda shaxs inson va tabiat o'rtasidagi tenglikka tayanadi. Bunda, albatta, shaxs axloqi muhim ahamiyat kasb etadi. A. I. Fokin quyidagi funktsiyalarni ajratadi: - tizimni shakllantiruvchi – tabiat bilan o'zaro ta'sir masalasida barcha shaxs xususiyatlarini integratsiyalash; - ma'no hosil qiluvchi – tabiiy dunyoning xususiyatlarini tushunishning kognitiv konstruktsiyalarini shakllantirish; - emotsional-baholovchi – tabiat bilan o'zaro ta'sirni boshdan kechirish; - moslashuvchan – shaxsning tabiiy vaziyatga moslashuvi; - himoya qiladigan – shaxsning emotsional-irodaviy psixoprofilaktikasi; - kreativ – tabiiy dunyo bilan o'zaro ta'sirning innovatsion usullarini izlash. Muammoning hozirgi holatini muhim xususiyati axloqiy taraqqiyotni shaxs taraqqiyoti bilan nazariy jihatdan bog'lash imkoniyatini bermasligidadir. Avval boshda axloqiy taraqqiyot shaxsning umumlashgan sifatlarini shakllanishi deb o'rganilgan (Hartshorne H.H., May M.A.). Masalan, to'g'rilik, kooperativlik va h.k. Biroq keyinchalik shaxs chizgilari G.Ayzenk tomonidan keskin nazariy tanqid ostiga olindi (Eysenk H.J.). U shaxsning ijtimoiy-axloqiy va psixologik xususiyatlarini farqlash lozimligi to'g'risidagi fikrni ilgari surdi. Ijtimoiy-axloqiy xususiyat deganda, G.Ayzenk kundalik turmushimizda biz kuzatadigan kishilarning halollik, mehribonlik,

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

to'g'rilik va h.k. kabi xususiyatlarini nazarda tutgan . Shaxsda ekologik ong shakllanishining psixologik mexanizmlari bo'yicha olib borilgan tadqiqot natijalari atrof-muhitga nisbatan ekotsentrik va antropotsentrik xususiyatlarni o'rganish so'rovnomasi bo'yicha ularning ko'rsatgan natijalari sinaluvchilarning so'rovnoma yuzasidan to'plagan natijalari o'zaro o'rta darajadagi qiymatni qayd etgan. Tabiatni e'zozlash uchun jamiyatda yashovchi aholining barchasida madaniy, axloqiy saviyasi yuksak bo'lishi talab etiladi. Madaniyat, axloqiy saviya esa jamiyatdan alohida holda yashamaydi. Jamiyatdan uzilib qolgan axloqiy va madaniy saviyaning bo'lishi mumkin emas. Chunki bunday jarayon kuchga ega bo'lmagan foydasiz faoliyatdir. Bu faoliyat olamdagi narsa va hodisalar haqida bahs yurgizib, haqiqatga erisha olmaydigan psixologik mushohada, xolos. Tevarak-atrofdagi o'simlik va hayvonot olamining ko'pligi, xilma-xilligini saqlash, yo'q bo'layotgan fauna turlarini tiklash, madaniy va tarixiy qadriyatlarga rioya qilish, negativ holdagi antropogen ta'sirlarni oldini olish axloqli-ma'naviyati baland shaxslarning vazifasidir. Umumiy o'rta ta'limda yuqorida keltirilgan so'rovnomalar bo'yicha o'zaro aniqlik darajasi noparametrik mezon bo'yicha quyidagicha natijani namoyon qilgan. Barcha sohalarda shiddatli o'zgarishlar borayotganining guvohimiz. Ayniqsa, insonlar faoliyatidagi turmush tarzi ko'p jihatlarni yangicha tafakkur qilishga majbur etmoqda. Ana shunday sohalarning biri bu –ekologiya sohasidagi ta'lim va tarbiyadir. Ekologik ta'lim uncha qadimiy bo'lmasa-da, hozirgi kunda eng dolzarb muammolardan biriga aylandi. Ushbu sohadagi ta'limning mazmun va shakli davr taqozosidan kelib chiqishi ham, tabiiy. Antiantropotsentrizm shkalasi bo'yicha olingan natijalar o'rta darajadagi qiymatni tashkil etgan. Bu shkalaga ko'ra, ekologiyaning tub mazmuni haqida so'z yuritganda tabiat va jamiyat tarixini, undagi insonlar faoliyati tahlil qilinmasa, ularni hozirgi zamon bilan bog'lanmasa, o'z-o'zidan ma'lumki, ta'limning ta'sirchanligi talab darajasida bo'lmaydi. Ekologik ta'lim insonlarni o'rab turgan tirik tabiatning tuzilishi, yer atrofidagi muhit haqidagina bo'lmasdan, balki tirik tabiatning hozirgi va kelajagi haqidagi ilmiy tasavvurlarni ham qamrab olishi Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar zarur. Tabiiy muvozanat shkalasiga ko'ra, o'quvchilar o'rta darajadagi qiymatni tashkil etganligi va ular atrofdagi odamlar ta'siriga to'la beriladi, deb aytib bo'lmaydi. Insonning tabiatga bog'liqligi shkalasi ham o'rtacha koeffitsientni namoyon qilgan. Ekologik ta'lim va tarbiyada insonlarning tabiatda tutgan beqiyos o'rni, tabiat jarayonlari bilan munosabati, u bilan bog'langanligi, aloqadorligini tushuntirish markaziy o'rinni olmog'i lozim. Ekologik inqiroz tahdidi shkalasiga ko'ra, ekologik

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

inqiroz bo'yicha ko'rsatkich turli xil faoliyat uchun eng maqbul ko'rsatkich sanaladi. Har bir inson o'z mushohadasiga hayvonot va o'simliklar haqidagi chuqur bilimni singdirishi zaruratga aylanmog'i, o'simlik va hayvonot olamisiz inson alohida yashay olmasligi, bular ham insonning o'zini tashkil qilishdagi omil ekanligini yodidan chiqarmasligi lozim. Ta'lim tarbiya sohasi o'quvchi va o'qituvchilarning ekologik jarayonlarni chuqur bilishlari uchun diqqatni maqsadli tomonlarga jalb etishni talab qiladi. Yangi ekologik paradigmaning integral shkalasi bo'yicha o'quvchi va o'qituvchilarning olgan natijalari o'rtachaga yaqin natijani namoyon etgan. Bunda asosan respondentlar aqliga asoslanib yondashadi va bu faoliyatni samarali bo'lishiga olib keladi. Mazkur sohada ish olib boruvchi har qanday aholi qatlami oddiylikdan murakkablikka qarab ish olib borishi talab etiladi. Ekologik ongning asosi oiladan boshlanar ekan, shu oila agar ekologik zarar nafaqat oilaga, balki kerak bo'lsa uni mahalla, maktab, tuman, shahar, viloyat, mamlakatimiz va butun mintaqa, dunyo miqyosida ham ta'sir ko'rsatishini misollar bilan batafsil tushuntirib bera olsa, yaxshi natija berishiga shubha yo'q. O'quvchi va o'qituvchilarning axloqiy ongidagi turmush hamda ta'lim jarayonida yuzaga keladigan o'zgarishlarni o'rganishga doir tadqiqot ishi bo'yicha quyidagi xulosalarni chiqarish mumkin: - o'quvchilarda axloqiy ongning shakllanishi xususiyatlari tor oilaviy muhitdan keng ijtimoiy muhitga ko'chishi bilan belgilanadi. - o'quvchi va o'qituvchilar axloqiy ongi taraqqiyotining dinamikasi ta'lim jarayoni sub'ektlarini tadqiqot ob'ekti sifatidagi tasnifini amalga oshirish imkoniyatini beradi; - shaxs axloqiy ongini statik hodisa sifatida ko'zdan kechirish psixologik diagnostika natijalaridagi anglashilmovchiliklarga sabab bo'lishi mumkin. O'quvchilarda ekologik ong shakllanishining psixologik mexanizmlari bo'yicha so'rovnomalardan olingan korrelyatsion tahlillar shuni ko'rsatdiki, sinaluvchilarda ekologik ongni o'zaro uyg'un ravishda rivojlantirishda ular uchun asosiy psixologik shkalalarning bir-biri bilan bog'langanligi, ya'ni tabiat – estetik zavq beruvchi ob'ekt, tabiat – o'rganish ob'ekt sifatida tabiat bilan amaliy munosabatlarga kirishish, kognitiv munosabat, amaliy munosabat va tabiat bilan o'zaro ta'sir kabi psixologik omillar yuqori darajada integratsiyalashganligini inobatga olish darkor. Tabiat bilan bog'liqlik va ekologik ongni o'rganishga qaratilgan so'rovnomalar o'rtasidagi natijalarga ko'ra, birinchi shkala tabiat bilan o'xshashlik shkalasi ekologik muammolarni rad etish, ekologik internallik, biotsentrizm va global ekologik muammolar kabi shkalalar bilan, ekologik sub'ektivlik shkalasi global ekologik muammolar shkalasi bilan, tabiat bilan o'zaro

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ta'sir shkalasi ekologik internallik, biotsentrizm va moliyaviy-iqtisodiy ustuvorlik shkalalari, ekotsentrizm shkalasi bilan, ekologik internallik, biotsentrizm va global ekologik muammolar shkalalari, ekologik apatiya shkalasi bilan ekologik muammolarni rad etish, moliyaviy-iqtisodiy ustuvorlik va global ekologik muammolar shkalalari, antropotsentrizm shkalasi bilan ekologik muammolarni rad etish, ekologik internallik, moliyaviy-iqtisodiy ustuvorlik va global ekologik muammolar kabi shkalalar bilan o'zaro aloqaga kirishgan. Hozirgi davrda ekologik muammolarning globallashuvi va keskinlashuvi, barcha ijtimoiy ong shakllarini, shu muammolar yechimi doirasida funktsional, integratsiyalashtirishni taqozo qilmoqda. Chunki insoniyat hayoti uchun munosib ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy va ekologik muhit yaratish zaruriyati, bir tomondan, shaxs ekologik burchini, mas'uliyatini, majburiyatini estetik munosabatlarga transformatsiya qilishni taqozo qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kozimova, N. A. (2023). BUGUNGI TA'LIM TIZIMIDA ZAMONAVIY O'QUVCHI SHAXSINING IJTIMOIIY VA PSIXOLOGIK JIHATLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(10), 44-46.V
2. Abduqahhorovna, N. K. (2023). PSIXOLOGIK KONSULTATSIYAGA MUROJAAT QILUVCHI OTA-ONALARNING FARZAND TARBIYASI MUAMMOLARINI O'RGANISHDA HADISLARDAN TERAPIYA SIFATIDA FOYDALANISH.
3. Kozimova, N. (2023). USE OF HADITHS AS THERAPY IN STUDYING THE PROBLEMS OF RAISING CHILDREN OF PARENTS APPLYING FOR PSYCHOLOGICAL CONSULTATION. *Modern Science and Research*, 2(9), 61-63.
4. Kozimova, N. A. (2023). BUGUNGI TA'LIM TIZIMIDA O'QUVCHI-YOSHLARNI ZAMONAVIY KASBLARGA YO'NALTIRISH VA KASB-HUNAR TANLASHNING IJTIMOIIY VA PSIXOLOGIK JIHATLARI. *PEDAGOG*, 6(5), 739-741.
5. Kozimova, N. A., & Ulug'ova, S. M. (2023). ZAMONAVIY PSIXOLOGIK KONSULTATSIYA, UNING TURLARI VA UNGA MUROJAAT QILISH SABABLARI. *Scientific Impulse*, 1(6), 1679-1682.
6. Nigora Kozimova Abduqahhorovna. (2023). Modern psychological consultation, its types and reasons for applying to it. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(9), 129-131. Retrieved from <http://grnjournal.us/index.php/AJPDIS/article/view/1343>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

7. Kozimova, N. A. (2023). Techniques and methods used in the process of psychological counseling. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 338-341.
8. Kozimova, N. A. (2023). PERSONALITY TYPES. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 372-377.
9. Kozimova, N. A. (2023). Psixologik konsultatsiya bosqichlari. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 90-95.
10. Kozimova, N. A., & Ulugova, S. M. (2022). Classification of a Group of Staff for Psychological Conseling and Referral to It. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 7, 175-177.
11. Kozimova, N. A. (2024). OTA-ONALIK PSIXOLOGIYASI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 119-125.
12. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). The importance of genres of folklore in the education of preschool children. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 96-99.
13. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). Speech grow up in training using interactive methods. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 357-360.
14. Shahnoza Rustamovna, N. (2023). UNDERSTANDING EMPATHY: AN ESSENTIAL COMPONENT OF HUMAN CONNECTION. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 378-382.
15. Narziyeva, S. (2023). PSYCHOLOGICAL VIEWS ON THE CHOICE OF PROFESSION. *Modern Science and Research*, 2(10), 333-336.
16. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR*, 7(17), 461-466.
17. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
18. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(6), 47-51.
19. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science*, (5), 277-284.
20. Salomat, G. L. The essence of the content of the concept of digital educational resources and its role in primary education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. 2020, Volume: 10, Issue: 5.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

21. Gafurovna, L. S., & Pirniyazova, N. V. (2023). A System for Developing The Skills of A Future Primary School Teacher in the Use Of Digital Educational Resources. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 258-262.
22. Hikmatovna, M. N. (2023). Tarbiyaning Maqsad Va Vazifalari. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 386-388.
23. Hikmatovna, M. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN METOD VA VOSITALAR. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 339-344.
24. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR*, 7(17), 461-466.
25. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
26. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
27. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science*, (5), 277-284.
28. Salomat, G. L. The essence of the content of the concept of digital educational resources and its role in primary education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. 2020, Volume: 10, Issue: 5.
29. Gafurovna, L. S., & Pirniyazova, N. V. (2023). A System for Developing The Skills of A Future Primary School Teacher in the Use Of Digital Educational Resources. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 258-262.
30. Hikmatovna, M. N. (2023). Tarbiyaning Maqsad Va Vazifalari. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 386-388.
31. Hikmatovna, M. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN METOD VA VOSITALAR. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 339-344.
32. Sidiqova Yulduz Sobirovna. (2024). MAKTABGACHA TA'LIMDA NUTQ, MULOQOT O'QISH VA YOZISH MALAKALARINING SOHALARI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 52-62.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

33. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In **НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ** (pp. 10-12).

34. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. *Universum: технические науки*, (4-1 (109)), 41-43.

35. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ МАТЕМАТИКИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК ДЛЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: Сайфуллаева Нозима Баходировна, преподаватель кафедры “Теория начального образования”, Бухарский государственный университет. Город Бухара. Республика Узбекистан. *Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал*, (1), 305-307.

36. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). Методы Организации Уроков Математики В Начальных Классах С Использованием Цифровых Технологий. *Miasto Przyszłości*, 35, 388-390.

37. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ МАТЕМАТИКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 292-292.

38. Сайфуллаева, Н. Б. (2019). Роль дидактических игр в умственном развитии учащихся в математике начального класса. In **INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILISOPHY, PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY** (pp. 102-106).

39. Сайфуллаева, Н. Б., & Марданова, Ф. Я. (2021). НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ. *Проблемы науки*, 84.

40. Сайфуллаева, Н. Б. (2020). Важные особенности дидактических игр в процессе обучения математике в начальных школах. In **ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ** (pp. 60-62).

41. Ruzieva, M. Y. (2022). SYMBOLISM OF MYTH, SYMBOL AND COLOR. *Ann. For. Res*, 65(1), 2719-2722.

42. Ravshvnovna, K. S. (2023). THE ROLE OF THE CULTURE OF COMMUNICATION IN MODERN EDUCATION AND EDUCATION. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 3(3), 356-361.

43. Ravshanovna, X. S. (2022). BO‘LAJAK O‘QITUVCHILAR VA O‘QUVCHILAR O‘RTASIDAGI MULOQOT JARAYONI VA UNGA QO‘YILADIGAN TALABLAR. *Лучший инноватор в области науки*, 1(1), 814-819.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

44. Ravshanovna, X. S. (2023). O'qituvchi kasbiy faoliyatida pedagogik muloqot usullarining o'zlashtirish jarayoniga ta'siri va ahamiyati. *Journal of Universal Science Research*, 1(10), 803-816.

45. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. Вестник науки и образования, (15-3 (118)), 40-42.

46. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ (pp. 10-12).

47. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. *Universum: технические науки*, (4-1 (109)), 41-43.

48. Ro'ziyeva, M. Y. (2021). O'qish darslarida fasllar bilan bog'liq matnlar va ularning ahamiyati: DOI: 10.53885/edinres. 2021.86. 66.011 Ro 'ziyeva MY, Boshlang 'ich ta'lim nazariyasi kafedراسи mudiri, fffd (PhD) Madinabonu Xayrulloeva, BuxDU, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4 kurs talabasi. In Научно-практическая конференция (pp. 23-24).

49. Ro'ziyeva, M. (2021). FOLKLORSHUNOSLIKDAGI YANGI BOSQICHLAR VA ULARNING TA'LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI: Mohichehra Ro'ziyeva, BuxDu Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedراسи mudiri, PhD, dotsent. In Научно-практическая конференция (pp. 21-22).

50. Hojiyeva, N. B. (2023). INCREASING THE INTEREST OF STUDENTS IN THE PROCESS OF TEACHING TECHNOLOGY IN PRIMARY GRADES. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 430-433.

51. Hojiyeva, N. B. (2023). MODERN METHOD IN TEACHING MOTHER LANGUAGE LESSONS-USING THE CACOGRAPHY METHOD. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 434-439.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

BIRINCHI BOSQICH TALABALARNING O'QUV FAOLIYATIGA MOSLASHUVIDAGI EMOTSIONAL ZO'RIQISHLARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Nigora Abduqahhorovna Kozimova

Osiyo xalqaro universiteti Pedagogika va psixologiya kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada birinchi bosqich talabalarning o'quv faoliyatiga moslashuvdagi emotsional zo'riqishlarning psixologik xususiyatlari haqida so'z boradi. Shuningdek talabalarning birinchi bosqichda yuz beradigan hissiy -emotsional holat va ularda qo'llanadigan texnik usullar va ularning yechimlari haqida ma'lumotlar beriladi.

Kalit so'zlar: talaba psixologiyasi, hissiy zo'riqish, shaxs, oilaviy muhit, avtoritar, aktual, distress, psixologik yondashuv, xulq-atvor, korreksiya.

Bugungi kunda yoshlar, ayniqsa talabalar o'rtasida o'quv faoliyatiga moslashuv jarayonida turli emotsional zo'riqishlar ko'p kuzatiladi. Sog'liqni saqlash xizmatidan foydalanish imkoniyati yaxshi bo'lgan mamlakatlarda ham, kam sonli yoshlar ruhiy salomatlik muammolari bo'yicha yordam so'rashadi.

Yoshlarning ruhiy salomatligi sog'liqni saqlashning asosiy muammosidir. Yoshlar o'rtasidagi ruhiy salomatlik muammolari balog'atga yetgunga qadar jismoniy va ruhiy salomatlik buzilishiga yordam beradi. Yoshlarning ruhiy salomatligini mustahkamlash ularning rivojlanishini ta'minlash va ularning hayoti davomida salomatligi va ijtimoiy farovonligini yaxshilashning ajralmas qismidir. Ushbu guruhda ruhiy salomatlik bilan bog'liq muammolarning yuqori darajasidan kelib chiqqan holda, yordam so'rash va qo'llab-quvvatlash resurslaridan foydalanishning tegishli yuqori darajasi taxmin qilinishi mumkin; ammo, kam sonli yoshlar haqiqatda professional yordam izlaydilar va ularga erishadilar. Yordam izlashda kechikishlar uzoq davom etishi mumkin va hatto sog'liqni saqlashdan foydalanish imkoniyati yaxshi bo'lgan mamlakatlarda ham keng tarqalgan. Qo'llab-quvvatlashni izlash jarayoni individual va ijtimoiy kontekst omillari bilan bog'liq bo'lgan to'siqlarni o'z ichiga oladi. Bu ularni qo'llab-quvvatlash uchun aralashuvni taklif qilishning murakkabligiga hissa qo'shadi va ruhiy salomatlik muammosi bo'lgan yoshlar uchun onlayn yoki shaxsan yordam so'rash jarayonini tushunish zarurligini ta'kidlaydi.

Hissiy zo'riqish talabalarning yelkalariga yuklangan turli xil ichki va tashqi dunyoqarashlar tufayli ularning akademik hayotining ajralmas qismiga aylanadi. Yoshlar akademik stress bilan bog'liq muammolarga ayniqsa sezgir, chunki o'zgarishlar individual

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

va ijtimoiy darajada sodir bo'ladi. Shu sababli, tegishli va samarali aralashuv siyosatini ishlab chiqish uchun hissiy zo'riqishning manbalari va ta'sirini tan olish juda muhimdir. Stress manbalarini tushunish samarali maslahat modullarini ishlab chiqish va talabalarga stressni kamaytirishga yordam berish uchun oliy ta'lim psixologlari va maslahatchilarni jalb qilish imkonini beradi.

Qadim zamonlardan beri odamlar yoshlarga har qanday stress yoki muammolar eng kam ta'sir qiladi deb taxmin qilishgan. Talabalarning boshlashi kutilgan yagona ish o'qish edi va o'qish hech qachon stressli deb hisoblanmadi. Ota-onalarning o'z farzandlariga bo'lgan umidlari, o'z navbatida, bu bolalar endi ko'tara olmaydigan kattaroq yuklarga aylangani qanday hissiy zo'riqish edi? Dunyoda o'z joniga qasd qilish bo'yicha tadqiqot "Hindistonda o'z joniga qasd qilish darajasi eng yuqori" ekanligini ko'rsatadi va bu raqamlar pasayish belgisini ko'rsatmaydi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, OTM talabalari o'qish yuki va topshiriqlarni bajarish muddatlari bilan ta'kidlangan. Ushbu pul qiyinchiliklariga qo'shimcha ravishda, ota-onalarning tashvishlari va amaliy bo'lmagan umidlari ham talabalar orasida hissiy zo'riqishni keltirib chiqaradi. Ta'lim tizimi ham hal qiluvchi rol o'ynaydi, bu esa talabalarning stress darajasini oshirishga olib keladi. Ba'zi sabablarga tiqilib qolgan ma'ruza zallari, semestrlarni baholash tizimi, resurslar va imkoniyatlarning yetarli emasligi, katta o'quv dasturi, uzoq soatlar va tushunchalarni bema'nilik bilan kutish kiradi. Ota-onalar va muassasalar shafqatsizlarcha muvaffaqiyatsizlik qo'rquvini uyg'otadilar, bu ularning o'zini o'zi qadrlashi va o'ziga ishonishiga ta'sir qiladi.

Endi bu dahshatli haqiqatga aylandi va shuning uchun ruhiy salomatlik tashvishining kuchayib borayotganidan dalolat beruvchi jiddiy tashvishga sabab bo'ldi. O'quv faoliyatiga moslashish hissiy zo'riqishning ba'zi ruhiy muammolarni keltirib chiqaradi, masalan, yolg'izlik hissi, muvaffaqiyatsizlikka uchragan va nihoyat depressiya. Shuningdek, u uyqu rejimining o'zgarishi, qon bosimining ko'tarilishi, vazn ortishi yoki vazn yo'qotishi kabi muammolarni keltirib chiqaradi. Bu talabalar duch keladigan bosim juda qattiq bo'lib, o'z joniga qasd qilishga urinishlarning ko'payishiga olib keladi.

Bundan tashqari, past stress talabalarning yaxshiroq muvaffaqiyatga erishishini aniqlab bermasligini tushunish juda muhim, lekin aslida bunday sharoitda ular vazifani oddiy deb bilishadi va osonlikcha zerikishlari mumkin. Stressning ma'lum darajalari talabalarni eng yaxshi natijalarga erishishga undasa-da, stressni yengish uchun resurslarning yetarli emasligi sababli u mohirona boshqarilmasa, bu talaba uchun ham, muassasa uchun ham yomon oqibatlarga olib kelishi mumkin.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Shunday qilib, hissiy zo'riqishning manbalari organizm tomonidan paydo bo'ladigan stress reaksiyalariga qaramasdan farq qilganligi sababli, birinchisini tushunish talabalarning stress darajasini pasaytirishga qaratilgan moslashtirilgan tadbirlarni ishlab chiqishga yordam beradi, bu esa o'z navbatida shaxsning umumiy farovonligiga olib keladi.

Turli sohalardagi manbani tushunish soha mutaxassislariga talabalar uchun moslashtirilgan yechimlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Talabaning umumiy manfaatlarini yaxshilash o'z vaqtida nafaqat shaxs uchun, balki muassasalarning umumiy samaradorligi uchun ham samarali bo'ladi.

Hissiy zo'riqish ularning ishlashi va sog'lig'iga yomon ta'sir qilishi mumkin, shuning uchun har bir semestr boshida ba'zi seminarlar tashkil qilish juda muhimdir. Shunday qilib, talabalar o'qish paytida hissiy zo'riqishni qanday yengish mumkinligini bilishadi. O'qituvchilar talabalarning tashvishlarini bartaraf etishga e'tibor qaratishlari kerak, bu esa talabalar orasidagi hissiy zo'riqishni kamaytiradi. Samarali maslahatlar orqali maslahatchilar va psixolog talabalarga hissiy zo'riqishni kamaytirishga yordam berish va ularni yaxshi akademik ishlashga ilhomlantirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Kozimova, N. A. (2023). BUGUNGI TA'LIM TIZIMIDA ZAMONAVIY O'QUVCHI SHAXSINING IJTIMOIIY VA PSIXOLOGIK JIHLATLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(10), 44-46.V
2. Abduqahhorovna, N. K. (2023). PSIXOLOGIK KONSULTATSIYAGA MUHOJAAT QILUVCHI OTO-ONALARNING FARZAND TARBIIYASI MUAMMOLARINI O'RGANISHDA HADISLARDAN TERAPIYA SIFATIDA FOYDALANISH.
3. Kozimova, N. (2023). USE OF HADITHS AS THERAPY IN STUDYING THE PROBLEMS OF RAISING CHILDREN OF PARENTS APPLYING FOR PSYCHOLOGICAL CONSULTATION. *Modern Science and Research*, 2(9), 61-63.
4. Kozimova, N. A. (2023). BUGUNGI TA'LIM TIZIMIDA O'QUVCHI-YOSHLARNI ZAMONAVIY KASBLARGA YO'NALTIRISH VA KASB-HUNAR TANLASHNING IJTIMOIIY VA PSIXOLOGIK JIHLATLARI. *PEDAGOG*, 6(5), 739-741.
5. Kozimova, N. A., & Ulug'ova, S. M. (2023). ZAMONAVIY PSIXOLOGIK KONSULTATSIYA, UNING TURLARI VA UNGA MUHOJAAT QILISH SABABLARI. *Scientific Impulse*, 1(6), 1679-1682.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

6. Nigora Kozimova Abduqahorovna. (2023). Modern psychological consultation, its types and reasons for applying to it. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 129–131. Retrieved from <http://grnjournal.us/index.php/AJPDIS/article/view/1343>
7. Kozimova, N. A. (2023). Techniques and methods used in the process of psychological counseling. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 338-341.
8. Kozimova, N. A. (2023). PERSONALITY TYPES. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 372-377.
9. Kozimova, N. A. (2023). Psixologik konsultatsiya bosqichlari. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 90-95.
10. Kozimova, N. A., & Ulugova, S. M. (2022). Classification of a Group of Staff for Psychological Conseling and Referral to It. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 7, 175-177.
11. Kozimova, N. A. (2024). OTA-ONALIK PSIXOLOGIYASI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 119-125.
12. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). The importance of genres of folklore in the education of preschool children. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 96-99.
13. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). Speech grow up in training using interactive methods. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 357-360.
14. Shahnoza Rustamovna, N. (2023). UNDERSTANDING EMPATHY: AN ESSENTIAL COMPONENT OF HUMAN CONNECTION. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 378–382.
15. Narziyeva, S. (2023). PSYCHOLOGICAL VIEWS ON THE CHOICE OF PROFESSION. *Modern Science and Research*, 2(10), 333-336.
16. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR*, 7(17), 461-466.
17. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
18. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

19. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science*, (5), 277-284.
20. Salomat, G. L. The essence of the content of the concept of digital educational resources and its role in primary education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. 2020, Volume: 10, Issue: 5.
21. Gafurovna, L. S., & Pirniyazova, N. V. (2023). A System for Developing The Skills of A Future Primary School Teacher in the Use Of Digital Educational Resources. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 258-262.
22. Hikmatovna, M. N. (2023). Tarbiyaning Maqsad Va Vazifalari. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 386-388.
23. Hikmatovna, M. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN METOD VA VOSITALAR. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 339-344.
24. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR*, 7(17), 461-466.
25. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
26. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
27. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science*, (5), 277-284.
28. Salomat, G. L. The essence of the content of the concept of digital educational resources and its role in primary education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. 2020, Volume: 10, Issue: 5.
29. Gafurovna, L. S., & Pirniyazova, N. V. (2023). A System for Developing The Skills of A Future Primary School Teacher in the Use Of Digital Educational Resources. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 258-262.
30. Hikmatovna, M. N. (2023). Tarbiyaning Maqsad Va Vazifalari. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 386-388.
31. Hikmatovna, M. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN METOD

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

VA VOSITALAR. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 339-344.

32. Sidiqova Yulduz Sobirovna. (2024). МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМДА NUTQ, MULOQOT O’QISH VA YOZISH MALAKALARINING SOHALARI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 52–62.

33. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In *НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ* (pp. 10-12).

34. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. *Universum: технические науки*, (4-1 (109)), 41-43.

35. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ МАТЕМАТИКИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК ДЛЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: Сайфуллаева Нозима Баходировна, преподаватель кафедры “Теория начального образования”, Бухарский государственный университет. Город Бухара. Республика Узбекистан. *Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал*, (1), 305-307.

36. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). Методы Организации Уроков Математики В Начальных Классах С Использованием Цифровых Технологий. *Miasto Przyszłości*, 35, 388-390.

37. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ МАТЕМАТИКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. *PEDAGOGS journali*, 1(1), 292-292.

38. Сайфуллаева, Н. Б. (2019). Роль дидактических игр в умственном развитии учащихся в математике начального класса. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILISOPHY, PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY* (pp. 102-106).

39. Сайфуллаева, Н. Б., & Марданова, Ф. Я. (2021). НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ. *Проблемы науки*, 84.

40. Сайфуллаева, Н. Б. (2020). Важные особенности дидактических игр в процессе обучения математике в начальных школах. In *ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ* (pp. 60-62).

41. Ruzieva, M. Y. (2022). SYMBOLISM OF MYTH, SYMBOL AND COLOR. *Ann. For. Res*, 65(1), 2719-2722.

42. Ravshvnovna, K. S. (2023). THE ROLE OF THE CULTURE OF COMMUNICATION IN MODERN EDUCATION AND EDUCATION. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 3(3), 356-361.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

43. Ravshanovna, X. S. (2022). BO‘LAJAK O‘QITUVCHILAR VA O‘QUVCHILAR O‘RTASIDAGI MULOQOT JARAYONI VA UNGA QO‘YILADIGAN TALABLAR. *Лучший инноватор в области науки*, 1(1), 814-819.

44. Ravshanovna, X. S. (2023). O‘qituvchi kasbiy faoliyatida pedagogik muloqot usullarining o‘zlashtirish jarayoniga ta’siri va ahamiyati. *Journal of Universal Science Research*, 1(10), 803-816.

45. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. *Вестник науки и образования*, (15-3 (118)), 40-42.

46. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In *НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ* (pp. 10-12).

47. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. *Universum: технические науки*, (4-1 (109)), 41-43.

48. Ro‘ziyeva, M. Y. (2021). O‘qish darslarida fasllar bilan bog‘liq matnlar va ularning ahamiyati: DOI: 10.53885/edinres. 2021.86. 66.011 Ro ‘ziyeva MY, Boshlang‘ich ta‘lim nazariyasi kafedراس mudiri, fffd (PhD) Madinabonu Xayrulloeva, BuxDU, boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 4 kurs talabasi. In *Научно-практическая конференция* (pp. 23-24).

49. Ro‘ziyeva, M. (2021). FOLKLORSHUNOSLIKDAGI YANGI BOSQICHLAR VA ULARNING TA‘LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI: Mohichehra Ro‘ziyeva, BuxDu Boshlang‘ich ta‘lim nazariyasi kafedراس mudiri, PhD, dotsent. In *Научно-практическая конференция* (pp. 21-22).

50. Hojiyeva, N. B. (2023). INCREASING THE INTEREST OF STUDENTS IN THE PROCESS OF TEACHING TECHNOLOGY IN PRIMARY GRADES. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 430-433.

51. Hojiyeva, N. B. (2023). MODERN METHOD IN TEACHING MOTHER LANGUAGE LESSONS-USING THE SACOGRAPHY METHOD. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 434-439.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

”BOLALARNI ATROF-MUHIT BILAN TANISHTIRISH JARAYONIDA NUTQINI O’STIRISH”

Osiyo Xalqaro Universiteti Pedagogika va psixologiya kafedrasida o’qituvchisi
Shukurova Madina O’ktam qizi

Annotatsiya: Maktabgacha ta’lim tashkilotida nutq o’stirish jarayonini tashkil etishda atrof-muhit bilan tanishtirish orqali bola nutqini boyitish.

Kalit so’zlar: Maqol, matal, ertak, doston, kuzatish, kommunikativ yo’naltilganlik, ijtimoiy vaziyat, emotsional kechinmalar, ermak o’yinlar, diksiya, nutq, empatiya, diolog.

Maktabgacha ta’lim muassasasining asosiy vazifalaridan biri bolalarning o’z xalqining badiiy tilini o’zlashtirib olishlari natijasida ularning to’g’ri og’zaki nutqini shakllantirishdan iboratdir. Bu umumiy vazifa quyidagi maxsus vazifalardan iborat: nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash, lug’atni boyitish, mustahkamlash va faollashtirish, nutqning grammatik to’g’riligini takomillashtirish, og’zaki (dialogik) nutqni shakllantirish, ravon nutqni rivojlantirish, badiiy so’zga qiziqishni tarbiyalash, savod o’rgatishga tayyorlash. Bolalar nutqini rivojlantirishni tegishli dastur asosida amalga oshirish zarur. Ushbu dasturda atrof-olam haqidagi bilimlar doirasi va lug’at hajmi, har bir yosh bosqichida bolalarda shakllanishi lozim bo’lgan nutqiy mahorat va ko’nikmalar belgilangan bo’lib, u shaxsning muayyan sifatlarini (kirishimlilik, xushmuomalalik, bosiqlik) tarbiyalashni ko’zda tutishi lozim. Nutqni rivojlantirish dasturi ilmiy asoslarga qurilgan bo’lib, u butun mazmuni bilan bola shaxsini har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan. Nutqni rivojlantirish dasturi bola faoliyatining o’quv, o’yin, mehnat va maishiy kabi shakllarida amalga oshadi. Jamoat tarbiyasi sharoitida ta’lim - bola nutqini shakllantirishning yetakchi vositasi hisoblanadi. Ona tilini o’qitish - bolalarning bilish qobiliyatini rejali, aniq maqsadni ko’zlagan holda rivojlantirish, ularning atrof-olam haqidagi eng oddiy bilimlarni va tegishli lug’atni o’zlashtirish, nutqiy mahorat va ko’nikmalarni shakllantirish jarayonidir. Maktabgacha yoshdagi bolalarni o’qitishning asosiy shakli - mashg’ulotlardir. Didaktik maqsadlar bo’yicha quyidagi mashg’ulotlar turlarini ajratib ko’rsatish mumkin: - yangi materialni ma’lum qilish mashg’uloti; - bilimlar, mahorat va ko’nikmalarni mustahkamlashga oid mashg’ulotlar; - bilimlarni umumlashtirish va tizimlashtirishga oid mashg’ulotlar; - yakuniy mashg’ulotlar yoki hisob-tekshim (nazorat) mashg’ulotlari. 1 yoshdan 3

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

yoshgacha bo'lgan bolalar nutqirivojlantirishgadoir mashg'ulotlami didaktik o'yinlar, ermak o'yinlar, sahna ko'rinishlari shaklida o'tkazish tavsiya qilinadi. Ular nafaqat ko'ngilochar tusga, balki albatta ta'lim tusiga ega bo'lishi lozim. 3 yoshdan 5 yoshgacha bo'lgan bolalar nutqini rivojlantirish emotsional tusga ega bo'lishi lozim. Bunda ko'rgazmaviylik, o'yin usullari va didaktik o'yinlami keng qo'llash zarur. 5 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalar nutqini rivojlantirishga doir mashg'ulotlar muayyan vazifaga ega - ya'ni u bolalarni maktabda o'qishga tayyorlashni ko'zda tutadi. Mashg'ulotlarda pedagog nutqiy vazifalardan tashqari o'quv faoliyatini yo'lga qo'yish qobiliyatini shakllantirish (diqqat-e'tiborli bo'lish, pedagog topshirig'ini tinglash, tushunish va uni aniq bajarish, bolalar jamoasi oldida fikr oldira olish, tengdoshining javobiga oddiy baho bera olish va h.k.) vazifasini ham bajaradi. Bola maktabgacha ta'lim muassasasida egallagan eng yaxshi fazilatlami oila sharoitida davom ettirib, oilada egallagan eng yaxshi fazilatlami esa maktabgacha ta'lim muassasasida qo'llansa, istalgan ijobiy natijalarga erishish mumkin. Tarbiyachilar oila tarbiyasiga doir tajribalaridagi ijobiy ishlami ko'ribgina qolmay, balki uni qo'llab-quvatlash va shu asosida ota-onalar e'tiborini bola tarbiyasida hali hal etilmagan vazifalarga qaratishlari lozim. Yuqoridagi ishlami rejalashtirish, tashkil etish va ularga rahbarlik qilishda mudira javobgar shaxs hisoblanadi. Ota-onalar bilan ishlash bo'yicha yillik reja tuziladi. Bu reja pedagogik kengashda muhokama qilinadi. Rejada umumiy va guruhij majlislar, ota-onalar uchun ochiq eshiklar kuni, suhbat va maslahatlar, otaliq tashkilotlarida ko'rgazmalar tashkil etish va konsertlar qo'yib berish, shuningdek, bu tadbirlami o'tkazish vaqtlari va unga mas'ul bo'lgan shaxslar belgilanadi. Ota-onalar bilan olib boriladigan ishlaming mavzulari va mazmuni tarbiyachi-metodistning rejasida va tarbiyachining kalendar rejasida aks etadi. Ota-onalar bilan ishlash bo'yicha juda ko'p ishlami tarbiyachi - pedagog amalga oshiradi, chunki u bola tarbiyasida yuz berayotgan o'zgarishlami hammadan ko'proq ko'radi va bolalar hayoti bilan yaqindan tanish bo'ladi. U ota-onalarga bolalar tarbiyasida ko'proq nimalarga e'tibor berish kerakligi, ulami maktab ta'limiga tayyorlash, sog'lig'ini saqlash, ovqati va kun tartibini to'g'ri tashkil etish va boshqalar sohasida tavsiyalar berib boradi. 2. Maktabgacha ta'limmuassasasining ota-onalar bilan hamkorlikdagi ishlar mazmuni. Ta'lim muassasalari va oiia o'rtasida hamkorlik o'matishda mudira, pedagoglar jamoasi va ota-onalar birgalikda faol ishtirok etishlari lozim. Shundagina bola tarbiyasida kutilgan natijalarga erishish mumkin. Ota-onalar bilan ishlashda quyidagi alohida ish shakllaridan foydalaniladi: suhbatlar, maslahatlar, oilalarga borish, ayrim ota-onalami maktabgacha ta'lim muassasasiga taklif etish, alohida esdaliklar va ko'chma papkalardan foydalanish. Bolaning uyiga borishdan

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ko'zlangan maqsad oila sharoiti, bolaning oiladagi xulqi qiziqishlari, ota-onasi va oila a'zolari bilan tanishish, shuningdek, ota-onalami bola tarbiyasining samarali usullari bilan tanishtirish va oilaning bola tarbiyasidagi ijobiy tajribalami o'rganib, ommalashtirishdir. Tarbiyachi bolaning uyiga tekshiruvchi sifatida emas, balki do'st, bola tarbiyasidek murakkab ishda yordam beruvchi sifatida borishi, oila a'zolari bilan nazokat va xushmuomalalik bilan munosabatda bo'lishi kerak. Tarbiyachi har bir oilaga har gal borishidan awal o'z oldiga aniq maqsad qo'yishi, qaysi mavzuda suhbatlashishini oldindan belgilab olishi lozim. Ota-onalarga beriladigan savollar puxta o'ylangan bo'lishi kerak. Suhbat shunday tuzilishi kerakki, tarbiyachi bilan ota-ona bir-birlarini yaxshi tushunishlari, ular o'rtasida ishonchli aloqa o'rnatilishi darkor. Oilaga borishdan oldin tarbiyachi shu oila to'g'risida (ota-onalaming fe'l-atvori, oilaviy munosabatlar, bolaning rivojlanish darajasi) to'g'risida ma'lum tasawurlarga ega bo'lishi kerak. Tarbiyachi ota-onalar hurmati va ishonchini qozonmoq uchun awal ota-onalarning bolaning ijobiy fazilatlarini to'g'risida fikr, mulohazalarini bilib oladi va bolaning uyidagi hayotini qanday tashkil etish kerakligi, unga nimalami o'qib, hikoya qilib berish mumkinligi, bolaning kun tartibi, uni oila mehnatida qatnashtirish, kattalarga hurmat ruhida tarbiyalash kabi ta'lim-tarbiya ishlari mazmuni va usullari bo'yicha tavsiyalar beradi. Albatta, tarbiyachining oila bilan olib boradigan isbida bolaning yoshi, imkoniyatlari, o'ziga xos xususiyatlari e'tiborga olinadi. Oilaga borishning maqsad va mazmuni tarbiyachining rejasi va hisobotida, kundalik daftarida aks ettirilishi kerak. Tarbiyachi har bir bolaning oilasiga yiliga kamida 2 marta borishi kerak. Ota-onalar bilan olib boriladigan ishlarning mazmuni rang-barang bo'lib, unda ayrim masalalar birgalikda muhokama qilinishi taqozo etiladi. Masalan: • bolalarni tarbiyalashda oilaning roli, ota-onalaming vazifasi, bolalarni maktabga tayyorlash to'g'risidagi qonunlar; • maktabgacha tarbiya muassasalarining yillik ish rejasi to'g'risida; • ota-onalar jamoatchiligining ishi haqidagi masalalar shular jumlasidandir. Bu masalalami jamoa bo'lib muhokama qilish uchun ota-onalarning guruhi va umumiy majlislari, maslahatlar, konferensiyalar, ota-onalar kechalari kabi ish shakllari jamoa ish shakllariga kiradi. Ota-onalar majlisi. Ota-onalar majlisiga maktabgacha ta'lim muassasasidagi hamma guruh bolalarining ota-onalari, parallel guruhlar ota-onalari va bitta guruh bolalarining ota-onalari taklif etilishi mumkin. Umumiy majlisda ota-onalami maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni har tomonlama rivojlantirish va tarbiyalash vazifalari, shu yilgi rejalar, ota-onalar qo'mitasining faoliyati, oila tarbiyasidagi ilg'or tajribalar bilan tanishtiriladi. Bunda majlisda mudira yoki metodisttarbiyachi ma'ruza qiladi, ota-onalar so'zga chiqishadi, bolalar gapirishadi. Bular ta'lim-tarbiya ishidagi yutuq va kamchiliklarni aniqlab olishga imkon beradi, oila

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

va jamoatchilik aloqasini mustahkamlaydi, ota-onalarning o'z bolasining tarbiyasi uchun javobgarligini oshiradi, ularda maktabgacha ta'lim muassasasiga qiziqish uyg'onadi. Guruhdagi ota-onalar majlisida mazkur yoshdagi bolalarning ota-onalari uchun dolzarb bo'lgan masalalar muhokama qilinadi. Masalan, umumiy majlis mavzusi «Bolalarga axloqiy tarbiya berishda oilaning roli» bo'lsa, o'rta guruhda o'tkaziladigan majlisda bu mavzu murakkablashtirilib, «Bolalarda mehnatsevarlikni tarbiyalashda ta'lim muassasalari va oilaning birgalikdagi ishlari», «Bolalarda kattalarga hurmatni tarbiyalash» va hokazo bolishi mumkin. Ota-onalar uchun tayyorlangan ma'ruzani, bolalar ishini, tegishli mavzudagi kinofilm, diapozitivlar ko'rish bilan qo'shib olib borish mumkin. Bolalar hayoti, faoliyati to'g'risidagi misollardan foydalanganda ijobiy materiallar ko'proq bo'lishi kerak, salbiy faktlarni gapirishda ehtiyotkorlik va o'dob doirasidan chetga chiqmaslik, tanqid qilinuvchilarning nomlari ko'rsatilmashligi lozim. Tanqidiy mulohazalar majlisdan keyin yakka tartibdagi suhbat orqali ota-onalarga yetkazilishi, bola tarbiyasidagi xato va kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha aniq tavsiyalar taklif etilishi mumkin. Yilning oxirida o'tkaziladigan umumiy majlisda ota-onalarga bir yil mobaynida amalga oshirilgan ta'lim-tarbiya ishlari va kelgusi yilning rejalari, haqida gapirib beriladi. Bu majlisda faol ota-onalar ham hisobot beradilar va faollarning yangi tarkibi saylanadi. Ota-onalar burchagi va ko'rgazma tashkil etish. Ota-onalar burchagi ulami tarbiyaga oid yangiliklar va pedagogik masalalar bilan tanishtirish maqsadida tashkil etiladi. Ularga kitoblar, jumallar, rasmlar, bolalarning ishlari, bolalar ovqatining xillari, bolalarning uyidagi va oiladagi kun tartibi, ota-onalar uchun eslatmalar, e'lonlar joylashtiriladi. Burchak vaqti-vaqti bilan tarbiya vazifasiga qarab o'zgartirib turiladi. Pedagogik bilimlarni targ'ib qilish bo'yicha tashkil etiladigan ko'rgazmalar ko'pincha ota-onalar konferensiyalari, majlislari, konsultatsiyalar oldidan tashkil etiladi. Unda xalq ta'limi to'g'risidagi qonun va qarorlar, maktabgacha ta'lim muassasalari tarmoqlari va undagi tarbiyalanuvchilar sonining o'sishini ko'rsatuvchi diagrammalar, bolalar bilan olib boriladigan ta'lim - tarbiya jarayonlari, bolalar hayotini aks ettiruvchi tasvirlar, kitob va o'yinchoqlar, bolalarning ishlari o'rin oladi. Ota-onalar burchagi oila bilan olib boriladigan ishning ko'rgazmali usuli, uning did bilan bezatilishiga alohida e'tibor berilishi kerak. Bundan tashqari, ota-onalarga tarbiya to'g'risidagi filmlar namoyish etiladi, bular ko'pincha ota-onalarni qiziqtiradigan bahslar boshlanishiga sababchi bo'ladi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). The importance of genres of folklore in the education of preschool children. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 96-99.
2. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). Speech grow up in training using interactive methods. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 357-360.
3. Oktam's, S. M. (2023). Methods and Tools of Speech Development of Small Group Children in Preschool Education Organization. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 104-108.
4. O'ktam qizi Buxoro, S. M. (2022). BOLANING NUTQINI RIVOJLANTIRUVCHI O 'YINLAR. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 484-486.
5. Shahnoza Rustamovna, N. (2023). UNDERSTANDING EMPATHY: AN ESSENTIAL COMPONENT OF HUMAN CONNECTION. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 378–382.
6. Narziyeva, S. (2023). PSYCHOLOGICAL VIEWS ON THE CHOICE OF PROFESSION. *Modern Science and Research*, 2(10), 333-336.
7. Akbarovna, I. S. (2023). MILLIY HARAKATLI O'YINLARNING BOLALAR TARBIYASIDAGI IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.
8. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR*, 7(17), 461-466.
9. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
10. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
11. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science*, (5), 277-284.
12. Salomat, G. L. The essence of the content of the concept of digital educational resources and its role in primary education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. 2020, Volume: 10, Issue: 5.
13. Gafurovna, L. S., & Pirniyazova, N. V. (2023). A System for Developing The Skills of A Future Primary School Teacher in the Use Of Digital Educational Resources. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 258-262.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

14. Hikmatovna, M. N. (2023). Tarbiyaning Maqsad Va Vazifalari. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 386-388.
15. Hikmatovna, M. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN METOD VA VOSITALAR. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 339-344.
16. Maxmudova, N. (2018). THE ROLE OF COMPUTER TECHNOLOGIES IN THE INNOVATIVE TRAINING PROCESS. *Экономика и социум*, (3 (46)), 34-36.
17. Oktam's, S. M. (2023). "Methods and Tools of Speech Development of Small Group Children in Preschool Education Organization". *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 104-108.
18. O'ktam qizi Buxoro, S. M. (2022). BOLANING NUTQINI RIVOJLANTIRUVCHI O 'YINLAR. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 484-486.
19. Isomova, F. A. T. Q. (2022). MAKTABGACHA TALIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHDA NUTQ O'STIRISH MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(1), 947-949.
20. Isomova Farog'at Tojiddin qizi. (2023). THE CONTENT OF THE FORMATION OF SPEECH AND READING COMPETENCES OF PRESCHOOL CHILDREN. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(11). Retrieved from <https://www.ijmrd.in/index.php/imjrd/article/view/444>.
21. Tursunova, Z. N. (2023). START MODERN PRINCIPLES OF ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN CLASSROOMS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 494-499.
22. Tursunova, Z. N. (2023). ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN MOTHER TONGUE SUBJECT. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 468-472.
23. Kozimova, N. A. (2023). Techniques and methods used in the process of psychological counseling. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 338-341.
24. Kozimova, N. A. (2023). PERSONALITY TYPES. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 372-377.
25. Kozimova, N. A. (2023). Psixologik konsultatsiya bosqichlari. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 90-95.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

26. Hojiyeva, N. B. (2023). INCREASING THE INTEREST OF STUDENTS IN THE PROCESS OF TEACHING TECHNOLOGY IN PRIMARY GRADES. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 430-433.

27. Hojiyeva, N. B. (2023). MODERN METHOD IN TEACHING MOTHER LANGUAGE LESSONS-USING THE CACOGRAPHY METHOD. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 434-439.

28. Sidiqova Yulduz Sobirovna. (2024). МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМДА NUTQ, MULOQOT O’QISH VA YOZISH MALAKALARINING SOHALARI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 52–62.

29. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In *НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ* (pp. 10-12).

30. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. *Universum: технические науки*, (4-1 (109)), 41-43.

31. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ МАТЕМАТИКИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК ДЛЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: Сайфуллаева Нозима Баходировна, преподаватель кафедры “Теория начального образования”, Бухарский государственный университет. Город Бухара. Республика Узбекистан. *Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал*, (1), 305-307.

32. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). Методы Организации Уроков Математики В Начальных Классах С Использованием Цифровых Технологий. *Miasto Przyszłości*, 35, 388-390.

33. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ МАТЕМАТИКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. *PEDAGOGS journali*, 1(1), 292-292.

34. Сайфуллаева, Н. Б. (2019). Роль дидактических игр в умственном развитии учащихся в математике начального класса. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILISOPHY, PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY* (pp. 102-106).

35. Сайфуллаева, Н. Б., & Марданова, Ф. Я. (2021). НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ. *Проблемы науки*, 84.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

36. Сайфуллаева, Н. Б. (2020). Важные особенности дидактических игр в процессе обучения математике в начальных школах. In **ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ** (pp. 60-62).

37. Ruzieva, M. Y. (2022). **SYMBOLISM OF MYTH, SYMBOL AND COLOR**. *Ann. For. Res*, 65(1), 2719-2722.

38. Ruzieva, M. (2016). Colour and its psychoanalytical interpretation in folklore. *Язык и культура (Новосибирск)*, (23), 127-130.

39. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). Color symbolism in Uzbek folklore. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 05 (85), 277-284.

40. Uzbekistan, B. Qualitative properties and imagery of Colors.

41. Ro'ziyeva, M. Y. (2021). O'qish darslarida fasllar bilan bog'liq matnlar va ularning ahamiyati: DOI: 10.53885/edinres. 2021.86. 66.011 Ro 'ziyeva MY, Boshlang 'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini mudiri, fffd (PhD) Madinabonu Xayrulloeva, BuxDU, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4 kurs talabasi. In **Научно-практическая конференция** (pp. 23-24).

42. Ro'ziyeva, M. (2021). **FOLKLORSHUNOSLIKDAGI YANGI BOSQICHLAR VA ULARNING TA'LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI: Mohichehra Ro'ziyeva, BuxDu Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini mudiri, PhD, dotsent**. In **Научно-практическая конференция** (pp. 21-22).

43. Ravshanovna, K. S. (2023). Factors Affecting the Formation of a Positive Attitude to the Learning Activity in Students. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 116-122.

44. Ravshanovna, X. S. (2023). Globallashuv sharoitida o 'quvchilar aqliy-ruhiy qiyofasini shakllantirishda muloqot uslublarining ahamiyati. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 100-106.

45. Ravshnovna, K. S. (2023). **THE ROLE OF THE CULTURE OF COMMUNICATION IN MODERN EDUCATION AND EDUCATION**. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 3(3), 356-361.

46. Ravshanovna, X. S. (2022). **BO'LAJAK O'QITUVCHILAR VA O'QUVCHILAR O 'RTASIDAGI MULOQOT JARAYONI VA UNGA QO'YILADIGAN TALABLAR**. *Лучший инноватор в области науки*, 1(1), 814-819.

47. Ravshanovna, X. S. (2023). O'qituvchi kasbiy faoliyatida pedagogik muloqot usullarining o'zlashtirish jarayoniga ta'siri va ahamiyati. *Journal of Universal Science Research*, 1(10), 803-816.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

48. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. Вестник науки и образования, (15-3 (118)), 40-42.

49. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ (pp. 10-12).

50. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. Universum: технические науки, (4-1 (109)), 41-43.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

CLINICAL SYMPTOMS, MODERN EXAMINATION METHODS AND TREATMENT PRINCIPLES OF LABYRINTH DISEASE

Kurdasheva Ruhshona Bahodir qizi

3th year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Sultonbayeva Ruxsora Xudayshukur qizi

3th year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Diliyeva Shahnoza Ibrogim qizi

3th year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Masharipova Dilfuza G'ofurjon qizi

3th year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

O'rinova Sevinch Murodali qizi

3th year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Abstract: In this article, special attention is paid to clarifying the factors causing labyrinthitis, pathogenesis, specific clinical signs, important diagnostic factors in the diagnosis of the disease, and modern principles of treatment.

Key words: labyrinthitis, etiology (tympanogenic, meningogenic, hematogenous, traumatic), pathomorphological types (limited, diffuse serous, diffuse purulent and necrotic labyrinthitis), differential diagnosis, treatment.

Labyrinthitis is an inflammation of the inner ear that affects hearing and balance. Both pathogenic and saprophytic microflora can cause labyrinthitis. Most cases of viral labyrinthitis occur in adults between the ages of 30 and 60. Viral labyrinthitis is relatively common in adults. Other types of ear infections are more common in children. Bacterial labyrinthitis is very rare. Small children under the age of two are more prone to developing bacterial labyrinthitis. Manifestations of labyrinthitis according to origin:

- Tympanogen (develops as a complication of acute and chronic purulent otitis media).
- Meningogenic (develops as a complication of meningitis).
- Hematogenous (parotitis, scarlet fever, measles, typhoid and similar diseases can occur).
- Traumatic (develops in fractures of the base of the brain box).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Tympanogenic labyrinthitis is the most common form of labyrinthitis. During acute purulent otitis media, labyrinthitis develops as a result of increased pressure in the middle ear, swelling of the round glass membrane and longitudinal annular ligament under the influence of purulent exudate, and increased permeability to toxins. Later, the secondary tympanic membrane is ruptured, and the damaged part of the tympanic cavity falls into the perilymphatic space of the labyrinth. In chronic purulent otitis media (epitympanitis), labyrinthitis occurs as a result of destruction of the bony wall of the labyrinth under the influence of cholesteatoma and the formation of a fistula (mainly in the horizontal semicircular canal). A granulation barrier is formed in the fistula cavity, which is why clinical symptoms of the disease go on for a long time. When the inflammatory process in the middle ear progresses, the granulation barrier is destroyed, and the process spreads to the membrane labyrinth, causing diffuse purulent labyrinthitis, necrosis of auditory and vestibular receptors.

Meningogenic labyrinthitis occurs more often in children of early age with epidemic cerebrospinal meningitis. The infection travels from the subarachnoid space to the labyrinth via the cochlear ducts or the internal auditory canal, often affecting both labyrinths. At this time, diffuse purulent labyrinthitis occurs, clinical symptoms of the disease do not appear against the background of symptoms of purulent meningitis and is characterized by a complete loss of hearing. It is a very serious disease and often causes the death of the patient. When the process is bilateral, the child becomes deaf for life, if meningogenic labyrinthitis is observed before the age of 2-5 years, that is, when speech is not yet developed, the child is deaf and dumb. remains.

Hematogenous labyrinthitis occurs in mumps, scarlet fever, measles, typhoid and other infectious diseases. The inflammatory process can be serous, purulent or necrotic. Hearing and vestibular function are not completely lost in serous form. Purulent and necrotic forms lead to serious consequences.

Traumatic labyrinthitis occurs in gunshot injuries and fractures of the base of the braincase, when the fracture line passes through the pyramidal part of the temporal bone. Also, iatrogenic labyrinthitis, i.e. during the removal of a foreign body from the ear, damage to the secondary tympanic membrane or longitudinal annular ligament, infection to the perilymphatic space can also occur.

According to pathomorphological aspects, several forms of the disease are distinguished: limited, diffuse serous, diffuse purulent and necrotic labyrinthitis.

Clinical signs

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

The most common symptoms are dizziness, hearing loss (from mild to complete hearing loss) and vertigo - the sensation that you or the environment around you is moving. These symptoms can range from mild to severe, with some people feeling unable to stand upright. Other symptoms include:

- Different degrees of dizziness
- Nausea, vomiting
- Trembling and unsteadiness when walking
- Coordination disorders
- Spontaneous nystagmus
- Pronounced hearing loss of the type of sound reception
- Noise in the ear
- A feeling of pain and pressure in the ear
- Serous or purulent discharge from the ear
- High body temperature (38 and above)
- Changes in vision, such as blurred vision or double vision

Differential diagnosis

Labyrinth diseases are differentially diagnosed with brain diseases:

Labyrinth disorders are always accompanied by hearing loss or loss.

Vertical and horizontal nystagmus is not observed in labyrinth diseases.

In labyrinth diseases, clinical symptoms gradually decrease (compensated by other organs).

When the vestibular analyzer is stimulated by experiments, complex symptoms are observed in labyrinth diseases - nystagmus, dizziness, nausea, vomiting.

Complications

Complete deafness in the affected ear.

The spread of infection to the meninges and the development of intracerebral complications.

Treatment

In most cases, symptoms go away within a few weeks. Treatment includes bed rest and medication to help manage symptoms better. You may need additional medication to treat the underlying infection, but antibiotics are often not required because the cause is often viral.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

When any vestibular disorders appear, the patient is immediately sent to the ENT department. Treatment is effective at the beginning of the disease, when the activity of the labyrinth has not disappeared.

Paracentesis of the tympanic membrane is performed in labyrinthitis, which occurred as an early complication in the pre-perforation period of acute otitis media, high doses of antibiotics, sulfonamide drugs, desensitization, glucocorticoid, and diuretics are prescribed.

Conclusion

If labyrinthitis occurs in the late stages of acute otitis media, operative treatment is mastoidotomy, which is performed by opening the antrum and all damaged bone cells bordering the labyrinth.

In chronic purulent otitis media (epitympanitis) with bone damage, it is necessary to surgically open the primary inflammatory site in the ear and carefully search for a fistula in the area of the medial wall of the tympanic cavity and semicircular canals. will be After elimination of purulent foci in limited labyrinthitis, fistula plastic is performed with bone fragments and fascial graft taken from the patient himself.

Labyrinthotomy is performed in necrotic forms of labyrinthitis with the formation of labyrinthogenic brain abscesses and sequestration. In this case, the labyrinth opens through the spinal fossa or promontorium.

REFERENCE:

- A.M. Shamsiyev, "Otorhinolaryngology" book, NMIU of Uzbekistan, 2019.
- S.A. Hasanov, "Otorhinolaryngology" book, Sano-standard publishing house, 2013.
- U.S. Hasanov, "Modern examination methods in otorhinolaryngology" book, Tashkent, 2019.
- Q.Q. Kasimov, "Otorhinolaryngology" book, Tashkent, 2019
- N.J. Khushvakova, "Emergency first aid in otorhinolaryngology" book, Medical Mirror Publishers, Samarkand 2021
- A.Q. Khojayeva, "Practical Otorhinolaryngology" book, Tashkent, 2006.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

РАЗВИТИЕ ИДЕИ ПАТРИОТИЗМА У МОЛОДЕЖИ

DEVELOPMENT OF THE IDEA OF PATRIOTISM IN YOUTH

Ниязов Эркин Шамсиевич

Преподаватель факультета Начально-военной подготовке Бухарского государственного педагогического института

Аннотация. Молодые люди с патриотическими качествами мысли и мировоззрения никогда не предадут свою Родину, семью и друзей. Сегодняшняя бурно развивающаяся эпоха требует воспитания всех представителей нового поколения как вполне зрелых и достойных кадров в духе нашего национального идеала. В связи с этим, прежде всего, важно формировать чувство патриотизма, воспитывать молодежь в духе верности стране и любви к профессии. Потому что молодые люди, которые растут, прививая национальному сознанию почетный и священный долг защиты Родины, могут встать на защиту страны в любых условиях.

Ключевые слова: патриотизм, патриотического воспитания, национальной идеи, духовные ценности, традиция, воспитывать гордость, патриотического сознания, просветительство.

Abstract: Young people with patriotic qualities of thought and worldview will never betray their Motherland, family and friends. Today's rapidly developing era requires the education of all representatives of the new generation as fully mature and worthy personnel in the spirit of our national ideal. In this regard, first of all, it is important to form a sense of patriotism, to educate young people in the spirit of loyalty to the country and love for the profession. Because young people who grow up, instilling in the national consciousness the honorable and sacred duty of defending the Motherland, can stand up for the defense of the country in any conditions.

Keywords: patriotition, patriotic upbringing, national idea, tradition, foster pride, patriotic conscionsness, enlightenment.

В наши дни воспитание молодежи в духе патриотизма считается одним из главных вопросов. Целью данных дисциплин является разъяснение сущности и содержания понятий: духовность, просветительство, суверенитет, демократия, их

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

исторические разновидности, сущности картины мира и процессов глобализации, смысла и содержания понятий ценности, возрождения, гражданской ответственности.

В настоящее время содержание и процесс военно-патриотического воспитания обогащаются традициями, связанными с обновлением системы образования учебного заведения Республики, ускорением социально-экономического развития страны, ростом роли человеческих факторов в защите Родины. Историческое наследие нашего народа имеет большое значение в воспитании патриотических людей. Поэтому сохранение, изучение и передача исторического наследия будущим поколениям стало одним из основных направлений нашей государственной политики.

По мере взросления человека расширяются и его представления о Родине. Каждый человек, родившийся и выросший в нашей стране, когда говорит «Родина», имеет в виду Республику Узбекистан, а не свой дом, село или город. Это выражение чувства к Родине, патриотизма в сердцах нашего народа.

Патриотизм – это уважение и верность нашей дорогой и прекрасной стране.

Чувство Родины – это стремление к изучению золотого наследия нашего народа, живущего на земле Турана, Моваруннахра, Туркестана, а теперь и Узбекистана, и его истории. Смелые и отважные дети нашего народа, такие как Томарис, Широқ, Спитамен, Наджмуддин Кубро, Джалалуддин Мангуберди, Темур Малик, отдавшие свою жизнь за свободу страны, являются примером для нас и для молодого поколения. Например, вспомним неукротимое мужество нашего деда Наджмиддина Кубро. Эта храбрость коренится в любви и верности Родине. Патриотизм означает любовь и верность стране, служение стране и таким образом отдавать свою жизнь и потенциал, даже жертвуя своей жизнью, если это необходимо.

Приоритетных принципов нашего общества, сущности «узбекской модели», основополагающей цели, основных идей и специфики идеологии национальной независимости, путей и средств ее внедрения в души и сердца наших соотечественников.

Главными задачами изучаемых дисциплин является:

- формирование основ нового мировоззрения и идеологического иммунитета;
- навыков самостоятельного мышления у молодежи.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Одним словом, должна решаться благородная задача по воспитанию в духе патриотизма своей страны здорового и совершенного молодого поколения, имеющего творческое мировоззрение и живущего прогрессивными идеями человечества. Воспитание подрастающей молодежи, то есть защитников нашей Родины, в духе патриотизма — веление времени. Патриотизм — это глубокое уважение человека к своей семье, чести своих предков, верность своей совести, долгу и своему слову. Если не воспитывать человека с детства в духе любви и уважения к своему народу, его традициям, языку и культуре, у него не будет чувства патриотизма.

Изучение социально-гуманитарных дисциплин, предоставляют возможность студентам научиться государственному мышлению и подходам к актуальным вопросам современности, высоким морально-этическим требованиям к политике, реально представлять возможности, достижения и просчеты людей по устройству и созиданию правового социального государства, гражданского общества. Чтобы стать гражданином свободного, справедливого, демократического общества этому необходимо учиться, овладевать определенными способностями, это прежде всего: коммуникабельностью, аналитическим мышлением, толерантностью по отношению к окружающим, самостоятельностью, предприимчивостью, инициативностью и т. д. Если не воспитывать человека с детства в духе любви и уважения к своему народу, его традициям, языку и культуре, у него не будет чувства патриотизма.

Чувство Родины отчетливо ощущается, когда человек находится далеко от своей Родины. Из истории известно, что жизнь многих наших соотечественников, по разным причинам живших в других странах, была несчастной и печальной. Выражение этого мы можем видеть в творчестве Захируддина Мухаммада Бабура, владельца великого царства. Несмотря на наличие всех возможностей, Бабур не считает себя счастливым человеком, поскольку находится далеко от родной земли. Развитие Родины — одно из высших понятий нашей национальной идеи, и оно зависит от образованности и зрелости наших граждан. Каждый наш соотечественник, независимо от сферы, в которой он служит, должен в полной мере понимать этот факт, чувствовать ответственность за свою духовную зрелость, жить в согласии с интересами этой страны и этого народа, воспитывать подрастающее молодое поколение как совершенную личность.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Наш Президент Шавкат Мирзиёев заявил: «Патриотизм является нравственной основой жизни каждого государства и является важнейшей мобилизующей силой для всестороннего развития общества».

Каждый из нас несет ответственность за то, чтобы молодые люди имели независимый взгляд на жизнь и активную жизненную позицию. Цель будет нашей лишь в том случае, если нам удастся воспитать в них духовно-нравственные качества, жить с чувством патриотизма, ответственности за судьбу страны, укрепить чувство укрепления независимости нашей страны, воспитать в своих сыновьях и дочери образованы во всех аспектах.

Необходимо прививать молодежи огромный потенциал нашей страны, ее духовно-образовательные, социально-экономические возможности, древнюю и богатую историю нашей страны, великий вклад наших великих предков и культурное наследие, оставленное ими на благо человечества. культура и развитие человечества.

Сформирована быстрая и компактная национальная армия, способная надежно защитить суверенитет и территориальную целостность Республики Узбекистан, нерушимость наших границ. Принимаемые меры по совершенствованию его организационной структуры позволяют еще больше повысить боеготовность, военную мощь и потенциал войск. Также налажены эффективные механизмы обеспечения взаимного взаимодействия между видами войск, созданы подразделения, способные оперативно выполнять даже самые сложные задачи. Повысился уровень боевой и моральной подготовки войск.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Мирзиёев Ш.М. О дополнительных мерах по патриотическому воспитанию молодёжи. 13 дек., 2018 г.
2. Мирзиёев Ш.М. О дополнительных мерах по патриотическому воспитанию молодёжи. 13 дек., 2018 г.
3. Niyazov E.Sh. Harbiy ta'lim muassalarida pedagogika 17 ноябрь, 2023
4. Mardonova S.M "Principles of increasing the spiritual and spiritual integrity of the population in possible emergency situations" E3S Web of Conferences 389, 08015 (2023)
5. Mardonova S.M Vliyanie vrednykh faktorov na zdorove cheloveka i shirokoe primeneniye trebovaniy k zdorovomu obrazu jizni u molodoj. Nauchnyy jurnal "Vestnik magistratury" 2020/12 T-111

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

IXTHIOSIS DISEASE CLINICAL SYMPTOMS, DIAGNOSTIC AND TREATMENT METHODS

N.H. Islamov

*Senior lecturer of the Department of Dermatology and Genitourinary Diseases of
Samarkand State Medical University*

Murodova Mexribonu Asrorovna

3rd year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Sultonbayeva Ruxsora Xudayshukur qizi

3rd year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

O'rinova Sevinch Murodali qizi

2nd year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Murodullayeva Mohinur Umidjon qizi

2nd year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Xamedova Zebiniso Xomid qizi

1rd year student of the Faculty of Pediatrics of Samarkand State Medical University

Abstract: Study of ichthyosis disease and its forms, diagnostics and modern treatment methods.

Key words: ichthyosis, vulgar and congenital ichthyosis, xeroderma, simple and shiny ichthyosis, symptomatic therapy, vitamin therapy, hormonal therapy, physiotherapy.

Ichthyosis is a hereditary skin disease in which the skin becomes dry and flaky, with thick crusty layers resembling fish scales. Symptoms of ichthyosis appear in early childhood, become evident in adulthood and last until the end of life. It is noted that the disease is transmitted from generation to generation in autosomal dominant and autosomal recessive forms. Autosomal-recessive form of ichthyosis is distinguished by its severe course, poor response to treatment measures, and complications. There are 2 forms of ichthyosis: vulgar ichthyosis and congenital ichthyosis. Congenital ichthyosis, in turn, includes types of epidermolytic Brock's ichthyotic dry erythroderma and lamellar ichthyosis. Vulgar ichthyosis (ichthyosis vulgaris) has an autosomal-dominant form of reproduction, symptoms of the disease appear in the 1st-4th years of children's life and develop maximally during the period up to 10 years of age, and continue until the end of the patient's life. The disease is mild in the summer months of the year, and the course of the disease is much better when the sick children reach adulthood. The process is

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

characterized by a diffused appearance of skin dryness, thickening (hyperkeratosis), and follicular keratosis. This condition leads to a significant decrease in the function of sweat and sebaceous glands and to the complete cessation of these glands. The disease is mainly located in the writing areas of the hands and feet (especially in the area of the elbow and knee joints), wrists, waist, buttocks. In childhood, the process is also observed in the areas of the skin of the face and forehead, and later these areas are cleared of acne. Buttocks and groin areas, armpits, groin folds, and genitals are usually not affected. Symptoms of ichthyosis vulgaris are the size of a coin and can range from small, thin, white flakes to thick, large dark patches. Vulgar ichthyosis disease is classified as follows (according to the degree of dryness of the skin, the type and accumulation of scaly plaques or scales): 1. Xeroderma (xeroderma) is a mild type of ichthyosis, in which the skin is dry and scaly. 2. Simple ichthyosis (ichthyosis simplex) - is characterized by thick, dry, hard and non-smooth plate-like scales closely adhering to the skin. 3. Shiny ichthyosis (ichthyosis mtida) - is characterized by a large amount of keratin masses on the legs and arms, at the mouth of hair follicles. The flakes will have a unique pearl color and shine. Sometimes the rash is linear and looks like snake skin. These scales thicken and freeze again, have a dark-gray color and form a deep depression (serpentine ichthyosis - serpentina). And finally, the most severe form of ichthyosis hystrix (hystrix - jayra) - in which in the limited areas of the skin, especially in the writing areas of the legs and hands, thick aggregates of icterosis appear spiky, 5-10 mm above the skin level. it rises and resembles the thorns of the jaira. The process is followed by drying, thinning and thinning of hair and hair, thickening, thinning or increased brittleness of nail plates.

Treatment

The treatment of ichthyosis is carried out comprehensively, taking into account the age of the patient, the clinical form of the disease, and the degree of severity. In particular, Ayevit medicine is given to sick children up to 6 months of age, 1 drop with milk, 1 time a day; Children 7-12 months 1 drop per day every day; 1-3-year-old children are exempted; 1 capsule daily for 3-6 year olds; 6-14 years old 1 capsule daily for 20 days. Ascorbic acid up to 6 months - 0.025-0.05 times 3 times/day; 0.05-0.075 mg x 3 times/day for children aged 7-12 months; 1-6 years old - 0.075-0.1 mg x 3 times/day; 7-14 years old - 0.1-0.15 x 3 times/day; Riboflavin mononucleotide 1% solution up to 6 months - 0.2 ml intramuscularly, 7-12 months -0.3 ml; 4-6 years old - 0.5-0.7 ml; 7-14 years old - 0.8-1.0 ml. Nicotinic acid 1% solution up to 6 months - 0.1-0.2 ml; 4-12 months -0.2-0.3 ml; 1-3 years old - 0.5-0.4 ml; 4-6 years old - 0.5-0.5 ml; 7-14 years old - 1 ml. Trental oral tablet 10 ml - 2-3 times/day after meals; 1/3-1/2 tab in children under 1 year; Adults from 1 year

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

old - 1 tab 2-3 times/day for 1 month. Methionine 0.1 g up to 1 year; 2 years old-0.2 g; From 3 to 4 years - from 0.25 g; From 5 to 6 years - up to 0.3 g; 7 years and older 0.5 g 3 times/day 30 minutes before meals. The course of treatment is carried out for 10 days, then rest and the course of treatment is returned. Solcoseryl (Actovegin) up to 1 year old - 1-2 ml intramuscularly/between; 1-14 years - 2 ml intravenously. For local application: 2% salicylic ointment and lanolin cream are applied together with ayevit (per gram: 1 drop).

Conclusion: The investigations showed that ichthyosis is a hereditary skin disease in which the keratinization process is disturbed. Dry skin crusts, and in severe cases of the disease, scars appear on it. Often, ichthyosis manifests itself in early childhood. Its acquired form is very rare. As a rule, ichthyosis has a clear clinical picture and does not cause any difficulties in diagnosis. Additional examination methods include: histological analysis of the skin; general and biochemical blood tests; general analysis of urine. Unfortunately, ichthyosis cannot be completely cured. Modern medicine can only reduce the symptoms. Drug therapy is indicated for this: vitamins A, B, C, E and niacin complexes; hormonal drugs to improve the functioning of the thyroid gland. Local medications and physical therapy are necessary. Ointments and creams are prescribed to moisturize the skin. Salicylic acid relieves inflammation and disinfects the skin. As physiotherapeutic treatments, medicated baths and mud are prescribed, which heal the skin and relieve itching. The active agent is selected by the doctor depending on the type of ichthyosis.

REFERENCE:

1. Adams, RM. 1988. Medicolegal Aspects of Occupational Skin Diseases. *Dermatol Clin* 6:121.
2. —. 1990. Occupational skin disease. 2nd edition. Philadelphia: Saunders.
3. Agner, T. 1991. Susceptibility of atopic dermatitis patients to sodium lauryl sulfate-induced irritant dermatitis. *Derm-Ven* 71:296-300.
4. Balch, CM, AN Houghton, and L Peters. 1993. Cutaneous melanoma. In *Cancer: Principles and Practice of Oncology*, edited by VTJ DeVita, S Hellman, and SA Rosenberg. Philadelphia: JB Lippincott.
5. Beral, W, H Evans, H Shaw and G Milton. 1982. Malignant melanoma and exposure to fluorescent light at work. *Lancet* II: 290-293.
6. Berardinelli, SP. 1988. Prevention of occupational skin diseases by use of chemical protective gloves. *Dermatol Clin* 6:115-119.
7. Bijan, S. 1993. Skin cancer. In *Cancer: Principles and Practice of Oncology*, edited by VTJ DeVita, S Hellman, and SA Rosenberg. Philadelphia: JB Lippincott.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

8. Blair, A, S Hoar Zahm, NE Pearce, EF Heinerman, and J Fraumeni. 1992. Clues to cancer etiology from studies of farmers. *Scand J Work Environ Health* 18:209-215.
9. Commission de la santé et de la sécurité du travail. 1993. 1989 Occupational Statistics. Quebec: CSST.
10. Cronin, E. 1987. Hand dermatitis in food service establishments. *Contact Dermatitis* 17:265-269.
11. De Groot, AC. 1994. Patch testing: test concentrations and vehicles for 3,700 allergens. 2nd edition. Amsterdam: Elsevier.
12. Durocher, LP. 1984. La Protection de la Peau en Mileu de Travail. *Le Médecin du Quebec* 19:103-105.
13. —. 1995. Les gants de latex sont-ils sans risque? *Le Médecin du Travail* 30:25-27.
14. Durocher, LP and N Paquette. 1985. Les verrues multiples chez les travailleurs de l'alimentation. *L'Union Médicale du Canada* 115:642-646.
15. Ellwood, JM and HK Koh. 1994. Etiology, epidemiology, risk factors, and public health problems of melanoma. *Curr Opin Oncol* 6:179-187.
16. Gellin, GA. 1972. Occupational dermatoses. Chicago: American Medical Association.
17. Guin, JD. 1995. Applied contact dermatitis. New York: McGraw-Hill.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ZAHARLANISH HAQIDA UMUMIY MA'LUMOT. ZAHARLANISH TURLARI

ОБЩИЕ СВЕДЕНИЯ ОБ ОТРАВЛЕНИИ. ВИДЫ ОТРАВЛЕНИЙ

GENERAL INFORMATION ABOUT POISONING. TYPES OF POISONING

Mardonova Saodat Muzaffarovna

Osiyo Xalqaro Universiteti Umumiy fanlar fakulteti o`qituvchisi

Annotatsiya: Zaharlanishlar kundalik turmush tarzida tez-tez uchrab turadi. Ushbu maqolada zaharlanishlar sabablari, zaharlanishlarning turlari, zaharlanish vaqtidagi klinik belgilar, zaharlanish vaqtida birinchi tibbiy yordam va zaharlanishlarning oldini olish haqida so`z boradi

Kalit so`zlar: zahar, zaharli moddalar, maishiy zaharlanish, dori vositasi, kimyoviy moddalar, hayot uchun xavf, toksin, tibbiy yordam

Abstract: Poisoning is common in everyday life. This article talks about the causes of poisoning, types of poisoning, clinical signs of poisoning, first aid for poisoning and prevention of poisoning.

Keywords: poison, toxic substances, household poisoning, medicines, chemicals, danger to life, toxin, medical care.

Аннотация: Отравления распространены в повседневной жизни. В данной статье рассказывается о причинах отравления, видах отравлений, клинических признаках при отравлении, первой помощи при отравлении и профилактике отравлений.

Ключевые слова: яд, отравляющие вещества, бытовые отравления, лекарственные средства, химические вещества, опасность для жизни, токсин, медицинская помощь.

Zaharlanish - bu organizmga zahar yoki toksin tushishi, shuningdek, bunday kasallikni keltirib chiqaradigan harakat natijasida yuzaga keladigan organizm faoliyatining buzilish holati hisoblanadi.

Zaharlanish zaharli moddalarning teriga, ko'zlarga yoki shilliq pardalarga tegishi natijasida vujudga keladi. Toksinlar tanaga turli yo'llar bilan kiradi:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

- kontakt
- maishiy
- oziq-ovqat
- gematogen
- havo

Zaharli modda tanaga og'iz, nafas yo'llari yoki teri orqali kirishi mumkin. Toksinlar va zaharlar oziq-ovqat mahsulotlarida, havoda va odam bilan aloqa qiladigan materiallarda bo'lishi mumkin. Zaharlanishning ko'p turlari mavjud. Ular bir-biridan zaharli moddalar, zaharli moddalar, organizmga kirish yo'llari, organizmga ta'sir qilish sharoitlari va usullari bilan farqlanadi. Kasallik turlari va davolash zaharlanish turlarga qarab farq qiladi. Zaharli moddalar ta'sirida odamning holati engil, o'rtacha, og'ir va hatto hayot uchun xavfli bo'lishi mumkin. Hozirgi kunda zaharlanish turlarining taqsimlanishi quyidagicha:

- alkogolning toksik ta'siri-44,6%
- dori vositalaridan zaharlanish-20,5%
- giyohvand moddalardan zaharlanish-13,4%
- kimyoviy va boshqa moddalardan zaharlanish-23%

Maishiy zaharlanishlar

Turli xil zaharlar va kimyoviy moddalarni saqlash qoidalariga rioya qilmaslik sog'liq muammolarining rivojlanishiga olib keladi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, maishiy va sanoat zaharlanishining asosiy sababi- shu moddalarni saqlash qoidalariga rioya qilmaslik, buzish va sovuqqonlikdir. Ko'pincha, odam nafas olish paytida nafas olish yo'li orqali tanaga kiradigan uchuvchan zararli moddalar bilan zaharlanadi. Ushbu moddalarning ko'pchiligi aniq hidga ega emas, shuning uchun zaharlanish uzoq vaqt davomida bo'ladi, salomatlikning jiddiy yomonlashishiga qadar aniqlanmaydi. Zaharlanish zaharli o'simliklar bilan aloqa qilishdan ham kelib chiqishi mumkin. Maishiy zaharlanishlar ko'pincha spirtli ichimliklarni zaharlanishi natijasida yuzaga keladi.

Spirtli ichimliklar bilan zaharlanish

Etil spirti va etanol qabul qilinganda markaziy asab tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Biokimyoviy reaksiyalar va metabolik jarayonlar natijasida etanol asetaldegid va sirka kislotasiga aylanadi. Ushbu moddalar organlar va to'qimalarga zararli ta'sir ko'rsatadi.

Spirtli ichimliklar bilan zaharlanish belgilari:

- muvozanatning buzilishi, hattoki harakatsizlik;
- terining qizarishi;
- es-hushning yo`qolishi;

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

-ruhiy bo`shashish;

-ovqat hazm qilish tizimi tarafdin ko`ngil aynish va qayt qilish;

-nafas olish tizimida buzilishlar;

Klinik simptomlarning buzilishi:

-ko`z qorachiq-lari o`lchamining xar-xilligi va ko`pincha torayishi;

-mushaklar tonusi va reflexlarning boshashishi;

Spirтли ichimliklar bilan zaharlanish vaqtida o`z vaqtida yordam berish kechiktirilganda quyidagi asoratlari kelib chiqishi mumkin:

-koma;

-ko`rishning yo`qolishi yoki pasayishi;

-nafas yo`liga tilning tushib qolishi natijasida nafas olishning to`xtashi;

-qusuq massalarining nafas yo`llarining berkitib qo`yishi;

Birinchi tibbiy yordam:

1. Tez tibbiy yordamni chaqirish

2. Es-xushi joyida bo`lsa ammiak xidlatish

3. Es-xushi joyida bo`lsa 1,5-2 litr tuzli eritma ichtirish va qusish reflexi yordamida qusdirish

4. Toza havo o`tishini ta`minlash va issiq joyda saqlash

5. Faollashtirilgan ko`mir yoki boshqa sorbentlar berish

Es xushi joyida bo`lsa til yoki ovqat qoldiqlarining nafas yo`liga tushib qolishini oldini olishga qaratilgan choralar qo`llaniladi.

Ovqatdan zaharlanish

Sifati past va muddati o'tgan ovqat iste'mol qilish zaharlanishning eng keng tarqalgan sababidir.

Simptomlar:

-Umumiy holsizlik

-Qorin sohasida ogriq

-Ovqat hazm qilish tizimida: ko`ngil aynish, qusish, ich ketish

-Tana haroratining ko`tarilishi

-Mushaklarda ogriq

Birinchi yordam:

Oshqozonni tozalash, 1,5-2 litr tuzli suv ichtirib qusish reflexini chaqirtirib oshqozonni bo`shashtirish. 20 gramm natriy sulfatni iliq suvda eritib ichishga berish, yotoq rejim.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Oziq-ovqatlardan saqlaning va suyuqlik muvozanatini saqlang. Oziq-ovqat zaharlanishi ko'pincha suvsizlanishni keltirib chiqaradigan takroriy qusish va diareya bilan kechadi. Shuning uchun hech qanday qo'shimchalarsiz ko'p miqdorda iliq suv ichish muhim.

Qo'ziqorin bilan zaharlanish

Qo'ziqorin bilan zaharlanish zaharli va kuzsiz (qisman)zaharli qo'ziqorinlar iste'mol qilish natijasidazaga keladi. Ularni iste'mol qilish 9 yoshgacha bo'lgan bolalar, homilador va emizikli ayollar uchun tavsiya etilmaydi. Ushbu turdagi zaharlanish bolalik va qarilikda og'ir oqibatlariga va hatto o'limga olib kelishi mumkin. Siz ham zaharli, ham nisbatan zararsiz qo'ziqorinlar bilan zaharlanishingiz mumkin

Simptomlar:

- umumiy holsizlik
- ich ketish
- es hushning o'zgarishi
- qorinda ogriq
- alaxsirash
- qorachiqlarning torayishi
- ko'ngil aynish
- qusish
- ich ketish
- bosh ogriqi
- tana haroratining ko'tarilishi

Birinchi yordam:

1. Tez yordam chaqiring. Qo'ziqorin bilan zaharlanish jigar, buyraklar va ichaklarga jiddiy zarar etkazishi mumkin, shuning uchun ba'zi hollarda darhol malakali tibbiy yordam kerak.

2. Oshqozoningizni tozalang. Ikki barmoq bilan tilning ildiziga bosib qusishni qo'zg'atish mumkin.

3. Adsorbent dori-vositalarini ichishga buyuramiz. Agar sizning uyingizdagi dorixonada faollashtirilgan uglerod bo'lsa, bemorning vazni 10 kg uchun 1 tabletka miqdorida preparatni berishingiz kerak.

4. Yotoqda dam olishni saqlang.

5. Suv balansini saqlang. Ko'p miqdorda oddiy suv, mineral suv yoki qora choy ichish tavsiya etiladi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Is gazidan zaharlanish

Is gazi (uglerod oksidi) – rangsiz, ta’msiz, hidsiz zaharli gaz.

Is gazidan zaharlanish — inson organizmiga is gazi kirishi oqibatida rivojlanadigan o’tkir patologik holat bo’lib, hayot va salomatlik uchun xavflidir va malakali tibbiy yordamsiz o’linga olib kelishi mumkin. Qish kunlarida pechkadan noto’g’ri foydalanish holatida kelib chiqishida ko’p salbiy oqibatlarga olib keladi.

Sabablari:

Yong’in sodir bo’lgan taqdirda va ko’p holatlarda uy sharoitida pechli isitishda pechlarning eshigi o’z vaqtida yopilmaganda;

Klinik belgilarning ogir va yengilligiga qarab kuzatiladi:

-Yengil daraja

-O’rta daraja

-Og’ir daraja

Klinik belgilarning kechishi zaharlanishning ogir-yengilligiga bogliq:

-teri rangining ko’karishi;

-es-hush buzilishi, hushidan ketish;

-bosh og’rig’i;

-lakrimatsiya (ko’z yosh tinmasligi)

-ko’zlardagi og’riq;

-ko’ngil aynishi, qusish;

-yo’tal;

-ko’krak og’rig’i;

-gallyutsinatsiyalar;

-konvulsiyalar;

-falaj.

Agar o’z vaqtida tibbiy yordam ko’rsatilmasa, uglerod oksidi bilan zaharlanish jiddiy oqibatlarga olib kelishi mumkin:

-insult;

-ko’rlik, karlik;

-organ yetishmovchiligi;

-koma;

-o’lim.

Birinchi yordam:

-Kislorod oqimini ta’minlang. Buning uchun siz oynani ochishingiz yoki jabrlanuvchini tashqariga olib chiqishingiz kerak.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

-Kiyimni ochish yoki yechish orqali ko'krak qafasidagi siqilishni yo'q qiling.

-Sun'iy nafas olishni amalga oshiring. Nafas olish bo'lmasa, reanimatsiya choralariga ruxsat beriladi.(Jabrlanuvchining iyagini bir qo'li bilan ko'tarib, boshini orqaga burish kerak. Shundan so'ng, bemorning burnini bo'sh qo'lingiz bilan chimchilab, chuqur nafas oling, jabrlanuvchining lablarini lablaringiz bilan yoping va 2 ta kuchli nafas oling.)

-Tez yordam chaqiring. Agar hali ham nafas bo'lmasa va jabrlanuvchi ongiga qaytmasa, shoshilinch tibbiy yordam kerak.

Kislotalar va ishqorlar bilan zaharlanish

Kislotalar va ishqorlar bilan zaharlanish o'tkir yoki surunkali bo'lishi mumkin. Birinchi alomatlar qabul qilgandan so'ng darhol paydo bo'ladi.

Zaharlanish belgilari:

-ogiz va ko'krak sohasidagi ogriqli spazmlar

-qon aralash qusish

-chanqoq bosish

-ahlat massalarida qonning bo'lishi

-siydik tutilishi

Yuqori konsentratsiyali kislotalar va ishqorlar bilan zaharlanish laringeal shish paydo bo'lishiga, yurak urishining sekinlashishiga, keyinchalik bo'g'ilish va o'limga olib kelishi mumkin. Qonli qusish va qonli diareya (qon bilan ich ketish) faqat ogir oqibatlariga olib keladigan murakkab intoksikatsiyaning dastlabki belgilaridir.

Zaharlanishlarda umumiy davo:

Oziq-ovqat, dori-darmonlar, qo'ziqorinlar, kimyoviy moddalar yoki spirtli ichimliklar bilan zaharlanish shifokorning uyiga shoshilinch qo'ng'iroq qilishni talab qiladi. Kelgandan so'ng, mutaxassislar bemorning ahvolini baholaydilar va zarur choralarni ko'radilar.

Gaz bilan zaharlanganda:

antidot qo'llanilishi kerak;

tutilishga qarshi dori-darmonlarni in'ektsiya qilish;

yurak faoliyatini tiklash uchun glyukozidlarni yuboring.

Kislota yoki gidroksidi bilan zaharlanganda, oshqozon yuviladi, keyin bemorga giyohvand analjezikleri beriladi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Zaharga, tanaga qanday yo`l bilan ta'sir qilish mexanizmiga qarab, zaharlanish uchun quyidagi davolash usullari qo'llaniladi:

ko'p suv ichish;
kislородli terapiya;
oshqozonni yuvish;
gemosorbtsiya;
laksatiflarni, adsorbentlarni qabul qilish;
plazmaferez;
qon quyish va boshqalar.

Bemorlar shuningdek, prebiyotiklar, fermentlar va multivitaminli preparatlar, antioksidantlar qabul qilishadi. Zaharlanishdan keyingi parhez davolashda muhim rol o'ynaydi. Ratsionda oson hazm bo'ladigan, yuqori kaloriyali ovqatlar bo'lishi kerak va alohida tanlanadi

Zaharlanishning oldini olish

Quyidagi oddiy profilaktika choralari sizni zaharlanishdan himoya qilishga yordam beradi:

- Uydagi gazni va gaz peghlarini sozligini diqqat bilan kuzatib boring!
- Oziq-ovqat mahsulotlarini to'g'ri saqlash va go'sht va baliqni issiqlik bilan ishlov berish yo`riqnomalarda ko`rsatilgan tartibda bo`lishi kerak!
- Past sifatli, shubhali ovqat iste'mol qilmang;
- Xavfli kimyoviy yoki zaharli moddalar bilan ishlashda xavfsizlik qoidalariga rioya qiling;
- Dori-darmonlarni ko'rsatmalarga muvofiq qat'iy ravishda qabul qiling!
- Giyohvand moddalarni yo'q qiling, katta dozalarda spirtli ichimliklar ichmang!

ADABIYOTLAR:

1. Mardonova S.M "Principles of increasing the spiritual and spiritual integrity of the population in possible emergency situations" E3S Web of Conferences 389, 08015 (2023)
2. Mardonova S.M Vliyanie vrednykh faktorov na zdorove cheloveka i shirokoe primeneniye trebovaniy k zdorovomu obrazu jizni u molodyoji. Nauchnyy jurnal "Vestnik magistratury" 2020/12 T-111
3. Avanesov V.U. Noviy podxod k primeneniyu fizicheskix sredstv vosstanovleniya v sporte. Vestnik sport.nauki.2006g

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

4. Oliy ta'lim muassasasi talabari orasida sog'lom turmush tarziga bo'lgan ehtiyojni rivojlantirish, *Journal of Universal Science Research* (ISSN: 2181-4570) Vol. 1 No. 12 (2023)

5. Profilaktika vrednykh privyчек u molodeji. *Universal journal of medical and natural sciences*, ISSN 2992-8826 Vol.1 ISSUE 9

6. S.M.Mardonova Sport tibbiyoti va reabilitologiya. Darslik. Buxoro-2022.

7. Mardonova S. M. Oliy ta'lim muassasasi talabari orasida sog'lom turmush tarziga bo'lgan ehtiyojni rivojlantirish, *Journal of Universal Science Research*, 1(12), 762–766. Vol. 1 No. 12 (2023)

8. S.M.Mardonova Sportchi talaba-yoshlarning ish qobiliyatini qayta tiklash vositalari Медицина, педагогика и технология: Теория и практика (ISSN: 3030-3001) 02, 2024

9. Tuyg'unovna, S. S. (2023). USEFUL PROPERTIES OF THE MEDICINAL PRODUCT AND USE IN MEDICINE. *Gospodarka i Innowacje.*, 40, 179-181.

10. Tuyg'unovna, S. S. (2023). CHEMICAL COMPOSITION OF MEDICINAL PLANTS AND CLASSIFICATION. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 3(11), 33-35.

11. Shukurova, S. (2023). DORIVOR ACHCHIQ BODOM URUG'INING SHIFOBAXSHLIGI, DORI TAYYORLASH USULLARI. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(10 Part 3), 116-120.

12. Tuyg'unovna, S. S. (2023). DORIVOR NA'MATAKNING FOYDALI XUSUSIYATLARI VA TIBBIYOTDA QO'LLANILISHI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 3(9), 11-13.

13. Shukurova, S. (2023). DORIVOR O'SIMLIKLARNING KIMYOVIY TARKIBI VA TASNIFI. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(11), 5-10.

14. Shukurova, S. (2023). KIYIKO'T VA YALPIZDAN FOYDALANISH USULLARI. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(12), 171-177.

15. Shukurova, S. (2024). TARKIBIDA GLIKOZIDLAR BO'LGAN DORIVOR O'SIMLIKLAR. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 3(1), 217-222.

16. Tuygunovna, S. S. (2023). Ways to Use Mint and Peppermint. *EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY*, 3(12), 20-23.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

17. Tuygunovna, S. S. (2023). Medicinal Plants Containing Glycosides. *EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY*, 3(12), 24-27.

18. Tuyg'unovna, S. S. (2024). DORIVOR O'SIMLIKLAR XOMASHYOSINI ISHLATISHGA TAYYORLASH. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 38(7), 123-132.

19. Tuyg'unovna, S. S. (2024). TARKIBIDA LIPIDLAR BO'LGAN DORIVOR O'SIMLIKLAR. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 38(7), 133-140.

20. Tuyg'unovna, S. S. (2024). TARKIBIDA VITAMINLAR BO'LGAN DORIVOR O'SIMLIKLAR. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 38(7), 141-147.

21. Qobilovna, A. M. (2024). MANIFESTATION OF FACTORS OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL ACTIVITY. *International Journal of Pedagogics*, 4(01), 66-73.

22. Qobilovna, A. M. (2023). PROGRAM FOR THE DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS' COMMUNICATIVE COMPETENCE FACTORS. *International Journal of Pedagogics*, 3(12), 169-175.

23. Qobilovna, A. M. (2023). PROGRAM FOR THE DEVELOPMENT OF FACTORS OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS. *International Journal of Pedagogics*, 3(11), 131-137.

24. Qobilovna, A. M. (2022). BOSHLANG 'ICH SINF O 'QITUVCHILARIDA KOMMUNIKATIV KOMPITENTLIK SHAKLLANISHINING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, (Special Issue 1), 102-105.

25. Qobilovna, A. M. (2023). Communicative Competence As A Factor Of Teacher's Professional Competency. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 3(09), 32-44.

26. Ataulayeva, M. (2023). COMMUNICATIVE COMPETENCE AS A FACTOR OF PERSONAL AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF A FUTURE

27. Husniddinova, S. S. (2023). The Distribution, Reproduction and Importance of the Beetles in Nature. *American Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences* (2993-2149), 1(9), 211-216.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

28. Husniddinova, S. S. (2023). Xonqizi Qo'ng'izlarning Tarqalishi, Ko'payishi Va Tabiatdagi Ahamiyati. AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI, 2(11), 324-328

29. Sayfullayeva, S. H. (2023). KOKKSINELLIDLARNING BIOLOGIYASI, FAUNASI VA EKOLOGIYASI. World scientific research journal, 21(1), 48-52.

30. Rashitova, S. (2023). USE OF INTERACTIVE METHODS IN CHEMISTRY. International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research, 3(10), 115-119.

31. Rashitova, S. (2023). BENTONIT GIL KUKUNINI SORBSION XOSSASINI KIMYOVIY USULDA FAOLASHTIRISH. Центральноеазиатский журнал образования и инноваций, 2(10 Part 3), 98-102.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ЎЗБЕКИСТОН ХАЛQLARINING MUMTOZ MUSIQA MADANIYATI

Qayumov Ibrohim Fayzullayevich

BuxDU musiqa ijrochiligi va madaniyat kafedrasida katta o'qituvchisi.

Mustaqilligimizning dastlabki yillaridanoq mamlakatimizda san'at va adabiyot rivojiga katta diqqat e'tibor qaratib kelinmoqda. Jamiyat a'zolarini ma'naviyatni yuksaltirishda san'at turlari va adabiyot boshqa davlatlarga qaraganda bugungi kunda yanada muhimroq bo'lib kelmoqda.

San'atimiz asrlar mobaynida rivojlanib keldi va jamiyat hayotining inson kamolotining ajralmas qismiga ajraldi. Biz bugungi ma'naviy yuksalish jarayonini san'at turlarisiz va adabiyotsiz tasavvur eta olmaymiz.

O'zbekistonda musiqa madaniyatini o'rganish, unga bo'lgan qiziqish doimo jahon musiqashunoslik ilmi namoyandalarining diqqat markazida bo'lib kelgan. So'nggi yarim asr davomida bu masalani o'rganish musiqashunoslik ilmida mazmun jihatidan to'la shakllanib yetdi. O'zbekiston xalqlarining mumtoz musiqa madaniyati, maqomot dunyosi atroflicha o'rganilib, Xalqaro forumlarda ilmiy tadqiqotlar shaklida tahlil etilib, olamshumul masalalar sifatida e'tirof etilib kelinmoqda. Qolaversa, jahonning aksariyat musiqiy oliy ta'lim muassasalarida maxsus fanlar sifatida dasturlariga kiritilgan. Jumladan, Respublikamizning OTMlari tizimidagi musiqiy ta'lim yo'nalishlarida maxsus fan sifatida talabalarga saboq berib kelinmoqda. Xuddi shu marromda ushbu masalani maktab jarayoniga kiritish ayni muddao bulgan muxim va dolzarb vazifalardan biri xisoblanadi.

Bizgacha yetib kelgan shakllarida esa har bir xalqning o'ziga xos musiqiy folklor janrlari, betakror mumtoz musiqiy namunalarini yuzaga kelganligini guvohi bo'lamiz. Ayniqsa, kasbiy musiqaning mukammal va murakkab tizimda tarkib topganligi maqomlar tizimining o'zida namoyon bo'lib turibdi.

Binobarin, o'zbek musiqasining xorijiy Sharq va Yevropa xalqlari musiqa ijodiyoti bilan mushtarakligi, umumiy ildizlari, buyuk ajdodlarimiz Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Abu Abdulloh al-Xorazmiy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Bobur kabi mutafakkirlar va ma'rifatparvar allomalar tomonidan chuqur e'tirof etilgan. Bu haqda jadidchilik harakatining yirik namoyondasi Abdurauf Fitrat o'zining "O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi" asarida quyidagilarni yozadi: "Bizning adabiyotimiz Sharq-islom adabiyotiga qanday bog'langan, qanday munosabatli ersa musiqamiz ham Sharq-islom musiqasi bilan shunday munosabatdadir".

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Kadrlar tayyorlash Milliy dasturida” belgilangan ustivor ma’naviy-madaniy vazifalarga muvofiq “Jahon xalqlari musiqa tarixi” majmuasidagi, xalqimizning kasbiy musiqasi, ya’ni mumtoz kuy va ashulalariga alohida e’tibor qaratilib, ularning madaniyatini musiqa orqali anglash va tasavvurni mustahkamlashga harakat qilingan.

Qomusiy olimlar Al-Forobiy, Ibn Sino, Safiuddin al-Urmaviy, Xoja Abdulqodir al-Marog’iy, Darvesh Ali Changiy va boshqa mutafakkirlarning asarlarida urma cholg’ularga oid ko’plab qimmatli ma’lumotlar keltirilib, nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan edi. Abdurauf Fitrat o’zining “O’zbek klassik musiqasi va uning tarixi” nomli tadqiqotida Sharq musiqasi bag’rida muhim o’rin tutgan o’zbek musiqasi, milliy cholg’ulari, maqomlar mazmuni, musiqa va aruz kabi dolzarb muammolarni yoritib bergan.

O’zbek milliy cholg’u ijrochiligining tarixiy, nazariy va amaliy masalalari O’zbekiston olimlari F.Karomatli, I.Rajabov, T.Vizgo, S.Saidiy, J.Rasultoyev, A.Malkeevalar, yevropalik musiqashunoslar G.Farmer, L.Pekkin, yaponiyalik S.Genichi va boshqa qator olimlar izlanishlarida keng tadqiq etilgan.

Chunonchi, T.Vizgo, A.Malkeeva asarlarida o’zbek xalq cholg’ulari, ularning tarixi, F.Karomatli tadqiqotlarida esa cholg’ularning ijro imkoniyatlari, mahalliy uslublari, sozlanish va diapozonlari har tomonlama o’rganiladi. Ayniqsa, mazkur uch olim hammualliflikda yozgan, Germaniyada nashr qilingan «Muzikqeca hiyechte in Bildern, Bd.III» kitobi cholg’u san’atiga izchil yondashuv, batafsilligi bilan o’zbek etnocholg’ushunoslik fani taraqqiyotiga muhim hissa bo’lib qo’shildi.

O’zbekistonda mavjud bo’lgan nashrlardan tashqari olimning cholg’u san’atiga oid bo’lgan o’nlab ilmiy maqolalari xorijda ham nashrdan chiqqan.

Zamonaviy musiqashunoslikda O’zbekiston xalqlarining musiqiy cholg’ulari xususida shu choqqacha alohida va maxsus ilmiy tadqiqotlar yaratilmaganligini ta’kidlash joiz. Holbuki, ushbu mavzuning barcha milliy va mahalliy muammolarini o’rganish, urma cholg’ularning tuzilishi, uslubiy, nazariy va amaliy jihatdan yaxlit tadqiq etish mustaqillik mafkurasi va milliy-madaniy qadriyatlarni tiklash masalalari matnida dolzarb ahamiyat kasb etib, milliy an’analarini uyg’un rivojlanish vazifalari bilan ham bevosita bog’liqligini ta’kidlamoq kerak. Shu bilan birga milliy musiqa muammolarini ishlashda rus va g’arb musiqashunoslarining munosib ulushlari mavjudligini ta’kidlamoq kerak. Ammo, qator izlanishlar zahirida milliy musiqa an’analarini soxtalashtirish, milliy o’zlikdan uzoqlashtirish maqsadi ham ko’zlangan edi.

A.Petrosyans rahbarligida milliy cholg’ularimizni “qayta ishlash” natijasida ularning sadolanish xususiyatlari va an’anaviy ko’rinishlari o’zgartirildi, laboratoriya

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

sharoitida milliy cholgʻular sadosidan uzoq boʻlgan cholgʻular va ularning «oilalari» yaratildi.

Bevosita Markaziy Osiyo xalqlarining musiqiy merosi rus olimlari V.Belyayev, V.Uspenskiy, Ye.Romanovskaya, N.Mironov va boshqalarning ilmiy izlanishlarida ham oʻz ifodasini topgan. Yuqorida koʻrsatilgan olimlarning tadqiqotlari shuni koʻrsatadiki, aynan urma cholgʻularning paydo boʻlishi va rivojlanishi tarixi, xomashyolari, oʻzgarish xususiyatlarining ohangga taʼsiri, xalq orasida tarqalishi va turlanishi, ularning musiqa sanʼatidagi oʻrni va boy imkoniyatlari maxsus ilmiy tadqiqot sifatida oʻrganilmagan. Bugungi kunda qadar maʼnaviyatni yuksaltirishda sanʼat va adabiyotni tutgan oʻrni masalasi sharq va gʻarb olimlari tomonidan ham turli baxslar orqali oʻrganib kelingan va kelinmoqda.

ADABIYOTLAR

1. Каюмов И. Ф. Психологические истоки музыки //Academy. – 2020. – №. 11 (62). – С. 56-58.
2. Каюмов И. Ф., Жураева М. Место музыки в воспитании духовно-нравственных качеств учащихся 5-7 классов общеобразовательных школ //Проблемы педагогики. – 2020. – №. 3 (48). – С. 17-19.
3. Kayumov I. F. Values and aesthetic factors in the formation of culture and art //International Engineering Journal For Research & Development. – 2020. – Т. 12. – №. 1. – С. 10.
4. Kayumov I. F. XALQ QOʻSHIQLARI ASOSIDA BOSHLANGICH SINF OʻQUVCHILARINING NUTQIY MALAKASINI OʻSTIRISH USULLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 635-640.
5. Каюмов И. Ф. Санъатнинг турлари ва уларнинг тарбиявий аҳамияти //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 849-854.
6. Fayzullaevich Q. I. Culture and art values and aesthetics in formation factors. – 2021.
7. Ugli O. H. S. Characteristics of 21st century compositional creativity of Uzbekistan //European Journal of Arts. – 2023. – №. 2. – С. 38-42.
8. Каюмов И. Ф. ВАЖНОСТЬ ВНЕКЛАССНЫХ ЗАНЯТИЙ В РАЗВИТИИ МУЗЫКАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ //Academy. – 2021. – №. 3 (66). – С. 51-53.
9. Каримов О. И. Значение специфических особенностей и воспитательных возможностей узбекских народных инструментов //Academy. – 2020. – №. 3 (54). – С. 78-80.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

10. Каримов О. И. Профессиональные музыкальные взгляды будущего учителя музыки //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 22-2 (100). – С. 17-20.
11. Каримов О. И. Садриддин Айни-знаток и любитель народной музыки //Вопросы науки и образования. – 2021. – №. 13 (138). – С. 21-24.
12. Karimov O. J. I. Tanbur sozining paydo bo 'lishi va milliy cholg 'u ijrochiligidagi o 'rni //Scientific progress. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 767-771.
13. Каримов О. И. Бўлажак мусиқа ўқитувчиларида маънавий-ахлоқий сифатларни шакллантириш //Scientific Impulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 377-381.
14. Ходжаев Р. Р., Каримов О. И. Подготовка будущих учителя музыки. Тренировка на скрипке для рефлексии мышц //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 1419-1423.
15. Каримов О. И., Ахмедова Ф. И. Қ. Айтим (вокал) асарлари мисолида кўшиқ ўргатиш имкониятлари //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 899-910.
16. Islamovich K. O., Shukhrat S. S. The Role of Music in Forming a Perfect Human Personality //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 72-75.
17. Islamovich K. O., Durdimurotovna Q. G. Formation of Vocal-Choir Skills in Music Lessons //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 57-62.
18. Islamovich K. O., Raufovich K. R. Scientific-Historical and Theoretical-Pedagogical Principles of the Violin //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 33. – С. 67-71.
19. Каримов О. И., Шарипова С. Ш. К. Место искусства музыки в формировании идеальной личности человека в дошкольном заведении //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 692-698.
20. Islomovich K. O. et al. Musiqa darslarida o 'quvchi yoshlarda ong, milliy tafakkurni o 'stirishni shakllantirishning vositalari //O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 12. – С. 264-268.
21. Islomovich K. O., Raufovich X. R. Xorijiy ilg 'or kompozitorlar tajribalarida dmitriy kabalevskiy va karl orff tomonidan taklif Qilingan konsepsiyalar texnologiyasining Musiqa to 'garaglarini shakllantirish va rivojlantirishga oid nazariy-pedagogik va psixologik asoslari //O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 12. – С. 257-263.
22. Ибодов У. Р. ИНСТРУМЕНТАЛЬНАЯ МУЗЫКА КАК ОРУДИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ВЛИЯНИЯ НА ЧЕЛОВЕКА //Рекомендовано к печати Ученым советом Института психологии имени ГС Костюка НАПН Украины (Протокол № 14 от 28 декабря 2020). – 2020. – С. 336.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

23. Ибодов Уктам Расулович РОЛЬ КЛАССИЧЕСКОЙ МУЗЫКИ В УРОКАХ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ // Academy. 2021. №2 (65). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-klassicheskoy-muzyki-v-urokah-muzykalnoy-kultury> (дата обращения: 26.10.2023).

24. Ибодов Уктам Расулович СПОСОБЫ ОБУЧЕНИЯ МУЗЫКАЛЬНОЙ ГРАМОТЕ НА УРОКАХ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ // Наука, техника и образование. 2021. №2-1 (77). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sposoby-obucheniya-muzykalnoy-gramote-na-urokah-muzykalnoy-kultury> (дата обращения: 26.10.2023).

25. Уктам Расулович Ибодов МУЗЫКАЛЬНЫЕ ФОРМЫ НА ОСНОВЕ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ МОДЕЛИ КОМПОЗИЦИИ // Scientific progress. 2021. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/muzykalnye-formy-na-osnove-individualnoy-modeli-kompozitsii> (дата обращения: 26.10.2023).

26. Салимов Ш. Ш. О., Каримов О. И. Связь общей теории музыки с психологическими особенностями в ракурсе сольфеджио // Science and Education. – 2024. – Т. 5. – №. 1. – С. 214-219.

27. Mirshayev Ulug‘bek Muzafarovich. “TALABALARNING MUSIQIY FAOLIYATIDA MUSTAQIL ISHLARNI TASHKIL ETISHDAGI O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLAR”. Journal of Innovation, Creativity and Art, May 2023, pp. 89-93, <http://jica.innovascience.uz/index.php/jica/article/view/321>.

28. Mirshayev Ulugbek Muzafarovich. “DISTINCTIVE FEATURES IN THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK IN THE MUSICAL ACTIVITIES OF STUDENTS”. Academia Science Repository, vol. 4, no. 04, Apr. 2023, pp. 994-9, <http://academiascience.com/index.php/repo/article/view/102>.

29. Миршаев У. М. МУЗЫКАЛЬНЫЕ ПРЕДПОЧТЕНИЯ МОЛОДЫХ ЛЮДЕЙ С РАЗНЫМ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМ ОБРАЗОВАНИЕМ // PSIXOLOGIYA Учредители: Бухарский государственный университет. – №. 3. – С. 100-103.

30. Миршаев У. O‘QUVCHI-YOSHLARNI MUSIQA ORQALI KOMIL INSON QILIB TARBIYALASH // ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.

**ESTETIK TARBIYA BOLALARNI KOMILLIKKA YETAKLOVCHI
VOSITA SIFATIDA**

**Sidiqova Yulduz Sobirovna
Osiyo Xalqaro universiteti**

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

“Pedagogika va psixologiya” kafedrası o‘qituvchisi

tel:+998914164032

yulduzsobirova048@jmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarda estetik tarbiyani shakllantirish yo’llari vositalari tahlil qilingan.

Kalit so‘z: Estetika, estetik tarbiya, vositalar, mashg’ulotlar, ijodkorlik.

Аннотация: В данной статье анализируются средства формирования эстетического воспитания у детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: Эстетика, эстетическое воспитание, инструменты, обучение, творчество.

Abstract: This article analyzes the means of developing aesthetic education in preschool children.

Key words: Aesthetics, aesthetic education, tools, training, creativity.

Insoniyat go’zallikni butun hayoti davomida qadrlaydi va yaratadi. Go’zallik madaniy tarixiy tajribaning bir qismi hisoblanadi. Estetik tarbiya juda keng tushuncha bo’lib, unga tabiat, mehnat, ijtimoiy hayot, turmush va san’atga estetik munosabatni tarbiyalash kiradi. Estetik tarbiya (nafosat tarbiyasi) - bu bolalarga voqelikdagi, san’atdagi, tabiatdagi, kishilarning ijtimoiy va mehnat munosabatlaridagi, turmushdagi go’zallikni idrok qilish hamda to’g’ri tushunishga o’rgatish, ularning badiiy didini o’stirish, ularda go’zallikka muhabbat uyg’otish va hayotga go’zallik olib kirish qobiliyatlarini tarbiyalashdir. Nozik didli bo’lish, go’zallikni fahmlay va qadrlay olish, badiiy madaniyatni tushunish, o’z hayotini go’zallik qonunlari asosida qura olish — komil insonning eng zarur fazilatidir.

Estetik tarbiya maktabgacha yoshdan boshlab shakllantiriladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda odob va nafosat tarbiyasi o’zaro chambarchas bog’liq holda amalga oshiriladi. Chunki nafosat tarbiyasining natijasi axloq-odobda, chiroyli xatti-harakat, go’zal munosabatda va hayotga, kelajakka, insonlarga, tabiatga muhabbatda ko’rinadi. Estetik tarbiya orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda kamtarlik hislati tarkib topadi. Bu hislat kishilarning eng go’zal belgisidir. Estetik va axloqiy tarbiyaning o’zaro bog’liqligi shundaki, kishining go’zallikni idrok etishdan quvonishi uning boshqa kishilarga yaxshilik qilganidan xursand bo’lishiga o’xshab ketadi. Aksincha, go’zallikni ko’ra bilmaslik undan zavqlanmaslik yomon ishlarni qilishga olib keladi. San’atning tarbiyaviy ahamiyati, kuchi shundaki, u insonda hayotdagi voqealarni, hodisalarni chuqur his-hayajon bilan idrok etishni shakllantiradi. Estetik tarbiyaning vazifalari tarbiyaning

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

umumiy maqsadlaridan kelib chiqib, bolalarning yosh imkoniyatlariga qarab belgilanadi. Estetik tarbiya vazifalarini hal etish bolalarda tashabbuskorlik, ma'lum natijalarni oldindan bilish, ularga intilish, orzu qila bilish kabi sifatlarni shakllantirish bilan uzviy bog'langandir.

Estetik tarbiyaning vositalari:

1. Bolalarning tasviriy faoliyatlari. Badiiy faoliyat (rasm chizish, loyihalash, ilovalar tuzish, modellashtirish va boshqa tadbirlar) o'zini namoyon qilish qobiliyatini shakllantirish, ularning ijodiy qobiliyatlarini ochib berish uchun asos yaratadi. Bolalarning ijodiy qobiliyatlarini tarbiyachi kuzatuvlari asosida payqashi va bolaning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va shart -sharoitlar yaratish tarbiyachining vazifasi bo'lib hisoblanadi.

2. Bayramlar ko'ngilochar tadbirlar. Bayramlar ko'ngilochar tadbirlar bolalarning estetik tarbiyalashning muhim vositasidir. MTTda o'tkaziladigan bayramlar bolalarga chuqur ta'sir etadi. Bayramning tarbiyaviy kuchi va o'ziga xosligi uning g'oyaviy va estetik mazmuni san'atning turli ko'rinishlari bilan bog'liq bo'lishidadir. Har qaysi bayram o'z g'oyasiga ega bo'lib, u bolalarga yorqin obrazlar orqali ta'sir ko'rsatadi. Bayramlarda bolalar bayramlarga mos kiyinishadi, sher va qo'shiqlarni aytish va aytish jarayonida aytish ifodasiga e'tibor berib aytish, qo'shiqlarga raqsga tushganda esa qo'shiqqa mos harakatlar qilish va harakatlarni bajarish jarayonida chiroyli bajarish, nozik harakatlar bilan bajarishga o'rgatish bularning barchasi maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda estetik tarbiyani tarbiyalash bo'lib hisoblanadi. Bundan tashqari maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'tkaziladigan tadbirlar, ertaliklar bolalarning ma'naviy kamolotida muhim ahamiyat kasb etadi. Estetik tarbiyaning vositalaridan biri qo'g'irchoq teatridir. Uning nihoyatda kuchli ta'sir etishi uning soddaligi, odatdan tashqari jo'shqinligi va qo'g'irchoqligi, o'yinchoqligi, shuningdek, badiiy so'z, musiqa, ashula, raqs, tasviriy san'at kabi tarkibiy qismlarning uzviy jipslashib ketganligi kishi ko'zi o'ngida yaqqol namoyon bo'lishidadir. Qo'g'irchoq teatrini bolalar faqat tomosha qilibgina qoimay, balki unda o'zlari ham qatnashadilar. Bundan tashqari, qo'g'irchoq teatri, soya teatri, barmoq teatri ko'rsatish ham bolalarni estetik tomondan tarbiyalashda alohida o'rin egallaydi. Bu o'yinchoq, qo'g'irchoqlar bolalarga tanish bo'lsada, ularni tarbiyachi qo'li yordamida harakatga keltirib, badiiy so'zlar bilan qo'shib olib borishi natijasida ular bolaning ko'z o'ngida jonlanadi, boshqacha tus oladi va bolalar ertak mazmunini chuqur idrok eta boshlaydilar. MTTda kattalar rahbarligida bolalar tomonidan konsertlar, bayramlar, kichkintoylarning tug'ilgan kunlarini nishonlash bolalarda quvonchli hislarni uyg'otadigan, mazmunli va ularning xotiralarida uzoq vaqt saqlanib

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

qoladigan qilib tashkil etilishi kerak. Badiiy didning shakllanishida kitoblar muhim rol o'ynaydi. Kitoblar faqat bolalarning yoshiga mos, mavzu va mazmuni bilangina emas, balki shu bilan birga bayon qilish usuli hamda bezatilishi bilan ham ajralib turishi juda muhimdir. Kichkintoylar, ayniqsa 2-3 yoshli bolalar uchun chiqarilgan kitoblarda so'zlardan ko'ra rasmlarning ta'siri ayniqsa, katta bo'ladi. Bola kitobdagi rasmlarni qayta-qayta o'z o'rtoqlariga, kattalarga, qo'g'irchog'iga «o'qib» berish bilan uning mazmunini o'z xotirasida mustahkamlaydi. Kitobdagi chiroyli, yopqin rasmlar bolalarning badiiy didini tarbiyalaydi

3. Ma'lum maqsadga qaratilgan rejali ravishda amalga oshiriladigan ta'lim maktabgacha ta'lim tashkilotining pedagogik jarayonida muhim ahamiyatga ega va u kundalik hayotda, o'yinda, mehnatda, sayrlarda, mashg'ulotlar orqali amalga oshiriladi. Mashg'ulotda ta'lim va tarbiya vazifalari hal etiladi. Bolalar tevarak-atrofdagi hayot va tabiat bilan tanishish, nutqni o'stirish va savod o'rganish, matematika, jismoniy madaniyat, tasviriy faoliyat, musiqa bo'yicha eng oddiy tasavvur va bilimlarni, malaka va ko'nikmalar sistemasini egallab oladilar. Qachonki ta'lim va tarbiya sistemali ravishda amalga oshirilsagina u rivojlantiruvchi ahamiyatga ega bo'ladi. Jumladan bolalarni estetik jihatdan tarbiyalashda ta'lim va tarbiyaning uyg'un ravishda olib borilishi ham bolaning ma'naviy axloqiy kamolotida, ham estetik kamolotida muhim ahamiyat kasb etadi.

Estetik qiziqish shaxsni san'at asarlarini, tevarak-atrofdagi borliqni estetik idrok etishga va estetik faoliyatga undaydi. Estetik qiziqish estetik ehtiyojni yuzaga keltiradi.

«Estetik tarbiya» tushunchasi bilan bir qatorda «badiiy tarbiya» tushunchasi ham mavjuddir. Badiiy tarbiya san'at asarlari orqali tarbiyalashdir. U shaxsda san'at asarlarining shakl va mazmunini estetik idrok etishni rivojlantirish, badiiy didni shakllantirish va san'atning. ma'lum turlari bo'yicha ijodiy faoliyatni, ijrochilik qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgandir. Uning natijasi fikrning paydo bo'lishida, uni amaliy faoliyatda qo'llashda, o'z bilim va ta'surotlarini qo'ra bilishda, his-tuyg'ulari va fikrlarini samimiyat bilan ifodalashda namoyon bo'ladi.

Estetika tabiatdagi, jamiyatdagi moddiy va ma'naviy madaniyat buyumlarida aks etgan, shuningdek estetik ongning paydo bo'lishi, rivojlanishi va vazifasi to'g'risidagi qonuniyatlarni, ob'ektiv borliqni estetik bilishning muhim usullaridan biri bo'lgan san'atning rivojlanish qonuniyatlarini o'rganadi.

Estetik hisda idrok etilavotgan voqelikka nisbatan xudbinlik ohangi, shaxsiy manfaat nuqtai nazaridan g'arazli qarashlar bo'lmaydi. Ajdodlarimiz bu to'g'rida shunday yozadi: «Kishidagi go'zallik hosil qilgan sezgi, odam eng yaqin kishisi bilan

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

uchrashganda paydo bo'ladigan porloq quvonchga o'xshaydi. Biz go'zallikni beqiyos sevamiz, undan eng yaqin kishimizni uchratganda quvongandek zavqlanib quvonamiz». Go'zallik insoniyatning butun tarixiy taraqqiyoti davomida yaratiladi vama'daniy-tarixiy tajribaning bir qismini tashkil etadi. Uning mavjudligi, ob'ektivligi yosh avlodga estetik tajribani tizimli ravishda singdirish va shu orqali ularning estetik tomondan taraqqiy etishini ta'miilaydigan *estetik tarbiya* nazariyasinnig faol usullarini ishlab chiqishga yo'naltiradi. Bunda tarbiya va ta'lim jamiyatning estetik madaniyatini o'zlashtirishning asosiy vositasi hisoblanadi.

San'at o'zining hissiy ta'sir kuchi bilan kishiining faqat hissini emas, fikr va irodasini ham maftun etadi, tarbiyalovchi roli ham mana shunda namoyon bo'ladi, shuning uchun u *estetik tarbiyaning mazmuni va vositasi* hisoblanadi.

Ko'pchilik pedagog va psixologlarning tadqiqot ishlari bolalarning ijodiy faoliyatlari, hissiyotlari, estetik tasavvurlarining o'ziga xos xususiyatini va ulardagi estetik tasavvur va hissiyotlarning qanday rivojlanishini ochib bergan. Bu tekshirishlar bolalardagi estetik tasavvur va hissiyotlarni rivojlantirishni ulardagi ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish bilan birga qo'shib olib borish keraq degan xulosaga olibkeldi. Estetik tasavvurning o'ziga xosligi shundaki, idrokning boshqa turlariga qaraganda narsalarni his qilish shakli - «ko'rinadigan» va «eshitiladigan» narsalar butunlay boshqa mazmun kasb etadi. Oddiy idrok qilishda narsalarning ko'rinishi, ohangdorligi unchalik muhim bo'lmay, balki uning ahamiyati muhimdir.

SHuning uchun estetik tarbiya yuqori darajadagi sensor madaniyatni, kuzatuvchanlikning rivojlangan bo'lishini talab etadi. Kishi narsa va hodisalargago'zallik mezoniga asoslangan holda, alohida qadr- qimmat bilan yondoshgandagina estetik kechinmalar paydo bo'ladi.

Estetik hislar fikrlash bilan bevosita bog'liqdir. Estetik kechinmalarda har doim xayolishtirok etadi, busiz go'zallikni idrok etish ham, ijodiy faoliyatni rivojlantirish ham mumkin emas. Xayol faoliyat jarayonida shakllanadi. O'yin, rasm chizish, ertaklarni eshitish xayolning ishlashini talab etadi. Dastlabki vaqtlarda xayol faoliyat jarayonida narsalar bilan ta'sir etish natijasida yuzaga keladi. Keyingi bosqichlarda esa, ijodiy faollikning tashqi shakllaridan sekin-asta fikrlashga o'tadi. Bola rasm chizganda yoki o'ynaganda obrazni tasvirlashdan yoki ifodalashdan oldin shu obrazni idealida yaratadi.

Badiiy asarlarni idrok qilganda ham xuddi shunga o'xshash voqea yuz beradiki, bolalar asardagi qahramonlarga xayolan qo'shib, ularning xatti-harakatlarida o'z xayollari bilan qatnasha boshlaydilar. Demak,-Estetik kechinmalar murakkab hodisa bo'lib, hissiyotlar, xayol va fikrning faol ishlashini, o'z fikr va hissiyotlarini ifodalashga

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

faoliyatga ehtiyoj tug'ilishi kabi xususiyatlarni o'zichiga oladi.

Bu borliqdagi va san'atdagi go'zallikni to'liq idrok etadigan va to'g'ri tushunadigan shaxs qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan jarayon. U o'zida badiiy kechinmalar, qarashlar va e'tiqodlar tizimini aks ettiradi, haqiqiy estetik qadri yatlardan zavqlanishni ta'minlaydi.

Shu bilan birga bu orqali bolalarda turmushning hamma tomonlaridagi go'zallik unsurlarini ilg'ab olish, xunuklik, didsizlikka qarshi kurashga harakat qilishni tarbiyalaydi.

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning estetik rivojlanishidagi o'ziga xos xususiyatlar.

SHaxsning estetik xususiyatlari tug'ma emas, ammo ular ijtimoiy muhit va faol pedagogik rahbarlik sharoitida ilk yoshdan boshlab rivojlanib boradi. Estetik rivojlanish jarayonida bolalarni estetik idrok, tasavvur, tushunchalar, mulohazalar, qiziqishlar, his-tuyg'ular, badiiy va ijodiy qobiliyatlarni tarkib toptirish amalga oshiriladi. Bolalarning estetik rivojlanishi ularning kundalik jo'shqin hayoti bilan chambarchas bog'liqdir. Ilk yoshdagi bolalarni nazarda tutganda, xali ularning estetiktarbiyasi to'g'risida emas, balki ularning hissiy va sensor rivojlanishi to'g'risida o'ylash kerak. Bola yaltiroq bo'yoqdan xursand bo'ladi, bir maromdagi tovush va harakatlardan huzur qiladi. Bola hayotining birinchi yilida ularning sensor-hissiy qabul qiluvchanligi takomillashib boradi.

Bu yoshdagi bolada hissiy kechinmalarning shakllanishida kattalar muhim rol o'ynaydi. Kattalarning ochiq yuz bilan jo'shqin ohangda gapirishlari bolaga buyumlarning u yoki bu xususiyatlariga ijobiy munosabatda bo'lishlariga yordam beradi. Va, aksincha, kattalarning ogohlantiruvchi ovozi, ular yuzidagi tundlik alomati yoki xo'mrayib qarashlari, jerkib, siltab tashlashlari va hokazolar bolalarda shu buyumga yoki uning sifatiga salbiy munosabatni shakllantiradi. Bola hayotining ikkinchi yilida uning idroki sekin-asta takomillasha boradi. Bolalar endi faqat borliqxususiyatlarini emas. shu bilan birga san'at asarlaridagi ayrim estetik ifoda vositalariniham idrok eta boshlaydilar. Bu yoshdagi bolalarda musiqaning quvnoq va g'amgin kuylariga, ularning qattiq va sokin ohangiga, ohista va tezligiga javob ta'siri paydo bo'ladi va hokazo.

O'rta guruhga kelganda bolalar estetik idrokinng rivojlanishida muhim o'zgarishlar yuz beradi. Ularning estetik idroki ancha aniq va tabaqalashgan bo'lib qoladi. Ammo shunga qaramay, u qisqa-qisqa bo'lib, bolaning shaxsiy tajribasi va qiziqishiga bog'liq bo'ladi.

Bu yoshdagi *bolalar badiiy obrazni eng oddiy estetik baholay oladilar*, ba'zi bir

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

estetik vositalarni to'g'ri anglyadigan, tasvir mohiyatini tushunadigan bo'lib qoladilar. Bolalarda go'zallikni idrok qilish jarayoni aniq ifodalangan, ta'sirli, faol tusda bo'ladi. Bu ayniqsa ular *qo'g'irchoq teatri, kino, multfilm, telespektakllarni* tomosha qilganlarida aniq namoyon bo'ladi. Bolalar asar qahramonlari harakatiga bemalol qo'shilib harakat qiladilar, ularda muayyan vaziyatda o'zini qanday tutishni aytib turadilar, o'zlarini ular bilan birga o'ynayotgandek his etadilar. Bu yoshdagi bolalar tanish bo'lgan san'at asarlarini yangi asarlar bilan solishtiradilar va ba'zi bir xulosalar chiqaradilar. Bolalar she'rni nasrdan. badiiy asarning ba'zi bir janrlarini, tasviriy faoliyat va musiqaning bir xil turlarini (ertakni hikoyadan, marshni raqsdan, allani o'yindan va hokazo) bir-biridan ajrata boshlaydilar. Tasvirda badiiy, musiqa, teatrlashtirish kabi hamma faoliyatlarda quyilgan vazifani bajarishda mustaqillik, ijodkorlikka intilish namoyon bo'la boshlaydi. Bolalar o'yinga tushganda, ashula aytganda, sahnalashtirish o'ynlarida obrazlarning ifodali bo'lishiga ongli ravishda intila boshlaydilar.

Katta guruhning oxirlariga kelganda ular musiqani, badiiy asarlarni diqqat bilan tinglaydilar, tasviriy san'at asarlarini sinchiklab kuzatadilar, ulardagi ijobiy qahramonlarning xatti-harakatlaridan quvonadilar, yomonlikni qoralaydilar. Bolada musiqaviy va shoirona tinglash qobiliyati rivojlanadi. Ularda ayrim musiqa janrlariga, adabiy va tasviriy san'at asarlariga nisbatan barqaror qiziqish paydo bo'ladi. Bolalarda badiiy-ijodiy qobiliyat rivojlana boshlaydi, ular mustaqil ravishda topishmoqlar, ashulalar, ertaklar, she'rlar to'qiydilar, applikatsiya va rasmlar ishlaydilar. Endi ular o'zlarining va o'rtoqlarining ishlarini baholaydigan bo'lib qoladilar. Kuzatayotgan san'at asarlari, eshitayotgan musiqa asarlari, o'qilayotgan she'rlarning eng nozik tomonlarini ko'ra biladilar, seza boshlaydilar. Badiiy asarlardagi ba'zi she'riy obrazlarni eslab qoladilar va o'z nutqlarida ishlatadilar. Tevarak-atrofdagi go'zallikka, san'atga, badiiy va o'yin faoliyatining har xil turlariga nisbatan ularda qiziqish shakllana boshlaydi. Bolalar badiiy asar qahramonlari xatti-harakatiga juda katta his-hayajon bilan munosabat bildiradilar, ammo asardagi qahramonlar xulqidagi yashirin sabablarni ular hali anglab yeta olmaydilar, bolalarda badiiy ijodkorlikning rivojlanishi davom etadi, ammo ularning fikrlari hali aniq, barqaror emasligi bilan ajralib turadi. Maktabgacha katta yoshdagi bolalarni tasviriy faoliyat jarayonida jamoa bo'lib ishlash malakalarini shakllantirish dolzarb ahamiyatga molik masalalardan biridir.

Tarbiyalanuvchilarni estetik tarbiyalash omillari va vositalari

Estetik tarbiyaning vazifalari tarbiyaning umumiy maqsadlaridan kelib chiqib, bolalarning yosh imkoniyatlariga qarab belgilanadi. Estetik tarbiya vazifalarini xal etish

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

bolalarda tashabbuskorlik, ma'lum natijalarni oldindan bilish, ularga intilish, orzu qila bilish kabi sifatlarni shakllantirish bilan uzviy bog'langandir.

Yuqorida ko'rsatilgan vazifalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarning har bir yosh guruhlarida estetik tarbiya berishning mazmuni va metodlari ishlabchiqiladi.

Estetik tarbiyaning mazmuni bolaning estetik faoliyati orqali amalga oshiriladigan bilim, malaka va ko'nikmalarni *estetik hissiyot, qiziqish, estetik ehtiyoj, estetik did va mulohazalarni* tarbiyalashni o'z ichiga oladi.

Bular quyidagi yo'llar bilan amalga oshiriladi:

o'yin, mehnat jarayonida, maishiy faoliyatda ijtimoiy va tabiat voqealari

bilan tanishtirish orqali tevarak-atrofdagi borliqqa nisbatan estetik munosabatni tarbiyalash;

➤ san'at asarlari (badiiy tarbiya) vositasida estetik tarbiya berish.

Pedagogika fanida bolalarni chizishga, loy va plastilindan narsalar yasashga, ashula aytishga va shunga o'xshashlarga o'rgatish metodikasi mukammal ishlabchiqilgan. Bola ijodining mazmuniga ta'sir etadigan asosiy vosita.

Bolani hayajonlantiradigan, uning xayol va hislariga ta'sir etuvchi narsa tevarak-atrofdagi yorqin, jonli taassurotlardir. Badiiy faoliyatning hamma turlarida ham ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish estetik idrok va hislarni rivojlantirish bilan bog'liq holda olib boriladi. Agar bola qishki tabiatning go'zalligini his eta olsa, u albatta shu go'zallikni rasmda, hikoyasida aks ettiradi. Agar bola badiiy adabiyotlardagi obrazlarni idrok eta olsa, undagi qahramonlar bola tushunchasiga yaqin bo'lsa, bunday kitoblar bolalar o'yini uchun rasm chizish va loydan narsalar yasash uchun bitmas-tuganmas manba bo'lib xizmat qiladi.

Agar bolalar tilning go'zalligini, she'ning ritmini, ohangdorligini his eta olsalar, o'zlari ham kichkina she'rlar to'qib, qofiyalar tanlashga urinadilar. Bolalardagi fikrlash qobiliyatini rivojlantirish uchun badiiy qobiliyatning hamma turlarida ham xayolning ma'lum maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi ta'minlanadi.

Estetik tarbiyaning vazifalari tarbiyaning umumiy maqsadlaridan kelib chiqib, bolalarning yosh imkoniyatlariga qarab belgilanadi. Estetik tarbiya oldida quyidagi vazifalar turadi:

1. Bolalarni hayotdagi, voqelikdagi go'zallikni tushunishga, sevishga, tabiatda va turmushda, yaratuvchilik mehnatida, ijtimoiy hayotda, kishilar xattiharakatida bolalarga tushunarli bo'lgan go'zalliklarni ko'ra bilishga o'rgatish. Ularda estetik his, estetik did, estetik munosabatni tarbiyalash, kuchlari yetganicha hayotda go'zallik

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

yaratishda faol ishtirok etish istagini tarbiyalash.

2. Bolalarni badiiy ijodning turli janrlarida (badiiy asar, musiqa, qo‘shiq, rasm va boshqalar) yaratilgan san’at asarlarini ko‘rish, tushunish va sevishga o‘rgatish orqali ularda estetik ong qirralarini shakllantirish; chiroylini xunuk-dan, g‘amginlikni xursandchilikdan farqlay olish; ranglarni, shakl, tovushlarni birbiridan ajrata olish kabi sensor etalonlar bilan tanishtirish.

3. Bolani san’atning turli sohalari: ashula, o‘yin, she‘r o‘qish, qayta hikoya qilish, ijodiy faoliyat (ijodiy o‘yin, hikoya qilib, rasm chizish, biror narsa yasash yoki qurish) ka-bilarda yanada faolroq harakat qilish va o‘zini ko‘rsata bilishga o‘rgatish. Bular orqali bolalarda badiiy ijodiy qobiliyatni, xayolni o‘stirish, fazoviy va rang munosabatlarini, mo‘ljalga olish, ko‘rish xotirasi, qo‘llarni chaqqon harakat qildirish malakasi, jo‘shqin kayfiyatni ko‘rsatuvchi hissiy sezgirlikni rivojlantirish va h.k.

3 Bolalarga estetik zavq uyg‘otish uchun ularga kuzatilayotgan narsaning mazmuni va ahamiyatini tushuntirish kerak. Bola-larning hislariga ta’sir etish uchun bu hali yetarli emas. Eng muhimi, bu yerda kattalarning namunasidir.

4 Tarbiyachining o‘zi zavqlansa, ortiqcha so‘zlarisiz go‘zallikka qiziqish uyg‘ota oladi va bolalarda estetik kechinmalar paydo qila oladi.

5 Bolalar tarbiyachidan «Nima uchun oltin kuz deyiladi?»- deb so‘rashadi, tarbiyachi istirohat bog‘iga borib ko‘ramiz, deb javob beradi. Bog‘ga borishganda bolalarga taklif etadi: «Sayr qilib daraxtlarni, yo‘lkalarni kuzatamiz». Bog‘ning eng xushmanzara joyiga kelganda bolalar to‘xtab, jim atrofga nazar tashlashadida, nima uchun oltin kuzligini tushundik. Chunki barglar tillaga o‘xshaydi. «Ana qizil barglar», deyi-shadi ular hayajon bilan. Shamol bo‘lishi bilan barglar yerga tushadi. yo‘lkalar esa gilamga o‘xshaydi.

6 Ko‘chaga sayrga chiqishadi. Tarbiyachi bolalarga shunday deydi: «Biz hozir sizlar bilan bog‘cha ko‘chasidan yurib o‘tamiz. Sizlar diqqat bilan kuzatib boringlar, kim qanday chiroyli narsa ko‘rsa, sayrdan keyin so‘zlab beradi».

7 Shuni ta’kidlash kerakki, ajoyibot yonimizdadir, bolalar-ni shu ajoyibotni ko‘ra bilishga, undan hayratlana olishga o‘rgatish lozim. Tabiatning go‘zalligini va ajoyibligini inson hayot go‘zalligiga, san’at go‘zalligi va ajoyibotiga aylantiradi. Jonajon tabiat estetik tarbiyaning qudratli vositasi bo‘lib xizmat qiladi. Tevarak- atrofda tabiat go‘zalligi hatto eng kichik bolani ham quvontiradi. Uning tuyg‘ular va xayollarda saqlangan go‘zalligi bolalikda ayniqsa yorqin va chuqur idrok qilinadi, inson bularni butun hayoti davomida esidan chiqarmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

1. Sobirovna, S. Y. (2023). O 'YIN ORQALI BOLA TAFAKKURI VA NUTQINI OSTIRISH. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR*, 1(3), 93-99.
2. Yulduz, S. (2023). KREATIV YONDASHUVLAR ASOSIDA BOLALAR NUTQI VA TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 23(2), 87-92.
3. Yulduz, S. (2023). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA EKOLOGIK TA'LIM BERISHNING O'ZIGA XOSLIGI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 21(3), 124-129.
4. Sobirovna, S. Y. (2022). PEDAGOGNING KREATIVLIGI BOLALAR IJODIY RIVOJLANISHINING ZARUR SHARTI. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 219-220.
5. Sobirovna, S. Y. (2022). KICHIK MAKTAB YOSHDAGI O 'QUVCHILAR BILISH FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 158-160.
6. Sobirovna, Y. S. (2023). Methods and Tools of Economic Education in Preschool Children. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 109-115.
7. Sobirovna, S. Y. (2023). METODIST FAOLIYATI ASOSLARI. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR*, 1(5), 108-114.
8. Sobirovna, S. Y. (2023). Creativity in the work of an educator. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 361-367.
9. Sidiqova Yulduz. (2024). SYUJETLI-ROLLI O'YINLARNING BOLA FAOLIYATIDAGI AHAMIYATI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 44-51.
10. Sidiqova Yulduz Sobirovna. (2024). MAKTABGACHA TA'LIMDA NUTQ, MULOQOT O'QISH VA YOZISH MALAKALARINING SOHALARI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 52-62.
11. Ruziyeva, M. Y. (2020). About color symbols in folklore. *Journal of critical reviews. ISSN-2394-5125 VOL*, 7.
12. Ruziyeva, M. Y., & Aslonova, S. S. (2021). Theoretical and Practical Foundations of Teaching Folklore In Primary School. *Middle European Scientific Bulletin*, 10.
13. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

14. Yoqubovna, R. M. (2017). Expression of Attitude to Colors in Turkic National Ritual Songs. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 6(1), 54-68.
15. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR*, 7(17), 461-466.
16. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
17. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
18. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science*, (5), 277-284.
19. Ruzieva, M. Y. (2022). SYMBOLISM OF MYTH, SYMBOL AND COLOR. *Ann. For. Res*, 65(1), 2719-2722.
20. Ruzieva, M. (2016). Colour and its psychoanalytical interpretation in folklore. *Язык и культура (Новосибирск)*, (23), 127-130.
21. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). Color symbolism in Uzbek folklore. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 05 (85), 277-284.
22. Uzbekistan, B. Qualitative properties and imagery of Colors.
23. Ro'ziyeva, M. Y. (2021). O'qish darslarida fasllar bilan bog'liq matnlar va ularning ahamiyati: DOI: 10.53885/edinres. 2021.86. 66.011 Ro 'ziyeva MY, Boshlang 'ich ta'lim nazariyasi kafedrası mudiri, fffd (PhD) Madinabonu Xayrulloeva, BuxDU, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4 kurs talabasi. In *Научно-практическая конференция* (pp. 23-24).
24. Ro'ziyeva, M. (2021). FOLKLORSHUNOSLIKDAGI YANGI BOSQICHLAR VA ULARNING TA'LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI: Mohichehra Ro'ziyeva, BuxDu Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası mudiri, PhD, dotsent. In *Научно-практическая конференция* (pp. 21-22).
25. Oktam's, S. M. (2023). "Methods and Tools of Speech Development of Small Group Children in Preschool Education Organization". *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 104–108.
26. O'ktam qizi Buxoro, S. M. (2022). BOLANING NUTQINI RIVOJLANTIRUVCHI O 'YINLAR. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 484-486.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

27. Isomova, F. A. T. Q. (2022). МАКТАВГАЧА ТАЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА БОЛАЛАРНИ МАКТАВ ТА'ЛИМИГА ТАЙЙORLASHДА NUTQ O'STIRISH MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(1), 947-949.

28. Isomova Farog'at Tojiddin qizi. (2023). THE CONTENT OF THE FORMATION OF SPEECH AND READING COMPETENCES OF PRESCHOOL CHILDREN. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 10(11).

29. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. Вестник науки и образования, (15-3 (118)), 40-42.

30. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ (pp. 10-12).

31. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. Universum: технические науки, (4-1 (109)), 41-43.

32. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ МАТЕМАТИКИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК ДЛЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: Сайфуллаева Нозима Баходировна, преподаватель кафедры “Теория начального образования”, Бухарский государственный университет. Город Бухара. Республика Узбекистан. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (1), 305-307.

33. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). Методы Организации Уроков Математики В Начальных Классах С Использованием Цифровых Технологий. Miasto Przyszłości, 35, 388-390.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

34. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ МАТЕМАТИКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. *PEDAGOGS journali*, 1(1), 292-292.
35. Сайфуллаева, Н. Б. (2019). Роль дидактических игр в умственном развитии учащихся в математике начального класса. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILISOPHY, PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY* (pp. 102-106).
36. Сайфуллаева, Н. Б., & Марданова, Ф. Я. (2021). НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ. *Проблемы науки*, 84.
37. Сайфуллаева, Н. Б. (2020). Важные особенности дидактических игр в процессе обучения математике в начальных школах. In *ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ* (pp. 60-62).
38. Сайфуллаева, Н. Б., & Мурадова, Я. М. (2020). Пути эффективного использования методов обучения математике в начальных классах. In *EUROPEAN RESEARCH* (pp. 121-123).
39. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). Методы определения потребностей обучающихся в процессе использования облачных технологий в образовании. *Universum: технические науки*, (2-1 (95)), 57-59.
40. Сайфуллаева, Н. Б., & Саидова, Г. Э. (2019). Повышение эффективности занятий, используя интерактивные методы в начальном образовании. *Научный журнал*, (6 (40)), 101-102.
41. Bahodirovna, S. N. (2023). KINDERGARTEN, SCHOOL AND FAMILY PARTNERSHIP IN TEACHING CHILDREN IN MATHEMATICS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 383-388.
42. Bahodirovna, S. N. (2023). FORMING CHILDREN'S IDEAS ABOUT THE SIZE OF OBJECTS AND THEIR MEASUREMENT. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 102-107.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

43. Bahodirovna, S. N. (2023). Organization Forms of the Development of Primary Mathematical Concepts in Children. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 138-143.

44. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПО МАТЕМАТИКЕ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *Проблемы педагогики*, (2 (63)), 15-17.

45. Hojiyeva, N. B. (2023). INCREASING THE INTEREST OF STUDENTS IN THE PROCESS OF TEACHING TECHNOLOGY IN PRIMARY GRADES. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 430-433.

46. Bahodirovna, H. N. (2023). Methodological Principles of Teaching The Science of" Education" In Primary Classes. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 366-368.

47. Tursunova, Z. N. (2023). START MODERN PRINCIPLES OF ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN CLASSROOMS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 494-499.

48. Tursunova, Z. N. (2023). ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN MOTHER TONGUE SUBJECT. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 468-472.

49. Narziyeva Shahnoza Rustamovna. (2023). DEVELOPING EMPATHY IN STUDENTS. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research* , 1(3), 127-131. <https://inno-world.uz/index.php/ojamr/article/view/76>

50. Narziyeva Shaxnoza Rustamjon qizi. (2023). PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE MANIFESTATION OF ADOLESCENT EMPATHY. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 132-134.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

51. Salomat, G. L. The essence of the content of the concept of digital educational resources and its role in primary education. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. 2020, Volume: 10, Issue: 5.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

О'qituvchi pedagogik muloqot usullarini rivojlantirish texnologiyalariga oid qarashlar

Osiyo Xalqaro Universiteti

Pedagogika va psixologiya kafedrasini o'qituvchisi

Xalilova Shaxlo Ravshanovna

Annotatsiya: Maqolada o'qituvchi kasbiy faoliyatida pedagogik muloqot usullarining o'zlashtirish jarayoniga ta'siri tahlil etilgan. Bundan tashqari pedagogik muloqot usulini to'g'ri qo'llash orqali, maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilarining odob-ahloqi, ma'lumotlarni o'zlashtirish bilan bog'liq jihatlari maqolada aks etgan. O'qituvchi kasbiy faoliyatida pedagogik muloqot usullarining o'zlashtirish jarayoniga ta'siri atroflicha tahlil etilgan.

Аннотация: В статье анализируется влияние методов педагогического общения на процесс усвоения в профессиональной деятельности учителя. Кроме того, в статье отражены правильное использование метода педагогического общения, манеры поведения дошкольников, аспекты, связанные с усвоением информации. Подробно проанализировано влияние методов педагогического общения на процесс усвоения в профессиональной деятельности учителя.

Abstract: The article analyzes the impact of pedagogical communication methods on the mastering process in the teacher's professional activity. In addition, by using the method of pedagogical communication correctly, the manners of preschoolers, the aspects related to the assimilation of information are reflected in the article. The impact of pedagogical communication methods on the mastering process in the teacher's professional activity has been thoroughly analyzed.

Калит сўзлар: Muloqot, pedagogik muloqot, ta'lim tizimi, muloqot usullari, fikrlash tarzi, nutq madaniyati, o'zlashtirish jarayoni va muomala odobi, kasbiy faoliyat.

Ключевые слова: Общение, педагогическое общение, образовательная система, методы общения, образ мышления, культура речи, учебный процесс и этикет, профессиональная деятельность.

Key words: Communication, pedagogical communication, educational system, communication methods, way of thinking, speech culture, learning process and etiquette, professional activity.

Yurtimizning yangi qiyofasini shakllantirish yo'lida olib borilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar jamiyatda siyosiy faollik ortib borishini ta'minlamoqda. O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqishda pedagogik salohiyat va imkoniyatimizni xolis baholash bilan birga, xato va kamchiliklarni ham tanqidiy o'rganilmoqda.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Pedagoglarning mahorati va nazokatini rivojlantirish yo'lida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu yo'lda bo'lajak pedagoglarning muloqot usullarini rivojlantirishning mazmun mohiyatini to'liq shakllantirib, tarixiy ildizlarini asoslab, dunyoqarashni rivojlantirishni eng muhim vazifa sifatida belgilab olmog'imiz lozim. Bu yo'lda albatta tinmay izlanib, tadqiqotlar olib borib, azaliy qadriyatlarimizni mujassamlashtirgan zamonaviy ta'lim texnologiyalari va metodlarini shakllantirmog'imiz darkor. Buyuk ajdodimiz Imom Moturidiy hazratlarining "Tiriklik hikmatini sog'liqda, deb bilgin", degan chuqur ma'noli so'zlari naqadar to'g'ri ekanini yana bir bor o'z taqdig'ini topdi.

Respublikamizda rivojlanayotgan uzluksiz ta'lim tizimida ijtimoiy – iqtisodiy talablarga mos ta'limning o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Bu xususiyatlar barcha kasblar singari o'qituvchilik kasbining maydonga kelishi va rivojlanishi bilan bog'liq. Dissertastiyamiz ob'ektini tashkil etgan oliy ta'limda bo'lajak o'qituvchi pedagogik muloqot usulini rivojlantirish texnologiyalari muhim ijtimoiy-pedagogik ahamiyat kasb etmoqda.

Bu borada o'tmish allomalaridan Abu Nasr Farbiy, Kaykovus, Abu Ali ibn Sino, Mahmud Qoshg'ariy, Yusuf Xos Hojib, Alisher Navoiy, Abdulla Avloniy va boshqalar o'z ta'limotlarida qimmatli fikrlarini bildirib pedagogik muloqotning – tarixiy tarraqiyoti va ma'naviy – ruhiy, avvalambor, shu jamiyatda muloqot olib boruvchi pedagoglarning ma'naviy qiyofasi, pozistiyasi va madaniyatiga bog'liq ekanligini alohida ta'kidlaganlar.

Tadqiqot doirasida adabiyotlar tahlili metodika va pedagogika nazariya sohasida amalga oshirilgan bizgacha bo'lgan tadqiqotlarni vorisiylik printsipli asosida tahlil etishga harakat qildik.

Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik muloqot usullarini rivojlantirish, ularda kasbiy-shaxsiy sifatlarni shakllantirish, kelajakdagi pedagogik faoliyatga tayyorlash va o'qituvchilarda innovastion tayyorgarlikni shakllantirish, ulardagi kasbiy ijodkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish muammolari ko'plab ilmiy izlanishlarda o'z ifodasini topgan.

Muloqot jarayoni har qanday jamiyat hayotida zarur.muloqot jarayonisiz shaxs bo'lib kamol toppish imkonsiz. Biz fikrimizni so'zlar orqali ongli tarzda muloqot jarayoni orqali yetkazib beramiz. Muloqotsiz odam, jamiyat, davlat o'z yo'lini yo'qotadi. Pedagogic muloqot bu ta'lim va tarbiyaning, bilim egallash yo'lining o'tda yonmaydigan, suvda cho'kmaydigan o'lmas e'tiqodidir.

Pedagogik muloqot muayyan ta'lim-tarbiya jarayoni, bilim, ko'nikma va malakalarni egallash kabi ta'limotlar asosida yaratiladi, ma'lum ilmiy qarashlar, ahloqiy

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

tamoyillarga tayanadi. Pedagogik muloqot o'z mohiyati va ta'sir kuchiga ko'ra, ta'lim tarbiya jarayonida ilm ahlini birlashtirishi yoki uni bir-biriga qarama-qarshi taraflarga bo'lib yuborishi, ta'limning jahondagi obro'yi va mavqeini oshirishi yoki tushirishi, yoshlar tarbiyasini yuksaklikka ko'tarishi yoki tanazzulga duchor etishiga xizmat qiladi.

Har bir pedagog o'zining mahoratini ishga solishda, turli xil salbiy muloqot usullariga qarshi turishida immunitetning ahamiyati katta.

Pedagogik muloqot O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan barcha pedagoglarning mahoratidan, tilidan, e'tiqodidan jinsidan qat'iy nazar barcha O'zbekiston yoshlarining manfaatlarini ifodalaydi. Pedagogik muloqot ta'lim tarbiya jarayonini yuksaltirishga xizmat qiladigan yetuk avlodni tarbiyalab berishdagi o'rni ham benihoya kattadir. Shuning uchun ham pedagogic mahoratning asosiy vazifalaridan biri barkamol avlodni, komil insonni tarbiyalash va zamonaviy bilimlardan xabardor qilishdir. Pedagogic muloqot har bir o'qituvchining dars o'tish mahoratini erkin namoyon etishga, ma'naviy kamolotga erishish yo'lida shart-sharoit bo'lib xizmat qiladi.

Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogic muloqot usullarini rivojlantirish pedagogik faoliyatda kechadigan salbiy holatlar, noo'rin hatti-xarakatlar natijasida ma'naviyatni izdan chiqarishga qaratilgan har qanday salbiy ta'sirlarga qarshi kurasha oladigan pedagogik muloqot usuli to'g'ri tanlangan kuchli o'qituvchilarni shakllantirish bugunning dolzarb mavzusi sifatida qaralib, shu yo'lda har bir talaba-yoshlar o'qib o'rganishi, izlanishi, doimo kreaktiv fikrlay oladigan, yurt ravnaqida o'z hissasini qo'shmog'i kerakligi ayon bo'ldi.

O'qituvchilarning pedagogik muloqoti yetukligining asosiy mezoni o'zi mansub bo'lgan millat va xalq tomonidan erishilgan yutuqlarni o'zlashtira olish, zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan xabardor bo'lish, tengdoshlari yutug'idan o'rnak olib, ulardan faxrlanish, shuningdek, millat taraqqiyoti va Vatan ravnaqi yo'lida mehnat qilish, kurashishda namoyon bo'ladi.

Ma'lumki bo'lajak o'qituvchi pedagogik muloqot usulini rivojlantirish texnologiyalari ta'lim-tarbiya jarayonida amalga oshiriladi. Bunda, mamlakatimizda qo'llanilayotgan ayrim an'anaviy ta'lim modellaridan foydalanish maqsadga muvofiq emas deb bilib, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o'quv – tarbiya ishlarini olib borish muhim didaktik ahamiyat kasb etishini inobatga olgan holda o'quv-tarbiya, ma'naviy-marifiy ishlarni olib borish va amalga oshirishda innovastion texnologiyalarning beqiyosligini ko'zda tutib, V.P.Bespalko, I.Ya.Lerner, B.T.Lixachev, M.V.Klarin, E.S.Polat, N.Saidaxmedov, O'.Tolipov, M.Ochilov, N.Azizxo'jaeva, B.Farberman, K.Zaripov, J.Yo'ldoshev, O.Roziqov, B.Xo'jaev, Sh.Olimov, K.Usmonov,

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Q.Olimov, S.Og'aevlarning risolalari, o'quv ishlanmalarida bayon etilgan fikrlarni inobatga oldik.

Tadqiqot muammosining pedagogika nazariyasini va amaliyotida yoritilishi, tadqiq qilinishini o'rganish va tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy – xususiy, kasbiy – madaniy, kasbiy-ijtimoiy rivojlanish va mahoratini oshirish, bo'lajak o'qituvchilarda akmeologik yondashuv asosida o'quv jarayonini loyihalashning ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga qaratilgan ishlar amalga oshirilgan hamda nazariy – amaliy jihatdan isbotlangan. Ammo bo'lajak o'qituvchilarida barkamol avlod tarbiyasining muhim tarkibiy qismi deb topilgan pedagogik muloqoti va uning muhim komponenti usullarini rivojlantirish texnologiyalari pedagogika nazariyasi jihatidan tadqiq qilinmagan, ilmiy nazariy asoslari maxsus dissertastiya ishi sifatida ko'rib chiqilmagan.

Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogic muloqot usullarini rivojlantirishning asosiy vazifalaridan biri - ular o'rtasida keng ko'lamlil ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tashkil etish va o'z ustida yanada ishlasglari uchun imkoniyat yaratib berish asosida ularda yuksak ma'naviy-axloqiy sifatlar, jumladan, pedagogic muloqot qobilyatini shakllantirish yo'lidagi barcha imkoniyatlardan samarali, umumli foydalanish hisoblanadi. Bo'lajak o'qituvchilarda barqaror ideallarni shakllantirish, hayotiy maqsadlarni belgilash uchun qulay obektiv va subektiv omillar yuzaga keladi. Ularda xalqning o'tmishi, yutuqlarini bilish, bugungi kunda o'z o'rni, mavqei va milliy mansubligini chuqur anglab olishga intilish kuchayadi, milliy madaniyat yutuqlarini o'rganishga bo'lgan qiziqishi ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ravshanovna, X. S. (2023). PEDAGOGIK MULOQOT O'QUV JARAYONI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING MUHIM OMILI. *Journal of Universal Science Research*, 1(8), 131-139.
2. Ravshanovna, X. S. (2023). PEDAGOGIK MULOQOT O'QUV JARAYONI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING MUHIM OMILI. *Journal of Universal Science Research*, 1(8), 131-139.
3. Khalilova, S. (2022). PHILOSOPHICAL ASPECTS OF GLOBALIZATION. *Gospodarka i Innowacje.*, 28, 6-11.
4. Ravshanovna, X. S. (2023). Bo'lajak o'qituvchi pedagogik muloqot usullarini rivojlantirish texnologiyasining zamonaviy modellari va ularni qo'llash metodlari. *Journal of Universal Science Research*, 1(9), 223-234.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

5. XALILOVA, S. (2021). JAHON PEDAGOGIKASIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK MULOQOT VA MILLIY PEDAGOGIK MULOQOT USHLARIGA TRANSFORMATSIYASI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 1(1).
6. Ravshanovna, K. S. (2023). Factors Affecting the Formation of a Positive Attitude to the Learning Activity in Students. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 116-122.
7. Ravshanovna, X. S. (2023). Globallashuv sharoitida o'quvchilar aqliy-ruhiy qiyofasini shakllantirishda muloqot ushlarining ahamiyati. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 100-106.
8. Ravshvnovna, K. S. (2023). THE ROLE OF THE CULTURE OF COMMUNICATION IN MODERN EDUCATION AND EDUCATION. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 3(3), 356-361.
9. Ravshanovna, X. S. (2022). BO'LAJAK O'QITUVCHILAR VA O'QUVCHILAR O'RTASIDAGI MULOQOT JARAYONI VA UNGA QO'YILADIGAN TALABLAR. *Лучший инноватор в области науки*, 1(1), 814-819.
10. Ravshanovna, X. S. (2023). O'qituvchi kasbiy faoliyatida pedagogik muloqot ushlarining o'zlashtirish jarayoniga ta'siri va ahamiyati. *Journal of Universal Science Research*, 1(10), 803-816.
11. Mustafojev K., & Muxamedjanov , . M. (2022). ZANJIRSIMON BAXYAQATORLI YO'RMAB TIKISH MASHINALARIDAGI CHALISHTIRGICH MEKANIZMLARI. *Евразийский журнал академических исследований*, 2(11), 398–402. извлечено от <https://inacademy.uz/index.php/ejar/article/view/4707>
12. Mustafojev Komiljon Ilxom o'g'li. (2023). New Construction of the Looper Mechanism. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 255–257. Retrieved from <http://grnjournal.us/index.php/AJPDIS/article/view/1488>
13. Mustafojev , K. . (2023). LOOPER MECHANISM OF THE SEWING MACHINE. *Евразийский журнал академических исследований*, 3(4), 16–18. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/11848>
14. Ilxom o'g'li, M. K. (2023). IMPROVEMENT OF THE LOOPER MECHANISM OF THE SEWING MACHINES. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(12).
15. Sobirovna, S. Y. (2023). Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ekologik tarbiya berish. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR*, 1(4), 160-166.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

16. Sobirovna, S. Y. (2023). *METODIST FAOLIYATI ASOSLARI. SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR*, 1(5), 108-114.
17. Sobirovna, S. Y. (2023). Creativity in the work of an educator. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 361-367.
18. Kozimova, N. A. (2023). Techniques and methods used in the process of psychological counseling. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 338-341.
19. Kozimova, N. A. (2023). *PERSONALITY TYPES. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 372-377.
20. Kozimova, N. A. (2023). Psixologik konsultatsiya bosqichlari. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 90-95.
21. Kozimova, N. A., & Ulugova, S. M. (2022). Classification of a Group of Staff for Psychological Conseling and Referral to It. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 7, 175-177.
22. Narziyeva Shaxnoza Rustamjon qizi. (2023). *PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE MANIFESTATION OF ADOLESCENT EMPATHY. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 132–134.
23. Tursunova, Z. N. (2023). *START MODERN PRINCIPLES OF ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN CLASSROOMS. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 494-499.
24. Tursunova, Z. N. (2023). *ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN MOTHER TONGUE SUBJECT. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 468-472.
25. Ne'matovna, T. Z. (2023). “BOSHLANG'ICH TA'LIM PEDAGOGIKASI” MAZMUNI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 324-331.
26. Narziyeva Shahnoza Rustamovna. (2023). *DEVELOPING EMPATHY IN STUDENTS. Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research* , 1(3), 127-131. <https://inno-world.uz/index.php/ojamr/article/view/76>
27. Salomat, G. L. The essence of the content of the concept of digital educational resources and its role in primary education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. 2020, Volume: 10, Issue: 5.
28. Gafurovna, L. S., & Pirniyazova, N. V. (2023). A System for Developing The Skills of A Future Primary School Teacher in the Use Of Digital Educational

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Resources. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(9), 258-262.

29. Gafurovna, L. S. (2023). Mechanism for the Use of Digital Educational Resources by Future Primary School Teachers. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 123-128.

30. Gafurovna, L. S. (2023). BO 'LAJAK BOSHLANG 'ICH SINF O'QITUVCHISINING RAQAMLI TA'LIM RESURSLARIDAN FOYDALANISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH TIZIMI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 300-309.

31. Gafurovna, L. S. (2023). THE IMPORTANCE OF USING DIGITAL LEARNING RESOURCES IN PRIMARY EDUCATION. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(12).

32. Sobirov, A. (2021). ВИДЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ЗАЩИТЫ ЛИЧНОСТИ В СПОРТЕ И В ЖИЗНИ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 7(7).

33. Sobirov, A. (2021). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ЗАЩИТНЫЕ ФАКТОРЫ ПРОЯВЛЯЮЩИЙСЯ У СПОРТСМЕНОВ: The features of negative psychological defense, manifested in athletes under the influence of external causes, and the factors causing it are classified. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 7(7).

34. Hikmatovna, M. N. (2023). Tarbiyaning Maqsad Va Vazifalari. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(9), 386-388.

35. Hikmatovna, M. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN METOD VA VOSITALAR. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 339-344.

36. Maxmudova, N. (2018). THE ROLE OF COMPUTER TECHNOLOGIES IN THE INNOVATIVE TRAINING PROCESS. *Экономика и социум*, (3 (46)), 34-36.

37. Akbarovna, I. S. (2023). SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS OF BEHAVIOR FORMATION IN ADOLESCENTS. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 184-191.

38. Akbarovna, I. S. (2023). NEGATIVE AND POSITIVE CHANGES IN ADOLESCENT BEHAVIOR. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 192-197.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

39. Ikromova, S. A. (2023). FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF IMMUNITY TO DESTRUCTIVE IDEAS IN ADOLESCENTS. *Innovation in Science, Education and Technology*
40. Сайфуллаева, Н. Б., & Мурадова, Я. М. (2020). Пути эффективного использования методов обучения математике в начальных классах. *In EUROPEAN RESEARCH* (pp. 121-123).
41. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). Методы определения потребностей обучающихся в процессе использования облачных технологий в образовании. *Universum: технические науки*, (2-1 (95)), 57-59.
42. Сайфуллаева, Н. Б., & Саидова, Г. Э. (2019). Повышение эффективности занятий, используя интерактивные методы в начальном образовании. *Научный журнал*, (6 (40)), 101-102.
43. Bahodirovna, S. N. (2023). KINDERGARTEN, SCHOOL AND FAMILY PARTNERSHIP IN TEACHING CHILDREN IN MATHEMATICS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 383-388.
44. Bahodirovna, S. N. (2023). FORMING CHILDREN'S IDEAS ABOUT THE SIZE OF OBJECTS AND THEIR MEASUREMENT. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 102-107.
45. Bahodirovna, S. N. (2023). Organization Forms of the Development of Primary Mathematical Concepts in Children. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 138-143.
46. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПО МАТЕМАТИКЕ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *Проблемы педагогики*, (2 (63)), 15-17.
47. Ruziyeva, M. Y. (2020). About color symbols in folklore. *Journal of critical reviews. ISSN-2394-5125 VOL, 7*.
48. Ruziyeva, M. Y., & Aslonova, S. S. (2021). Theoretical and Practical Foundations of Teaching Folklore In Primary School. *Middle European Scientific Bulletin*, 10.
49. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
50. Yoqubovna, R. M. (2017). Expression of Attitude to Colors in Turkic National Ritual Songs. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 6(1), 54-68.
51. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR*, 7(17), 461-466.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

52. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.

53. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(6), 47-51.

54. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science*, (5), 277-284.

55. Ruzieva, M. Y. (2022). SYMBOLISM OF MYTH, SYMBOL AND COLOR. *Ann. For. Res*, 65(1), 2719-272

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

BADIYYLIK MASALALARI TADQIQIDA OLIM MAHORATI

Хаqqulova Dilshoda Abduvasiyevna

Osiyo Xalqaro Universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada badiyylik masalalarida olimning mahorati, qaysi jihatlarida olimning mahorati qanday o'rinlarda namoyon bo'lishi va mavzu yuzasidan dolzarb masalalar keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: xorazm adabiy tabiiy muhiti, badiyylik, olimning ijod qirralari, tazkira.

Uzoq o'tmishimiz ijodkorlarining yangi, hali o'rganilmagan jihatlarini tadqiq etish o'ziga xos mas'uliyatli vazifalardan biridir. Bu tadqiqotchidan fundamental bilim, chuqur kuzatish va umumlashtiruvchi xulosalar chiqara olish barobarida obyektiv munosabat bildirishni talab qiladi. O'zining ilmiy qarashlari bilan ustoz H. Abdullayev bu sohaga o'tgan asrning 60-yillarida kirib keldi. Olimning ilmiy izlanishlari o'zbek adabiyotshunosligining eng dolzarb yo'nalishlaridan biri – turkiy xalqlar adabiyoti aloqalari va o'zaro ta'sir masalalarini tadqiq etish bo'lib, Xorazm adabiy muhitining og'zaki va yozma an'alarini, uning namoyondalari ijodini o'rganishda o'ziga xos maktab yaratdi. H.Abdullayev tomonidan yaratilgan tadqiqotlarda ko'proq xalq og'zaki ijodi va mumtoz adabiyot haqida yangicha ilmiy fikrlarni kuzatish mumkin. Olim ilmiy tadqiqotlarining asosiy qismi mumtoz adabiyot namoyandalari ijodiyoti tadqiqiga bag'ishlangan. H.Abdullayev Xorazm mumtoz adabiyoti namoyandalari Najmiddin Kubro, Pahlavon Mahmud, Ogahiy, Feruz, Komil Xorazmiy, Tabibiy, Bayoniy, Avaz kabi

buyuk mutafakkirlar hayoti va ijodi haqida maqolalar e'lon qildi. Olim xorazmlik shoir va olimlarni o'rganish jarayonida Alisher Navoiyning shayxlar, olim va shoirlar haqida qimmatli ma'lumot beruvchi "Nasoyim ul-muhabbat" va "Majolis un-nafois" tazkiralariга murojaat qiladi. Bu asarning oldingi nashrlari sho'ro davri mafkurasi ta'sirida qisqartirishlar bilan amalga oshirilganligini, natijada xorazmlik shayxlar haqidagi ma'lumotlar ham tushirilib qoldirilganligini ta'kidlaydi. "Nasoyim ul-muhabbat" va "Majolis un-nafois" ning arabiy, forsiy matnlar va ularning tarjimalari hamda izohlari bilan ilk bor to'liq nashr etilgan kitobiga murojaat etib, asarda hayoti va faoliyati yoritilgan shayxlarning 20 nafardan ziyodi asli xorazmlik ekanligini aniqlaydi. Olim shayxlarni ma'lumot xarakteriga ko'ra ikki guruhga ajratadi:

1.Navoiy boshqa asarlarida qisman ma'lumot bergan, lekin bu asarlarida kengroq to'xtalgan shayxlar (Xoja Abulvafo Xorazmiy, Abdulloh Muborak, shayx Najmiddin Kubro, Xubbi Xoja, Sayid ota va boshqalar).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

2. Ilk bor tilga olinib, hayoti va ijodiga oid muhim jihatlari yoritilgan shayxlar (Pahlavon Mahmud, shayx Alovuddin Xorazmiy , Abukhasan Ishqiy, Muhriy Mahmud, Imra'tun Xorazmiya va boshqalar).

H. Abdullayevning ilmiy kuzatishlarida Navoiy har bir shayx ta'rifida ularning ichki qiyofasini ochib beradigan nuqtalarga e'tibor qaratadi. Ularning ibratomuz fazilatlarini qadrlashiga diqqat qiladi. Ulug' avliyolar haqida fikr yuritganda ilk avliyo ayol - Imra'atun Xorazmiya haqida ham ma'lumot beradi. Tazkirani o'rganish jarayonida olim alohida qiziqish uyg'otadigan ma'lumotlarga e'tibor qaratadi. Bu ma'lumot Pahlavon Mahmud haqida ekanligini e'tirof etadi.

Olim tadqiqotlarida Pahlavon Mahmudga bag'ishlangan maqolalar ham o'ziga xos o'ringa ega. "Filmahmud " dostonida javonmardlik", "Pahlavon Mahmud ruboiyotida tasavvufiy timsol va istilohlar", "Pahlavon Mahmudning ruboiy janri rivojidagi o'rni", "Nasoyim ul-muhabbat"da xorazmlik shayxlar va pahlavon ta'rifi" kabilardir.

Istiqlolgacha bo'lgan davrda Pahlavon Mahmud asarlari, ayniqsa, ruboiylarini to'plash, tarjima qilish va o'rganishda zamon mafkurasining ta'siri sezilarli bo'lib, ular inson hayot falsafasining badiiy talqini ekanligi xolis baholanmadi. So'nggi yillarda mustaqillik sharofati tufayli Pahlavon Mahmud merosining muayyan qismi nashr etilib, uni tadqiq qilish ishlari boshlandi. H. Abdullayev Pahlavon Mahmud ruboiylari, ularning mazmun-mundariyasi, mavzu doirasi xususida maqolalarida yoritib beradi. Olim "Nasoyim ul-muhabbat"da xorazmlik shayxlar va pahlavon ta'rifi" nomli maqolasida Alisher Navoiyning xorazmlik ko'plab allomalar haqida qimmatli ma'lumotlar berib o'tganligini ta'kidlaydi. Shular qatorida Pahlavon Mahmud haqida ma'lumotlar batafsil va qimmatliligi bilan ajralib turadi.

Ma'lumki, Pahlavon Mahmud Sharqda ma'lum va mashhur tarixiy siymolardan biridir. U O'rta Osiyo va Eronda keng yoyilgan javonmardiylik (futuvvat) ta'limotining Xorazmdagi peshvolaridan bo'lib, faylasuf shoir, tengsiz jahonpahlavon, mohir po'stindo'z, xalq najotkori sifatida nom qozongan. Bu haqdagi ma'lumotlar ko'plab tarixiy va adabiy manbalarda saqlanib qolgan.

Shunday manbalardan biri "Nasoyim ul-muhabbat min shamoyim ul- futuvvat" asaridir."Shuni aytish kerakki, Abdurahmon Jomiyning "Nafahot ul-uns min hazarot il-quds" tazkirasiga ijodiy yondashuv va uni to'ldirish asosida yaratilgan 1968-yilgi nashrida ayrim avliyolar, jumladan, Pahlavon Mahmud haqidagi ma'lumotlar tushirilib qoldirilgan edi. Mustaqillik tufayli diniy-ma'rifiy qadriyatlarni kuchaygani bois ushbu

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

asar Alisher Navoiy “Mukammal asarlar to ‘plamining 17-tomida to ‘liq holda nashr etildi.”[1:22].

770 shayx haqida bahs etuvchi ushbu tazkirani o‘rganish jarayonida olim Pahlavon Mahmudga oid ma’lumotlarni quyidagi jihatlar bilan izohlaydi:

“1) Garchi Navoiyning Pahlavon Mahmud hayoti va ijodidan yaxshi xabardorligi haqidagi taxminlar ko‘p bo‘lsa ham, ularni tasdiqlovchi yozma ma’lumotlar hozirgacha chop etilmaganligi va shu jihatdan bu ma’lumotlar navoiyshunoslikda muhim bir faktga oydinlik kiritgani bilan;

2) Pahlavon Mahmud ellararo “Polvon pir”, “Qitoliy”, “Polvon ota”, “Pahlavon Mahmud Xorazmiy”, “Piryorvali”, “Puryoyvali” kabi nomlar bilan tanilgan. Navoiy esa uning “Pahlavon Mahmud Pakkayor” laqabi bilan atalganini qayd qilganini va bu hol avliyo shoir mashhurligining yana bir qirrasini ekanligi bilan;

3) Tazkirada ko‘pchilik shayxlarning hayoti va ijodiga oid muhim jihatlar qisqa berilgani holda Xoja Abdulvafo Xorazmiy, Najmiddin Kubro, Abdurahmon Jomiy qatorida Pahlavon Mahmud haqidagi ma’lumotlar batafsil bo‘lib, uning ruboiylaridan namunalar va hayotidan lavhalar aks etganligini va bular Navoiyning pahlavon shoirga ixlosi yuksak bo‘lganligi bilan;

4) Pahlavon Mahmud asarlari va uning Sharq mamlakatlaridagi sarguzashtlari haqidagi asarlar, ma’lumotlar Navoiygacha va uning davrida ham ko‘pchilik orasida keng tarqalganligi va Navoiyning pahlavon, shoir va islomiy e’tiqod targ‘ibotchisi sifatida shuhrat qozonganligini va bu xususda ko‘plab rivoyatlar mavjudligini, bulardan shoir yaxshi xabardor bo‘lganligini ta’kidlaydi.

Navoiy dastlab Pahlavon Mahmudga xos pahlavonlik, valiylik va ijodkorlik sifatlarini ta’kidlab, bularning har birini asoslovchi dalillarni bayon etadi. Maqolada olim Alisher Navoiyning shoir va pahlavon haqidagi fikrlari qimmatli manba sifatida juda ahamiyatli ekanligi, shoir hayoti va ijodining bahsli qirralarini aniqlashga hamda XIV asr Xorazm adabiy muhitini chuqurroq o‘rganishga xizmat qilishiga alohida urg‘u beradi.

Shuningdek, olim Navoiy tomonidan Pahlavon Mahmudning shoirlik iqtidoriga, xususan, ruboiyotiga yuksak munosabat bildirganligi va uchta ruboiy mazmunini sharhlash orqali donishmand shoirga xos zukkolik, elparvarlik va jismoniy va ruhiy barkamollik kabi fazilatlari ulug‘langanligi haqida fikr bildiradi va Navoiyning diqqatini o‘ziga tortgan jihatlardan ruboiylaridagi Haq (haqiqat) yo‘lida sobitli bo‘lish va kishilarga hojatpeshalik qilish kabilarni alohida ta’kidlaydi:” U shoirning musulmonchilik amallarini so‘zsiz bajarishga undovchi ruboiysini quyidagicha talqin

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

etadi.” Islom qoidasi asosida bu ikki bayt Pahlavonningdur: Bir Allohga iymon keltir, besh vaqt namoz o‘qi, o‘ttiz kun ro‘za tut, zakot ber, imkon bo‘lsa, yo‘l tepib haj qil.Bas, bizning qo‘limiz sening etagingda, gunoh bandadan, kechirmoq Xudodandir” [2:26]

H. Abdullayev Navoiyning Pahlavon Mahmudga bag‘ishlangan tavsifida diqqatga loyiq jihatni ko‘rsatib beradi. Bu jihat tavsif oxirida Navoiyning boshqa Pahlavon nomining keltirib o‘tishidir. Navoiy yozadi:”Pahlavon Mahmuddan so‘ngra Pahlavon Muhammad Abusaid ham o‘z zamoning benaziri erdi.” Shu o‘rinda olim nima sababdan Navoiy o‘z zamondoshi va do‘sti Pahlavon Muhammadni eslashni ma‘qul ko‘rganligi xususida savolni o‘rtaga tashlab, shu haqda mulohazalarini bildiradi va Navoiy mantiqan to‘g‘ri yo‘l tutganligini e‘tirof etadi..

Olim har ikki pahlavonlardagi fazilatlarni quyidagicha izohlaydi:

Har ikki pirlarning nomidagi o‘xshashligi va jismoniy quvvat va qushtigir(kurashda) shuhrat qozonganligini va Pahlavon Mahmud kuragi yerga tegmagan nomdor pahlavon timsoli bo‘lsa, Pahlavon Muhammad ham, Navoiy ta‘rificha ,Hirot chetidagi Ne‘matobodda yuzlab pahlavonlarga ustozlik qilgan.Bundan tashqari ijodda Pahlavonlarning birinchisi “Qitoliy”, ikkinchisi “Qushtigir” taxallusini qo‘llagan.Chunki har ikkala so‘z ham jasur,pahlavon ma‘nosini anglatadi.

Badiiy ijod har ikkala Pahlavonga xos umumiy jihatlardan biri bo‘lib, ular asosan fors tilida asarlar bitishgan.Pahlavon Mahmud ijodda ruboiy, Pahlavon Muhammad ijodida boshqa she‘riy janrlar ustuvorligi esa har bir tarixiy davrdagi muayyan adabiy an‘ana ta‘siri va ijodkorning iqtidori bilan izohlanadi.Lekin ezgulik, ilohiy va dunyoviy haqiqat hamda insonni e‘zozlash g‘oyalari har ikkala ijodkorni ham ma‘nan yaqinlashtiradi.

Olim Navoiyning Pahlavonlarni “Fayz olamidan ko‘ngilga chosh yetgan “ va “benazir” deya ta‘riflaganda ularning shaxs sifatidagi fazilatlarini nazarda tutganligini ,Pahlavon Mahmud umr bo‘yi o‘zining “chorlang meni boshingizga kulfat tushsa, darrov madad etgum borib arslon yanglig‘ ” degan shiorga amal qilib yashagan bo‘lsa, Pahlavon Muhammaddan ham el va avom bahramand bo‘ldi. Xususan, u yordamga muhtojlarga ko‘mak qo‘lini cho‘zadigan, g‘amlilar dardini bo‘lishadigan, alamlilar diliga malham bo‘la oladigan kishi bo‘lganligi xususida ta‘kidlaydi.

H.Abdullayev ilmiy kuzatishlarida har ikki Pahlavonning ichki qiyofasini ochib beradigan nuqталarga ahamiyat qaratadi.Ulardagi o‘xshashlik har ikki pahlavonlarning ichki olami bilan ham hamohangdir.Har ikki Pahlavonda ham tantilik,

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

mardlik, ijodkorlik va xalq dardi bilan yashash kabi sifatlar mavjudligini ko‘rish mumkin.

O‘zbek mumtoz she‘riyatida asrlar davomida yashab kelayotgan an‘analar talaygina. Olim bir ijodkor tajribasi yoxud muayyan asarlaridan bahramand bo‘lish, ularni takomillashtirish va mazmunan boyitishni ijodiy izdoshlik orqali namoyon bo‘lishida deb biladi. “Xamsa”chilik an‘anasi, o‘zga san‘atkorlar asarlariga tatabbu va muxammas bitish yoki ma‘qul bo‘lgan badiiy parchalardan iqtibos olib, davomini yozish shunday izdoshlik shakllaridir. Bu kabi ijodiy izdoshlik mumtoz adabiyotda juda ko‘p shoirlar ijodida uchraydi. H. Abdullayev Navoiy ijodida ham ko‘p uchrashi xususida fikr bildiradi: ”Shoir “Majolis un- nafa’is” tazkirasida ilgari yashagan yoki o‘ziga zamondosh bo‘lgan ijodkorlar haqida ma‘lumot berar ekan, ular asarlaridan muayyan namunalar keltirib, munosabat bildiradi. Ayniqsa, Jomiy, Lutfiy, Husayn Xorazmiylar ijodidagi fayz va ta‘sirni alohida ta‘kidlasa, ba‘zi shoirlar baytlarini o‘z misralari bilan qiyomiga yetkazadi, izdoshlik qiladi”[3:19]

H. Abdullayev bunga misol tariqasida Navoiyga “ham yor (do‘st), ham farzand bo‘lgan samarqandlik Mirzo Alibek ismli shoir baytiga izdosh bo‘lganligini ta‘kidlab, Navoiyning Mirzobek haqidagi quyidagi ta‘rifini keltirib o‘tadi.”Va tab‘u fahm va otaru tutardi, bu ikki mulk yigitlari orasida saromadi zamona (davrning pechqadam kishisi) va zehni diqqat va maoniy nuqudidin g‘aniy erdi va tab‘i bu nav’ ta‘riflardin mustag‘niy (ehtiyajsiz), bu matla’ iningdurkim:

Ko‘zung ne balo qaro bo‘lubdur,

Kim jonga qaro bo‘lubtur.

Zulfiqofiyatayndur va qofiyalari tardi aksim, javob aytmoq bu faqir qoshida maholatdandur. Bu matla’ni faqir tugatib, aning yodgori devonda bitibmen”[3:19]

Olim mulohazalarini davom ettirib, Navoiyning yuqoridagi baytdan ruhlanib, uni davom ettirib, mukammal g‘azal bitganligini va Mirzobek uslubini saqlagan holda mushtarak vazn va ohangda olti bayt qo‘shib “Xazoyin ul-maoniy” kulliyotiga kiritganligini ta‘kidlaydi:

Majmu‘i davoni dard qildi

Dardingki, mango davo bo‘libdur.

Ishq ichra oning fidosi yuzjon,

Har jonki, sango fido bo‘libdur.

Begona bo‘lubdur oshnodin

Begonaga oshna bo‘lubdur.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

To qildi yuzung havosi jonim
Yuz sari ango havo bo 'lubdur.
Boqiy topar,ulki bo 'ldi foniy
Rahravga fano baqo bo 'lubdur.

H.Abdullayev navoiyshunoslikda ushbu g 'azal ikki shoir ijodiy hamkorligining ibratli namunasi sifatida ko 'p marta ta'kidlangan bo 'lsa-da, uning batafsil tahlili ,xususan, Navoiyga xos mahorat va fikriy vorislikdagi beqiyos salohiyat yetarli yoritilmaganligini ta'kilaydi. Haqiqatan ham, Olim Navoiyga aynan Mirzobek bayti ma'qul bo 'lgani tasodifiy emasligini ikki omil bilan dalillaydi:

1- Navoiy Mirzobekni yuksak ma'rifatli, xushaxloq va pok inson sifatida hurmat qilganligini ta'kidlaydi. Misol tariqasida "Soqiynoma" asarida ham uni tuqqanimdan dog 'i yuz qatla shafiq deyishi shundan dalolat ekanligini ta'kidlaydi.

2- Mirzobek bayti badiiy nafisligi, ma'no tarovati va uslubiy jozibasi bilan Navoiy diliga yaqin bo'lib, ilhom va rag 'bat bergan ,do 'sti fikrlarini davom ettirishga undagan.

Olimning ilmiy kuzatishlarida Navoiy Mirzobekning baytidagi o 'ziga xos tomonlariga ahamiyat qaratganini ko 'rish mumkin."Hazrat Navoiy shulardan ikkitasini alohida ta'kidlaydi:birinchisi baytning ziynatli qo 'shqofiyaligi bo'lsa, ikkinchisi, tardi aksdir (qofiyalar o 'rnini almashtirish: balo qaro-qaro balo) .Shu bilan birga baytda ma'naviy san'atning yana bir turi – irsoli masal ham mavjud, ya'ni "ne balo bo'lmoq" iboralarida xalqona hikmatlar ma'nosining biroz o'zgargan shakliga ishorani ko'rish mumkin" [3:20]

H.Abdullayev Mirzobek shohbaytiga Navoiy yana 6 bayt qo 'shib, matla'dagi fikrni davom ettirib , boyitganligini , bunda Navoiyning poetik mahorati har bir baytdagi hayratomuz ma'no va uslub jilosida she'riy san'atlardan ustalik bilan foydalanganligini ta'kidlaydi. Jumladan, "qora ko 'z tufayli oshiq qalbini o'rtagan balo-ishq dardi" talqini butun g 'azal markazida ekanligini, bu ishqning oshiq uchun ayni paytda ham dard , ham davo ekanini tasvirlash tadrij san'ati orqali ifodalanib, poetik ma'no uzluksiz , baytdan baytga teranlashib, quyuqlashib borganligini , lekin dardning aylanishi oson kechmaganligini , oshnolar begona bo 'lib, begonalar oshno bo 'lsa ham ,oshiq baribir bu yo 'lda ishq ichra yuz jonni fido qilganligi xususida fikr bildiradi. Bu o 'rinda sof tasavvufiy ma'no haqiqatga yetish yo 'lidagi haqiqiy oshiqlar sadoqati aks etganligini ta'kidlaydi. G 'azal maqta'sida ma'no tadriji qiyomiga yetib, har qanday "qaro balo" larga qaramay , Navoiy tuzgan "ishq oyati" ishq ahli orasida navoga aylanganini , bu navoni ilohiy oyat nurlantirib turgan deb

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

biladi. Olimning qarashicha, g‘azal faqat ma’no-mazmun jihatdangina emas, badiiyati bilan ham go‘zal va mumtozdir. Darhaqiqat, unda shoir tardi aks, tazod, takror, tajnis, muqayyad kabi san‘at va vositalarni mahorat bilan qo‘llaganing guvohi bo‘lamiz:

Begona bo‘libdur oshnodin

Begonaga oshno bo‘libdir.

H.Abdullayevning ilmiy kuzatishicha, ushbu misralarning barcha qofiyalari bir xil ohangli qofiya bo‘lganligi, o‘qimishli qilganligi, ta’sirchanligi va nafisligini oshirganligi Navoiyning tazod san‘atidan foydalanishdagi mahoratining g‘azalda yorqin aks etganligi, shoir qo‘llagan “dard” - “davo”, “begona” - “oshno”, “baqo” - “fano” kabi zid tushunchalarining ishqda sobitlikni kuylashga xizmat qilganligidadir. Oshiqning ruhiy olami va qalb iztiroblari ta’sirini oshirishda turli ma’no qirralarini ifodalovchi tajnis san‘atining qo‘l kelganligiga olim diqqatini qaratadi.

Mirzobek boshlab Navoiy nihoyalagan ushbu g‘azal keying davr shoirlari ijodida ham o‘z ta’sirini ko‘rsatgan va unga muxammaslar bitilgan. Bunga misol tariqasida olim Avaz O‘tar yaratgan muxammasni aytish joiz deb biladi.”Bu jihatdan Navoiyga izdoshlik qilgan ,g‘azaldan fayz olgan shoirlardan biri Avaz (1884-1919) bo‘ldi. Avaz g‘azalning ikkinchi va beshinchi baytlaridan boshqa beshta baytiga muxammaslar bitdi va salaflarining fikrlariga hamohanglik qildi. Bu muxammas G‘ulom Karimovning “O‘zbek adabiyoti tarixi” kitobida to‘liq keltiriladi. Muallif asarni keng tahlil qilishni maqsad etmagan bo‘lsa ham, uni yuksak baholab,”Avaz O‘tar ikki ulug‘ san‘atkor tomonidan zo‘r mahorat bilan yozilgan g‘azalga mahorat va san‘atda sira qolishmaydigan misralar ilova qilib, ajoyib muxammas yaratdi “,-deb yozadi ”[3:21]. Olim muxammasning yuqoridagi ikki manbadagi matnlarini qiyoslash orqali ularda ayrim farqlar borligini ko‘rsatadi degan xulosaga keladi.

Muxammasning ikkinchi baytidagi birinchi misra Saylanmada “Kelsa kilay ul sanam liqodin” tarzida yozilganligi bilan “O‘zbek adabiyoti tarixi”da esa “kelsa” o‘rnida “kulba” so‘zi berilganligini , har ikkala holat ham mantiqan nomuvofiq bo‘lib , originaldan noto‘g‘ri o‘qilganligini ta’kidlaydi. Bu so‘zni “gila” deb o‘qish to‘g‘riligini , chunki “K” va “G” arab alifbosida shaklan bir xil bo‘lib, xatda go‘zallik uchun tortiladigan chiziq va “sin” harfining “sayfiy” shakli bir xil bo‘lgani uchun “gila” so‘zi “kelsa” shaklida o‘qilganligi haqida fikr yuritib, ”sanam liqodin” emas, balki “sanamliqodin” tarzida o‘qish to‘g‘riligini ta’kidlaydi.”Sanamliqo” so‘zi

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

“gulchehra”, “mohro ‘y”, “mahliqo” tipidagi sifat bo‘lib, bu o‘rinda otlashib kelganligiga ishora qiladi.

H.Abdullayev Navoiy g‘azalidan fayz olgan Avaz muxammasida mazmun uyg‘unlashib, poetik ma‘no yorqinligini va tafakkur uzviy bog‘liqligini o‘rganishga kuchli e‘tibor qaratish orqali quyidagilarni aniqlaydi:

1.Oshiq kechinmalari va ruhiyati haqqoniy ifoda etilgan.

2.Avaz muxammasida ishq yanada bo‘rttirib berilgan va oshiqning ichki qiyofasini ochib beradigan nuqtalar mavjud.

3. Muxammasning yakunlovchi baytida shogird ustoz tuzgan “ishq oyati” hamohang tarzda o‘zining ishq rivoyati bilan jo‘r bo‘lganligi mahorat bilan tasvirlangan.

G‘azalga Avaz qo‘shgan misralar Navoiy baytlarining mazmuniga tabiiy ravishda uyg‘unlashib ketganligini, poetik ma‘no yanada yorqin va salmoqli qilib, “qaro” so‘zining jonga balo ekani” ni izohlagani xususida fikr yuritadi:

Dil ishqingga muftalo bo‘lubdur,

Ham rasm vafo ang o bo‘lubdur.

Oyini jaf o sango bo‘lubdur.

Olim nazarida ofat bu - diliga ishq dardi tushgan oshiq vafo rasmini tutganda, yori jaf o qilishni odat etsa, bu oshiq uchun “qaro balo”.Bu fikr g‘azalning shohbaytiga mantiqan bog‘lanib, oshiq kechinmalarini, ruhiyatini haqqoniy ifoda etadi deya ta‘kidlaydi.

Hamdam Abdullayev ma‘shuqa go‘zalligini Navoiy va Avaz ta‘rifidagi quyidagi jihatlarga e‘tibor qaratadi va ularni qiyoslaydi:”Navoiy ta‘rifidagi “ishq ichra yuz jon fido” bo‘lgan ma‘shuqa go‘zalligi Avaz talqinida yanada bo‘rttirib, uning lablari g‘unchaday xandon, yuzi esa oyday porloqligi ta‘kidlanadi va zamona ahli qurbon bo‘lsa, ajab emas,- deydi shoir”¹.

Hijron oshiqqa hamisha jafodir.Lekin haqiqiy oshiq hatto tuman balolarga duchor bo‘lsa ham, vafo va sadoqat rasmini namoyish qilsa, u abadiylikka daxldorligidir .Olim Navoiy baytida keltirilgan purma‘no fikrlar Avaz tomonidan yanada to‘ldirilganligini ta‘kidlaydi. Navoiyning badiiy kashfiyot darajasiga ko‘tarilgan ushbu g‘azal keyinchalik zamonaviy shoirlarga ham ilhom bag‘ishladi.Shoirlar ushbu g‘azalni zamonaviy tushunchalar bilan boyitdi. Ijodiy hamkorlik adabiyot tarixidagi barhayot an‘analardan biriga aylandi.

” Adabiyot xazinasini boyitadigan xazinalardan biri – tarix .Tarix faqat raqamlardan iborat emas,u ajdodlarimizning tushuncha va tasavvurlarini ham o‘zida

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

mujassam etgan murakkab jarayondir”[5:26] .Hamdam Abdullayev ana shu murakkab jarayonni teran tahlil qilgan yetuk olimdir. Olimning ilm yo ‘lidagi izlanishlari rang-barang va keng ko ‘lamliligi bilan alohida ahamiyatga ega.Uning xalq og ‘zaki ijodi, mumtoz adabiyot va zamonaviy o ‘zbek adabiyot namoyandalari ijodi xususidagi maqolalarida noyob fikrlar mavjud. Olim tadqiqotlarida shoir va olimlar dunyoqarashi va asariga munosabat bildirish bo ‘ladimi, g ‘azal tahlili bo‘ladimi - barchasini aniq dalillar bilan yorqin ko ‘rsatib beradi, manbalarga esa manbashunos nuqtai nazaridan murojaat qiladi.Hamdam Abdullayev kamtarin inson ,u ilm yo ‘lini fidoyilik deb biladi. Uning Xoja Abulvafo Xorazmiy, Pahlavon Mahmud, Ogahiy,Avaz kabi shoirlarning asarlari xususidagi fikrlari ahamiyatga molikdir. Hamdam Abdullayev mumtoz adabiyotining yetuk namoyandalari shoir va mutafakkirlar adabiy merosi xususida ko ‘plab tadqiqotlar yaratdi va ilm va fanimizga ulkan hissa qo‘shdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. Вестник науки и образования, (15-3 (118)), 40-42.
2. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ (pp. 10-12).
3. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. Universum: технические науки, (4-1 (109)), 41-43.
4. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ МАТЕМАТИКИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК ДЛЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: Сайфуллаева Нозима Баходировна, преподаватель кафедры “Теория начального образования”, Бухарский государственный университет. Город Бухара. Республика Узбекистан. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (1), 305-307.
5. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). Методы Организации Уроков Математики В Начальных Классах С Использованием Цифровых Технологий. Miasto Przyszłości, 35, 388-390.
6. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ МАТЕМАТИКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. PEDAGOGS journali, 1(1), 292-292.
7. Сайфуллаева, Н. Б. (2019). Роль дидактических игр в умственном развитии учащихся в математике начального класса. In INTERNATIONAL

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILISOPHY, PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY (pp. 102-106).

8. Сайфуллаева, Н. Б., & Марданова, Ф. Я. (2021). НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ. *Проблемы науки*, 84.

9. Сайфуллаева, Н. Б. (2020). Важные особенности дидактических игр в процессе обучения математике в начальных школах. In *ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ* (pp. 60-62).

10. Сайфуллаева, Н. Б., & Мурадова, Я. М. (2020). Пути эффективного использования методов обучения математике в начальных классах. In *EUROPEAN RESEARCH* (pp. 121-123).

11. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). Методы определения потребностей обучающихся в процессе использования облачных технологий в образовании. *Universum: технические науки*, (2-1 (95)), 57-59.

12. Сайфуллаева, Н. Б., & Саидова, Г. Э. (2019). Повышение эффективности занятий, используя интерактивные методы в начальном образовании. *Научный журнал*, (6 (40)), 101-102.

13. Bahodirovna, S. N. (2023). KINDERGARTEN, SCHOOL AND FAMILY PARTNERSHIP IN TEACHING CHILDREN IN MATHEMATICS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 383-388.

14. Bahodirovna, S. N. (2023). FORMING CHILDREN'S IDEAS ABOUT THE SIZE OF OBJECTS AND THEIR MEASUREMENT. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 102-107.

15. Bahodirovna, S. N. (2023). Organization Forms of the Development of Primary Mathematical Concepts in Children. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 138-143.

16. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПО МАТЕМАТИКЕ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *Проблемы педагогики*, (2 (63)), 15-17.

17. Ruziyeva, M. Y. (2020). About color symbols in folklore. *Journal of critical reviews. ISSN-2394-5125 VOL*, 7.

18. Ruziyeva, M. Y., & Aslonova, S. S. (2021). Theoretical and Practical Foundations of Teaching Folklore In Primary School. *Middle European Scientific Bulletin*, 10.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

19. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
20. Yoqubovna, R. M. (2017). Expression of Attitude to Colors in Turkic National Ritual Songs. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 6(1), 54-68.
21. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR*, 7(17), 461-466.
22. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
23. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
24. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science*, (5), 277-284.
25. Ruzieva, M. Y. (2022). SYMBOLISM OF MYTH, SYMBOL AND COLOR. *Ann. For. Res*, 65(1), 2719-2722.
26. Ruzieva, M. (2016). Colour and its psychoanalytical interpretation in folklore. *Язык и культура (Новосибирск)*, (23), 127-130.
27. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). Color symbolism in Uzbek folklore. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 05 (85), 277-284.
28. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
29. Ro'ziyeva, M. Y. (2021). O'qish darslarida fasllar bilan bog'liq matnlar va ularning ahamiyati: DOI: 10.53885/edinres. 2021.86. 66.011 Ro 'ziyeva MY, Boshlang 'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini mudiri, fffd (PhD) Madinabonu Xayrulloeva, BuxDU, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4 kurs talabasi. In *Научно-практическая конференция* (pp. 23-24).
30. Ro'ziyeva, M. (2021). FOLKLORSHUNOSLIKDAGI YANGI BOSQICHLAR VA ULARNING TA'LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI: Mohichehra Ro'ziyeva, BuxDu Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini mudiri, PhD, dotsent. In *Научно-практическая конференция* (pp. 21-22).
31. Kozimova, N. A. (2023). Psixologik konsultatsiya bosqichlari. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 90-95.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

32. Kozimova, N. A., & Ulugova, S. M. (2022). Classification of a Group of Staff for Psychological Conseling and Referral to It. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 7, 175-177.

33. Kozimova, N. A. (2024). OTA-ONALIK PSIXOLOGIYASI. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 2(1), 119-125.

34. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). The importance of genres of folklore in the education of preschool children. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 96-99.

35. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). Speech grow up in training using interactive methods. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 357-360.

36. Shahnoza Rustamovna, N. (2023). UNDERSTANDING EMPATHY: AN ESSENTIAL COMPONENT OF HUMAN CONNECTION. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 378–382.

37. Narziyeva, S. (2023). PSYCHOLOGICAL VIEWS ON THE CHOICE OF PROFESSION. *Modern Science and Research*, 2(10), 333-336.

38. Ravshvnovna, K. S. (2023). THE ROLE OF THE CULTURE OF COMMUNICATION IN MODERN EDUCATION AND EDUCATION. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 3(3), 356-361.

39. Ravshanovna, X. S. (2022). BO'LAJAK O'QITUVCHILAR VA O'QUVCHILAR O 'RTASIDAGI MULOQOT JARAYONI VA UNGA QO'YILADIGAN TALABLAR. *Лучший инноватор в области науки*, 1(1), 814-819.

40. Hojiyeva, N. B. (2023). MODERN METHOD IN TEACHING MOTHER LANGUAGE LESSONS-USING THE CACOGRAPHY METHOD. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 434-439.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

41. Sidiqova Yulduz Sobirovna. (2024). МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМДА НУТҚ, МУЛОҚОТ О’ҚИШ ВА YOZISH MALAKALARINING SOHALARI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 52–62.

42. Tursunova, Z. N. (2023). START MODERN PRINCIPLES OF ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN CLASSROOMS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 494-499.

43. Tursunova, Z. N. (2023). ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN MOTHER TONGUE SUBJECT. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 468-472.

44. Isomova, F. A. T. Q. (2022). МАКТАБГАЧА TALIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI MAKTAB TA’LIMIGA TAYYORLASHDA NUTQ O’STIRISH MASHG’ULOTLARINING AHAMIYATI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(1), 947-949.

45. Isomova Farog’at Tojiddin qizi. (2023). THE CONTENT OF THE FORMATION OF SPEECH AND READING COMPETENCES OF PRESCHOOL CHILDREN. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(11). Retrieved from <https://www.ijmrd.in/index.php/imjrd/article/view/444>.

46. Hikmatovna, M. N. (2023). Tarbiyaning Maqsad Va Vazifalari. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 386-388.

47. Hikmatovna, M. N. (2023). BOSHLANG’ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O’QITISH JARAYONIDA QO’LLANILADIGAN METOD VA VOSITALAR. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 339-344.

48. Salomat, G. L. The essence of the content of the concept of digital educational resources and its role in primary education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. 2020, Volume: 10, Issue: 5.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

49. Gafurovna, L. S., & Pirniyazova, N. V. (2023). A System for Developing The Skills of A Future Primary School Teacher in the Use Of Digital Educational Resources. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(9), 258-262.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida o'quv faoliyatini samarali tashkil etishda raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish kompetensiyasini shakllantirish

Osiyo xalqaro universiteti

Pedagogika va psixologiya kafedrası

o'qituvchisi Lukmonova Salomat

Annotatsiya. Maqola bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish kompetensiyasini shakllantirish muammosiga, xususan o'quv faoliyatini samarali tashkil etishda qanday turdagi raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish kerakligi haqida yoritiladi

Kalit so'z: *raqamli ta'lim resursi, kompyuter savodxonligi, axborot texnologiyalari, axborot bilan ishlash kompetensiyasi, o'quv faoliyati, boshlang'ich ta'lim.*

Taqdim etilayotgan maqola hozirgi kunda juda dolzarb, chunki zamonaviy jamiyatda ijtimoiy hayotning barcha sohalarida raqamli texnologiyalar jadal rivojlanib bormoqda. Xususan, ta'lim tizimida ham.

Haqiqatan ham, raqamli transformatsiya jamiyatni yanada modernizatsiya qilish va milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish salohiyatiga ega. Shu nuqtai nazardan, amalga oshirilayotgan islohotlar, shuningdek, Yangi O'zbekistonning kelgusi besh yilga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi doirasida barcha asosiy sohalarni raqamlashtirish hamda mamlakatda haqiqiy axborot jamiyatini barpo etishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

O'zbekiston 2000-yillarning boshlaridanoq axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT)ni rivojlantirish va raqamlashtirishga ustuvor ahamiyat bera boshladi. Jumladan, "2013-2020-yillarda O'zbekiston Respublikasi Milliy axborot-kommunikatsiya tizimini rivojlantirish kompleks dasturi", "2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi" hamda "Raqamli O'zbekiston – 2030" va "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi"da milliy iqtisodiyot, sanoat va umuman jamiyatda raqamli transformatsiyani amalga oshirishga qaratilgan bir qator chora-tadbirlar ko'zda tutilgan.

Bo'lajak o'qituvchi o'quv faoliyatini samarali tashkil etishda raqamli ta'lim resurslarini optimal tanlash uchun ularning tasnifi haqida tasavvurga ega bo'lish kerak.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Ko'pgina olimlar tasniflash masalalari bilan bir qator olim va olimalar shug'ullanib kelmoqda. Xususan, raqamli ta'lim resurslarining umumlashtirilgan va tizimlashtirilgan natijalarini Zolotova D.R, Bodrovoy E.G., Degterenko L.N. ilmiy ishlarida ko'rish mumkin. Ularning asoslariga ko'ra raqamli ta'lim resurslarini quyidagicha tasniflash mumkin:

- kontent turi bo'yicha (matn, vizual, multimedia materiallari, audio, video, interaktiv modellar);
- format bo'yicha (veb-saytlar, mobil ilovalar, virtual ko'rinishdagi materiallar);
- fanlar bo'yicha (matematika, biologiya, tillar, informatika va boshqa fanlarga yo'naltirilgan resurslar)

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining samarali pedagogik faoliyati, shu jumladan raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishdagi faoliyati sharti muvaffaqiyatli muloqot hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi turli xil lisoniy vositalardan erkin foydalana olishi, pedagogik muloqot madaniyatiga ega bo'lishi, to'g'ri, terminologik jihatdan aniq va ifodali nutq egasi bo'lishi kerak. O'quvchilar bilan bevosita muloqot jarayonida boshlang'ich sinf o'qituvchisi maktab o'quvchilarining tayyorligi, ularning hayotiy tajribasi va yosh xususiyatlarini hisobga olishi: o'quv materialini, turli xil ko'rgazmalardan foydalangan holda, mantiqan to'g'ri taqdim etish, savollarni tushunarli ko'rinishda shakllantirilish, agar kerak bo'lsa, o'quv materialini va uni taqdim etish yo'llarini qayta ko'rib chiqishi kerak.

Darsning samaradorligini oshirish uchun raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish jarayonida o'qituvchi o'quvchilarning faoliyatini boshqarish ko'nikmasiga ega bo'lishi zarur:

Raqamli ta'lim resurslari yordamida ta'lim faoliyatining mazmuni va maqsadlarini to'g'ri tushuntirish, kichik maktab o'quvchilariga kompyuter bilan xavfsiz ishlashni ta'minlash, o'quvchilarning kompyuter bilan ishlash xavfsizligini ta'minlash, o'quvchilarning aloqa faoliyatini tashkil etish, maktab o'quvchilarining e'tiborini taqsimlash va uning barqarorligini saqlash, o'quvchilarga individual yondashuvni amalga oshirish va h.k.

Ta'riflangan aloqa qobiliyatlari o'qituvchining o'zaro muloqot muvaffaqiyati uchun juda muhimdir:

- o'quvchilar bilan - ta'lim samaradorligini oshirish uchun;

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

- hamkasblar bilan – boshlang'ich maktabda raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish bo'yicha tajriba almashish uchun;
- informatika o'qituvchisi bilan - boshlang'ich maktabda raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish imkoniyatlarini muhokama qilish uchun;
- maktab ma'muriyati bilan – raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishda sinflarni jihozlash bilan bog'liq bo'lgan muammolar va hk.larni hal qilish;
- ota-onalar bilan –kichik yoshdagi o'quvchilarning raqamli ta'lim resurslarida ishlashi bo'yicha konsultatsiyalar o'tkazish uchun.

Boshlang'ich ta'lim maktab o'quvchilarining o'quv faoliyatini raqamli ta'lim resurslari yordamida tashkil etish xavfsizlik qoidalari asosida amalga oshirishi kerak va ular ta'lim mustaqilligini, ijodiy va qidiruv faoliyatini rivojlantirishga, o'quv hajmini optimallashtirish, jismoniy va ruhiy salomatlikni saqlashga imkon beradi. O'qituvchi darslarni raqamli ta'lim resurslari yordamida tashkil qilish jarayonida o'quvchilarning kompyuter bilan xavfsiz aloqasini tashkil qilishi zarur (gigiena talablari, sanitariya me'yorlari va qoidalariga muvofiqligi).

Boshlang'ich sinflarda o'quv-tarbiya jarayonini tashkil etish muammolaridan biri - bu maktab o'quvchilarining tez charchashi, doimiy ravishda bir xil ishni bajarish natijasida himoya tormozlanishining yuzaga kelishidir. Raqamli ta'lim resurslari bu muammoni nafaqat turli xil vazifalar (shu jumladan, o'yindan ta'lim faoliyatiga silliq o'tishni ta'minlaydigan vazifalar), balki, o'quvchining axborotni idrok etishining turli kanallariga ta'sir qiluvchi zahiralarga egadir.

O'qituvchi ota-onalarga kichik yoshdagi o'quvchilarning raqamli ta'lim resurslari bilan uy sharoitida ishlashini tashkil etishga katta yordam berishi mumkin.

Shunday qilib, biz bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy faoliyatida raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishga tayyorligi va tarkibiga psixologik, ilmiy-nazariy va operatsion-texnologik komponentlarni oluvchi uch komponentli tizim haqidagi tushunchani, shuningdek, boshlang'ich sinf o'qituvchisining asosiy, tayanch va maxsus kompetentsiyalarning yaxlit to'plam ko'rinishidagi raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish qobiliyati haqida tushuncha berdik.

Bizning fikrimizcha, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishga tayyorgarligini samarali shakllantirish uchun o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasi tuzilishiga raqamli ta'lim resurslaridan foydalana oladigan mutaxassis sifatida e'tibor qaratish zarur.

Foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

50. Лукмонова, С. (2022). BO ‘LAJAK BOSHLANG ‘ICH SINFLARDA O‘QITUVCHISINING RAQAMLI TA‘LIM RESURSLARIDAN FOYDALANISHGA TAYYORLIGINI SHAKLLANTIRISH: Lukmonova Salomat Gafurovna, Boshlang‘ich ta‘lim nazariyasi kafedrasida o‘qituvchisi, Buxoro davlat universiteti orcid 0000-0001-9040-0232. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (1), 221-226.

51. Gafurovna, L. S. (2021). BOSHLANG‘ICH SINFLARDA RAQAMLI TA‘LIM RESURSLARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI. In Научно-практическая конференция.

52. Lukmonova, S. (2020). Digital Educational Resources and its Importance in Teaching. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 1(1).

53. Salomat, G. L. The essence of the content of the concept of digital educational resources and its role in primary education. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. 2020, Volume: 10, Issue: 5.

54. Лукмонова, С. Г. (2020). Цифровые образовательные ресурсы в педагогической деятельности. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILOSOPHY, PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY (pp. 34-39).

55. Salomat, G. L. The essence of the content of the concept of digital educational resources and its role in primary education. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. 2020, Volume: 10, Issue: 5.

56. Gafurovna, L. S., & Pirniyazova, N. V. (2023). A System for Developing The Skills of A Future Primary School Teacher in the Use Of Digital Educational Resources. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 258-262.

57. Gafurovna, L. S. (2023). Mechanism for the Use of Digital Educational Resources by Future Primary School Teachers. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 123-128.

58. Gafurovna, L. S. (2023). BO ‘LAJAK BOSHLANG ‘ICH SINFLARDA O‘QITUVCHISINING RAQAMLI TA‘LIM RESURSLARIDAN FOYDALANISH KO‘NIKIMLARINI RIVOJLANTIRISH TIZIMI. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 300-309.

59. Gafurovna, L. S. (2023). THE IMPORTANCE OF USING DIGITAL LEARNING RESOURCES IN PRIMARY EDUCATION. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 10(12). Сайфуллаева, Н. Б., & Саидова, Г. Э. (2019). Повышение эффективности занятий, используя

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ. Научный журнал, (6 (40)), 101-102.

60. Bahodirovna, S. N. (2023). KINDERGARTEN, SCHOOL AND FAMILY PARTNERSHIP IN TEACHING CHILDREN IN MATHEMATICS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 383-388.

61. Bahodirovna, S. N. (2023). FORMING CHILDREN'S IDEAS ABOUT THE SIZE OF OBJECTS AND THEIR MEASUREMENT. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 102-107.

62. Bahodirovna, S. N. (2023). Organization Forms of the Development of Primary Mathematical Concepts in Children. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 138-143.

63. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПО МАТЕМАТИКЕ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *Проблемы педагогики*, (2 (63)), 15-17.

64. Ruziyeva, M. Y. (2020). About color symbols in folklore. *Journal of critical reviews. ISSN-2394-5125 VOL*, 7.

65. Ruziyeva, M. Y., & Aslonova, S. S. (2021). Theoretical and Practical Foundations of Teaching Folklore In Primary School. *Middle European Scientific Bulletin*, 10.

66. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.

67. Yoqubovna, R. M. (2017). Expression of Attitude to Colors in Turkic National Ritual Songs. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 6(1), 54-68.

68. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR*, 7(17), 461-466.

69. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.

70. Kozimova, N. A. (2023). Psixologik konsultatsiya bosqichlari. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 90-95.

71. Kozimova, N. A., & Ulugova, S. M. (2022). Classification of a Group of Staff for Psychological Conseling and Referral to It. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 7, 175-177.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

72. Kozimova, N. A. (2024). OTA-ONALIK PSIXOLOGIYASI. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 2(1), 119-125.
73. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). The importance of genres of folklore in the education of preschool children. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 96-99.
74. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). Speech grow up in training using interactive methods. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 357-360.
75. Shahnoza Rustamovna, N. (2023). UNDERSTANDING EMPATHY: AN ESSENTIAL COMPONENT OF HUMAN CONNECTION. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 378-382.
76. Narziyeva, S. (2023). PSYCHOLOGICAL VIEWS ON THE CHOICE OF PROFESSION. Modern Science and Research, 2(10), 333-336.
77. Ravshnovna, K. S. (2023). THE ROLE OF THE CULTURE OF COMMUNICATION IN MODERN EDUCATION AND EDUCATION. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 3(3), 356-361.
78. Ravshanovna, X. S. (2022). BO'LAJAK O'QITUVCHILAR VA O'QUVCHILAR O 'RTASIDAGI MULOQOT JARAYONI VA UNGA QO'YILADIGAN TALABLAR. Лучший инноватор в области науки, 1(1), 814-819.
79. Hojiyeva, N. B. (2023). MODERN METHOD IN TEACHING MOTHER LANGUAGE LESSONS-USING THE CACOGRAPHY METHOD. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 434-439.
80. Sidiqova Yulduz Sobirovna. (2024). MAKTABGACHA TA'LIMDA NUTQ, MULOQOT O'QISH VA YOZISH MALAKALARINING SOHALARI. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 2(1), 52-62.
81. Tursunova, Z. N. (2023). START MODERN PRINCIPLES OF ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN CLASSROOMS. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 494-499.
82. Tursunova, Z. N. (2023). ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN MOTHER TONGUE SUBJECT. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 468-472.
83. Isomova, F. A. T. Q. (2022). MAKTABGACHA TALIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHDA NUTQ O'STIRISH MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(1), 947-949.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

84. Isomova Farog'at Tojiddin qizi. (2023). THE CONTENT OF THE FORMATION OF SPEECH AND READING COMPETENCES OF PRESCHOOL CHILDREN. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(11). Retrieved from <https://www.ijmrd.in/index.php/imjrd/article/view/444>.

85. Hikmatovna, M. N. (2023). Tarbiyaning Maqsad Va Vazifalari. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 386-388.

86. Hikmatovna, M. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN METOD VA VOSITALAR. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 339-344.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

PEDAGOGIK FAOLIYATDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

Shikorov Tolib Tavakalovich

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada bo'lajak o'qituvchilarni axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishga o'rgatish yo'llari ko'rib chiqildi. O'rganilayotgan mavzubo'yicha normativ-huquqiy baza, ilmiy-metodik adabiyotlar tahlili asosida zamonaviy kompyuter texnologiyalari asosida ta'limda foydalanishning bir qancha samarali usullari tasnif etildi.

Kalit so'zlar: ta'limda axborot texnologiyalari, talabalar, kompyuterlashtirish;elektron ta'lim, o'qituvchilar

KIRISH

Bugungi kunda zamonaviy texnologiyalar, information texnologiyalar va ulardagi darsturlarga qiziqish juda ortib bormoqda. Axborot texnologiyalari jamiyat hayotida muhim o'rin egallay boshladi, endilikda barcha sohalarda information texnologiyalar kirib kelgan. Jamiyatning deyarli barcha a'zolari axborot texnologiyalarsiz yashashni tasavvur ham etisholmaydi. Har qanday sohaga kirib brogan kompyuterlashtirish ta'lim sohasida ham o'z o'rniga ega, ta'lim sohasida o'qitish va ta'lim-tarbiya berishda yaratilgan information tizimlar, electron kutubxonalar, electron darsliklar maxsus modulli tizimlar shular jumlasidandir. Kompyuterlar ishlatilmaydigan biron bir sohani tasavvur qilish imkonsiz. Ta'lim sohasi ham bundan mustasno emas va kompyuterlashtirish jarayonidan o'tdi. Bundan tashqari, kompyuterlar o'rganishning qo'shimcha vositasi sifatida emas, balki uning samaradorligini sezilarli darajada oshirish uchun mo'ljallangan ajralmas ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida qaraladi. Axborot texnologiyalardan yuksak maqsadlar yo'lida foydalanish bir necha kichik maqsadlarni o'z ichiga oladi, bunda ta'lim olishda qulaylikni oshirish, yangi imkoniyatlardan foydalana olish, zamonaviy bilimlardan boxabar bo'lish, masofaviy ta'lim olish, imkoniyati, Malaka oshirishda qulaylik sifatida onlayn dasturlar yaratish kabilar shular jumlasidandir. Kompyuter ta'minotlari yordamida ta'lim tizimida yuqoridagi kabi imkoniyatlarni ko'plab yaratish mumkin, bu sohada yangidan-yangi izlanishlar va turli xil tashabbuslar ko'plab etirof etilmoqda.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Axborot texnologiyalarining o'quv jarayoniga samarali olib kirishning natijasida o'qituvchi va talaba orasidagi boshqaruvda zamonaviy information muhitning paydo bo'lishiga olib keladi. Axborot texnologiyalarni ta'lim jarayonida qo'llash borasida yagona information axborot tizim joriy qilinadi shunga ko'ra o'quvchilar auditoriyasi o'zi izlagan ma'lumotlarni qabul qila olish imkoniyatlari uchun yo'l ochadi, ta'limda bunday information tizim yaratilishi pedagogika texnologiyalar bilan bevosita bog'liq bo'lib malum qioda va pedagogic tamoyillar asnosida ta'limga informatsin texnologiya joriy etiladi: faollik tamoyili; mustaqil izlanish imkoni tamoyili; tarbiyaviy ish tamoyili; mativatsiya tamoyili; nazariya va amaliy bog'liqlik tamoyili; samaradolikni oshitish tamoyili kabilar shular jumlasidandiz. Axborot texnologiyalari rivojlanishining hozirgi bosqichini tahlil qilish, ulardan ta'limda foydalanish zamonaviy texnik va dasturiy ta'minot imkoniyatlari, global va mahalliy tarmoqlar hamda ularni qo'llash darajasi o'rtasidagi ziddiyatlarni aniqlash imkonini berdi. Ta'lim oluvchilarda o'tkazilgan so'rovlar shuni ko'rsatadiki informatsion texnologiyalari yordamida ta'lim sohasida turli xil vazifalarni amalga oshirish mumkin ulardan misol qilib aytadigan bo'lsak kundalik nazoratlarni baholab borish yoki bo'lmasa nazoratlarni yetarlicha to'g'ri baholay olish imkoniyati axborot texnologiyalari uchun juda oson va tez natija, samara bera oladigan usul hisoblanadi, ko'pchilik nazoratlarni baholashda muammolarga duch keladi buning sababi baholash uchun belgilangan vaqtning yetarli emasligi yoki bo'lmasa baholovchining adekvat yondashuvi bo'lmaganligidan shikoyat qilinadi. Axborot texnologiyalari yordamida baholash turlicha usullarda kechishi mumkin, bu juda tez va aniqlikda bajariladi, ammo inson aralashuvisiz baholash ba'zan yetarli samarasiz deya takidlovchilar ham uchrab turadi. Yangi pedagogik bilimlarni olish uchun talaba yoshlar endilikda kompyuter tizimlaridan unumli foydalanishlari ularda vaqt tejashga va yangi ma'lumotlarni zudlik bilan tezda o'zlashtirishga imkon beradi.

Yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish pedagogika oliy o'quv yurtlari talabalarini o'qitish samaradorligini oshiradi, agarda:

- talaba yoshlar uchun izlashtirish kerak bo'lgan model va dasturlar yetarlicha kompyuter texnologiyalar asosida yaratilgan bo'lsa;
- axborot texnik vositalaridan foydalanishda samarali usullarni ishlab chiqilgan bo'lsa;
- kompyuterlar va modullar o'quv dastur va jarayonlariga muvofiq kelgan holatda;

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

talabalar uchun o`quv jarayonda kompyuter modullashtirish tizimlaridan foydalanish va axborot almashinishida kasbiy va uslubiy tayyorgarlikni oshirishda ilmiy-tadqiqot ishlari ko'nikmalarini rivojlantirishda xizmat qilishi lozim;

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ta'lim tizimidagi juda ko'p muammolarni oldini olishga hal qilishga yordam beradi: pedagogik, tashkiliy, iqtisodiy va hatto nazariy va uslubiy jihatdan sezilarli darajada ta'sir qiladigan ta'lim tizimining asoslari tub o'zgarishlar bilan birga keladi. Shunday qilib, ta'limni axborotlashtirish o'quv jarayonining muayyan tomonlarini o'zgartirishga olib keladi.

Bugungi kunda axborot texnologiyalarining rivojlanishidagi istiqbollari bilan birgalikda kamchiliklarni ham inobatga olishimiz zarur, endilikda axborotlarni qabul qilishda muayyan me'yorga amal qilishimiz zarur hisoblanadi axborot vositalarining ortishi kishilarni e'tiborini jalb qilish vositalarining ortishi bilan barobardir.

Darslarda axborot texnologiyalar yordamida videometodlaridan qo'llash juda samarali usul hisoblanadi, bu metod yordamida turli xil fikr va mulohazalarni yaxlit ketma-ketlik asosida bayon qilish va tushunarli tilda yetkazib berish shu bilan birgalikda ularga ko'rgazma sifatida namunalar ko'rsatish mumkin, video metod yakunida ketma-ketlik sifatida test metodini ham qo'llash kerak bo'ladi, bunday o'rganilayotgan mavzu yuzasidan terilgan savollarga ketma-ket to'g'ri javob berish ma'lum bir informatsion dastur asosida amalga oshiriladi, bu olingan bilimlarni o'z vaqtida takrorlashni hamda bilimlarni sinab ko'rish imkoniyatini beradi. metod natijasi informatsion texnologiya yordamida tezda hisoblab beriladi va natijalar talabaning o'ziga yaqqol ko'rinadi, bunday baholash yordamchi usul hisoblanib asosiy baholarga ta'sir etmaydi faqatgina yakuniy test yakuniy natijani hal qiladi.

Zamonaviy informatsion texnologiyalar yordamida talabalar mustaqil izlanishlari uchun ham shunday vazifa va video metod darsliklarni qo'llash mumkin bunday butun boshli bir tizim maxsus ishlarni algoritmlarni ketma-ketlikda amalga oshiradi, masalan videometod orasida o'tkaziladigan tezkor savol-javoblarga qancha test javob bersangiz sizni keyingi ma'lumotlar bilan tanishtiradi, testda yuqori natija yoki kerakli natijani qo'lga kiritmagan talaba bu videometodni qayta ko'rishga urinishga to'g'ri keladi.

Markazlashgan yagona tizimi orqali talabalarga ma'lumotlarni ulashish juda samarali hisoblanib bu qisqa muddatda katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash va to'g'ri tushunishga yordam beradigan algoritmlar hisoblanadi bu algoritmlar

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

o'zga kerakli bo'lgan ma'lumotni izlayotgan talabaga bu sohadagi ma'lumotlarni to'liq va ketma-ketlikda dastur yoki modulga joylashtirgan holatda yetkazib berishi mumkin hisoblanadi, albatta bunda ham baholash o'z o'rniga uyga alohida usul hisoblanadi.

Hozirda ko'pchilik kompyuterlardan qo'shimcha ma'lumot olish yordamchisi sifatida foydalanadi kompyuter bundanda yuqori samarali ishlarni qilishga qodir alohida qurilmadir uning imkoniyatlaridan foydalangan holatda yangi interfeyslar yangi zamonaviy saytlarda ishlash imkoniyati ulardan foydalanish imkoniyati bizga berilgan bu texnologiyalarni to'g'ri kerakli yo'lda aniq maqsad bilan harakatga keltirib ishlatsak maqsadga muvofiq bo'ladi.

Birgina oxirida nazorat o'tkazilishi zarur bo'lgan videometod orqali ham biz qanday ulkan natijalarga erishishimizni ko'zda tutdik. agarda boshqa metodlar ustida ham qo'shimcha yangiliklar kirita olsak ta'lim tizimida yaxshi natijalarni olish mumkin.

XULOSA

Axborot texnologiyalari asosiy ta'lim vazifasidan tashqari o'quvchining ijodiy mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi, zamonaviy dunyoga nisbatan fikrlashini rivojlantiradi. Mutaxassislik fanlardan tashqari, oquvchi qo'shimcha ta'lim olishi mumkin, masalan: dasturlash tillarini o'rganishi, onlayn kurslardan, simulyatorlardan foydalanishi va istalgan ijtimoiy tarmoqda muloqot qilishi mumkin. Yashash joyi va yoshidan qat'iy nazar bilim olishingiz mumkin. Hozirgi vaqtda butun dunyo bo'ylab tarmoq va turli xil dasturiy mahsulotlar o'z ishlanmalari turlichadir. Aynan axborot texnologiyalarining rivojlanishi tufayli yangicha masofaviy ta'limni davom ettirish g'oyasi to'liq amalga oshirilmoqda. Shuningdek, axborot texnologiyalari ko'proq odamlarni o'rganishga, turli tadqiqot loyihalarini amalga oshirishga, innovatsion loyihalar va maqolalar yaratishga undaydi. Xulosa qilib aytganda, ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish o'qituvchi va o'quvchilarni zamonaviy hayotga va mehnatga tayyorlash uchun zarurdir.

REFERENCES

1. Нурматов С.М. Теоретические основы и методология использования мультимедийных технологий в обучении. Автореферат диссертации ... доктора педагогических наук. Санкт-Петербург, 2020.
2. Rustambekov M.M. O'zbekiston Respublikasi maktablarining ta'lim tizimida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish. M.: Тенденции развития высшего образования в новых условиях, 2021.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

3. Akhmedova, M. M., & Khomidova, M. M. K. (2021). Modern methods and technologies in teaching literature. *Scientific progress*, 2(3), 317-325
4. Tavakkalovich, S. T., Tohirovich, R. E., & Dilmurodovna, R. D. (2022). BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING MAHORATINI RIVOJLANTIRISHDA AKMEOLOGIK YONDASHUVLAR. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(1), 352-356.
5. Shikarov, T. T. (2021). Acmeological approach to the development of the activities of future teachers. *European research*, 1(38), 75-77.
6. Shikarov, T. T. (2022). Akmeologik yondashuvlar asosida o'qituvchi kasbiy mahoratini oshirish. *Science and Education*, 3(4), 1081-1086.
7. Шикаров, Т. Т. (2021). АКМЕОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К РАЗВИТИЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ. *European research*, (1 (38)), 75-77.
8. Bahodirovna, S. N. (2023). KINDERGARTEN, SCHOOL AND FAMILY PARTNERSHIP IN TEACHING CHILDREN IN MATHEMATICS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 383-388.
9. Bahodirovna, S. N. (2023). FORMING CHILDREN'S IDEAS ABOUT THE SIZE OF OBJECTS AND THEIR MEASUREMENT. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 102-107.
10. Bahodirovna, S. N. (2023). Organization Forms of the Development of Primary Mathematical Concepts in Children. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 138-143.
11. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПО МАТЕМАТИКЕ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *Проблемы педагогики*, (2 (63)), 15-17.
12. Ruziyeva, M. Y. (2020). About color symbols in folklore. *Journal of critical reviews. ISSN-2394-5125 VOL*, 7.
13. Ruziyeva, M. Y., & Aslonova, S. S. (2021). Theoretical and Practical Foundations of Teaching Folklore In Primary School. *Middle European Scientific Bulletin*, 10.
14. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
15. Yoqubovna, R. M. (2017). Expression of Attitude to Colors in Turkic National Ritual Songs. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 6(1), 54-68.

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТИ МЕТОДИСТИНИНГ
ТА'ЛИМ ТАРБИЯ ЖАРAYONIGA RAHBARLIK FAOLIYATI

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Isomova Farog'at Tojiddin qizi

Osiyo Xalqaro Universiteti

Pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchisi

E-mail: isomovafarogattojiddinqizi@oxu.uz

Anotatsiya: Maqolada maktabgacha ta'lim tashkiloti metodistining ta'lim tarbiya jarayoniga rahbarlik faoliyati, ushbu jarayonda metodistning kasbiy va shaxsiy kompetensiyalari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar : kompetensiya, bilim, ko'nikma, malaka, rivojlanish, kommunikatsiya, ta'lim, tarbiya, ijtimoiy munosabat, dastur.

THE LEADERSHIP ACTIVITY OF THE PRESCHOOL EDUCATION ORGANIZATION METHODIST IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Annotation: The article describes the leadership activity of the methodist of the preschool education organization in the process of education, the professional and personal competencies of the methodist in this process.

Key words: competence, knowledge, skill, skill, development, communication, education, upbringing, social attitude, program.

ЛИДЕРСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация: В статье описывается лидерская деятельность методиста дошкольной образовательной организации в процессе обучения, профессиональные и личностные компетенции методиста в этом процессе.

Ключевые слова: компетентность, знание, умение, умение, развитие, общение, образование, воспитание, социальная установка, программа.

Har sohada rivojlanib borayotgan mamlakatimiz o'z rivojlanish strategiyalarni belgilab bormoqda. Binobarin, „2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi” ham mamlakatimiz farovonligi va uzluksiz taraqqiy etib borishini ta'minlaydi. Ta'lim esa taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi omili bo'lib xizmat qiladi. Bu borada Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning „Qaysi sohani olmaylik, biz zamonaviy yetuk kadrlarni tarbiyalamasdan turib biron-bir o'zgarishga, farovon hayotga erisha olmaymiz. Bunday kadrlarni, millatning sog'lom genofondini tayyorlash, avvalo, maktabgacha ta'lim tizimidan boshlanadi” degan so'zlari yuqorida keltirilgan fikrimizning yorqin dalilidir. Mamlakatimizda maktabgacha ta'lim va tarbiya tizimini yanada samarali

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

bo'lishi to'g'ri tashkil qilingan ta'lim tarbiya jarayoniga bog'liq. MTTlarida Talim tarbiya jarayonini tog'ri tashkil qilish tashkilotning metodisti zimmasida. Bundan tashqari maktabgacha ta'lim tashkilotidagi o'quv jarayoni, ta'limiy faoliyat, metodik ishlarning barchasi metodist nazoratida bo'ladi. U pedagog kadrlarning malakasini oshirish, o'z ustida ishlab yangi tajribalar to'plashi uchun doimiy yordam beradi. Bu yo'nalishda keng ko'lamlı ishlar olib borish uchun guruhlarda maslahatlar beradi, seminar va o'quv kurslaridagi o'qishlarni tashkillashtirib boradi.

Metodist pedagogik jamoadagi har bir o'zgarishlarni kuzatib boradi, ishdagi kichkina o'zgarishniyam darrov sezadi va kamchilikni tezda bartaraf qilish yo'lini topadi. Metodist maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori bilan pedagogik kengash o'tkazish tashabbusi bilan chiqadi. Pedagogik kengashda maktabgacha ta'lim tashkilotidagi eng dolzarb mavzularni ko'tarib chiqadi, o'quv tarbiyaviy jaraondagi kamchiliklarni bartaraf etish, tarbiyachilarning professional bilim darajasini oshirish bo'yicha takliflar beradi. Pedagogik kengashda shuningdek metodist ilg'or ish tajribalarini ommalashtirishni taklif qilishi, tarbiyachilarga o'z ishlarini ommalashtirishlari uchun zarur yo'l-yo'riqlarni ko'rsatadi. Shuningdek tarbiyalanuvchilarning ta'lim va tarbiya olishlari bilan bog'liq masalalarni kun tartibiga kiritadi.

Metodist shuningdek maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori bilan birgalikda har yili guruhlar kesimida xonalarning jihozlanishi, bolalarning yoshiga mos o'yinchoq va didaktik materiallar ta'minoti bo'yicha ro'yxatni shakllantiradi va ularning ta'minoti bilan bog'liq masalalarni kun tartibiga qo'yadi.

Tarbiyachilarning ta'limiy faoliyat o'tishlarini kuzatadi, ularni tahlil qiladi. Tarbiyachi qaerda xato qildi, qaysi joyda to'g'ri faoliyat olib borayapti, har birini izohlab beradi. Shuningdek metodist bu jarayonda faqat kuzatuvchi bo'libgina qolmasdan, o'zi ham yosh tarbiyachilar uchun birorta ta'limiy faoliyat o'tib berishi mumkin. Bu maktabgacha ta'lim tashkilotida ustoz-shogird an'anasining yaxshi yo'lga qo'yilishiga sabab bo'ladi. Metodist yosh tarbiyachilarni tajribali tarbiyachilarga biriktiradi, ularning o'zaro hamkorligini qo'llab-quvvatlaydi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotida metodik kabinet ishini tashkil qiladi, kabinetning jihozlanishi bo'yicha zamr tavsiyalar beradi. Kabinetning zarur metodik adabiyotlar bilan ta'minlanishi uchun javobgar hisoblanadi.

Har bir xodim o'zicha bir olam. Xodimlarning hammasi ham metodistga yoqmasligi, kimdir ishiga vijdonan yondoshmasligi mumkin. Yaxshi metodist xodimlarning har birining yaxshi va yomon tomonlarini biladi, ularning qalbiga yo'l topa oladi, ularni yaxshi ishlashga ruhlantiradi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Metodist o'ziga xos g'oyalar fabrikasi bo'lishi kerak desak yanglishmaymiz. Boisi, u har bir narsaga ijodkorona yondoshishi, tarbiyachilarning faol ishlashi uchun yordam berishi lozim.

Metodist shuningdek, tarbiyachi va ota-onalar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solish uchun ham qayg'uradi. U zarur bo'lganda ota-onalar majlisini o'tkazishda tarbiyachiga yordam beradi, majlisni o'tkazish haqida yo'l-yo'riqlar beradi. Ota-onalar bilan turli treninglar vositasida pedagogik bilimlarni targ'ibot qiladi, turli yosh guruhlari, maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab bilan hamkorlikni yo'lga qo'yishga boshchilik qiladi.

Metodist o'z jumaliga guruhlarda bolalarning o'quv, o'yin, mehnat faoliyatlarini o'rganishga oid ishini, tarbiyachilar ishining sifatini, bolalarning „Ilk qadam“ Davlat o'quv dasturiga asosan egallagan bilim, ko'nikma va malakalarining tahlili, jamoada ishlash ko'nikmalarini egallaganlik darajalarini, tarbiyachi ishidagi yutuq va kamchiliklarni ifoda ettiradi. Tarbiyachi ishidagi xato va kamchiliklarni tahlil qiladi va ishni yaxshi tashkil etishning amaliy usullarini ko'rsatib beradi.

Metodist har kuni o'z ustida ishlashi, yangiliklardan doimo xabardor bo'lib borishi lozim. Buning uchun qabul qilinayotgan huquqiy hujjatlarni kuzatib borishi, qonunchilikdagi o'zgarishlarni bilishi va sohaga doir adabiyotlar bilan tanishib borishi talab etiladi.

Bir so'z bilan aytganda metodist go'yoki bir ildiz, pedagogik jamoa esa bir daraxt misoli undan o'rganadi, o'zlashtiradi. Ildizga suv va o'g'it qanchalik ijobiy ta'sir etsa, uning tanasi ham birdek ozuqa olgani kabi metodist ilmi, tajribasidan barcha pedagoglar ham birdek bahramand bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Isomova, F. A. T. Q. (2022). MAKTABGACHA TALIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHDA NUTQ O'STIRISH MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(1), 947-949.
2. Isomova Farog'at Tojiddin qizi. (2024). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR RIVOJLANISHIDA MTT VA OILA HAMKORLIGINING AHAMIYATI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 188–193.
3. Isomova Farog'at Tojiddin qizi. (2023). THE CONTENT OF THE FORMATION OF SPEECH AND READING COMPETENCES OF

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

PRESCHOOL CHILDREN. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 10(11).

4. G'aniyevna, P. R. F. (2022, June). МАКТАБГА ТАЙЙОРЛОВ GURUHLARI UCHUN SAVODXONLIKKA O'RGATISH MASHG'ULOTLARIDA, A''HARF-TOVUSHINI O'RGATISH METODIKASI. In E Conference Zone (pp. 38-41).

5. Xalilova Shaxlo Ravshanovna. (2023). PEDAGOGIK MULOQOT O'QUV JARAYONI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING MUHIM OMILI. JOURNAL OF UNIVERSAL SCIENCE RESEARCH, 1(8), 131–139. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8239719>

6. Ravshanovna, X. S. (2022). BO 'LAJAK O 'QITUVCHILAR VA O'QUVCHILAR O 'RTASIDAGI MULOQOT JARAYONI VA UNGA QO 'YILADIGAN TALABLAR. *Лучший инноватор в области науки*, 1(1), 814-819.

7. XALILOVA, S. (2021). JAHON PEDAGOGIKASIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK MULOQOT VA MILLIY PEDAGOGIK MULOQOT USLUBLARIGA TRANSFORMATSIYASI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 1(1).

8. Mustafojev, K. (2023). LOOPER MECHANISM OF THE SEWING MACHINE. *Евразийский журнал академических исследований*, 3(4), 16-18.

9. Hikmatovna, M. N. (2023). Tarbiyaning Maqsad Va Vazifalari. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 386-388.

10. Hikmatovna, M. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN METOD VA VOSITALAR. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 339-344.

11. Salomat, G. L. The essence of the content of the concept of digital educational resources and its role in primary education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. 2020, Volume: 10, Issue: 5.

12. Tursunova, Z. N. (2023). ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN MOTHER TONGUE SUBJECT. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 468-472.

13. Hojiyeva, N. B. (2023). MODERN METHOD IN TEACHING MOTHER LANGUAGE LESSONS-USING THE CACOGRAPHY METHOD.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 434-439.

14. Sidiqova Yulduz Sobirovna. (2024). МАКТАБГАЧА ТА'LIMDA NUTQ, MULOQOT O'QISH VA YOZISH MALAKALARINING SOHALARI. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 2(1), 52–62.

15. Narziyeva, S. (2023). PSYCHOLOGICAL VIEWS ON THE CHOICE OF PROFESSION. Modern Science and Research, 2(10), 333-336.

16. Kozimova, N. A. (2024). ОТА-ОНАЛИК PSIXOLOGIYASI. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 2(1), 119-125.

17. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). The importance of genres of folklore in the education of preschool children. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 96-99.

18. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). Speech grow up in training using interactive methods. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 357-360.

19. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. Вестник науки и образования, (15-3 (118)), 40-42.

20. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ (pp. 10-12).

21. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. Universum: технические науки, (4-1 (109)), 41-43.

22. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ МАТЕМАТИКИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК ДЛЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: Сайфуллаева Нозима Баходировна, преподаватель кафедры “Теория начального образования”, Бухарский государственный университет. Город Бухара. Республика Узбекистан. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (1), 305-307.

23. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). Методы Организации Уроков Математики В Начальных Классах С Использованием Цифровых Технологий. Miasto Przyszłości, 35, 388-390.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

24. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ МАТЕМАТИКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. *PEDAGOGS journali*, 1(1), 292-292.
25. Сайфуллаева, Н. Б. (2019). Роль дидактических игр в умственном развитии учащихся в математике начального класса. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILISOPHY, PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY* (pp. 102-106).
26. Сайфуллаева, Н. Б., & Марданова, Ф. Я. (2021). НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ. *Проблемы науки*, 84.
27. Сайфуллаева, Н. Б. (2020). Важные особенности дидактических игр в процессе обучения математике в начальных школах. In *ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ* (pp. 60-62).
28. Сайфуллаева, Н. Б., & Мурадова, Я. М. (2020). Пути эффективного использования методов обучения математике в начальных классах. In *EUROPEAN RESEARCH* (pp. 121-123).
29. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). Методы определения потребностей обучающихся в процессе использования облачных технологий в образовании. *Universum: технические науки*, (2-1 (95)), 57-59.
30. Сайфуллаева, Н. Б., & Саидова, Г. Э. (2019). Повышение эффективности занятий, используя интерактивные методы в начальном образовании. *Научный журнал*, (6 (40)), 101-102.
31. Bahodirovna, S. N. (2023). KINDERGARTEN, SCHOOL AND FAMILY PARTNERSHIP IN TEACHING CHILDREN IN MATHEMATICS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 383-388.
32. Bahodirovna, S. N. (2023). FORMING CHILDREN'S IDEAS ABOUT THE SIZE OF OBJECTS AND THEIR MEASUREMENT. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 102-107.
33. Bahodirovna, S. N. (2023). Organization Forms of the Development of Primary Mathematical Concepts in Children. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 138-143.
34. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПО МАТЕМАТИКЕ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *Проблемы педагогики*, (2 (63)), 15-17.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

35. Ruziyeva, M. Y. (2020). About color symbols in folklore. *Journal of critical reviews. ISSN-2394-5125 VOL, 7*.
36. Ruziyeva, M. Y., & Aslonova, S. S. (2021). Theoretical and Practical Foundations of Teaching Folklore In Primary School. *Middle European Scientific Bulletin, 10*.
37. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
38. Yoqubovna, R. M. (2017). Expression of Attitude to Colors in Turkic National Ritual Songs. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies, 6(1)*, 54-68.
39. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR, 7(17)*, 461-466.
40. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
41. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(6)*, 47-51.
42. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science, (5)*, 277-284.
43. Ruzieva, M. Y. (2022). SYMBOLISM OF MYTH, SYMBOL AND COLOR. *Ann. For. Res, 65(1)*, 2719-2722.
44. Ruzieva, M. (2016). Colour and its psychoanalytical interpretation in folklore. *Язык и культура (Новосибирск), (23)*, 127-130.
45. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). Color symbolism in Uzbek folklore. *ISJ Theoretical & Applied Science, 05 (85)*, 277-284.
46. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(6)*, 47-51.
47. Ro'ziyeva, M. Y. (2021). O'qish darslarida fasllar bilan bog'liq matnlar va ularning ahamiyati: DOI: 10.53885/edinres. 2021.86. 66.011 Ro 'ziyeva MY, Boshlang 'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini mudiri, fffd (PhD) Madinabonu Xayrulloeva, BuxDU, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4 kurs talabasi. In *Научно-практическая конференция* (pp. 23-24).
48. Ro'ziyeva, M. (2021). FOLKLORSHUNOSLIKDAGI YANGI BOSQICHLAR VA ULARNING TA'LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI: Mohichehra Ro'ziyeva, BuxDU Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini mudiri, PhD, dotsent. In *Научно-практическая конференция* (pp. 21-22).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

49. Akbarovna, I. S. (2023). Study of the Formation of Ideological Immunity By Foreign and Russian Researchers. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 235-239.
50. Akbarovna, I. S. (2023). Adolescence during Destructive Behavior Appearances the Problem Learning Condition. Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies (2993-2599), 1(9), 105-109.
51. Akbarovna, I. S. (2023). RESEARCH METHODS OF YOUTH PSYCHOLOGY. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 10(12).
52. Ikromova Sitora Akbarovna. (2023). NEUROPHYSIOLOGY BASIS OF HORMONES. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 68–77.
53. Akbarovna, I. S. (2023). Formation of Ideological Immunity to Destructive Information in Adolescents. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 119-122.
54. Akbarovna, I. S. (2023). THE DEVELOPMENT OF CONSCIOUSNESS AND THE TEACHING OF CONCEPTS OF THE UNCONSCIOUS TO STUDENTS. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 107-114.
55. Ikromova, S. A. (2023). Cognitive processes and their description in psychology. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 115-133.
56. Akbarovna, I. S. (2023). SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS OF BEHAVIOR FORMATION IN ADOLESCENTS. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 184-191.
57. Akbarovna, I. S. (2023). NEGATIVE AND POSITIVE CHANGES IN ADOLESCENT BEHAVIOR. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 192-197.
58. Ikromova, S. A. (2023). FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF IMMUNITY TO DESTRUCTIVE IDEAS IN ADOLESCENTS. Innovation in Science, Education and Technology.
59. Akbarovna, I. S. (2023). MILLIY HARAKATLI O'YINLARNING BOLALAR TARBIYASIDAGI IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.

PROKURATURA ORGANLARIDAGI LAVOZIMLARGA TAYINLANADIGAN ShAXSLAR VA ULARGA QO'YILADIGAN TALABLAR

Xushboqova Nigora G'ayrat qizi

Termiz davlat universiteti Yuridik fakulteti Yurisprudensiya ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Nigora.0303@icloud.com

Annotatsiya: ushbu maqolada prokuratura organlaridagi lavozimlarga tayinlanadigan shaxslar va ularga qo'yiladigan talablar, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori, uning vakolatlari, hisobdorligi, Qoraqalpog'iston Respublikasi prokuraturasi, viloyatlar, Toshkent shahar prokuraturalari va ularga tenglashtirilgan prokuraturalar, tumanlar, shaharlar prokuraturalari va ularga tenglashtirilgan prokuraturalar haqida bayon qilingan.

Kalit so'zlar: prokuratura, Bosh prokuror, Qonunchilik palatasi, Konstitutsiyaviy sud, Oliy sud plenumi, hay'at, bosh boshqarma, boshqarma, bo'lim, Harbiy prokuratura, Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti, Majburiy ijro byurosi va boshq.

“Ishonchim komil, prokuratura xodimlari qonun himoyasi – bu xalq va Vatan himoyasi kabi muqaddas burch ekanini chuqur anglab, zimmalaridagi g'oyat mas'uliyatli va sharaflı vazifani bundan buyon ham samarali ado etadilar.”¹²

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti

Sh.M.Mirziyoev

Mamlakatda amalga oshirilayotgan o'zgarishlar, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning yangi ustuvor yo'nalishlari hamda qonun ustuvorligini ta'minlash va qonuniylikni mustahkamlash vazifalari prokuratura organlari kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish tizimini yanada takomillashtirish zaruriyatini taqozo etmoqda.

O'tgan davr mobaynida huquqni qo'llash holatini kompleks tahlil qilish, qonunbuzilishlar sodir etilishining sabab va shart-sharoitlarini o'z vaqtida bartaraf etish choralarini ko'rish, fuqarolarning huquq va erkinliklari himoyasini ta'minlash, tadbirkorlik subyektlarini har tomonlama qo'llab-quvvatlash yuzasidan prokuratura organlari xodimlarini zarur bilim va ko'nikmalarga o'rgatish borasida muayyan ta'lim va ilmiy salohiyat shakllantirildi.

Xususan, 2007-yildan O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi tuzilmasida rahbar kadrlarni qayta tayyorlash va prokuratura organlari xodimlarining malakasini oshirish bilan shug'ullanuvchi Oliy o'quv kurslari faoliyat yuritmoqda.

Prokuratura organlari xodimlarining kasbiy madaniyatini yuksaltirish borasida, avvalambor, xodim yuksak ma'naviyat sohibi bo'lishi, uning yuqori darajada tarbiyalanganligi, aytgan so'zining ustidan chiqishi, fidoyiligi, qo'l urgan ishini o'z

¹²<https://president.uz/oz/lists/view/6961>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

vaqtida va tezkorlik bilan bajarish qobiliyatlariga, sodir bo'lgan voqeani aniq tahlil etish va to'g'ri qaror qabul qilish, vazminlik, mardonavorlik, turli xavf-xatarlardan, haqoratlardan esankirab qolmaslik sifatlariga, shaxsiy xulq-atvori, obro'-e'tiborlari bilan qarindosh-urug'lari, farzandlari hamda mahalladoshlariga o'rnak bo'lishga intilish kabi fazilatlarga ega ekanligi bilan belgilanadi.

Prokuratura organlari, shu jumladan iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti organlari zimmasiga yuklatilgan vazifalarning to'liq bajarilishini ta'minlash uchun, avvalo, kadrlarni to'g'ri tanlash, tayinlash, tarbiyalash, ularning kasb mahorati va malakasini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Asosiy e'tibor xodimlarning o'z ishiga bo'lgan mas'uliyatini tubdan o'zgartirish, shaxsiy javobgarlikni oshirish, o'z ishining ustasi bo'lib shakllanishiga erishishga qaratilmog'i lozim.

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasiga O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan lavozimiga tayinlanadigan hamda lavozimidan ozod etiladigan O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori rahbarlik qiladi. O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan lavozimiga tayinlanadigan hamda lavozimidan ozod etiladigan birinchi o'rinbosariga, o'rinbosarlariga ega bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurorini lavozimiga tayinlash hamda lavozimidan ozod etish to'g'risidagi farmonlari O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Senati tomonidan tasdiqlanadi.

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasida bosh boshqarmalar, boshqarmalar va bo'limlar tashkil etiladi.

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining katta yordamchilari va yordamchilari, bosh boshqarmalar, boshqarmalar, bo'limlarning boshliqlari, ularning o'rinbosarlari, katta prokurorlar, prokurorlar, alohida muhim ishlar bo'yicha katta tergovchilar va alohida muhim ishlar bo'yicha tergovchilar O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori tomonidan lavozimga tayinlanadilar va lavozimdan ozod etiladilar.

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori prokuratura organlariga rahbarlik qiladi va ular faoliyati ustidan nazoratni amalga oshiradi.

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori:

✓ *O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga qonunchilik tashabbusi bilan murojaat etishi mumkin;*

✓ *O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudining majlislarida ishtirok etishi, uning ko'rib chiqishi uchun masalalar kiritishi va ko'rilayotgan masala yuzasidan fikr bildirishi mumkin;*

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

✓ *O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumi majlislarida ishtirok etadi, muhokama qilinayotgan masalalar yuzasidan fikr bildiradi, qonunchilikni qo'llash bilan bog'liq masalalar bo'yicha Plenum tushuntirishlar berishi xususida takliflar kiritadi;*

✓ *O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi hay'atining tarkibini tasdiqlash to'g'risidagi takliflarni O'zbekiston Respublikasi Prezidentiga kiritadi;*

✓ *prokuratura organlari xodimlariga darajali unvonlar (harbiy unvonlar) beradi va oliy darajali unvonlar (harbiy unvonlar) berish to'g'risidagi taqdimnoma bilan O'zbekiston Respublikasi Prezidentiga murojaat etadi;*

✓ *prokuratura organlari xodimlarini O'zbekiston Respublikasi davlat mukofotlariga taqdim etadi;*

✓ *prokuratura organlari xodimlarini «O'zbekiston Respublikasi prokuraturasining faxriy xodimi» ko'krak nishoni bilan taqdirlaydi;*

✓ *buyruqlar chiqaradi hamda prokuratura organlarining tarkibiy bo'linmalari to'g'risidagi nizomlarni tasdiqlaydi;*

✓ *chet el davlatlarining tegishli organlari bilan hamkorlik to'g'risidagi bitimlar tuzadi;*

✓ *qonunchilikka muvofiq boshqa vakolatlarni amalga oshiradi.*

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining buyruqlari va boshqa hujjatlari (individual xususiyatga ega bo'lgan hujjatlar bundan mustasno) O'zbekiston Respublikasining [Konstitutsiyasi](#) va qonunlariga zid bo'lsa, *O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudining qarori asosida bekor qilinadi.*

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Senati oldida hisobdordir.

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori O'zbekiston Respublikasi Prezidentiga:

❖ *qonuniylik hamda jinoyatchilikka qarshi kurashning holati to'g'risida — muntazam ravishda;*

❖ *o'ta og'ir jinoyatlar va favqulodda hodisalar to'g'risida — zudlik bilan;*

❖ *prokuratura organlari amalga oshirgan ishlar to'g'risida — har olti oyda axborot taqdim etadi.*

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlarini ijro etish maqsadida o'tkazilgan tekshiruvlar davomida davlat boshqaruvi organlari va hokimlarning qonunchilik normalariga nomuvofiq bo'lgan hujjatlari aniqlangan taqdirda, Bosh prokuror bu hujjatlarni to'xtatib turish yoki bekor qilish to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentiga takliflar kiritadi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Davlat boshqaruvi organlari va hokimlarning hujjatlari fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini jiddiy ravishda kamsitayotgan bo'lsa, Bosh prokuror bu hujjatlarni to'xtatib turish yoxud bekor qilish to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentiga takliflar kiritishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatiga o'z faoliyati haqida muntazam ravishda hisobot beradi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi prokuraturasi

Qoraqalpog'iston Respublikasi prokuraturasiga Qoraqalpog'iston Respublikasi prokurori rahbarlik qiladi, u O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori bilan kelishilgan holda Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi tomonidan lavozimiga tayinlanadi hamda lavozimidan ozod etiladi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi prokurori Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi va O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori oldida hisobdordir.

Qoraqalpog'iston Respublikasi prokurori tegishincha tumanlar, shaharlar prokuraturalarining va ularga tenglashtirilgan prokuraturalarning faoliyatiga rahbarlik qiladi, qonunlarga, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining buyruqlariga asosan va ularni ijro etish maqsadida o'ziga bo'ysunuvchi xodimlar uchun majburiy bo'lgan buyruqlar, ko'rsatmalar, farmoyishlar chiqaradi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi prokurorining O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori tomonidan lavozimiga tayinlanadigan va lavozimidan ozod etiladigan birinchi o'rinbosari va o'rinbosarlari bo'ladi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi prokuraturasida boshqarmalar va bo'limlar tashkil etiladi.

Boshqarmalar va bo'limlarning boshliqlari hamda ularning o'rinbosarlari, prokurorning katta yordamchilari O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining roziligi bilan Qoraqalpog'iston Respublikasi prokurori tomonidan lavozimga tayinlanadilar va lavozimidan ozod etiladilar.

Qoraqalpog'iston Respublikasi prokurorining yordamchilari, boshqarmalar va bo'limlarning katta prokurorlari va prokurorlari, prokuror-kriminalistlar, alohida muhim ishlar bo'yicha katta tergovchilar va alohida muhim ishlar bo'yicha tergovchilar, katta tergovchilar va tergovchilar Qoraqalpog'iston Respublikasi prokurori tomonidan lavozimga tayinlanadilar va lavozimidan ozod etiladilar.

Viloyatlar, Toshkent shahar prokuraturalari va ularga tenglashtirilgan prokuraturalar

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Viloyatlar, Toshkent shahar prokuraturalariga va O‘zbekiston Respublikasi Transport prokuraturasiga tegishli prokurorlar boshchilik qiladi. O‘zbekiston Respublikasi Harbiy prokuraturasiga lavozimiga ko‘ra O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining o‘rinbosari bo‘lgan O‘zbekiston Respublikasi Harbiy prokurori boshchilik qiladi. Mazkur prokurorlar O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuroriga bo‘ysunadi va uning oldida hisobdordir.

Viloyatlar, Toshkent shahar prokurorlari, O‘zbekiston Respublikasi Transport prokurori O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurori tomonidan lavozimga tayinlanadi va lavozimidan ozod etiladi. O‘zbekiston Respublikasi Harbiy prokurori O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining taqdimiga binoan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan lavozimga tayinlanadi va lavozimidan ozod etiladi.

O‘zbekiston Respublikasi Harbiy prokurori, O‘zbekiston Respublikasi Transport prokurori, viloyatlar, Toshkent shahar prokurorlari tegishincha tumanlar, shaharlar prokuraturalarining va ularga tenglashtirilgan prokuraturalarning faoliyatiga rahbarlik qiladi, qonunlarga, O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining buyruqlariga asosan va ularni ijro etish maqsadida o‘ziga bo‘ysunuvchi xodimlar uchun majburiy bo‘lgan buyruqlar, ko‘rsatmalar, farmoyishlar chiqaradi.

O‘zbekiston Respublikasi Harbiy prokurorining, O‘zbekiston Respublikasi Transport prokurorining, viloyatlar, Toshkent shahar prokurorlarining O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurori tomonidan lavozimga tayinlanadigan hamda lavozimidan ozod etiladigan birinchi o‘rinbosari va o‘rinbosarlari bo‘ladi.

Viloyatlar, Toshkent shahar prokuraturalarida va ularga tenglashtirilgan prokuraturalarda boshqarmalar hamda bo‘limlar tashkil etiladi.

Boshqarmalar va bo‘limlarning boshliqlari, prokurorlarning katta yordamchilari O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurori tomonidan lavozimga tayinlanadi hamda lavozimidan ozod etiladi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Boshqarmalar va bo'limlar boshliqlarining o'rinbosarlari O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining roziligi bilan O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokurori, O'zbekiston Respublikasi Transport prokurori, viloyatlar va Toshkent shahar prokurorlari tomonidan lavozimga tayinlanadi hamda lavozimidan ozod etiladi.

O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokurorining, O'zbekiston Respublikasi Transport prokurorining, viloyatlar va Toshkent shahar prokurorlarining yordamchilari, boshqarmalar va bo'limlarning katta prokurorlari hamda prokurorlari, alohida muhim ishlar bo'yicha katta tergovchilar va alohida muhim ishlar bo'yicha tergovchilar, katta tergovchilar hamda tergovchilar tegishincha O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokurori, O'zbekiston Respublikasi Transport prokurori, viloyatlar va Toshkent shahar prokurorlari tomonidan lavozimga tayinlanadi hamda lavozimidan ozod etiladi.

Tumanlar, shaharlar prokuraturalari va ularga tenglashtirilgan prokuraturalar

Tumanlar, shaharlar prokuraturalari va ularga tenglashtirilgan prokuraturalarga tegishli prokurorlar rahbarlik qiladi, ular O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori tomonidan lavozimga tayinlanadilar va lavozimidan ozod etiladilar. Bu prokurorlar yuqori turuvchi tegishli prokurorga hamda O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuroriga bo'ysunadilar va ularning oldida hisobdordirlar.

Tumanlar, shaharlar prokurorlarining va ularga tenglashtirilgan prokurorlarning O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori bilan kelishilgan holda tegishincha O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokurori, O'zbekiston Respublikasi Transport prokurori, Qoraqalpog'iston Respublikasi prokurori, viloyatlar va Toshkent shahar prokurorlari tomonidan lavozimga tayinlanadigan hamda lavozimidan ozod etiladigan o'rinbosarlari bo'lishi mumkin.

Tumanlar, shaharlar prokurorlarining va ularga tenglashtirilgan prokurorlarning katta yordamchilari, yordamchilari, prokuratura katta tergovchilari va tergovchilari, ish o'rganuvchilari tegishincha O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokurori, O'zbekiston

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Respublikasi Transport prokurori, Qoraqalpog‘iston Respublikasi prokurori, viloyatlar va Toshkent shahar prokurorlari tomonidan lavozimga tayinlanadi hamda lavozimidan ozod etiladi.

O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti va uning joylardagi bo‘linmalari

O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzurida Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti (bundan buyon matnda Departament deb yuritiladi) tuziladi. Departamentga maqomi, mehnatga haq to‘lash shartlari, tibbiy va transport xizmatlari ko‘rsatilishi bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurori o‘rinbosariga tenglashtirilgan, O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining taqdimnomasiga binoan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan lavozimga tayinlanadigan va lavozimidan ozod etiladigan Departament boshlig‘i rahbarlik qiladi.

Departament boshlig‘ining o‘rinbosarlari Departament boshlig‘ining taqdimnomasiga binoan O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurori tomonidan lavozimga tayinlanadi va lavozimidan ozod etiladi.

Departamentning markaziy apparati tarkibiy bo‘linmalari va hududiy boshqarmalari boshliqlari Departament boshlig‘ining taqdimnomasiga binoan O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurori tomonidan lavozimga tayinlanadi va lavozimidan ozod etiladi.

Departamentni va uning joylardagi bo‘linmalarini tashkil etish hamda ularning faoliyati tartibi qonunchilikda belgilanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Majburiy ijro byurosi hamda uning hududiy bo‘linmalari

O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzurida Majburiy ijro byurosi (bundan buyon matnda Byuro deb yuritiladi) tashkil etiladi. Byuroni maqomi, mehnatga haq to‘lash, tibbiy va transport ta‘minoti shart-sharoitlari bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining o‘rinbosariga tenglashtirilgan, O‘zbekiston

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Respublikasi Bosh prokurorining taqdimnomasiga binoan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan lavozimga tayinlanadigan hamda lavozimidan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ozod etiladigan direktor boshqaradi.

Byuro direktori lavozimiga ko‘ra O‘zbekiston Respublikasi Bosh davlat ijrochisi hisoblanadi.

Byuro direktorining o‘rinbosarlari Byuro direktorining taqdimnomasiga binoan O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurori tomonidan lavozimga tayinlanadi hamda lavozimidan ozod etiladi.

Byuro hududiy boshqarmalarining boshliqlari Byuro direktorining taqdimnomasiga binoan O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurori tomonidan lavozimga tayinlanadi hamda lavozimidan ozod etiladi.

Byuroning tuman (shahar) bo‘limlari boshliqlari Byuro direktori tomonidan lavozimga tayinlanadi hamda lavozimidan ozod etiladi.

Byuro va uning hududiy bo‘linmalarining tashkil etilishi va faoliyati tartibi qonunchilikda belgilanadi.

Prokuratura organlarining hay’atlari

O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasida O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurori (rais), uning birinchi o‘rinbosari, o‘rinbosarlari, Qoraqalpog‘iston Respublikasi prokurori, prokuratura organlarining boshqa xodimlaridan iborat tarkibda hay’at tuziladi. Hay’atning tarkibi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan tasdiqlanadi.

Qoraqalpog‘iston Respublikasi prokuraturasida, viloyatlar, Toshkent shahar prokuraturalarida va ularga tenglashtirilgan prokuraturalarda prokuror (rais), uning birinchi o‘rinbosari, o‘rinbosarlari va prokuratura organlarining boshqa xodimlaridan iborat tarkibda hay’at tuziladi. Hay’atning tarkibi tegishli prokurorning taqdimnomasiga binoan O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurori tomonidan tasdiqlanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasida, Qoraqalpog‘iston Respublikasi prokuraturasida, viloyatlar, Toshkent shahar prokuraturalarida va ularga tenglashtirilgan

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

prokuraturalarda tuziladigan hay'atlar maslahat organlari bo'lib, ular qonuniylik va jinoyatchilikning holatiga, prokuratura organlarining faoliyatiga, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori buyruqlari va ko'rsatmalarining ijrosiga, kadrlarni tanlash, joy-joyiga qo'yishga doir va boshqa masalalarni ko'rib chiqadi, prokurorlarning, prokuratura organlari tuzilmaviy bo'linmalari rahbarlarining va boshqa xodimlarining hisobotlarini eshitadi.

Hay'at qarorlari asosida tegishli prokurorlar buyruqlar chiqarishi mumkin.¹³

Prokuratura organlari xodimlarini lavozimga tayinlashda qo'yiladigan talablar O'zbekiston Respublikasi "Prokuratura to'g'risida"gi Qonunining 43-moddasida belgilab qo'yilgan bo'lib, unga ko'ra prokuratura organlaridagi lavozimlarga tayinlanadigan shaxslarga nisbatan qo'yiladigan talablar quyidagicha:

- *oliy yuridik ma'lumotga ega;*
- *zarur kasbiy fazilatlari bo'lgan;*
- *zimmalariga yuklanadigan xizmat vazifalarini bajarishga sog'lig'i imkon*

beradigan O'zbekiston Respublikasining fuqarolari tayinlanadi.

Alohida hollarda, prokuratura organlaridagi xizmatga iqtisodiyot, moliya, sotsiologiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasida va boshqa sohalarda oliy ma'lumotga, zarur bilim va tajribaga ega bo'lgan mutaxassislar qabul qilinishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori, O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokurori, O'zbekiston Respublikasi Transport prokurori, Qoraqalpog'iston Respublikasi prokurori, viloyatlar va Toshkent shahar prokurorlari, shuningdek tumanlar, shaharlar prokurorlari hamda ularga tenglashtirilgan prokurorlar lavozimiga yigirma besh yoshdan kichik bo'lmagan shaxslar tayinlanadi.

Prokuratura organlari xodimlari O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori belgilaydigan tartibda attestatsiyadan o'tkazilishi lozim.

---

¹³ <https://lex.uz/docs/106197>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Prokuratura organlari xodimlariga ilmiy, pedagogik va ijodiy faoliyatdan tashqari haq to'lanadigan boshqa turdagi faoliyat bilan shug'ullanish taqiqlanadi.

Prokurorlar va tergovchilarning qasamyodi

Prokuror yoki tergovchi lavozimiga birinchi marta tayinlanayotgan shaxs quyidagi mazmunda qasamyod qabul qiladi:

«O'z xizmat vazifalarimni halol va vijdonan bajarishga, qonun buzilishiga qarshi murossasiz kurashishga, fuqaro, jamiyat va davlat manfaatlarini himoya qilishga tantanali qasamyod qilaman».

Qasamyod qabul qilish tartibi O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori tomonidan belgilanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://president.uz/oz/lists/view/6961>;
2. O'zbekiston Respublikasi "Prokuratura to'g'risida"gi Qonuni.
Toshkent sh, 2001-yil 29-avgust, 257-II-son.
<https://lex.uz/docs/106197>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
AKADEMIYASI

Xushboqova Nigora G‘ayrat qizi

Termiz davlat universiteti Yuridik fakulteti Yurisprudensiya ta‘lim yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Nigora.0303@icloud.com

Annotatsiya: ushbu maqolada prokuratura organlari faoliyatini takomillashtirish, prokuratura organlari xodimlari malakasini oshirish, O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish Akademiyasi, Akademiyaning tuzilmasi, maqsad va vazifalari, Akademiya rahbariyati, tarmoqlari haqida batafsil yoritilgan.

Kalit so‘zlar: prokuratura, akademiya, bakalavriyat, magistratura, huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish, kafedra, bo‘lim, fakultet, boshqarma va boshq.

O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgan dastlabki kunlardan oq prokuratura organlari faoliyatini takomillashtirish bilan bir qatorda prokuratura organlari xodimlari malakasini oshirish masalasiga alohida e‘tibor qaratildi.

Mamlakatda amalga oshirilayotgan o‘zgarishlar, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning yangi ustuvor yo‘nalishlari hamda qonun ustuvorligini ta‘minlash va qonuniylikni mustahkamlash vazifalari prokuratura organlari kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish tizimini yanada takomillashtirish zaruriyatini davrning o‘zi taqozo etdi.

O‘tgan davr mobaynida huquqni qo‘llash holatini kompleks tahlil qilish, qonunbuzilishlar sodir etilishining sabab va shart-sharoitlarini o‘z vaqtida bartaraf etish choralari ko‘rish, fuqarolarning huquq va erkinliklari himoyasini ta‘minlash, tadbirkorlik sub’ektlarini har tomonlama qo‘llab-quvvatlash yuzasidan prokuratura organlari xodimlarini zarur bilim va ko‘nikmalarga o‘rgatish borasida muayyan ta‘lim va ilmiy salohiyat shakllantirildi.

Shu bilan birga, prokuratura organlari faoliyatining mutlaqo yangi yo‘nalishlari belgilanganligi, ularning amalga oshirilayotgan islohot va o‘zgarishlardagi o‘rni kuchaytirilganligi yuklatilgan vazifalarni samarali bajara oladigan munosib kadrlar tarkibini shakllantirishni talab etdi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi¹⁴da belgilangan vazifalarga muvofiq, shuningdek, prokuratura organlari kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishning zamonaviy tizimini yaratish maqsadida, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan “Prokuratura organlari kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini tubdan takomillashtirish chora tadbirlari to‘g‘risida”¹⁵gi 2018 yil 8 maydagi PF–5438-son Farmoni qabul qilindi. Farmonga asosan, O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasining Oliy o‘quv kurslari O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi Akademiyasi etib qayta tashkil etildi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 noyabrdagi “Jinoyatlarni tergov qilish sohasida malakali kadrlarni tayyorlashning sifat jihatidan yangi tizimini joriy etish to‘g‘risida”¹⁶gi PF–257-sonli Farmoniga asosan, Bosh prokuratura Akademiyasi negizida O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi tashkil etildi.

O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish Akademiyasi ta’lim va ilmiy tadqiqot muassasasi sifatida:

- *jinoyatlarni tergov qilish sohasida malakali kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni;*
- *“bakalavr”, “magistr” darajasi bergan va davlat namunasidagi diplom topshirgan holda byudjet va to‘lov-kontrakt asosida kadrlarni tayyorlashni;*
- *prokuratura organlarida lavozimlarni egallash uchun nomzodlarni birlamchi ixtisoslashuv shaklida kasbiy qayta tayyorlashni;*
- *prokuratura organlarida rahbarlik lavozimlariga zaxirada turgan kadrlarni kasbiy qayta tayyorlashni;*
- *qisqa muddatli dasturlar asosida huquqbuzarliklar profilaktikasi, jinoyatchilik va korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida o‘zaro hamkorlik masalalari yuzasidan davlat organlari va boshqa tashkilotlar xodimlarining malakasini oshirishni;*
- *qonunchilikka muvofiq oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlashni;*
- *milliy, xorijiy va xalqaro grantlarni jalb qilgan holda o‘quv, uslubiy, ilmiy-tadqiqot, axborot-tahliliy faoliyatning barcha turlarini;*

¹⁴ <https://lex.uz/acts/-3107036>

¹⁵ <https://lex.uz/docs/-3727063>

¹⁶ <https://lex.uz/docs/6299077>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

– *professor-o‘qituvchilar, xodimlar va tinglovchilarni davlat hokimiyati, davlat va xo‘jalik boshqaruvi organlari, jamoat tashkilotlari, shuningdek, oliy ta‘lim va ilmiy-tadqiqot muassasalariga, shu jumladan, xorijiy davlatlarga stajirovkaga yuborishni;*
– *noshirlik faoliyatini amalga oshiradi.*

Akademiya kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish dasturlari belgilangan tartibda byudjet va to‘lov-kontrakti asosida amalga oshiriladi.

Akademiya jinoyatlarni tergov qilish sohasida kadrlarni amaliyot bilan uzviy bog‘liqligini ta‘minlagan holda yagona yondashuv asosida tayyorlashga qaratilgan uzluksiz o‘quv tizimini yo‘lga qo‘yildi.

Maqsad va vazifalar

Akademiyaning asosiy maqsadi Yangi O‘zbekiston sharoitida jinoyatlarni tergov qilish sohasida malakali kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash amaliyotini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish, ushbu yo‘nalishga ilg‘or xalqaro standartlar va zamonaviy axborot texnologiyalarini keng joriy etish hamda huquqni muhofaza qiluvchi organlarning yuqori malakali kadrlarga bo‘lgan ehtiyojini qondirish, shuningdek prokuratura organlari xodimlari va boshqa kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishning samarali tizimini tashkil etish hamda fundamental va ilmiy-amaliy tadqiqotlar olib borishdan iborat.

Faoliyatning asosiy vazifalari va yo‘nalishlari:

– prokuratura organlari xodimlarining bilim va ko‘nikmalarini, shu jumladan, tizimli tahlil va tanqidiy fikrlashni, shaxsiy va ishchanlik sifatlarini rivojlantirish va takomillashtirishni, qonunlarga, fuqarolarning huquq va erkinliklariga so‘zsiz rioya etilishi yuzasidan adolat va mas‘uliyat kabi yuksak tuyg‘ularini shakllantirish hamda mustahkamlashni ta‘minlovchi xodimlarni **tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishning** yagona tizimini tashkil etish;

– zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini, masofaviy ta‘limni, o‘qitish va treninglarning **interfaol hamda muammoli-vaziyatli** uslublarini keng joriy etish;

– prokuratura organlari faoliyatini ilmiy-metodik jihatdan ta‘minlash, fundamental, amaliy va innovatsion tadqiqotlar o‘tkazish, qonun ustuvorligini ta‘minlash, qonuniylikni mustahkamlash, fuqarolar hamda tadbirkorlik sub’ektlarining huquq va erkinliklarini, jamiyat va davlatning qonun bilan qo‘riqlanadigan manfaatlarini himoya qilish, huquqbuzarliklar profilaktikasining dolzarb muammolari yuzasidan tizimli asosda **ilmiy-**

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

tadqiqot dasturlari va loyihalarini, shu jumladan, milliy, xorijiy va xalqaro grantlarni jalb qilgan holda amalga oshirish;

– qonunchilikni takomillashtirish va yagona **huquqni qo‘llash amaliyotini** shakllantirish bo‘yicha ilmiy asoslangan xulosa va tavsiyalar ishlab chiqish;

– o‘qitishning amaliy xususiyatlari va prokuratura organlarining kasbiy faoliyati bilan uzviy bog‘liqlikka tayangan holda **bakalavriat va magistratura** mutaxassisliklari bo‘yicha kadrlar tayyorlash;

– huquqbuzarliklar profilaktikasi, jinoyatchilik va korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida o‘zaro hamkorlik masalalari yuzasidan davlat organlari va boshqa tashkilotlar xodimlarining **malakasini oshirish**;

– prokuratura organlari faoliyatini **psixologik jihatdan ta‘minlash**, nomzodlarni xizmatga qabul qilishda kasbiy-psixologik tanlov o‘tkazish, prokuratura organlaridagi ma‘naviy-psixologik muhitni o‘rganish va uni yaxshilash yuzasidan tavsiyalar ishlab chiqish;

– hamkorlikda **ilmiy tadqiqotlar o‘tkazish, normativ-huquqiy, metodik va tahliliy** xususiyatga ega bo‘lgan ma‘lumotlarni almashish, o‘quv jarayoniga xorijiy mutaxassislarni jalb qilish, pedagoglar, ilmiy xodimlar va tinglovchilarning stajirovkalarini tizimli ravishda tashkil etish sohasida xalqaro hamkorlikni amalga oshirish;

– o‘quv jarayonining sifatini oshirish bo‘yicha tajriba almashish, sa‘y-harakatlarni birlashtirish maqsadida, yuridik kadrlarni **tayyorlovchi, qayta tayyorlovchi va ularning malakasini oshiruvchi** ta‘lim va ilmiy-tadqiqot, shu jumladan, xorijiy davlatlar muassasalari bilan samarali idoralararo hamkorlikni chuqurlashtirish;

– o‘quv jarayoni va **ilmiy-metodik ishlarga yuqori malakali xorijiy mutaxassislarni jalb qilish**, kontrakt asosida konsultatsiyalar o‘tkazish, shuningdek, boshqaruv kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish sohasida chet el ta‘lim, ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan hamkorlik o‘rnatish va shartnomalar tuzish;

– ta‘lim oluvchilarda inson huquq va erkinliklariga so‘zsiz rioya qilish madaniyati bilan uyg‘unlashgan yuksak **ma‘naviy, psixologik, tahliliy va kasbiy** sifatlarni rivojlantirishning samarali tizimini joriy etgan holda jinoyatlarni tergov qilish sohasida mutaxassislarni chuqurlashtirilgan maqsadli bazaviy tayyorlash;

– jinoyatlarni tergov qilish metodikasi va taktikasini samarali belgilash asosida jinoyat ishlari bo‘yicha mustaqil ish yuritish ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan **interfaol o‘qitish** metodlarini ta‘lim jarayoniga tatbiq etish;

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

– yuqori malakali **ilmiy-pedagogik kadrlarni tayyorlash**, huquqni muhofaza qilish faoliyatining eng dolzarb masalalari bo‘yicha kompleks ilmiy tadqiqotlarni tizimli asosda amalga oshirish;

– jinoyatlar sodir etilishining sabab va shart-sharoitlarini, shu jumladan, tergovga qadar tekshiruv hujjatlari va jinoyat ishlarini o‘rganish asosida ularning alohida turlari kesimida tahlil va diagnostika qilish, shuningdek, **huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish** faoliyatini uslubiy va konsultativ ta‘minlash;

– **sud-huquq sohasida qo‘shma ilmiy tadqiqotlar olib borish**, ilg‘or pedagogik tajriba almashish borasida uzluksiz xalqaro hamkorlikni amalga oshirish, o‘quv jarayoniga xorijiy mamlakatlar yetakchi oliy ta‘lim va ilmiy-tadqiqot tashkilotlarining malakali mutaxassislarini jalb qilish.

Huquqni muhofaza qilish Akademiyasining rahbariyati:

✓ **Samadov Salom Ismatovich**

Huquqni muhofaza qilish akademiyasi boshlig‘i v.v.b.

✓ **Kolenko Yevgeniy Vyacheslavovich**

Akademiya boshlig‘ining birinchi o‘rinbosari

✓ **Turaxanov Durbek Lermonovich**

Akademiya boshlig‘ining o‘rinbosari

✓ **Nigmadjanov Uygun Uchkunovich**

Akademiya boshlig‘ining o‘rinbosari

✓ **Mamasiddiqov Muzaffarjon Musajonovich**

Akademiya boshlig‘ining o‘rinbosari

Kafedralar

- [Jinoyat huquqi va kriminologiya kafedrası](#)
- [Dastlabki tergov va surishtiruv kafedrası](#)
- [Kriminalistika va sud ekspertizalari kafedrası](#)
- [Prokurorlik faoliyati va prokuror nazorati kafedrası](#)
- [Tezkor-qidiruv faoliyati va kiberhuquq kafedrası](#)
- [Sudlarda prokuror vakolatini ta‘minlash hamda ijro ishi yurituvi kafedrası](#)
- [Davlat-huquqiy fanlar kafedrası](#)
- [Kasbiy psixologiya va boshqaruv faoliyati kafedrası](#)
- [Xalqaro huquq va inson huquqlarini himoya qilish kafedrası](#)
- [Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası](#)
- [Til o‘rgatish kafedrası](#)
- [Harbiy va jismoniy tayyorgarlik kafedrası](#)

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

• [Iqtisodiy jinoyatlarga va jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurash kafedrası](#)

Markazlar

• [Huquqni muhofaza qilish faoliyati muammolarini ilmiy-amaliy tadqiq etish markazi](#)

• [Ilmiy innovatsion tadqiqotlarni muvofiqlashtirish va ilmiy xodimlarni tayyorlash markazi](#)

• [Korrupsiyaga qarshi kurashish ilmiy-ta'lim markazi](#)

• [Ofis-registrator markazi](#)

• [Raqamli kriminalistika ilmiy-uslubiy markazi](#)

Bo'limlar

• Tashkiliy-nazorat va faoliyat samaradorligini baholash bo'limi

• Shaxsiy xavfsizlik bo'limi

• [Jamoatchilik bilan aloqalar bo'limi](#)

• [Yuridik bo'lim](#)

• Birinchi va ikkinchi bo'lim

• Buxgalteriya va reja-moliya bo'limi

• Ishlar boshqaruvi bo'limi

• [Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va axborot xavfsizligini ta'minlash bo'limi](#)

• [Yoshlar bilan ishlash, ma'naviyat va ma'rifat bo'limi](#)

• Loyiha boshqaruvi bo'limi

• [Xalqaro hamkorlik bo'limi](#)

• Tahririy-nashriyot bo'limi

• [Elektron ta'lim bo'limi](#)

• Kadrlar bo'limi

Fakultetlar

• [Bakalavriyat fakulteti](#)

• [Magistratura fakulteti](#)

• [Qayta tayyorlash va malaka oshirish fakulteti](#)

Boshqarma

• [O'quv-uslubiy boshqarma](#)¹⁷

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

¹⁷ <https://proacademy.uz/uz-lat/menu/obschie>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni.

Toshkent sh, 2017-yil 7-fevral, PF-4947-son.

<https://lex.uz/acts/-3107036>;

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Prokuratura organlari kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni.

Toshkent sh, 2018-yil 8-may, PF-5438-son.

<https://lex.uz/docs/-3727063>;

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Jinoyatlarni tergov qilish sohasida malakali kadrlarni tayyorlashning sifat jihatidan yangi tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi Farmoni.

Toshkent sh, 2022-yil 28-noyabr, PF-257-son.

<https://lex.uz/docs/6299077>;

4. <https://proacademy.uz/uz-lat/menu/obschie>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

УДК: 636.6.034.042

ТОВУҚЛАРНИНГ ЁШИ ДИНАМИКАСИДА ТУХУМ ВАЗНИНИНГ ЎЗГАРИШИ

Бауыржан Алимбаев

*Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти
“Зооинженерия ва ветеринария” кафедраси ассистенти, қ.х.ф.ф.д (PhD)*

Бахыт Қазақбаев

*Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти
“Зооинженерия ва ветеринария” кафедраси ката ўқитувчи*

Альбина Қаниязова

*Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти
“Зооинженерия ва ветеринария” кафедраси ассистенти*

Аннотация. Ушбу мақолада истиқболли товуқ кроссларига мансуб товуқларнинг тухум вазнининг ёши динамикасида ўзгариши келтирилган ва хулосалар қилинган.

Калит сўзлар. Тухум, кросс, динамика, вазн, гўшт маҳсулот, истеъмол.

КИРИШ. Ички бозорларимиз расталарида товуқ гўшти ва тухум маҳсулотларини халқимиз истеъмоли учун ишлаб чиқариш тизими янада ривожланиб келинмоқда. Паррандачилик чорвачилик соҳасининг устувор тармоқларидан бири бўлиб, парранда тухуми ва гўштига бўлган талаб юқори даражада эканлиги, маҳсулот кам ҳаражат сарфланиши алоҳида айтиб ўтишга моликдир. Сўнгги йилларда юртимизда паррандачиликка асосан гўшт ва тухумга бўлган эътибор кучайди.

Паррандачилик тез етилувчан ва кам таннархли соҳа бўлиб, аҳолини парҳез гўшти ва тухум маҳсулотлари билан таъминлашда аҳамиятли ҳисобланади. Шу боис, тухум ва гўшт маҳсулотларини етиштиришда паррандаларнинг ҳозирги кунда энг замонавий юқори маҳсулдор кроссларидан фойдаланиш орқали кўзланган натижаларга эришиш мумкинлиги исботланмоқда.

Тадқиқотнинг мақсади. Паррандачилик фермер хўжалиги шароитида истиқболли товуқ кроссларига мансуб паррандалардан фойдаланишнинг инновацион технологиялари ишлаб чиқилди.

Тадқиқотнинг вазифалари. Истиқболли товуқ кроссларидан олинган тухумларнинг ёши динамикасида тухум вазнини ўрганиш.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Тадқиқот объекти Қорақалпоғистон Республикаси Элликаля тумани “Бустон чиккен” фермер хўжалигида сақланаятган истиқболли товук кроссларидан олинган тухум намуналари.

Тадқиқот натижалари. Тухум оғирлиги бу асосан, маҳсулдорлигини ва тухум навини белгиловчи кўрсаткич ҳисобланади. Тухум оғирлигига бир қанча омиллар таъсир кўрсатиб, биринчи навбатда товуклар ёши ҳисобланади. Тухум қўядиган товукларнинг генетик салоҳиятини рўёбга чиқариш қобиляти кўп жиҳатдан озиклантириш, парваришлаш, ветеринария хизматига боғлиқдир. Агар бу талаблар бажарилмаса, товуклар ўзининг имкониёт даражасидаги маҳсулдорликни бермайди. Шунинг учун истиқболли кросслардан фойдаланишда уларни озиклантириш, сақлаш ишларига алоҳида эътибор қаратиш лозим.

Бизнинг тадқиқот ишларимизнинг товуклар ёши динамикасида тухум оғирлигини ўрганиш кўрсаткичлари қуйидаги 1-жадвалда ўз аксини топган.

1-жадвал

Ёши динамикасида тухум вазни ўзгариши

Кўрсаткичлар	Ўлчов бирлиги	Кросслар	
		Lohmann LSL	Lohmann sandy
		(n=20)	(n=20)
		X±Sx	
22-ҳафталик даврда	грамм	54,6±0,21	53,2±0,05
30-ҳафталик даврда	грамм	59,9±0,25	60,1±0,07
52-ҳафталик даврда	грамм	62,2±0,11	63,3±0,05
72-ҳафталик даврда	грамм	65,7±0,08	66,7±0,2
Ўртача 1-бош товук учун тухум массаси	кг	18,6±0,02	19,4±0,02**

Izoh: **P<0,01

Ёши динамикасида тухум вазни бўйича олинган маълумотлар (1-жадвал) шуни кўрсатадики, 22-ҳафталик даврда Lohmann-LSL кроссларига мансуб товукларда 54,6±0,21 граммни ташкил қилган бўлса, Lohmann sandy товукларида ушбу кўрсаткич 53,2±0,05 граммга тенг бўлди. 30-ҳафталик даврида бу кўрсаткич шунга мос равишда 59,9±0,25 ва 60,1±0,07 граммни ташкил қилди. 52-ҳафталик даврида эса, Lohmann-LSL товукларида 62,23±0,11 ва Lohmann sandy товукларида бўлса, 63,3±0,05 граммни ташкил қилиб, ушбу кўрсаткич, 72-ҳафталик даврида шунга мос равишда 65,7±0,08 ва 66,7±0,2 граммга тенг бўлди. Хулоса тариқасида

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

шунини айтиш мумкинки, иккала кросс товукларида ҳам ёши динамикасида тухум вазни ошиб борган энг юқори тухум вазни 22-хафталик давридан бошлаб, 72-хафталик давригача фарқланишни 1-расм маълумотларидан кўриш мумкин.

1-расм. Ёши динамикасида тухум вазнининг ўзгариши,%

Кросслар орасидаги фарқланишларда (1-расм) Lohmann-LSL кроссларига мансуб товукларда 22 Ҳафталик давридан 30 Ҳафталик давригача, яъний 8-кун улғайишида 13,4 %-га тухум массаси ошган бўлса, ушбу кўрсаткич Lohmann sandy товукларида 12,5 %-га ошган, кросслар ўртасидаги фарқланишлар 0,9 %-ни ташкил қилиб биринчи гуруҳдагиларда устунликни кўриш мумкин. Кросслар ўртасидаги тухумлар вазни бўйича фарқланишлар сақланиб қолган ҳолда, 30 Ҳафталик давридан 72-Ҳафталик даврига келиб, Lohmann-LSL кроссларига мансуб товукларда тухум оғирлиги 8,9 %-га ва Lohmann sandy товукларида 10,1 % бўлиб, иккинчи гуруҳ товуклари 1,2 %-га устунлик қилди. Ҳар бир дона товук тухуми вазни уларнинг умумий тухум оғирлигини (кг.да) белгилашда катта аҳамият касб этади. Хулоса қилиб айтиш мумкинки, иккала кросс товукларида 22-Ҳафталик давридан 30-Ҳафталик давригача тухум вазни бўйича, жадал суратда ортишиши кўриш мумкин.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

2-расм. Ўртача 1-бош товуқ учун тухум массаси, кг

Умумий тухум маҳсулдорлиги Lohmann-LSL кроссларига мансуб товуқларда 18,6 кг ни ташкил қилган бўлса, Lohmann sandy товуқларида бу кўрсаткич 19,4 кг ни ташкил қилиб, иккинчи гуруҳ товуқлари 0,8 кг га устунлик қилди.

Фойдаланилган адабиётлар руйхати

1.Эрматов Ю.А, Алимбаев.Б.К Эллиққала ҳудудида урчитилаётган "Ломанн браун-классик" ва "Ломанн-сенди" товуқ кроссларининг тухум маҳсулдорлиги. // ж «Чорвачилик ва насилчилик иши» №01 (24).2022.Тошкент. Б.- 26-27

2.Эрматов. Ю.А Алимбаев.Б.К. Импорт қилинаётган товуқ кроссларининг тухум маҳсулдорлиги. // ж «Чорвачилик ва насилчилик иши» №04 (21).2021.Тошкент. Б.- 28-31

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

PEDAGOGNING TADBIRLARNI TASHKIL ETISHDA IJODIY VA TASHKILIY JARAYONLAR UYG'UNLIGI

G'aybullayev Ruslan Asliddinovich

Osiyo Xalqaro universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tadbirlarni tashkil etishda ijodiy va tashkiliy jarayonlar uyg'unligi haqida so'z boradi .

Kalit so'zlar: Badiiy so'z ,raqs, rejalashtirish, tashkiliy madaniyat.

Ijrochilar va badiiy janrlar ustida ishlashda badiiy so'z muhim ahamiyatga ega.

Badiiy so'z - Ta'sirchan vositalardan biri bo'lib aytilmoqchi bo'lgan fikrni badiiy-emotsional tarzda yetkazib berishga xizmat qiladi. Madaniy tadbirlarda badiiy so'zning she'r o'qish, prozaik va she'riy monologlar, juft yoki ko'pchilik tomonidan o'qiladigan deklamatsiyalar kabi turlaridan keng foydalaniladi. Yana bir ko'pchilik tomonidan e'tirof etiladigan janrlardan biri bu raqsdir.

Raqs - keng ommalashgan nafis harakatlar va ma'lum ritmik tuzilishlar bilan badiiy obraz yaratishga asoslangan san'atning bir turidir. Raqsdagi bu plastik va ritmik harakatlar musiqa bilan chambarchas bog'liq holda davom etadi. Har bir millat elatning milliy raqsi mavjud bo'lib, ushbu milliy raqsida qadriyati ,madaniyati, ma'naviyati ,milliyliги aks ettirilgan bo'ladi.

Masalan : Ruslarda "Kalinka", Gruznlarda "Lezginka", O'zbeklarda "Mustahzod", "Munojot" milliy raqs turiga kiradi .

Madaniy tadbirlar bir qancha san'at turlarining ishtirokida tashkil etiladi. Unda musiqa san'ati, raqs, badiiy bezak, rejissura, ijodkorlik mahorati, turli jamoalarning chiqishlari va boshqalarning ishtirokida tashkil etilishi haqida yuqorida aytib o'tgan edik, Bitta tadbirda bir qancha san'at turlarining sintezidan foydalanamiz. Madaniy tadbirlarda eng ko'p faoliyat yuritadigan badiiy jamoalardan biri bu havaskorlik teatr jamoalaridir.

Turli ansambllar, ijodiy guruhlar bilan ish olib borishda tadbir tashkilotchilari ular bilan ishlash uslublarini aniq reja va jadval asosida tashkil etishlari lozim.

Tadbirda qatnashadigan ijodiy guruhlarini repertuarlari bilan tanishish, tanlash, ma'qul kelganini ustida yana ishlash, tozalash ishlarini tadbir tashkilotchisi vaqtni to'g'ri taqsimlagan holda amalga oshirishi zarur. Chunki, hamma guruhlarini bir vaqtga chaqirib qo'yib, ularni vaqtini bekorga olmaslik uchun tadbir repertsiyalarini boshlashdan oldin ularni alohida-alohida eshitib, ko'rib, repertuarini tasdiqlagandan so'nggina ularni bir paytga chaqirib ishlash kerak. Ko'pgina

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

holatlarda hammani repititsiyaga chaqirib qo'yishadi-da, kimdir kelmay qolgan bo'lsa o'shani kutib olishaveradilar.

Madaniy tadbirlarni tashkil etishda musiqiy jamoalarning (estrada, milliy va h.k) faoliyatni ham hisobga olish muhimdir. Hammaga ma'lumki, hech bir tadbirni musiqasiz tasavvur qilish mumkin emas. Musiqiy ansambllar bilan ishlashning o'ziga xosligi shundaki, ular ham tadbirning asosiy yetakchi vositalaridan hisoblanadi. Musiqiy ansambllarning repertuari tasdiqlangandan so'ng ularning texnik jihatlari, kerakli apparaturalar, kostyumlar va boshqalar hal qilinadi. Ba'zi bir xonandalarga xos bo'lgan bir yomon odat borki, men o'z qo'shig'imni yaxshi aytib beraman, repititsiyalarga kelmasam ham bo'ladi, degan xato fikrni aytadilar. Aslida tashkilotchi uchun uning qo'shig'idan ham burun, sahnaga kirish-chiqish, joylashishi, o'zini tutishi, salomlashishi, kostyumlarning mosligi, ansambl va tomoshabinlar bilan munosabatlari, xayrlashib chiqib ketishlari va boshqa tomonlari qayta-qayta ishlashi muhimdir. Masalan, keng maydonlarda yoki noan'anaviy sahnaviy kengliklarda o'tadigan tadbirlarda repititsiyalarni qayta-qayta o'tkazish imkoniyati bo'lmaydi. Shuning uchun reja puxta ishlanishi kerak va bunda hech kimning adashishga haqqi yo'q.

Bir so'z bilan aytganda, tadbir tashkilotchisi badiiy jamoalarning vazifalarini aniq tushuntirishlari kerak. Turli janrdagi ijrochilarning chiqishlari tomoshabinning ko'z oldida xuddi film ko'rganday o'tishi kerak. Shuning uchun bunda ortiqcha pauzalar, dekoratsiyalarni almashtirishdagi qo'polliklar, bir nomerdan ikkinchi nomerga otayotgandagi ijrochilarni turtilib-surtilib ketishlari, sahna pardasi bilan ehtiyotsizliklar, sahnaning orqa tomonidagi ortiqcha shovqinlar va boshqa noqulayliklar tadbirning saviyasini tushirib yuborishi mumkin. Ba'zan ijrochilar mikrofon oldiga kelib, uni ovoz chiqarib tekshirib ko'radilar. Bu ham o'ta xunuk manzarani namoyon etadi. Shunga o'xshash ba'zi noqulayliklarning oldini olish uchun tadbir tashkilotchilari avvalo tushuntirish ishlarini olib borishlari kerak.

Madaniy tadbirlar tashkilotchilari badiiy jamoalar bilan ishlashda o'ta sinchikovlik bilan ish olib borishlari maqsadga muvofiq bo'ladi. Jamoaning dizayni, liboslari, repertuarlarining tadbir mavzusiga mos kelish yoki kelmasligi, tadbir ishtirokchilarining faolligini oshirish, tadbirning mazmunini yoritishda turli ifodaviy va ta'sirchan vositalardan unumli foydalanish va tadbirni boshqarishda tadbir tashkilotchilaridan maxsus bilim va malaka hamda katta tajriba talab qilinadi.

Har bir tadbirni tashkil etishda ishtirokchilarning aktyorlik mahorati muhim ahamiyatga ega. Albatta, bu o'rinda aktyor oldida qo'yiladigan bir qator talablar bor

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

. Актыор хар сафар мен томошабин олдига қай мақсадда чиқмоқдман, уни нимага undamoqchiman, нимага ishontirmoqchiman degan savollarga javob axtarib topsagina tomoshabin yoki tinglovchi yuragidan joy oladi. Актыор xoh u professional bo'lsin, xoh havaskor bo'lsin, uning maqsadi bitta - tomoshabinga xizmat qilish. Lekin o'z mahoratining qanchalik ta'sirli, tabiiyligi bilan tomoshabinni qanchalik larzaga sola bilishi bilan bir-biridan farq qilishi mumkin,

Odatda, sozandaning mahorati deganda, uning soz chalish texnikasini qanchalik mukammal egallaganiga qarab baho beriladi. Актыорлик mahorati ham актыорлик texnikasini naqadar puxta o'zlashtirganligiga qarab baholanadi.

Xulosa qilib aytganda ,har bir tadbirni tashkil etishda hattoki eng kichkina nuqtaga e'tibor bersa shundagina tadbir mukammal chiqadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. <http://www.teatr.uz>.
2. <http://www.bilim.uz>
3. <http://www.ziyo.edu.uz>
4. www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi hukumat portali
5. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. Вестник науки и образования, (15-3 (118)), 40-42.
6. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ (pp. 10-12).
7. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. Universum: технические науки, (4-1 (109)), 41-43.
8. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ МАТЕМАТИКИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК ДЛЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: Сайфуллаева Нозима Баходировна, преподаватель кафедры “Теория начального образования”, Бухарский государственный университет. Город Бухара. Республика Узбекистан. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (1), 305-307.
9. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). Методы Организации Уроков Математики В Начальных Классах С Использованием Цифровых Технологий. Miasto Przyszłości, 35, 388-390.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

10. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ МАТЕМАТИКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. *PEDAGOGS journali*, 1(1), 292-292.
11. Сайфуллаева, Н. Б. (2019). Роль дидактических игр в умственном развитии учащихся в математике начального класса. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILISOPHY, PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY* (pp. 102-106).
12. Сайфуллаева, Н. Б., & Марданова, Ф. Я. (2021). НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ. *Проблемы науки*, 84.
13. Сайфуллаева, Н. Б. (2020). Важные особенности дидактических игр в процессе обучения математике в начальных школах. In *ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ* (pp. 60-62).
14. Сайфуллаева, Н. Б., & Мурадова, Я. М. (2020). Пути эффективного использования методов обучения математике в начальных классах. In *EUROPEAN RESEARCH* (pp. 121-123).
15. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). Методы определения потребностей обучающихся в процессе использования облачных технологий в образовании. *Universum: технические науки*, (2-1 (95)), 57-59.
16. Сайфуллаева, Н. Б., & Саидова, Г. Э. (2019). Повышение эффективности занятий, используя интерактивные методы в начальном образовании. *Научный журнал*, (6 (40)), 101-102.
17. Bahodirovna, S. N. (2023). KINDERGARTEN, SCHOOL AND FAMILY PARTNERSHIP IN TEACHING CHILDREN IN MATHEMATICS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 383-388.
18. Bahodirovna, S. N. (2023). FORMING CHILDREN'S IDEAS ABOUT THE SIZE OF OBJECTS AND THEIR MEASUREMENT. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 102-107.
19. Bahodirovna, S. N. (2023). Organization Forms of the Development of Primary Mathematical Concepts in Children. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 138-143.
20. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПО МАТЕМАТИКЕ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *Проблемы педагогики*, (2 (63)), 15-17.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

21. Ruziyeva, M. Y. (2020). About color symbols in folklore. *Journal of critical reviews. ISSN-2394-5125 VOL, 7*.
22. Ruziyeva, M. Y., & Aslonova, S. S. (2021). Theoretical and Practical Foundations of Teaching Folklore In Primary School. *Middle European Scientific Bulletin, 10*.
23. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
24. Yoqubovna, R. M. (2017). Expression of Attitude to Colors in Turkic National Ritual Songs. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies, 6(1)*, 54-68.
25. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR, 7(17)*, 461-466.
26. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
27. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(6)*, 47-51.
28. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science, (5)*, 277-284.
29. Ruzieva, M. Y. (2022). SYMBOLISM OF MYTH, SYMBOL AND COLOR. *Ann. For. Res, 65(1)*, 2719-2722.
30. Ruzieva, M. (2016). Colour and its psychoanalytical interpretation in folklore. *Язык и культура (Новосибирск), (23)*, 127-130.
31. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). Color symbolism in Uzbek folklore. *ISJ Theoretical & Applied Science, 05 (85)*, 277-284.
32. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(6)*, 47-51.
33. Ro'ziyeva, M. Y. (2021). O'qish darslarida fasllar bilan bog'liq matnlar va ularning ahamiyati: DOI: 10.53885/edinres. 2021.86. 66.011 Ro 'ziyeva MY, Boshlang 'ich ta'lim nazariyasi kafedراسи mudiri, fffd (PhD) Madinabonu Xayrulloeva, BuxDU, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4 kurs talabasi. In *Научно-практическая конференция* (pp. 23-24).
34. Ro'ziyeva, M. (2021). FOLKLORSHUNOSLIKDAGI YANGI BOSQICHLAR VA ULARNING TA'LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Mohichehra Ro'ziyeva, BuxDu Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedراسи mudiri, PhD, dotsent. In *Научно-практическая конференция* (pp. 21-22).

35.

36. Jalolov, T. S. (2023). MATH MODULES IN C++ PROGRAMMING LANGUAGE. *Journal of Universal Science Research*, 1(12), 834-838.

37. Jalolov, T. (2023). UNDERSTANDING THE ROLE OF ATTENTION AND CONSCIOUSNESS IN COGNITIVE PSYCHOLOGY. *Journal of Universal Science Research*, 1(12), 839-843.

38. Ikromova, S. (2023). INTERPRETATION OF THE PSYCHOLOGICAL SAFETY FACTOR IN RELATION TO DESTRUCTIVE INFORMATION IN ADOLESCENTS. *Modern Science and Research*, 2(9), 390-394.

39. Ikromova, S. (2023). CONCEPT OF IDEOLOGY AND FORMATION OF IDEOLOGICAL IMMUNITY IN YOUTH STUDENTS. *Modern Science and Research*, 2(6), 1223-1226.

40. Ikromova, S. (2023). FORMATION OF IDEOLOGICAL IMMUNITY TO DESTRUCTIVE INFORMATION IN TEENAGERS. *Modern Science and Research*, 2(5), 1009-1014.

41. Ikromova, S. A. (2022). MILLIY VA DINIY QADRIYATLARNING INSON TARBIYASIDAGI O'RNI. *Экономика и социум*, (12-2 (103)), 675-678.

42. Ikromova, S. A. (2023). SHAXS OG 'ISHGAN XULQINING KO 'RINISHLARI VA DESTRUKTIV AXBOROTLARNING KO 'RINISHLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(10), 528-532.

43. Akbarovna, I. S. (2023). YOSHLARDA DESTRUKTIV G'OYALARGA QARSHI IMMUNITET HOSIL QILISH OMILLARI.

44. Akbarovna, I. S. (2023). TALABA YOSHLARDA MAFKURA TUSHUNCHASI VA MAFKURAVIY IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISH.

45. Akbarovna, I. S. (2023). O'SMIRLARDA DESTRUKTIV AXBOROTLARGA NISBATAN MAFKURAVIY IMMUNITET SHAKLLANTIRISH.

46. Akbarovna, I. S. (2023). DESTRUKTIV AXBOROTLARGA NISBATAN MAFKURAVIY IMMUNITET SHAKLLANTIRISH IJTIMOY MUAMMO SIFATIDA. *Barqaror Taraqqiyot va Rivojlanish Tamoyillari*, 1(6), 26-29.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

47. Akbarovna, I. S. (2023). MILLIY HARAKATLI O'YINLARNING BOLALAR TARBIYASIDAGI IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.

48. Sitara Akbarovna Ikromova. (2023). Formation of Ideological Immunity to Destructive Information. Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies (2993-2599), 1(9), 50–54.

49. Sobirovna, S. Y. (2023). Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ekologik tarbiya berish. SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR, 1(4), 160-166.

50. Akbarovna, I. S. (2023). Study of the Formation of Ideological Immunity By Foreign and Russian Researchers. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 235-239.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

BOSHLANG'ICH SINFLARDA TARBIYAVIY TRENINGLARNING AHAMIYATI

Osiyo xalqaro universiteti o'qituvchisi
Hojiyeva Nasiba Bahodirovna

Annotatsiya: Boshlang'ich ta'lim mustahkam poydevor yaratish orqali bolalarda har qanday sohada muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va tahliliy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, jismoniy komponent, xarakter, madaniy rivojlanish.

Har qanday xalqning tayanchi, ta'lim-tarbiya deyishadi. Mamlakat iqtisodiyoti, jamiyati va intellektual salohiyatining rivojlanishi asosan fuqarolarning bilim darajasiga bog'liq. Boshlang'ich ta'lim kengashi ta'lim tizimining poydevoridir. Bolaning erta rivojlanishi yaxshi va yaxshi tuzilgan boshlang'ich ta'lim tizimi bilan ta'minlanadi.

Boshlang'ich ta'lim ta'lim tizimining muhim omilidir. Bu bolaning hayotidagi birinchi qadam bo'lib, keyingi o'rganish uchun poydevor qo'yadi. Boshlang'ich ta'lim bolalarga samarali hayot kechirishlari uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikma va bilimlarni beradi. Boshlang'ich ta'lim rasmiy ta'limning birinchi bosqichi bo'lib, u uch komponentga bo'linadi - jismoniy, intellektual va ijtimoiy.

Jismoniy komponent sog'liq, ovqatlanish va gigienani o'z ichiga oladi. Intellektual komponent savodxonlik va hisobni o'z ichiga oladi. Ijtimoiy komponent bolalarning boshqalar bilan muloqot qilishni o'rganish usullarini o'z ichiga oladi. Boshlang'ich ta'limning ushbu uchta asosiy tarkibiy qismiga qo'shimcha ravishda, xotira va muammolarni hal qilish qobiliyatlari kabi bolaning kognitiv qobiliyatlari nuqtai nazaridan rivojlanishi kabi kichikroq qismlar ham mavjud.

Boshlang'ich ta'limning maqsadi bolalarga kelajakda muvaffaqiyatga erishish uchun poydevor yaratishdir. Shuningdek, u bolalarga keyingi hayotlarida muvaffaqiyatga erishishga yordam beradigan yaxshi odatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Hindistonda boshlang'ich maktablar bola uchun baxt, xavfsizlik, xavfsizlik va ishonch muhitini yaratishga intiladi, bu esa yuqori darajada rag'batlantiruvchi, g'amxo'rlik muhitini ta'minlaydi. Yosh bolalar erta yoshda ijodiy va izlanuvchan ongga ega bo'lishni o'rganishlari juda muhimdir. Boshlang'ich ta'limning maqsadi keyingi ta'lim uchun yaxshi zamin yaratish, bolalarni maktabdan tashqari hayotga tayyorlash, ularga turli madaniyatlar, tillar va qadriyatlarni o'rgatishdir.

Boshlang'ich ta'lim natijasida farzandingizning o'ziga bo'lgan ishonchi ortib, bugungi raqobatdosh dunyoda muvaffaqiyat qozonish uchun zarur ko'nikmalarga ega

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

bo'ladir. Bu ko'pincha talabalar o'z qiziqishlari va iste'dodlarini o'rganish, do'stlar orttirish va yangi munosabatlarni o'rnatish, o'zlari va dunyosi haqida bilish uchun erkin bo'lgan vaqt deb hisoblanadi. O'quv jarayoni, shuningdek, bolalar boshqalar tomonidan hukm qilinishidan qo'rqmasdan bir-birlari bilan erkin fikr almashishlari mumkin bo'lgan muhit yaratadi.

Boshlang'ich maktabga kirish farzandingizning akademik sayohatidagi muhim bosqichdir. Bu bolalar bog'chasining o'yin muhitidan yanada tuzilgan, bilimga asoslangan bosqichga o'tishni anglatadi. Ushbu muhim davrda farzandingiz yanada intizomli tartibga moslashishi, yangi bilimlarga ega bo'lishi va kelajakdagi muvaffaqiyati uchun asos bo'ladigan hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirishi kerak.

Ota-ona sifatida boshlang'ich ta'limning muhimligini tushunish juda muhimdir. Farzandingizni ushbu muhim bosqichda tan olish va uni faol qo'llab-quvvatlash, uning ushbu oltin o'rganish imkoniyatini maksimal darajada oshirishini ta'minlaydi. Ushbu faol ishtirok nafaqat ularning ilmiy o'sishiga yo'l ochadi, balki ularning uzoq muddatli rivojlanishi uchun zamin yaratadi.

Boshlang'ich ta'lim tizimi kuchli poydevor ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Bolalarning boshlang'ich maktabda o'rganadigan asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

1. Matematika: Boshlang'ich ta'lim muammoni yechish, tanqidiy fikrlash va matematik tushunchalarni chuqur tushunishga urg'u beradi. Talabalar turli xil asosiy matematik mavzularni, jumladan arifmetika, algebra, geometriya va statistikaning o'rganadilar.

2. Ona tili tillari: Ingliz tili ona tili bo'lmagan mamlakatda boshlang'ich maktabda ko'pchilik o'quvchilar maktabda asosiy fan sifatida "Ona tili" tilini o'rganadilar. Ushbu fan bolalarning o'z ona tilida ifoda etish qobiliyatini rivojlantirishga va yozishni mukammallashtirishga yordam beradi.

3. Ingliz tili: Ingliz tili global miqyosda mashhur tilga aylanganligi sababli, ingliz tili ko'pchilik boshlang'ich maktablarda o'qitish vositasi hisoblanadi. Boshlang'ich talabalar ingliz tilida 4 ta ko'nikmalarni o'rganadilar: o'qish, yozish, gapirish va tinglash. O'quv dasturi grammatika, lug'at, tushunish va ijodiy yozishni o'z ichiga oladi.

4. Fan: Tabiatshunoslik o'quv dasturi talabalarni biologiya, kimyo va fizika kabi mavzular bilan tanishtiradi. Ular eksperimentlar o'tkazish, kuzatishlar o'tkazish va ilmiy tamoyillarni tushunishni o'rganadilar.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

5. Ijtimoiy fanlar: Ijtimoiy fanlar tarix, geografiya, madaniyat va jamiyat bilan bog'liq mavzularni qamrab oladi. Talabalar o'z mamlakati merosi va uning dunyoda tutgan o'rnini haqida tushunchaga ega bo'ladilar.

6. Xarakter va fuqarolik ta'limi (CCE): Bu fan hurmat, mas'uliyat va halollik kabi qadriyatlarni singdiradi. Talabalar fuqarolik, ijtimoiy mas'uliyat va jamiyatga hissa qo'shish muhimligi haqida bilib oladilar.

7. Jismoniy tarbiya (Jismoniy tarbiya): Jismoniy tarbiya mashg'ulotlari jismoniy tayyorgarlik, sport mahorati va jamoada ishlashga yordam beradi. Talabalar har xil jismoniy mashqlar va sport bilan shug'ullanadilar, ularning motorli ko'nikmalarini va umumiy salomatligini rivojlantiradilar.

8. San'at va musiqa: O'quv dasturiga ijodkorlikni va san'atni qadrlashni rivojlantirishga qaratilgan san'at va musiqa darslari kiradi. Talabalar turli xil san'at turlari va musiqa asboblari o'rganadilar.

9. 21-asr ko'nikmalari: O'quv dasturi akademiklardan tashqari, 21-asr ko'nikmalarini, jumladan muloqot, hamkorlik, raqamli savodxonlik va moslashuvchanlikni rivojlantirishga ham qaratilgan.

Bolalarning bilim va ko'nikmalariga bo'lgan talablar tobora takomillashib bormoqda. Boshlang'ich maktab o'quvchilari ular uchun juda yangi va qiyin bo'lgan ko'plab mavzularga murojaat qilishlari mumkin.

Har bir boshlang'ich maktabda bolalarga boshlang'ich bilimlarni egallashga yordam berish, har bir bolaning iqtidorini tan olish va ta'limning yuqori bosqichlarida chuqur o'qitishga yo'naltirish maqsadida turli jadval tuziladi. Shuning uchun tezroq rivojlanish uchun tegishli maktabni tanlash muhimdir.

Boshlang'ich ta'lim bolaning asosiy rivojlanishida muhim vazifani bajaradi. Boshlang'ich ta'limning bola rivojlanishidagi asosiy ahamiyati va rollaridan ba'zilari quyidagilardir:

1. Ta'lim asosi:

Bolaning hayotining birinchi o'n yilidagi tez o'rganadigan miyasining tabiatiga ko'ra, boshlang'ich ta'lim bolalarga asosiy bilim va ko'nikmalarni beradi. Kelajakda o'rganish zarurati. U butun umri davomida bolalar bilan qolishi mumkin bo'lgan asosiy fanlarni taqdim etadi.

Boshlang'ich ta'lim maktabdagi ko'plab fanlar va mashg'ulotlar orqali bolalarga o'z qiziqishlarini kashf qilish va o'qishga bo'lgan muhabbatni rivojlantirish imkonini beradi.

2. Akademik ko'nikmalar:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Bolalar bog'chadan boshlang'ich maktabga o'tgan sari, ularning diqqati ijtimoiylashuv va o'yinga asoslangan ta'limdan ko'proq tuzilgan akademik ko'nikmalarni rivojlantirishga o'tadi. Boshlang'ich ta'limda talabalar o'zlarining ta'lim yo'llarining asosini tashkil etuvchi o'qish, yozish va matematika kabi akademik ko'nikmalarini rivojlantirishga ko'proq vaqt va kuch bag'ishlaydilar.

3. Kognitiv rivojlanish:

Boshlang'ich ta'lim tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va ijodkorlikni rag'batlantirish orqali kognitiv rivojlanishni rag'batlantiradi. Bolalar ma'lumotni tahlil qilishni, bog'lashni va bilimlarni real vaziyatlarda qo'llashni o'rganadilar.

4. Ijtimoiy va hissiy rivojlanish:

Maktab nafaqat akademiklar; u shuningdek, ijtimoiy va hissiy o'sish uchun joy. Bolalar bir-birlari bilan muloqot qilishni o'rganadilar va do'stlikni rivojlantiradilar. Ularda mustaqillik va mas'uliyat hissi ham paydo bo'ladi.

Bolalar o'zlarining muloqot qobiliyatlarini sinfdagi mashg'ulotlar, taqdimotlar va o'qituvchilar va tengdoshlar bilan muloqot qilish orqali yaxshilaydi.

5. Xarakterni rivojlantirish:

Boshlang'ich ta'lim ko'pincha halollik, hurmat, hamdardlik va mas'uliyatni o'rgatish orqali xarakter rivojlanishiga urg'u beradi. Bu qadriyatlar bolaning axloqiy va axloqiy rivojlanishiga yordam beradi.

6. Madaniy xabardorlik:

Boshlang'ich ta'lim bolalarni turli madaniyatlar, qarashlar va g'oyalar bilan tanishtiradi. Ta'limning ushbu bosqichi, shuningdek, madaniy ongini rivojlantiradi va bag'rikenglik va tushunishni rivojlantiradi.

7. Kelajakka tayyorgarlik:

Boshlang'ich ta'lim akademik va martaba muvaffaqiyatining asosidir. U bolalarga oliy ta'lim yoki kasb-hunar ta'limi uchun zarur bo'lgan ko'nikma va bilimlarni beradi.

Boshlang'ich maktab o'qituvchilari belgilangan ta'lim standartlariga javob beradigan standartlashtirilgan ta'limni taqdim etishga mas'uldirlar. Boshlang'ich ta'lim beruvchilar uchun o'quvchilarni noyob shaxslar sifatida ko'rish juda oson. Erta ta'lim - individual va guruh maqsadlariga erishish uchun muvofiqlashtirish qadriyatlarini joriy etgan holda individuallikni himoya qiluvchi g'amxo'r va qo'llab-quvvatlovchi muhitni topish vaqti.

Boshlang'ich ta'lim kelajakdagi intellektual rivojlanish uchun asos sifatida o'lchanadi. Gumanitar fanlar o'quv dasturiga bolani inson dunyosi bilan tanishtirish maqsadida kiritilgan. Axloqiy tarbiya, shuningdek, bolaning erta bosqichida ko'proq his-

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

tuyg'ularni va ijobiy dunyoqarashni rivojlantirish maqsadida o'quv dasturining muhim qismi sifatida birlashtiriladi. Boshlang'ich ta'lim olish bolaga jiddiy yordam beradi.

Xulosa

Boshlang'ich ta'lim - bu miyaning o'sishi va rivojlanishi, kognitiv qobiliyatlari va ijtimoiy ko'nikmalari uchun hayotiy davr. Ota-onalar farzandining kelajakdagi muvaffaqiyati va shaxsiy o'sishi uchun mustahkam poydevor bo'lishini ta'minlash uchun sifatli boshlang'ich ta'limga sarmoya kiritishlari zarur. Yaxshi boshlang'ich ta'lim bolaning butun umri davomida bilim olishiga zamin yaratadi va kelajakda ular uchun imkoniyatlar ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bahodirovna, H. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI FANINING METODOLOGIK VA ILMIY ASOSLARI.
2. Hojiyeva, N. (2023). METHODS OF TEACHING MOTHER TONGUE IN PRIMARY CLASSES SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL BASIS. *Modern Science and Research*, 2(9), 424-428.
3. Bahodirovna, H. N. (2023). TA'LIM JARAYONIDA BOSHLANG 'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O 'QITISH MUAMMOSINING YORITILISH MAZMUNI. *PEDAGOGS* jurnali, 1(1), 209-209.
4. Bahodirovna, H. N. (2023). Methodological Foundations of Teaching the Science of" Education" in Primary Grades. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(9), 369-372.
5. Hojiyeva, N. (2023). THE SUBJECT AND TASKS OF THE METHOD OF TEACHING THE MOTHER TONGUE IN PRIMARY GRADES. *Modern Science and Research*, 2(10), 855-857.
6. Bahodirovna, H. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI FANINING PREDMETI VA VAZIFALARI.
7. Bahodirovna, H. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA TARBIYA FANINI O'QITISHNING ASOSIY METOD VA VOSITALARI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 332-338.
8. Hojiyeva, N. B. (2023). MODERN METHOD IN TEACHING MOTHER LANGUAGE LESSONS-USING THE CACOGRAPHY METHOD. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 434-439.
9. Hojiyeva, N. B. (2023). INCREASING THE INTEREST OF STUDENTS IN THE PROCESS OF TEACHING TECHNOLOGY IN PRIMARY GRADES.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 430-433.

10. Bahodirovna, H. N. (2023). Methodological Principles of Teaching The Science of" Education" In Primary Classes. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 366-368.

11. Tursunova, Z. N. (2023). START MODERN PRINCIPLES OF ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN CLASSROOMS. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 494-499.

12. Tursunova, Z. N. (2023). ORGANIZING OUTSIDE THE CLASSROOM IN MOTHER TONGUE SUBJECT. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 468-472.

13. Ne'matovna, T. Z. (2023). "BOSHLANG'ICH TA'LIM PEDAGOGIKASI" MAZMUNI. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 324-331.

14. Tursunova, Z. (2023). USING INNOVATIVE AND INTERACTIVE METHODS IN NATIVE LANGUAGE AND READING LITERACY CLASSES. Modern Science and Research, 2(10), 777-779.

15. Ne'matovna, T. Z. (2023). Boshlang'ich Sinflarda Ot So'z Turkumini Izchillikda O'rgatish Metodikasi. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 389-391.

16. Ne'matovna, T. Z. (2023). BOSHLANG'ICH SIFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI.

17. Tursunova, Z. (2023). METHODOLOGY OF MOTHER TONGUE TEACHING IN PRIMARY SCHOOLS.

18. Narziyeva Shahnoza Rustamovna. (2023). DEVELOPING EMPATHY IN STUDENTS. Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research , 1(3), 127-131. <https://inno-world.uz/index.php/ojamr/article/view/76>

19. Narziyeva Shaxnoza Rustamjon qizi. (2023). PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE MANIFESTATION OF ADOLESCENT EMPATHY. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 132–134.

20. Shahnoza Rustamovna, N. (2023). UNDERSTANDING EMPATHY: AN ESSENTIAL COMPONENT OF HUMAN CONNECTION. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 378–382.*

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

21. Salomat, G. L. The essence of the content of the concept of digital educational resources and its role in primary education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. 2020, Volume: 10, Issue: 5.
22. Gafurovna, L. S., & Pirniyazova, N. V. (2023). A System for Developing The Skills of A Future Primary School Teacher in the Use Of Digital Educational Resources. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 258-262.
23. Hikmatovna, M. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN METOD VA VOSITALAR. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 339-344.
24. Maxmudova, N. (2018). THE ROLE OF COMPUTER TECHNOLOGIES IN THE INNOVATIVE TRAINING PROCESS. *Экономика и социум*, (3 (46)), 34-36.
25. Oktam's, S. M. (2023). "Methods and Tools of Speech Development of Small Group Children in Preschool Education Organization". *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 104–108.
26. O'ktam qizi Buxoro, S. M. (2022). BOLANING NUTQINI RIVOJLANTIRUVCHI O 'YINLAR. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 484-486.
27. Isomova, F. A. T. Q. (2022). MAKTABGACHA TALIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHDA NUTQ O'STIRISH MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(1), 947-949.
28. Isomova Farog'at Tojiddin qizi. (2023). THE CONTENT OF THE FORMATION OF SPEECH AND READING COMPETENCES OF PRESCHOOL CHILDREN. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(11). Retrieved from <https://www.ijmrd.in/index.php/imjrd/article/view/444>.
29. Isomova Farog'at Tojiddin qizi. (2023). MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI PEDAGOG-TARBIYACHISINING TA'LIM TARBIYA JARAYONINI REJALASHTIRISH FAOLIYATI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 292–299.
30. Isomova Farog'at Tojiddin qizi. (2023). MODERN IN FORMING SPEAKING COMPETENCES OF PRESCHOOL CHILDREN APPROACHES. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 347–352.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

31. Isomova Farog'at Tojiddin qizi. (2023). INVALIDITY IN CHILD EDUCATION IS THE BASIS OF DEVIANT BEHAVIOR. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 342–346.

32. Сайфуллаева, Н. Б., & Мурадова, Я. М. (2020). Пути эффективного использования методов обучения математике в начальных классах. In *EUROPEAN RESEARCH* (pp. 121-123).

33. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). Методы определения потребностей обучающихся в процессе использования облачных технологий в образовании. *Universum: технические науки*, (2-1 (95)), 57-59.

34. Сайфуллаева, Н. Б., & Саидова, Г. Э. (2019). Повышение эффективности занятий, используя интерактивные методы в начальном образовании. *Научный журнал*, (6 (40)), 101-102.

35. Bahodirovna, S. N. (2023). KINDERGARTEN, SCHOOL AND FAMILY PARTNERSHIP IN TEACHING CHILDREN IN MATHEMATICS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 383-388.

36. Bahodirovna, S. N. (2023). FORMING CHILDREN'S IDEAS ABOUT THE SIZE OF OBJECTS AND THEIR MEASUREMENT. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 102-107.

37. Bahodirovna, S. N. (2023). Organization Forms of the Development of Primary Mathematical Concepts in Children. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 138-143.

38. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПО МАТЕМАТИКЕ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *Проблемы педагогики*, (2 (63)), 15-17.

39. Ruziyeva, M. Y. (2020). About color symbols in folklore. *Journal of critical reviews. ISSN-2394-5125 VOL*, 7.

40. Ruziyeva, M. Y., & Aslonova, S. S. (2021). Theoretical and Practical Foundations of Teaching Folklore In Primary School. *Middle European Scientific Bulletin*, 10.

41. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.

42. Yoqubovna, R. M. (2017). Expression of Attitude to Colors in Turkic National Ritual Songs. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 6(1), 54-68.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

43. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR*, 7(17), 461-466.
44. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
45. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
46. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science*, (5), 277-284.
47. Ruzieva, M. Y. (2022). SYMBOLISM OF MYTH, SYMBOL AND COLOR. *Ann. For. Res*, 65(1), 2719-2722.
48. Ruzieva, M. (2016). Colour and its psychoanalytical interpretation in folklore. *Язык и культура (Новосибирск)*, (23), 127-130.
49. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). Color symbolism in Uzbek folklore. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 05 (85), 277-284.
50. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
51. Ro'ziyeva, M. Y. (2021). O'qish darslarida fasllar bilan bog'liq matnlar va ularning ahamiyati: DOI: 10.53885/edinres. 2021.86. 66.011 Ro'ziyeva MY, Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedراسи mudiri, fffd (PhD) Madinabonu Xayrulloeva, BuxDU, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4 kurs talabasi. In *Научно-практическая конференция* (pp. 23-24).
52. Ro'ziyeva, M. (2021). FOLKLORSHUNOSLIKDAGI YANGI BOSQICHLAR VA ULARNING TA'LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI: Mohichehra Ro'ziyeva, BuxDu Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedراسи mudiri, PhD, dotsent. In *Научно-практическая конференция* (pp. 21-22).
53. Kozimova, N. A. (2023). Psixologik konsultatsiya bosqichlari. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 90-95.
54. Kozimova, N. A., & Ulugova, S. M. (2022). Classification of a Group of Staff for Psychological Conseling and Referral to It. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 7, 175-177.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Yoshlarni kasb-hunarga qiziqtirishning psixologik jihatlari

Askarov Azamat Afzalovich

Osiyo Xalqaro universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshlarni turli sohalar xususan kasb hunarga qiziqtirishning pedagogik jihatlari, psixologik imkoniyatlari haqida soʻz boradi

Kalit soʻzlar: kasbiy tayyorgarlik, kasbiy faoliyatga qiziqish, kasbga moslashuv, kasbiy maʼrifat, kasbiy konsultatsiya, kasbiy diagnostika, kasbga yoʻnaltirish, kasb tanlovi, kasbiy bilim, kasbiy maslahat, kasbiy tashxis, kasbiy tarbiya

Insoniyat paydo boʻlibdiki u har doim oʻzini boqishga, ehtiyojlarini qondirishga harakat qilgan va hozirda ham shu yoʻldan bormoqda. Inson oʻz ehtiyojlarini eng avvalo oziq – ovqat, boshpana, kiyim kechaklarga boʻlgan ehtiyojlarni qondirishdan boshlagan. Keyinchalik yangi sivilizatsiyalar paydo

boʻlgach, yaʼni insoniyat madaniyatlashib borgan sari oʻz ehtiyojlariga kerak boʻlgan maxsulotlarni ishlab chiqara boshlagan. Bular eng avvalo shu sohadagi kasb egalarini paydo boʻlishiga va jamiyatni shu maxsulotlarga boʻlgan ehtiyojini qondirishga intilishlarni paydo qilgan. Davlatimiz yoshlarining taʼlim-tarbiya olib barkamol shaxs boʻlib voyaga yetishishi uchun barcha imkoniyatlarni ochib

bermoqda. Mamlakatimizda taʼlim olishning eng oson va samarali yoʻllari yaratildi. Oʻquv muassasalariga taʼlim - tarbiya jaroyanini yuqori saviyada tashkil qilish va rivojlantirish, iqtodirli yoshlarni tanlash va salohiyatini oshirish, yuksak maʼnaviyatli barkamol avlodni tarbiyalash, shu bilan birga ularni oʻz qiziqishlari, qobiliyatlarini inobatga olgan holda kasb tanlashga tayyorlashdek

masʼulyatli vazifalar yuklatilgan. Tariximizga nazar soladigan boʻlsak, hozirgi oʻzbek xalqining ajdodlari bundan bir necha ming yillar avval oʻziga xos madaniyatni vujudga keltirishda juda katta va mashaqqatli yoʻlni bosib

oʻtishganiga guvoh boʻlamiz. Masalan, ajdodlarimizning yosh avlod taʼlim-tarbiyasiga oid qarashlari, oʻgʻitlari haqidagi qimmatli maʼlumotlariga ega boʻlishimizda eng qadimgi yozma yodgorligimiz Avestoning oʻrni beqiyosdir. Eng umumiy ravishda Avestoda inson mehnati bilan barcha yovuzliklardan qutulishi mumkin, degan ulugʻ gʻoya ilgari suriladi. Avestoda yoshlarni kasb-hunarga oʻrgatishga, halol mehnat qilib toʻq farovon hayot kechirishga

daʼvat etiladi. Bundan koʻrinadiki, eng qadimgi davrlardanoq xalqimiz farzand tarbiyasiga, uni kasb-hunarli boʻlib farovon turmush kechirishini taʼminlashga katta eʼtibor bilan qaragan. Mamlakatimizdan yetishib chiqqan buyuk mutafakkirlarimiz,

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

qomusiy olimlarimiz yoshlarga ta'lim-tarbiya berish va ularni kasb-hunarga o'rgatish masalalari bo'yicha o'zlarining buyuk asarlarida

qimmatli fikr mulohazalarni bildirib, bu borada nimalarga e'tibor berish kerakligi haqida yo'l-yo'riqlar

ko'rsatganlar. Buyuk qomusiy olimlardan Abu Nasr Forobiy kasb-hunar to'g'risida ilk fikrlarini bildirib, qimmatli aslahatlar bergan, chunonchi, ta'lim so'z va ko'nikmalar majmui, tarbiya esa amaliy malakalardan iborat ish-harakat ekanligini, muayyan kasb-hunarni o'rganishga berilgan, u bilan qiziqqan kishilar shu kasb-hunarning chinakam shaydosi bo'lishini aytgan. Bu mulohazalardan anglanib turibdiki, alloma kasb-hunar insoniyat uchun azaldan juda zarur hayotiy vosita bo'lib kelganini tan olgan.

Forobiy ta'lim-tarbiya ta'limotining asosi komil insonni shakllantirish, bunda yoshlarga o'z vaqtida o'rinli ta'lim va tarbiya berish, ularni kasb-hunarga yo'llash orqali baxt-saodatga erishtirish, jamiyatda o'z o'rnini topishiga yordam berish g'oyasidan iborat. Har bir inson hayotida kasbiy faoliyat muhim ahamiyatga ega. Ota-onalar farzandlarining ilk qadamlaridanoq uning kelajagi to'g'risida o'ylab

qolishadi. Farzandlarining qiziqish va qobiliyatlarini kuzatish orqali ularning kasbiy kelajagini aniqlashga harakat qiladilar. Ayniqsa, maktabda beriladigan ta'lim-tarbiya o'quvchining turli fanlarga bo'lgan tanlovli munosabatini keltirib chiqaradi, ayrim bolalarda esa qaysidir fanlarga bo'lgan qiziqishi

tez seziladi, ya'ni tasviriy, musiqaviy va boshqalar. O'smirlik davriga kelib, muammo yanada kuchayadi. Ko'pgina o'quvchilar va ota-onalarga qanday kasbni tanlashlari oldindan ma'lum bo'ladi.

Ko'pgina maktab bitiruvchilari kelajakda kim bo'lsam ekan yoki qaysi sohani mutaxassisi bo'lsam ekan? - degan savolni o'z oldilariga qo'yib, kasb tanlash muammosiga duch kelishadi. Natijada

o'quvchilar tomonidan mutaxassisliklar tasodifan tanlanadi. Hech qanday maxsus tayyorgarlikka ega bo'lmasdan yoki kasbiy kelajagini tushunib yetmasdan maktab bitiruvchilarining bir qismi darhol ishga joylashadi. Bunda kasb dunyosida o'z o'rnini qidirish o'zgacha ma'noga ega bo'ladi. Ularning bir qismi

tanlovning to'g'riligiga o'qishning birinchi yilidayoq ikkilanib qolishadi, boshqalari - mustaqil kasbiy faoliyatning boshida, ayrimlari kasb bo'yicha 3-4 yil ishlagandan keyin, yoshlarning ayrimlari kasb maktabini bitirib, egallagan kasbi bo'yicha ish topa olmaydilar va ishsizlar qatoriga qo'shilib qoladi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Demak, ular uchun kasb tanlash muammosi yana dolzarb bo'lib qolaveradi. Psixologik toliqish, xavotirlanish, kelajakka nisbatan ishonchsizlik, bilan qarash mehnat olamida o'zini topishida ma'lum qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi.

Kasbiy tayyorgarlikka ega bo'lgan o'quvchilar oldida ishga joylashish muammosi paydo bo'ladi. Bo'lajak mutaxassis shaxsida yangi a'zolari orasida, turli yoshdagi kishilar bo'lgan jamoaga kirish, kasbiy faoliyatga qo'niqish, yangi ijtimoiy rolni tushunib olish yana muammolarni keltirib chiqaradi.

Moslashuv bosqichiga kasbiy ijtimoiy yetuklik va ijtimoiylashuv shakli kiritiladi. O'zgargan kasbiy vaziyat yangi psixologik xususiyatlar va sifatning shakllanishiga olib keladi.

Kasbiy ma'rifat ta'limi tizimida mehnat qilayotgan pedagoglar bolalarda ana shu besh turdan qaysi biriga qiziqish yoki mayllari borligini aniqlab, ularni rivojlantirib borishlari kerak. Mayl va qiziqishlarni shakllantirishda sinfdan tashqari ishlar, muzeylar, hayvonot bog'i, botanika bog'i, korxonalar, tabiat bag'riga sayohatlar uyushtirish ham samarali natijalar beradi. O'quvchilarda kasbhunarga mayl va qiziqish uyg'otish, ularni shakllantirish hamda o'stirish ota-onalar bilan hamkorlikda olib borilsa kutilgan natijalarga erishish mumkin.

O'quvchilarni ongli va to'g'ri kasb tanlashga tayyorlash, ya'ni kasbiy saralash o'zaro bog'liq va birgalikda amalga oshiriladigan quyidagi choralardan iborat:

Kasbiy ma'orif - o'quvchilarga mahalliy sharoitlarning ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojlarini hisobga olib, u yoki bu kasb egalariga, mutaxassislarga bo'lgan ehtiyojlarni, turli kasblardagi professional mehnatning mazmunini, kasbning insonga qo'yadigan talablarini, mehnat sharoitlarini moddiy va ma'naviy rag'batlantirish sharoitlarini, kasbni egallash mumkin bo'lgan o'quv muassasalari turlarini ma'lum qilish, ya'ni bunda o'quvchilar turli kasblar va ixtisosliklarning xarakteri va o'ziga xosliklari bilan tanishadilar. Kasbiy konsultatsiya - individual xarakterga ega bo'lib, ayrim o'quvchilarga ular egallamoqchi bo'lgan kasbning xususiyatlari va o'z imkoniyatlarini to'g'ri anglashga ko'maklashishini nazarda tutadi. Kasbiy diagnostika - o'quvchilarda kasb tanlash sub'ekti shaxsini uning ma'lum shaxs xususiyatlari tanlayotgan kasb talablariga mosligi nazarda tutiladi. Kasbiy tanlash (saralash) - muayyan kasbni muvaffaqiyatli ravishda egallab, o'z oldiga qo'ygan fuqarolik (xususiy) burchini yuqori saviyada ado eta biladigan shaxslarni ajrata olishdan iborat jarayondir. Kasbiy bilimlar, shakllangan ma'lum ko'nikmalar, malakalarga asoslangan holda tekshirish me'zonlariga suyanib, omilkorlik bilan oqilona saralash o'tkaziladi. Kasbiy yo'nalganlik - inson shaxsi yo'nalganligining bir ko'rinishi hisoblanib, bu holat uning chuqur shaxs tuzulmalarigacha kirib boradi. Kasbiy

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

yo'nalganlik insonning individual-psixologik va individual-tipologik xususiyatlarigacha, uning qadriyatlar tizimiga, steriotiplariga, qobiliyatlari va qiziqishlariga borib taqaladi. Kasb tanlashdagi muhim omillari quyidagilardan iborat: 1. Kasbiy tanlov-kasb-hunarlarni egallash uchun shaxsga qo'yiladigan malaka, talablarga, mone'lik qiladigan kasalliklar to'g'risidagi ma'lumotlar asosida bo'lajak kasbiy yo'nalishni tanlash jarayonidir. 2. Kasbiy moslashuv-kasb-hunarni egallash jarayonida har bir bola, o'quvcining o'ziga xos tibbiy biologik va psixofiziologik xususiyatlarni hisobga oladi. Kasbga yo'naltirishda quyidagi jihatlar asosida yo'naltirish maqsadga muvofiq: 1. Kasbiy bilim; 2. Kasbiy maslahat; 3. Kasbiy tashxis; 4. Kasbiy tarbiya. Maktab psixologlari kasb tanlashga qiynalayotgan o'quvchilarga yordam tariqasida turli hil trening mashg'ulotlar yordamida oquvchining kasbga yo'nalganligini aniqlashimiz mumkin. 1. "Kasblarni aytib ber" mashqi Maqsad: kasblar haqidagi bilim doirasini kengaytirish Ko'rsatmalar: quyidagi sohalarga tegishli bo'lgan kasblar nomini yozib bering: _ non mahsulotlarini ishlab chiquvchi; _uy-joylarni quruvchi; _teleko'rsatuvlar yaratuvchi; _jamoat tartib-intizomini nazorat qiluvchi; _yo'l harakat transportlarini nazorat qiluvchi; Mashqning davomiyligi 5 daqiqa. 2. "Kasblarni aniqla" (pantomima) mashqi Maqsad: kasblar haqidagi bilim doirasini kengaytirish, guruhlar orasidagi psixologik muhitni yangilash. Ko'rsatmalar: kichik guruhlariga qo'lizdagi kartochkalardaigi kasblarni pantomima orqali ovoz tovush chiqarmasdan tasvirlab berish so'raladi. Boshqalar esa bu qanday kasbligini topishi lozim. Mashqning davomiyligi 10-15 daqiqa. 3. "Kasblar harflarda" mashqi Maqsad: o'quvchilarni kasblar olamidagi bilimni kengaytirish. Ko'rsatmalar: mashg'ulot davomida kichik guruhlariga bo'lingan holda, har bir guruh navbat bilan "Sh" harfidan boshlanadigan kasblarni aytishi lozim. Takrorlanmagan holda navbat bilan kasblar aytiladi. Masalan: shifokor, shaxtiyor, shaxmatis va xokazo. Hozirda O'zbekistonda ham yoshlarni ta'lim va kasb bilan ta'minlash masalasi dolzarb masalalardan bo'lib turibdi. O'z kasbini egallay olmagan ko'plab yoshlarni xunarli qilish, ulardan jamiyatga keladigan foydalarni ta'minlash, ota – ona, mahalla, jamiyat oldida turgan katta masalalardan biri hisoblanadi. Kasbga qiziqish, undan manfaat topish insonning o'ziga, qolaversa ota – onasiga, jamiyatga kerakligini anglash muhim vazifalardan hisoblanadi. Bular esa yoshlar oldiga ko'plab vazifalarni qo'yadi: O'zi uchun foydali bo'lgan kasbni to'g'ri tanlab olishni; Bu kasbni yaxshi egallashni va o'z kasbni ustasi bo'lib etishishni; Kasbi haqida ko'plab bilimlarni egallashni; Kasbiga ijodiy yondosha olishni; Mehnatsevar, o'z ishini o'zi tashkil qila oluvchi, kasbiga xos ahloqni egallashi; O'zining shogirdlarini yaratishga intilishi; Jamiyatga va ota – onasiga yaxshi nomlar bilan maqtov olib kelishi; Kelajakda nafaqaga chiqishga ehtiyojlar paydo bo'lganda uning ishlarini

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

davom ettiruvchi shogirdlarni yaratishi va o‘z maktabini qoldirishi; Kasbini o‘ziga xizmat qiluvchi va kelajagini ta‘minlovchi hunar sifatida shakllantirishi. Bu kabi talablar yoshlarga ko‘pgina imkoniyatni yaratib beradi. Kasbga bo‘lgan ehtiyoj yoshlarni oldiga qo‘yadigan talablar bilan uzviy bog‘liqdir. Yoshlar o‘zlariga yoqqan kasblarni tanlaganlardagina unga qiziqadilar va unda o‘zlariga foyda ko‘radilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. <http://www.teatr.uz>.
2. <http://www.bilim.uz>
3. <http://www.ziyo.edu.uz>
4. www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi xukumat portali

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

BOSHLANG‘ICH SINFLAR O‘QUVCHILARIDA ONA TILI FANIGA OID KOMPITENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH OSIYO XALQARO UNIVERSITETI O‘QITUVCHISI

Tursunova Zarina Ne‘matovna

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich sinflar o‘quvchilarida ona tiliga oid kompetensiyalarni shakllantirish, o‘quvchilarning sinflar kesimida o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan me‘yorlar haqida fikr-mulohazalar berilgan.

Kalit so‘zlar: ona tili, nutq, kompetensiya, kompetentlik, savod, savodxonlik, ilm-fan, dunyoqarash, bilim, ko‘nikma, malaka.

FORMATION OF COMPETENCES ON MOTHER TONGUE IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Abstract: This article provides feedback on the formation of mother tongue competencies in primary school students and the norms that students should master in the classroom.

Keywords: mother tongue, speech, competence, competence, literacy, literacy, science, worldview, knowledge, skills, qualifications.

O‘zbek xalqi juda qadim zamonlardayoq ilm-fanga katta e‘tibor bilan qaragan va uni rivojlanishga harakat qilgan. Ibn Sino, Beruniy, Al-Xorazmiy, Amir Temur, Ulugbek va boshqa ko‘plab allomalar ilm—fanni dunyoga tanitganlar. Ilm-ma‘rifatga beqiyos hurmat bilan qaragan xalqimiz qanday qiyinchilik va to‘siqlar bo‘lmasin o‘z farzandlarini savodli bo‘lshini orzu qilganlar. Farzandlarini yoshligidanoq maktabga o‘qishga berganlar.

Maktabdor domlalar o‘z usullari va tajribalariga asoslanib bolalarga sabokq berganlar. Demak, O‘zbekistonda o‘qitishning o‘ziga xos usullari mavjud bo‘lgan va ular rivojlanib borgan. Bu jarayon silliq kechgani yo‘q. Ba‘zi xato va kamchiliklarga ham yo‘l qo‘yilgan.

Ona tilini o‘rganish jarayonida o‘quvchilarda ilmiy dunyoqarash asoslarini shakllantirish masalasini hal qilishda maktabda ona tilini o‘rgatishga asos bo‘ladigan material alohida qimmatga ega. Materialning haqiqiy tomoni, uning g‘oyaviy yo‘nalishi va badiiy ifodaliligi o‘quvchilarning fikrlash faoliyatiga, his-tuyg‘ulariga ta‘sir etadi, atrof-muhit haqidagi bilimlarini kengaytiradi, tilga va uni yaratgan xalqqa qiziqishini tarbiyalaydi, o‘quvchilarning umumiy taraqqiyoti darajasini o‘stiradi va ularning shaxsiy sifatlarining, dunyoqarashlarining shakllanishiga ta‘sir ko‘rsatadi. Keyingi yillarda maktab ona tili darsliklari va o‘qituvchilar uchun nashr qilingan qo‘llanmalar materiali mazmuniga qo‘yilgan talablar anchagina ortdi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Materialning asosiy mezoni matn va alohida gaplarning bilimni boyituvchi qimmatini, leksik-uslubiy aniqligi, mavzu jihatdan xilma-xilligi, hayotning turli tomonlari bilan bog'lanishi, matnlarning g'oyaviy-mavzuviy yo'naltirilganligi, kichik yoshdagi o'quvchilarga mosligidir.

Shunday talablarni amalga oshirish, boshlang'ich sinf o'quvchilarda nutq faoliyatining asosiy turlarini o'stirish bilan bir qatorda, quyidagi muhim masalalarni hal etishni ko'zda tutadi. Birinchidan, boshlang'ich sinflarda ona tilidan beriladigan bilimlar mazmunini o'zbek tilining tovush tuzilishi va yozma nutqda tovushlarni ifodalash usullari haqidagi, so'zlarning o'zgarishi va gapda so'zlarning bog'lanishi haqidagi, so'zlarning morfemik tarkibi va so'z yasalishi, so'zlarning leksik - semantik guruhi haqidagi, o'zbek tilining to'g'ri yozuv qoidalari va tinish belgilarining ishlatilishi haqidagi bilimlar tashkil etadi. Berilgan bu bilimlar o'quvchilar nutqini o'stirishga xizmat qiladi. Ona tili o'qitishning mazmuni va metodlari o'quvchilarga dastur talab qilgan hajmda puxta bilim berish, ko'nikma va malakalar hosil qilishga ko'maklashishi lozim. Ona tili fanini o'qitishning asosiy vazifasi, o'quvchi shaxsini fikrlashga, o'z g'ayri fikrini anglashga, o'z fikrini og'zaki hamda yozma shaklda savodli bayon qila olishga qaratilgan nutqiy kompetensiyani rivojlantirish, o'quvchilarda grammatikaga oid bilimlarni (fonetika, leksikologiya, so'zning tarkibi, so'z yasalishi, morfologiya, sintaksis, yozuv va imlo, tinish belgilari, nutq uslublari, stilistikaga oid tushunchalarni) shakllantirish va rivojlantirish hamda ona tilining keng imkoniyatlaridan unumli foydalangan holda o'qigan, ko'rgan, eshitganlarini nutqiy to'g'ri va ravon bayon eta olish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan lingvistik kompetensiyalarni shakllantirishdan iborat. Ona tili fanining o'quv dasturi o'quvchilarda kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan Davlat ta'lim standarti talablaridan kelib chiqib tuzilgan. O'quv dasturida o'quvchilarda fanga doir nutqiy va lingvistik kompetensiyalarni hamda tayanch kompetensiyalarning elementlarini shakllantirish ko'zda tutilgan. Boshlang'ich ta'limda - o'quvchilarning savodxonligini ta'minlash, og'zaki va yozma nutqida adabiy nutq me'yorlariga rioya qilishni shakllantirishdan iborat.

Shuningdek, 1-4-sinflarda Ona tili fani chuqur o'rganiladigan ixtisoslashtirilgan davlat umumta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini takomillashtirish, ta'lim sifati va samaradorligini oshirish, o'quvchilardagi qobiliyat va iste'dodni yanada kamol toptirish uchun ixtisoslikka yo'naltirilgan o'quv dasturi kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan o'quv dasturiga moslashtirildi. Bunda yillik o'quv soatlari A1 bosqichda 608 soat bo'lsa, A1+ bosqichda esa 680 soatni tashkil etadi. O'rta umumiy ta'lim mazmunida uzviylikni ta'minlash maqsadida 2017-yilda tasdiqlangan o'quv dasturida 3-

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

sinf ona tili fani mazmunida “Asos”, “Asosdosh so‘zlar” mavzulari “Asos”, “Asosdosh so‘zlar” mavzulariga o‘zgartirildi.

Nutqiy kompetensiya (tinglab tushunish, so‘zlash, o‘qish, yozish): mavzu doirasida o‘qituvchi nutqini va sodda audio (multimedia ilovalari) matnlarni va topshiriqlarini tinglab tushuna oladi, ko‘rgan rasmlari va o‘qib eshittirilgan matn yuzasidan o‘qituvchi yordamida suhbatga kirisha oladi, nutq jarayonida o‘zlashtirgan yangi so‘zlarni og‘zaki nutqda qo‘llay oladi. Nutq va matnning gaplardan tuzilishi, matnni mazmunan bog‘langan gaplardan tuzilishini aytib bera oladi; kishilarning his-hayajonini bildirgan gaplarni, gaplarni mazmuniga ko‘ra farqlaydi, oxiridagi nuqta, so‘roq va undov belgilariga qarab o‘qiy oladi, ajrata oladi, gap ohangiga rioya qilgan holda ravon va ifodali o‘qiy oladi; gapni bosh harf bilan boshlab yoza oladi, rasmlarga qarab gap tuzadi va yoza oladi, harflarni yozuvda imlo va husnixat qoidalariga amal qilgan holda harflarni bir- biriga ulab, ko‘chirib, namunaga qarab yoza oladi. Bir mavzu doirasidagi savollarga javob yoza oladi, 15-20 so‘zli diktant yoza oladi. Lingvistik kompetensiya: o‘zbek tilida nutq tovushlarini to‘g‘ri talaffuz qila oladi, so‘zlarni talaffuz me‘yorlariga rioya qilgan holda bo‘g‘inlab ko‘chirish qoidasiga rioya qila oladi, mavzuga oid so‘zlarni og‘zaki va yozma nutqda qo‘llay oladi, tinish belgilarini to‘g‘ri qo‘llay oladi. O‘quvchilarda shakllangan fanga oid kompetensiya elementlari:

Nutqiy kompetensiya (tinglab tushunish, so‘zlash, o‘qish, yozish): o‘qituvchi nutqini, video va audio (multimedia ilovalari) matnlarni va topshiriqlarini tinglab tushuna oladi; rasmlar asosida va o‘qib eshittirilgan matn yuzasidan suhbatga kirisha oladi; nutq jarayonida o‘zlashtirgan yangi so‘zlarni og‘zaki nutqda qo‘llay oladi; mashq matnidagi so‘zlarni qo‘shib, gap ohangiga rioya qilib ravon va ifodali o‘qiy oladi; shaxs va narsaning sanog‘ini bildirgan so‘zlar nechta?, qancha? so‘roqlariga, shaxs va narsaning tartibini bildirgan so‘zlar nechanchi? so‘rog‘iga javob bo‘ladigan so‘zlarni, bir mavzu doirasidagi savollarga javob yoza oladi; 3-4 ta gapdan iborat ijodiy matn yarata oladi; rasmlar asosida qisqa matn tuza oladi, xatboshiga, imlo va husnixat qoidalariga amal qila oladi. Lingvistik kompetensiya: o‘zbek tilida nutq tovushlarini to‘g‘ri qo‘llay oladi; talaffuz me‘yorlariga rioya qila oladi; bo‘g‘in ko‘chirish qoidasiga rioya qila oladi; mavzuga oid so‘zlarni og‘zaki va yozma nutqda qo‘llay oladi; tinish belgilarini to‘g‘ri qo‘llay oladi; 30-40 so‘zli diktant yoza oladi. A1+ Nutqiy kompetensiya (tinglab tushunish, so‘zlash, o‘qish, yozish): mashq va topshiriqlardagi axborotni tushuna oladi; mashq va topshiriqlarda berilgan matnni orfoepiya qoidalariga rioya qilib ravon o‘qiydi; 4-5 ta gapdan iborat ijodiy matn yarata oladi. Lingvistik kompetensiya: nutqda so‘zlarning

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

grammatik shakllaridan to'g'ri foydalana oladi; 35-45 so'zli diktant yoza oladi.

O'quvchilarni o'quvchilarning og'zaki nutqini o'stirish, lug'atini yangi so'zlar bilan boyitish, so'zlardan nutqida to'g'ri va o'rinli foydalanishga o'rgatish maqsad qilib olingan. Har bir o'qituvchi 1-4-sinf ona tili fanidan yaratilgan multimedia ilovalari metodik qo'llanmalardan ta'lim sifatini oshirishda o'rinli va maqsadli foydalanishi zarur. Ayniqsa, ona tili darslarida matn ustida ishlashga va ularning xususiyatlari haqidagi mavjud bilimlarini yanada boyitishga alohida e'tibor qaratish lozim. Shuning uchun mazkur metodikalar mazmuni, unda berilgan didaktik materiallar, savol topshiriqlarga ilmiy va tanqidiy yondashuv asosida amaliyotga tatbiq etish talab etiladi.

Xulosa qilib aytganda boshlang'ich sinf o'quvchilarda ona tiliga oid kompetensiyalarni shakllantirish davr talabidir. O'quvchilar ona tili faniga oid savodxonlikni oshirish bilan birgalikda ularda fanga oid bilimlarni rivojlantirish, yurtimiz kelajagi bo'lgan yoshlarni yuksak salohiyatga ega bo'lishiga ko'maklashadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh. Mirziyoev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent -"O'zbekiston" -2016. 488 B.
2. Raxmatullae va L. I. Metodika prepodavaniya rodnogo yaztika.
3. Uchebnoe posobie. Moliya Iktisod, 2007.
4. Qosimova Q. "2-sinflarda ona tili darslari", T. "O'qituvchi", 1998 yil
5. NE'MATOVNA, T. Z. (2024). BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 207-212.
6. Tursunova, Z. (2023). USING INNOVATIVE AND INTERACTIVE METHODS IN NATIVE LANGUAGE AND READING LITERACY CLASSES. *Modern Science and Research*, 2(10), 777-779.
7. Ne'matovna, T. Z. (2023). Boshlang'ich Sinflarda Ot So'z Turkumini Izchillikda O'rgatish Metodikasi. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 389-391.
8. Ne'matovna, T. Z. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI.
9. Tursunova, Z. (2023). METHODOLOGY OF MOTHER TONGUE TEACHING IN PRIMARY SCHOOLS. *Modern Science and Research*, 2(9), 350-352.
10. Ne'matovna, T. Z. (2023). "BOSHLANG'ICH TA'LIM PEDAGOGIKASI" MAZMUNI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 324-331

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

11. Bahodirovna, H. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI FANINING METODOLOGIK VA ILMIY ASOSLARI.

12. Hojiyeva, N. (2023). METHODS OF TEACHING MOTHER TONGUE IN PRIMARY CLASSES SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL BASIS. Modern Science and Research, 2(9), 424-428.

13. Hojiyeva, N. (2023). THE SUBJECT AND TASKS OF THE METHOD OF TEACHING THE MOTHER TONGUE IN PRIMARY GRADES. Modern Science and Research, 2(10), 855-857.

14. Bahodirovna, H. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI FANINING PREDMETI VA VAZIFALARI.

15. Bahodirovna, H. N. (2023). TA'LIM JARAYONIDA BOSHLANG 'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O 'QITISH MUAMMOSINING YORITILISH MAZMUNI. PEDAGOGS jurnali, 1(1), 209-209.

16. Bahodirovna, H. N. (2023). Methodological Foundations of Teaching the Science of" Education" in Primary Grades. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 369-372.

17. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. Вестник науки и образования, (15-3 (118)), 40-42.

18. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ (pp. 10-12).

19. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. Universum: технические науки, (4-1 (109)), 41-43.

20. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ МАТЕМАТИКИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК ДЛЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: Сайфуллаева Нозима Баходировна, преподаватель кафедры "Теория начального образования", Бухарский государственный университет. Город Бухара. Республика Узбекистан. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (1), 305-307.

21. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). Методы Организации Уроков Математики В Начальных Классах С Использованием Цифровых Технологий. Miasto Przyszłości, 35, 388-390.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

22. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ МАТЕМАТИКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. *PEDAGOGS journali*, 1(1), 292-292.
23. Сайфуллаева, Н. Б. (2019). Роль дидактических игр в умственном развитии учащихся в математике начального класса. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILISOPHY, PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY* (pp. 102-106).
24. Сайфуллаева, Н. Б., & Марданова, Ф. Я. (2021). НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ. *Проблемы науки*, 84.
25. Сайфуллаева, Н. Б. (2020). Важные особенности дидактических игр в процессе обучения математике в начальных школах. In *ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ* (pp. 60-62).
26. Сайфуллаева, Н. Б., & Мурадова, Я. М. (2020). Пути эффективного использования методов обучения математике в начальных классах. In *EUROPEAN RESEARCH* (pp. 121-123).
27. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). Методы определения потребностей обучающихся в процессе использования облачных технологий в образовании. *Universum: технические науки*, (2-1 (95)), 57-59.
28. Сайфуллаева, Н. Б., & Саидова, Г. Э. (2019). Повышение эффективности занятий, используя интерактивные методы в начальном образовании. *Научный журнал*, (6 (40)), 101-102.
29. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПО МАТЕМАТИКЕ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *Проблемы педагогики*, (2 (63)), 15-17.
30. Ruziyeva, M. Y. (2020). About color symbols in folklore. *Journal of critical reviews. ISSN-2394-5125 VOL*, 7.
31. Ruziyeva, M. Y., & Aslonova, S. S. (2021). Theoretical and Practical Foundations of Teaching Folklore In Primary School. *Middle European Scientific Bulletin*, 10.
32. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
33. Yoqubovna, R. M. (2017). Expression of Attitude to Colors in Turkic National Ritual Songs. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 6(1), 54-68.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

34. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR*, 7(17), 461-466.
35. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
36. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
37. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science*, (5), 277-284.
38. Ruzieva, M. Y. (2022). SYMBOLISM OF MYTH, SYMBOL AND COLOR. *Ann. For. Res*, 65(1), 2719-2722.
39. Ruzieva, M. (2016). Colour and its psychoanalytical interpretation in folklore. *Язык и культура (Новосибирск)*, (23), 127-130.
40. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). Color symbolism in Uzbek folklore. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 05 (85), 277-284.
41. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
42. Ro'ziyeva, M. Y. (2021). O'qish darslarida fasllar bilan bog'liq matnlar va ularning ahamiyati: DOI: 10.53885/edinres. 2021.86. 66.011 Ro 'ziyeva MY, Boshlang 'ich ta'lim nazariyasi kafedراسи mudiri, fffd (PhD) Madinabonu Xayrulloeva, BuxDU, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4 kurs talabasi. In *Научно-практическая конференция* (pp. 23-24).
43. Ro'ziyeva, M. (2021). FOLKLORSHUNOSLIKDAGI YANGI BOSQICHLAR VA ULARNING TA'LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI: Mohichehra Ro'ziyeva, BuxDu Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedراسи mudiri, PhD, dotsent. In *Научно-практическая конференция* (pp. 21-22).
44. Kozimova, N. A. (2023). Psixologik konsultatsiya bosqichlari. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 90-95.
45. Kozimova, N. A., & Ulugova, S. M. (2022). Classification of a Group of Staff for Psychological Conseling and Referral to It. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 7, 175-177.
46. Kozimova, N. A. (2024). OTA-ONALIK PSIXOLOGIYASI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 119-125.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

47. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). The importance of genres of folklore in the education of preschool children. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 96-99.

48. O'ktam qizi Shukurova, M. (2023). Speech grow up in training using interactive methods. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 357-360.

49. Shahnoza Rustamovna, N. (2023). UNDERSTANDING EMPATHY: AN ESSENTIAL COMPONENT OF HUMAN CONNECTION. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 378–382.

50. Narziyeva, S. (2023). PSYCHOLOGICAL VIEWS ON THE CHOICE OF PROFESSION. *Modern Science and Research*, 2(10), 333-336.

51. Ravshvnovna, K. S. (2023). THE ROLE OF THE CULTURE OF COMMUNICATION IN MODERN EDUCATION AND EDUCATION. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 3(3), 356-361.

52. Ravshanovna, X. S. (2022). BO'LAJAK O'QITUVCHILAR VA O'QUVCHILAR O 'RTASIDAGI MULOQOT JARAYONI VA UNGA QO'YILADIGAN TALABLAR. *Лучший инноватор в области науки*, 1(1), 814-819.

53. Sidiqova Yulduz Sobirovna. (2024). MAKTABGACHA TA'LIMDA NUTQ, MULOQOT O'QISH VA YOZISH MALAKALARINING SOHALARI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 52–62.

54. Isomova, F. A. T. Q. (2022). MAKTABGACHA TALIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHDA NUTQ O'STIRISH MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(1), 947-949.

55. Isomova Farog'at Tojiddin qizi. (2023). THE CONTENT OF THE FORMATION OF SPEECH AND READING COMPETENCES OF PRESCHOOL CHILDREN. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(11). Retrieved from <https://www.ijmrd.in/index.php/imjrd/article/view/444>.

56. Hikmatovna, M. N. (2023). Tarbiyaning Maqsad Va Vazifalari. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 386-388.

57. Hikmatovna, M. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN METOD VA VOSITALAR. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 339-344.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

58. Salomat, G. L. The essence of the content of the concept of digital educational resources and its role in primary education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. 2020, Volume: 10, Issue: 5.

59. Gafurovna, L. S., & Pirniyazova, N. V. (2023). A System for Developing The Skills of A Future Primary School Teacher in the Use Of Digital Educational Resources. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 258-262.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

PSIXOLOGIK MASLAHAT JARAYONIDA PSIXOLOG-KONSULTANTNING SHAXS XUSUSIYATLARI VA KASBIY DEFOTMATSIIYASI

Olimov Temir Hasanovich

Osiyo xalqaro universiteti dotsenti, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Jumaev Erali

Osiyo Xalqaro universiteti pedagogika-psixologiya yonalishi magistranti

Annotatsiya: ushbu maqolada psixologik maslahat ishlarini tashkil etish masalalariga uni doimiy o'tkazadigan xonani tanlash, agarda psixologik maslahat boshqa xonalardan alohida, boshqa ishlar bilan shug'ullanadigan odamlardan uzoqda bolishi, psixologik maslahat jarayonida psixolog-konsultantning shaxs xususiyatlari va kasbiy defotmatsiyasi haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar psixolog-konsultant, shaxs, xususiyat, kasb, defotmatsiya, psixolog, psixologik maslahat, soat, maxsus jihozlangan xona va yakkama-yakka, yuzma-yuz.

Psixologik maslahat ishini tashkil etish. Psixologik maslahat ishlarini tashkil qilish zaruriyati quyidagi sharoitlarda yuzaga keladi. Birinchidan, u yoki bu tashkilotda ishlovchi ko'pchilik odamlarda psixologik xususiyatdagi turli muammolar bo'ladi. Bu muammolarni ular mustaqil hal eta olm aydilar. Gap, o'zini bemor deb hisoblamaydigan va shifokorga yordam so'rab murojaat qilishni xohlamaydigan lekin psixolog maslahatiga quloq tutadigan va uning tavsiyalariga amal qiladigan odamlar haqida bormoqda. Jamiyatda yashovchi ko'pchilik odamlarda hayot sharoitlari ancha va uzoq vaqtga yomonlashganda, raqobatchilik keskin ko'payganda va hayot keskinligi o'sganda odatda bunday muammolar ommaviy paydo bo'ladi. Bularning barchasi erkinlik cheklangan va jamiyatni yuqoridan boshqarish bilan totalitar jamiyatdan bozor iqtisodiyotiga va siyosiy erkinlikka asoslangan jamiyatga o'tishda mavjud bo'ladi.

Ikkinchidan, alohida psixologik maslahatni yaratish ehtiyoji u yoki bu ijtimoiy birlikda (jamiyat, tashkilot) o'zining psixologik maslahati mavjud bo'lib, uning ishi samarasini oshirish zarur bo'lgan sharoitlar yuzaga keladi. Bunga odatda mutaxassislar faoliyatining yagona tashkilot doirasida tashkil etish va vazifalarini taqsimlash hisobiga erishiladi. Vazifalarni taqsimlash o'z navbatida ishida chuqur ixtisoslashishni ko'zda tutadi, buning hisobiga yuksak kasb mahorati va ish sifatini oshirishga erishiladi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Amaliy psixologiyada bu psixolog-mutaxassislar orasida kamida uch faoliyat sohasi: psixodiagnostika, psixokorreksiya va psixologik maslahat bo'yicha kasbiy vazifalarining taqsimlanishini ko'zda tutadi.

Ixtisoslashtirishni yanada chuqurlashtirish ko'rsatib o'tilgan alohida faoliyat sohalari har biri ichida yanada tor vazifalarning ajralishini ko'zda tutadi. Shu mazmunda intim-shaxsiy, oilaviy, psixologik-pedagogik va amaliy maslahat sohalarida alohida amaliy psixologlar doirasida ixtisoslashish juda to'g'ri boladi.

Psixologik maslahat ishlarini tashkil etish masalalariga uni doimiy o'tkazadigan xonani tanlash ham kiradi. Agarda psixologik maslahat boshqa xonalardan alohida, boshqa ishlar bilan shug'ullanadigan odamlardan uzoqda bo'lsa yaxshi va qulay bo'ladi. Biroq hozirgi sharoitlarda bunga erishish deyarli mumkin emas. Shunda boshqacha tamoyillarga amal qilish kerak bo'ladi. Birinchi navbatda psixologik maslahat o'tkazish mumkin bo'lmagan joyda uni tashkil etishga iloji boricha yo'l qo'ymaslik. Masalan, psixologik maslahat ishlarini bir sharoitda olib borish va psixologmaslahatchining mijoz bilan tinch ishlashiga halal beruvchi sharoitlar mavjud korxonalar yaqinida yoki ichida psixologik maslahatni o'tkazish mumkin emas.

Psixologik maslahatlarni savdo korxonalarida yaqinida va ichida, transport yo'llari yaqinida umuman, shovqin borjoylarda o'tkazish umuman mumkin emas. Psixologik maslahatlar uchun kasalxonalar va klinikalar yaqinida, ularning binolarida esa umuman joylashtirib bo'lmaydi, bunday qo'shni bolish mijozning xayolida u kasal odam degan fikr paydo bo'lishiga sabab bo'ladi.

Psixologik maslahatni militsiya bo'limlari, qonunbuzarlarni hibsdan ushlab joylari, harbiy va boshqa shunga o'xshash idoralar yaqinida o'tkazish mumkin emas. Shahardan uzoqda psixologik maslahatxonasini joylashtirish mumkin emas, chunki bu mijozlar uchun qo'shimcha qiyinchiliklar tug'diradi, psixologik maslahat uchun tinch, yaqin joy, masalan turar joy binosi yoki ta'lim, madaniyat muassasasi binosida xona topilsa juda yaxshi bo'ladi.

Psixologik maslahat ishini tashkil qilishni yana bir umumiy masalasi - bu kadrlarni to'plash masalasidir. Psixologik maslahat ixtisosligi bo'yicha amaliy psixologiya sohasida oliy psixologik ta'limga ega odamlar psixolog-maslahatchi sifatida ishlasalar juda o'rinli bo'ladi, biroq hozirgi kunda umumiy psixologik ta'lim har doim ham bunday ixtisoslikni ta'minlay olmaydi va psixologmaslahatchi mustaqil ish boshlar ekan, bu sohada amaliyot davomida o'rganishiga to'g'ri keiadi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Psixologik maslahatda ishlovchi yordamchi xodimlar ham psixologik maslahat to'g'risida va psixolog-m aslahatchi ishi to'g'risida umumiy bo'lsa ham tasavvurga ega bo'lsalar yaxshi bo'ladi.

Psixologik maslahat ish tartibi. Mijozning vaqti, qiziqishlari va ehtiyojlariga mos keladigan psixologik maslahat ish tartibi mijozlar uchun qulay hisoblanadi. Mijozlar esa ko'pincha ulaming ishlari boshlanishidan oldin yoki ish yakunlanishi bilan hamda ular yashaydigan va ishlaydigan joyda psixologik maslahat olishni hohlaydilar, ko'pchilik odamlars oat 9 - 10 dan to 17 - 18 gacha ishlashlari sababli soat 8 - 9 dan 18 - 20 gacha vaqt oralig'ida bo'lgan ish tartibi psixologik maslahat o'tkazish uchun eng qulay hisoblanadi. Shu bilan birga ertalab to'la psixologik maslahatni o'tkazish uchun nisbatan kam vaqt bo'ladi, shuning uchun ertalablari bir - ikki soat yetarli bo'lgan maslahatning kichik bir siklini rejalashtirish kerak.

Psixologik maslahat har kuni ertalab va kechqurun yoki bo'lmasa bir kun ertalab, bir kun esa kechqurun almashib ishlasa yaxshi bo'ladi, bunda dam olish kunlaridan biri ham kiritilsa foydali bo'ladi, chunki ko'pchilik mijozlar shanba kunlari o'zlarining asosiy ishlaridan ozod bo'ladilar. Psixologik maslahat kun tartibidan mijozlar uchun o'tkaziladiganini, xodimlar uchun mo'ljallangan ishlardan farqlash (birinchisini shartli ravishda tashqi, keyingisini ichki deb ataymiz) lozim.

Psixologik maslahatning muvaffaqiyati mutaxassisning shaxsiy imkoniyatlari hamda mehnat sharoitiga, shuningdek yordamchi shaxslarga bog'liq. Psixolog-maslahatchi maslahat o'tkazish, ya'ni mijoz bilan to'g'ridan to'g'ri ishlashidan tashqari, faoliyatining boshqa turlari bilan ham shug'ullanadi.

Bu ishlar uning psixologik — maslahat muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Bu ishlar, xususan, psixodiagnostika, uning natijalarini qayta ishlab chiqish hamda sharhlash, kasbiy va boshqa masalalarda hamkasblar bilan muhokama yuritish ish bilan bog'liq muammolar, mijoz bilan maslahat davrida olgan axborotlarni tahlil etish, hujjatlar ustida ishlash, psixologik maslahatni me'yoriy va samarali o'tishini ta'minlovchi barcha shu kabi ishlardan iborat. Agar yuqoridagi barcha ma'lumotlarni e'tiborga olib, psixologik maslahat o'tkazish uchun mutaxassis o'rtacha qancha vaqt sarflashi mumkinligi (mijoz bilan shaxsan ishlash nazarda tutiladi), shuningdek psixologik maslahat bilan bog'liq barcha ishlar, mijoz bilan ishlash vaqti hamda boshqa masalalarga sarflanadigan vaqt bir-biriga to'g'kri kelishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Olimov, T. H. (2019). SPIRITUAL AND MORAL ASPECTS OF THE FORMATION OF CIVIL CULTURE IN FUTURE SPECIALISTS OF HIGHER

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

EDUCATION. *Theoretical & Applied Science*, (12), 662-665.

2. Olimov, T. H. (2020). The image of a modern teacher in the formation of civic culture among future highly educated specialists. *Pedagogical skill-Bukhara*, 5.

3. Olimov, T. H. (2019). Development issues of civil society and culture in the work of Eastern thinkers. *Pedagogical skill-Bukhara*, 2.

4. Olimov, T. H. (2016). Formation of self-awareness in youth. *Social and humanitarian sciences in the educational system.-Tashkent*, 4.

5. Olimov, T. (2020). BO'LAJAK OLIY MA'LUMOTLI MUTAXASISLARDA FUQAROLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING AYRIM YO'NALISHLARI. *FAN, TA'LIM VA AMALIYOTNING INTEGRASIYASI*, 1(1), 20-27.

6. Xolboyeva, G., & Olimov, T. (2023). O 'SMIRLAR MA'NAVIYATINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *Ilm-fan va ta'lim*, 1(7).

7. Xolboyeva, G., & Olimov, T. (2023). O 'SMIRLARDA STRESSLI VAZIYATLARDA KOPING XULQ-ATVOR STRATEGIYALARI NAMOYON BO'LISHINING IJTIMOY PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *Ilm-fan va ta'lim*, 1(7).

8. Olimov, T. THE ROLE OF NATIONAL SPIRITUALITY AND VALUES IN THE DEVELOPMENT OF CIVIL CULTURE IN FUTURE SPECIALISTS WITH HIGHER EDUCATION.

9. Olimov, T. THE ROLE OF NATIONAL SPIRITUALITY AND VALUES IN THE DEVELOPMENT OF CIVIL CULTURE IN FUTURE SPECIALISTS WITH HIGHER EDUCATION.

10. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. *Вестник науки и образования*, (15-3 (118)), 40-42.

11. Sobirovna, S. Y. (2023). Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ekologik tarbiya berish. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR*, 1(4), 160-166.

12. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In *НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ* (pp. 10-12).

13. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. *Universum: технические науки*, (4-1 (109)), 41-43.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

14. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ МАТЕМАТИКИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК ДЛЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: Сайфуллаева Нозима Баходировна, преподаватель кафедры “Теория начального образования”, Бухарский государственный университет. Город Бухара. Республика Узбекистан. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (1), 305-307.

15. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). Методы Организации Уроков Математики В Начальных Классах С Использованием Цифровых Технологий. *Miasto Przyszłości*, 35, 388-390.

16. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ МАТЕМАТИКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 292-292.

17. Сайфуллаева, Н. Б. (2019). Роль дидактических игр в умственном развитии учащихся в математике начального класса. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILISOPHY, PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY* (pp. 102-106).

18. Сайфуллаева, Н. Б., & Марданова, Ф. Я. (2021). НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ. *Проблемы науки*, 84.

19. Сайфуллаева, Н. Б. (2020). Важные особенности дидактических игр в процессе обучения математике в начальных школах. In *ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ* (pp. 60-62).

20. Сайфуллаева, Н. Б., & Мурадова, Я. М. (2020). Пути эффективного использования методов обучения математике в начальных классах. In *EUROPEAN RESEARCH* (pp. 121-123).

21. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). Методы определения потребностей обучающихся в процессе использования облачных технологий в образовании. *Universum: технические науки*, (2-1 (95)), 57-59.

22. Сайфуллаева, Н. Б., & Саидова, Г. Э. (2019). Повышение эффективности занятий, используя интерактивные методы в начальном образовании. *Научный журнал*, (6 (40)), 101-102.

23. Bahodirovna, S. N. (2023). KINDERGARTEN, SCHOOL AND FAMILY PARTNERSHIP IN TEACHING CHILDREN IN MATHEMATICS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 383-388.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

24. Bahodirovna, S. N. (2023). FORMING CHILDREN'S IDEAS ABOUT THE SIZE OF OBJECTS AND THEIR MEASUREMENT. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 102-107.

25. Bahodirovna, S. N. (2023). Organization Forms of the Development of Primary Mathematical Concepts in Children. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 138-143.

26. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПО МАТЕМАТИКЕ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *Проблемы педагогики*, (2 (63)), 15-17.

27. Умурзоков, Д. (2023). МИЛЛИЙ ЎЗИНИ ЎЗИ АНГЛАШНИНГ ПСИХОЛОГИК МЕХАНИЗМЛАРИ. *Interpretation and researches*, 1(6).

28. Умурзоков, Д. Х. (2023). МИЛЛИЙ МАНСУБЛИК БОРАСИДАГИ ИЛК ЎСПИРИНЛАРНИНГ ТАСАВВУРЛАРИДА ИЖТИМОЙ РОЛЛАРНИНГ ЎРНИ. *Academic research in educational sciences*, 4(TMA Conference), 567-572.

29. Умурзаков, Д. Х. (2014). ЭТНОПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОБРАЗОВ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В СОЗНАНИИ РАННИХ ПОДРОСТКОВ. *Человеческий фактор: Социальный психолог*, (1), 110-116.

30. Умурзоков, Д. Х., & Расулова, Ю. Б. ИЛК ЎСПИРИНЛАРНИНГ ЁШГА ОИД ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ ВА УЛАРНИ МИЛЛАТГА МАНСУБЛИКНИ АНГЛАШНИ ШАКЛЛАНТИРИШДАГИ ЎРНИ. *PSIXOLOGIYA* Учредители: Бухарский государственный университет, (S2), 130-132.

31. Kholmurodovich, U. D., & Nuralievna, R. Z. (2021, February). CAUSES AND MOTIVATIONS OF CONFLICTS. In *E-Conference Globe* (pp. 26-28).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

32. Kholmurodovich, U. D., & Nuriddinovich, S. A. (2021, February). SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL CAUSES OF MINOR CRIMES. In E-Conference Globe (pp. 23-25).
33. Умурзаков, Д. Х., & Жураева, Н. А. (2020). Женщины как объект управленческой деятельности. *European science*, (4 (53)), 45-47.
34. Ruziyeva, M. Y. (2020). About color symbols in folklore. *Journal of critical reviews. ISSN-2394-5125 VOL, 7*.
35. Ruziyeva, M. Y., & Aslonova, S. S. (2021). Theoretical and Practical Foundations of Teaching Folklore In Primary School. *Middle European Scientific Bulletin, 10*.
36. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
37. Yoqubovna, R. M. (2017). Expression of Attitude to Colors in Turkic National Ritual Songs. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies, 6(1)*, 54-68.
38. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR, 7(17)*, 461-466.
39. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
40. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(6)*, 47-51.
41. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science, (5)*, 277-284.
42. Ruzieva, M. Y. (2022). SYMBOLISM OF MYTH, SYMBOL AND COLOR. *Ann. For. Res, 65(1)*, 2719-2722.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

43. Ruzieva, M. (2016). Colour and its psychoanalytical interpretation in folklore. *Язык и культура (Новосибирск)*, (23), 127-130.
44. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). Color symbolism in Uzbek folklore. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 05 (85), 277-284.
45. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
46. Ro'ziyeva, M. Y. (2021). O'qish darslarida fasllar bilan bog'liq matnlar va ularning ahamiyati: DOI: 10.53885/edinres. 2021.86. 66.011 Ro 'ziyeva MY, Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini mudiri, fffd (PhD) Madinabonu Xayrulloeva, BuxDU, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4 kurs talabasi. In *Научно-практическая конференция* (pp. 23-24).
47. Ro'ziyeva, M. (2021). FOLKLORSHUNOSLIKDAGI YANGI BOSQICHLAR VA ULARNING TA'LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI: Mohichehra Ro'ziyeva, BuxDu Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini mudiri, PhD, dotsent. In *Научно-практическая конференция* (pp. 21-22).
48. Ikromova, S. (2023). INTERPRETATION OF THE PSYCHOLOGICAL SAFETY FACTOR IN RELATION TO DESTRUCTIVE INFORMATION IN ADOLESCENTS. *Modern Science and Research*, 2(9), 390-394.
49. Ikromova, S. (2023). CONCEPT OF IDEOLOGY AND FORMATION OF IDEOLOGICAL IMMUNITY IN YOUTH STUDENTS. *Modern Science and Research*, 2(6), 1223-1226.
50. Ikromova, S. (2023). FORMATION OF IDEOLOGICAL IMMUNITY TO DESTRUCTIVE INFORMATION IN TEENAGERS. *Modern Science and Research*, 2(5), 1009-1014.
51. Ikromova, S. A. (2022). MILLIY VA DINIY QADRIYATLARNING INSON TARBIYASIDAGI O'RNI. *Экономика и социум*, (12-2 (103)), 675-678.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

52. Ikromova, S. A. (2023). SHAXS OG 'ISHGAN XULQINING KO 'RINISHLARI VA DESTRUKTIV AXBOROTLARNING KO 'RINISHLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 528-532.

53. Akbarovna, I. S. (2023). YOSHLARDA DESTRUKTIV G'OYALARGA QARSHI IMMUNITET HOSIL QILISH OMILLARI.

54. Akbarovna, I. S. (2023). TALABA YOSHLARDA MAFKURA TUSHUNCHASI VA MAFKURAVIY IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISH.

55. Akbarovna, I. S. (2023). O'SMIRLARDA DESTRUKTIV AXBOROTLARGA NISBATAN MAFKURAVIY IMMUNITET SHAKLLANTIRISH.

56. Akbarovna, I. S. (2023). DESTRUKTIV AXBOROTLARGA NISBATAN MAFKURAVIY IMMUNITET SHAKLLANTIRISH IJTIMOY MUAMMO SIFATIDA. Barqaror Taraqqiyot va Rivojlanish Tamoyillari, 1(6), 26-29.

57. Akbarovna, I. S. (2023). MILLIY HARAKATLI O'YINLARNING BOLALAR TARBIYASIDAGI IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

MAQSUD SHAYXZODA HAYOTI VA IJODINING O‘ZBEK MILLIY ADABIYOTIDAGI TUTGAN O‘RNI.

Toshkent davlat transport universiteti

Mamurova Feruza Islamovna

Islomjon Iqboljon o‘g‘li Qodirov

ANNOTATSIYA Ushbu maqolada xalqimizning sevimli shoiri, dramaturg, adabiyotshunos olim, tarjimon, pedagog Maqsud Shayxzodaning hayotiy kechinmalari va ijodi keng talqin qilingan. Shu bilan birga maqola Maqsud Shayxzodaning hayoti va ijodiga katta qiziqish uyg‘otadi va uni mukammal o‘rganishga undaydi.

Kalit so‘zlar: dramaturg, tarjimon, pedagog, she‘r, undoshlarim, Toshkentnoma dostoni.

O‘zbek adabiyotining atoqli namoyandalaridan biri, mashur shoir, zabardast dramaturg, adabiyotshunos olim va tarjimon Maqsud Shayxzoda 1908 yil Ozarbayjonning Oqtosh shahrida tavallud topdi. Uning otasi Ma‘sumbek o‘z zamonasining taraqqiyparvar kishilaridan biri bo‘lib shifokorlik kasbidan tashqari, san‘at, adabiyot, tarix va falsafa ilmlari bilan qiziqardi. Ularning oilasida shaharning eng ziyoli kishilari yig‘ilib, munozara va mubohasa qilishardi. Bu adabiy muhit uchun Pushkin va Lermontov, Shekspir va Balzak, Firdavsiy va Xayyom, Nizomiy va Navoiy asarlari begona emas edi. Shunday oilada tarbiya topayotgan bo‘lajak shoir boshlang‘ich va o‘rta ma‘lumotni Oqtoshda olgach, Boku Oliy pedagogika institutida sirdan o‘qidi. U 1925-yildan boshlab Ozarbayjon Maorif xalq komissarligi yo‘llanmasi bilan Dog‘istonning Darband shahrida muallimlik bilan shug‘ullandi. Shayxzoda Dog‘istonda kechgan qisqa hayoti davomida ham muallim, ham shoir, ham jurnalist, ham tanqidchi sifatida namoyon bo‘ldi. Shayxzoda 1928-yilda Toshkentga kelib, turli gazeta va jurnallar muharririyatlarida ishlaydi.

Uning fikricha “ inson ruhini tarbiyalash, nafosat tuyg‘luarini yanada baland darajaga ko‘tarish san‘atning muqaddas vasifasidir “. Yuqorida aytilganidek, avval o‘qituvchi bo‘lib ishlagan Shayxzoda keyinchalik turli gazeta va jurnallar tahririyatida muharrir, 1935-1938-yillarda O‘zbekiston Fanlar qo‘mitasi qoshidagi Til va adabiyot institutida ilmiy xodim sifatida faoliyat yuritadi. Shayxzoda 1938-yilda ilmiy xodim lavozimidan bo‘shagach, shu yildan boshlab to umrining oxirigacha Nizomiy nomli TDPI ning o‘zbek mumtoz adabiyoti kefedrasida dotsent vazifasida ishlaydi, u yerda adabiyotshunos va adabiy tanqidchi sifatida faoliyat olib bordi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

1950-yillarning boshlarida “xalq dushmani “ sifatida 25 yilga qamalgan shoir Stalin vafot etgach oqlanadi. Maqsud Shayxzoda 1967-yil 19-fevralda og‘ir xastalik natijasida olamdan o‘tdi. Uning qabri Forobiy qabristonida joylashgan. Vafotidan so‘ng Shayxzodaning 6 jildidan iborat bo‘lgan asarlari nashr etilgan. Adibning qilgan ijodi va xizmatlari yuksak baholanib, 2001 -yilda “Buyuk xizmatlari uchu “ ordeni bilan mukofotlangan.

Uning dastlabki asarlari 1929-yildan boshlab, e‘lon qilingan. Maqsud Shayxzoda ilmiy izlanishlar va tarjimonlik bilan ham shug‘ullangan. U Sh. Rustaveli, V. Shekspir, M. Lermontov, Fuzuliy, A.S. Pushkin, Nizomiy, Ezop, Gyote, Mirza Fatali Oxundov, Esxil, Bayron, Nekrasov, Mayakovskiy, Nozim Hikmat, Shevchenko kabi bir qator adiblar ijodidan tarjima ishlarini olib borgan. Muqimiy, Furqat, Bobur, G‘.G‘ulom, H. Olimjon, Nizomiy, Oybek, Fozil shoir, Sh. Rustaveli, Pushkin, Ostrovskiy, Chexov, Nekrasov, Shevchenko kabi adiblar hayotiga bag‘ishlangan asarlar yozgan, olim sifatida esa Alisher Navoiy she‘riyati haqida chuqur izlanish qilib, ilmiy tadqiqotlar yaratgan.

“O‘n she‘r” (1932), “Undoshlarim” (1933), “Uchinchi kitob” (1934), “Jumhuriyat” (1935) to‘plamlarining nashr etilishi adabiyotga o‘ziga xos ovozi shoir kirib kelayotganidan darak berdi.

Uning “Kurash nechun”, “Jang va qo‘shiq”, “Kapitan Gastello”, “Ko‘ngil deydi...” she‘riy to‘plamlari, “Jaloliddin Manguberdi” tarixiy dramasi kabi asarlari urush yillarida yozilgan bo‘lib, jangchilarning qaxramonligi, vatanga muhabbati, front ortidagi insonlarning sadoqatli mehnati tasvirlangan.

“O‘n besh yilning daftari”, “Olqishlarim”, “Zamon torlari”, “Shu‘la”, “Chorak asr devoni” kabi she‘riy to‘plamlarida, urushdan keyingi yillarda qatag‘on bo‘lgan shoir, totuvlik uchun kurash, Vatanga fidokorlikni kuyladi.

1958 yili adibning “Toshkentnoma” lirik dostoni yaratildi. Ushbu doston qadimiy va ayni chog‘da zamonaviy Toshkent shahriga bag‘ishlangan. Shayxzoda nafaqat lirik shoir, balki, iste‘dodli dramaturg hamdir. 1960-yilda yozgan “Mirzo Ulug‘bek” tragediyasida buyuk o‘zbek olimi, munajjimi va ma‘rifatparvar hukmdori obrazini yaratdi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki Maqsud Shayxzoda Ozbarbayjon va O‘zbek xalq adabiyotining eng zabardast shoir va adiblaridan hisoblanadi. Mana necha yildirki ijodiy asarlari so‘ngan emas va qalbimizning tub tubidan joy olgan. 1-Prezidentimiz I.A. Karimov tashabbusi bilan Maqsud Shayxzoda nomiga medal, order, va stipendiyalar joriy etilgan. Uning asarlari va hayotiga qiziquvchi yoshlarimiz juda ko‘p va bundan

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

keyin ham kamaymaydi . Maqsud Shayxzodaning ijodi shu qadar qiziqki u faqat bir yo‘nalishda emas balki turli xil yo‘nalishlarda juda qiziq faoliyat ko‘rsatgan.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Mamurova, F. I. (2021, May). ARTIST OF UZBEKISTAN MAKSUD SHEIKHZADE. In E-Conference Globe (pp. 176-178).
2. Mamurova, F. I., & ugli Abdubahabov, A. A. (2023). TWO FOLK POETS. "TRENDS OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE", 1(3), 23-30.
3. Islomovna, M. F., & Abduvoxob o‘g‘li, A. A. (2023, January). Maqsud Shayxzodaning Hayoti Va Ijodi. In Interdisciplinary Conference of Young Scholars in Social Sciences (USA) (pp. 19-20).
4. Mamurova, F. I. (2021, May). ARTIST OF UZBEKISTAN MAKSUD SHEIKHZADE. In E-Conference Globe (pp. 176-178).
5. Тошев И. И., Абдуллаев С. С. Мемориальный комплекс Бахоуддин Накшбанди в Бухаре //Universum: общественные науки. – 2022. – №. 2 (81). – С. 11-14.
6. Тошев И. И., Абдуллаев С. С. Торговые купола Бухары //Интернаука. – 2018. – №. 14-1. – С. 31-33.
7. Тошев, И. И., Абдуллаев, С. С., & Бадриддинов, С. Н. (2022). Популярные памятники и достопримечательности Бухары (минарет Калян, торговые купола). *Universum: общественные науки*, (2 (81)), 7-10.
8. Абдуллаев, С. С., Бакаев, Ш. Ш., Остонова, Г. Р., & Шарипов, Ш. Ш. (2021). Орнаментальная символика в народном декоративно-прикладном искусстве Бухары. *European science*, (2 (58)), 17-19.
9. Абдуллаев, Сухроб Сайфуллаевич. "ЭСТЕТИКА ЦВЕТА В ВОСПИТАНИИ ПЛАСТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ АРХИТЕКТОРА." *PEDAGOGS journali* 1.1 (2022): 384-386.
10. Абдуллаев С. С., Шарипов Ш. Ш. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА СТУДЕНТОВ СРЕДСТВАМИ НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА //XXI ASRDA INNOVATION TECHNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR. – 2023. – Т. 1. – №. 5. – С. 80-85.
11. Абдуллаев С. С. РОЛЬ СРЕДНЕВЕКОВОЙ ЛИТЕРАТУРЫ ВОСТОКА В СОЗДАНИИ СЮЖЕТОВ МИНИАТЮРЫ СРЕДНЕЙ АЗИИ //Inter education & global study. – 2023. – №. 2. – С. 100-108.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

12. Laue S., Abdullaev S. S. Legends and True Stories about the Samanid Mausoleum //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 308-311.
13. Botirov, J. S., Bakaev, S. S., Avliyakov, M. M., Shirinov, A. L., & Abdullaev, S. S. (2021). The same goes for art classes in private schools specific properties. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government Vol, 27(2)*.
14. Abdullayev¹ S. F., Abdullayev S. S. TRANSLATION OF CULTURAL VALUES IN THE ARTISTIC HERITAGE OF TRADITIONAL APPLIED ARTS OF BUKHARA.
15. Абдуллаев С. С. РОЛЬ СРЕДНЕВЕКОВОЙ ЛИТЕРАТУРЫ ВОСТОКА В СОЗДАНИИ СЮЖЕТОВ МИНИАТЮРЫ СРЕДНЕЙ АЗИИ //Inter education & global study. – 2023. – №. 2. – С. 100-108.
16. Jurayevich J. K., Sayfullayevich A. S. THE UNIQUE OF BUKHARA JEWS IN THE DYE INDUSTRY AND WEAVING CRAFT //Euro-Asia Conferences. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 48-53.
17. Sayfullayevich A. S. CHALLENGES OF TRAINING FINE ARTS TEACHERS IN THE PRESENT //International Conference on Research Identity, Value and Ethics. – 2023. – С. 348-353.
18. Abdullaev S., Mamatov D. Pedagogical foundations in the teaching of folk arts and crafts of Uzbekistan in the training of teachers of fine arts //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2023. – Т. 420. – С. 10019.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА ШАКЛЛАНАЁТГАН ЎСМИР ШАХСИДА ИЖТИМОЙ ТАРМОҚЛАР ҲАҚИДА ТУШУНЧА

Шакаршоҳ МУҚИМОВ

Осиё халқаро университети магистранти

Annotatsiya: Интернет бугунги кунда қулай фаолият жараёни ўзаро танишиш, билдириш, дўстлашиш учун тузилган. Ижтимоий тармоқлардан ҳар бир инсон қизиқиши ва манфаатига кўра фойдаланади. Баъзи инсонлар ундан роҳат-фароғат излайди ва қимматли вақтини йўқотиб, кераксиз нарсалар билан банд бўлади. Шу сабабли, бугунги кунда турли кўринишдаги ахборот воситаларининг нозик жиҳатларини ҳар бир онгли киши англаб етиши лозим. Ушбу мақолада ижтимоий тармоқларнинг ёшлар маънавиятига қандай таъсир кўрсатишининг баъзи масалалари фалсафий таҳлил этилган.

Калит сўзлар: ёшлар, маънавият, ёшлар маънавияти, тафаккур, фаоллик, ижтимоий тармоқлар, Интернет, интернетга қарамлик.

РОЛЬ И ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ У ЧЕЛОВЕКА ПОДРОСТКА, СФОРМИРОВАННАЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Шакаршоҳ МУҚИМОВ

Магистрант Азиатского международного университета

Аннотация: Социальные сети создаются для взаимного знакомства, оповещения, дружбы. Каждый пользуется социальными сетями по своим интересам и интересам. Некоторые люди ищут в этом удовольствия, тратят свое драгоценное время и занимаются ненужными вещами. Поэтому каждый сознательный человек сегодня должен понимать нюансы различных форм носителей информации. В данной статье философски анализируются некоторые вопросы того, как социальные сети влияют на духовность людей.

Ключевые слова: действия, духовность, духовность действий, мышление, активизм, социальные сети, Интернет, интернет-зависимость.

THE ROLE AND CHARACTERISTICS OF SOCIAL NETWORKS IN A TEENAGE PERSON FORMED UNDER GLOBALIZATION

Shakarshox MUQIMOV

Graduate student of Asian International University

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Abstract: Social networks are created for mutual acquaintance, notification, friendship. Everyone uses social networks according to their interests and interests. Some people seek pleasure from it and waste their valuable time and get busy with unnecessary things. Therefore, every conscious person should understand the nuances of various forms of information media today. In this article, some issues of how social networks affect the spirituality of people are analyzed philosophically.

Key words: actions, spirituality, spirituality of actions, thinking, activism, social networks, Internet, Internet addiction.

Маълумки, дунё аҳолисининг тахминан 40% интернетдаги ижтимоий тармоқлардан фойдаланади. Биз ҳар куни ижтимоий тармоққа ўртача икки соат вақт сарфлаймиз: ёзувлар нашр этамиз, фотосуратлар алмашамиз, дўстларимизнинг хабарларига муносабат билдирамиз. Ҳар дақиқада ижтимоий тармоқ фойдаланувчилари Snapchat-га ярим миллионга яқин твит ва фотосуратларни юборишади. Агар ижтимоий медиа бизнинг ҳаётимизда бундай катта рол ўйнаса, унда бу бизга қандай таъсир қилишини тушуниш жуда муҳимдир.

Аслида ижтимоий тармоқларнинг асосий вазифаси дастлаб ташкил этилган пайтларда одамларга узоқдаги таниши билан алоқа қилиш, улар ўртасида ўзаро онлайн мулоқотни йўлга қўйиш эди. Бироқ бугун уларнинг функциялари тобора кенгайиб бормоқда. Энг аввало, ёшлар онгига ва маънавиятига таъсир кўрсатишнинг қудратли ахборот-сиёсий воситасига айланмоқда. Ушбу мақолада илгари сурилган мавзунинг долзарблиги ҳозирги кунда қарама-қаршилик мавжудлигидан келиб чиқади. Яъни, бир томондан, замонавий ёш инсонни ижтимоий тармоқларсиз тасаввур қилишнинг иложи йўқ, бошқа томондан, таъсирни кузатиб бориш қийин ижтимоий тармоқлар ёшларни шакллантириш, маънавий ва ахлоқий фазилатларни тарбиялаш бор. Шу жиҳатдан, бугунги кунда ахборот технологиялари инсон фаолиятининг барча соҳаларига татбиқ этилмоқда. Ёшлар, айниқса, Интернетда ҳимоясиздир. Жаҳон тармоғида доимий иштирок этиш, ота-оналар назорати йўқлиги, болаларнинг ахборот маданиятини билмаслик кўпинча ўспиринларнинг Интернетга қарам бўлишига олиб келиши мумкин.

Ёшлар маънавияти масаласи нафақат бугунги кунда балки олдинги даврларда ҳам муҳим ва аҳамиятли муаммолар тарзида эътибор берилган. Айниқса, ёшлар маънавиятини шакллантириш муаммоси турли даражадаги жамият ва фалсафа, психология, социология каби фанларнинг ихтисослашуви билан боғлиқ бўлган гуманитар билимларнинг бирлашмасидан иборат.

Ёшлар маънавиятини шакллантириш билан боғлиқ муаммолар муаллифлар томонидан дунёқарашнинг турли позициялари, маданий ва тарихий анъаналари ва мактаблари, услубий ва концептуал асосларидан кўриб чиқилган. Хусусан, рус файласуфлари Д.М. Азаматова, Р.Г. Апресян, А. И. Арнолдов, Е. А. Баллер, О. А. Беленкова, Б.С. Галимова, Д. Ж. Валеева, А.А. Валков, У. С. Вилданова, Г. Н. Волков, В. Е. Давидович, Ю. А. Жданов, М. Т. Иовчук, В. В. Куравлев, Н.С. Злобин,

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Л. Н. Коган, Г. Г. Квасов, И.К.Кучмаева, Е. С. Маркарян, В. М. Межуев, Е. А. Орлова, С. М. Поздьева, Ф.Б. Содиқов, Ф.А.Хазиев ва бошқаларнинг асарлари киритиш мумкин.

Глобаллашув шароитида маънавий масалалари, ёшлар маънавияти, маънавий қадриятлар ва маънавий янгиланишнинг хусусиятлари мустақилликнинг дастлабки йилларида Т.Маҳмудов, Ж.Туленов, С.Шермухамедов, А.Жалалов, Э.Юсупов каби атоқли олимлар томонидан ўрганилган бўлса, ҳозирги маънавий янгиланишнинг турли жиҳатлари Б.Алиев, С.Отамуродов, С.Бердикулов, Д.Норқулов, А.Умаров, Ш.Мадаева, С.Мамашокиров, Ж.С.Раматов, М.Қаҳҳарова, Г.Туленова, С.Рахимов ва бошқалар томонидан тадқиқ этилмоқда.

Ижтимоий тармоқларнинг ёшлар маънавиятига, тафаккурига, онгига таъсири масаласининг баъзи бир жиҳатларини ўрганган олимлар қаторига инглиз олимларидан Петер Э.Маеух, Стеве Жонес, рус олимларидан Е.Вайнер, Е.Горний, В.Паско, В.Сухарова, О.Криштановская, шунингдек, ўзбек олимларидан филология фанлари номзоди Д.Рашидова, файласуфлардан Ж.Раматов, И.Саифназаров, А.Мўминов, А.Мухторов, Б.Хусанов, Г.Ғаффарова, Н.Сайдалиева, К.Мавлянова қабилар томонидан нашр этилган мақолаларни киритиш мумкин.

Мақолани тайёрлашда тарихийлик, танқидийлик, тизимли методлардан фойдаланилди.

"Ижтимоий тармоқ" тушунчаси 1954 йилда пайдо бўлган бўлиб, ўтган асрнинг 30-йилларида ўрганиш бошланган. Ушбу концепцияни социолог Жеймс Барнс киритган: "ижтимоий тармоқ" бу ижтимоий объектлар (одамлар ёки ташкилотлар) ва улар ўртасидаги алоқалар (ижтимоий муносабатлар) бўлган тугунлар гуруҳидан иборат бўлган ижтимоий тузилишдир. Оддий қилиб айтганда, бу таниш одамларнинг маълум бир гуруҳи, бу ерда одам ўзи марказ бўлиб, дўстлари эса филиаллардир.

Компьютер технологияларидан фойдаланган ҳолда биринчи ижтимоий тармоқ 1971 йилда ARPA Net-да ҳарбийлар томонидан ишлатилган электрон почта технологияси эди. Кейин, 1988 йилда фин талабаси Ярко Ойкаринен реал вақтда мулоқот қилиш имкониятини яратган «IRC» технологиясини (инглизча Internet Relay Chat – узатиладиган интернет-суҳбат) ихтиро қилди. 1991 йилда инглиз олими Тим Бернерс-Ли туфайли оммалашган Интернет ихтироси муҳим воқеа бўлди.

1995 йилда Рэнди Конрад Classmates.com - замонавий маънода биринчи ижтимоий тармоқни яратди. Концепция жуда катта талабга айланди ҳамда шу йил Интернетдаги ижтимоий тармоқларнинг жадал ривожланиши бошланади. Бугунги кунда ушбу тармоқ ҳали ҳам дунёдаги энг машҳур тармоқлардан бири бўлиб, 50 миллиондан ортиқ фойдаланувчига эга.

Ижтимоий тармоқларнинг кенг миқёсида оммалашуви 2004 йилдан кейинги даврга тўғри келади. Шу йили АҚШ да кейинчалик дунёга машҳур бўлган —Facebook жамоатчилик тармоғига асос солинди.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Ёшлар маънавиятини шакллантириш, ахлоқий тақдирни белгилаш ва умумбашарий инсоний қадриятларни дунёга жорий этиш муаммоси кўплаб авлод тадқиқотчилари томонидан ишлаб чиқилган абадий масалалардан биридир. Маънавият мавзусини қамраб олган илмий адабиётлар жуда кўп, турли хил таърифлар, талқинлар ва тадқиқот йўналишларини ўз ичига олади. Ушбу муаммони ўрганишга ёндашувларнинг хилма-хиллиги, асосан, маънавиятнинг умумлаштирилган назариясининг йўқлиги билан боғлиқ.

Жамиятнинг махсус гуруҳи сифатида ёшларга илмий ёндашиш, ёшларнинг турмуш тарзи ва маданиятининг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, гуманитар фанлар бўйича кўплаб маҳаллий олимларнинг асарларида ўз аксини топган. Ҳозирги президентимиз Ш.Мирзиёевнинг —Миллий тикланишдан — миллий юксалиш сари|| асарида ёшларни маънавий етук инсон этиб тарбиялаш, чинакам маърифат ва юксак маданият эгаси бўлиш узлуксиз ҳаётиш эҳтиёжга айланиши, ёшлар билими, савиясини ошириш учун илм-маърифат, юксак маънавият кераклиги илгари сурилган [2].

М.Қуронов, А.Қодиров, Ш.Акрамовалар томонидан —Ёшларда мафкуравий иммунитетни шакллантириш|| монографиясида ёшларни этиб тарбиялаш, уларда мафкуравий иммунитетни шакллантириш, ижтимоий тармоқлардаги ёт ғоялар таъсирига тушиб қолишининг олдини олиш каби масалалар таҳлил этилган[10].

Г.Ғаффарова ижтимоий тармоқларнинг ёшлар тафаккури ва фаоллигига таъсири, ахборотлашган жамиятда маънавиятдаги ўзгаришлар, янгиланаётган Ўзбекистонда инсон капиталини ривожлантиришда маънавиятнинг ўрнини [6-9] ёритиб берган.

XXI асрда замонавий ахборот-коммуникация технологиялари, хусусан, интернетнинг ҳаётимиздаги ўрни ва аҳамияти шиддат билан ошиб бормоқда. Албатта, интернет орқали дунёнинг исталган нуқтаси билан тезкор алоқа ўрнатиш, зудлик билан зарур ахборот ва маълумотларни олиш, билим ва маърифатни оширишда унинг беқиёс ўрни ва аҳамияти бор. Шунингдек, Интернетнинг пайдо бўлиши билан ҳаётнинг жуда кўп соҳаларида, жумладан, кундалик маиший хизматлардан тортиб, бизнес ва менежмент, юридик ва консуллик хизматлари ва хатто давлат бошқарувигача бирин-кетин виртуал дунёга кўча бошлади.

Мутахассисларнинг фикрича, замонавий жамиятда ижтимоий тармоқлардан фойдаланишнинг асосий устунлиги мулоқот эркинлиги ҳисобланади. Дарҳақиқат, бугун ижтимоий, маданий, иқтисодий ва сиёсий барча-барча соҳаларда глобал тармоқнинг чексиз-чегарасиз имкониятларини ҳисобга олмаслик, ундан маълум мақсадлар йўлида фойдаланмаслик, таъбир жоиз бўлса, замондан орқада қолиш, деганидир. Бу масала бевосита ёшлар фаолияти ва маънавиятига ҳам дахлдор.

Хўш, ижтимоий тармоқлар нима? У ёшлар тафаккури ва фаолиятига ҳамда ёшлар маънавиятига қандай таъсир қилади?

Википедия сайтида таъкидланишича, ижтимоий тармоқ «мулоқот қилиш, танишиш, қизиқишлари ўхшаш ёки офлайн алоқада бўлган одамлар ўртасида

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ижтимоий алоқаларни яратиш, шунингдек кўнгил очиш (музыка, филмлар) ва иш учун ишлатиладиган онлайн платформа»дир. Дарҳақиқат, ижтимоий тармоқлар виртуал олам интернетдаги худди шундай «ари уяси»дир. Улар пайдо бўлганига унчалик кўп бўлгани йўқ. Ушбу тармоқда дастлаб қизиқишлари ёки касблари бўйича бирлашган бўлса, ҳозирги кунда бу гоё кенгайиб, дўстлар, танишлар, ҳамкасблар уларга қўшила бошладилар.

Ҳозирда йирик ижтимоий тармоқларда фойдаланувчилар сони миллионлаб, миллиардлаб кишига етган. Улар ўзаро мулоқот қиладилар, сайтларга ўзларининг, яқинларининг фотосуратлари, видеоларини қўядилар, у ёки бу мавзуда фикр алмашадилар. Кимлардир бу сайтларда ўзларининг унут бўлиб кетган танишларини, болаликдаги дўстларини топадилар.

Дарҳақиқат, ижтимоий тармоқларда фақат дўстлар, танишларнигина эмас, хатто машҳур инсонларни ҳам учратиш мумкин. Юлдузлар ўз саҳифаларини очиб, унда ҳаётларидаги қизиқарли воқеаларни ёзадилар, суратларни бериб борадилар. Шу билан бирга тармоқлар ичида кўплаб ҳамжамиятлар очилган – уларни исталган фойдаланувчи ўз қизиқишига қараб очиши ва дўстларини таклиф қилиши мумкин. Ҳамжамиятларнинг мавзулари хилма-хил – футбол, тикувчилик, автомобил ва ҳ.к. Шундай қилиб, инсоният нимага қизиқса, ҳаммаси мавжуд. Ҳамжамият ичида унинг аъзолари ўзаро фикр алмашадилар. Баъзи ҳамжамиятларга истаган киши аъзо бўлиши мумкин, баъзилари эса ёпиқ саналиб, унга фақат аъзолардан бирининг тавсияси билан ёки ҳамжамият маъмури рухсати билан қўшилса бўлади.

Айтиш керакки, ижтимоий тармоқлар бугунги кунимизнинг энг асосий вақт ўтказувчи омили ҳисобланади. Айниқса ёшлар ижтимоий тармоқлар касалига учрашган. Бизнинг диёримизда дастлаб энг асосий ижтимоий тармоқ сифатида —однокласники|| ижтимоий тармоқ кенг оммалашган. Дарҳақиқат, Однокласники ижтимоий тармоғи синфдошларни - лицей (коллеж) курсдошларни, институт (университет) курсдошларни, қариндошларни, ҳамкасабаларни хуллас яқин дўстларни топиб, улар билан гаплашишга имкон берувчи кўптилли тармоқ ҳисобланади [4, 6]. Бу ижтимоий тармоқ 2006 йилда ишга тушган. Унинг тузувчиси россиялик веб-дастурчи Алберт Попков ҳисобланади. Сайт фойдаланувчиларнинг асосий ёши 14-55 ёшни ташкил қилади. Дастлаб бу сайтдан рўйхатдан ўтиш пуллик бўлган, кейинроқ 2010 йилдан бу хизмат бепул деб эълон қилинган.

Энг муҳими, ижтимоий тармоқлар ёшларнинг анъанавий мулоқот шаклини тубдан ўзгартириб юборди. Олис масофадан туриб нафақат эшитиб, балки кўриш имкониятининг юзага келиши виртуал суҳбатларни кескин оммалаштирди. Кейинги 15-20 йил давомида дунё мамлакатлари аҳолиси, шу жумладан, ўзбекистонлик ёшлар ҳаётида мобил алоқа урф тусини олган бўлса, ҳозирги даврга келиб мобил ускуналардаги WhatsApp, ICQ, MSN Messenger ва Telegram орқали матнли мулоқот оммавийлик касб этмоқда.

Айниқса, facebook тармоғидаги турли гуруҳлар фойдаланувчилар орасида обрў қозонди. Бу тармоқдаги гуруҳларда одамлар орасидаги турли вазиятлар

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

муаммолар кўриб чиқилиб, маълум вақтда ҳал қилинмоқда. Шу билан бирга *instagram* ҳам ёшлар орасида машҳур бўлиб, унда асосан ёшлар кундалик ҳаётидаги воқеаларни фото ва видео орқали ёритиш урф бўлган. Қайд этиш керак, бугунги кунда дунё аҳолисининг қарийб ярми – яъни 3 млрд.га яқин киши турли ижтимоий тармоқлардан фойдаланмоқда. Шулардан энг катта қисми – 2 млрд. одам —*Facebook*да. <https://napoleoncat.com> сайти берган маълумотга кўра, Ўзбекистонда —*Facebook* тармоғидан фойдаланувчилар 1 миллионга яқинлашиб қолган [5]. Улар ўртача 25-34 ёшда бўлиб, 65,5 фоизини эркаклар, 34,5 фоизини хотин-қизларимиз ташкил этар экан.

Айни пайтда дунёда 1 млрд.лик аудиторияга эга *Instagram* Ўзбекистонда 1.586.500 нафар фойдаланувчига эга. 2.476.590 лик *Facebook* эса мамлакатимизда 686.400 кишини бирлаштирган. 200 млн.лик *Telegram* – Ўзбекистонда 18 млн. кишига хизмат кўрсатмоқда [11].

Айтиш мумкинки, ижтимоий тармоқ деганда кўз олдимизга ҳозирги кун таърифи билан айтадиган бўлсак Виртуал олам деган тушунча келадиган бўлиб қолди. Ҳозирги кунда ижтимоий тармоқларнинг сони кўпайгандан кўпайиб бормоқда, бу ўз навбатида жамиятга катта таъсирини бериб келмоқда. Ижтимоий тармоқлар шундай кучга эга бўлдики узоқдаги дўстингни яқинлаштириб, яқиндаги дўстингни узоқлаштиришга олиб келди. Бу ўз навбатида жамият аъзолари орасида саросима ва бетартибликни келтириб чиқармоқда. Лекин ижтимоий тармоқлар ҳозирги кунда ёшларга кенг имкониятларни ҳам яратиб бермоқда. Жумладан, турли давлат ёшлари бир-бирлари билан фикр алмашиб саволларига жавоб топишда, катта ютуқларга эришишда ижтимоий тармоқларнинг беқиёс ёрдамлари фойда бериб келмоқда. Шу сабабли ёшларнинг онгини ва ниятини тўғри йўналтира олишни ўргатсак ижтимоий тармоқлардан ҳам керакли натижаларни олсак бўлади.

Шуни тан олиш керакки, ижобий томонлари билан бир қаторда унинг салбий томонлари ҳам мавжуд. Чунки оммавий алоқа воситалари орқали онгни ва ақлни эгаллаш таҳдиди мавжуд экан, жиддий қўрқув учун асослар мавжуд. Муаммони, айниқса, ижтимоий тармоқларда салбий маълумотлар оқимининг кўпайиши кучайтирмоқда. Сабаби, ёшлар ўзларининг тажрибасизликлари сабабли келган маълумотларни таҳлил қилиш ва синтез қилишга қодир эмаслар. Эҳтимол, ёлғон ва холис маълумотлар уни осонликча йўлдан оздириши мумкин.

Шу ўринда савол туғилади, Нега ижтимоий тармоқларда асосиз янгиликлар ва ғийбат тарқатилмоқда? Нима учун аҳоли, асосан ёшлар, уларга ишонишади? Бунда давлат органлари, муассаса ва ташкилотларнинг матбуот хизматлари ҳам айбдор. Агар бирор жойда бирор нарса юз берса, бу жараён ҳақидаги маълумотлар гувоҳлар, кузатувчилар томонидан Интернет орқали тарқатилади. Аслида, бундай вазиятларда айнан матбуот хизматлари маълумот беришлари керак. Улар туну кун фаол ишлашлари керак.

Шундай қилиб, ижтимоий тармоқларнинг одамлар ҳаётига таъсири жуда катта, кўпчилик бу ҳодисанинг кўламини тўлиқ англамайдилар ва ахир ижтимоий

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

тармоқлар аллақачон Интернетдаги энг оммабоп фаолиятдир. Бугунги кунда дунёдаги энг кўп ташриф буюриладиган 100 та сайтдан 20 таси классик ижтимоий тармоқлар, яна 60 таси у ёки бу даражада ижтимоийлашмоқда. Дунё бўйлаб компанияларнинг 80% дан ортиғи ўз ишларида ижтимоий тармоқлардан фойдаланадилар. Одамларнинг 78 фоизга яқини ижтимоий тармоқлардаги маълумотларга ишонади.

Ижтимоий тармоқларнинг ёшлар маънавияти ва тафаккурига кўрсатаётган ҳам ижобий ҳам салбий жиҳатларини таъкидлаш лозим. Биринчидан, ижтимоий тармоқларнинг ёшлар маънавиятини ривожлантиришга таъсир этадиган ижобий хусусиятларига хайрия тадбирлари ташкил этиш, ёшларни уюштириш, имконияти бор кишиларни шу ишга жалб этиш, дўстлар орттириш, ёшлар ўзларининг фаолиятларига тегишли маълумотларни олиш, узатиш кабиларни киритиш мумкин.

Иккинчидан, ижтимоий тармоқларнинг ёшлар маънавиятини ривожлантиришга таъсир этадиган салбий хусусиятларига ахлоқсизлик, фахш, бузуқликни тарғиб қилувчи сайтлар ва уларнинг саҳифалари кенг ёйилгани; миш-миш, ёлғон, уйдирмалар, бузғунчи ғоялар, сохталаштириш, тарафкашликнинг ёйилгани; эълон қилинган айрим мақолаларда ишончли манбаларнинг йўқлиги, қайси китоб ёки сайтдан олинганлиги, ким ёзганлиги ҳақида маълумотнинг йўқлиги, бировларнинг ҳақларини поймол этиш, уларнинг ёзган мақолаларини ўзлаштириб олиб, маънавий, интеллектуал ҳуқуқларнинг бузилиши содир бўлиши; ушбу тармоқларда инсоний алоқалар заифлашади, юзма-юз кўришиш бўлмагани учун ўзаро меҳр камаяди, воқеликдан узилиб қолиш юз беради, оилавий аҳилликка салбий таъсир қилиши; ёшларнинг ижтимоий тармоқлардан нотўғри фойдаланиши вақтнинг исроф бўлишига, керагидан ортиқ фойдаланиш эса, унга ўрганиб қолиши; мақтанчоқликнинг ёйилгани, яъни ижтимоий тармоқ фойдаланувчилари кийган кийимлари, еган овқатларини ўз саҳифаларига жойлаштиришлари оқибатида мақтанчоқлик, барчанинг эътиборида, диққат марказида бўлиш хоҳиши кучайиб, камбағал, ночор аҳволда яшаётганларнинг ҳис-туйғулари эътиборга олинмайдиган кайфият юзага келади.

Шу билан бирга, ижтимоий тармоқлар қуйидаги хавфли таъсирларга эга: интернет тармоғига боғланиб қолиш; ўқиш ва билим олишга энгилтаклик билан муносабатда бўлиш (Интернетдан тайёр дарс ишланмалари, математик масалалар ечимларини осонгина топиш ҳисобига дарс топшириқларини мустақил бажармаслик); жисмоний ривожланишига салбий таъсир хавфи, яъни боланинг фаол ҳаракатда бўлмай, узоқ вақт монитор рўпарасида ўтиришига тўғри келиши ва бошқалар.

Албатта, ижтимоий тармоқ манбаларида болаларга ҳақиқий ҳаётдаги каби виртуал оламда ҳам тартиб-интизом қоидалари мавжудлигини тушунтириб бориш энг биринчи навбатдаги вазифадир. Шу билан бирга ижтимоий тармоқлар ҳозирги кунда ёшлар тафаккурига ижобий таъсир этиши билан бирга жуда кўплаб ёшларни

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ижтимоий тармоқлар вақтини ўғирламоқда, интернет-клубларда, мобил телефонларда ёшлар айна ўқиб илм ҳосил қиладиган пайтларида вақтларини бекорчи ўйинларга, ахлоқий бузуқ ҳаракатлар, эстетик жиҳатдан савияси анча паст бўлган фото суратлар ва видео файлларни кўриш билан умрини хазон қилмоқда.

Албатта, ёшларнинг ижтимоий тармоқларда мутлоқа нотаниш шахслар билан танишишга уринаётгани ташвишли ҳолат. Бу эса жамиятда илмсизлик жоҳилликнинг, ахлоқсизликни томир ёйилишига ҳамда ёшлар онги ва маданиятига салбий таъсир қилади. Буларнинг олдини олиш учун, ёшларни бўш вақтини мазмунли ва қизиқарли ташкил этиш, таълим муассасаларида ёшларни ўқишдан ташқари бўш вақтларини мазмунли ташкил этиш учун спорт тўғараклари, мусиқа тўғараклари, фан тўғараклари давомий тарзда ва энг асосийси ёшларни қизиқтира оладиган даражада ташкил этиш, шу билан бирга ёшларни иқтидорлисини топиш ва уларни тарбиялаш зарур. Бунинг учун —Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Қонунида ёшларга оид давлат сиёсатини рўёбга чиқаришни амалга оширувчи ҳамда унда иштирок этувчи органлар ва муассасалар биргаликда, хусусан нодавлат нотижорат ташкилотлари томонидан ёшларни қизиқиши ва ёш хусусиятидан келиб чиқиб турли хил формлар ташкил этиш лозим. Шунингдек, сайёрамизнинг эртанги куни, фаровонлиги фарзандларимиз қандай инсон бўлиб камолга етиши билан боғлиқ. Бизнинг асосий вазифамиз – ёшларнинг ўз салоҳиятини намоён қилиши учун зарур шароитлар яратишдан иборат.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Z.S.Elov. SUD-PSIXOLOGIK EKSPERTIZASI TARIXI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI (ilmiy manbalar tahlili asosida). Pedagogik va psixologik tadqiqotlar. 2 (1), 3-8 2024
2. Z.S.Elov. AFFEKT HOLATI VA UNING SUD-PSIXOLOGIK EKSPERTIZASI: <https://doi.org/10.53885/edinres>. Таълим ва инновацион тадқиқотлар (2022 йил № 9) ISSN 2181-1709 (P) 306-311
3. Z.S.Elov. Yuridik psixologiya. Darslik. Buxoro-2023 486b
4. N.T.Tojiyeva, Z.S.Elov., VOYAGA YETMAGANLARGA SUDGA OID PSIXOLOGIK EKSPERTIZASINI O'TKAZILISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. Pedagogik va psixologik tadqiqotlar. 2 (1), 9-14 2024
5. Elov, Z. (2023). ДЕВИАНТ ХУЛҚ-АТВОРЛИ ЎСМИРЛАР ОРАСИДА СУИЦИДАЛ АҲЛОҚ ТУШУНЧАСИ ВА ИЛМИЙ ТАҲЛИЛЛАР. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 40(40).
6. Элов, З. С. (2023). Ўсмир шахсида деликвент ахлоқ–девиант хулқ-атвор шакли сифатида. Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar xalqaro ilmiy metodik jurnal.– Buxoro, 6, 376-378.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

7. Elov, Z. (2021). Qobiliyatning shaxs psixologiyasidagi o'rni va danning-kryuger effekti. *Pedagogik mahorat*, 1(5), 143-144.
8. Элов, З. С. (2023). ДЕВИАНТ ХУЛҚ-АТВОРЛИ ЎСМИРЛАР ТОМОНИДАН СОДИР ЭТИЛАЁТГАН НОҚОНУНИЙ ХАТТИ-ҲАРАКАТЛАРНИНГ ПСИХОЛОГИК САБАБЛАРИ: Элов Зиёдулло Сатторович, Бухоро давлат университети, Тарих ва юридик факультети Психология ва социология кафедраси доценти, Психология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD). *Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал*, (2), 292-296.
9. Elov, Z. S. (2022). Suitsidal xulq motivatsiyasi: nazariya va amaliyot.
10. Элов, З. С. (2017). ПРОФИЛАКТИКА САМОУБИЙСТВ СРЕДИ СОТРУДНИКОВ ОВД. In *Психология XXI столетия* (pp. 473-477).
11. Sobirovna, S. Y. (2023). Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ekologik tarbiya berish. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR*, 1(4), 160-166.
12. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. *Вестник науки и образования*, (15-3 (118)), 40-42.
13. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In *НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ* (pp. 10-12).
14. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. *Universum: технические науки*, (4-1 (109)), 41-43.
15. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ МАТЕМАТИКИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК ДЛЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: Сайфуллаева Нозима Баходировна, преподаватель кафедры “Теория начального образования”, Бухарский государственный университет. Город Бухара. Республика Узбекистан. *Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал*, (1), 305-307.
16. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). Методы Организации Уроков Математики В Начальных Классах С Использованием Цифровых Технологий. *Miasto Przyszłości*, 35, 388-390.
17. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ МАТЕМАТИКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 292-292.
18. Сайфуллаева, Н. Б. (2019). Роль дидактических игр в умственном развитии учащихся в математике начального класса. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILISOPHY, PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY* (pp. 102-106).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

19. Сайфуллаева, Н. Б., & Марданова, Ф. Я. (2021). НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ. *Проблемы науки*, 84.

20. Сайфуллаева, Н. Б. (2020). Важные особенности дидактических игр в процессе обучения математике в начальных школах. In *ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ* (pp. 60-62).

21. Сайфуллаева, Н. Б., & Мурадова, Я. М. (2020). Пути эффективного использования методов обучения математике в начальных классах. In *EUROPEAN RESEARCH* (pp. 121-123).

22. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). Методы определения потребностей обучающихся в процессе использования облачных технологий в образовании. *Universum: технические науки*, (2-1 (95)), 57-59.

23. Сайфуллаева, Н. Б., & Саидова, Г. Э. (2019). Повышение эффективности занятий, используя интерактивные методы в начальном образовании. *Научный журнал*, (6 (40)), 101-102.

24. Bahodirovna, S. N. (2023). KINDERGARTEN, SCHOOL AND FAMILY PARTNERSHIP IN TEACHING CHILDREN IN MATHEMATICS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 383-388.

25. Bahodirovna, S. N. (2023). FORMING CHILDREN'S IDEAS ABOUT THE SIZE OF OBJECTS AND THEIR MEASUREMENT. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 102-107.

26. Bahodirovna, S. N. (2023). Organization Forms of the Development of Primary Mathematical Concepts in Children. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 138-143.

27. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПО МАТЕМАТИКЕ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *Проблемы педагогики*, (2 (63)), 15-17.

28. Ruziyeva, M. Y. (2020). About color symbols in folklore. *Journal of critical reviews. ISSN-2394-5125 VOL*, 7.

29. Ruziyeva, M. Y., & Aslonova, S. S. (2021). Theoretical and Practical Foundations of Teaching Folklore In Primary School. *Middle European Scientific Bulletin*, 10.

30. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

31. Yoqubovna, R. M. (2017). Expression of Attitude to Colors in Turkic National Ritual Songs. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 6(1), 54-68.
32. Yokubovna, R. M. (2020). About color symbols in folklore. *JCR*, 7(17), 461-466.
33. Ruziyeva, M. Y., & Lobar, S. (2023). Lyro-epic literary fairy tales in uzbek children's literature.
34. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
35. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). COLOR SYMBOLISM IN UZBEK FOLKLORE. *Theoretical & Applied Science*, (5), 277-284.
36. Ruzieva, M. Y. (2022). SYMBOLISM OF MYTH, SYMBOL AND COLOR. *Ann. For. Res*, 65(1), 2719-2722.
37. Ruzieva, M. (2016). Colour and its psychoanalytical interpretation in folklore. *Язык и культура (Новосибирск)*, (23), 127-130.
38. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). Color symbolism in Uzbek folklore. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 05 (85), 277-284.
39. Bahrievna, P. N., & Ro'ziyeva, M. Y. (2023). Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(6), 47-51.
40. Ro'ziyeva, M. Y. (2021). O'qish darslarida fasllar bilan bog'liq matnlar va ularning ahamiyati: DOI: 10.53885/edinres. 2021.86. 66.011 Ro 'ziyeva MY, Boshlang 'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini mudiri, fffd (PhD) Madinabonu Xayrulloeva, BuxDU, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4 kurs talabasi. In *Научно-практическая конференция* (pp. 23-24).

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

41. Ro'ziyeva, M. (2021). FOLKLORSHUNOSLIKDAGI YANGI BOSQICHLAR VA ULARNING TA'LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI: Mohichehra Ro'ziyeva, BuxDu Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası mudiri, PhD, dotsent. In *Научно-практическая конференция* (pp. 21-22).

42. Akbarovna, I. S. (2023). MILLIY HARAKATLI O'YINLARNING BOLALAR TARBIYASIDAGI IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.

43. Sitora Akbarovna Ikromova. (2023). Formation of Ideological Immunity to Destructive Information. Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies (2993-2599), 1(9), 50–54.

44. Akbarovna, I. S. (2023). Study of the Formation of Ideological Immunity By Foreign and Russian Researchers. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 235-239.

45. Akbarovna, I. S. (2023). Adolescence during Destructive Behavior Appearances the Problem Learning Condition. Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies (2993-2599), 1(9), 105-109.

46. Akbarovna, I. S. (2023). RESEARCH METHODS OF YOUTH PSYCHOLOGY. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 10(12).

47. Ikromova Sitora Akbarovna. (2023). NEUROPHYSIOLOGY BASIS OF HORMONES. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 68–77.

48. Akbarovna, I. S. (2023). Formation of Ideological Immunity to Destructive Information in Adolescents. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 119-122.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

49. Akbarovna, I. S. (2023). THE DEVELOPMENT OF CONSCIOUSNESS AND THE TEACHING OF CONCEPTS OF THE UNCONSCIOUS TO STUDENTS. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 107-114.
50. Ikromova, S. A. (2023). Cognitive processes and their description in psychology. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 115-133.
51. Akbarovna, I. S. (2023). SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS OF BEHAVIOR FORMATION IN ADOLESCENTS. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 184-191.
52. Akbarovna, I. S. (2023). NEGATIVE AND POSITIVE CHANGES IN ADOLESCENT BEHAVIOR. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 192-197.
53. Ikromova, S. A. (2023). FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF IMMUNITY TO DESTRUCTIVE IDEAS IN ADOLESCENTS. Innovation in Science, Education and Technology.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

SIMULATED EDUCATION AND MODERN MEDICINE

Aminova Mohinur Normurod qizi

Student of the Faculty of Medicine, Tashkent Medical Academy, Termiz Branch No. 1
aminovamohinur133@gmail.com

Abstract: Today, the most important urgent issue is to carry out active and useful work in the field of human health care, to improve the medical culture of our people. By strengthening both material and spiritual attention to medical science, by implementing the results of fundamental and scientific and innovative researches, the rise of medical culture in the society is achieved. As a result, this has a positive effect on the development of modern national medicine. It is known that medical culture is a solid foundation of the future of society. In this regard, first of all, young people should understand the need to have a medical culture and approach it with determination, self-confidence and responsibility, pay serious attention to the acquisition of medical knowledge, become more familiar with the theory and practice of medical activity, it is necessary to be able to connect knowledge with life and practice.

Key words: Medical education, student, educational institution, medicine, simulation education, national program.

A new approach, a new methodology, and a new professional skill are required from a teacher who is in line with the requirements of the present time, who has mastered the latest achievements of science and technology, and who can apply our national and spiritual values to the educational system. . For many years, the educational process in the system of general and professional education was built on a deductive basis in accordance with the didactic trinity "knowledge - skill - competence". it was considered that it can be absorbed. And the process of forming skills requires long and many repetitions. Therefore, an important aspect of the teacher's work in the process of forming a unique skill for a student is to constantly monitor the educational process, make the necessary corrections for the correct formation of the skill, ensure that mistakes are not repeated during repeated repetition, and most importantly, it is important to determine that errors are not detected. Therefore, in this sense, special attention is now being paid instead of simulation education. imitation using an artificial (mechanical or computer) system. Currently, there are seven groups of simulation technologies for medical education, according to the level of realism.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

The simulation method has been shown to effectively improve medical knowledge, procedural skills, ease of performing taught tasks, interprofessional communication, teamwork, and teaching skills. It's important to have a common mental model of what we mean by simulation, which David Gaba defines as "a technique, rather than a technology, of replacing or augmenting real experience with controlled experiences that fully evoke or reproduce important aspects of the real world in an interactive way." riffs. It provides a safe environment in which confidence and competence can be consistently achieved as a goal of patient care.

The difference between medical education and other types of education is that not only theoretical knowledge but also doctor's experience and practical skills are imparted to students. Professional skills and abilities are not transferred "from hand to hand" by the teacher to the student along with knowledge. These skills are formed as a result of the student's independent activities organized by experienced teachers. In medical universities, we must create such an environment in which the student's needs for self-improvement and learning must be developed. Because medical education does not end after graduation, but continues "for a lifetime". The task of a pedagogue of a medical university is to clearly organize and effectively manage the independent activities of students, that is, to set tasks, correct the ways to solve them, record and evaluate the results of student efforts. If a student does not learn to learn independently, then he will not become a good doctor who can correctly analyze his work and make a critical observation. But today, despite all our efforts, graduates of medical universities do not have practical skills to work on high-tech, innovative equipment. Often their knowledge is limited only to theory. Only a number of young doctors can improve their skills in foreign clinics or educational institutions, because their costs are quite high. Doctors must constantly apply the acquired skills. Traditional forms of medical education do not provide a completely safe and effective training before the doctor is actively working with patients. In addition, the current forms of monitoring the level of competence of doctors are inconsistent or insufficient.

In the department of simulation training, practical training in internal medicine for students of the 3rd-5th year is carried out on the basis of simulation training. Simulation techniques and technologies, algorithms and standards, simulators and phantoms help students learn skills and acquire practical skills in the form of automaticity. In the process of simulation, it is possible to create a pre-learning environment that allows the use of existing clinical devices and consumables in "real" conditions, in real time. Unlike the usual conditions of the classroom, simulators allow the student to experience extreme

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

situations, o It allows to think independently and actively, not to memorize information passively. In the 1st stage of training, students of 3-4 years repeat and improve the methods of examining patients in normal and pathological conditions by organs and systems (palpation of lungs and heart, percussion, auscultation, measurement of AB). Students will also have the opportunity to learn the skills of recording an EKG and analyzing changes. At this stage of training, students' acquired practical skills are monitored through test control. In the 2nd stage of training, 5th-year students learn to make a diagnosis and provide practical assistance in urgent cases adapted to real situations based on the "Patient came to the doctor" training.

Conclusion: The correct organization of the practice process using simulation technologies provides an opportunity to acquire professional practical skills at a higher level than the theoretical description and is one of the effective teaching methods for the formation of students' professional skills.

REFERENCES:

1. Gaba D. The future of simulation in healthcare. Qual Saf Healthc 2004.
2. Rubio-Gurung S, Putet G, Touzet S, et al. In situ simulation neonatal resuscitation training.
3. Kneebone RL. Crossing the Line: Simulation and Borderlands. Simul Healthc 2006.
4. Kerr J, Bradley P. Simulation in medical education. In: Swanick T, ed. Understanding Medical Education Series, 2014.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

LAVANDA XUSUSIYATLARI VA AMALIY AHAMIYATI

Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali

Shoberdiyeva Sitora Shavkat qizi

sitorashoberdiyeva@gmail.com

Qo`shoqova Gulhayo Baxodir qizi

[qo`shoqovagulhayo@gmail.com](mailto:qo`shoqovagulhayo@gmail.com)

Ashurova Lobar Olimjonovna

ashurovalobar1@gmail.com

Annotatsiya lavandaning amaliy ahamiyati, kimyoviy tarkibi va foydali xususiyatlari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Lavandula angustifolia, sineol, geraniol, borneol, kumarin.

Kirish. Hozirgi davrda o'simliklar introduksiyasining ahamiyati kamaymasdan, aksincha, ehtiyoj oshib bormoqda. Sayyoramiz o'simliklari resurslarini o'zlashtirishning yangi istiqbollari ochib bermoqda. Ertapishar, serhosil, turli kasalliklarga chidamli, mahaliy tuproq-iqlim sharoitlariga moslashgan va boshqa foydali xo'jalik belgilarga ega o'simliklarni tanlash va sinash jarayonida ham o'simliklar introduksiyasini o'rni beqiyosdir. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 20 maydagi PF-139-sonli dorivor o'simliklar xom ashyo bazasidan samarali foydalanish, kasalliklarning oldini olish va davolashda dorivor o'simliklarni keng qo'llash, dorivor o'simliklarning madaniy plantatsiyalarini barpo etayotgan tadbirkorlik subyektlarini qo'llab quvvatlash orqali chuqur qayta ishlashni tashkil etish va qo'shimcha qiymat zanjirini yaratish maqsadida: lavanda va shu kabi dorivor o'simliklar yetishtirish bo'yicha hududlar kesimida plantatsiyalar tashkil etilishi, bu bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar ishlab chiqishga katta e'tibor berib, soha mutaxassislari oldiga vazifa qilib qo'ydilar. 2022/11” 27 Asosiy qism: O'simlikning sistematikasi. Dorivor yoki haqiqiy lavanda (Lavandula angustifolia-officinalis L.), Lavanda (lavandula) turkumi, Yalpizdoshlar oilasiga mansub yarim buta o'simlik. Lavandaning vatani – O'rta yer dengizi. Lavandaning 25 dan ortiq turi uchraydi. Kimyoviy tarkibi: O'simlik bargi va gullarining kimyoviy tarkibi-sineol, geraniol, borneol, kumarin kabi foydali moddalarga boy. Tarkibida uchrovchi kumarin sodda organizmlar va hasharotlar rivojlanishiga yo'l qo'ymaydi, shu sababdan, lavanda pedikulez, parazitlarda, shuningdek, kuyaga qarshi kurashda tavsiya etiladi. Taninlar.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Virus, bakteriyalarga halokatli ta'sir etadi. Yengil ich yumshatuvchi, siydik haydovchi ta'siri bilan ajralib turadi, ichakdagi chirish jarayonlarining oldini oladi. Kislotalar- yurak faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi, organizmdagi yallig'lanish jarayonlari bilan kurashadi. Amaliy ahamiyati: Farmatsevtikada antibakterial, og'riq-qoldiruvchi, yallig'lanishga qarshi, tinchlantiruvchi, sil, isitma, uyqusizlik. Qishloq xo'jaligida shifobaxsh xushbo'y asal olinadi. Oziq – ovqat sohasida Lavanda choyi, ziravor, shirinliklar, salatlar, sirka, jele, aroq tayyorlashda, ajinga qarshi krem, soch tokilishiga, qazgoqqa qarshi, dezodrant, antiseptik, kuygan teri-regeneratsiyasi, organizmni bakteriya va viruslardan tozalashda lavanda moylari keng qo'llaniladi. Lavanda qimmatbaho asalshirali o'simlikdir, chunki gullarining nektari shakarga boy (21-38%), va gullash davri 35-40 kun davom etadi. Bir gektar maydondan lavanda shifobaxsh xususiyatlarga ega bo'lgan 150-200 kg aromatik asal olinadi. Lavandaning o'ziga xos bir qator xususiyatlari mavjud. Eng avvalo u suvsizlikka chidamli bo'lib, yil davomida sug'orish shart emas. Eng muhimi esa 1 marta ekilgan ko'chatlar 25-30 yil hosil beradi. Undan sintezlanadigan 1 litr moy dunyo bozorida 20-100 dollar miqdorida baholanishi esa foyda miqdorini oshishiga xizmat qiladi. Uning xushbo'y hidi sizni tushkunlikdan holos etadi. Lavanda efir moyi ham huddi shunday shifobaxsh xususiyatga ega. Shuningdek guli va bargidan choy ham tayyorlash mumkinligi uning baxosini yanada oshiradi. Lavanda yorug'sevar, qurg'oqchilikka chidamli, issiqsevar o'simlik va 30 daraja sovuqqa chidaydi. Uch yildan keyin ko'chatlar orasiga boshqa ekinlar ekib hosil olish 2022/11" 28 mumkin. O'zbekistonda ham lavanda plantatsiyalarini barpo etish ishlari olib borilmoqda. Surxondaryo sharoitida lavanda o'simligi ontogenez bosqichlarini to'liq o'tadi va gullab urug' berdi. Xulosa qiladigan bo'lsak bu o'simlikni Surxondaryo sharoitida keng maydonlarda yetishtirsak bo'ladi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. 26.11.2020 yildagi «Dorivor o‘simliklarni yetishtirish va qayta ishlash, ularning urug‘chiligini yo‘lga qo‘yishni rivojlantirish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar ko‘lamini kengaytirishga oid chora-tadbirlar to‘g‘risida» gi PQ-4901-son qaror.
2. Begmatov A.M G‘aniyeva G.Introduction,growth and development of lavandula angustifolia International Journal for Innovative Engineering and Management Research Volume 10,Issue 12,pages:55-58
3. Кустова О.К Сравнительно-морфологический анализ признаков генеративных органов видов рода lavandula 2010 С-144
4. То‘хтаев В.Үо., Хамидов J.J., Safarov I.B.То‘xtayev В.Үо. Farg‘ona vodiysi iqlim va tuproq sharoitida dorivor lavanda lavandula offisenalis.) ni ko‘paytirish usullari.2019
5. www.google.ru LAVANDA.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

PHARMACOLOGY OF ANESTHETICS AND LOCAL ANESTHETICS

Sunnatullayeva Madina Zokir qizi

Student of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy

madinasunnatullayeva649@gmail.com

Asfandiyorov Javodbek Mirzaali o'g'li

Student of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy

javodbek01@mail.ru

Odilov Ramziddin Dilshodovich

Student of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy

odilovramziddin2004@gmail.com

Abstract: This article provides detailed information about the methods used for anesthesia, their types, mechanism of action, and duration of action. In addition, this article provides detailed information about the procedure, types, mechanism of action and duration of action of local anesthetics.

Key words: narcosis, anesthetics, enteral, parenteral, local anesthetics, blockades, succinylcholine,

Clinical pharmacology of MA. Currently, ester MAs are not used in our country for neuraxial blockades, therefore, when discussing the advantages and disadvantages of modern MAs, we will talk mainly about amide anesthetics. The intermediate-acting anesthetic lidocaine (Xylocaine), as well as the long-acting MAs bupivacaine (Marcaine) and ropivacaine (Naropine), are available in clinical practice today.

Systemic absorption of MA. The duration of neuronal blockade, as well as the manifestations of systemic toxicity, largely depend on the rate of systemic absorption of MA from the point of its administration. The degree of vascularization of the area of the body into which the drug is injected affects the rate of its absorption into the systemic circulation, as well as the peak plasma concentration. The value of the latter can be presented in the following order: with intrapleural block > intercostal block > lumbar EA > brachial plexus block from the axillary approach.

Factors influencing the rate of absorption are the degree of ionization of the drug (pK), its lipid solubility, ability to bind to plasma proteins, as well as the nature of vascularization and perfusion of surrounding tissues. In addition, the rate of absorption of MAs is influenced by the degree of their vasodilating effect. It is generally accepted

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

that all MAs, with the exception of cocaine, are vasodilators. This effect is especially pronounced in lidocaine, which makes it advisable to add adrenaline to prolong its action. It was recently established that ropivacaine has its own vasoconstrictor effect, so the duration of its action does not depend on the addition of external vasoconstrictors.

In late pregnancy, the initial peak plasma concentration of LA may be higher than normal. Due to hormonal changes, increased permeability of tissue membranes to LA, decreased binding of MA to plasma proteins, and their increased cardiotoxicity against the background of increased progesterone synthesis increase the risk of systemic toxic effects of LA (especially bupivacaine).

Metabolism of MA. Amide MAs are destroyed in the liver, with the participation of the cytochrome P450 system, from 1 to 5% of the drug is excreted unchanged in the urine. The half-life of amide MAs is significantly longer than that of ether MAs. Clearance of amide MAs is largely dependent on hepatic blood flow and enzyme activity. It may be impaired by heart failure, liver failure, or taking b-blockers or H₂-receptor blockers.

Renal failure does not have a significant effect on the clearance of LA, since the process of their inactivation occurs mainly in the liver. However, accumulation of metabolites is possible.

Differentiated blockade. The ideal LA used for postoperative pain relief should selectively block nociceptive fibers A δ and C, without affecting motor fibers A α and A β . It has been established that ropivacaine in low concentrations (0.2%) causes a predominant blockade of A δ - and C-fibers, while it blocks C-fibers faster than A δ -fibers (Wildsmith J., 1997). Reducing the concentration of anesthetic (0.125%) increases the selectivity of sensory blockade. At higher concentrations (0.5-0.75%), bupivacaine and ropivacaine exhibit similar effects on motor and sensory fibers. The ability of ropivacaine to cause differentiated sensorimotor block is its clinical advantage over bupivacaine.

MA dosing. Is the concept of “maximum recommended dose” acceptable?

The issue of choosing the optimal dose of LA for a particular method of regional anesthesia still remains controversial. The situation with spinal anesthesia is most clear - we have the only anesthetic spinal marcaine 0.5% (simple and heavy), there is a minimum effective dose of 10 mg and a maximum possible dose of 20 mg. Within this framework, we must operate with doses, taking into account the patient's age, his volume status, the volume of surgical intervention, etc.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

The situation with the choice of dose of LA for brachial plexus block is more or less clear, since it is known that its effectiveness is determined by the volume of the administered LA solution (35-40 ml). Thus, the total dose depends on the concentration of the drug chosen (lidocaine 1-1.5%, bupivacaine 0.25%-0.5%, ropivacaine 0.75%).

The greatest difficulty is in choosing the optimal dose of MA for EA. At present, the long-standing recommendations on the dosage of LA for EA in milliliters per segment, milligrams per kilogram, etc., have been recognized as completely untenable. What should you be guided by, the maximum dose of the drug recommended by its manufacturer?

The MA maximum recommended dose (MRD), often listed in package inserts or catalog text, is widely used as a simple quantitative measure of the safe use of a drug, usually expressed in mg/kg body weight. At the same time, none of the recommended doses are scientifically justified. The main goal of all existing recommendations is to avoid the administration of an excessive dose of anesthetic that can have a systemic toxic effect. However, this usually does not take into account the site of drug administration, as well as the factors influencing its metabolism and excretion.

Most experts currently reject the concept of MRD, as they consider it to be misleading due to:

The existence of pronounced individual differences in drug tolerability.

Possibility of a severe toxic reaction in case of unintentional intravenous injection of a dose significantly lower than the MRD.

The MRL concept may create the illusion of safety when doses below the MRL are used, as well as the false impression that higher doses are inherently dangerous.

Allergic potential of MA. In most cases, reports of allergic reactions caused by LA represent a false interpretation of various clinical situations caused by the action of these drugs. Most often they come from dental practice and, upon closer examination, turn out to be the result of accidental intravascular injection of LA (especially adrenaline-containing ones).

True allergic reactions to MA are extremely rare and, in the vast majority of cases, are associated with the use of essential MA. Most often they are caused by para-aminobenzoic acid, which is one of the degradation products of essential MAs.

In the literature there are literally isolated reports of allergic complications caused by amide MAs.

Toxicity of MA. The toxicity of LA manifests itself in the form of systemic (effects on the central nervous system and cardiotoxicity) and local toxic reactions (direct

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

neurotoxic effects). Systemic toxicity occurs mainly with accidental intravascular administration of LA and is characterized by central nervous system stimulation, as well as convulsive activity.

Large doses of LA increase the risk of systemic toxicity, while high anesthetic concentrations and prolonged exposure (to a greater extent than the total dose) determine the direct neurotoxic effect.

Neurotoxicity of MA. Histological criteria for the neurotoxic effect of LA are damage to Schwann cells, as well as axonal degeneration and vacuolization of neonic membranes.

Lidocaine, in comparison with bupivacaine (Marcaine), has a significantly higher direct neurotoxic effect. The extreme degree of neurotoxicity is the development of transient neurological syndrome (TNS). In the vast majority of cases, the development of TNS is caused by the use of lidocaine (regardless of the dose and concentration) in SA and, to a lesser extent, in EA.

Systemic toxicity of LA (effects on the central nervous system).

Depending on the injection site, signs of systemic toxicity may appear immediately or several hours after injection of the drug. Experimental studies have shown that the higher the rate of administration of MA, the lower its dose that causes seizures.

In clinical settings, seizures most often occur due to systemic absorption when large doses of LA are used to block peripheral nerves and plexuses, as well as when LA is inadvertently administered intravenously in doses intended for regional anesthesia. The latter situation is possible when the epidural catheter is inserted into the vertebral vein unrecognized. SA from this point of view seems to be the safest (maximum dose - 20 mg of spinal marcaine).

Manifestations of systemic toxicity are directly related to plasma concentrations of MA. Administration of LA into highly vascularized areas (intercostal nerve block) is associated with a greater increase in plasma concentrations of anesthetic compared with the same dose of drug used for femoral nerve block.

It is important to remember that the systemic toxicity of lidocaine progresses with increasing doses from signs of CNS toxicity to cardiotoxicity. At the same time, the toxic effect of powerful MAs (bupivacaine) can immediately manifest itself as severe cardiovascular failure.

Cardiotoxicity of MA. The cardiotoxic effect of MA is determined by several components. First of all, blockade of Na channels disrupts normal atrioventricular

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

conduction. Another factor determining the cardiotoxicity of LA is their inhibitory effect on ATP synthesis in mitochondria.

In vitro, it was found that the high cardiotoxicity of bupivacaine is associated with its extremely slow dissociation from Na channels. In particular, the period of binding of bupivacaine to the Na channels of the cardiac conduction system is 1000 times longer than that of lidocaine. Na channel blockade caused by bupivacaine is very persistent, which significantly reduces the effectiveness of resuscitation measures for ventricular fibrillation (McClure J.1996). It was later found that the cardiotoxic effect has a pronounced stereospecificity (bupivacaine is a racemic S- and R-rotating isomer), since the S-isomer has significantly less toxicity compared to the R-isomer.

REFERENCES:

1. Butterworth J. Local anesthetics: pharmacology and clinical use. // Anesth. Analg.- 2002.-V.94 (3 Suppl S).- P.22-26.
2. Carpenter R. Local anesthetic toxicity: the case for ropivacaine. // Am.J.Anesthesiol.- 1997.- V.24 (5, Suppl).- P.4-7.
3. McClure J. Ropivacaine. // Br. J. Anaesth. –1996. –V.76. – P.300-307.
4. Rosenberg P. Maximum recommended doses of local anaesthetics – need for new recommendations? // Highlights in Regional Anaesthesia and Pain Therapy. XI. – Special Edition World Congress on Regional Anaesthesia and Pain Therapy – Barselona, Spain, 2002. – P.30-34.
5. Turdimuratov B. et al. DIGITALIZATION OF THE MEDICAL FIELD IN UZBEKISTAN //Международная конференция академических наук. - 2022. - Т. 1. – no. 29. - S. 25-27.
6. Asfandyorov J. et al. ON GENERAL CHARACTERISTICS OF ADENOCARCINOMA DISEASE //Current approaches and new research in modern sciences. - 2022. - Т. 1. – no. 4. – S. 70-72.
7. Asfandyorov J. et al. SOME CONSIDERATIONS ABOUT PYLOnephritis DISEASE AND ITS CONSEQUENCES //Академические исследования в современной науке. - 2022. - Т. 1. – no. 15. - S. 55-57.
8. Choriyeva Z. et al. INFORMATION ON DIABETES DISEASE. THE ORIGIN OF DIABETES DISEASE AND MEASURES APPLIED IN THIS DISEASE //Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences. - 2022. - Т. 1. – no. 4. – S. 96-99.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

9. Rakhmon oʻgʻli A. M. et al. PHYSIOLOGY OF THE HEART, AUTOMATIC HEART, ELECTROCARDIOGRAM //SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY. - 2022. - Т. 1. – no. 4. – S. 4-8.
10. Mirzaali son A. J. et al. THE LAST BRAIN, ITS CHANGES DEPENDING ON AGE. RELIEF OF PLASH. LATERAL WHITE MATTER OF THE BRAIN. BASAL STEMS //PEDAGOG. - 2022. - Т. 5. – no. 6. - S. 319-326.
11. Tashboltaevna A. S. et al. STUDY OF SEASONAL BIOLOGICAL BACTERIAL INTESTINAL INFECTIONS IN THE EXAMPLE OF ESHERICHIA //Journal of Universal Science Research. - 2023. - Т. 1. – no. 3. - S. 110-115.
12. Mirzaali oʻgʻli, A. J., Begzod oʻgʻli, M. M., & Toʻramurodovich, H. F. (2023). SCIENTIFIC BASIS OF MORPHOLOGICAL CHANGES IN THE LIVER DUE TO DIABETES DISEASE. *Web of Semantics : Journal of Interdisciplinary Science*, 1(1), 25–28. Retrieved from <https://web.semanticjournals.org/index.php/wos/article/view/6>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

PHARMACOLOGY OF HYPOGLYCEMIC DRUGS

Rustamov Shoxrizod Nuroli o'g'li

Student of Termez branch of Tashkent Medical Academy

shahrizodbekrustamov@gmail.com

Asfandiyorov Javodbek Mirzaali o'g'li

Student of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy javodbek01@mail.ru

Odilov Ramziddin Dilshodovich

Student of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy

odilovramziddin2004@gmail.com

Abstract: Current drugs for the treatment of type 2 diabetes mellitus have different molecular targets and different mechanisms of action. The use of these drugs in the form of monotherapy and combination therapy makes it possible to achieve reliable disease control. However, the rational choice of a pharmacotherapy strategy for type 2 diabetes mellitus is a difficult problem in clinical practice. The article discusses some aspects of this problem.

Key words: type 2 diabetes mellitus, glycemic control, choice of pharmacotherapy strategy

Diabetes mellitus (DM) is defined by the World Health Organization as the only chronic non-communicable disease. The pandemic rate of growth of the disease in December 2006 prompted the United Nations to adopt a resolution calling for “the establishment of national programs for the prevention, treatment and prevention of diabetes and its complications and their inclusion in public health programs”.

This determines the intensity of ongoing scientific research both in the field of fundamental theoretical knowledge and in the field of clinical application of existing knowledge. The arsenal of practicing doctors is constantly being replenished with new effective drugs, which, given the existing diversity, makes it relevant to consider clinical and pharmacological approaches to the selection and use of various drugs for the pharmacotherapy of diabetes mellitus, since the selection of adequate glucose-lowering therapy and the necessary degree of compensation for carbohydrate metabolism presents certain difficulties.

Currently, on the entire planet, based on the number of patients treated, there are more than 250 million patients with diabetes mellitus, and about 50% of all patients with

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

diabetes are in the most active, working age of 40-59 years. Considering the growth rate of the prevalence of this disease, experts from the International Diabetes Federation (IDF) predict that the number of people with diabetes will increase by 1.5 times by 2025 and reach 380 million people, mainly due to patients with type 2 diabetes (T2DM), which is developing in adults and is causally associated, first of all, with excess body weight (IDF atlas, 2009). High rates of growth in the incidence of diabetes, especially type 2 diabetes, continue in the Russian Federation. Over the past 10 years, the number of patients with diabetes in terms of visits has doubled and reached more than 3 million people. Meanwhile, data from control and epidemiological studies conducted by the Endocrine Research Center from 2002 to 2008 showed that the real number of patients is 2-3 times higher and amounts to about 9 million people.

According to etiology, pathogenesis and clinical manifestations, diabetes mellitus is usually divided into two types. Type 1 diabetes (T1D) is caused by autoimmune or idiopathic destruction of pancreatic beta cells, usually leading to absolute insulin deficiency. The triggering mechanism for type 2 diabetes is the functional inferiority of the β -cell against the background of severe insulin resistance.

The most dangerous consequences of the global epidemic of diabetes mellitus are its systemic vascular complications: nephropathy, retinopathy, damage to the blood vessels of the heart and brain, and peripheral vessels of the lower extremities. This is the main cause of disability and mortality in patients with diabetes. Therefore, type 2 diabetes is an acute medical and social problem.

ORAL GLOW-REDUCERS FACILITIES

In accordance with the application points, PSS are divided into three groups:

- 1) enhancing insulin secretion: stimulating the synthesis and/or release of insulin by β -cells or increasing the sensitivity of β -cells to physiological stimuli - sulfonylurea drugs, non-sulfonylurea secretagogues (glinides);
- 2) reducing insulin resistance (increasing sensitivity to insulin): suppressing increased glucose production by the liver and increasing glucose utilization by peripheral tissues; this includes biguanides and thiazolidinediones (glitazones);
- 3) suppressing the absorption of carbohydrates in the intestine: dietary plant fibers and resins; inhibitors (blockers) of α -glucosidases.

Since type 2 diabetes is a heterogeneous disease, the available arsenal of PSS allows us to influence various parts of its pathogenesis. β -cell dysfunction is characterized by a decrease in their number and decreased sensitivity to glucose. Impaired insulin secretion may be observed at the time of disease manifestation. There is a decrease in the

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

first (early) phase of insulin secretion, and the concentration of proinsulin and its metabolic products increases. In addition, the phenomenon of glucotoxicity is revealed, which is expressed in an increase in the dysfunction of pancreatic β -cells under the influence of prolonged hyperglycemia. Therefore, the first choice drugs in these patients with type 2 diabetes (in cases where it is impossible to achieve adequate compensation for the disease through lifestyle modification—diet therapy in combination with physical activity) are PSMs.

Sulfonylurea derivatives. In 1942, M. Jeanbon and colleagues, while studying antibacterial sulfonamides, accidentally discovered their side effect in the form of hypoglycemia in laboratory animals. In the early 50s, clinical trials of tolbutamide, the first drug from this group, were carried out,

which was widely used. Sulfonylurea derivatives are usually divided into two generations. The first generation includes tolbutamide, acetohexamide, tolazamide and chlorpropamide. The second generation includes glibenclamide, glipizide, gliclazide, gliquidone and glimepiride. Second-generation drugs have a more pronounced hypoglycemic effect compared to first-generation drugs [8]. Therefore, they are prescribed in significantly smaller doses (measured in milligrams, and not in grams, like 1st generation drugs). Due to smaller doses, they have fewer side effects, interact less frequently with other drugs, and are available in more convenient forms. Currently, 1st generation PSMs, with the exception of chlorpropamide, are practically not used. The mechanism of the hypoglycemic effect is associated with stimulation of insulin secretion by β -cells under the influence of PSM on specific sulfonylurea receptors (SUR 1) and blocking of ATP-dependent potassium channels, which leads to activation of calcium channels, calcium entry into the cell and exocytosis of secretory granules. Drugs in this group also stimulate the secretion of somatostatin and slightly suppress the secretion of glucagon. An extrapancreatic effect of PSM was also noted (that is, an effect at the level of target tissues, an increase in the density of insulin receptors on monocytes, erythrocytes and lipocytes, the ability to suppress gluconeogenesis in the liver, etc.), which is probably due to a decrease in the manifestation of the phenomenon of glucose toxicity due to insulin secretion. The use of PSM in patients with type 2 diabetes initially increases the secretion of insulin by β -cells of the pancreas and reduces the hepatic clearance of insulin, which leads to an increase in this hormone in the blood. During the first months of treatment, fasting plasma insulin concentrations and insulin secretion in response to glucose intake increase. Subsequently, there is a drop in insulin concentration to the initial level (that is, what was before the start of treatment), but a sharp increase in glucose levels

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

does not occur. This may be explained by the fact that a long-term decrease in glucose levels leads to restoration of tissue sensitivity to insulin. The decrease in the stimulating effect of PSMs with their long-term administration is due to a decrease in the number of sulfonylurea receptors on β -cells. If treatment is suspended, the β -cell response to the drug will be restored.

REFERENCES:

1. Butterworth J. Local anesthetics: pharmacology and clinical use. // Anesth. Analg.- 2002.-V.94 (3 Suppl S).- P.22-26.
2. Carpenter R. Local anesthetic toxicity: the case for ropivacaine. // Am.J.Anesthesiol.- 1997.- V.24 (5, Suppl).- P.4-7.
3. McClure J. Ropivacaine. // Br. J. Anaesth. –1996. –V.76. – P.300-307.
4. Rosenberg P. Maximum recommended doses of local anaesthetics – need for new recommendations? // Highlights in Regional Anaesthesia and Pain Therapy. XI. – Special Edition World Congress on Regional Anaesthesia and Pain Therapy – Barselona, Spain, 2002. – P.30-34.
5. Turdimuratov B. et al. DIGITALIZATION OF THE MEDICAL FIELD IN UZBEKISTAN //Международная конференция академических наук. - 2022. - Т. 1. – no. 29. - S. 25-27.
6. Asfandyorov J. et al. ON GENERAL CHARACTERISTICS OF ADENOCARCINOMA DISEASE //Current approaches and new research in modern sciences. - 2022. - Т. 1. – no. 4. – S. 70-72.
7. Asfandyorov J. et al. SOME CONSIDERATIONS ABOUT PYLOnephritis DISEASE AND ITS CONSEQUENCES //Академические исследования в современной науке. - 2022. - Т. 1. – no. 15. - S. 55-57.
8. Choriyeva Z. et al. INFORMATION ON DIABETES DISEASE. THE ORIGIN OF DIABETES DISEASE AND MEASURES APPLIED IN THIS DISEASE //Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences. - 2022. - Т. 1. – no. 4. – S. 96-99.
9. Rakhmon oğ A. M. et al. PHYSIOLOGY OF THE HEART, AUTOMATIC HEART, ELECTROCARDIOGRAM //SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY. - 2022. - Т. 1. – no. 4. – S. 4-8.
10. Mirzaali son A. J. et al. THE LAST BRAIN, ITS CHANGES DEPENDING ON AGE. RELIEF OF PLASH. LATERAL WHITE MATTER OF THE BRAIN. BASAL STEMS //PEDAGOG. - 2022. - Т. 5. – no. 6. - S. 319-326.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

11. Tashboltaevna A. S. et al. STUDY OF SEASONAL BIOLOGICAL BACTERIAL INTESTINAL INFECTIONS IN THE EXAMPLE OF ESHERICHIA //Journal of Universal Science Research. - 2023. - Т. 1. – no. 3. - S. 110-115.

12. Mirzaali o'g'li, A. J., Begzod o'g'li, M. M., & To'ramurodovich, H. F. (2023). SCIENTIFIC BASIS OF MORPHOLOGICAL CHANGES IN THE LIVER DUE TO DIABETES DISEASE. *Web of Semantics : Journal of Interdisciplinary Science*, 1(1), 25–28. Retrieved from <https://web.semanticjournals.org/index.php/wos/article/view/6>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

STUDY OF THE FEATURES OF THE MUCOUS MEMBRANES OF THE UPPER RESPIRATORY TRACT IN SMOKING STUDENTS OF THE TERMEZ BRANCH OF THE TASHKENT MEDICAL ACADEMY

Xushvaqto'v Ilyos Shodiqul o'g'li

Student of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy

ilyosbekxushvaqto'v1@gmail.com

Asfandiyorov Javodbek Mirzaali o'g'li

Student of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy javodbek01@mail.ru

Odilov Ramziddin Dilshodovich

Student of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy

odilovramziddin2004@gmail.com

Annotation: The relevance and necessity of conducting a study of the cytomorphological and functional characteristics of the mucous membranes of the upper respiratory tract as a tissue, which is the most important element of the body's first line of defense against the effects of adverse factors. These tissues accumulate the most (nicotine, pollutants, dust, microorganisms) and have a negative impact on the normal condition of the upper respiratory tract. However, the issue of the damaging effects of cigarette smoke components on the cytogram of the epithelium of the upper respiratory tract and the processes of proliferation and differentiation of its epithelial cells is still controversial and not fully understood.

Key words: mucous membranes, nicotine, pollutants, dust, microorganisms.

Introduction. The health of the upper respiratory tract is a marker of the condition of the entire organism as a whole. Very often, it is in the cavity of the upper respiratory tract that signs of certain diseases can be found. An attentive doctor may suspect a patient has problems with the respiratory system. When examining a patient, a doctor can also identify bad habits, such as smoking. It is very important to tell the patient in detail about the dangers of smoking, the consequences for the body, and the diseases that are associated with smoking. The scientific literature contains a lot of data on the effects of smoking on human health [1,2,3, 6, 7].

Many works are devoted to studying the condition of the upper respiratory tract [5,4]. When smoking, the composition and properties of mucus and epithelial fluid surfaces change, and changes appear in the mucous membrane of the upper respiratory

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

tract [3]. Mucus is an important indicator of upper respiratory tract health. Predisposition to upper respiratory tract diseases depends on the quality and composition of mucus. Tobacco smoke contains more than 5,000 chemical compounds, and all of them have one or another effect on the human body. Cigarette smoke primarily affects the mucous membrane of the upper respiratory tract and oral cavity. The substances contained in it enter the upper respiratory tract and affect the condition of the respiratory system as a whole.

Purpose of the study. The purpose of our work was to study the cytomorphological and functional characteristics of the mucous membranes of the upper respiratory tract in smoking students of the Termez branch of the Tashkent Medical Academy.

Material and research methods. The object of the study was the effects of smoking on the characteristics of epithelial cells of the upper respiratory tract using biomaterial from 30 student volunteers aged 18 to 22 years. Biomaterial from 10 non-smoking student volunteers of the same age and without somatic diseases was used as a control. 2nd group - smokers with a smoking experience of 6 months to 2 years, without somatic diseases, 3rd group - smoking students with a smoking experience of 2 - 4 years, without somatic diseases. The material was collected at 8.00-8.30 am.

Naturally separated cells were transferred to adhesive glass slides and thin smears were made. The prepared smears were dried, fixed in alcohol-acetone (1:1) for 5 minutes and stained with methylene blue according to May-Grunwald (15 minutes) and azure-eosin according to Romanovsky-Giemsa (30 minutes) [7].

The research materials were processed by mathematical and statistical methods using statistical data processing programs Statistica 10.0. Methods were used to assess the significance of differences using Student's t-test. The value for two unrelated groups ($p < 0.05$) was chosen as a criterion for statistical reliability. Objects were studied using an MT 5300L microscope, followed by photography and image acquisition using a camera (Digital camera A594910).

Research results and discussion. The results of the study show that smoking causes an increase in the number of pathological mitoses, invasion of leukocytes into epithelial cells, hydropic degeneration and contamination of epithelial cells of the upper respiratory tract.

The values of differentiation and keratinization indices of epithelial cells of the upper respiratory tract increase significantly. These changes are detected after the first year of smoking when smoking from 4 to 8 cigarettes per day.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

The most pronounced changes were found in those who smoked for more than 3 years and smoked more than 8 cigarettes per day. Cells with an atypical nuclear shape were found in the biomaterial of smokers three times more often than in non-smokers.

Among the indicators of nuclear destruction, it should be noted the high statistical significance of the increase in the number of cells with all types of nuclear destruction in smokers. The smallest difference in nuclear destruction rates was noted in the number of cells with chromatin condensation. The process of chromatin condensation is considered a step preceding the process of karyorrhexis, in which the nucleus disintegrates into chromatin conglomerations, followed by natural death by apoptosis. When comparing the frequency of occurrence of cells with signs of karyorrhexis, a significant increase in the proportion of such cells in smokers was revealed by 2.6 times. This may indicate a violation of the natural stimulation of apoptosis of epithelial cells of the upper respiratory tract through exposure to cytotoxic and genotoxic exogenous factors (tobacco smoke). Among the indicators of nuclear destruction, the signs of cell necrosis turned out to be statistically significant - perinuclear vacuole (2.3 times more often in smokers) and nuclear vacuolization (3.3 times more often in smokers). The identified forms of cell necrosis indicate destructive changes in the nuclear membrane and disruption of its barrier and transport functions. Signs of the necrotic path of destruction of the upper respiratory tract of epithelial cells were also identified in studies of the consequences of exposure to tobacco smoke. The result of the necrotic process of cellular destruction is karyolysis, which is preceded by the appearance of a perinuclear vacuole and/or vacuolization of the nucleus. We did not find statistically significant differences in the frequency of cells with signs of karyolysis in smokers and non-smokers. However, a statistically significant increase in the proportion of cells with initial signs of the necrotic path of destruction in smokers (perinuclear vacuole and nuclear vacuolization) indirectly confirms the pathological role of smoking.

Smokers develop symptoms of hyperkeratosis, which intensify due to the length of time and intensity of smoking. They are caused by the toxic effect of tobacco products on the mucous membrane of the upper respiratory tract, which leads to a significant increase in the indices of differentiation and keratinization of its epithelium, as well as to intracellular structural and cytofunctional changes in epithelial cells.

Conclusions. The results obtained allow us to recommend a cytological method for assessing the level of toxic effects of tobacco smoking on the epithelium of the mucous membrane of the upper respiratory tract when analyzing its cytogram in smoking patients

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

with local and systemic diseases in order to develop measures for their primary prevention and evaluate their effectiveness.

Components of tobacco smoke have a negative impact on the condition of the upper respiratory tract, and some authors consider the resulting morpho-functional changes. However, the issue of the damaging effects of tobacco smoke components on the cytogram of the epithelium of the upper respiratory tract and the processes of proliferation and differentiation of its epithelial cells in smokers is still controversial and not fully studied. Knowledge of these indicators will allow us to assess early changes in the epithelium of the upper respiratory tract and the degree of toxic effects of tobacco smoke on the epithelium of the upper respiratory tract, depending on smoking experience and gender.

REFERENCES:

1. Курицына И.Ю. Состояние слизистой оболочки полости рта и малых слюнных желез у курильщиков табака. Автореф. дисс. канд. мед. наук. Тверь, 2004. – 18 с.
2. Гогин У.У. Курение, эндотелий и гипертоническая болезнь. // Клиническая медицина. 1998. – Т. 76. - № 11.– С.10-13.
3. Курение и его влияние на здоровье: Доклад комитета экспертов ВОЗ. – Женева ВОЗ. 1976. – 112 с.
4. Сауткин М.Ф. Воздействие пассивного курения на организм. // Гигиена и санитария. 1986. - № 11. – 81 с.
5. Turdimurodov B. va boshqalar. TIBBIYOTDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYALARI: ALOQA TARIXI, AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI //Pedagogika fanlari shakllanishidagi nazariy jihatlar. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – S. 140-146.
6. Asfandiyorov J. et al. O ‘ZBEKISTONDA SURUNKALI KASALLIKLAR //Академические исследования в современной науке. – 2022. – Т. 1. – №. 17. – С. 118-121.
7. Tashboltayevna A. S., Mirzaali o'g'li A. J. Avlayeva Sojida G'ayrat qizi.(2023) //MAVSUSLI BIOLOGIK BAKTERIAL ICHAK INFEKTSIONLARINI

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ESHERICHIYA MISABIDA O'rganish. Universal Science Research jurnali. – Т. 1. – №. 3. – С. 110-115.

8. Асфандиёров Ж. М. и др. СОСТОЯНИМ (МОРДОЛОГИЯ) ЖЕЛЕЬНИХ ПУЗУРЯ, ДЕЛЬНЫХ СФИНИ ТЕРОВ ПРИ ВЫСОНОЙ НИШЕЧНАЙ НЕПРОХОДИМОСТ В ДУОДЕНАЛЬНОМ ПЕРЕХОДУ //International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 50-52.

9. Asfandiyorov J. et al. QON. QONNING SHAKLLI ELEMENTLARI. ERITROTSITLAR. ERITROTSITLARNING ORGANIZMDAGI AHAMIYATI HAMDA ERITROTSITLARGA BOG'LIQ BO'LGAN KASALLIKLAR //Models and methods in modern science. – 2022. – Т. 1. – №. 15. – С. 132-135.

10. Asfandiyorov J. et al. ADENOKARSINOMA KASALLIGINING UMUMIY XUSUSIYATLARI XUSUSIDA //Current approaches and new research in modern sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 70-72.

11. Asfandiyorov J. et al. Jigar immuniteti va uning inson sog 'lig 'i uchun ahamiyati //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 17-19.

12. Javodbek Mirzaali o'g'li, A. (2022). VITAMINLAR. VITAMIN HAQIDA TUSHUNCHA. VITAMINLARNING HOZIRGI KUNDA INSON HAYOTIDAGI AHAMIYATI. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, 1(11), 13–16.

13. Turdimuratov B. et al. O 'ZBEKISTONDA TIBBIYOT SOHASINI RAQAMLASHTIRISH //Международная конференция академических наук. – 2022. – Т. 1. – №. 29. – С. 25-27.

14. Choriyeva, Z. ., Asfandiyorov, J. ., Aminova, M. ., Sunnatullayeva, M. ., & Tojiddinov, D. . (2022). QANDLI DIABET KASALLIGI HAQIDA MA'LUMOT. QANDLI DIABET KASALLIGINING KELIB CHIQISHI HAMDA USHBU

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

KASALLIKDA KO'RILADIGAN CHORA TADBIRLAR. *Theoretical Aspects in the Formation of Pedagogical Sciences*, 1(4), 96–99.

15. Asfandiyorov J. et al. PİLONEFRIT KASALLIGI VA U KELITIRIB CHIQARGAN OQIBATLAR XUSUSIDA BA'ZI MULOHAZALAR // Академические исследования в современной науке. – 2022. – Т. 1. – №. 15. – С. 55-57.

16. Ahmedova Saodat Tashboltayevna, Asfandiyorov Javodbek Mirzaali o'g'li, & Avlayeva Sojida G'ayrat qizi. (2023). STUDY OF SEASONAL BIOLOGICAL BACTERIAL INTESTINAL INFECTIONS IN THE EXAMPLE OF ESHERICHIA. *Journal of Universal Science Research*, 1(3), 110–115.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

CAUSES, TYPES AND TREATMENT METHODS OF BRUCELLOSIS

Abdumuratova Zarina Shokir qizi

Microbiology, public health, hygiene and Assistant Professor of Management

Asfandiyorov Javodbek Mirzaali o'g'li

Student of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy javodbek01@mail.ru

Odilov Ramziddin Dilshodovich

Student of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy

odilovramziddin2004@gmail.com

Abstract: Brucellosis is a common infectious disease that affects the musculoskeletal system, nervous system, and reproductive system. This article provides information about brucellosis, its prevention, consequences, modern methods of disease treatment, and necessary measures to prevent the disease.

Key words: brucellosis, infection, leprosy, disinfection, antibiotics, physiotherapy, aerogen.

Brucellosis (lat. brucellosis), black leprosy is a zoonotic infection that is transmitted from infected animals to humans and is characterized by numerous injuries to the organs and systems of the human body. Microbes - the causative agents of this disease - were identified in 1886 by the English scientist David Bruce. In honor of the scientist, microbes are called brucella, and the disease they cause is called brucellosis. Brucellosis is a zoonotic infection, the causative agent of which is transmitted to humans from infected animals. The disease often becomes chronic, and in severe cases can lead to disability.

Brucellosis in animals is caused by three types of bacteria belonging to the genus Brucella, including Brucella melitensis in rabbits, V. abortus in cattle, and V. suis in pigs. It can also be found in other pets. Brucellosis found in sheep and goats is the most dangerous for humans. Animals are infected from feed or water, as well as infected sperm during artificial insemination, etc. In female animals, brucellosis occurs in the second half of gestation (in cows at 5-8 months, in ewes at 3-4 months, in pigs at 4-12 weeks), retention of the placenta in the uterine wall, orchitis (inflammation of the testicles) in male animals, joint disease. In most cases, brucellosis is latent. The disease is diagnosed on the basis of clinical signs, bacteriological and serological tests, allergic tests are carried out in sheep, goats and pigs using brucellin biological preparation. Prevention and control

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

measures. Cattle are not removed from areas where the disease has spread. In farms where brucellosis has been detected, sick animals are slaughtered, products such as milk and meat are disinfected by special methods, and healthy animals are vaccinated. 8 types of *Brucella* have been identified, 6 of which are dangerous for humans. Ways of transmission of brucellosis • fecal - oral - through water and food; • contact - household - bacteria enters the skin and mucous membranes through microvessels; • aerogenous - inhalation of contaminated dust. People who consume milk and milk products without heat treatment are usually infected by the fecal-oral route. Contact-household and aerogenous routes are less common, they mainly cause illness of people who take care of animals, process products and raw materials obtained from them. If a pregnant woman has brucellosis, there is a high probability of contracting the infection with the fetus or through breastfeeding.

Microinjuries of the mucous membrane of the skin, digestive organs and respiratory tract are the entrance gate of bacteria. There are no changes in the lymphatic channels of the portal area and regional lymph nodes. In brucellosis, lymphadenopathy is gross, which indicates hematogenous spread of microbes. It increases and accumulates in the lymph nodes, and sometimes in the blood. Significant allergic reorganization of the body, sharply slowed type hypersensitivity remains for a long time even after cleansing from the pathogen. Brucellosis is distinguished by its tendency to become chronic. Immunity is formed after the disease, but it does not last long (reinfection is possible after 3-5 years). The clinical appearance of brucellosis is significantly affected by the type of *brucella* that caused the disease. The most severe form of brucellosis is melitensis, and the rest cause mild forms of the disease.

Clinical forms of brucellosis:

1. Primary-hidden (latent) form;
2. Acute-septic form;
3. Primary-chronic metastatic form;
4. Secondary-chronic metastatic form;
5. Secondary-latent form.

The primary-latent (hidden) form is almost a state of health. With the weakening of the body's protective forces, it can turn into an acute-septic or chronic metastatic form. Sometimes there are microsymptoms: a slight enlargement of peripheral lymph nodes, sometimes an increase in body temperature to subfebrile indicators, increased sweating during physical exertion. The patient considers himself healthy and continues to work.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

The acute-septic form is characterized by fever (39-40 °C), a wavy temperature curve, with large daily changes of the wrong (septic) type, repeated fever and sweating. A person feels good (when the body temperature is 39 °C and above, you can read a book, play chess, watch TV). Other signs of general intoxication are not observed. It does not threaten the life of the patient, even without etiotropic treatment, it ends with recovery. All groups of lymph nodes are moderately enlarged, and some are tender. By the end of the first week, the liver and spleen are enlarged. In the general blood analysis, leukopenia, ECHT is not increased. The main difference is the absence of focal changes (metastases). Without antibiotic treatment, the duration of fever is 3-4 weeks or more.

Chronic forms sometimes bypass the acute form and develop suddenly, sometimes after some time after the acute-septic form. Clinically, primary and secondary chronic metastatic forms do not differ. The difference is the presence or absence of an acute-septic form in the anamnesis. Clinic: long-term subfebrile fever, weakness, increased irritability, poor sleep, loss of appetite, reduced work capacity. Gross lymphadenopathy is soft, tender or painful during palpation. Small, very dense, painless, sclerosed lymph nodes (diameter 0.5-0.7 cm) are noted.

Treatment with antibiotics: tetracycline, streptomycin, doxycycline, rifampicin, two or three of gentamicin drugs - only in acute brucellosis, along with intracellular drugs (biseptol, netilmicin). The most effective antibiotics in the treatment of brucellosis in humans are fluoroquinolones (ciprofloxacin, norfloxacin, ofloxacin), the most effective of which is fleroxacin.

PREVENTION

- Pasteurization or boiling of milk;
- Veterinary control of animals;
- Acquaint the population working with animals and their products with the rules of sanitation and hygiene;
- Preventive vaccination of people at high risk of disease (short term - about 2 years);
- Mass vaccination of animals did not give the expected result.

To detect brucellosis, in addition to taking an anamnesis and examining the patient, laboratory diagnosis is necessary. It is carried out in institutions specially equipped to work with pathogens of extremely dangerous infections. To separate *Brucella* from blood and other biological fluids, they are sown in special nutrient media. Planting is not always done. A serological reaction and the presence of antigens to *Brucella* in the patient's blood are enough to make a diagnosis of brucellosis.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

REFERENCES:

1. Turdimurodov B. va boshqalar. TIBBIYOTDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYALARI: ALOQA TARIXI, AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI //Pedagogika fanlari shakllanishidagi nazariy jihatlar. – 2023. – T. 2. – №. 7. – S. 140-146.
2. Asfandiyorov J. et al. O ‘ZBEKISTONDA SURUNKALI KASALLIKLAR //Академические исследования в современной науке. – 2022. – Т. 1. – №. 17. – С. 118-121.
3. Tashboltayevna A. S., Mirzaali o'g'li A. J. Avlayeva Sojida G'ayrat qizi.(2023) //MAVSUSLI BIOLOGIK BAKTERIAL ICHAK INFEKTSIONLARINI ESHERICHIYA MISABIDA O'rganish. Universal Science Research jurnali. – Т. 1. – №. 3. – С. 110-115.
4. Асфандиёров Ж. М. и др. СОСТОЯНИМ (МОРДОЛОГИЯ) ЖЕЛЕЬНИХ ПУЗУРЯ, ДЕЛЬНЫХ СФИНИ ТЕРОВ ПРИ ВЫСОНОЙ НИШЕЧНАЙ НЕПРОХОДИМОСТ В ДУОДЕНАЛЬНОМ ПЕРЕХОДУ //International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 50-52.
5. Asfandiyorov J. et al. QON. QONNING SHAKLLI ELEMENTLARI. ERITROTSITLAR. ERITROTSITLARNING ORGANIZMDAGI AHAMIYATI HAMDA ERITROTSITLARGA BOG'LIQ BO'LGAN KASALLIKLAR //Models and methods in modern science. – 2022. – Т. 1. – №. 15. – С. 132-135.
6. Asfandiyorov J. et al. ADENOKARSINOMA KASALLIGINING UMUMIY XUSUSIYATLARI XUSUSIDA //Current approaches and new research in modern sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 70-72.
7. Asfandiyorov J. et al. Jigar immuniteti va uning inson sog 'lig 'i uchun ahamiyati //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 17-19.
8. Javodbek Mirzaali o'g'li, A. (2022). VITAMINLAR. VITAMIN HAQIDA TUSHUNCHA. VITAMINLARNING HOZIRGI KUNDA INSON HAYOTIDAGI AHAMIYATI. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, 1(11), 13–16.
9. Turdimuratov B. et al. O ‘ZBEKISTONDA TIBBIYOT SOHASINI RAQAMLASHTIRISH //Международная конференция академических наук. – 2022. – Т. 1. – №. 29. – С. 25-27.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

10. Choriyeva , Z. ., Asfandiyorov , J. ., Aminova , M. ., Sunnatullayeva , M. ., & Tojiddinov , D. . (2022). QANDLI DIABET KASALLIGI HAQIDA MA'LUMOT. QANDLI DIABET KASALLIGINING KELIB CHIQISHI HAMDA USHBU KASALLIKDA KO'RILADIGAN CHORA TADBIRLAR. *Theoretical Aspects in the Formation of Pedagogical Sciences*, 1(4), 96–99.
11. Asfandiyorov J. et al. PILONEFRIT KASALLIGI VA U KELITIRIB CHIQARGAN OQIBATLAR XUSUSIDA BA'ZI MULOHAZALAR //Академические исследования в современной науке. – 2022. – Т. 1. – №. 15. – С. 55-57.
12. Ahmedova Saodat Tashboltayevna, Asfandiyorov Javodbek Mirzaali o'g'li, & Avlayeva Sojida G'ayrat qizi. (2023). STUDY OF SEASONAL BIOLOGICAL BACTERIAL INTESTINAL INFECTIONS IN THE EXAMPLE OF ESHERICHIA. *Journal of Universal Science Research*, 1(3), 110–115.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

EFFECTS OF DRUGS ON THE FETUS

Rayimnazarov Shaxzot Muxiddin o'g'li

Student of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy

Asfandiyorov Javodbek Mirzaali o'g'li

Student of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy javodbek01@mail.ru

Odilov Ramziddin Dilshodovich

Student of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy

odilovramziddin2004@gmail.com

Abstract: This article provides information on the effect of drugs on the fetus. In particular, there is detailed information about drugs prohibited for women during pregnancy and their negative effects on the fetus.

Key words: medicines; pregnancy; embryotoxic effect; teratogenic effect; fetotoxic effect; embryo; fetus.

The effect of drugs on the embryo, fetus and newborn, in terms of probable medical and social consequences, is one of the pressing problems of modern medicine. Its importance is determined by the fact that, according to statistical data, about 80% of pregnant women take medications either as prescribed by a doctor or on their own. The need for pharmacotherapy during childbirth is constantly increasing. During pregnancy, the mother-placenta-fetus triad is considered as a single biological, pharmacological and pharmacokinetic complex. The main target of influence of drugs administered during pregnancy is the mother's body, but the fetus is often also a target for drugs. This dependence is associated with the possibility of penetration of many drugs through the placental barrier. This ability of the drugs is maintained throughout the entire period of pregnancy. The effect of drugs on the embryo and fetus is mainly toxic or undesirable, which has become a serious problem for the correct prescription of drugs during pregnancy. Research by the World Health Organization (WHO) has shown that drugs, as well as alcohol, tobacco, drugs and hallucinogens, are taken during pregnancy by more than 90% of women. Epidemiology of drug use by pregnant women in the Russian Federation (data from a multicenter retrospective study in 6 cities - 18 consultations, 543 pregnant women):

- 1) the average number of drugs during pregnancy is 11 ± 5.3 (1–26);
- 2) in the first trimester, 72% of women – 3.2 ± 1.9 HP (from 1 to 16);

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

- 3) mineral and vitamin preparations – 92.4%;
- 4) iron supplements – 80.9%;
- 5) antimicrobial drugs for local use – 50.3%.

Information about the safety of drugs during pregnancy is insufficient for more than 80% of drugs available on the market. Potential consequences of using medications during pregnancy:

- congenital anomalies;
- intrauterine death;
- sensitization;
- slowdown of intrauterine development;
- intoxication with withdrawal syndrome in a newborn;
- neurobehavioral teratogenicity;
- spontaneous abortions and premature births and other complications of pregnancy;
- complications in the postpartum period.

The effect on the embryo can be determined by the destructive effect of drugs or the formation of developmental defects according to organogenesis: central nervous system (CNS), skeleton - from 3 weeks to the end of pregnancy (especially 3–16 weeks); heart – 3–6 weeks (especially 3–4 weeks); upper limbs – 4–5 weeks; eyes – 4–8 weeks; lower limbs – 4–6 weeks; teeth – 6–8 weeks; skin – 6–9 weeks; external genitalia – 7–9 weeks; ears – 4–9 weeks [5]. Individual unusual reactions to medications may be determined by the genetic makeup of the fetus. Ontogenetic factors, causing disturbances in the activity of enzyme systems, can change the pharmacodynamics and pharmacokinetics of drugs, modulating their pharmacological activity and biotransformation in the fetus. The most dangerous periods of pregnancy are the 1st, 3rd–6th and last weeks before birth. Medicines prescribed to a pregnant woman can cause embryotoxic, teratogenic and fetotoxic effects. The result of the action of a medicinal substance on the embryo and fetus can be miscarriages, prematurity, post-maturity, malformations, death of the embryo and fetus, intrauterine malnutrition, hemorrhagic syndrome, respiratory and cardiac depression, cardiac arrhythmias, neurological disorders, acute renal failure, dysfunction of the endocrine glands (thyroid gland, adrenal glands) and other forms of pathology.

Embryotoxic effects are observed in the first 3 weeks after fertilization and consist in the fact that the drug causes the death of the embryo or morphofunctional disturbances in the activity of the cellular systems of the zygote or blastocyst. Teratogenic effects

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

develop mainly during 4–8 weeks of pregnancy and are characterized by the fact that the damaging agent induces abnormalities in fetal development. According to the WHO definition, teratogenic are medicinal substances that cause the development of structural (morphological), functional (behavioral) and biochemical disorders in the antenatal period. Fetotoxic effects are observed from the beginning of the 14th to 38th week of pregnancy. They are expressed by morphofunctional disorders of individual cellular systems of the fetus against the background of the effects of drugs taken by a pregnant woman. Fetotoxic effects are expressed mainly by dysfunction of various systems and correspond to side, undesirable reactions to medications. An example is the closure of the ductus arteriosus in the fetus with a deterioration in the oxygenation of its tissues when anti-inflammatory drugs such as indomethacin are prescribed to pregnant women. The development of atrioventricular block in the fetus when anaprilin is prescribed to pregnant women can also serve as an example fetotoxic effect of drugs. The embryotoxic effect of drugs is manifested by damage or, more often, death of the blastocyst. Medicines that can have an embryo-lethal effect include estrogens, gestagens, mineralocorticoids, antitumor agents, antibiotics, sulfonamides, salicylates, barbiturates and nicotine. The teratogenic effect of drugs is accompanied by morphological damage to the organs and systems of the fetus. It is assumed that the likelihood of developing a fetal anomaly is determined by the age of the pregnant woman, genetic predisposition to the development of defects, gestational age, type and dose of the prescribed drug, and the functional state of the biotransformation and clearance organs of the drug. The highest likelihood of developmental defects is observed in pregnant women under 17 and after 35 years of age. The risk of teratogenic effects in these age periods is higher in cases of pregnancy diseases and genetic predisposition to the development of defects. The likelihood of developing heart and central nervous system defects is higher during weeks 3–6 of pregnancy, arms and legs – during weeks 4–7, palate – 6–8 weeks, external genitalia – 7–9 weeks, ears – 4–8 weeks. On the other hand, minor morphological abnormalities may occur from 9 to 38 weeks.

According to the degree of danger of teratogenic effects on the fetus, drugs are classified into three groups. The first includes the main teratogens, which are highly dangerous for the fetus and therefore are absolutely contraindicated for use during pregnancy. Their use should be stopped 6 months before the planned pregnancy. If pregnancy occurs, the woman must be warned about the danger of maintaining it, the high probability of developing fetal anomalies, and insist on interrupting its course. Medicinal substances that are definitely known to cause teratogenic effects include antibiotics such

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

as actinomycin and tetracycline, antifolic drugs (methotrexate, trimethoprim), antitumor drugs (dopane, sarcolysine, vincristine, cis-platinum, doxorubicin, lomustine, carminomycin, mytoxantrone, etoposide, etc.), hormonal contraceptives, thalidomide, radioactive drugs (radioactive iodine, etc.) and antithyroid drugs (propylthiouracil, mercazolil). The second group includes medicinal substances with a certain teratogenic risk. These include oral hypoglycemic agents (butamide, glibenclamide, chlorpropamide, gliclazide, etc.), immunostimulants (thymalin, tactivin, myelopid), immunosuppressants (azathioprine, cyclophosphamide, cyclosporine), antiepileptic drugs (barbiturates, valproates, diphenine), estrogens and their antagonists (diethylstilbestrol, clomiphene, etc.), med-roxyprogesterone, aminoglycosides, antihistamines (terfenadine, diphenhydramine, Fervex), analgesics (codeine), indirect anticoagulants (vitamin K antagonists), some neuroleptics (fluphenazine, haloperidol), antiparkinsonian drugs (bromocriptine), some benzodiazepines (sibazon, midazolam, chlozepid). The third group includes drugs that can cause malformations in the fetus in the presence of special conditions (old age of the pregnant woman, very high doses of drugs, etc.). This group of medicinal substances includes salicylates, indomethacin and its analogues, anti-tuberculosis drugs (rifampicin), general anesthetics (fluorotan). The pharmacokinetics of drugs in pregnant and healthy women differs in that it requires a certain adjustment of dosages, frequency of administration and choice of route of drug administration. Taking into account the characteristics of pharmacokinetics, medicinal substances are divided into three groups:

- 1) medicines that do not cross the placenta and do not cause harm to the fetus;
- 2) drugs that cross the placenta but do not harm the fetus;
- 3) drugs that cross the placenta and can cause harm to the fetus.

The rate of penetration of drugs through the placenta is determined by fat solubility, the size of drug molecules and their concentration, placental blood flow, the stage of development of the placenta and the metabolism of drugs in it. Substances that dissolve in lipids diffuse faster through the placenta than hydrophilic substances. With a molecular size of more than 500 D, drugs diffuse across the placenta at a low speed. Changes in oncotic pressure, total volume and distribution of water in the body of a pregnant woman can significantly affect the transfer of drugs. Thus, impaired uteroplacental circulation, often observed in late toxicosis of pregnancy, can significantly reduce the transfer of drugs across the placenta.

Of great importance is the high permeability of the blood-brain barrier in the fetus, which is associated with its incomplete development. Peculiarities of blood circulation in

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

the fetus also increase the risk of damage to it by the medicinal substance. After passing through the placenta, drugs enter the umbilical vein.

20-40% of the umbilical cord blood flow through the shunt enters the inferior vena cava and reaches the heart and brain, bypassing the liver. These factors lead to excessive concentrations of drugs in the fetal cerebrospinal fluid, which increases the risk of damage to the fetal central nervous system. The obstruction of the placenta to foreign substances, including medicinal substances, is always relative. Thus, in case of increased concentration, any substances can partially penetrate to the fetus. The permeability of the placenta as a result of its thinning, increase in the number of villi and exchange area increases by 32–35 weeks of pregnancy. As the age of the fetus increases, the water content in its body decreases (mainly due to a decrease in the volume of extracellular fluid) and fat deposition increases (mainly in the last trimester of pregnancy). As a result, the volume of distribution of water-soluble drugs increases. The amount of fat in the fetus affects the distribution of lipid-soluble drugs, for example, the tranquilizer diazepam [1; 7]. The main excretory organ for most drugs is the placenta. The second most important excretory organ of the fetus is the kidneys. By the end of pregnancy, the rate of urine formation is 15–20 ml/hour. Urine contains 2–5 times more urea, creatinine and uric acid than amniotic fluid. Excretion of medicinal substances by the fetal kidneys is associated with the maturation of the latter and the formation of active tubular transport processes in them. Drugs that enter the amniotic fluid can be swallowed by the fetus and reabsorbed in the intestine. The amount of substances swallowed by the fetus depends on the volume of amniotic fluid absorbed (at the end of pregnancy it is 5–70 ml/h). Since some drugs can re-circulate in the fetus, the time of their pharmacological action is prolonged and the risk of toxicity increases [8]. Based on extremely limited information, mainly experimental studies, it is assumed that the use of teratogenic drugs by the father does not lead to the development of congenital anomalies, but may cause pregnancy loss or impaired conception. One of the steps to organize safe treatment during pregnancy was the mandatory introduction of special labeling of medicines. Labels contain information about the degree of risk of using the drug during pregnancy and the level of research proving its safety. Currently, it is customary to use risk categories for the use of drugs, which were developed by the American Drug and Food Administration (FDA): A - drugs for which, when prescribed to a large number of pregnant women, no evidence has been obtained influence on the incidence of congenital anomalies or harmful effects on the fetus;

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

B - drugs that have been taken by a limited number of women of childbearing age and pregnant women without evidence of their effect on the incidence of congenital anomalies or harmful effects on the fetus; C – drugs that showed embryotoxic and/or teratogenic effects in animal studies. There is a possibility that they may have a similar effect on the human embryo and fetus. No controlled studies have been conducted in humans; D – drugs that can cause congenital abnormalities or permanent damage to the fetus. The risk to the fetus should be weighed against the potential benefit of the drug; X – drugs with a high risk of developing congenital anomalies or permanent damage to the fetus, since there is evidence of their embryotoxic or teratogenic effects in both animals and humans. They should not be used during pregnancy.

REFERENCES:

1. Turdimurodov B. va boshqalar. TIBBIYOTDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYALARI: ALOQA TARIXI, AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI //Pedagogika fanlari shakllanishidagi nazariy jihatlar. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – S. 140-146.
2. Asfandiyorov J. et al. O 'ZBEKISTONDA SURUNKALI KASALLIKLAR //Академические исследования в современной науке. – 2022. – Т. 1. – №. 17. – С. 118-121.
3. Tashboltayevna A. S., Mirzaali o'g'li A. J. Avlayeva Sojida G'ayrat qizi.(2023) //MAVSUSLI BIOLOGIK BAKTERIAL ICHAK INFEKTSIONLARINI ESHERICHIYA MISABIDA O'rganish. Universal Science Research jurnali. – Т. 1. – №. 3. – С. 110-115.
4. Асфандиёров Ж. М. и др. СОСТОЯНИМ (МОРДОЛОГИЯ) ЖЕЛЕЬНИХ ПУЗУРЯ, ДЕЛЬНЫХ СФИНИ ТЕРОВ ПРИ ВЫСОНОЙ НИШЕЧНАЙ НЕПРОХОДИМОСТ В ДУОДЕНАЛЬНОМ ПЕРЕХОДУ //International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 50-52.
5. Asfandiyorov J. et al. QON. QONNING SHAKLLI ELEMENTLARI. ERITROTSITLAR. ERITROTSITLARNING ORGANIZMDAGI AHAMIYATI HAMDA ERITROTSITLARGA BOG'LIQ BO'LGAN KASALLIKLAR //Models and methods in modern science. – 2022. – Т. 1. – №. 15. – С. 132-135.
6. Asfandiyorov J. et al. ADENOKARSINOMA KASALLIGINING UMUMIY XUSUSIYATLARI XUSUSIDA //Current approaches and new research in modern sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 70-72.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

7. Asfandiyorov J. et al. Jigar immuniteti va uning inson sog 'lig 'i uchun ahamiyati //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 17-19.
8. Javodbek Mirzaali o'g'li, A. (2022). VITAMINLAR. VITAMIN HAQIDA TUSHUNCHA. VITAMINLARNING HOZIRGI KUNDA INSON HAYOTIDAGI AHAMIYATI. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, 1(11), 13–16.
9. Turdimuratov B. et al. O 'ZBEKISTONDA TIBBIYOT SOHASINI RAQAMLASHTIRISH //Международная конференция академических наук. – 2022. – Т. 1. – №. 29. – С. 25-27.
10. Choriyeva , Z. ., Asfandiyorov , J. ., Aminova , M. ., Sunnatullayeva , M. ., & Tojiddinov , D. . (2022). QANDLI DIABET KASALLIGI HAQIDA MA'LUMOT. QANDLI DIABET KASALLIGINING KELIB CHIQISHI HAMDA USHBU KASALLIKDA KO'RILADIGAN CHORA TADBIRLAR. *Theoretical Aspects in the Formation of Pedagogical Sciences*, 1(4), 96–99.
11. Asfandiyorov J. et al. PILONEFRIT KASALLIGI VA U KELTIRIB CHIQARGAN OQIBATLAR XUSUSIDA BA'ZI MULOHAZALAR //Академические исследования в современной науке. – 2022. – Т. 1. – №. 15. – С. 55-57.
12. Ahmedova Saodat Tashboltayevna, Asfandiyorov Javodbek Mirzaali o'g'li, & Avlayeva Sojida G'ayrat qizi. (2023). STUDY OF SEASONAL BIOLOGICAL BACTERIAL INTESTINAL INFECTIONS IN THE EXAMPLE OF ESHERICHIA. *Journal of Universal Science Research*, 1(3), 110–115.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ZAMONAVIY HUQUQIY DAVLATCHILIK QURISHDA DAVLAT MEKANIZMINING ROLI

Aminov Dalerjon Alisher-o'g'li

Buxoro Davlat Universiteti o'qituvchisi;

Mail: daleraminov554@mail.ru

Qudratova Kumush Murodjon qizi

Buxoro Davlat Universiteti Tarix va Yuridik fakulteti Yurisprudensiya yo'nalish 5.4
YURS 23 guruh talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada davlat mexanizmi tushunchasining mazmun mohiyati, bu borada milliy olimlarning ilgari surgan nazariy tahlillari, uning tashkil etilishi, faoliyat yuritishi, xususan, hokimiyatlarning bo'linishi prinsipi, davlat mexanizmining tarixiy shakllanish jarayoni, hamda, uning asosiy ishtirokchilari va faoliyat jarayonidagi kamchilik va muammolarni o'rgangan holda, ularni bartaraf etish yuzasidan takliflar berish haqida atroflicha fikr-mulohaza bildiriladi.

Annotation. This article provides a comprehensive overview of the content of the concept of government mechanisms, previous theoretical analysis of national scientists in this regard, its organization, its functioning, especially the principle of division of power, the historical formation process of government mechanisms, and its key participants and proposals for addressing deficiencies and problems in the process of operation

Kalit so'zlar: mexanizm, davlat mexanizmi, hokimiyatlarning bo'linishi prinsipi, elektron hukumat.

Key words: mechanism, government mechanism, principle of division of powers, electronic government.

Bizning maqsadimiz – xalq hokimiyatini so'zda emas, amalda ta'minlashdan iborat. Bu- biz yashayotgan bugungi murakkab davrning asosiy talabidir¹⁸.

SHAVKAT MIRZIYOYEV

Yer yuzida turfa xildagi davlatlar mavjud bo'lib, ular aynan boshqaruv tizimi, tuzilish shakli, siyosiy rejimi, davlat mexanizmining yuritilish tartibi va davlat apparatining tashkil etilishi jihatdan bir-biridan farq qiladi. Albatta, davlatni siyosiy

¹⁸ Prezident Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 25 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruzasi, 2023- yil.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ji hatdan tashkil etishda, fuqarolarning huquq, erkinliklarini hamda qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarini himoya qilishda, umuman, davlat boshqaruvini to'g'ri tizim asosida yuritishni yo'lga qo'yishda davlat mexanizmi muhim rol o'ynaydi. Buning uchun esa, avvalambor, davlat mexanizmi to'g'ri tarzda shakllantirilishi lozim. Davlat mexanizmi haqida so'z borar ekan, davlat mexanizmini davlat boshqaruvida tutgan o'rni, uning asrlar davomida qadimgi sivilizatsiyalarning boshqaruv tizimlari ta'sirida qay tarzda o'zgarib borgani, davlat mexanizmini ishlab chiqishda va rivojlantirishda asosiy ishtirokchilarning faoliyat prinsiplari, boshqa davlatlarning davlat mexanizmlarini o'rganib chiqish asosida, qiyosiy tahlillar o'tkazish, hamda davlat mexanizmining kamchiliklarini o'rganib chiqqan holda, ularni bartaraf etish yuzasidan takliflar kiritish va shuningdek, davlat mexanizmini kelajakdagi tendentsiya va muammolarini prognoz qilish kabi masalalarni ko'rib chiqadi.

Davlat mexanizmi, asrlar davomida qadimgi sivilizatsiyalarning boshqaruv tizimlari ta'sirida o'zgarib, rivojlanib bordi va hozirgi davrga kelib, murakkab ko'rinishdagi "davlat mexanizmi" tashkil topdi. Albatta, bunday o'zgarishlar fuqarolarning manfaatlarini, ularning huquq erkinliklari ta'minlanishini, davlatdagi boshqaruv tizimi bo'linishini hamda, vakolatlar bo'linishidagi "manfaatlar to'qnashuvini" oldini olishni, davlatni har bir sohada universal tarzda tashkil etishda muayyan bosqichlarni bosib o'tgan bo'lishi ehtimoldan yiroqmas. Zero, agar tarixga nazar tashlagan holda davlat mexanizmini o'rgansak, biz unda davlatni boshqarishda uning afzalliklari va kamchiliklarini ko'rishimiz mumkin, ya'ni, davlat boshqaruvi yakka shaxs tomonidan boshqarilishi, (normativ-huquqiy hujjatlar ishlab chiqish, ularning ijrosini ta'minlash, sudlar tizimini yuritish, boshqa davlatlar bilan hamkorlik va.h.k) bir shaxsga qiyinchilik tug'dirgan holda, davlat boshqaruvi bo'linish tamoyiliga asoslanishini keltirib chiqargan va bu davlat hokimiyatining bo'linishi prinsipining ilk, sodda ko'rinishi bo'lgan, shuningdek, davlatni boshqarishdagi kamchilik bu, va hozirda "manfaatlar to'qnashuvi" iborasi bilan tanilgan, davlatning qon-qarindoshlar tomonidan boshqaruvi sanalgan, ya'ni o'tmishga nazar solsak, davlat boshqaruvi asosan sulolar, bir avlod vakillari (xorazmshohlar, shayboniylar, temuriylar) tomonidan boshqarilganligini guvohi bo'lamiz va shu kabi davlat boshqaruvining rivojlanish tarixidagi foydali jihatlari va muammolarini o'rganish orqali davlat mexanizmi o'zgara borgan. Monarxiyalardan zamonaviy demokratik davlatlargacha davlat mexanizmi xalq irodasini ifodalash uchun o'zgardi va turli mamlakatlar o'zlarining ijtimoiy, madaniy va tarixiy sharoitlarini aks ettiruvchi davlat mexanizmining o'ziga xos variantlarini ishlab chiqish talablarini qo'yidilar. Misol uchun, yurtimizda 2008-yil 1-yanvardan boshlab o'lim jazosi bekor

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

qilindi va bu fuqarolarning shaxsiy huquqlari va erkinliklarini ta'minlovchi muhim xalqaro huquqiy hujjatning O'zbekiston tomonidan ratifikatsiya (xalqaro shartnomaning davlat hokimiyati oliy organi tomonidan tasdiqlanishi) qilinishi orqali yuzaga keldi. O'zbekiston xalqaro maydonga chiqar ekan, o'z xalqining mentalitetiga mos keluvchi, xalqning qonuniy manfaatlarini inobatga olinishini ta'minlovchi xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilishda, davlat mexanizmi boshqaruvidagi "qonuniylik" prinsipi asosida davlat boshqaruvidagi faoliyat xalqaro shartnoma va qonunlarga zid kelmagan holda boshqaruvni amalga oshirishni anglatadi.

Davlat hokimiyatini boshqarish mexanizmining asosiy ishtirokchilari haqida gapirganimizda, davlatning mansabdor shaxslari ko'z o'ngimizga kelishi tabiiy hol va bu qisman to'g'ri, lekin davlat mexanizmini to'g'ri va samarali ishlashini ta'minlovchi asosiy ishtirokchilarni biz, asosan demokratik davlatlarning davlat hokimiyatining boshqaruvi tizimida, ya'ni konstitutsiyamizning 11-moddasida ko'rishimiz mumkin. Konstitutsiyamizning ushbu moddasida quyidagicha ta'kidlanadi: "O'zbekiston Respublikasi davlat hokimiyatining tizimi-hokimiyatning qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga bo'linishi prinsipiga asoslanadi", ya'ni yagona davlat hokimiyati mustaqil va bir-biriga bo'ysunmaydigan qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga bo'linadi"¹⁹. Ushbu prinsipning vazifasi davlat hokimiyati to'laligicha bir shaxs yoki organ qo'lida jamlanishiga yo'l qo'ymaslikdan iborat. Zero, hokimiyatning to'liq bir shaxs yoki organ qo'lida jamlanishi demokratiya va inson huquq hamda erkinliklariga bevosita xavf tug'diradi, avtoritar tuzum o'natilishiga olib keladi. O'zbekiston Respublikasida hokimiyat vakolatlarini taqsimlanishi prinsipini joriy qilishdan maqsad, mamlakatda demokratiyalashtirish jarayonini tezlashtirish, davlat mexanizmini takomillashtirish, umuminsoniy qadriyatlarni qayta tiklash, inson huquq va erkinliklarining ustuvorligini tan olish va pirovardida huquqiy davlat barpo etishdir. Hokimiyat vakolatlarining taqsimlanishi prinsipi hokimiyatning suiiste'mol qilinishidan, byurokratizmdan va siyosiy hayotdagi bosh-boshdoqlikdan qutulish, hokimiyat organlarining muvozanati va tengligini ta'minlash, ularning o'zaro munosabatlarini tartibga solish imkoniyatini beradi. Bunda qonun chiqaruvchi organ, masalan, parlament, kongress, yoki kartes qonunlarni ishlab chiqish va o'zgartirish huquqiga ega. Ijro etuvchi hokimiyat esa, davlat rahbari, bosh vazir yoki prezident qarorlar qabul qilish va siyosatini amalga oshirish uchun mas'ul bo'lgan ijro etuvchi hokimiyatni boshqaradi. Sud hokimiyati alohida mustaqil apparat sanaladi, xususan, O'zbekiston Respublikasida Sud hokimiyatining mustaqilligi to'la to'kis ta'minlangan va uning asosiy vazifasi

¹⁹ [30.04.2023. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi \(lex.uz\)](https://lex.uz)

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

fuqarolarning Konstitutsiyada, xalqaro shartnomalarda va inson huquqlarini ta'minlash bo'yicha boshqa xalqaro hujjatlarda kafolatlangan huquq va erkinliklarini, hamda qonuniy manfaatlarini himoya qilishdan iborat. Davlat xizmatchilari (mansabdor shaxslar) va hukumat mutasaddilari esa, davlat mexanizmining uzluksiz ishlashini qo'llab-quvvatlaydi va aholiga xizmat qiladi. Jamiyat rivojlangani sari zamonga xos bo'lgan davlatchilikni tashkil etish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu boradagi ishlar davlat boshqaruvini samarali olib borish ta'minlash orqali adolatga, ochiqlik prinsiplariga tayangan faol fuqarolik jamiyatiga asoslangan huquqiy davlatni qurishda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy davlatchilikka erishishda har bir fuqaroda faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish, quyi bo'g'inglarda qonunlar va normalarni amalga oshirilishi ta'minlash, fuqarolarda qonunlarga nisbatan hurmat, ong va madaniyatini shakllantirish ham o'zining hissasi mavjud. Bu borada "Davlat organlari xalqqa – xalq o'z navbatida davlatga xizmat qilishi" tamoyilini keng joriy qilish masalasi ham bizning bugungi kundagi dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Davlat hokimiyati amalga oshiriladigan, hokimiyatga davlat rahbarligini ta'minlovchi davlat tashkilotlari tizimiga asoslangan holda, davlat hokimiyatini amalga oshiruvchi, davlat funksiyalarini bajaruvchi, davlatning o'z oldiga qo'ygan maqsad va vazifalariga erishishni ta'minlovchi davlat organlari, davlat korxonalari, va muassasalari majmuidir. Ular vositasida davlat hokimiyati amalga oshiriladi va jamiyat ustidan davlatning rahbarligi ta'minlanadi. Huquqshunos olim X.Odilqoriyev davlat mexanizmiga ta'rif berib turib, "Davlat mexanizmi (apparati) da jamiyat oldidagi iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy sohalaridagi vazifa va funksiyalarni bajarish maqsadida, bir qancha davlat organlari iyerarxiya asosida, yagona bir tizimga birlashadi. Shuningdek, u o'z funksiyalarini bajarib, davlat hokimiyatini amalga oshiradi. Davlat mexanizmini tashkil etish muayyan obyektiv prinsiplarga tayanadi. Bu esa, jamiyatning davlat tomonidan samarali idora etilishini ta'minlaydi"²⁰ deb ta'kidlagan. Bir so'z bilan aytganda, davlat mexanizmi- jamiyatni boshqarish va xalq manfaatlarini himoya qilishni amalga oshiradigan davlat organlarining yaxlit tizimi. Shu o'rinda, "mexanizm" so'zini izohlaydigan bo'lsak, mexanizm (yunoncha: mechane- qurol, inshoot)- bir yoki bir necha jismning harakatini boshqa jismlarning ma'lum harakatiga aylantirib beradigan qurilma, ya'ni butun boshli bir tizim qanday ishlashi, aynan mexanizm qanday tuzilganligi (tashkil etilganligi), uning ishlash jarayoni (faoliyat ko'rsatayotgani) ga bog'liq sanaladi. Xuddi shuningdek, professor-olim Sh. Sagdullayev fikricha: "Davlat hokimiyatini amalga oshirish uchun davlat mexanizmining samarali faoliyat ko'rsatishi zarur bo'ladi, davlat

²⁰ X.T. Odilqoriyev. Davlat va huquq nazariyasi. Darslik. T.:Toshkent, "Adolat" – 2018, 121,122 – betlar.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

mexanizmi faoliyati to'g'ri yo'lga qo'yilmas ekan, davlat tomonidan olib borilayotgan islohotlar o'z natijasini bermaydi. Davlat o'z oldiga qo'ygan maqsad va vazifalarini tez hamda to'laqonli amalga oshirishi uchun davriy ravishda davlat mexanizmini takomillashtirib borishi lozimdir" deya ta'kidlaydi. Shuningdek, bundan bilinib turibdiki, davlat mexanizmini boshqaruv tizimidagi o'rni asosan, davlat boshqaruv tizimi to'g'ri yo'lga qo'yilishi, hamda fuqarolarning huquqlari va qununiy manfaatlarini ta'minlashga qaratilganligidir. Xususan, prezidentimiz, Sh.Mirziyoyev tomonidan yozilgan davlat boshqaruv faoliyatiga oid asarlarda, muhtaram yurtboshimiz, keyingi 5yillikdagi mamlakatimizning keng miqyosdagi demokratik o'zgarishlarning mazmun-mohiyatini, "Yangi O'zbekiston" tushunchasi real voqealikka aylanayotganini, birinchi navbatda nimalarda aks etayotganini quyidagicha ta'kidlaydi: "Agar biz bundan 5 yil oldin qabul qilgan Harakatlar strategiyasining tub mazmun-mohiyatini muxtasar ifoda etadigan bo'lsak, ushbu noyob hujjatda o'z oldimizga Yangi O'zbekiston demokratiyasining inson huquq va erkinliklari borasida umume'tirof etilgan norma va prinsiplarga qat'iy amal qilishi va Yangi O'zbekistonni barpo etish va "Uchinchi Renessans" poydevorini yaratishdek buyuk vazifalarni strategik maqsad qilib qo'ygan edik". Prezidentimizning ushbu fikrlaridan anglaymizki, davlat mexanizmini samarali ishlashi jahon standartlariga va fuqarolarning davlat ishlarida ishtirok etishini yangicha talqin qilish, "Islohotlar-islohot uchun emas,avvalo inson uchun, uning manfaatlari uchun" degan tamoyilni yo'lga qo'yishdan iboratdir. Masalan, muhtaram prezidentimizning 2022-yildagi "O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi "ga yo'llagan murojaatnomalarida, 2023-yildagi eng ustuvor yo'nalishlarga, va shu yil davomida olib boriladigan islohotlarga to'xtalib o'tildi. Birinchi yo'nalish sifatida ixcham va samarali davlat boshqaruv tizimiga o'tish taklif qilindi. Xususiy tashabbuslarni yanada kengaytirish, ularga yangi istiqbollarni ochish maqsadida endi "qo'l boshqaruv"dan aniq natijaga ishlaydigan tizimli boshqaruvga o'tish vaqti kelgani ta'kidlandi. Hozirgi kunda, davlat mexanizmida takrorlanish ko'p, keraksiz shtatlar bor, markazlashuv yuqori. Oqibatda, bugungi murakkab masalalarga to'g'ri yechim topish uchun ortiqcha vaqt, kuch va resurs sarflanmoqda. Vazirlarning hukumat qabul qilayotgan qarorlarda, ta'bir joiz bo'lsa, "ovozi yo'q", ya'ni, ularning ushbu qarorlarni tayyorlash va hayotga joriy qilishdagi ishtiroki va mas'uliyati yetarli emas. Shu bilan birga, prezidentimiz yangi ma'muriy islohotlar to'g'risidagi farmonini imzolaganini ushbu murojaatnoma orqali ma'lum qildi. Uzoq tayyorgarlik ko'rilgan ushbu islohot doirasida quyidagilar aytib o'tildi. Birinchi navbatda, vazirliklar isloh qilinishi, hukumatning ish uslubi ham tubdan o'zgartirilishi, eng avvalo vazirlik va idoralar soni 61 tadan 21 taga kamaytirilishi ko'zda tutilgan edi va bu islohot o'z tasdig'ini topgan

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

holda, hozirgi kunda yurtimizda 21 ta vazirlik faoliyat ko'rsatmoqda. Keyingi bosqichda, davlat xizmatchilari sonini 30-35% ga qisqartirish, iqtisod qilinadigan mablag'larni ijtimoiy masalalarga yo'naltirish kabi muhim tashabbuslar prezidentimiz tomonidan ilgari surildi²¹. Bundan tashqari, "Harakatlar strategiyasidan-Taraqqiyot strategiyasi" tamoyili asosida yaratilgan, 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasida har biri davlatning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, madaniy-ma'rifiy, harbiy va diplomatik kabi bir qancha sohalarda shu yillar davomida qilinadigan o'zgarishlarni o'zida mujassam etadi. Xususan, ushbu strategiyada davlatni boshqarish tizimi alohida bir bo'lim sifatida ko'rsatilgan bo'lib, uning tarkibi ichida davlat mexanizmining davlat boshqaruvidagi gorizontaal tizimidan vertikal tizimigacha bo'lgan boshqaruv faoliyatdagi jarayonlarni o'zida aks ettirgan. Bu maqsadlar pirovardida davlat mexanizmini yangi bosqichga ko'tarilishi nazarda tutilgan.

Zamonaviy davlat boshqaruvi.

Hozirgi globallashuv davrida, axborot kommunikatsiyalarning taraqqiy etishi natijasida, virtual makonda tarmoqlarning keng madaniylashuvi natijasida bunga javob beradigan zamonaviy davlatchilikni qurish va boshqaruvni raqamlashtirish ehtiyoji tabiiyki yuksalmoqda. Zamonaviy davlatchilik va uning rivojida, zamonaviy boshqaruv instrumentlaridan foydalanish, eng so'nggi axborot texnologiyalarini joriy etish, boshqaruvda inson omilini kamaytirib hokimiyatlar faoliyati, davlat xizmatlarini elektronlashtirish siyosati zamonaviy davlatning huquqiy qiyofasini yaratish, davlat hokimiyatini modernizatsiya qilish bu boradagi ishlarni amalga oshirishda asosiy omillar hisoblanadi. Jumladan, davlat organlarining jismoniy va yuridik shaxslarga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash yo'li bilan davlat xizmatlari ko'rsatishga doir faoliyatini, shuningdek idoralararo elektron hamkorlik qilishni ta'minlashga qaratilgan tashkiliy-huquqiy chora-tadbirlar va texnik vositalar tizimi; bilan "Elektron hukumat" ning joriy etilganligi Mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan qabul qilinadigan qarorlarni ishlab chiqish, kelishish va ro'yxatdan o'tkazish, ularning shaffofligini ta'minlash, korrupsiyaviy holatlarning oldini olish, noaniqliklarga barham berish maqsadida yagona *elektron* tizimi joriy etish bo'yicha 2021– yildan boshlab mamlakatda Vazirlar Mahkamasining 390- son qarori asosida "E-qaror" tizimi vujudga keldi²². Bu orqali hokimliklarning chiqargan normativ tusdagi qarorlari adliya organi tomonidan

²¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2022 – yil 20 – dekabrda Oliy Majlis va xalqqa murojaatnomasidan.

²² [390-сон 22.06.2021. Mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatiga "E-qaror" elektron tizimini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida \(lex.uz\)](https://lex.uz)

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

ekspertiza qilinishi o'z navbatida mahalliy miqyosda samarali qarorlar orqali samarali boshqaruvga erishib kelinmoqda.

2024 yil fevral oyi hisobida my.gov.uz portalida jami 581 dan ortiq xizmatlar joriy etilgan hisoblanadi. Yagona portal foydalanuvchilari soni 6,3 mln nafardan oshdi. "Elektron hukumat" idoralararo platformasiga jami 120 ta axborot tizimlari integratsiya qilinib, davlat idoralari o'rtasida 840 milliondan ortiq ma'lumotlar almashinuvi ta'minlanishi natijasida birgina qog'oz va transport xarajatlari uchun 36 mlrd so'm mablag' iqtisod qilinishiga erishildi²³. Elektron hukumat faoliyati Elektron sud tizimini yanada rivojlantirish, raqamlashtirishni keng tatbiq etish o'z-o'zidan shaffoflikni ta'minlab, korrupsiogen holatlarga barham berish bu esa o'z-o'zidan davlatchiligimizni rivojlantirishga salmoqli hissa qo'sha oladi.

Respublikada raqamli hukumatni shakllantirish, davlat mexanizmining tarmoq sohalarda zamonaviy sanoatni rivojlantirishni jadallashtirish, milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish maqsadida mintaqalar va iqtisodiyot tarmoqlarini raqamli o'zgartirish dasturlarini o'z ichiga olgan Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev farmoni asosida "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi qabul qilindi va muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda. Bu islohot ham zamonaviy davlatchilik boshqaruvida raqamli tarmoqlarni shakllantirishga keng yo'l ochib berdi. "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi (keyingi o'rinlarda — Strategiya) iqtisodiyot tarmoqlari, ijtimoiy soha va davlat boshqaruvi tizimining jadal raqamli rivojlanishini ta'minlash, shu jumladan hududlarda davlat boshqaruvida axborot-elektron davlat xizmatlarini ko'rsatish mexanizmlarini yanada takomillashtirish maqsadida ishlab chiqilgan hisoblanadi. Jahon miqyosidagi murakkab jarayonlarni va mamlakatimiz bosib o'tgan taraqqiyot natijalarini chuqur tahlil qilgan holda keyingi yillarda "Inson qadri uchun" tamoyili asosida xalqimizning farovonligini yanada oshirish, iqtisodiyot tarmoqlarini transformatsiya qilish va tadbirkorlikni jadal rivojlantirish, inson huquqlari va manfaatlarini so'zsiz ta'minlash hamda faol fuqarolik jamiyatini shakllantirishga qaratilgan islohotlarning ustuvor yo'nalishlarini belgilash maqsadida: PF-60-son bilan 2022-2026-yillarga mo'ljallangan

---

²³ Manba: [MyGov.uz](https://mygov.uz)

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi qabul qilindi. O'zida 100 ta maqsadni ichiga olgan ushbu tashabbus orqali hayotning barcha sohalarida davlat ishtirokining samarali tizimini joriy etish borasidagi amallarda tamal toshni qo'ydi. Birgina 5-maqsadni oladigan bo'lsak unda ko'ra **ixcham, professional, adolatli, yuqori natijadorlikka xizmat qiladigan davlat boshqaruvi tizimini joriy qilish maqsadi ilgari surilgan. Bundan tashqari norma ijodkorligi jarayonida** Oliy Majlisning rolini oshirish maqsadida "Elektron parlament" doirasida deputatlarni o'z saylovchilari bilan, senatorlarni hududlardagi fuqarolar bilan bog'lash, ular bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqot olib borish, saylovchilarni qiynayotgan muammolarni muhokama qilish va hal etish jarayonini raqamlashtirish. Bundan tashqari 8-maqsad o'laroq norma ijodkorligi jarayonini modernizatsiya qilish, qonunchilik hujjatlarining qat'iy ijrosini ta'minlash belgilab berilgan. Unga asosan, ijtimoiy munosabatlarni huquqiy tartibga solishning barqarorligi, sifati va samaradorligini ta'minlash maqsadida "aqlli tartibga solish" modeli elementlarini qo'llashdir. Ushbu tartibning asosiy maqsadi davlat va jamiyat uchun sifatli va muvozanatli qonunchilik bazasini yaratish, ya'ni, ortiqcha xarajatlar va vaqtdan xoli holatda, qog'ozbozlik va byurokratik to'siqlarsiz qonun hujjatlarini qabul qilish, qonunchilik hujjatlarining tartibga solish ta'sirini baholashni rivojlantirish va kengaytirish hisoblanadi²⁴.

Mamlakatimizda yangi konstitutsiyaning qabul qilinganligi sharoitida taraqqiyotning asosiy yo'nalishlarini takomillashtirish maqsadi ham davlat boshqaruvi doirasida amalga oshiriliyotgan islohotlarniyangi bosqich olib chiqish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son farmoni bilan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasini amalga oshirish jarayonida orttirilgan tajriba va jamoatchilik muhokamasi natijalari asosida ishlab chiqilgan jami 100 ta maqsadni o'z ichiga olgan "O'zbekiston — 2030" strategiyasi qabul qilindi²⁵.

²⁴ Aminov D. "Smart regulation" is a new trend in law making process. Toshkent – 2022. "Magistratura talabalarining ilmiy ishlari to'plami" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. 44-bet

²⁵ [PF-158-сон 11.09.2023. "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risida \(lex.uz\)](https://lex.uz)

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

“O‘zbekiston — 2030” strategiyasida quyidagi asosiy g‘oyalar aks ettirilganligi inobatga olinishi belgilandi:

Barqaror iqtisodiy o‘shish orqali daromadi o‘rtachadan yuqori bo‘lgan davlatlaraholi talablariga va xalqaro standartlarga to‘liq javob beradigan ta‘lim, tibbiyot va ijtimoiy himoya tizimini tashkil qilish;

Xalq xizmatidagi adolatli va zamonaviy davlatni barpo etish;

Bundan tashqari butun qonun ustuvorligi va xalq xizmatidagi davlat boshqaruvini tashkil etish doirasida IV-bo‘limi va undagi maqsadlar ham buning yaqqol misolidir.

Albatta oldimizga qo‘ygan maqsadlar ulkan. Bu borada qilinayotgan islohotlarning samaradorligini yanada oshirish uchun Davlat o‘zining ma‘muriy islohtlari to‘laqonli “people-centered” ya‘ni xalqqa qaratilgan bo‘lishi, ularning har qanday manfaatlarini (ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ma‘naviy sohalarda) ko‘zlab amalga oshirilishi katta ahamiyat kasb etadi. Zero yuqorida sanab o‘tilgan amaliy chora-tabdirlar orqali biz o‘z oldimizga qo‘ygan “Islohot islohot uchun emas, xalq uchun” “Inson qadri uchun”, tamoyillarini amalda asosida davlat boshqaruvi mexanizmini zamonga moslashtirish, uni yuroqida sanab o‘tilgan reformalar orqali to‘laqonli raqamlashtirish, xalqchil zamonaviy davlatni jadallik bilan barpo etish, **xalq farovonligini** yanada oshirish, **davlat va fuqarolik jamiyatining jadal rivojlanishi** va Prezidentimiz ta‘kidlaganlaridek “Uchinchi renessans” ni qurish uchun mustahkam asos yaratadi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 2023 – yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga yollagan murojaatnomasi, 2022-yil
3. Prezident Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 25 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruzasi, 2023- yil.
4. X.T. Odilqoriyev. Davlat va huquq nazariyasi. Darslik. T.:Toshkent, “Adolat”-2018
5. Davlat va huquq nazariyasi. Sh.A.Sagdullayev T.:“Yuridik adabiyotlar publish” Toshkent 2021, 89-bet.
6. Davlat va huquq nazariyasi. Z.M.Islomov “Adolat” nashriyoti 2007, 358-bet
7. Aminov D. “Smart regulation” is a new trend in law making process. Toshkent – 2022. “Magistratura talabalarining ilmiy ishlari to'plami” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. (muallif maqolasi)
8. Lex.uz
9. My.gov.uz

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

TETRALOGY OF FALLOT-COMPLEX GENETIC NETWORK RELATED CONGENITAL HEART DEFECT

Choriyev Firdavs Farxodovich

The 1 st year student of Termez branch of Tashkent Medical Academy

Jumaqulova Mehriniso G`ayratovna

The 1 st year student of Termez branch of Tashkent Medical Academy

Sattarov Quvonchbek Abdullayevich

The 1 st year student of Termez branch of Tashkent Medical Academy

Abstract: According to many cases, congenital heart disease (CHD) is represented by a complex phenotype and an array of several functional and morphological cardiac disorders. One widespread defect that thousand suffer from is Tetralogy of Fallot in which a baby is born with four abnormalities in the period of their heart developed. These issues make it hard for the baby's heart to send enough oxygen to their entire body. In this article, I illustrate most widespread causes of this disease and experienced methods to avoid and number of ways of treatment. Despite this defect is rare in these days, it is still observed in many countries even in medicine properly developed one.

Key words: chambers, disease, cardiologist, oxygen, pulmonary arteries, normal route.

First and foremost there are four main abnormalities of Tetralogy of Fallot:

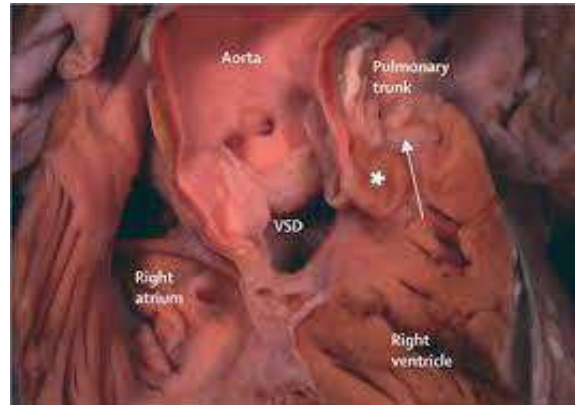
1. There is a hole between ventricular of an individual's heart (on the wall of ventricular) which combines the oxygen contributing blood with non-oxygen.
2. There is an abnormal thinness of pulmonary valve and pulmonary artery and this effects to the blood circulation by the shortage of oxygen on it.
3. The valve of aorta and itself are shifted over. As there is a hole between primary chambers of a heart, the blood does not provide oxygen enough. And because of this, the blood goes through aorta to entire body, which supposed to run to pulmonary artery.
4. As a result of above mentioned abnormalities of heart, the muscle of lower right chamber becomes over thin than it should in order to make up for the heart's other abnormalities.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

Tetralogy of Fallot is mainly observed in who are assigned male at birth or in some cases babies with Dawn syndrome or changes in chromosomes. Although this disease is not so frequent as other diseases in many nations, it is common as congenital(since birth).

There are some rates which shows how it is common: in United states of America in one of 2.500 babies TOF is designed, in Germany it has a prevalence of 2.7 per 10.000 live births. One of the symptoms of TOF is cyanosis in which a baby or child may have bluish skin because of low rate of oxygen. But sometimes it does not occur because of having slightly lower oxygen. It is assumed that in some cases some changes on gene and family history may cause TOF but in many cases it comes by chance with no reasons.

out

There are symptoms of Tetralogy of fallot shows, however it can show up in different ways in each child. Easily visible and common one is a bluish color of the skin of a patient, lips, nail beds. This consequence called as TET spells. Once it happens a child faces the difficulty with breathing and may lose consciousness or feel tiredness or fussy at least. Moreover, some signs of TOF is similar to other diseases so for a diagnosis make sure that your child sees a healthcare provider. This diagnose is done by a cardiologist (heart doctor) in which they check how heart and lungs are functioning. The result of this test depends on age and condition of a patient.

It is important to check your chest with X-ray. A chest X-ray may show changes in the heart and lungs caused by TOF.

ECG records the electrical activity of the heart. It also shows abnormal rhythms (arrhythmias or dysrhythmias) and spots heart muscle stress. These issues may be caused by TOF.

An Echocardiogram (echo) uses sound waves to make a moving picture of the heart and heart valves. This test may show structural changes caused by TOF.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

A Cardiac catheterization (cardiac or heart cath) gives detailed information about the structures inside the heart. In this test, a small, thin, flexible tube (catheter) is put into a blood vessel in your child's groin. Then the healthcare provider guides it to your child's heart. They will inject your child with contrast dye to see their heart more clearly. This test measures your child's blood pressure and oxygen in the 4 chambers of the heart. It also measures blood pressure and oxygen in the pulmonary artery and aorta. Your child will get medicine to help them relax and prevent pain (sedation).

Now let's move to next most interesting part: How is tetralogy of Fallot treated?

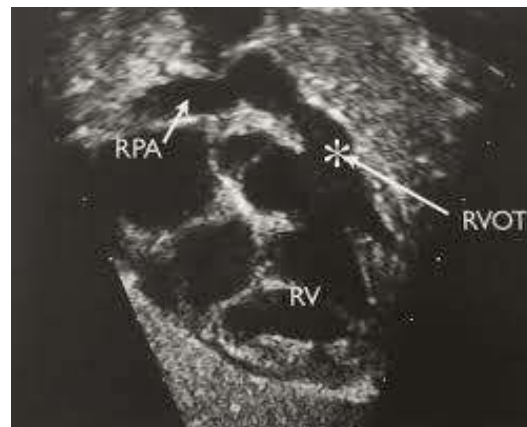
Treatment will depend on your child's symptoms, age, and general health. It will also depend on how severe the condition is. Some children will need a shunt put in for stable pulmonary blood flow until a more permanent repair can be done at a later age. All children with TOF need to have surgery to fix it. Most children have it before they turn 1-year-old. It's often done around age 6 months. A team of heart surgeons will do your child's surgery. To fix TOF the doctor may use a patch to close the ventricle septal defect (VSD). Enlarging the right ventricular outflow tract can be done by relieving pulmonary stenosis by removing excessive heart muscle and/or possibly using a patch to enlarge the pulmonary arteries if there is narrowing. Fixing the heart defects will allow oxygen-poor blood to travel its normal route. This is through the pulmonary artery to the lungs to pick up oxygen.

There are possible complications of tetralogy of Fallot

This condition often doesn't cause complications. If left untreated, it can cause these problems:

1. Blood clots (which may be in brain causing stroke)
2. Infection in the lining of the and heart valves (bacteria endocarditis)
3. Abnormal heart rhythms (arrhythmias)
4. Heart failure
5. Death

Once you-parents did all of possible procedures to treat this disease, after surgery, your child may become tired easily and sleep more. Eventually, most children are able to be active. Children's activity levels,

the
heart

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

appetite, and growth become normal soon after surgery. But some children who had surgery for TOF can have problems learning or growing normally. Your child's heart doctor may give them antibiotics to prevent infections after leaving the hospital. Your child may also need medicine before other surgeries or dental tests. Most children who have surgery for this condition will live healthy lives. They may need more surgeries throughout their lives. One might be a pulmonary valve replacement surgery when they are adults. This will help prevent heart complications. These include enlargement of the right ventricle, abnormal heart rhythms, and heart failure. Women who want to have children should be checked by a heart doctor before they get pregnant. Outlook is important to observe patient's condition, so ask your child's healthcare provider about your child's outlook. Over time, if you observe any changes or if your child have trouble breathing, eating or being active, you need to call your child's healthcare provider.

Conclusion, there are key points about tetralogy of Fallot: Tetralogy of Fallot is a group of 4 congenital heart defects. Children are born with this condition. This condition gets in the way of the heart's ability to pump oxygen-rich blood to the body. All children with TOF need to have surgery to fix it. After surgery, most children will live healthy lives. Most children who have had surgery for TOF will need more surgical or interventional procedures in adulthood.

Tips to help you get the most from a visit to your child's healthcare provider: Know the reason for the visit and what you want to happen. Before your visit, write down questions you want answered. At the visit, write down the name of a new diagnosis, and any new medicines, treatments, or tests. Also write down any new instructions your provider gives you for your child. Know why a new medicine or treatment is prescribed and how it will help your child. Also know what the side effects are. Ask if your child's condition can be treated in other ways. Know why a test or procedure is recommended and what the results could mean. Know what to expect if your child does not take the medicine or have the test or procedure. If your child has a follow-up appointment, write down the date, time, and purpose for that visit. Know how you can contact your child's provider after office hours. This is important if your child becomes ill and you have questions or need advice.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраль

REFERENCES:

1. Braunwald's Heart Disease, Single Volume, 12th Edition\; A Textbook of Cardiovascular Medicine.
2. Heart and Circulatory System; Medically reviewed by: KidsHealth Medical Experts Learn About Primary Care Pediatrics at Nemours Children's Health
3. A Practical Approach to Cardiac Anesthesia 5th Edition by M.D. Hensley, Frederick A., _____ Jr. (Editor), M.D. Martin, Donald E. (Editor)
4. Comprehensive Cardiovascular Medicine in the Primary Care Setting Editors: Peter P. Toth, Christopher P. Cannon

**МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА**

ISSN: 3030-3001

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраля

**МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И
ПРАКТИКА ТОМ-2, ВЫПУСК-2 (29 Февраля)**

ОГЛАВЛЕНИЕ

	EFFECT OF SPORTS PARTICIPATION BY THE PARENT ON PHYSICAL FITNESS OF THEIR CHILD Dr. JAYENDRA SINH P. THAKOR	
	SIYDIK TOSH KASALLIGIDA TOSHLARNING KIMYOVIY TARKIBIGA KO'RA UCHRASHI VA HOSIL BO'LISH	
3	THE DEGREE OF DEPENDENCE OF BRONCHOOBSTRUCTIVE SYNDROME ON THE BACKGROUND OF REFLUX IN GASTROESOPHAGEAL REFLUX DISEASE IN MEDICINE Shadjanova N.S	
4	ФОРМИРОВАНИЕ БАЗОВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ, ОБУЧАЮЩИХСЯ ПО КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЙ СИСТЕМЕ Abdullayeva Shoxista Maksudovna, Tosheva Gulnora Djurayevna	
5	METHODOLOGY OF USING DIDACTIC GAMES IN PRIMARY CLASS MATHEMATICS LESSONS Babadjanova Nargiza Rustamovna, Tosheva Gulnora Djurayevna	
6	СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ТЕРАПИИ И ПРОФИЛАКТИКЕ ХРОНИЧЕСКИХ АЛЛЕРГОДЕРМАТОЗОВ У БОЛЬНЫХ Каримова Феруза Рахматбоевна	
7	ASTRONOMIYADAN INTERAKTIV DASTURLAR VA ULARNI QO'LLASH USULLARI Sayfullayeva Gulhayo Ixtiyor qizi, Norqulova Madina Hamza qizi	
8	S	
9	EVALUATION OF WRIST INJURIES IN CHILDREN. Султонов Равшан Комилжонович, Мусулмонкулова Нодира Бахтиёровна.	
10	SCIENTIFIC-METHODICAL BASIS OF TECHNOLOGY TEACHING Umarova Amina, D.Kamalova	
	T	
	MODERN EXAMINATION METHODS AND PRINCIPLES OF TREATMENT OF ACUTE SINUSITIS DISEASES Boyirova Dilsora Bobomurod qizi, Jalilova Fotima Abdug'affor qizi, Hakimova Asilabonu Ikrom qizi, Tosharova Munisa Abdisattor qizi, Murodova Mexribonu Asrorovna, Irmamatova Fotima Asrorjonovna	

**МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА**

ISSN: 3030-3001

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраля

UZBEK-GERMAN PEOPLE IN FOLKLORE TALES SIMILAR IMAGES Sattarova Durдона Tavakkal qizi	
A	
THE IMPORTANCE OF USING GEOSYNTHETIC MATERIALS IN THE DESIGN OF ROAD SURFACES Ikramova Feruza Xayrullayevna, Mamatsoliyeva Lobar Olloyor qizi	
MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES: TRANSFORMING LANGUAGE TEACHING FOR AGRICULTURAL STUDENTS Shoynazarova Vazira Xo'shboqovna	
FORMING FREE THINKING SKILLS IN STUDENTS Jonpo'lotova Nigora	
OPPORTUNITIES TO EDUCATE THE YOUNG GENERATION IN THE SPIRITUAL AND ETHICAL SPIRIT Хамидова Нигина Обидовна	
OBTAINING AMINES FROM PLASTIC WASTE Nurullayev Murodullo Olimjon o'g'li	
ГРУППИРОВКА ИЗУЧЕННЫХ СОРТОВ И СОРТООБРАЗЦОВ ОЗИМОЙ МЯГКОЙ ПЩЕНИЦЫ ПО ВЫСОТЕ СТЕБЛЯ И УСТОЙЧИВОСТИ К ПОЛЕГАНИЮ У.Ш.Каршиева, Х.Келдиёрова, Г. Каримжонова, Мамараджабов Самандарбек Фахриддинович	
MEANS OF RESTORATION OF WORKING CAPACITY OF STUDENT-YOUTH ATHLETES Mardonova Saodat Muzaffarovna	
Ergasheva Sofiya Sanjar qizi, Jalilova Fotima Abdug'affor qizi, Boyirova Dilsora Bobomurod qizi, Diliyeva Shahnoza Ibrogim qizi, Masharipova Dilfuza G'ofurjon qizi, Murodova Mexribonu Asrorovna, Irmamatova	
CHARACTERISTICS OF DIABETES DISEASE IN PREGNANT WOMEN Janobiddin Fazliddinov Zaynobiddin o'g'li, Husniddin Egamberdiyev Shovkat o'g'li., Djurayeva Zilola Aramovna	
EXPLORING PEDAGOGICAL FOUNDATIONS FOR ADAPTING FOREIGN TEACHING EXPERIENCE IN ENGLISH LANGUAGE INSTRUCTION AT NON-LINGUISTIC UNIVERSITIES Narmuradova Sevara	
MEASURES TO FURTHER DEVELOP THE ENGLISH LANGUAGE IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN Davlatova Zulayho Hasanboy qizi	
PERFORMANCE OF NATIONAL AND FOREIGN CLASSICAL WORKS ON THE STAGE OF THE THEATER OF YOUNG AUDIENCES Hamitova Sunbula Bahodir qizi	

**МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА**

ISSN: 3030-3001

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраля

PERFORMANCE SKILLS IN AN ENSEMBLE OF MUSICIANS Ruziyev D. Yu.	
EDUCATION OF PERFECT HUMAN PERSONALITY THROUGH MUSIC WORKS O.I.Karimov	
THE CONTENT AND METHODOLOGY OF THE PROCESS OF ESTABLISHING THE VOICE OF STUDENTS IN SINGING Bexruz Hamidovich Boltayev	
FORMING A REPERTOIRE OF ACTIVITIES IN MUSIC CLASSES Ibodov O'ktam Rasulovich	
METHODS OF TEACHING ROMANCES OF UZBEK COMPOSERS TO STUDENTS DURING PRACTICAL TRAINING Saidov Jasur Shavkatovich	
"BUKHARA FRESHMAN" IS A NATIONAL EDUCATIONAL INSTRUMENT Mustafojev Baxtiyor Ibragimovich	
PEDAGOGICAL REQUIREMENTS FOR A MODERN MUSIC TEACHER AND HIS POSSIBILITIES OF USING TECHNOLOGIES Raxmanova Istat Muminovna	
POSSIBILITIES OF MUSIC EDUCATION IN THE EDUCATION OF YOUNG CHILDREN Kamolov Shavkat Xadjievich	
ON THE STUDENTS' PIANO PERFORMANCE SOME ISSUES OF INDEPENDENT WORK Mirshayev Ulug'bek Muzafarovich, Mirshayeva Dilora Axmadovna	
АНАЛИЗ МЕР ПО РАЗВИТИЮ «ЗЕЛЕНОГО ТРАНСПОРТА» В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН Янгиева Исмигул Ильхомовна	
REHABILITATION MEASURES IN DISEASES OF THE MUSCULOSKELETAL SYSTEM Mammadiyev Navruzbek Mengdobilovich, Xudoynazarova Nargiz Eshqobilovna	
USE AND TYPES OF ENDOSCOPIC METHODS IN MEDICINE Xaitov Farxod Nasriddin o'g'li, Yo'ldosheva Fotima Akram qizi	
TECHNOLOGIES FOR CONTINUOUS INCREASE OF PROFESSIONAL SKILLS AND EFFICIENCY OF PRIMARY CLASS TEACHERS IN INNOVATIVE EDUCATIONAL PROCESS Olimov Temir Hasanovich, Zikrilloeva Malika Olimovna	
THE ROLE OF CHILDREN'S INSTITUTION DIRECTOR AND SENIOR TEACHER IN ORGANIZING THE WORK OF FORMING MATHEMATICAL IMAGINATIONS. WAYS OF IMPROVING THE LEVEL OF KNOWLEDGE AND SKILLS OF TEACHERS Sayfullayeva Nozima Bahodirovna	
FORENSIC ASPECTS OF VIOLENT DEATH OF WOMEN Sh.K.Abdusalimov, A.M.Davlatbegov, Sh.J.Kurbanov	

**МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА**

ISSN: 3030-3001

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраля

MYOPIA IN ADOLESCENTS IN MOUNTAINOUS AND FOOTHILL AREAS OF THE ANDIJAN REGION, THE CAUSES OF THE SPREA Usmanova T.J, Jaloliddinov D.L, Ikramov D.A, Ikramov A.F	
TECHNOLOGY OF MORAL AND MORAL EDUCATION OF THE FUTURE TEACHER OF PROFESSIONAL EDUCATION Azimova Nasiba Ergashovna	
PSYCHOLOGICAL FACTORS AFFECTING THE FORMATION OF ENVIRONMENTAL CONSCIOUSNESS IN STUDENTS Muxammedova Muhayyo Karimovna	
PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF EMOTIONAL TENSION IN ADAPTATION TO STUDY ACTIVITY OF FIRST LEVEL STUDENTS Nigora Abduqahhorovna Kozimova	
"DEVELOPMENT OF SPEECH IN THE PROCESS OF INTRODUCING CHILDREN TO THE ENVIRONMENT" Shukurova Madina O'ktam qizi	
Kurdasheva Ruhshona Bahodir qizi, Sul-tonbayeva Ruxsora Xudayshukur qizi, Diliyeva Shahnoza Ibrogim qizi, Masharipova Dilfuza G'ofurjon qizi, O'rinova Sevinch Murodali qizi	
РАЗВИТИЕ ИДЕИ ПАТРИОТИЗМА У МОЛОДЕЖИ Ниязов Эркин Шамсиевич	
N.H. Islamov, Murodova Mexribonu Asrorovna, Sul-tonbayeva Ruxsora Xudayshukur qizi, O'rinova Sevinch Murodali qizi, Murodullayeva	
GENERAL INFORMATION ABOUT POISONING. TYPES OF POISONING Mardonova Saodat Muzaffarovna	
CLASSICAL MUSIC CULTURE OF THE PEOPLE OF UZBEKISTAN Qayumov Ibrohim Fayzullayevich	
AESTHETIC EDUCATION AS A TOOL TO LEAD CHILDREN TO PERFECTION Sidiqova Yulduz Sobirovna	
THE TEACHER'S VIEWS ON THE TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL COMMUNICATION METHODS Xalilova Shaxlo Ravshanovna	
SCIENTIST SKILL IN THE RESEARCH OF ARTISTIC ISSUES Xaqqulova Dilshoda Abduvasiyevna	
FORMATION OF COMPETENCE IN THE USE OF DIGITAL EDUCATIONAL RESOURCES IN THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF EDUCATIONAL ACTIVITIES IN FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS Lukmonova Salomat	

**МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА**

ISSN: 3030-3001

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраля

WAYS TO INCREASE THE EFFICIENCY OF USING INFORMATION TECHNOLOGIES IN PEDAGOGICAL ACTIVITY Shikorov Tolib Tavakalovich	
THE LEADERSHIP ACTIVITY OF THE PRESCHOOL EDUCATION ORGANIZATION METHODIST IN THE EDUCATIONAL PROCESS Isomova Farog'at Tojiddin qizi	
KURATURA ORGANLARIDAGI LAVOZIMLARGA TAYINLANADIGAN SHAXSLAR VA ULARGA QO'YILADIGAN	
LAW ENFORCEMENT ACADEMY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN Xushboqova Nigora G'ayrat qizi	
ТОВУҚЛАРНИНГ ЁШИ ДИНАМИКАСИДА ТУХУМ ВАЗНИНИНГ ЎЗГАРИШИ Бауыржан Алимбаев, Бахыт Казахбаев, Альбина Каниязова	
PEDAGOGNING TADBIRLARNI TASHKIL ETISHDA IJODIY VA TASHKILIY JARAYONLAR UYG'UNLIGI G'aybullayev Ruslan	
THE SIGNIFICANCE OF EDUCATIONAL TRAINING IN PRIMARY CLASSES Hojiyeva Nasiba Bahodirovna	
PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF ATTRACTING YOUNG PEOPLE TO THE PROFESSION Askarov Azamat Afzalovich	
FORMATION OF MOTHER LANGUAGE COMPETENCES IN PRIMARY CLASS STUDENTS Tursunova Zarina Ne'matovna	
PERSONAL CHARACTERISTICS AND PROFESSIONAL DETAILS OF THE PSYCHOLOGIST-CONSULTANT IN THE PROCESS OF PSYCHOLOGICAL COUNSELING Olimov Temir Hasanovich, Jumaev Erali	
THE PLACE OF MAKSUD SHEIKZODA'S LIFE AND CREATION IN UZBEK NATIONAL LITERATURE. Mamurova Feruza Islamovna, Islomjon Iqboljon o'g'li Qodirov	
РОЛЬ И ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ У ЧЕЛОВЕКА ПОДРОСТКА, СФОРМИРОВАННАЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ Шакаршоҳ Муқимов	
SIMULATED EDUCATION AND MODERN MEDICINE Aminova Mohinur Normurod qizi	
CHARACTERISTICS AND PRACTICAL SIGNIFICANCE OF LAVENDER Shoberdiyeva Sitora Shavkat qizi, Qo'shoqova Gulhayo Bahodir qizi, Ashurova Lobar Olimjonovna	
PHARMACOLOGY OF ANESTHETICS AND LOCAL ANESTHETICS Sunnatullayeva Madina Zokir qizi, Asfandiyorov Javodbek Mirzaali o'g'li, Odilov Ramziddin Dilshodovich	

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

ISSN: 3030-3001

Том 2, Выпуск 2, 29 Февраля

Rustamov Shoxrizod Nuroli o'g'li, Asfandiyorov Javodbek Mirzaali o'g'li, Odilov Ramziddin Dilshodovich	
STUDY OF THE FEATURES OF THE MUCOUS MEMBRANES OF THE UPPER RESPIRATORY TRACT IN SMOKING STUDENTS OF THE TERMEZ BRANCH OF THE TASHKENT MEDICAL ACADEMY Xushvaqto'v Ilyos Shodiqul o'g'li, Asfandiyorov Javodbek Mirzaali o'g'li, Odilov Ramziddin Dilshodovich	
CAUSES, TYPES AND TREATMENT METHODS OF BRUCELLIOSIS Abdumuratova Zarina Shokir qizi, Asfandiyorov Javodbek Mirzaali o'g'li, Odilov Ramziddin Dilshodovich	
EFFECTS OF DRUGS ON THE FETUS Rayimnazarov Shaxzot Muxiddin o'g'li, Asfandiyorov Javodbek Mirzaali o'g'li, Odilov Ramziddin Dilshodovich	
THE ROLE OF THE STATE MECHANISM IN BUILDING A MODERN LEGAL GOVERNMENT Aminov Dalerjon Alisher-o'g'li, Qudratova Kumush Murodjon qizi	
TETRALOGY OF FALLOT-COMPLEX GENETIC NETWORK RELATED CONGENITAL HEART DEFECT Choriyev Firdavs Farxodovich, Jumaqulova Mehriniso G'ayratovna, Sattarov Quvonchbek Abdullayevich	
ОГЛАВЛЕНИЕ	